720-42

Ա. ՓՐՈՓԻՏԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

256

ԳԻՐՔ

Սահմանաց սէջն Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի

հայոց լիմաստասիրի։

Ընդդէմ ընդ գէմ լմատաւ ոչխանացաւոց, որք ուրանայն զԱրարիչ

լմաթաւթրանիւ։

Հրաժեշտ Յամանակի արարել լուծուսն սորին Հոգե-

շահ մեկնութ՝ Տ՚ն Ստեփանոսի եռամեծ վարդապետի,

Աշակերտի սէջն Գրիգորի տաթեւացւոյ։

Ի թուոյ ռիդ՚ն Ա՚յ, ես՚ի յետգոյ տանկանց Ա՚ելէքսեայ։

Ստորագրեցեալ իսկ՚ի նորին Տպարանի։

Ստ՚ի ելոյնէ դրամ . . . . . 1797։

Ընդդամբք սէջ Յարութիւն Ե՚մաւնեան Ե՚իրազեցւոյ՝

Ա՚ռ՚ի թուին հայոց . . . . . ռմի՚ը։

Ի հայրապետութեան Պատրս՚ի Հ՚ն։

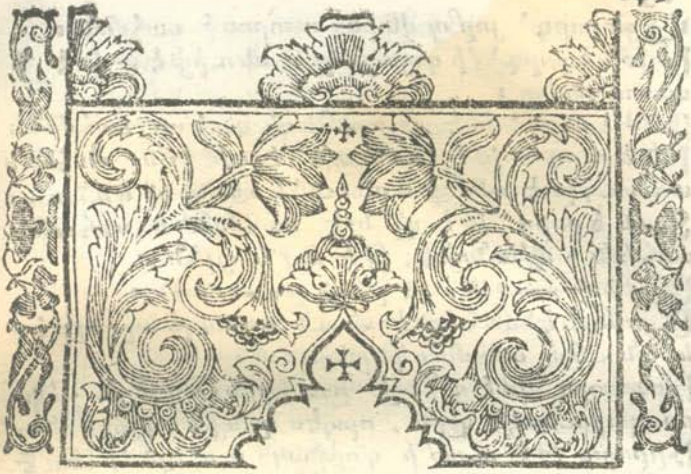
8393-57

ՓԻԼԻՈՓԱՑԻ ։

Տէր աստուածն՝ իշխանքն եւ տալոհութիւն ։ եւ անյաղթ
քրիստոսին ։ աշխարհին երկնաւորութեան Գրիգորի փրկու
ցուոյ պիղծքարոյ Արքայութիւն ։ Ընդունել բանս երկայնա
գնեղմահս, եւ հանճար իմաստասիրս ։ Ի միտս ունիմ սիրելոյ
գրոցն Դաւթի անյաղթ քրիստոսին ։ Ի յիշխ հոգեւորաց ։
անանց բանաւորից ։ երկրաց հարազատաց նորին աշխարհաց ։

Հրեշտակութիւն՝ տուեք անսահ
Յանդգնութեան՝ դէմ մերս սահ
Լինելոցս միտք մեր է՝ ի սահ
Թայց քեզ յուսամք՝ զխոէ զսահ

մահ ։
մահ ։
մահ ։
մահ ։

Վասն Նաւելոցառաջն Սահմանաց Դաշնից ։

ՕՐՆՆԱ ՅԻՍՈՒՍ ։

Եթէ հասու յաճապար Շնորհօք Սուրբ Հոգւոյդ ։

ԱՀԱՒԱՍ, թէ ոքանի՞ նշանք
կուտի ի ցուցանել։ Լուծմունք։ Այսպիսեաք
ժ. յատկութիւն եամբ զանազանի ։
Նախ ըստ՝ չի՞նչ ասհմադ ըստ անճառն ։
Երկրորդ՝ Ջի՞նչ ըստ իրն ։
Երրորդ՝ Ո՞ստի՞ բազմութեայ սահմանն ։
Չորրորդ՝ Ջի՞նչ գործ նորա ։
Հինգե րորդ՝ Վասնիկ եդաւ սահմանն ։

Վեցերորդ՝ յորմոյ վերայ ստորոգի սահման։
Եօթներորդ՝ ի գոյացական սեռիցն է, թէ՝ ի պատահմանց։
Ութերորդ՝ թէ ուստի՞ եղև գտեալ սահման։
Իններորդ՝ թէ ամենայն էութիւն սահման առնու, թէ ոմանք առնուն՝ և ոմանք ոչ առնուն։
Տասներորդ՝ թէ ինչո՞ւ է սահման՝ և սահմանի սահման. մի՛ և նոյնք, թէ այլ և այլք են։
Առ զայս առաջին, եթէ ինչ՞ է ըստ իրին։ այսինքն է՝ սահմանն է անուն ծանուցեալ. որպէս և անունն է սահման կարճառօտ։
Երկրորդ՝ թէ ինչո՞ւ է ըստ իրին. այսինքն չափ՝ որ պարունակէ զիրն, որպէս կապիճ գցորեան։
Երրորդ՝ թէ ուստի՞ գոյանայ. այսինքն՝ ի սեռէ և՝ ի բաղկացուցիչ զանազանութեանց։
Չորրորդ՝ Ձի՞նչէ գործ նորա որ բաղկացուցանէ զիրն, և զանազանէ՝ ի միմեանց։
Հինգերորդ՝ Ուրանքո՞ եգաւ սահման. այսինքն զի առանց նորա էութիւն՝ և բնութիւն իրին ոչ յայտնի. այլ նա որպէս մուտամբ ցուցանէ։
Վեցերորդ՝ Յորմէ՞ վերայ ստորոգի սահման այսինքն ամենայն որ էութիւն ունի սահման առնու։
Եօթներորդ՝ գոյացականն սեռէնէ՝ թէ պատահական. այսինքն՝ ի գոյացականն սեռէ լինի սահման։
Իսկ ստորագրութիւն՝ ի պատահման սեռէ որ զպարագայքն ցուցանէ։
Ութերորդ՝ թէ ուստի՞ եղև գտեալ սահման. այսինքն՝ ի գոյութենէ շինականաց, և առաւել

յեգիպտացւոց • որ սահմանէին զանդաստանս իւրեանց, զի մի պատեալզամ լնայի և կուիւ ՚ի մէջ իւրեանց որպէս յայտէ ։

Ինն ե բորդ՝ լծէ ամենայն էառ ե սահման առնու՝ լծէ ոմանք ոչ • այսինքն՝ սե ուականագոյն սեռ • և անեղական էուլծ իւնն ո՞չ առնու սահման, որպէս յայտէ ։

Տասն ե բորդ՝ Չի այլ և այլ սահման • և է սահմանի սահման զի սահման պամենայն տեսակս սահմանէ և զանապէնէ, իսկ նա զսահմանն միայն սահմանէ, և ո՛չ զայլ տեսակ յուցանէ ։

Ի յոքան լծ էքանի նշանակուլծ եամք յատկուլծ է ունի սահմանն ։

Իսկ էն ոսկ սհմառ պաուքի ։

Եւ զայս պարտէ գիտել • լծ է վասն զի՞նչ պատճառի հարկեցաւ գրել զայս սահմանս դաւիթ • այսինքն • վասն ՃՏ • պատճառի հարկեցաւ գրել զայս գիրքս սահմանայ ։

Նախ ընդ զէմ սլծ ենացւոց • զի յորժամ մեծն դաւիթ • և ընտիկ կողբացին գնացին ՚ի յաղթ էնս յուսուսն • տես սիս բիծ • ՚ի վարս վարդապետացն • և զայրացաւ մեղսդ լեցին նոցա • և նորքա լուեալ զայրացան • և սասային վհայս կարճ ոգիս և չարաճճիս և հակառակօղս • և փորձողս • և սասային չկարողուլ զդք ՚ի հայոց ուսանիլ ՚ի յաղթ էնս • և ո՛չ գոյր այլ պատճառ քայց առաւել իմանալ քան զայլ ազգ իս ։

Եթ այս պատճառս, անարգ տեսանէին զնոսա ։

Վասն

Վասն որոյ տարար-դատիմ զդիրքս զայս, յանդի-
մանուել նոցա. թէ տեսէք որ այսպիսի իմաստուե-
գոյ ի նոսա. այլ ոչ եմք կարօտ գալ ի յայլ էնս։
Երկրորդ՝ գրեաց զայս ընդդէմ սիհռնացոցն
որք սահին ԹԷ իմաստասիրութիւն է, էութիւն
և գոյութիւն ջնջին. վասն որոյ ասաց զայս սահ-
մանս իմաստասիրութեան. այսինքն զի սահմանէ
ինչ որ սահման ընդունի, էութեան և գոյութեան։
Զի իմաստասիրութիւն որպէս ենթակայ է գրո-
և սահմանն ըստ տագրի ի վերայ նորա։
Երրորդ՝ զի սահմանն բաղկացուցանէ զնին. վասն
որոյ զսահմանն եգիտ դատիմ։
Որ բաղկացուցանէ և ցուցանէ զիմաստասիրուե-
և որպէս սահմանն զէութիւն իրին յայտնէ.
այսպէս և այս սահման զէութիւն, և զգոյութիւն
իմաստասիրութեան յայտնէ։
Չորրորդ՝ արար զայս սահմանս. զի որք հային
ի գեղեցկութենէ սահմանին. ցանկացողք լինին
իմաստութեանցն որ ի նմա. որպէս որ տեսանէ
գեղեցիկ պտուղս՝ հաճոյ աչաց հայելոյ. ցանկաս-
ցի ճաշակել ի քաղցրութենէ նորա. այսպէս և այս։
Հինգերորդ՝ արար զսահմանս որպէս չափ. զի
իմաստութիւնն որ ընդհանուրէ և անբաւ.
որպէս յանօթի ինչ պատրաստակեաց. այսինքն ի
մին անօթի. որպէս մին մարգարտաւն զգօրեանն
չափեն. այսպէս միով անուամբ սահմանիս պա-
րունակեաց զիմաստասիրութիւն։
Եւ որպէս մարգանն, շքեղ լուիկ. ոչ աւելի և ոչ

պակաս • այսպէս իմաստասիրութեամբ միով անուամբ սահմանին անուանեցաւ սոհման • և որպէս մնրջանն ՚ի Ջ քիլակ • և որպէս մարգանն մի էր և քիլակ Ջ, բայց լծիւք բազմաժեն • այսպէս և իմաստասիրութիւնն՝ լծ եպէտ ընդ միով անուամբ սահմանին եմուտ • և ՚ի Ջ գլուխ բաժանեցաւ • բայց պանաղանութիւն իմաստասիրութեան բազմեն և անհուն ։

Ալան որոյ աւարտ պահմանս զայս, իբր զչափօղ ընդ հանրին • և պարունակօղ ։

Ինչ ոպս քո ՚ի Ջ լծ ակոյկն աւարտ զջուրն գինի • այսպէս և սա ՚ի Ջ սահմանս՝ զջուր գիտութեան դարձոյց ՚ի պանաղան որակս իմաստից ։

Ինչ աւարտ գինի ուլտիսաւարտ ոչ ունց մարդկան • և զմայլեցուցիչ մնաց ։

Ալ երկրորդ՝ զի միոյ պատճառական ակին բազմամայոկութիւն իցէ • այսինքն որպէս գոհար ակն • Նախ՝ զի անմահ իցէ և անօրինակ ։

Երկրորդ՝ զի շատատու իցէ ։

Երրորդ՝ զի դեղաւոր իցէ ։

Չորրորդ՝ զի անգին իցէ • այսինքն զի ինքն ցուցանէ զէին իւր, ոչ ծածկէ լոյ ՚ի սակաւ գնոց • մինչև իւր չափն իցէ ։

Հինգերորդ՝ զի սիրական իցէ տեսողաց ։

Ալ եօթերորդ՝ զի ամենայն ոք ցանկայ նմայ, թէ հնար ինչ իցէ գտանել զնա, այսպէս և իմաստասիրութիւն սիրելի է, և բազում պանաղան յատկութիւն ունի ։

Ալան որոյ սա որ գիտնականքն ՚ի կէս բաւիւ զա-

նաղանեաց պյատկուԹի իւն նորա , մել տե սողաց ։
ասպէս միք իմաստասիրուԹի իւնս և աննման ,
որպէս ասէ սողոմոն գե ղեցկագոյն քան զղի իրս աս-
տե ղոյս և ընդ լուսոյ հասեմատել տաւաե լ գտանի ։
Երկրորդ՝ գի լուսատուէ իմաստուԹի իւնն ։ վասն
որոյ ասէ , լուսատուր և անԹառամէ իմաստուԹինն ։
Երրորդ՝ գե ղեցկաՓէ , վասն որոյ ասէ , կենաց
հաղորդուԹի իւն ունի ընդ այ ։
Չորրորդ՝ գի անպլնէ , վասն որոյ ասէ , ամենայն
որ պատուհասական է չարԹէ պնա ։
Հինգերորդ՝ զի սիրականէ , վասն որոյ ասէ , ա-
մենեցուն տէրն սիրեաց զնա ։
Վեցերորդ՝ զի բաւմոյ ցանկալիէ , վասն որոյ
ասէ ցանկացող եղէ գեղոյ նորա ։
Ընդ ամենայն պայծառուԹի ես զոյ յիմաստասի-
րուԹի իւնն ։
Իսկ եօԹներորդ՝ վասն այն ասաւ զդիրքս
գլուա , զի իմաստուԹիք զնոյնիւրդ բանին որ ասէ ,
ամենայն սահմանաւ ստեղծ էուԹ ես և գոյուԹէ ։
Իսկ որ ոչ առնու սահման ոչ ունի գոյուԹի իւն ։
այլ ոչինչէ ։ այսպէս և ծածկաբար ուսոյց մեզ ,
ԹԷ որ ունի զսահման իմաստասիրուԹեան , նա
ոչ պէս էուԹի ես համարել զի տեսուԹի իւնն այ ։
որպէս ասէ սողոմոն , ոչ զոք սիրէ այ բայց զայն
որ իմաստուԹի իւն քննական ։
Իսկ յիմարացն ասէ , ոչ գոյ ինոսա իմաստուԹի ես ,
և ոչ խորհեցան ի միտ առնուլ զայս ամենայն , և
արդ՝ ընկալցին պտղի յանձինս իւրեանց ։

Գաղ .

Տան

Տանն երորդ՝ վէ գսահմանս զայս հինն եդ, զի
՛ի վերայ սորա շինին ամենայն իմաստասիրուքք։
Վասն որոյ ՛ի սկիզբն ամենայն գրոց արտաքնոց
եդաւ, և այնպէս ընդ արձակ հինն եդ, վ՛ բազում
շինուածս տանիցի ՛ի վերայ իւր. և ամենայն
կողմանց եդ զհինն, այսինքն զի ՚ջ են կողմունք,
վասն որոյ ՚ջ սահմանս արար իմաստասիրուքն։
Եւ զի պատուական և կատարեալ նիւթ եդ ՛ի
հինն, այսինքն զի ՚ջնէ կատարեալ թիւ,
վասն որոյ վենայն եդ հինն քանին։
ԵՒերդ՝ սակ հինն տանս իմաստից, և սա եդ դուռն
՛ի մուտս իմաստից, և շինեցաւ տուն հանճարոյ,
վասն որոյ ասէ սողոմոն, իմաստուԹիւն շինեաց
իւր տուն և կանգնեաց սիւնս է. այսինքն ՚ջ
սահմանն իմաստասիրուքն. և միւն նոյն ինքն իմաս-
տասիրուԹիւն էր, որ ունի էուԹիւն և գոյուԹիւն։
Եւ յայս խորհուրդս արար զսահմանս զայս, որպէս
ցուցաք։
Իսկ ԹԷ՝ վասն ՚ջր մարդ իկ ՛ի խնդիր ելն իմաս-
տասիրուԹեան, և բազում աշխատուԹիւն գտին
Եւ այս վասն ՚ջ պատճառի։
Նախ՝ զի յետ ելին ՛ի դրախտէն, ամենևին իմք
յանդանուԹիւն էարկ սատանայ զբնուԹիւնս։
Մինչև յիմարեալ պաշտէին զաճ և զկարիճ։
Վասն որոյ գԹ տցեալ արարչին, ծագեաց զլոյս
իմաստուԹ, ՛ի սիրտս մարդկան, զի ուղղեսցեն
զինքեանս և ՛ի խնդիր ելցեն արարչին։ Եւ զի մարդ
զի վուԹ ացան մարդ ինքք զՅուսուէ էակաց զբ

տանել, և զմանազունսն[թ]է իւրաքանչիւր քնու-
[թ]եանց. [թ]է որպէս են արարածք այլ։
Երրորդ՝ աշխատէին զի ՚ի ձեռն գիտու[թ]է
արարածոց գտանիցեն վարարիչն սոցա, որպէս
և գտին իսկ։
Չորրորդ՝ զի քնական քնու[թ]իւն ոչ հանդարտէ
դատարկ մնալ, ՚ի մտաւոր կէ[թ]երէն իմանու[թ]է։
Որպէս ասէ յոբ, քիմք վճռոյ ճաշակեն, և միտք
զբանս քննեն։
Հինգ երորդ՝ զի գալոցէր վերին անճառական
շնորհն յաշխարհ, վասն որոյ շատաւիղ լուսոյն
նախ ծագեաց յիմաստասէրսն, և յորժամ այլ
մեծաց ժամանակ, յայտնեցաւ ՚ի մարգարէսն։
վերոյ քե են դասքն։ ՚ի իմաստասիրացն։ և մար-
գարէիցն։ զոր յայտնեցին զծագումն, որպէս ասէր
պղտոն ՚ի տիմէ ի տրամաբանու[թ]եանն, այսպէս։
Զանգ արարչին արարածոց՝ հրաւտարակէր առ
իմանալն զօրու[թ]իւնն, վասն չև ևս է ղէ[թ]ոյն՝
[թ]է պարտէ մեզ առնել զ իրս գաղափարս։
այսինքն զծովսյին, և զցամաքայինս, և զվարդս։ և
յայտնեցոյ զշք ե երրորդ ու[թ]իւնն ասել լով, պար-
տէ մեզ առնել, այսինքն զ անձանցն։
Դարձեալ ասէին՝ զ են անմարմին յերկինս,
միոնն ՚ի մարմնի տեսաւորի, և յանգաժանել
ճնայ յանմարմինսն։
Դարձեալ՝ այլ ոմն ասէ, որդի հիւսանն, մա-
նուկն յիսուս, ածն իսրայէլ։
Դարձեալ՝ կիր ոմն իմաստասէր, գուշակեաց

գևսային ասելով ։ Ով երանելի վիպասան, քանզի
օծեալն ի վերոյ քո տարածանէ զբանսարկուիւրդ
վանորոյ և գրեցին յաղթէնս ի վերոյ բազկի
մերոյ, լիէ այս բազինսէ անծանօթ ինձ ։
Այլև քաղցամ մոգն ասաց, առ այսի լիսպասուրին քաղակաց, օրհնեալն գևսրայէլ ասելով, եկայք
սուր յուդայէ և ծագեսցի աստղն յակոբայ ։
Իսկ ի լինիլ հնարին, յորժամ շարժեցան արարածք ի խաչէ լուսեանն գրեալ դիանէլոս,
լիէ անծանօթն ձե կայ ի հարչարանս, և վե սուտրիկ արարածք հարչարակից լինին նմա ։
Իսկ մարգարէիցն յայտնիէ վկայութիւն, զի վասն
քէ խօսեցան պամենայն, և այսպէս պարուլիւն
հնարին յառաջագոյն վառեաց զնոսա, յայտնել
դգալոստան ձոյ յաշխարհ ։
Վէցերորդ՝ ի զգուշութիւն մեզ, զի նոքա անլուր և անտես, այսպէս վառեցան ի սէր հնարհին, քանի՞ քան զայս առաւել վեպ պիտոյէ ցուցանել և հրճուիլ վասն հոգւոյս հնարհին, որոյ խոստացեալէ զանճառելն ։
Եթէ վասն այսքան պատճառիս, տուաւ նոցա սէր
իմաստութեան նոցա, որպէս և վկայեաց պղատոն
ասելով առ աշակերտս իւր ։ ով լիէդորէ այսպիսի պատգեղք ոչ եկեալէն յայ քան զմաստութէ,
այսքան առ այս ։
Իսկ որ առէ սահման դաւթի ։
Եթէ այս ևս վարմանալի եղանակի կերպիւ ։
Նախ՝ զի սահմանն ոք պամենայն ինչ սահմանէ,
նոյն

նայնինքն սահմանեցաւ ՚ի դաւթէ ։
Երկրորդ՝ զի այլ իմաստասէրք զգալի տեսակ սահմանեցին, ՚ի ձեռն սեռի և տարբեր լուծ ։ Իսկ դաւիթ զանմարմինն և զմանկլի իմաստուն սահմանեաց։
Երրորդ՝ զի զայն որ ընդհանուրք, և անհուն՝ և անչափ, նա այնպիսի չափ և սնօթի շինեաց, որ զանհուն և զընդհանուր զմաստասիրուն ՚ինձա քովմնդ ակեաց • և չափեաց զչափս ։
Ալան ոյդ ասի • Աստուած պատրէ ։
Իսկ որ ասի պատրէ քան ։
Ձ՚ձեր հոլովմամբ ասի, ձ՚ձ, այսինքն, զմանուն քէ • ուղղական և հոլովական, ուղղական, զի ասի դաւիթ • իսկ հոլովականն կրկինէ, զի գոյ հոլով որ նախատաս լինի անուճանն, որպէս ասէ ՚ի դաւթէ դաւիթ՝ ով դաւիթ, և ձ որ վերջագաս լինի հոլովն, որպէս ասէ դաւթի, դաւթայ, դաւթիւ ։
Այդ՝ ասե ին դաւիթ, զինքն միայն ցուցանէ ։ Իսկ կրկին հոլովն՝ կրկին բան ցուցանէ, ՝ի զնախատաս հոլովն • ոգ ասե ին ՚ի դաւիթ, ցուցանէ յայլմանէ քան ՚ի դաւիթ, ոգ ասե լ սաղմոս ՚ի դաւիթ, այսինքն հոդին աստ եղեալ ՚ի դաւիթ ։
Իսկ վե րջագաս հոլովն, սգ ասե ին դաւիթ ի ցուցանէ զայլ ինչ որ նորա իցէ • ոգ ասե լ դաւիթ ի քանս այսե
Երկրորդ՝ հոլովմամբ ասէ, զի ցուցանէ զ քանս ՚ի նմանէ ՚ի մեզ հոլովեալ ծառայելոյ զորդեալ, այսինքն զդիտաւորութիւն նորա ՚ի մեզ սփռեալ ։
Այսքան ըստ այմ զի ասի ։ Աստուած պատրէ ։

Եւ արդ՝ յորժամ դիպեցաք անուանն որոյ, ոչչ պարտ գանց առնել զանուանմանէն, զի ամ քարի ստեղծան յայ, Թէ իր և Թէ անուն, վասն որոյ պարտէ առնուլ զճաշակ անուանն, և ապա անցանել յայլքան։

Վասն որոյ ասէ սիրալք՝ մի անցցէ զքեւ մանն իմաստուԹեան։ վասն որոյ տեսցուք՝ Թէ անունն քանի՞ յատկուԹեամբ զնազանի։

Եւ յայտէ զի անունն Ե յատկուԹ զնազանի, այսինքն։ Նախ՝ Թէ զինչէ անուանն։ Երկրորդ՝ Թէ յինչ պէտս եղաւ անունն։ Երրորդ՝ Թէ ուստի բառկանայ անունն։ Չորրորդ՝ Թէ ի քանի՞ նիս բաժանի անունն։ Հինգ երորդ՝ զնուԹէ Թէ անունն՝ Թէ դրուԹեամբ։ Վեց երորդ՝ հականէ անունն՝ Թէ պատահական։ Եօթն երորդ՝ Թէ յորմէ սեռէ։ Ութ երորդ՝ ամենայն անուն միապէս անուն՝ Թէ այլապէս։ Ինն երորդ՝ Թէ մնանէ անունն՝ Թէ բնլոր։ Տասն երորդ՝ Թէ զի՞նչէ գործ անուանն։

Եւ նախ՝ Թէ զի՞նչէ անունն, այսինքն՝ անունն կարճառօտ սահմանն, զի անունն յայտնէ զբանն իրին, որպէս և սահմանեալ անուն ծառայէ։ Երկրորդ՝ Թէ յի՞նչ պէտս եղաւ անունն, այսինքն՝ զի որպէս ամենայն ինչ նիւԹ է և տեսակ, այսպէս և ամենայն ինչ իրէ և անուն, և Թէ ոչչ անուն ոչ գիտէաք զիրն, զի նա ոչ մատաղ ցուցանէ զիրն, զի նայէ կոչող իրին։ վասն որոյ ասէ մարգարէն, զանունն ան զնոցա յանուանէ կոչէ։

Եթէ տէրն ասէր՝ անուճանք ձեր գրեալ են յերկինս։ այսինքն, զի ընդ անուճանն որ գրեալ է և իմն երկայ յերկինս ։

Իրրորդ՝ լծէ առտի լինի անուանն, ի յերից՝ ’ի յիրէն, ’ի ձայնէն, ’ի գործոյն ։

Նախ յիրէն՝ որպէս ասեմք երկիր, այսինքն ջուր, հող և ջուր։ և երկիր յոյ, և որպէս երան գայց անուճանք, կարմիր, դեղին, և այլն ։

Իսկ ’ի ձայնէն, որպէս ասեմ լճնճղուկ, կեչեղակ, ագռաւ, և այլն ։

Իսկ ’ի գործոյն՝ ոչ արուճ ստացուածոց անուճանք։ որպէս ’ի գործոյն կոչի, նե րկարար, լուծացարար, երկրագործ, ակէգործ, սողոյ, վայտահար, և այլն ։

Իսկ հրրորդ՝ լծէ ’ի քանիս քաժանի անուանն ։

Ա յսինքն ’ի Ջ, ’ի հոմանուն, ’ի քաղմանուն, ’ի յարանուն, և ’ի փաղանուն ։

Զի որպէս Ջ են տարերք և Ջ են արհեստք, այսպէս և Ջ անուճանք ։

Իսկ Տինգե րորդ՝ քնուջէ անուն լծէ դրուլծէ։ այսինքն, դրուլծէ անուն և ոչ քնուլծէ։ որպէս յայտնի զի ադամեդ անուճանս ամենայն կենդանեաց։ և լծէ դրուլծէ է, ապա քնուլծեամբ ոչէ անուն ։

Վեցե րորդ՝ գիտե լինի՝ գոյացականէ անուն լծէ պատահական, այսինքն պատահականէ անուն։ զի քանակէ անուն ։ վասն որոյ փոխի անուն ըստ պատահմանց, այսինքն երբեմն մանուկ, երբեմն երիտասարդ, երբեմն ծեր, ըստ փոփոխման

ժամանակին, փոխոխի և անուանն։
Իսկ ի օրէն երրորդ գիտե լինի՝ թէ յորմէ սեռէ
անուանն, այսինքն՝ ի բնական սեռէ անուանն։ զի
միշ՝ ըստ մատանց բանին անուանն։
Իսկ ուրեք երրորդ գիտե լինի՝ թէ ամ տեսակի
միասէսկ անուանն թէ այլապէս, և յայտէ թէ
այլապէս անուանն կրկին կէ րպիւ։ զի ամ տեսակաց
այլապէս անուանն, այսինքն բանական և անբան,
իմանալի և զգալի, սեռ և տեսակ, և այլն։
Դարձեալ՝ զի բանականաց կրկինէ անուանն, այսինքն
այլ տեսակին և այլ անհատին։ իսկ անբանից
միայն տեսակինէ անուանն։
Ինչե երրորդ գիտե լինի՝ անուանն մատնէ թէ բոլոր։
և բայսէ զի ժամանէ, ի մատանց բանէն գոլով։
Ի մէկ կրկինէ՝ զի ըստ ինքեան բոլորէ, և ըստ
այլոց մասն։ և ուրեք կրկին յատկութէ իւն, զի
մասնաւորապէ անուանն, և ընդհանրից։ և զի
անուանն մասնաւորէ և սահմանիչ, վասն որոյ ածէ
ոչ սահմանի, և ծչ գնի անուանն այլ ըստ բնութէ ե,
այլ ըստ գործոյ։
Իսկ տասնե երրորդ գիտե լինի՝ թէ զինչէ գործ տ
նուանն, այսինքն՝ զի տարբորշէ, և զանազանի
աւելնայն էակաց, և զանազանութէ իւն բնու
թեանց առ քացայայտէ։
Հայց և այս գիտելիէ՝ զի ոչ առանձ չէրն յայտնէ։
Իսկ բառն որկոյ։ անուանն զգործ իրին ցուցանէ,
որպէս ասեմք լուսին այս անուանն։ իսկ բառն
լուսին։ որ պայլալութէ ցուցանէ։ և այս յօրի
նակ-

նակ մեզ, զի երբեմն հնանամք մեղօք, և երբեմն
նորոգիմք զղջմամբ, ըստ այսմ օրինակի. և
սահմանս անշարժս յատկացոյց զնոքանչելս
սակս. իսկ բառն որ սահմանի. չորս իրս
ցուցանէ, թէ՛ ի սահմանի և յանկման և՛ ի
գլորման կայ. և՛ ի սահմանի կայ. զի յորժամ անձ
հատքն սպառկանին. սպառկանալոյս սահման անհա
տին, այսինքն բաժանիչ զանազանեալ ի միմեանց:
Երկրորդ՝ զի սահ սահմանի, այսինքն սա՛ իմն ոյժ
հիման տեսակին հաստատուն կայ. զի լծ եպէտ
անհատքն սպառկանին, այլ տեսակ անհատին
անապական մնայ, յորոյ ոչ ոյժ հաստատուն կայ
սահմանս: Այլև՛ ի յաղագս լծի անձն՝ նոյն անհատքն
նորոգին և հաստատին սահմանիք նոցա:
Երրորդ սահման, այսինքն որպէս բառնալոյ զ
սահմանեալ և բառնալի է վերդ սանի՛ ի տուն
արկանէ. այսպէս և սա սահմանեալ և բառնալ
տանի զմեզ և արկանէ, տա էալի լեն և բնալի է
իրին ածէ. այսպէս և վիտս ուսումնասիրացն,
բառնալի է պահէ՛ ի խոկումն իմաստասիրալի է,
այսպէս և սահմանս տաւաբնալի է անձն պատաբնին
բառնալի է ամբ յատաբնալի լեան ածէ և այլն.
այսպէս և մեզաց սահմանին բառնալի է ամբ՛ ի մեզս
ածէ վանօղս իւր. վանելոյ սակ պօղոս՝ տե սա
նեմ այլ օրէնք յանդամս իմ վէնեալ հակառակ
օրինացն իմ. օրէնք այսինքն սահման բնալի է:
Չորրորդ սահման, այսինքն սահման գոլով հրչի
՛ի վեր ոյժ տեսակացն, և պահապանէ զնոսա՛ ի միմեանց:

Այժ

Ա յսքան ըստ քառին վէ ասեմք սահմանի ։

Հարց, վէ՞ր վէ անուն սահմանին Ֆ յատկութիք վանալանեցաւ • իսկ քառս որ ՚ի նմին անուանէր, Ֆ, յատկացաւ • այսինքն՝ վէ անուանն մեծ քան զքառն, վասն որոյ որում շատ տուեալ շատ խնդրեսցի, և որում սակաւ սակաւ ։

Դարձեալ՝ վէ Ֆ ՚ի Ջ իցն քառկանոյ • այսինքն զառ ՚ի վեր, և զառ ՚ի վայր • Ջն վէ Ջ ն քառկացուցանէ, որպէս ասէ՝ ա և ք • որ լինի ջ • և ասէ՝ ջ այլ • որ լինի ջ • և Ջ • որ լինի ժ • իսկ զառ ՚ի վայր՝ նախ ասի Ջ և լծորդ նորա ջ • որ լինի է • և ք որ լինի ջ • և ա որ լինի ժ • սակս Ջ է մայր որ ծնանի զԺ ։

Ա յսքան ըստ անուանն և ըստ քառին սահմանին ։

Դարձեալ՝ և այսպէս գիտել վէ զամենայն որ էութիւն ունի, և գոյէ, ունի զսահման ։

Ալանէրքի՝ վէ ոճ ոչ ունի զսա, այլ սղքատ երևի ՚ի սմանէ ։ Եւ զսան ք պատճառի ։

Կախ՝ վէ ոչ լծէ ոճ սղքատէ ՚ի սմանէ, այլ սմն կարօտէ ՚ի սմանէ • վէ լծէ սե ռականագոյն սե ռն որ արարածէ ոչ, ոչ կարօտի սահմանի • վէ ոչէ սե ռ ՚ի վեր քան զնա • որպափ և ասուաէ լարարիչն նորա, որ ոչ գոյ ՚ի վեր այլոք քան զնա զի անկարօտէ սահմանի ։

Երկրորդ՝ վէ սահման քառկացուցանէ լոկիս արարիչէ տեսակին, զի տեսակարարէ

Երկ

Երբորդ՝ վէ սահմանն չափէ, իակ ած անչափ և
անհուն. և անտանելի արտրածոցս, այսպէս ոչ
միայն ըստ տեղւոյ, այլև ըստ բնութեան։
Աչպուռբեան չափաւորն չափին՝ զան չանկին ոչ կարէ
չափել. այսպէս և Թէոպէտ ոք չափէ և քննէ
մտօք, Թէ այսքան մեծ իսկ ած. ոչ այնչափ քան
զարարածս, և կամ Թէ այնչափ պայծառ իսկ. քի ոչ
քան զամենայն. իակ նա ամենևին արտաքոյ միայ
այսքան իմացուածոցս. վէ ե զանան ոք՝ վանե զն ոչ
կարէ իմանալ որպէս և է։ Ա յսքան վ ս սահմանի։
Դ ոքյէալ ա գէթէլէ՝ Ե ձե չա ոչնառց գէչ ա
դրել, և տալն զայլն. այսինքն՝ վէ Ե գիրք ա
յսրե ալէ դաւիթ. այսինքն զսահմանքս, զ բարձ
բացուցէքն, զպիտոյիցն, և վմենևնե քե բանան,
և վերկնուԹիւն պարիւրին, և արիստոտէլ։
Ա յոյց նախ զսահմանքսէ ասացե ալ, որպէս յայտէ
վէ ոմանք ասեն, Թէ Ե յաւէտ էնս գրե ացն վայս։
Ե՛ այլք Թէ՝ գրե ացն և յաղարկե ացն յանդիման
նե Թիւն պիտոնացն։
Ե՛ այս վասն Ե պատճառի։
՚Նախ՝ վէ արտրչական սե ուէն սկսաւ, այսինքն վէ
սահմանն բազկացու ցիչ սարք ե ե՛, արարիչէ
սե ակին և վանապանիչ բնութե ս. և վէ արարիչն
համառուհե այ։
Ա՛ ծարոյ արտրչական սե ուէն սկսաւ՝ որէ սահմանք։
Ե՛ որպէս մնախս սկիզբն յարարչութե Ե՛ն արար
ած ե՛վ՝ իակզբանէ արար ած վէ երկին և վէ երկիր,
այսպէս և սա յարարչական սե ուէն սկսաւ։

Զի դասիլն՝ ե կերպիւ նմանեցաւ մովսէս մարգարէին ։

Նախ՝ զի որպէս նա գնաց յօտարութե, և պանդխտացաւ յերկրին Մադիամու, և առեալ զկնոգն որ օրէնս ետ երեր խրայէլ • այսպէս և սա գնաց յօտար յաշխարհ յայլ էնս, և քաղեալ աշխատութե ետ ընկալաւ վնասատասի բաւթիւն, և ետ երեր սահմանն իմաստասիրութե, ՚ի լուսաւորութե հոգոց և մտաց ։

Երկրորդ՝ զի որպէս նա յարարչութե ետանցն սկսաւ, այսպէս և սա յարարչական սեռէն՝ որ ե սահմանն, արարիչ տեսակաց ։

Երրորդ՝ որպէս նա ե գիրք շինեաց, այսինքն ծնունդքն, և լքն, և իքն, զևտականքն, ե երկրորդ օրէնքն • այսպէս և դասիլս ե դիրք արարեալ, այսինքն սահմանքն, բարձրագոյնքն, պիտոյիցն, մեկնութիւն քե բանականին, և մեկնութիւն պարզիւ և արիստոտէլ ։

Չորրորդ՝ զի ոչ մովսէս յաւաջինէ ՚ի մարգարէս և մեծ • այսպէս և դասիլս մեծ և առաջինն իմաստասէր ե ղև ՚ի հայս ։

Հինգերորդ՝ զի որպէս նա բազում վիշտս կրեաց յիսրայէլէ • այսպէս և դասիլս ՚ի հայոց, նեղութիւն և տառապանք, և վէրք ։

Եւ այս ե կերպիւս նմանեցաւ մովսիսի ։

Վասն որոյ նախ ՚ի սահմանէն սկսաւ, որպէս արարչական սեռական ։

Իսկ երկրորդ ՚ի սահմանէն սկսաւ, զի առնոյր զինչ սահմանաւ ճանաչէ, և ապանովաւ ցոյն գրէց ։

Դասը

Դարձեալ և այս գիտե լէ՝ զի կրկինէ սահման, այսինքն նախ լինի սահման ՚ի գոյացական սեռէ, որ զբնութիւն իւրն յայտնէ. և երկրորդ լինի սահման ՚ի պատահական սեռէ, որ կապարագայքն առաւելին յայտնէ։

Եւ որոյ միայն սահման կոչի, և միայն ստորագրութիւն է. և որպէս կրկինէ սահման, այսպէս կրկինէ գիտութիւն իմաստից. ըստ այնմ՝ լիթ է իմաստասիրութիւնէ գիտութիւն ե՛ւ ձ՛ուինոց և մարդկայնոց իրողութիւն է անց։

Աւրդ՝ մարդկայնոց իրողութիւն, նախ զգիտութիւն զգալի այս աշխ։ Երբ երկրորդ՝ զգիտութիւն վանական արհեստից։

Իսկ ձ՛ուային իրողութիւն, պայլ երկոտասան մասունս իմաստասիրութիւնքն ասէ. և զոր վասն այ խօսին իմաստասէրքն։

Երբ որպէս կրկինէ գիտութիւն է, այսպէս և կրկինէ սահման, և ստորագրութիւն է. ստորագրութիւն՝ ոչ զգալեաց գիտութիւն և արհեստից սահման։

Իսկ սահման՝ իմաստասիրական իրողութիւն է անց բաղկացուցիչ. վասն որոյ սահմանաւ ՚ի չ՛բաղկացոյց զիմաստասիրութիւն, վի՛ չ՛է սահման իմաստասիրութիւն։

Դարձեալ և այսչ գիտե լի, զի որպէս գիտութիւնն կրկինէ, այսինքն իմանալեաց և զգալեաց, այսինքն արհեստ, և այլ իմաստից գիտութիւն. այսպէս և կրկինէ ընդ է ըստ ոչ՝ այսինքն իմանալի և զգալի։ Աւրդ՝ զգալի ընդ է ըստ այսչ, վի զգալի ձև ոչ զգալի գրչ, և զգալի մեանս, ՚ի վի զգալի ի զի գրչ

և ընկէ ե ըցօղն զգալ աչօք տեսանէ, և զգալ լե-
ղուս ընկէ ե ունու, և զգալ ականջօք լսէ զբանն։
Իսկ իմանալն ընկէ ե ըցողութ ենն, այլ ինէ յայս-
ցանէ. այսինքն անմարմին ձե ամբ, և անմարմին
դրչաւ, և յանմարմին մե լանէն առնու, և՛ի
վե րայ անմարմին հծղթի գրէ, և անմարմին
աչօք տեսանէ, և անմարմին լե զուս ընկէ ե ու-
նու, և անմարմին ականջօք լսէ. այսինքն
անմարմին մե լանն, նե րարամադ րե ալ բանն, և
անմարմին գրի չն, ար տաքս ե րե ալ ձայնն, և անմար-
մին ձե ռն, անձնական ը օրութ իւնն. որ խոս-
նե ալ կայ ընդ ձայնին, և անմարմին հծղթ որ
գրի՛ի վէ օդոյ, և անմարմին աչք որ տեսանէ
միտքն, և անմարմին լե զու է իմացական ը օրու ենն
մտացն, որ ընկէ ե ունու առ իւրն զկէ րայ բանին
որ յօդն սփռե ցաւ. և անմարմին ականջ լսողութ
և ունակութ իւն հոգւոյն։

Ա րդ՝ է գործ ինք զգալ ընկէ ե ըցուածոյն, ք և
է իմանալ ընկէ ե ըցուածոյն, գ գըտղին և ի ըն-
կէ ե ըցողին, և մի միչնորդ հծղթութ ենն։

Ի՞նչ արդ՝ ամենայն ուսուցմանցն պարտէ, զի իմա-
նալի ընկէ ե ըցուածոյն ուսանիցնե ըկալով զմիտս
յատակ բանիցն. և որպէս ցուցաւ իմանալի և ան-
մարմին ընկէ ե ըցողութ իւն որում վկայէ պիղծ ա-
գբոյս, որ ոչ գրով այլ բանիւ ուսուցանէ զաշա-
կերտսն ասել լսել. զանմարմինն բանս գրէ՛ի, յան-
մարմին միտս ձերս. և ոչ զգալի քարաէզս կէ ան-
ջինչ մնասցէ՛ի մտաց ձերոց, այսպէս և յօհաննէս

ասէ, ծչ կամեցայ դեղով և քարտիսիճ գրել, այլ
կամիմ գալ և բե բան՝ ի բե բան խօսիլ ընդ ձեզ ։
Զայս և այլ ոչ յամանայ ասց, վասն նորո ժողով ըդ անա
սեն լով • տամ գրչին իմ գրել՝ ի միտս նոցա ։
Վանորոյ՝ հինն օրէնքն գրաւորական կոչէր, իսկ
նորա սե տարանական ։
Վերոյ ասի՝ գիրն սպանանէ, այլ հոգի կեդծանէ ։
Եւ զայս ամենայն հաստատեն զանազանին ընկե ե բ-
ցողաւժ իւնքն • որպէս յուսաւ՝ ի վե րոյ ։
Ասէ և ջոն փոխն փոսն ինչ գանազնէլէ ։
Նախ՝ լժ է ուստիէր դաւլժ ։
Երկրորդ՝ յորմէ՞ ազգէ էր ։
Երրորդ՝ լժ է յո՞րում ժամանակի էր ։
Զորրորդ՝ լժ է որով ուսամբ էր ։
Հինգե րորդ՝ ո՞րպիսի շնորհս ընկալաւ ։
Վեց ե րորդ՝ ո՞րպիսի պատիճս ունէր ։
Եօթնե րորդ՝ լժ է վասն էր ասի անյաղթ ։
Ութե րորդ՝ լժ է կի՞նչ փիլիսոփայն ։
Ինն ե րորդ՝ լժ է քանի՞ գիրք սահմանե աց ՝ի հայս ։
Տասն ե րորդ՝ լժ է ե՞րբ ոչ արդ իւնացաւ իմաստք
նորա ՝ի հայս ։
Եւ ե՞ւ ասցուք ընդ ո՞ւսոցէ էր նա ։
Ընդ յոհնէս նե րգինեայի կոչի՝ նե րգինեայ է գիւղն
այն, ու բանանիայ շինականացին առ աւետարա ե րգե ըն
էր ասացեալ ։ Եւ դաւլժ յոյսմ գե ղչէր էր ոչէ
՝ի տարօնոյ գաւառէն ։
Իսկ ե րկրորդ՝ լժ է յորմէ՞ ազգէ էր, այսինքն՝
յոյնէ, կի աղբատ հայկազնիք ։ Քանզ զանազանա ոց

աղգատոհմն նոյաս, ՚ի գիրքն յոթեայ ցուցանէ։
Երրորդ՝ թէ յորում ժամանակիւքը, այսինքն յոթ-
ժամ աքն մեսրոպ, և աքն սահակ հայրապետն,
արարին գիր հայոց։ ընտրեցին զմանկունս հան-
ճարեղս հնգետասան, և ետուն թարգմանել
զամենայն գրեանս յունաց՝ ՚ի մեր լեզուս։
Ցովսէփ, Ղևոնդ, Ցովհաննէս, Աբրահամ, Ար-
ձան, Մուշէ, Մովսէս, Եղնիկ, Կորիւն, Եղիշէ,
Դասիւթ, Մամբրէ, Աբձան, Խոսրով, Ղազար,
պատմիչն։ Սքա թարգմանեցին ՚ի ստոյգ
օրինակաց, ՚ի սուրբ դևնդեանց պատրիարգէն։
Եւ յետ թարգմանուեն գրոցն՝ ընտրեցին զնոսա
վարժսուն արս, և յղեցին յաթէնս, զի ուսցին
զամենայն իմաստասիրութիւն։ և գայցեն, և աթո-
ռոց դպրութեան դիցեն ՚ի հայս։ զի ամենեքեան
վարժեսցին ՚ի իմաստասիրութիւն։
Իսկ յետ դառնալոյն նոցա յաթէնայ՝ վճարեալ
էր աքն վարդանանց պատերազմն ՚ի պարսից։ և
եղեալքը ժողովն քաղկեդոնի հերձուածոյն։ զոր
եկեալ մեծն դասիւթ և մովսէս քեռիքն, յան-
դիմանեցին զգլխաւորս քաղկեդոնի ժողովոյն։ և
ապիբեք բան արարին զնոսա։ և ոչ երկեան ՚ի չար
իշխաքսն մարկիանոսէ։ որ այնչափ կատար
ոճաձս էր արարեալ, որք ոչ հնազանդեցան հե-
րձուածոյն։ երեսուն և վեց քիւր կատարեաց, և
չորս հարիւր ՚ի քահանայից և յառաջնորդաց
կամ այլ խուշեաց։ անձն այն մարկիանոս, և
անիծեալն պողքեր։

Եւ էր յատաջ քան զԹուականն հայոց՝ եօթ անա-
սուն երեք սուտ. և յայնմ ժամանակի էր ՚ինձ ։
Իսկ ՚ի ՌՃԶն մեսրոպայ, մինչև ՚ի Թուականն հայոց՝
հրիւր երեսուն և չորք սուտ էր անդէն յետ մեսրոպայ ։
Ա յս Թէ՝ յորո՞ւմ ժամանակի էր պատիճ ։
Իսկ չորրորդ՝ Թէ որո՞վ ուսամբ էր դատիճ ։
Ա յսինքն՝ վամենայն իմաստասիրութիւն ուսս ալէր
դատիճ, և լկոտասան մատամբ ։
Եւ այս են և լկոտասան մատունքն ։ Զի իմաստու-
նա՝ բաժանի ՚ի տեսականն և ՚ի գործականն ։
Իսկ տեսականն՝ բաժանի յերիս, ՚ի բնաբանա-
կանն, ՚ի յուսումնականն, և յաստուածաբանականն ։
Իսկ ուսումնականն՝ բաժանի ՚ի չորս. այսինքն՝ ՚ի
Թուականն, յերկրաժշտականն, յերկրաչափականն,
և յաստեղաբաշխականն ։
Իսկ գործականն՝ բաժանի յերիս. ՚ի քաղցրականն,
՚ի տնտեսականն, ՚ի քաղաքականն, և այսքան պիտու-
Թեքս լցեալէր դատիճ ։
Իսկ հինգերորդ՝ Թէ որ՞պիսի շնորհս, այսինքն՝
զի վարդարեալէր պիտուԹեամբ. բնականաւէ,
և կրԹականաւն, և պարգևականաւն ։
Ա րդ բնականաւն՝ ՚ի ծննդենէ և ՚ի խաւնուէա-
ծոց լինի. իսկ կրԹականն՝ յաշխատուԹեց վարժմանէ.
իսկ պարգևականն՝ ըստ արժանեացն յոյ շնորհի ։
Իսկ վեցերորդ՝ Թէ որ՞պիսի պատիճ ունէր, այս-
ինքն է. զի ունէր պատիճ քահանայուէ, և վարդա-
պետուէ, և իմաստասիրուէ, և վաուքինուԹեէ ։
Եւ այս չորս կերպիճս պատիճ ունէր ։

Եւ ինչ եղաւ, որ ես կոչեցաւ անյաղթ, այսինքն յաղթող ի չարս դէմս։ Այս՝ յաղթող էր խորհրդոյն սատանայի։ Երկրորդ՝ հակառակաց ոմանց։ Երրորդ՝ յաղթէր ախտից մարմնոյ։ Չորրորդ՝ սուտ առնելոյն բանից։

Եւ ինչ եղաւ, որ նոյնիսկ փիլիսոփան, այնինչ ի իւրում իմաստասէր լսի, որ գիտէ զբնաբանութիւնն, և զառաքինութիւնն իւր մտաւոքն, և պածառնականն։ Իսկ ես բաժ շատկանին՝ որ գիտէ գծոյ նատուրքն, փիլիսոփայ կոչին։ Ես մանէ ուսումն ասկանին։ Եւ այս ոչէ իսկապէս փիլիսոփայ, այլ միայն անուամբ, որպէս հանանուն։

Ինչո՞ւ է, ի՞ է քանի գ իրք գրեաց սա։ Ես՝ Նախ՝ զաստուածն, ե՝ երկիր՝ զոր ստեղծանքս, ե՝ երկինք՝ զպատճառն, չորի՝ վերկուսէ ի բնականն, հինգ ե՝ վերկնուէ պոլիթիւբի և զաիստատէլ։ Իսկ ի՞նչ է՞ ի՞ է վերջի ոչ արդ իւնաւորեցաւ զանք՝ ինչայ, այնպիսոյ փուաւոր սուն և առաքինոյ և իմաստնի։ Եւ այս վերջոյս պատճառի։ Նախ՝ զի ես վարդապետ պատճառն, դառնացէ ի հոյլ։ և ամբանք յաչացնոցա ե լածէր վերաւերէ աշխարհս հիս և կատարման իշխանացն։ Երկրորդ՝ զի ոչ գոյր ուսումնական, այլ ամենիքեան զնե տարաշոյ մարդոյ ուսումնական և յագ ահուիւ ի աշխարհիս։ Երրորդ՝ զի անզգամքէին յանդ իմանե ալ՝ ի նմանէ։ անարգեցին զնա և զբանսն։ և հարե ալ վերաւորեցին զնա։ Ետա գնացե ալ՝ ի վերս և անդ կացե ալ վախճանե յաւ։

Չորրորդ՝ զի անիշխանէր ազգս, և ոչ ոք է՛ր որ
յարգէր վնաս, և կամ զոյս հնազանդ եղուցանէր
նմա։ Սակս քանս առ այս. զոր նախ ըստ բուսա-

նէին Տէր աստուածն՝ հոգեւորսն չըբաղձալ, չառն սո-
նաձոյն գոլոյն. յաղագս բանի։

ՈՐՔ ՄԻՍՆԱԳՈՒՄ։ Լուծանդ։ ԲԱՆ Ը
մասնորակի դնէ։

Ա յսինքն՝ զի ամենեւ ցանէ իմաստութիւն է,
որք առնին զտեսչութեան։

Երկրորդ՝ զի ամենայն քանասիրաց ցանկալի է
իմաստութիւն իւն, վասն որոյ քաղմնասորակի դնէ։
Երրորդ՝ առ իւրաքանչիւր որք ասէ, որքմանգամ
այսինքն՝ որք Ճ զբոսութիւն եամբ հոգեւոյն յօժարին
միաբանիլ. միանգամայն յիմաստասիրութիւն եան
տեսչութեան, ըստ այնմ՝ թէ սիրեսցես զտէր ամէն քո
յամենայն զբոսութենէ քումմէ և այլն։
Եւ զի ոչ ասէ՝ թէ ամենայն որ գբոլորէ ջ, այլ
զբր. այսինքն զի ամենեքեան ոչ են քանասիրք,

այլ

այլ որք տեղչան իմաստասիրեաց : Բան Տէառգամ, ըն. այսինքն՝ որ միայն միոյ իմաստասիրի է տեղչան, զի [illegible] մասանց իմաստասիրի է ան միոյն միայն տեղչան. այսպէս հրաժարեալ առնէ չէս :

Երկրորդ՝ ոչ Տէառգամ. որ միանգամ տեղչայ, այսպէս հրաժարի չայիարհէս :

Երրորդ՝ ոչ Տէառգամ պէնչայ, և այլ ոչ դառնայ չետս նոցա ասէ :

Չորրորդ՝ [illegible] որ միոյ մասին տեղչան, այսպէս առնէ. իսկ որ զամենայն մոտանէս ուսանի, քանի՞ չան զայս առաւել լասցի :

Հինգերորդ՝ զի [illegible] ոչ Տէառգամ պէնչայ, զայս առնէ, իսկ որ միշտ և հանապազ՝ ինոյն աշխատի՝ զի՞նչ չենի :

Վեցերորդ՝ զի այս նշանէ, [illegible] ոչ Տէառգամ պէնչայ. հրաժարի չամ կենցաղոյս, իսկ որ ոչ հրաժարի՝ չայ տէ [illegible] ոչ միանգամ չէ տեղչացեալ իմաստասէր այլանուճան և փառաց պատճառաւ աշխատի :

Բան, պէնչան : [illegible], ի՞նչ զանազանի տեղչային, և ցանկալն, և սիրելն. այսինքն՝ տեղչութիւն հոգեւորէ, և ցանկալն մարմնաւոր. իսկ սէրն և լկոյնչայն է, զի վ՞ սիրոյ տեղչան, և վասն սիրոյ ցանկան :

Դարձեալ՝ առաւել [illegible] ցանկութիւն է տեղչութիւն :

Դարձեալ՝ [illegible] ցանկալն ասէ տեղչութիւն :

Եւ արդ՝ որք ճշմարիտ տեղչան իմաստասէր են, այն ցանկութիւն [illegible] չամ չաչայ նոցա, որպէս ասէ : Բան. [illegible] [illegible] : Իմացական զօրութիւնէ՝ զի միտքն որպէս ձեռնէ հոգեւոյն, և իմացական զօրութիւնն որպէս ծայրք

մատին մտայն։ Երկրորդ՝ վի հակառակութիւնք
զբազմանայ աշխարհիս, ոչ թողուն գալ յայս սե-
ղանս, և առնուլ զայս հաշակս. այլ որք այն չափ
կարեն հրաժարիլ յաշխարհէս։ որ ինձպա՞ս ծայրէ
նոքին. առնուն զհաշակն, այսպէս հրաժարի յաշխարհէս։
Երրորդ՝ ծայրէ նոքին, այսինքն, որ մի մասին
իմաստասիրեն ցանկայ. մին մատից ծայրիւ մերձի։
Իսկ որ ամ մասանցն ցանկան, ամ մատամբքն հպին։
Չորրորդ՝ ծայր նոքին՝ ջծայր լինէն ասէ. որ առնել
զնե բարեաց դեալ քան և առնէ արտաքեր լալ.
ձայնիւ հաշակ լով զքաղցրութիւնն։
Հինգերորդ՝ ջծայր նոքինս ասէ, որ ծայրիւ մատին
ըմբռնէ զգրիչն և գրէ զտեղիչալի իմաստութիւնն։
Վեցերորդ՝ ծայր նոքին, այսինքն վի այն չափ լցցի
միտքն իմաստութեամբ շնորհին. որ զլեզու ընդ
ծայրիք մատանցն, որպէս ասէ սողոմոն. ձեռք իմ
կալցի ելցուսկին վմուռս և մատունք իմ։
Եւ յայս խորհուրդս ՚ի ժամ ձեռնադրուեն,
զձեռն քահանային որ մեռոնաւն օծանեն. սկսա-
նին ՚ի յայջ քաւթի էն ՚ի ձախ մատն. և ՚ի ձախ
քաւթի էն ՚ի յայջ մատն։
Հօլժնե րորդ՝ ծայր նոքին, զծայրագոյն քարին ասէ՝
որէ ածծ. ըստ այնմ լծէ ո՞ կշռէ երեք մատամբ
զծանրութիւն երկրի. այսինքն զերրորդութիւն
երիք մատն կոչէ. վորոյ տէրն ասէր՝ մատամբն
այ հանեմ զդևս։
Ութ՝ եռակի ասի քարին, այսինքն։
Նախ՝ ստորայնոյս զգալեաց քարութիւնքն։

Իբրև որդի՝ վերին ծայրագոյն քարին՝ անեղական
բանալի է անուն։

Ի սանդրոյ ոստք և ծայրք՝ ի ծայրս ոստրն ուսին
պահպանին և պատուին, զի ցուցանեն լաւ՝ ի ծայրս
էին ծայրապոյն քարին, որպէս ասէ բան,
ճշդելոյ ինդանէ։ Զորս ինչ հարկէ ճաշակողին, այսի լաւ՝ նախ զի գայ և նստի՝ ի սեղանն,
այսինքն՝ ի լսարանի դաստան։

Իբրև որդի՝ զի տունկս ջացն՝ ի ձեռն, ըստ զգիրքն։
Իբրև որդի՝ պտուղ պտղոց հատանէ, այսինքն
բան բան կարդայ։

Զորս որդի՝ զի քե բանով ճաշակէ, խոկմամբ որոճայ։
Զայնժամ լաւ ինչ լինի ետ ճաշակ ոյն։ այսինքն՝
զի առանձին ունի շորս գործ։ զքարշողականն,
զնաւականն, զսայլելականն, զվտարականն։
այս պէս և իմաստութեան ճաշակն, իմայմամբն
ճաշակէ զբանն, և յօժարութեամբ քարշէ
և յատկութեամբ իւն կամացն հաւասէ։ և զանազանէ
յատկութեամբ սայլելով, և անձնական զօրութեամբն վտարէ, տալով յերևակայութեան։
և նա տուեալ ընդ երկեր յորակ պէս պէս իմայմանց,
և տայ ըստ արանի հոգուն, և նա հաւասարէ
ի ձեռն միտքն յամենայն մասունս հոգւոյն։ այսինքն՝ զի յիմացականին բաժանի։ յիմացական
զօրութիւն, և զբնութականին յարիականն, և ըզ
կամակատարականին զկանականն, և զբերտին զտգիտութիւն արտաքս հանէ յամենայն մասանց հոգւոյն,

այսինքն ՚ի մտացն , զկորամանկութիւնն , և զկ
տգիտութիւնն , և զհոգեմոլութիւնն լուսաւորե
՚ի նմա , այսպէս ՚ի ցանկականէ հանէ զշա
թիւնն , և զժլատութիւնն , և զտենչալին իմա
տից վառէ ՚ի նմա ։

Եւ այսպէսէ ճաշակումն իմաստութեանն ։
Դարձեալ՝ չորս ինչ հարկաւորէ ճաշակելոյն ,
այսինքն՝ ճաշակօղն , և ճաշակելն ցուցանօղն , և ճա
շակելի , և ճաշակուելն , որպէս յայտէ գիտողին ։
վասն որոյ ասէ , ծայրիճ մատիւք ՚ի նմանէ ։
Քանզի , ճաշակելոյ առ ՚ի նոցա հեշտանան : լիցի , այսինքն
զի որք ճաշակեն նոքա ճանաչեն զկատարումն իմաստութեանն , որպէս ասէ ճաշակեցէք և տե
սէք զի քաղցր է ։

Եւ տես զքաղցրութիւնն , զի թէ որ միանգամ
՚ի մոյ իմաստութենէն և ծայրիճ մատին միան
գամ ճաշակէ այսպէս քաղցրանայ ։ իսկ որ քա
զում անգամ և զամենայն իմաստասիրութիւնն հոգով
և մտիւնով տենչայ ստանալ , քանի քան զայս քաղց
րասցի , վասն որոյ ասէ մարգարէն , որպէս զի քաղցրէ ։
Եւ աստի յայտ՝ որք ոչ հրաժարին յաշխարհէս ,
անհնարին ոչ են առնել զճաշակ քաղցրութեանցն
իմաստից ։

Քանզ ։ անդադար կերպարանական զգոյ քարեաւ ինալ ասացեալ ։
քէ ։ այսինքն զի այսէ նշան , զի որ ծայրիճ մատին
միայն առնու յայն քաղցրութենէ անցն , յաշխարհէս
հրաժարի , և որ ոչ հրաժարի ոչէ առնել զճաշակն ։
Քանզ ։ անդադար կերպարանական , լիցի , որպէս մոլեալն ՚ի

քղջախոհութիւն զամենայն ինչ արհամարհէ, զի
միայն իւրեանց ցանկալոյն հասցէ. այսպէս և այս,
զի ոչ մոլեանն՝ ի մոլութենէն ոչ յագի քերել լոքն։
Ա յսպէս չար և բարի մոլութիւնք։
Ե՛ւ մոլութիւնն լինի տասն կերպիւ։
Նախ՝ քղջախոհ մոլութիւնն։
Երկրորդ՝ դիւամոլի մոլութիւնն։
Երրորդ՝ յիմարութեան մոլութիւնն,
Չորրորդ՝ արբեցութեան մոլութիւնն։
Հինգերորդ՝ որ դեզած իսկ և մոլեալ։
Վեցերորդ՝ ագահութեան մոլութիւնն։
Եօթներորդ՝ որկրամոլութեան մոլութիւնն։
Ութերորդ՝ հպարտութեան մոլութիւնն։
Իններորդ՝ բարկութեան մոլութիւնն.
Տասներորդ՝ նախանձաւոր մոլութիւնն։
Ե՛ւ դիմակայ այսմ է ողջախոհութիւն, որ մո-
լեալ իցէ՛ի տենչութեան իմաստից և՛ի արբու-
ա՛ այսոքիկ ընդալ ընդուն։ լը. այսինքն յամենայն
կենցաղականն հոգւոյ հրաժարեցան, և զկիսոնս
՛ի նա արարին, և՛ի տենչութեան իմաստից դարձան։
վը որոյ ողջախոհ ինն մոլութեամբ. ա՛ այսոքիկ
ընդալ ընդուն. որ առաջնիկոյ. այսինքն՝ ի վեց տա-
մանս իմաստասիրութեան. որ ասէ՝ իմաստասի-
րութիւնէ գիտութիւն էակաց ըստ որում էակք
են և այլն, և ոչ դարձեալ յե՛ւս յաւուրսն մոլու-
թիւնն, որպէս կինն զսկսեալ։
Եան. ա՛ այսոքիկ ընդալ ընդուն. լը, այսինքն
Նախ յորոյ հրաժարեցան, նոքին վարին զնոսա։

Դար

պարձել՝ նայն ինքն հրաժարումն որ կայ՛ի միտս նորա վարել վնասս • ըստ այնմ, [illegible] յաշխարհէ աստի, վասն այնորիկ առեալ զձեզ յաշխարհէ, ապ յաշխարհէ զձեզն սիրէ արդեօք : Պարծել՝ նայն առնչումն իմաստիցն վարել վնասս առ իմաստուն է, և քան զ՛ի գիտուն էակսդ : Բան՝ և անպատճառ էակացն հակադրութիւն : չէ • Ա յսինքն՝ գիտուն է էակացն, այսինքն անպատճառ • որ հրաժարեցան յաշխարհէ և դատման յիմաստութեան տեղիս : անպատճառ • և զի էակացն գիտութիւն , այսինքն զգալեաց և իմանալեաց այլև յարտարչին գիտութիւն :

Բան • [illegible] չէ • այսինքն գիտութեամբ վտանգին իսկ պատճառս զոր ունիցին յաշխարհս և յիւրս նորա , ՛ի սա փոխանակացին • այսինքն ՛ի գիտութիւն էակացն :

Բան • [illegible] չէ • այսինքն կամ զանձնայն ցանկութիւն մարմնոյ յիմաստութիւնս փոխանակացին , և կամ զիմաստնոյ ցանկութիւնս ինքեանս փոխանակեն :

Բան • [illegible] չէ • այսինքն

նախ՝ զերծք մանն հոգւոյն ասէ • [illegible] արիութեամբ, և ողջախոհութեամբ • յօժարիլ ՛ի տեղիս իմաստից :

երկրորդ՝ [illegible] զօրութեամբ բանին, յիմանալեացն յօժարիլ : երր արիութեամբ յօժարիլ՝ քաջանալ յաշխատութիւնն , և ողջախոհութեն յօժարիլ ՛ի

տեղն

տեՆչուՄՆ ցանկուԹեան իմաստից ։

Երրորդ՝ յօժարիլ • այսինքն ակողմունս երից մասանց հոգւոյն • քաղաՀ յօժարեցաՆք • հե ըքե լ՛ի մեՆՀ զբաղուՄ ՀնասիՀն մեր , յորմէ ամենայն չար կատարի • վե անհոգ լինցուք ՛ի տեՆչուՄՆ իմաստից ։

Չորրորդ՝ քաղաՀ յօժարեցաՆք • ապիտոյէ հե ըքուՄՆ սոցա • այսինքն՝ զե որպէս քՆուԹե՛ք մակստացաՀ կանեՆ եղեալ , Նոքա ՛ի մեզ ։

Վասն որոյ քաղաՀ յօժարեցաՆք , և մորտի րոտակնեՆ արիւՆ պարտէ հեղուլ , և ապա ՛ի սովորական գործոյն պէՀ ծանիլ ։

Վասն որոյ ասէ պօղոս՝ քաղուՄ Նե՛ղուԹեամբ պարտէ մտանել մե՛զ յայնհանգիստն ։

ԻՀ տէրն ասէ՛ լ՝ չանացարուք մտանել ընդ Նե՛ղ դուռՆն • զե որոյ և սա՛ ասէ , քաղաՀ յօժարեցաՆք ։

Հինգե րորդ՝ զի քաղուՄ եՆ հակառակք և արգե լիչք իմաստուԹեան , այսինքն

Նախ՝ զբաղմունք աշ խարհիս ։

Երկրորդ՝ պատրանք սատանայի ։

Երրորդ՝ ան յօժար կամքս մեր ։

Չորրորդ՝ դժուարուԹիւՆ աշ խատուԹեանցՆ ։

Հինգե րորդ՝ խորուԹիւՆ և խրճՆուԹ քանից ։

Վեցե րորդ՝ տգիտուԹիւՆ մտաց ։

ԵօԹՆե րորդ՝ հե շտասիրուԹիւՆ մարմնոց ։

ԱՒԹե րորդ՝ պատահմունք խաւխանմանց ։

ԻնՆե րորդ՝ պակասուԹիւՆ պիտոյից ։

ՏասՆե րորդ՝ կրԹուԹիւՆ մարուԹեանցՆ ։

Վասն որոյ պարտէ , տասՆ զօրուԹի ՆոգւոյՆ յօ-

ժա

ժարիլ յաղթութիւն ասցա, և վասն այսքան հա-
կառակայս ասէ՝ քաղաւ յօժարութիւնէ :
Վերջ բարդ՝ քաղաւ յօժարութիւնք . այսինքն պնդու-
և զմարմնոյ և զմտաց տենչումն ՚ի մի հաւաքել ,
և յայս բանս յօժարիլ :
Բան . ալքահ ղքաղաւն : ՚Լսախ՚ վն որքան աշխա-
տին յիմաստս , այնքան զղջանայ խորհուրդն :
Երկբարդ՝ ալքահ ղքաղաւն . որպէս ասելք՝ շնար-
հօք և զմայլեալք յիմաստութիւն ասէք :
Երրորդ՝ ղքաղաւն . որպէս հիացեալք և պատանչ-
ցեալք ՚ի վանական գործս յիմաստից . զոր և ը-
կրաշափն և աստեղաբաշխքն առնէին և այլքն :
Չորրորդ՝ ղքաղաւն . այսինքն և որպէս թմրիլք
և ընդարմացեալք լինիլ , որպէս առասպելքն
՚ի թաքօր եղեն , ՚ի տես տասն հրաշիցն :
Հինգերորդ՝ ղքաշէլ . յողջախոհութիւնս , այս-
ինքն , որպէս մնիլքն զղջախոհութիւն և ըզ-
բաղեալք ՚ի չարն , յիմարեալ լինին առ բարին :
այսպէս և առասպելինութիւնք ընդդէմ սուրբ ըզ-
բաղեալք յիմաստս , յիմար երևին ՚ի չարն գի-
տելոյ . այսինքն՝ իմաստուն ՚ի բարին , և տգէտ
զոլ չարին . վասն որոյ ասէր ասէ , եթէ ոչ դար-
ձի և լինի իբրև զմանկտի , ոչ կարէ մտանել
յարքայութիւնն այ :
Բան . ՚Նաոպոն փենղոն . ղ . այսինքն գոյ իմաս-
տուն տենչումն , գոյ և յիմար տենչումն :
Բարդ՝ իմաստուն տենչումն . այսինքն վասն այն
եղ ՚ն տենչումն ՚ի բնութեա , ցանկալ բարւոյն :

Եւ իմաստուն տեղեակ է այնէ, որ ըստ կամաց տուողին՝ բարեացն տեղեայ. այսինքն անհասից և անճառելից ցանկից, և նախատրպին նմանիլ, և յառաջին փառսն ելանել, և որ ինչ արժանիէ ցանկալոյ՝ սմա ցանկալ։

Իսկ յիմար տեղեակէ՝ որ զխաւարն լոյս կարծէ, և զչարն բարի, և զփախչելին փափագելի, և զվայրագն իրացն ցանկալ, այնպիսոյ տեղեակ։ որպէս գինդ ոսկի՝ ի քիթ խոզի։

Իսկ խոհական փղնդան։ վարել զմեզ առ բարին իմաստս, և առ անճառ ցանկալին, և ոչ ատոյ ի յալ հանդարտիլ անցաւորօքս, այլ վարեն զմեզ քառնութեամբ առ հանճարս իմաստից։

Բան։ հանդէս։ ըստ՝ ստեան ժողովիլ և ժառան, որպէս քմբշամարտիցն։ վասն որոյ պարտէ ուսանողին և ուսուցանողին արիանալ, յայս հանդէս իմաստից։ և որպէս ըմբշամարտ յամենայնէ մերկանալ, և իւղով շնորհին օծանիլ, և զամենայնէ արիութեամբն ի մէջ բերել։

Բան։ ընդ ընծայն հանդէս՝ ըստ։ ընդ, այսինքն՝ որպ աստիճանաւ հանապարհորդել, յայս հասոյց վիճակ ընթերցողին։ զի Ասխ ասաց՝ ամենայն կենդանական զբազմանց բարեաւ ծնեալ ասացեալ։

Երկրորդ՝ յետ այնորիկ ոչ ջախջխութեամբ մոլութեամբ յայտնիկ վարեալ քեզին։

Երրորդ՝ ասէ բազում յօժարութեամբ։

Չորրորդ՝ յորդորեաց յողջախոհ գբաղումն։

Հինգերորդ՝ յետ այսր ասէ, իմաստուն տեղեակ,

յայտնիկ պիտի ասեմ ։

Եւ ասաց ասէր , ըէ • պատինքն՝ յորժամ կայս քան զիշխանսն անցեր , և եկիր մերձ իմ , այժմ ըէ պատինքն քեր կիտիդ և ընկալ զբանս ։

Դարձեալ՝ ըէ • պատինքն լինէ արդեամբք հրաժարեցեալ յամենայն կենցաղականն զբազմանոյ , քայց լինէ մտածութեամբ ընչիցն որս աշխարհիս գնացեալ , դարձն անտի պիտիդ , և քեր առնես զորպէս լոյս և խաւար՝ ի միասին ոչ կարեն դալ , այսպէս և ոչ չար և բարին , արդ մտածութիւն չարին խաւարէ , իսկ իմաստութիւնս լոյս ։

Վասն որոյ դարձի յամենայն արկածից չարեաց պիտիդ , և քեր այսպէս լուծացեալ յաղտոյ , պի ընդունակ լինիս իմաստութեանց ։

Երրորդ՝ ըէ • պատինքն՝ լինելիս որ չարիցդ իմացմունքն արբեցեր պիտիդ , և այլ ոչ ունիս մտածմունք չարեաց ։

Դարձեալ՝ ի նիւթականն և ի զգալին ինչս մի պահեր պիտիդ , այլ յամենայն զգալի իրաց զատ պիտիդ • պի չիմանալի իմաստս և զգալի ինչս ՝ի միասին ոչ կարեն լինիլ . և ասա առ պիմաստս իմանալի ։

Չորրորդ՝ ըէ • պատինքն՝ լինելիս զիմանալի իմաստս քննես , մի անցանել կայս քանս , և երթալ մտօքդ յաստուածկոյսդ կայլ քան , այլ կետս դարձի պիտիդ և քեր կայս քանս որ աստուածկոյս • և զամենայն որպիսութիւն ստրս զնաղանեն ն , և ասա գնայ կայլ քան • վասն որոյ ասէ սիրոք • մի անցցէ գձն մնան

մանն իմաստութեան. և պօղոս ասէ՝ մի խորհիլ առաւել քան զաչժանն խորհել ոչ. այսինքն ըստ կարգի բանին զնա խորհել լով։

Վասն որոյ ասէ՝ էէ. այսինքն էէ. զմտաքդ, և ընկալ զկարգ բանիս որ ցուցաւ քեզ։

Երկրորդ՝ էէ, այսինքն՝ բե՛ր յօժարութիւն կամացդ, և առ որ չափ կարիս և յօժարիս իմաստից՝ որպէս նախ ասաց, թէ քոյոցմ յօժարութեամբ, զնչափն՝ ի ձեռն քոյ, որով չափով չափես զկամդ և զ յօժարութիւնդ. այն քանն չափով առնուս յիմաստից. վասն որոյ և տէրն ասէ՝ թէ ամենայն որ ունիցի տացի և յաւելցի նմա, այսինքն՝ որ ունի կամք և յօժարութիւն. տացի նմա և յաւելցին պիտութիւնք նորա. և որ ոչ ունիցի կամք և յօժարութիւն առ իմաստ, և բնականն զոր ունէր, այն այլ բարձցի ՚ի նմանէ. այսինքն որ ոչ կամի զգիտութիւն, հեռի երկնի ՚ի նմանէ. որպէս ասէ սողոմոն, թէ հեռասցի ՚ի խորհրդոց անմտից։ Եւ զարձեալ՝ թէ ես յիմաստութենէ խորհրդեան բնակեցայ, զի որ միշտ խակ գիմաստութիւն է, իսկ որ ոչ ունի յիմաստութիւն, խակուն, այսպէս թէ ոչ բնակի ՚ի նոսա։

Վերջին բարդ՝ էէ. այսինքն բե՛ր զամենայն տենչումն զոր ունիս առ իմաստս, և դոքօք չափեն.քեզ հանճար. այսինքն՝ զոր առ պանապան իրս աշխարհիս, պանապան տենչումն ունիս, յայնմ դարձ՛ և թափուր արա, զայդ պանապան տենչմունք. և որպէս պանապան անօթ՝ բե՛ր զկնի զպանապան

ֆանճարով և այսչ վըր ասաց ՚ի վերայ, թէ
իմաստուն տեղչուին. այսինքն՝ որ ամենայն տեղ
չուին առ իմաստս հաւասքէ. ըստ այնմ՝ թէ սիրես
ցես զտէր ձեր քո, յամենայն սրտէ քումմէ. այս
ինքն՝ զի թէպտ սիրան միչ, բայց տեղչուին սրտին
զանազանէ առ զանազան իրս. զի այլէ ցանկուէ
ոսկոյ և արծաթոյ, և այլէ ցանկուէթ իւն մեղաց
և այլէ փառաց, և այլէ ցանկուէթ իւն զանազան
կէ րակրոյ. և այլ նոյնպիսիք։

Ա՚ման որոյ ասէ, ԵՒ՝ այսինքն զամենայն տեղչմուն
հաւասքեա առ իմաստս, զի բազում ամօթ ոչ առ
ցես, բազում և զանազան հանճարս։

Իսկ ԵՒ ասէ՝ ԵՒ ԷՀԱՆԷ ԱՆՃԱՐԷՒՆ ԱՆՃԱՐԷՒՆ ԷՒՆ.
և անդաս մեզ. զի՞արդ կարեմ՚ ընդունիլ։

Ա՚ման որոյ ասէ՝ ԵՒ Չ՞ՃՈՅՆ։ Ա՚ն յայնքան՝ պայճա
ռուէթ իւն պատկէրակցուէթեն այ, զի նովաւ
կարես քմբռնել զտուչն ՚ի նմանէ զլոյս իմաս
տից. որպէս զգալի աչաց լուսով՝ գարտաքին
լոյն տեսանեմք. այսպէս պայճառուէթ եամբ
պատկէրակցուէթեան այ, զանճառականն ըն
քռնեմք. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ լի է լուսով
երեսաց քոյ տեսանեմք զլոյս. այսինքն՝ պատկէ
րակցուէթեան լուսոյն։

Իսկ լի է ասէ ոք՝ միտք մեր չտիաւորէ. իսկ
ճշմարիտն իմաստքն, անչափ և անհուն. և զի արդ
կարացից փոքր չափով զանչափն ընդունիլ։

Ա՚ման որոյ ասէ՝ ԵՒ Չ՞Ի. զինչուին ճշմարիտ որ առ
ուդամ, զի փչեաց ՚ի նմա զնշանակուէթիւն ամենայն

շնորհաց, վասն որոյ ե՛ղև՛ի քնութիւնս, քահա-
նայութիւն, մարգարէութիւն, թագաւորու-
թիւն, այլ և կարեղացաւ քնութիւնս ծննդիլ պճծ մե-
րով քնութիւնամբս։ և այս ամենայն ունակութիւ՛ շ
շնորհիս եղև՛ի փչմանէն այ՛ստ ազամ։ վասն որոյ
ասէ, ընէ չ՚ծ։ զայն փչուածն շնորհին զոր ունիս
յադամայ և՛ի քէ, զի այն փչուածն ընդունակէ
ամենայն մեծատուական շնորհաց, և իմաստից։
Իսկ թէ դարձեալ ասիցէ ոք՝ թէ քանզ արտաքին
իմաստասիրացս օտարեն, որպէս զայլատեալս ան-
հասկնալի։ զի ասեն գոյացութիւն, սեռ, տե-
սակ, և տարբեր յատկութիւն, յատուկ, պատահումն։
Դարձեալ՝ գոյացութիւն, որակ, քանակ, և այլն։
և վասն օտարազանութեան անհասկնալի ինաց։
Նմ պատասխանէ այսպիսեաց դասիւք ասելով։
ընէ չ՚ծ՚ն, ՚ի քե ըզ պճծային արարչագործ-
որ՚ի քէզ, զոր իմաստասէրքն ասեն բոլորն առ-
քեզ, և ոչ օտարազան։ այսինքն զի դուս
էակ և գոյացութիւն, մարդին և անմարդին,
շնչաւոր, և կենդանի, և բանական, և մարդա-
սէրսակ։ Նմ պատահումն ունիս կրկին, այսինքն
անբաժանական, և անանբաժանական, զինն պատահա-
կան սեռն։ այսինքն քանակ, որակ, առինչ, ուր,
երբ, կալ, ունել, տանել, կրել։ վասն որոյ
ասէ մարգարէն՝ օրհնեա անձն իմ զաէր և մի մո-
ռանար զամենայն տուրս նորա։
Նմ վասն այսքանեսս ասէ, ընէ չ՚ծ՚ն։
Նման։ ՚ծ՚ն հանդէս ինասպոս՚ծ՚ն։ չ՚

Ա՛ծային հանդէս, այսինքն զԵրէց ազն ՚ի խմաստու-
թիւն. որպէս ասէ պղատոն, ոչ լինի դադար՝ այս-
պիսի սարգևք ոչ են և կեաց յայ առ մարդ իւիք
քան զիմաստութիւն. և պրօս ասէ՝ քանզի խմաս-
տութիւն է ամբն ՚ի, ոչ ծանեաւ յաշխարհ խմաստու-
թեամբն զԱծ :

Բան. ղՀաւատքն ՚Նապատեան զԵրեցարս. ղՀ :

Ա՛յսինքն՝ նոյն իմաստից լուսոյն զարդարեալ սուրբ :
Երկրորդ՝ որպէս զպատասխանութիւն գործ սրբոյ,
մարմնեղ լով ընդ ամենայն նե՛ր՚նակաց իմաստից.
այսինքն՝ որպէս մարմնական զգեստիւն սպատա-
զինեալ՝ ընդ չորից լի՛ շնամեաց. այսինքն ընդ
դէմ ամբհոյ մերկութիւն եան, և ընդ դէմ ցրտի,
և ընդ դէմ ձմերի, և ընդ դէմ մերկութիւն եան
տգեղութիւն եանն զարդարիչ մեզ, զայտ ամբհոյն.
այսպէս և իմաստութիւն եան լուսոյն սպատազինեա-
ցուք, ընդ դէմ ամենայն նե՛ր՚նակաց իմաստից.
այսինքն՝ ընդդէմ տգիտութեաւ և ամենայն կենդա-
զական զբաղմանց, և զղջախոհ մոլութիւնց, և
յիմարտեղանջմանց, և այլն : Վերոյ ասէ՝ զԵրեցարս :

Բան. ՚ի զաւաջնոյսդ զՀոգեպատեան Հանգերձիդ. ղՀ.

Ա՛յսինքն՝ խոր և խրթին. խոր զի զամենն ծած-
կեաւ կայ ՚ի մէջ խոսութիւն եան գրոյն, և ընթեր-
ցօղն միայն կարէ հանել. զի միտքն մտանէ ՚ի
մէջ խոսութիւն եան գրոյն՝ և ընթեռնու զկէգքն.
իսկ խրթին՝ զի զանազանութիւն է իմացման բանին,
իմաստութիւնք միայն իմանան :

Բան. զՀոգեպատեան. ղՀ. այսինքն զԺողովրդոց,

զի միտքնէ ձեռն հոգւոյն ։

Դարձեալ՝ մի մեքնակայ աշխատութիւնս տեսանել, այլ զկատարումն պտղոյն, այսինքն՝ աշխատութեան առաջին ծայրն, և զգալ աշխատիլն, իսկ միւս՝ ի վերջին ծայրագոյն պտուղնէ ։

Հան ։ ա՜ էղէ ՝ծայն խոսմանց ։ լե ։

Ա յսինքն՝ դիր յն զգալ ՝ծային անճառ խոստմանցն պաշխատութիւնքս և կշռեա ։ վասն որոյ ասէ պողոս՝ ինձ այսպէս թոռի՝ լե է ոչ արժէ չարչարանք ժամանակիս հանդերձել լոց փառացն, որ յայտնել լոցեն ի մեզ ։ ասա մեծ վիսարքն քէ ։

Երկրորդ՝ տէղէ ՝ծայն խոսմանց ։

Ա յսինքն, դիր այժմու աշխատութիւնդ քոյ զգալ, այսինքն՝ ի խոստմանց կատարումն որ լինել լոցէ ։

Երրորդ՝ տէղէ ։ այսինքն ամենայն գործ որ ի ծայրագոյն աշխատութեանցն պտուղ տեսանէ, խոստումն և պտուղն ։ որպէս և երկրագործք վասն պտղոյն աշխատութիւն ոչ ինչ համարին ։

Չորրորդ՝ խոսփո՜ն ։ այսինքն զնե շտութիւն իմաստութեանն և զգիւտ հշմարտութեանն, և պէսպէս որակ համոց պտղոյ աշխատութեանն՝ զոր տայ ՝ծ ։ այսպէս և ամենայն աշխատողաց յիմաստս տայ ՝ծ զվարձս ։ որպէս նորավարժ մանկանց՝ տայ իմանալ ըստ աշխատանաց զանունն գրոյն, երկրորդ՝ զկարգ գրոյն, երրորդ՝ զնե գքն, չորրորդ՝ զմիտք բանին ։

Հան ։ ապո՜խոփեղ ոլոշանց ։ լե ։ Ա յս ստրոճ ստէ որ սրոշէ զերաւն ՝իատոյն, ՝ւքէն և զծչքէն ։

եւ չորք են գլխաւորագոյնք՝ ոչ չորք տարի ըն-
սկզբունք աշխարհի, և չորք եղանակ տարւոյ, զոյս
՛ի հին խմաստասիրացն առնուս դաւիթ ։
եւ հինգ ձայնքն պորփիւրի, և տասն տարր-
գուիթ իւնքն արիստոտէլի, յամենայն իրս առ տանի։
նոյնպէս և չորս գլխաւորագոյն արմատ ասէ յա-
մենայն իրս • էպեդոկլէս • այսինքն՝ եղ լուիթ իւն
յամենայն իրոզուիթ իւնս, զչորս գլուխս զոյս
պարտէ խնդրել • այսինքն՝ եւիթ ջր է, և ցինչ է,
և որպիսի ինչ է, և վասն ջրոյ ։
ՅԱՆ • ԽՈՆՉԻ ՏԿԲՈՂՔԵԱՆՑՆ ՈՄԱՆ ԱՆՁՈՑՔԵՆ ԱՔՊԵՍ ԷՀ-
ՉԷՔՈՓՈՍՆ և ՅՈՐՔԼԵՆ • ՀՇ •
Եղջեր րուս, վայրի եղջունք, և քաղ՝ քօշն՝ զոր ասեն
լիթ կենդանի մի կայ եղջեր րուս աքսոր անուն, որ
եղջեր րուէն և ՛ի քաղէն ծնանի և սուտ ասս ։
Իսկ յարաբէզ՝ կրկին կերպիւ ասեն • նախ լիթ
կենդանի մի առեղծեալ ածէ, որ յարւ և հանապազ
լեզէ զերեսս երկրի, և սրբէ զամ ժանդ ՛իմանալ ։
Եւ այլք ասեն՝ լիթ շամիրամ լիթագաւոր Հայոց,
կին ունէր խիստ գեղեցիկ արամ անուն, և յորժամ
մեռաւ արամ, լիթագուհին անմխիթար սգով տանջէր
զինքն, յայնժամ ածէն ժողովեցան և եկին մեծ լիթ արք
նման և աստղին մի սգաւոր զարմ, զի մեք մի կեն-
դանի գիտեմք, որ գայ զարմ լեզէ որ կենդա-
նանանայ, և յառնէ ՛ի մեռեալոյ • և այս սուտ ա-
ռասպել է երկոսեանս ։
ՅԱՆ • Ա ՈՐՔ ԼՒՆ ՀԷՔԱՓԷՇՏԷ ՏՓՓՈՒՔՒՆ • ՀՇ •
Այսինքն՝ զի մտաք տեսեալ մարդիկք՝ նկարեն

կեր

կերպարան մարդոյ կենդանւոյ որ ոչ գոյ։ այսինքն զդէմք երեսացն մարդոյ, և զանձն գազանի, կեռակատուց որպէս արծուոյ, և չորս ոտանի որպէս զառիւծ, և այլ այսպիսիք որ ոչ գոն։

Անաստղ երկին, և հակատնեայք։ ոմանք ասեն՝ [illegible] գոյ մին երկին անաստղ՝ ինչ ըքոյ երկնից, ՚ի ցերեկի ոչ երևի վասն հեռաւորութեանն, և ՚ի գիշերի ոչ երևի վասն անաստղ գոլոյն։

Եւ այլք ասեն՝ [illegible] եօթն երկինք գոյ, որով նոքա շարժին և անաստղ են։ Իսկ հակատնեայք զոր ասեն՝ [illegible] կենդանիք գան, հակ ընդդէմ ոտքն զառ ՚ի վեր, և զգլուխն զառ ՚ի վայր, որ ոչ են յայտնի՝ [illegible] գան՝ [illegible] ոչ։ զի ոչ ոք տեսեալ է, և ոչ անուանա եդեալ նոցա։

Իսկ այլք ասեն՝ [illegible] անաստղ երկինք այնչ, որ ՚ի ջուրս տեսանեն զերկինս անաստղ։ և մարդ յեզեր ջրոյն զոտն ՚ի վեր տեսանէ և զգլուխն ՚ի վայր։

Իսկ ոմանք՝ [illegible] սիրտ երկրիս բարձրէ, և մեք և հնդկաց կողմն հակատնեայք եմք ՚ի միմեանց, քայց սուտեն։

Այլ զոր մեծ լուծմունքն տուէ՝ այնէ ճշմարիտն։ և գիտեալիէ՝ զի երկու են, հասարակ, և ընդհանրական անուն։ այսինքն նախ էն՝ որ ամենայն իրաց կոչի։ և է սեռականագոյն սեռ։ և երկու կենդանութիւն, որ տեսակաւ ՚ի վերայ ամենայն կենդանւոյ կոչի։

Հարց

Հարց. վասն ի՞նչ որպիսի ինչէն ՚ի զի՞նչ ումն
երևի. յորժամ սահմանաւ ասեմք.
Պատասխանի. այսինքն, զի որպիսի ինչէն գտար
քեզ բուժիչն ցուցանէ, և սահմանն ամենայն
տարբեր բուժիչ է։
Հարց. որո՞վ կանոնին չորք գլխաւոր բառքդ։
Պատասխանի. որպէս ինքն ասաց, զի երեք էն ՚ի
վեր բայ անգոյիդ, և երկբայացեալ լոյն խնդրի.
իսկ զի՞նչէն՝ որ առանց ե երկբայուիչ եանեն, և
որ՞պիսի ինչէն ՚ի վանալանե ալէն։
Ե՞ւ վասնե՞ր՝ զպիտանիսն ցուցանելոյ նա։
Երկրորդ՝ երեք էն զհատարակ էսն ցուցանէ, և
որպիսի ինչէն զանազանե ալէն։
Իսկ զի՞նչէն՝ ե երբեմն զհատարակն ցուցանէ, և
երբեմն զանազանն։
Երրորդ՝ երեք էն սեռէ, և զի՞նչէն տեսակ, և
որպիսի ի՞նչէ տարբեր բուժիչ իւնն։
Չորրորդ՝ երեք էն զգոյացուիչ իւնն յայտնէ, և
զի՞նչէն զբնուիչ իւնն, և որպիսի ի՞նչէն զկե ըան
գոյացական և զպատահական։
Ե՞ւ որպես այլէ գոյացուիչ է, և այլ պատահումն։
այսպէս և այլ անչատական պատահումն, և այլ
անանչատական պատահումն։
Բան. էրէ էն պրպրէ. այսինչն ած, և բնաւրէ, ապրհեսպն։
Հարց. ի՞նչ հատարակէն կամ ի՞նչ զանազանէն։
Պատասխանի. ե երկու կե ըպիւ հատարակէն և չո-
րիւք զանազանէն։
Ե՞ւ նախ հատարակէն այսպէս, զի ե երեք անն
ալեա

արարիչ կոչին ։

Երկրորդ՝ զի ե բեզբեանն ընդունայն և վայրապար
ինչ ոչ գործեն, որպէս գործք այ՝ ե երկինն և եր-
կիր և այլն ։

Իբր գործ բնութեան՝ աչք, ականջ և այլն, և
այլ գիրք զդայրանացն ։

Իբր արհեստ՝ որպէս բրուտն, ոսկերչ, և վարդ, և
ջերման, և ուրկն շինէ փարչին ։

Իսկ գոնաւորին՝ նախ զի ըստ կարգին առաջինէ
արարիչն, և ապա բնութիւն և արհեստն յետև ։

Երկրորդ՝ զի ոճ առանց նիւթոյ ոտեղծանէ, և
բնութիւն առ ոտկաւ նիւթ խնդրէ • իսկ արհեստն՝ բազմ նիւթ խնդրէ ։

Երրորդ՝ զի ոճ պատճառին և զնիւթն ստեղծանէ։
իսկ բնութիւն՝ զդայարկութիւն և զպատահումն •
իսկ արհեստն միայն պատահումն, զի ամենայն
գործք արհեստականք՝ պատահականք են ։

Չորրորդ՝ զի ոճ կամօք ոտեղծանէ ։

Իսկ բնութիւն՝ հրամանաւն այ ստեղծանէ ։

Իսկ արհեստն և բնութիւն, որպէս յայտ
՛ի առնմանոյ նոցա • զի առ՝ արհեստ ունակութիւն,
ճանապարհորդել հանդերձ և բնակութիւն ։
Իսկ բնութիւն՝ ունակութիւն, ճանապարհորդել առանց հանդերձ և բնակութիւն ։

Հարց՝ զինչ է պարտացպատճառն ՛ի տիմէոսի տրա-
մաբանութիւն, քանզի այսպէս վկայէ յաղագս
արարչին, թէ յետ առնել ըզ երկինս և զերկիր
առ՝ քանզի արարիչն արարածոց հրամայական

ամե. իմանալն զորութիւնն • թէ այլ ևս երեք
սեռք մահկանացուք անե զանե լինք, որոց ոչ եղե-
լոյ ե իլինն անկատար • այսինքն՝ թէ երեք սեռք
մահկանացուք պակաս գոն մեզ անե զանե լինք • այս-
ինքն՝ տակաւրինք դեռ ոչ ևս եղե ալք երեք սեռք
մահկանացուք • այսինքն օդ այինք , և ջրայինք ,
և երկրայինք • յորոց մարդն և այլն ։

Իսկ այսու քանիսն պղատոն՝ ընդդէմ հերձո-
ծողացն , երկուտասան պատասխանի առնէ • այսինքն
Նախ՝ պէ ոմանք ասացին յաշխարհս ինքնեզ ,
վասն որոյ ընդդէմ նոցա ասէ • քանզի արարիչն
արարածոց է ոչոյ՝ թէ արարածոցս արարիչ գոյ ։
Երկրորդ՝ ընդդէմ կռապաշտիցն բազում ածու-
թէ ոմանք , մի ոչ ոքանէ պարարիչն ասել լով • քանզի
արարիչն արարածոց հրատարակէր ։
Երրորդ՝ ընդդէմ նոցա որ ասէին՝ թէ այլ և այլ
ածք արարչին , ոմն ղե երկինս , ոմն ղե երկիր , ոմն
լեռ , ոմն ղ ցամաք , ասէ ին գոլ արարիչ ոչոյ •
այսպէս ասել լով քանզի արարիչն արարածոց ,
որ ամենայն արարածոցս՝ մի արարիչ ոչոյանէ ։
Չորրորդ՝ ընդդէմ մանիքեայի , որ ասաց երկու
ածք • զոմն բարի և երկնից արարիչ , և զոմն չար
և երկրի արարիչ • ասէ քանզի արարիչն արարած-
ոց հրատարակէր ։
Իսկ այսու ևոչոյ՝ թէ մի է արարիչն երկնի և երկրի ։
Հինգերորդ՝ ընդդէմ սաբէլի , որ մի անձն ասաց
զածուլթ իւնն , և ոչ երեք անձինք • ասէ հրատա-
րակէր իմանալն զորութիւնն , զի ևս եղե լոց •

[illegible] մեզ առնուլ երեք սեռք • և մեզ
ասել լով • ե ցոյց զսուրբ և ըրորդութի[illegible]ն ։
Ալ ե ցե ըորդ՝ ընդ դէմ սադուկեցոցն, որ ասէին,
[illegible]թ է քաց յայ այլ անմարմին էութի[illegible]ն ոչ գոյ •
ոչ հրե շտակք, ոչ հոգի • վասն որոյ ասէ պղատոն,
հրատարակէր առ իմանալի ղբրութի[illegible]ն ։
Ընդ[illegible]թ ե ըորդ՝ ընդ դէմ նոցա, որ ասէին՝ [illegible]թ է եր
և ըրորդութի[illegible]ն մարմնով մարդակե ըսէ, որպէս
յայտէ զի ասէ վե հօրն՝ [illegible]թ է, առն միոջ էին և բկու
որդ[illegible]ք և հոգ[illegible]ն մարմնով տե սլե մք՝ աղաւնակե ըսլ
ե բևե ցաւ • այսպէս և որդ[illegible]ն մարմնով ե կն յե րկիր,
և որպէս ընդ խողովակ էանց ընդ կոյն • վասն որոյ
ասէ յոհաննէս ՚ի կամ[illegible]թ ութկայ.քն՝ [illegible]թ է որ ոչ հա
ւատայ ղյե.քե մարմնով ե կե ալ, նա իսկ ե նե ռն •
և տէրն ասէ՝ ոչ ոք ե լյե րկինս՝ ե[illegible]թ է ոչ որ էջն
յե րկնից որդ[illegible]ն մարդոյ որ էն յե րկինս • այսպէս
և հրե շտակք մարմնաւորք են, վասն որոյ քաղմ
աչե այ.ք են, և վե ց[illegible]թ և ե ան.ք, և քառակե րպե ան.ք
ասին • այլ և մոգոցն մարմնով յայտնե ցան • ապա
ուրեմն և հրե շտակք մարմնաւորք են՝ [illegible]թ է չոյս
են • վ[illegible]ոյ ասէ պղատոն՝ հրատարակէր առ իմանալի
ղբրութ[illegible]ն • այսինքն անմարմին էութ[illegible]ն ։
Ալ[illegible]թ ե ըորդ՝ ընդ դէմ այնոցիկ որ ասեն՝ [illegible]թ է ան
մարմին ղբրութ[illegible]ն ձայն և խօսք ոչ գոյ, ոչ
յաճ և ոչ ՚ի հրե շտակս, և ոչ ՚ի հոգիսն • վասն
որոյ ասէր, հրատարակէր առ իմանալի ղբրութ[illegible]ն,
այսինքն կանչէր ։
Այլև յաճախ[illegible]ն՝ գոյ վկայութ[illegible]ն, զի ձայն և
խօսք

խօսք գոյ անմարձեոյն ։
Նախ՝ վկասայ ած եղնցի լոյս, և արասցուք մարդ
և այլն. և ՚ի ձեռն ադամ, և լուսոյ զձայն քո
և երկնչայ. և առ կայէն ասէ՝ ուրի եղբայր քո,
և ՚ի սրիւն եղբօր քոյ բազոքէ. և առ նոյի՝ ՚ի ե
զբեղ տեսի արդար յազգի յայդմիկ. և ձայն ե ղև
առ աբրամ յերկնից և ասէ, ՚ի ես յերկրէ քումմէ
և ձայն եղև յերկնից և ասէ՝ դադ որդի իմ
սիրելի. այսպէս և հրեշտակք ձայնիւ խօսեցան
ընդ մարգարէսն. զոր եսայի ասէ վասն սերո
քէիմն՝ ՚ի աղաղակէին և ասէին, սրբ սրբ սրբ
տէր զօրութեց, և վերայաւ դքանդն ՚ի ձայնէն
որ աղաղակէին. այսպէս և ծննդեանն երգէին՝
փառք ՚ի բարձունս այ. և յարութեանն և ՚ի
համբարձմանն գոչէին ձայնիւ. այսպէս և հոգւոյն
գոյ ձայն. որպէս ասէր մեծաստուածն՝ հայր աբրա
համ, և նա ասէ ահա որդեակ և այլն ։
Վասն որոյ ասէ՝ հրատարակէր, այսինքն կանչէր ։
Ինձ լորդ՝ ընդ դէմ առաքեաց, որք ասեն՝ ՚ի ես
հրեշտակք մեռանել լոցեն, և անաստուածք յառնեն
՚ի կատարած. վասն որոյ ասէ՝ երեք սեռք
մարդասիրութիւնք մահկանացուք պակասեն մեզ. այս
ինքն՝ ՚ի պակասէր և ոչ գոյր ՚ինձնուս մահկանա
ցու. այլ և իմանալի զօրութիւնն ասէ, և զի
անմարմինն ոչ մեռանի, և անհոգին ոչ յառնէ ։
Տեսանէ լորդ՝ ընդ դէմ այնոցիկ որ ասեն՝ ՚ի ես ՚ի
վեց օրն ոչէ ստեղծել զաշխարհս. ՚ի էպտ մով
սէս կարգաւ դնէ արարչութեանն, այլ՝ իմիւմ
վայրք

վայրկենի արար ած զարարածս ։
Եւ որոյ ասէ պղատոն՝ Լծէ յետ առնել լոյն զնէ րկինս
և զնէ րկիր, ասայց վա՛ չև ևս ե զնէ լոյն • Լծէ պարտէ
մեզ առնուլ ե րեք իրս սե ռս մահկանացուս ։
Իբե տասանե րորդ՝ զնի ոմանք ասեն՝ Լծէ յետոյ
իմացաւ ած ստե ղծե լ զաշխարհս, վասն այն յե տոյ
արար զարարածս • յաղագս որոյ ասէ պղատոն՝
պարտէ մեզ առնուլ ե րեք իրս սե ռս մահկանա-
ցուս • անե դանե լիս, այսինքն՝ տակաւին ե զնէ
ե զեալքս • այսինքն՝ զի կայր նախագոյ ա՛ի
սե ռսԼծէ իւնն այ և յե տոյ ստե ղծե աց ։
Իրկրտասանե րորդ՝ ընդ դէմ այնոցիկ, որ ասեն
զքաոսի և զչար աստե ղաց գոլ յե րկինս • վասն որոյ
ասէ՝ Հրատա րակէր առ իմանալի զլուԼծ իւնսն՝
այսինքն՝ զօրականք և վինուժորք այ հրե շտակք են •
և ո՛չ աստե ղք ։ Եւ որոյ ամենայն ինչ՝ պատիճ
և պատիժ, հրե շտակօք գայ յաշխարհի • ըստ այնմ
առաքե աց զնոսա տանջանս, ՚ի ձե ռն հրե շտակի
չարի դիմե ցոյց զնոսա • և անդ բանկած սա տա
կինչն յե գիպտոս • և զոր զաքարիա մարգարէն
ետես՝ Լծէ արք վե ց կային և այլ ։
Իե Լծէ ասէ ցսպասաւորն՝ հանէք զպատմուճանն
զառաջին և զգե ցուկէք դմա • և այլ բազում
այսպիսիք, որպէս յայտէ գիտողաց • հրե շտակօք
գան և ո՛չ աստե ղք ։ Ա՛յս քան առ այս ։
Չարց • տարե րք որ՛ պէս են տարե րք ի մէ ն անս ։
Պատասխանի • այսինքն՝ զի ծայրիւք իւրե ան ց կե
ռե ալ են ընդ միմեանս • որ՛ պէս, զի տարե րք

ունին

եւնին կրկին որակք • այսինքն՝ գոյացական որակք
և պատահական • այսինքն՝ երկիր ունի չորս մեծ,
և ցրտութիւն • ջուրն ցրտութիւն և գիջումն •
և օդն գիջումն և ջերմութիւն • և հուրն
ջերմութիւն և չորութիւն • և եղեւ ըստ կամաց
ըմբռնեալն, ընդ միոյն միոյն գոյացականաւն,
և ընդ միւսոյն պատահականաւն միաւորեալ,
այսպէս և իւրաքանչիւրքն ։
Հարց • վա՞ր ըստ դասից վասն իմաստասիրուեն՝
թէ գեղեցկագոյն և պատուականագոյնք են ։
Պատասխանի • այսինքն՝ պատուականագոյնէ ըստ
ինքեան, և գեղեցկագոյն առ՛ի յօգնութիւն մեզ ։
Դարձեալ՝ զի ընդունողս իւր պատուականագոյն
և գեղեցկագոյն առնէ ։
Բան • ԺԲ • է, Քառակին օրինակ կոչման ասի ։
Հարց • վա՞ր ըստ արիստոտէլի՝ թէ ստագիրացի ։
Պէտ ։ Նախ զի ասեն՝ թէ իւր քաղաքի անուանն
ստագիրա էր ։ Դարձեալ՝ թէ նա պայծոյց գիրն
ստէր, որպէս ստեաց պատացեալն՝ ի պղատոնէ •
թէ հոգիք ամբարեալ կան ։ Դարձեալ ստեաց
նա, զոր ասաց՝ թէ ցրտութիւնէ գոյացական
որակ ջրոյն, և գիջումն օդոյ • և ինքն ասաց զգի
ջումն ջրոյ, գոյացական որակ, և զցրտութիւն օդոյ ։
Երբ ոմանք ասեն՝ թէ այլք զնոր գիրն ստէին ասե լով,
եթէ նա որ պղատոնին ստեաց, իւրքն ամ ստուտ ։
Իսկ այլք ասեն ստագիրացի, քանզի թէ նորա բանիւն
ամ ստուար և գերբ՛ի մէջ ամ իմաստասիրացն ։
Վասն այն ասեն ստագիրացի նմա ։

Ա յսքան նախ ընդ անէր գրոց դասի ։

Ընդ այսոսիկ զոր ասացաք՝ ըստայնմ,
ընդ այսոսիկ որ առաջիկայ։
Լուծումն։

Եան։ հանդերձ ես. լիցի, այս ինքն՝ օգնականաւթիւն
ես, զի թէպէտ զամենայն բարի գործ՝ օգնակա-
նութիւն ես առնեմք, այլ ևս առաւել զիմաս-
տասիրութիւն. զի իմաստասիրութիւն յայ
իջեալ առ մեզ. որպէս և պղատոն առ աշակերտ
սքն իւր այսպէս ասէր, ոչ թէ ոգով այսպիսի
պարգեւք ոչ են եկեալ յայ առ մեզ. քան զիմաս-
տութիւնն. և պողոս իմաստութիւն քէն ես ոչ ծա-
նեաւ աշխարհ ցՅԾ։

Դարձեալ ասէ՝ ուստի՞ ի հոգւոյն տուեալ քան
իմաստութիւն և այլն. և ասղմոսն ասէ, լուսաւոր
և

և անբաժանամիտ իմաստութիւն և սէր ։
Դարձեալ՝ թէ գեղեցկագոյն է նա, քան զարեգակն և գեղ դիրս աստեղաց • ընդ լուսոյ համեմատեալ առաւել գտանի, քան կենաց հաղորդութիւն ընդ այ • և յանկացօղ եղէ գեղոյ նորա, զի ամենեցուն տէրն սիրեաց զնա ։
Արդ՝ զայսպիսի արժանաւորութիւն և գովութիւն իրս, և զքեզ այլ, պարտէ օգնականութիւն քո այ ձեռն արկանել, զի առանց այ ոչ սահմանի իմաստասիրութիւն • զի առանց արեգական ոչ լինի ծագումն շողոյ ի տան • և ոչ առանց բազկացուցիչ զանազանութեանն տեսակ գոնոյ • այսպէս և ոչ առանց այ՝ իմաստասիրութիւն կարէ գոյանալ ։
Իսկ թէ օգնական լինի ձեզ իմաստասիրութիւնս, այո ։ Ա՛ւետարք պատճառի՝ օգնականէ ձեզ իմաստասիրութիւն ։ Նախ՝ զի որպէս շող լուսոյն կարեգականէն է և անբաժան ի նմանէ • այսպէս և արեգակն ի շողն երևի և անբաժան ի նմանէ, ըստ այնմ իմաստութիւն է և անբաժան ի նմանէ և ձեզ ի մէջ իմաստութենէ, ըստ այնմ՝ թէ իմաստութիւն և ի խորհրդեան բնակեցոյց • և անբաժանէ ձեզ յիմաստութենէն, ապա ուրեմն ոչ թէ միայն արտաքոյ օգնական լինի • այլ նայնիսկ ի մէջ իմաստութեն բնակի աստուած ։
Երկրորդ՝ օգնականէ զի ասէ սողոմոն, թէ ոչ զոք սիրէ ձեզ, բայց զայն որ յիմաստութենէ բնակի, ապա ուրեմն զոր սիրէ՝ օգնական լինի նոցա ։
Երրորդ՝ զի իմաստութիւն ճանաչէ մարդ պէտ, վ՛ետոյ օգնականէ ձեզ այնմ որ ճանաչէ ւոյց պէտ ։

Ալան որոյ ասէ, հանդերձ ես. այսինքն օգնակա-
նութեամբն այ: Երկրորդ՝ զի կամէր գՀիմն
իմաստասիրութիւն ասելս, իբրև թոյլ Հիման օգնա-
կանութեան այ դնել. զի անդրդուժելի լիցի ի
հակառակացն. զի յորժամ յառնեն գեաք հա-
կառակաց և հնչեսցեն հոդմք հեթծուծողաց
պիհռռնացուց, ոչ կարիցեն կործանել զնա զի ընդ-
դէմ նոցա, ասէ լոյծ բան. վասն որոյ զկիզբն տանի
եդ՝ ի վեր թոյլ Հիման օգնականութեան այ:
Ալան որոյ ասէ պաղօս՝ ոչ ոք արկանէ Հիմն քան
զեդեալն որէ յԱքա. այսինքն Հիմն, զի ամենայն
հաւատիւն էիցս ինամանէք. և տես զի յԱքա ասէ՝
հաւատացիչք էիցս. որպէս այլուր ասէ՝ նոքա և
ի նոյն, նման վաստք յաւետեանս:
Եթէ դարձեալ՝ որով ամենայն և վերոյ ամենայն,
և նոյնէ գլուխ մարգեոյ ելիք զեցուց. և յովհաննէս
ասէ, ամենայն ինչ նոքա եղև. վասն որոյ և դի-
մեսիոս ասէ, ձեռագործականն չէ. այսինքն՝ զի նոյնէ
լոյս փառաց և նկարագիր իր էուենն հօր՝ յամարմնով:
Ալան որոյ և դաւիթ զկնի տանի իմաստից, ի
վեր թոյլ այնմ Հիման եդ. որպէս ասէ սողոմոն՝
իմաստութիւն շինեաց իւր տուն և կանգնեաց
սիւնս եօթն. այսինքն՝ զեց տասնեակս իմաստա-
սիրութեանն, զոր շինեաց դաւիթ. և մինչ ինքն
իմաստութիւնն, որ լինի եօթն, որով շինեսցէ
տուն իմաստութեան. ի վեր Հիման օգնականութեան այ:
Եթէ յաղագս այսր և բիւր պատճառս ասէ, հանդերձ ես:
Կան, ա-Հայ Գրքասարակութիւն:

Ե՛ վասն երեք պատճառի՝ գործառութիւն ասէ։ Նախ՝ զի իմաստասիրութիւնն տեսական և գործնականէ. վասն որոյ ե՛րբեմն տեսութիւնն ասէ, և ե՛րբեմն գործառութիւն։

Դարձեալ՝ զի տեսական իմաստասիրութիւն չե՛ր կոտասան տեղիս գործնական դառնայ, այլ։ Նախ՝ զի իմաստութիւն ըստ ինքեան տեսականէ, յորժամ իմացական զօրութիւնն ետես զնա, եղև գործական. զի տեսութիւնն գործ եղև, որպէս շօշափումն աչաց՝ առ իրս ինչ։

Երկրորդ՝ զի յորժամ իմացաւ միտքն, զնա յայն տեսակն. և չէ իմանալոյն՝ յորժամ ձևացուցանէ զնա, կէ՛ պարանէ զնա առ ինքն, եղև գործական։

Երրորդ՝ յորժամ գայ ՚ի խելապատակն և լինի ներտրամադրեալ քան, նոյն իմացեալն՝ յայնժամ լինի գործական։

Չորրորդ՝ զի յորժամ անձնական զօրութիւնն համբնէ խառնեալ ընդ արտաքոյ ըստ ձայնին միանայ ներտրամադրեալ քան՝ եղև գործական։

Հինգերորդ՝ յորժամ գրի ՚ի վերայ անմտրմին ինչ թղթոյ՝ այսինքն օդոյ, արտաքոյ ըստ ձայնիւն տարածանի յօդս, ՚ի տեսութիւն ամենեցուն, լինի գործնական։

Վեցերորդ՝ յորժամ ՚ի ձեռն օդոյն մտանէ յականջս ընկալն և ՚ի սիրտ, լինի գործնական։

Եօթներորդ՝ յորժամ զըր լուսաւորականքով, զնոյն գրեն ձեռօք, գրչաւ և մելանաւ ՚ի վերայ քարտիզի, եղև գործնական։

Լեւիե թուրդ՝ յորժամ ուշօք սահմանն գքանն, ձեւա
կերպական գրանիլ եւ տեսանել. եղև գործնական։
Ինանե թուրդ՝ յորժամ ընկերանան վնասն լեզուաւ,
եւ բառ բառ բան կապեն վնասն բանին. եղև
գործնական։
Տասնե թուրդ՝ յորժամ անձամբ կատարեն ոք զնա
գործով. եղև գործնական։
Մինտասանե թուրդ՝ յորժամ զլոյս ընտրեալ ծագէ
յանձն գործողին, և պայծառական բանէ գնա, վասն
որոյ նոյն բանին կատարումն՝ եղև գործնական,
զի նորա գործն իր ծնաւ։
Երկոտասանե թուրդ՝ յորժամ ’ի կատարածի սր-
դեամբք պահէ զաստուածբնին, և զսնաղան
փառաւք պտղոյ, եղև գործնական. զի կայս
անճառն ոտ ոտական իրն գործեաց։
Ի ման որոյ ասէ. աստ է համբերութիւն։
Երկերորդ՝ գործառութիւն ասէ, և ոչ գործ.
այսինքն՝ զի գործն վմիոյ իրի գիտէ յայտնէ,
այլ՝ զի միոյ ոյժ ունի ստի. իսկ գործառութիւն
զընդհանուր խմաստութիւն յայտնէ։
Երրորդ՝ զի գործ ասէ զդի աշխատանս յայտնէ.
իսկ գործառութիւն՝ զբազում աշխատանս.
զի բազում աշխատութիւն ունի գտանել խմաստա-
սիրութիւն, և հոգւոյ և մարմնոյ տկնուիւ ունի։
Բան. պարտ, այսինքն գործք. որպէս ասել պարակք
առաքեալն. այսինքն՝ գործք առաքելոյն։
Դատեալ պարտ, պարտական էսի և փոնջ,
որպէս պարտական դրամատի և արտի։

Դատ

Զաքքէոս՝ պղծ ասելով՝ կնմանութիւն
յայտնեաց • զի որպ պատրաք ծառոյ՝ բազում
ոստոք և տերևօք և ծաղկօք և պտղօք լցեալ է։
Դարձեալ՝ զի առենային ձառագ, յե ա գործու-
թիւնն գասէ զպրական • այսինքն՝ զի յե ա
գործնականին առաքինութիւնն՝ է վարք լուսո
հետևութիւն • որպէս մշակն նախ աշխատի՝ և
ապա վայելէ զպտուղն • այսպ յե ա աշխատանացն է
հետևութիւն լուսոյ իմաստասիրութիւնն ։
Բան • փնաաբուեն • այսինքն՝ առ սակաւն և գործ
նականէ իմաստասիրութիւն • որպէս ասէ յայտ
գոս՝ թէ հաւատոք առանց գործոց մեռեալ են •
և գործք առանց հաւատոյ դատարկ են • այսպէս
տեսական և գործնական առանց միմեանց ։
Նախ՝ զի գործնականն ասպնջականէ տեսականին ։
Երկրորդ՝ զի գործնականն ենթէ ակայէ, և տե սա
կանն ստորագրե ալ ։
Երրորդ՝ զի գործնականն որպէս նիւթ է, և տե
սականն որպէս տեսակաւորիչ նմա • վասն որոյ ա
ւէ տէրն՝ ամենայն որ ունիցի տացի և յաւելցի նմա •
և զոր ոչն ունիցի և զոր կարծեն թէ ունիցի՝
քարձցի ի նմանէ • այսինքն՝ զի որ գործնականն
ոչ ունի • և տեսականն ոչ ներգործէ առնա ։
Չորրորդ՝ զի որ ոչ ունի զգործնական առաքի
նութիւնն՝ է անկէտ ալ • ասէ այնպիսոյն՝ թէ հա
գիք ըմբռնեալք ի մեզ, ի մտաց և ա անկանիցին•
ահա քարձաւ ի նմանէ տեսականն, վասն ոչ ու
նելոյ զգործնականն ։

Բան. Խոփացար. չէ, այսինքն՝ սրպէս ծառն՝ նախ ծաղկի և ապա պտղաբերի. այսպէս և ամենայն պարգևատուս, նախ խոստանայ, և ապա կատարէ. ք՝ յակճիռս կենայ, և սպասաւորէ խոստմանն և յորժամ գայ պարգևքն գիտէ՝ թէ զինչ պարգևն այն. վասն որոյ և տէրն խոստացաւ զգալուստ Հոգւոյն, և նոքա սպասէին գալստեան Հոգւոյն. և յորժամ եկն Հոգին սուրբ՝ գիտացին՝ թէ ո՛վ կամ ո՞րպիսի. այսպէս և սա ասէ՝ որպէս յառաջին տեսաւրութեան խոստացեալք։

Բան. Եչեան կվեցելոցն երեսունել չորեքհոգեաւն էին։ լուծման։

Տես՝ զի կամեցեալ լոյն ասէ, և ոչ թէ կարեցեալն. այսինքն՝ զի նոքա ոչ ձեռնարկեցին՝ ի կարել զ, թէ կարողեն՝ թէ ոչ, այլ միայն՝ ի կամելն յօժարեցան, քայց ոչ կարացին. ըստ այնմ՝ թէ խարհեցան խորհուրդ զոր ոչ կարացին հաստատել. զի այսպէսք մարդկային բնութիւն է, զի կամելն առաւելէ քան զկարելն, զի թէ կարէաք իբրև զՀաւ թռչէաք, կամ արեգական նմանէաք և այլն. քայց զոր կամիք ոչ կարեմք. վասն որոյ ասէ պողոս՝ ինձ կամիլն առայիկայ և առնել զբարին ոչ։

Իսկ որ կամք և կարողութիւն զոյգ և հաւասար, միայն այէ. ոգ ասէ մարգրէն՝ զամ զոր ինչ կամիցիւ և արիւ։

Բան. արքեպիսկոպոսի Եղիազարեան կարգելոյ է.

Ա յսինքն՝ նոքա ի կամելն յօժարացան, և ոչ ի կարն իւրեանց հայեցան. վասն որոյ մեք զի մի նմանեսցուք նոցա, ի կամելն միայն յօժարիմք.

այլ

այլ իմաստութիւք զկարողութիւն քննեսցուք. ըստ այմ նատեալ խարհեսցի՝ եթէ կարողէ սանն հապարատ զդէմ ունիլ զայնմ որ գայ՝ ի վէրայ նը քան հապարատ, ապա թէ ոչ, մինչ դիւռ՝ ի խաղաղութիւնէ իցէ հրեն շտակութիւն առաքեսցէ, ծալ՝ ի խաղաղութեան. վ որոյ ասէ սա, ըստ կարողութեան արասցուք, այսինքն՝ զոր ինչ կարողութիւն գոյ իմաստութեանս հաւաքեսցուք, կամ զոր ինչ կարողութիւն կայ մեր, պատրաստեսցուք ընդ դէմ նոցա։

Հարց. աստ քանի կէ բաիւ ասի ունիլ կարողութ։

Պատասխանի. Կախ՝ ոմանք կարողեն ըստ մարմնոյ զամենայն բան արիաբար կատարել, որպէս և մշակ, և քաջ զօրականք և ըմբշամարտք և այլն. և ոմանք կարողեն ըստ իշխանութեան զամանս պատուել, և զամանս պատժել։ Եւ այսոքիկ մարմինք և անպիտանք են. իսկ ըստ բանականաց ոմանք կարողեն իմացական զօրութեն իմանալ զիսորհ իմաստից, և նորագոյն հանճարս գտանել։ վ որ ասէ պողոս՝ ուժեղն՝ ի հոգւոյն տուէ զէ քան իմաստուն. այլում քան գիտուն, և այլն. իսկ ոմանք կարողեն՝ ի վէրանալ՝ զ՝ զառնողականն զօրութ. իսկ ոմանք կարողեն անմոռաց պահել զբանն զոր ուսանին, զնոմանց իմացականսն առաւել, ոչ այնչ հոգւոյն։ վ որ ասէ մարգարէն, լայս տուր աչերաց իմոց։ իսկ ոմանց առողջականսն առաւել, ոչ այնչ հոգւոյն. վասն որոյ ասէ, լսել ի արար ինձ աէր ըկճնծութիւն և զուրախութիւն։

Իսկ

Իսկ՝ ամենայն իշխանական է առաւել, որ ունայ-
նութիւն հոգւոյն • վասն որոյ ասէ՝ հոգի ուղիղ
նորոգեա՛ ի փորի իմում :

Այսոքիկ տեսական իմաստասիրութիւնն :

Իսկ ամենիք կարողն գործնական առաքինութիւն կո-
չեր, ոգի կառավարք, և հնազանդութիւն, և մարտի բուք :

Իսկ ամենիք՝ կարողն զգաստ գործնականին ցու-
ցանել, այսինքն՝ զհրաշագործութիւն, որպէս
առաքեալքն, և այլ սուրբք :

Եւ այսոքիկքն պիտանի կարողութիւնք, և
ցանկալի բանականացդ :

Վէր որոյ ասէ՝ ըստ կարողութեան պատուոյ • այսինքն՝
այսքան կարողութիւն գոյ ի քնաւորութիւնս :

Յանն • Ի-նախ առաջին յեռանդնութենէն այնոցիկ՝ որ ի գիշե-
րէն զգայութենէն խաւարասիրութեան : լուծանդ :

Ընդունարկութիւ է, որ՝ առաջարկու է, կամ գոր-
ծառնու է, առաջարկու է, վնաս ըստանդրէլ բանն
արտաքս ընդ ձայնիս, առաջն ավվանէ լսողացն :
Դարձեալ՝ զբան տրտմաբանական, առաջն ար-
կանէ հակառակացն :

Դարձեալ՝ զբան առեալ հարցանողացն, առաջն
արկանէ զպատասխանին :

Իսկ գործառնութիւն, նախ վի տեսականացն
զգործնական առնէ :

Դարձեալ՝ վի զոր ինչ կամի, վնասն գործ ել առնէ :
Դարձեալ՝ վնաս ըստանդրէլ բան, ի ձեռն
գրոյն գործ առնէ, այլև զգ ըստալն գրոց ըն-
թերցուածոց գործ առնէ՝ ի լսել ինս բառից :

Դար

Գարձեալ՝ ըստ այլ գործառնութեան ևս ըմբռնեալ
ծաղոյ, և այլ ուղղաբառոյ. այսինքն՝ ի գո-
ւանութեան, ի վարս, և ի կարգաւորութեան
եկեղեցւոյ։

Իսկ՝ յեղանակել, կամ որպէս ձեռաք զգիրս ջնջել,
կամ ձեռաք, որպէս ըմբռիշք մատանեղեն և այլն։
Իսկ եղծանել՝ այսինքն լուծանել, կամ ջնջել,
կամ առել, կամ սպանանել։

Լուան. Լուն՝ ի հանաձանգն է. կրկինք իմացումն։
Նախ՝ զնասեն, թէ սմենայն արարածք է կոչին,
իմանալիք և զգալիք և այլն. և այսպէս հոմ-
անունք են, և հոմանունն ոչ սահմանի. ապա ա-
րեան ոչէ գիտութիւն էակաց։

Երկրորդ՝ սուն, թէ հակք քաղաքմեն և անթի իբ,
և մարդ ոչէ կարող գիտել զամենայն. այսինքն՝
պնդական տեսակ՝ որ ի ծով և որ ի ցամաք, և
յանգնոյն լերինս, և զվճիռ խոտ գազանս, որ ի
քաղաքածիր կղզի կան, և զամենայն զգալիս. այլ
զի՞նարտին, նայն պանե զգական էութիւն, և
զայս ամենայն տեսեն, ո՞ր իմաստասէր կարաց այսե՛լ
և գտանել համանգամայն. և ի՞նչ գտան.
առաքեալն ոչ գոյ։ Ա՛յս պիհառացոյնէ։
Հարց. զինչ է դիմակացութեամբ, և դիմացա-
բանկացութեամբ։
Պատասխանի. ասեմք հինգ կէ բայիւ. այսինքն։
Նախ՝ դիմակացութեամբ, որ՝ ի սկիզբն վինչն
ճշմարիտ ցուցանէ. և դիմացաբանկացութեամբ՝
այսինքն որ՝ իվերջն զհակառակն ստէ։

Երկրորդ՝ դիմակայութեամբ որ՝ի սկիզբն ստէ զնախաւպն, և դիմայարակայութեամբ որ՝ի վերջն ստէ։

Երրորդ՝ դիմակայութեամբ, որ քնաւ զհակառակն ստէ։ և դիմայարակայութեամբ որ նորին բնութիւն զնա ստէ։ որպէս դաւթի արոջն գողնալ թռա սպան վնա։

Չորրորդ՝ դիմակայութեամբ, քաջասրտութիւն ստէլ։ և դիմայարակայութիւն ստորասրտութիւն ստելլ։

Հինգերորդ՝ դիմակայութեամբ տրամաբանական պատասխանին, և դիմայարակայութեամբ ապացուցական պատասխանին։

Հարցումն՝ ո՞րպէս են արարածք համագոյք, որպ ասէ շարականն, որ համագոյից ես հաստիչ։ և աստ մեկնիչն վնայն ասէ։

Պատասխանի՝ ե կերպիւ ածուէն սպի համագոյ։ Եւ վեց կերպիւ արարածոց սպին համագոյ։ Եւ նախ՝ ածն այսպէս ասի, զի երեք անձինքն, համահաւասար անեղական էութիւնք են։

Երկրորդ՝ զի համագոյ մի քնութեն են երեք անձանցն։

Երրորդ՝ զի կամք և իշխանութիւն և թագաւորութիւն, և արարչագործութիւն, և ամենակալութիւն, և քաղցրութիւն՝ համահաւասարէ՝ի սուրբ երրորդութիւնն։

Չորրորդ՝ զի՝ի նմանութիւն անձանց և դիմացն համատիպք են։ ըստ այնմ՝ թէ որ ես տեսն զիս՝ ես տես զհայր։

Հինգերորդ՝ զի համանգամայն յամենայն տեղիս

պիշտեն • ըստ այնմ՝ թէ յամենայն տեղիսէ տէրու-
թիւն նորա • այսպէս և քո՛ի նոյն ժամն իջանէ
յամենայն պատարագի • ու և նոյն ժամն իջանէ
և հոգին սուրբ յամենայն սկրտուելիս իւն • վասն
որոյ ասի համագոյ և րրորդուելութիւն ։

Իսկ արարածք՝ նախ համանգամայն կայրն՝ ի տե-
սուելութիւնն այ, յառաջ քան զլինիլն աշխարհի ։
Երկրորդ՝ վն որպէս կայրն՝ ի տեսուելութիւնն հա-
մատիպ, այնմ նմանուելութ է եղեն, և ոչ այլատիպ ։
Երրորդ՝ վն ամենայն արարածք եղականք են ։
Չորրորդ՝ վն ամենայն գոյուելութիւն ունին ։
Հինգերորդ՝ վն լիք էպէտ եզականք են, այլ ոչ
լիք է ինքնեզ եզականք • որպ ոմանք ինքնեզ անա-
ցին • այլ համատասար ամենեցուն՝ զոլ լինիլն
ստուերն է, վն համագոյք են լինել լուսն՝ ի նմանէ ։
Վեցերորդ՝ համագոյ ասին, վն համահաս-
տատ՝ ի միոյ արարչէ եղեալ, և ոչ յայլևայլ •
վասն որոյ ասի, որ համագոյիցես հաստիչ ։
Էարդ • պինչէ՝ ի գոչէն և ա՛ն ։
Նախ՝ ի մի ք էն այ ամենեքեան էացան, և առ
մին էն յանկան անուանիլ շաղկապու ք վերուելք ։
Երկրորդ՝ ի միոյ արարչէ էացան, և յանկան՝ ի
նմանէ գնահատիմանէն ։
Երրորդ՝ ի միոյ խառնմանէ տարերց էացան
ամենայն գոյացիք, և առ նոյն տարերին են շարա-
դրուելութ եամք էակեալ ։
Չորրորդ՝ ամենայն որ էուելութ իւն ունի՝ յանկայ
՝ի նոյն էուելութիւնն լինիլ միշտ ։

Բան. Ինչ ոչէ՝ ի համառօտաբանս։

Լե։ Կոչի՝ զի հպատակ և ամենայն էութիւնք ի անուանին, այլ ոչ ի, թէ այլ անուն ոչ ունին. զի ամենայն ոք յէիցս քննատրեցաւ առանձնակի անուամն պատահիլ. այսինքն՝ որպէս մարդ, որպէս ջարջառ, և այլն։

Երկրորդ՝ զի ամենայն ինչ որպէս նիւթ է և տեսակ. այսպէս իրք և անուն. արդ՝ ի ասել զնոյն ցուցանէ, և անունն յայտնէ՝ ամենայն էի և գոյն։

Երրորդ՝ զի ոչ դոյ էական ոմեք անուն ի, ոչ իմանալեաց և ոչ զգալեաց որպէս յայտ, այլ և ոչ թէ միշտ էին այ անունն ի է. իսկ որ ասաց՝ թէ եսեմ որբեն՝ այն զմիշտ ի եցոյց, և տես զի ոչ ասաց՝ թէ անուն իմ որբեն ի, այլ թէ եսեմ ած որբեն, և ոչ գոյր այլ ազգ անուն այ. վասն որոյ ասաց՝ ասա որբէնն առաքեաց զիս. այլ որպէս ինքն ասէ 'ի մարգարէն՝ թէ զանուն իմ ոչ յայտնեցի նոցա, այսինքն եղէ լոցս. որպէս ասաց առ յակոբ 'ի գօտեմատրեն, զի յորժամ էհարց՝ թէ զինչէ անուն քո, ասաց ած՝ զի հարցանես զանուն իմ, զի անուն իմ սքանչէ լիէ, այ անգիտե լիէ ձեզ զի սքանչէ լիքն չէ մեզ գիտե լի. այսինքն կուսական ծնունդն, և կնքեալ վիմեն յառնելն, և այլն. այսպէս անուն այ ոչէ մեզ գիտե լի, զի անունն սահմանէ կարճառօտ, և ած անսահմանե լիէ. վասն որոյ ոչ գոյ անուն այ, ապա ուրեմն ոչ ոքէ յէից, որոյ անունն է իցէ՝ այլ այլ ի ին անուանիք. զի մարդս է է, և անունն մարդ, և հրե շտակ է է և

և անունն հրէշտակ, և այլն ամենայն. ապա ուրեմն ոչ անունն գոյիցս՝ այլ էն վերն ցուցանէ, և զգոն զի ասե մք, է իր ինչ՝ գոյ՝ տեսա միապես են և վերն ցուցանեն. ապա ուրեմն էն ոչ անունն։ Չորրորդ՝ զի ամենայն էակք մի էակ կոչին, որպես մի իր, և անունն այլ և այլ ունի. այսինքն՝ է գոյ իր ինչ և այլ առանձնական անուանք իւրաքանչիւր իրի. ապա ուրեմն ոչ հոմանունն, որ էուէքն այլ և այլ և անունն մի, այլ սա ոչ մի էակ և անուն դանապան. ապա յայտէ՝ թէ է սակաւ անունէ, և ոչ հոմանունն. զի իւր որիշ անունն ունի։ Հինգերորդ՝ զի էն որ 'ի վեր լոյ ամենայն իրաց ասի, ոչէ հոմանունն, այլ որպես 'ի միոջէ և առ 'ի մի, որպես ցուցաւ 'ի վեր լոյ. վասն որոյ հոմ է ասին էակք. այսինքն ոգ համագոյ, որպես ցուցաւ 'ի վեր լոյ, և ոչ որպես հոմանունք։

Վեցերորդ՝ զի էն ոչէ հոմանունն, զի հոմանունն մայրէ մոլորուիլ եան, այլ էն որպես մատամբ ցուցանէ, վերաբանչիւր է, որպես ասե լ սակ, և նա է, և միւս էն. և զիւրաքանչիւրս մատնացոյց առնէ. և ոչ որպես հոմանունն որ ծանկէ զամենայն յատկութիւն իւն իրին։

Բան. ՊՆԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ և ՊՆԱՅԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ։

Լե. Զդ իմանակայութեամբ արար՝ որպես քացասութիւն ասե լով, թէ էն ոչէ 'ի հոմանունսն և այժմ զդ իմայարակայութեամբ առնէ, որ ստորասական պատասխանին։

Ընդ՝ պիհոռիացիքն կամեցան երկու քանիւ վէրկու

կու Հանրակինն քառնալ • այսինքն՝ զգույշ ի իմաստասիրութիւնն և զգիտութիւն իւն էակաց երկուքանիւ • այսինքն՝ 'ի նախ զի առային՝ թէ էն 'ի հոմանուշանիցէ , զի առնային ինչ է կոչի , իմանալի՛ք և զգալի՛ք և այլն • և այսպէս էն հոմանուշն է , իսկ հոմանուշն ոչ սահմանի • ապա ուրեմն ոչ է գիտութիւն էակաց ։

Երկրորդ՝ զի առեն էակ բաղումն են և անթիւ , և մարդ ոչէ կարօղ զամենայն գտանել հասանգամանի • այսինքն՝ զամենայն զգալիս , այլև զիմանալին , այլ և զնոյնայինս • ի էպէտ և մեծ իմաստասէր իցէ , ոչէ քաւական ։

Ընդ այսպէս երկուքանիւս , զի երկու հանրակինն խոստանել ջանացին ։

Ի առն որոյ փիլիսոփայ դաւիթ՝ երկուքանիւ • այսինքն՝ դիմակայութիւն է , և դիմայարակայութիւն , եղեալ զքանս նոցա և հաստատեաց գոլ զերկու հանրականան • այսինքն՝ զիմաստասիրութիւն և զգիտութիւն էակաց • զի նոքա զերկու յուսաւորն խոստացեալ ջանային • զոյս տուն ջենականն և զոյս գիշերականն որպէս և գլուսին • զի իմաստասիրութիւնն որպէս զարեգակն է • որպէս ասէ տողոմոս , լուսաւոր և անյետաւամբ իմաստութիւն է , գերազկայգոյնէ նա քան զարեգակն և քան զամենայն դիրս աստեղաց • զի ընդ լուսոյ համեմատեալ առաւել գտանի և այլն ։

Իսկ զոյս գիշերական՝ որչ գիտութիւն է էակացն • որ անյայտեր մարդկան • և այս է երկու լուսաւորքն են

են իմանալ լոյս մարդկան, վասն որոյ ասէ մարգարէն. օր աւուր բղխէ զբան, որ իմաստուն լոյսն, որ յանկարծակի իբրոց տայ լոյս. և վասն գիտութեան էակաց ասէ. գիշեր գիշերի յայտնէ զգիտութիւն, զի՛ գիշերի կենդանացաւ գիշերական լուսով վայելեցին մարդիկ զգիտութիւն էից, մինչև են իմանալ արեգակն քո, և վերին գիտութեամբ լուսով պայծառացոյց զաշխարհս։

Եւ որոյ դաւիթ՝ զայնն տգիտութեան, որ զմտաւորութեան լոյսն խաւխանել չկանայր չնչեաց. իսկ զաւաւար գիշերոյն որ զլուսին չկանայր ծածկել, այսինքն զգիտութիւն էակաց, զայն եզծեաց և հալածեաց. և զայսոսիկ այս ե՛րկու բանիւս. ՝՝ դիմակայութիւն է և դիմայարակայութիւն։ Արդ՝ զի դիմակայութեանն ասաց, որպէս քաջայաւթեամբ, լծէ՛ն ո՛չէ՛ ի հոմանուանց. այլ վեց կերպիւ աղաւեաց զնա՛ ի հոմանուանութիւն է, որպէս գուցաւ՛ ի վերոյ։

Իսկ այժմ սկսանի ասել՝ զդիմայարակայութեամբ պատասխանին այսպէս, զի լծէպէտ և ասեմք զնա՛ ի հոմանուանից, այլ ո՛չ ելծէ այսու ինն անպիտեղի ինոյ. այլ առաւել այսու իմանի ինն, յորժամ հոմանուն ասեսցէ նմա, բայց ըստնմա եղականի, յորժամ բացորոշական անուանէն ուխտեքաւուն տարցուք. որ ստուգաբանէ գհոմանուանութիւնն, լծէ քանի՞ իրք նշանակէ. այսինքն ջանան, և ապա լծէ զի՞նչ նշանակէ, և ապա

լծէ

[illegible] վասն ո՞րոյ նշանակութիւն ունէ քանն, և ապա [illegible] վասն ո՞րոյ նշանակ քանիէ, ստուգել և սահմանաւ. այսինքն՝ որպէս ասէ դաւիթ. [illegible] տրտմաքանսական քացորոշութիւն ամբ պատրէ՛ի վերայ համանուանոյ, զի բնաւ իրս զայսոսիկ ինդրել։ Նախ՝ [illegible] քանի՞ նշանակութիւն ունի համանունն։ Երկրորդ՝ [illegible] վասն ո՞րոյ նշանակութիւն քանն։ Երրորդ՝ ապա սահմանել կամ ստուգաբրել զմի՛ի նշանակութիւնն, ցն յաղագս որոյ քաննէ. որպէս այսինքն օրինակաւ քաւականէ մի պատասխանդ, յորժամ վերայ շանէ քան, զի համանուանոյն այս ձայն։ Նախ՝ [illegible] քանիս ունի՞ նշանակութիւն է, այսինքն [illegible] և [illegible] նշանակէ զատեղայինն և զծովայինն և զերկրայինն։ Եւ երկրորդ, [illegible] վերայ նշանակեցեալ [illegible] քանն, այսինքն որ յաղագս շանէ քանս։

Եւ երրորդ՝ զայն որոյ քանն է սահմանել կամ ստուգաբրել. որպէս այսինքն [illegible] և երկրային շանէ քան. ասէ մեք՝ [illegible] կենդանի անքան չորք ոտանի հաջողական. և յատկացաւ համանունս [illegible] զինչէ. ոչ զինն զհամանունս ընդ [illegible] էարկ ասել լով, [illegible] քանի նշանակութիւն ունի համանունն։

Եւ երկրորդ՝ եթէ ո՞ր կացոյց զհամանունն ասել լով՝ [illegible] վերայ նշանակութիւն ունէ քանն։ Եւ երրորդ՝ ընդ սահմանաւ էարկ զհամանունն ասել լով, սահմանել կամ ստուգաբրել։

Եւ զհանճարեղ միտս փիլիսոփայիս, զի եօթն զարմանալի գործս եցոյց այսինքն։

Նախ

նախ՝ զի հոմանուշն որոչ մտանէր ընդ սահմա-
նաւ զնա էարկ ։
Երկրորդ՝ զի հոմանուշն որ մայր էր մոլորուէ ,
զնա մայր ճշմարտուլթեան արար դաւիլթ ։
Երրորդ՝ զայն որ անուճամբ զբնուլթիւն իրին
ոչ յայտնէր , զնա բացայայտիչ արար եմ իրի ։
Չորրորդ՝ որ միով անուճամբ զանապան իր ցու-
ցանեն լով մոլորեցուցանէր զմարդիկ · այսպիսի
արար զնա , զի զանապանեցեալն՝ ի միմեանց բաց որո-
շեաց և երեր՝ ի մի նշանակեցեալ իրն ։
Հինգերորդ՝ զնա որ ցրուօղէր , միով անուճամբ
պանալան իրան , զնա ժողով արար · որ իբրև մա-
տամբ ցուցանէ յատուկ յատուկ և զոր կամի ոք ։
Վեցերորդ՝ զայն որ հոմանուշնէ , դարձոյց՝ ի
փալանումն , որ տայ գերն՝ և տայ պանումն · այս
ինքն՝ յորժամ զնշանակեցեալն՝ ի նմանէ , թէ
յաղագս որոյ նշանակուէ է բանն, զնոյն սահմանե ։
Եօթներորդ՝ զի զայն իրն որ զկեն էր հակառակայն
զայն խլեաց՝ ի նոցանէ և արար զկեն ուղղափա-
ռաց և նովաւ խոցեաց զհակառակն · այսինքն՝ զի
նոքա հոմանուճամբն հակառակէին և քառնային
զհմատասիրուլթիւն և զգիտուլթիւն էակացն ։
Ա յս քան յաղագս հոմանուճանց ։
Ա յսպէս և՝ ի վերայ էին հոմանուշնուլթեանն ,
պարտէ դնել զլուծշաղկանն անուն և խնդրել ·
լթէ քանի՞ իրս նշանակէ · այսինքն՝ ասե մք ըստ
տան նշանակեցեալ լոյն են , այսինքն ըստ տան
առթոգուլթեանցն արիստոտէլի · այդ յորժամ
ասե մք

ասեմք զէն անուն, ոչ կարեմք գտանել՝ թէ զերս
նշանակէ՝ ի տան տորոգուԹեանցն • այսինքն
զգոյացուԹիւն, Թէ զերակ, Թէ զայլն։
Վասն որոյ բացորոշեալ ասեմք՝ զգոյացուԹիւն
կամ զերակ • այսինքն՝ զի ասեմք Թէ է և բացորո-
շեմք՝ Թէ է զինչէ և ասեմք գոյ է, և բացորո-
շեմք՝ Թէ է զինչ գոյ, և ասեմք կենդանի, և
ասեմք սահմանեաւ • և ասեմք բանաւոր մահկա-
նացու, մտաց և հանճարոյ ընդունակ • և ահա
մարդ, և աստի զէն իմանամք և գտանեմք • այս
քան առ այս։
Հարցուածն • Վասնէ՞ր ասացին պիհռոնացիքն՝ Թէ
ոչ գոյ իմաստասիրուԹիւն և ոչ գիտուի էակաց։
Պատասխան • այսինքն՝ զի իմաստասէրքն ման այն
ջանացին գտանել զարարածս, զինչքօք գտանիցեն
զարարիչն, որպէս և եղև իսկ • զի գտին զարա-
րիչն՝ Թէ է միջ ՅԾ • որպէս առէ պղատոն, քանզի
արարիչն զարարածոց հրաշատրակէր առ իմանալի
զօրուԹիւնն • և արիստոտէլ ասէ, Է անն որ
շարժէ զերկինն՝ մարմին միջ և անքառապօր, և
անակնդրն, յայն ասէս և անվաղճան, և նոյնէ արարիչ
ամենայն արարածոց, և նմանէ տալի պաշտօն
գոյացեանն • այլ և այն՝ Թէ է երեքեան յերկինս, ան-
մարմին և միտն ի մարմնի տեսանի և յանմարմնոյն
անբաժանելի մեռայ և այլն։
Ի՞նչ ամենայն քննուԹեամբ էակացն գտին, և
վասն այս չարարուԹեամբ աստղին՝ Թէ ոչ գոյ գիտուԹ
էակաց • այսինքն՝ զի որպէս զգալիս էակք, այսպէս

և իմանալիք և աճ, քան կոչին։
Իսկ նոքա ասացին՝ Թէ ստուտ գիտուէ Հակաց.
այսինքն՝ զի զաճգիտութիւնն խափանեսցեն,
որպ Թէ ոչ գոլ ղէական աճ, և ոչ գիտուէ յաճ.
յայս շարժեաց զնոսա ստուանայ։
Իսկ որ ասացին ոչ գոյ իմաստասիրուէ. այսինքն
զոր պղատոն ասաց՝ Թէ յաճոյէ իմաստուէ.
վ՛ որոյ ուրանան ոչ գոլ աճ, և ոչ գոլ՝ ինմա-
նէ իմաստութիւն։
Լան։ Էպէն՝ ի համան և՝ ի ձորնէն. այսինքն,
նախ՝ զտարբերեալս ասեն, որ յայլ և յայլ ժամանակս
այլայլին և զանակքն։
Երկրորդ՝ զտիշն և զդիշեր որ միշտ փոփոխին.
այսինքն է՝ ժամքն, և մասունքն, և րոպէքն, և
Թուենիլն, և Թուելեդն որ փուԹ անկի անյա-
նեն. զմի օրն և գիշեր քսան չորս ժամ և կէս,
և ասան մնան. իսկ մին ժամն երեսուն մանէ, և մին
մնան երեսուն րոպէ, և մին րոպէն, երեսուն
Թուենիլէ, և մին ԹուենիլԹն, վաԹսուն Թու-
ելեդ է. և սորա քան զվայրկեան այլ փուԹով
անցանեն և փոփոխին. վասն որոյ ասացին՝ Թէ
իբրև զհաստատ գետ, փուԹով անցանեն։
Երրորդ՝ զայլայլումն կենդանեաց, զի որ այսօր
ծնաւ՝ վաղն մեռանի. այսպէս ծնելուԹիւնն ըմ-
տրայուԹիւնն փոխէ, հիւանդուԹիւնն զառող
ջուԹիւնն, տրտմուԹիւնն ուրախուԹիւնն,
աղքատուԹիւնն զփարԹամուԹիւնն, անարգու-
Թիւնն զփառաւորուԹիւնն, և մահն զկեանքն։

Ընդ՝ զանկոց փոխոխուին, յաշնանային ժամանակս
Հինգ երդ՝ զոդոց փոխոխուին • ք՝ լոյս և
խաւար, ցաւրտ և ջերմն, պարզ և ցօղ և քե՛ր-
մունք ամպոց, որ յօդդ գոյասոխկ տեսանել սահեն,
Եակք յոյլոյլութեան կան • Ի հոսանս և Ի ծորման ։
Ոյսանորոց ոչ կարէ իմաստասիրութիւն՝ հասու
լինիլ Եակոց, որոց ասէ դաւիթ • իմաստասիրու-
ն՝ անարատանա քննէ, որ են չորք տարերքն որ ան-
փոփոխ են իսկզբանէ • այսպէս և զտեսանն որ
անցանե՛ն և ոչ գիտանալն անհատանն որ այլ այլ են,
այլ զտեսանելն՝ որ անապական ճոխ ։

Դարձեալ ասեն՝ թէ գիտօղն անձնէ, և գիտե լինն
ենթ ակոյ իրն, և պարտէ գիտօղին փոխոխիլ
ընդ գտանե՛լոյն և ապա կատարեա՛ գտանել զնա •
այսինքն՝ ընդ ջրոյն ջուր լինիլ, և ընդ քարին
քար լինիլ և այլն • և ապա նմանանալ գիտանին
համաչէլ, զորոց ասէ դաւիթ, ըստ յայդմ և
պարտէ ապա և ոչ անթիւ մասանց արարածոց,
յանթիւ մասունս փոխարկիլ, և ապա գտանել
զնոսա • արդ յայտէ՝ զի ոչ անփոփոխէ և գամե-
նայն հասմանգոյնայն և զնա քե՛ վկայ, որ անփո-
փոխին և ամենագէտ ։

Եթէ դարձեալ՝ ըստ ձեզ պարտէ, զի բժիշկն ընդ
հիւանդին հիւանդանալ, և ընդ խոցոտին խոց
դառնալ, և ընդ կուրին կուրանալ, և ընդ
խլին խլանալ, և ընդ գոլոյն գոլանալ, և
ապա նմանանա՛ն գնմանն բժշկել, որչ սուտ • և
այսպէս կարկեաց զանմտութիւն նոցա ։

Հան

Բան • Էլսդե յեռանկյունեխ ։
Ըստ կամին գլխովին բաժանալ վիճաստասիրելին,
այսպէս ասեն՝ Լեհ պէտ և իմաստասիրութիւն ի է
որպէս ասէ պղատոն և ոչ ուրանամք • քայց տես՝
զի յորժամ տեսականին գիտէ իւր մասամբքն, ոչ
կարէ լինիլ իմաստասիրութիւն ճ մնաուկք • ապա
և ոչ բոլորն, զի բոլորն ՚ի մասանց բազկանայ,
և տեսականին իւր մասամբքն ուղիղ բաժանի, և
այս ոչ են մասունք իմաստասիրութիւն են •
յայնժամ գործնականին իւր մասամբքն չորքեն և
Լեհ յերկոտասան մասանցն՝ ուղիղ սուտ՝ ապա և
չորքն ընդ նմա • այսինքն՝ զի Լեհ զտեսականին
մասունքն եղծանեմք, ապա ոչ գոյ իմաստասիրու-
Լեհիւն • այսինքն՝ զի պղատոն զուսումնականին ոչ
ասէ իմաստասիրութիւն, որ նա իւր չորիւք
մասամբքն որոշէ զսա ։
Իսկ զբնաբանականին մեք եղծալք ասեմք՝ Լեհ է
էակք ՚ի հոգմանն և ՚ի ծորմանեն ։
Նմանապէս և պիծաբանականին ևս, զի ճծ իբայ-
նավքն ընդ ղեզայութիւ ոչ անկանի • ապա ու-
րեմն ոչ գոյ իմաստասիրութիւն ։
Պղատն • վեց կերպիւ սուտ առնէ զնոր դաւիթ ։
Նախ՝ զի գործնականին ոչ կատարիք եղծանել,
ապա ուրեմն գոյ իմաստասիրութիւն • այսինքն
որպէս ՚ի ծովէն ելիցու գետ եւանէ • ով կարէ
ասել՝ Լեհ մին գետն չուրբ և մինն ոչ • զի լե է
մինն ջուրբ, այսպէս և միւսն, զի ՚ի միոյ ծովէ են
եկեալ • այսպէս և իմաստասիրութիւն բա-

ժանի ՝ի տեսականն և ՝ի գործնականն. և որպէս գործնականն ոչ ելծանի, ապա և ոչ տեսականն։ Երկրորդ՝ զի պղատոն յորժամ զտեսականն յածառականն հատեմատեաց, ասաց՝ թէ յորժամ յածառականն ժամանեն, այլ ոչ կարօտին ուսուածականին ժամանցն։

Երրորդ՝ զի յարգեաց պղատոն զմտաւնքն ուսումնականին, ասե լով և մակագրե լով ՝ի վերայ համալսարանին՝ թէ անե րկրաչափն մի նե ղքատմտեսցէ այսր։

Չորրորդ՝ և արիստոտէլ վկայէ, թէ իմաստասիրութիւնէ արհեստ արհեստից և մակայուժթիւն մակայուժթեանց։

Հինգե րորդ՝ զբնաբանականին ե ղծման լուծուածն անդ արարաք, ուր ասացաք՝ թէ ոչ ծորե լոյն էակաց է տեսող իմաստասէրն. այլ հանուրց որք ոչ ծորեն։

Վեցե րորդ՝ զծաբանականն ասե մք, զի թէպէտ ընդ գոյութիւք ոչ անկանի, բայց արարածովքս ե լանեմք ՝ի գիտութիւն արարչին, այսինքն տեսանե լով զարարածս իմանամք զարարիչն. ոպ արուեստաւորն ճանչի և ՝ի գործոյն զգործօղ իրին։ Դարձեալ՝ զի անե րևոյթն ե րևե լեացն փութով ճանաչի, և այսպէս կարկեաց գնոսա։

Բան։ Զդդ՝ էնտելեխիա որ ասեն էնտելեխէ։ կամ գիտութիւնէ կամ ոչ գիտութիւն. այսինքն կամ ըստ ձե գիտութիւն էակաց է. և կամ ըստ մեզ ոչէ գիտութիւն էակաց։

Արդ

Ընդ՝ եթէ ոչէ գիտութիւն, ապա ուրեմն ամենևին ոչ գիտութիւնէ և ոչ էութիւն ունի. իսկ եթէ գիտութիւնէ՝ կամ մասնաւոր գիտութէ և կամ ընդհանուր. և ըստ երկուց կէ բաժից սըտեմք զձեզ. սկսինքն՝ զի եթէ մասնաւորէ, ապա մասնաւորին գիտող. այսինքն՝ միոյ տեսակի կամ մարդոյ կամ անասնոց, զի միւս մասնաւոր իրն՝ իւր չափոնէ միայն տեսանի իր. որպէս միւն փարչն յորժամ չլսով լցեր՝ այլ իր ոչ կարէ տանիլ նայն չափոնէ ոք ունի:

Իսկ եթէ մասնաւոր գիտութիւնէ իմաստասիրութիւնն, ապա յետինէ և նուազքան կայ աբհետ. այսինքն՝ քան զբերականն, և քան զճարտասանականն, զի նոքա զապուշ իրաց գիտութէ յայտնեն. իսկ սա զմին միայն գիտէ զոր և իսկ. ապա ուրեմն ստէք յասէ ընդ՝ եթէ արհետ արհեստից և մակացութիւն մակացութեանէ իմաստասիրութիւն, զի ոչէ որպէս յուցաք:

Իսկ եթէ ասէք ընդհանուր գիտութիւնէ, յայտէ զի ընդհանուր գիտութիւն՝ ի միում ենթակայ անձն ոչ կարէ գոյանալ, զի մի ենթակայն միոյ իրի կարէ ընդունակ գոլ. որպէս օրինակ տոճսըք զփաւլէն, որ իւրմովէ միւն ջուր կու տանի և այլն արտաքոյ միայ:

Եւ զայս ասեն եթէ՝ ընդհանուր գիտութիւն ընդհանուր պատահումէ. և որպէս զընդհանուր դոյնն՝ ի միւնևիւթ ոչ կարեն ժողովել:

Նախ՝ զի շփոթումն լինի:

Իդիդ՝ կը ձչ կարեն ամենևին կիւր սեռն ցուցնել ։
Իրիդ՝ ձչ լաէ միայն սեռն և սպիտակն որ ներ-
հակ են , այլ և ամ սպիտակ որ ապագ են իրե-
րաց , ձչ կարեն ի մին նիւթ ձիւնին գոյանալ ։
Զորրորդ՝ կը լաէ ամ գոյնք ի մին ենթ ակայն
ժողովին , այլոյն ամենայն խափանին գոյնքն ։
այսպէս և ընդհանուր գիտութիւն ի մի ենթ ա-
կայ անձն ձչ կարէ ժողովել , և թէ ժողովէ ի
մի մարդն ամենայն գիտութիւնքն , յայնժամ
յայլ յանձն ձչ կարեն լինիլ , կը այն էր ամենայն
զոր առ մի անձն ժողովեցան ։
Ի՛ այս չորս կէտսիւս մարտնչին՝ թէ կամ գի-
տութիւնէ , կամ ձչ գիտութիւ , կամ մանաւանդ
կամ հանրական, և ամ կէտսիւս սըտահալ ջանան ։
Ի՛ան ։ Ջոյս պարկապահին լսեցէ՛ք ասէ ։
Լեւ ։ Տարակոյս , այսինքն տալն՝ հեռի ասի և կոյն
կոզմն , որպէս ասէ՝ լաէ հեռի կոզմ է այս բանս
՝ի քո մտացդ ։
Իսկ լուծանէ՝ որպէս թէ զբարակ թէ լոյ հան-
գոյց արձակէ ։ և ասէ դատիւթ՝ եթէ իմաս-
տասիրութիւն ընդհանուր գիտութիւնէ ։ այս
ինքն զոր դուք ասացիք՝ թէ իմաստասիրութիւ է՝
կամ գիտութիւնէ կամ ձչէ գիտութիւն ։
Ա՛ռ որս ասեմք՝ թէ ձչէ ձչ գիտութիւն , այլ
գիտութիւն էիցս , և զոր ասացիք՝ թէ կամ մաս-
նաւոր գիտութիւնէ կամ ընդհանուր ։
Ա՛ռորս ասեմք , ձչէ մանաւանդ իրի գիտու թիւն,
այլ ընդհանուր գիտութիւ է իմաստասիրու թիւնն

լայց

քայց ոչ այդպէս, որպ դուք կարծէքդ և ասէք՝ Թէ որպէս ընդհանուր գոյնք, ոչ կարեն ի միմեանս ներգործական բաղկանալ. այսինքն՝ ի մարմինս սկզբատակ։

Զի Թէ առեղծական գոյնքն, իմիմն մասն ժողովին։ Նախ՝ պէտ շփոԹին, և ոչ կարեն սեռաբար երևիլ. ոչ Թէ միայն սեռքն և սպիտակն որ հակառակ են միմեանց, այլ կանաչան սպիտակն որ ազգ են իրեարց, ոչ կարեն իմիմն նիւԹ ձիւնին ժողովիլ կամ իկաճին կամ ի բուռն։

Նախ՝ պէտ շփոԹին։ Եթէ ըկրարդ՝ Թէ ամենայն գոյնքն իմիմն ենԹականայն ժողովին, այլքն խափանին ի գունոյն. այսպէս և հանուր իմաստասիրքն ոչ կարէ ի մարդն ժողովիլ, և Թէ ժողովի՝ յայլ մարդ՝ ոչ կարէ գոյանալ։

Առարս առեմք՝ Թէ օտարէ օրինակդ ի ճշմարտաԹեանէն. նախ պէտ մարմին վամենայն գոյն ոչ կարէ միանգամայն տանիլ, պէտ է ըկրքեանն մարմինն. այսինքն՝ պէտ մարմինն ձեռաք շօշափի, այսպէս և գոյն աչօք շօշափի։

Եթէ Թէ ոք ասէ՝ Թէ գոյնն ըստ ինքեան անմարմինէ, պէտ անմարմին ոչակէ։

Առեմք՝ Թէ այնքանէ որպէն անմարմին, որքան չէ ստորադրեալ ի վերայ մարմնոյ. ապա Թէ ոչ՝ ցոյց ինձ պամամարմին որպէն Թարց մարմնոյ, այլ Թարց մարմնոյ իմացուածն մեր միայն իմանայ որպէն, այսինքն գոյնն. իսկ ի վերայ մարմնոյ ստորադրեալ մարմին է, որպէս յայտէ պէտ շօշափի աչօք. և ապ

քա

քաղաքամոգդ նիւթի՝ ’ի մի անօթի ոչ կարէ լինել. այսինքն՝ ’ի մի փարչ ջուր, և նոյն չափով գինի, և նոյն չափով ձէթ, և այլ այսպիսիք ’ի միասին ոչ կարէ տանել փարչն, զի երկաքեանն մարմին են. այսինքն՝ փարչն և նիւթքն, այսպէս մարմինն և գոյնքն, և երկաքեանն մարմին են։

Ձ Ասնորոյ քաղաքամ գոյնք ’ի մի մարմին և ’ի վէրայ մի մասին, ոչ կարեն լինիլ ’ի միւն ժամն։

Իբ գաթձեալ՝ ցէ ’ի մի մարմին ժողովին ամենայն գոյն՝ ասէք ցէ յայլ նիւթ մն ոչ կարեն գոլ. այսինքն՝ զի գոյնք մարմին են և եզական ոչ կարեն յամենայն ուրեք միանգամայն գոլ, և այս ըստ ձեր ասելոյդ։

Աբդ՝ ընդհանուր գոյնքն այլ իրք են. այսինքն պատահումն. իսկ ընդհանուր գիտութիւն այլ իրք. այսինքն զի գոյնն մարմնոյն ընդունի կամ չընդունի. իսկ զգիտութիւն միտքն։

Իբ աստի գոյ քաղաքամ պանապանութիւն։

Նախ՝ զի միտքն ոչ ունի կարծութիւն ’ի գոյն շօշել, և ապա գտանել զպիտակ գոյնն կամ զսեաւն, և պայման. այսպէս և ոչ յեղի ’ի յեութիւն և ’ի կենդանութիւն ուրուք, և ապա գիտէ զնա. այլ որպէս ած զսեաւնայն էքս գիտէ, և ոչ փոփոխի ’ի նոսա. այսպէս և բժիշկն անհիւանդ գոլով, գիտէ զդեղցաւոց. այսպէս և միտք իմաստասիրին, զամ գիտէ աւանդ ’ինձ փոխելոյ։ Դարձեալ՝ ցէ միտքն անանայր և ապա զանն գիտէր այլ ոչ կարէր սպիտակել, և զպիտակն

քննել. և ապա յայտէ զի միտքն զամենայն ինչ գիտէ և տեսանէ և ոչ փոփոխի ի նոսա:

Երկրորդ՝ զի Թէպէտ մարմին ոչ կարէ զամենայն գոյնքն ընդունիլ միանգամայն, այլ միտքն կարող զի որ զամենայն գունոց սահմանքն ընդունի միանգամայն որպէս յայտէ. զի գիտէ միտքն զսահմանն զամենայն սպիտակ գունոց, Թէ սպիտակէ գոյնն արտաքսաւոր աչաց՝ ըստ տանջէ. և սեւանէ գոյն՝ բաղդատող աչացն՝ այսինքն ազգական:

Երրորդ՝ զի միտքն անմարմինէ և հանուր գիտէ Թիւնն անմարմինէ և կարող միտքն զամենայն միանգամայն պահել առ ինքն. որպէս դու իսկ վկայ քանիս՝ Թէ քո՛ն զանազան գիտութիւն քանից գոյ ի միտս քո առանց շփոթմանն. ըստ՝ զի գիտես զուարճն կանոն սաղմոսն, և զտան կարդ շարականն, այլ և զխազ տեսլն, և զտումարն և զաղթիմաստոյն, և զնաշտոցն. և զայլ զանազանսն իմաստասիրութիւն. և ոչ շփոթի՝ այլ յատուկ յատուկ յատաջ բերին. ապա ուրեմն ոչէ նման զանազան գունացն որ ի վերայ մարմնոյ:

Չորրորդ՝ զի ասէ՝ Թէ ամենայն գիտութիւն ի մի մարդ ժողովի, յայնժամ յոյլ մարդ ոչ կարէ գոլ. և արդ՝ դու քեզէն վկայ քանիս, զի զայս քան ուսմունքս որ ասացաք՝ զտաղնս, և զշարականն, և զտումար, և զայլսն ամենայն. զի է՛ զի առ ամենայն ոք գոյ նոյնապէս և ոչ խափանեն միմեանս. այսպուրեմն առտեղն քանիք ձեր յօրինակէս:

Հինգերորդ՝ զի Թէ կարող գոյ միտքն, զհակա-

ռական սեռական և անշփոթ առանձնական ընդունիլ
ի միում ժամանակի • այսինքն վասնման հանուրց
գոնոց, զայս պէտ արդ ոչ կարօղ գոյ միտք պէտ հանուր
իմաստասիրութիւն ընդունել որպէս գիտութիւն
գոյից • զայս ուրեմն յայտ եղև, պէտ իմաստասիրու-
թիւնն ոչէ մասնական այլ ընդհանուր, և ընդ-
հանուր ընդհանուր գիտութիւն եան էից ։

Բան • Իրրէ է՞ և էապատկերն ։

Լե • Ա յսինքն՝ պէտ ոչ միայն ստեղծանէ ած, այլև
խնամ տանի ստեղծուածոյն և թէ գոյ նախա-
խնամութիւն, գոյ իմաստութիւն, պէտ ոչ ան-
զանազան, այլ իմաստութեամբ նախախնամէ •
այսինքն՝ պէտ բարձանչիւր տեսակ ըստ իւրաքանչիւր
բնութեան • պէտ այլ ազգ խնամէ պանքան տա-
րերն, և այլ ազգ զանկականն, և այլ ազգ գոյա-
կան կենդանին, և այլ ազգ վարդ կային քնութիս,
և այլ ազգ պիմանալին ։

Ա յսինքն՝ պէտ անշնչնչութեանն որպէս քարին և այլն,
նոցա միայն գլինել նմ տուեալ է և ինոնութեան պահէ ։
Ա՛ն տան սեռականագոյն սեռոքն պարզարէ պատ-
այսինքն՝ գոյացութիւն, որակ, քանակ, և այլն ։
Իսկ անկականք ուր իրոք սահմանն գոլն
քան պատ • ու ռնին գոլ բարձրականն, վսեմ-
պականն, գենդրոգականն, այլ և պիմանս և զանազանա-
իւրոց ծնանին • այսինքն անհատն, պէտ պատ-
այլանդանէ ծառին • իսկ նման պէտ ի պտղոյն ծնոյ
ծառն բուսանի ։

Հինգե բարդ՞ պէտ պարզարին տեսրնաքն ։

Ալեցի որդի՝ վի պայծառանան ծաղկօքն ։
Էօթնե որդի՝ վի արդիւնաւորին պտղօքն ։
Ութե որդի՝ վի տարածե բին ՚ի հողմոյն ։
Իսկ անասունքն հնդիւք աւելին քան զտունկքն ։
Նախ՝ վի ուր կամին ե բնանան ։
Երկրորդ՝ հինգ զգայութեամբ վայե լեն պաշ
խարհս • այսինքն զգոյն , և զձայն , և զհամ , և
զհոտ , և զնարմին ։
Երրորդ՝ վի կարեն փախչել ՚ի թշնամեաց ։
Չորրորդ՝ վի տուկե ըակուբս և ըմպե լիս ոտիւք
իւրեանց ե րիթ ան ։
Հինգե րորդ՝ զի ձայնիւ զ կարօտութիւն իւն իւրեանց
յուցանեն • վ որ ոյ ասէ յոբ • ՚ջ լիթ է տարապար
տուց խանչիւկ ցիու , և դարձեալ՝ լիթ է ձագ նոյս
առ տէր աղաղակէ • և դարձեալ՝ ո՞ տայ կե բա
կուբ անասնոց և ձագուց ագռաւուց որք կար
դոն առ նա • և լիթ է կորիւնք առիծուց սուն
չեն և յափշտակեն և խնդրեն յայ զկե ըակուբս
իւրեանց ։
Իսկ մարդկային տեսակ՝ վե շտասան կե բպիւ
առաւե լէ քան վանասունն , այսինքն ։
Նախ՝ վի բանականին լուսով վայե լեն զգիտել
էակացն, որպէս իմաստասէրք ։
Երկրորդ՝ վի հոգով ընդ իմանալեացն լուսափայ
լեն • վասն որոյ ասէ մարգարէն • առաքեա տէր
զլոյսքո ։
Երրորդ՝ վի պէսպէս բարե գործութեամբ վա
նաձան պսակաց արժանաւորին ։

Զորրորդ՝ պէ յարութեան և վարձաց հատանին ։
Հինգե որդ՝ պէ պէսպէս արհեստից ընդունակէ
ձեռք մարդոյ ։
Վեցե որդ՝ պէ պէսպէս հանգե բձիւք զարդարին ։
Եօթնե որդ՝ պէ զանազան կէ բարուր սահմանեն ։
Ութե որդ՝ պէ տունս և ապարանս շինեն • վանս
գրոց և տօթոց ։
Ինե որդ՝ պէ քե րթ և աշտարակ շինեն վանս
թ հնամեաց ։
Տասնե որդ՝ պէ քան և խօսք ունին և գկարիս
ճիմեանց յայտնեն ։
Մե տասնե որդ՝ պէ այլ օտար պէնուք կռուին
ընդ թ հնամեաց ։
Երկոտասանե որդ՝ պէ ՚ի հեռուստ գնասեն զգ
թ հնամին նետիւք ։
Երե քտասանե որդ՝ պէ ամբարեն պէսպէս քա
րիս ՚ի պէտս իբեանց ։
Զորե քտասանե որդ՝ պէ տիրեն իշխանաբար, անբա
նին և ծառայե ցուցանեն պէտս ՚ի պէտս իբեանց։
Հնգե տասնե որդ՝ պէ կորթի իւ ըմբռնեն զգ
թ ոչնս և պէկունս և գվայրի էրէմն ։
Վե շտասնե որդ՝ պէ ՚ի վե րոյ ծովուն երթեան
նաւով և այլն ։
Եւ այսպէս ըստ պանազան բնութեց պանազանապէս
նախախնամ եւ զարմանածս մեծաւ իմաստութ ։
ապա ասէ ին իմաստասիրութ իւն
յայ սկսեալ ։

Մինչև ի չորրորդ գլուխն է հակառակութեց, և լռեցին զի հատուցնիւր հակառակութեան նոցա ։ այլ զի և չորքեն կէնդանիքն պատեն բառնին ։ այսինքն՝ մինչ դեռ հեռագոյն իցէ թ հնամին՝ նետով մարտանչին, և յորժամ այլ մերձ գայ նիզակաւ, և ապա թ րով, և ապա լախտով, այսպէս և սղբա չորիւք մարտեան և հատուս կէնդ նոցա ։

Բան ։ Զի ընդ և աւելորդ էր ի ենդիր անկանել ։

Լե ։ Այսինքն՝ զի ստուգապէս էութի իւն ունէր իմաստութի իւնն, և չէր հարկ վկայութեամբ ցուցանել, եթէ ։ այլ այսքան յերկարութեամբ ընդ դէմ հակառակութեանցն եղև ։

Բան ։ Աշ սակայն զիշապաշնէն ։

Լե ։ Բայց զհշմարտութի իւնն կռճակից մեկնութեք, և զհակառակողն տկարացուցաք ։

Բան ։ Ոչպէս ենչակնէց նէք ասել չ ընա ։

Լե ։ Կնիզակ ըռումբ՝ որպէս օգնական մարդոյ ըռըմբաւոր իմաստասիրութեան ածէ ընդդէմ հակառակացն ։ վասն որոյ ասէ մարդարէն, առ գէն և պատգար քո և արի օգնեկ ինձ ։ Ընդ դարձեալ՝ թէ ածէ որ կնդրէ զվէրժս իմ, և թէ տէր հատուսցէ ընդ իմ ։

Վ. որոյ ամենայն ճառի սկիզբն ասէ՝ Հանդերձ եթէ, այսինքն օգնականութիւն եամքն այ. և պարտէ պնդ. օգնականութիւն կոչել յայս իմաստս:

Ալա՛ զի վառեսցէ զիւրս մեր՝ ի սէր իմաստուեր. վասն որոյ ասէ սողոմոն, ցանկալիք նա՛ քան զոսկի և քան զսկանս պատուականս. և սողոմոն ասէ ցանկացօղ եղէ գեղոյ նորա:

Երկրորդ՝ զի լուսաւորս ցուցցէ զսա մնացս մերոց, որպէս ասէ սողոմոն լուսաւոր և անթառամ է իմաստութիւն:

Եւ դարձեալ՝ գեղեցկագոյն է նա քան զարեգակն և քան զամենայն դիրս աստեղաց, զի ընդ լուսոյ համեմատեալ առաւել գտանի:

Երրորդ՝ զի ամ տեղիս մեր՝ ի սա դարձուսցէ. վասն ասէ սողոմոն. ցանկացօղ եղէ գեղոյ նորա:

Չորրորդ՝ զճաշակ քաղցրութեան որ քաղցրացուցցէ մնացս մարդոյ. վասն որոյ ասէ քաղցրէ նա քան զմեղր. և դարձեալ՝ զի քաղցր են բանք քո:

Հինգերորդ՝ զի զանազանութիւն ի մնացս կարողացուցցէ ընդունակութիւն իմաստից ըստ այնմ՝ թէ հոգի ուղիղ տարեացէ՝ ի փորձ իմաստ:

Վեցերորդ՝ զի ինքն այծ յայտնեսցէ զաղբուրն իմաստից՝ ի միտքս մեր. ըստ այնմ՝ թէ իմ հանճար և իմ իմաստութիւն:

Եօթներորդ՝ զի նա տացէ քան՝ ի բանալ քեռնոյ իմոյ, զի գիտասցուք խօսիլ՝ ի ժամու. ըստ այնմ՝ թէ տէր տացէ զբան. և թէ ես տայ ձեզ բերան և իմաստութիւն որում ոչ կարեն կալ հակա-

կառոյկ կամ տալ պաստաֆանի ։
Եւ թէ ըսէր՝ զի ինքն տէր, նիզակաւ օգնականու-
թեամբն իւրով նոճաձեռցւոյն զկնակառավորդն
և զշրացուցեալ զձեզ ՚ի վերայ նոցա ։ վասն որոյ
ասէ՝ որպէս նիզակակից ՚ի կիր առեալ զբանս, զի
որպէս տկարս կարծանեսցէք զնոսա ։
Բան ։ Ուր կէնդրէն հէ՞նէ ։
Լեզ ։ Ա յսինքն՝ պիհռանայիքն որք հեռի են ՚ի
ճշմարտութենանցն, զի նոքա պատճառանացն ինչ զգա-
լապէս իմանան, և որպէս ՚ի մարմին հայեն և
յիմարեալքեն ՚ի ճշմարտութենէն ։
Իսկ իմաստասիրութիւնս իմանալիք և անմարմին
մտաց պարծ և ածային հանճար, յորոց հեռի են
նոքա, զի նոցա կէնցաղն զգալին է և մարմնական
և յիմարութիւն ։
Բան ։ Ջ ավնայ ինչ էշխանէլ կոչէմ զնոյ պօյուն ։
Լեզ ։ Ա յսինքն զի ամենայն օրինակս իմաստու-
թեան, և նախ մայր ապացուցին ։ և զթևն ՚ի
հաւէն առնուն և վնասան թռչել, կտաւն ըմ-
բռնեմք ։ այսպէս և նոքա ՚ի ծնունդ իմաստու-
թեանն յապացոյցն, զինուիս զնա ըմբռնեն ։
Եւ ով զիմաստութիւնն բառնայ զայր ամենայն
աշխարհի, զածն բառնայ՝ զի ածն իմաստութեամբ
հիմնեաց երկիր և երկին ։
Բան ։ Ազէ՝ ՚ի ե՞ց ըղէալ չէնէ էն ։
Լեզ ։ Ա յսինքն՝ զի գոյութիւն ունի կատարեալ
իմաստասիրութիւնն ։
Բան ։ Խնդրէցո՞ր ընչինչ նմոգոսէ՞ն և ո՞ր պէս ի՞նչ է ։

Լէ • Ա յսինքն մի բոլորէ որպէս պիտի ոյ մարմինն • այսինքն՝ զի մի ընդհանուր և ունի մասունք եւ բևտատան • որպէս եւ բևտատոն անդամք մարդոյ ; և ունի հինգ զգայարանք , կրկնակի է ծարիոյս , այսինքն եւ բևտ աչք , և եւ բևտ ականջք , եւ բևտ հոտոտելիք , և եւ բևտ շօթունք , և եւ բևտ ձեռք • այսպէս և նման կրկին են հինգ զգայարանքն • այսինքն հինգ էակն պղտտոնի՝ որէ գոյն , ձայն , հոտ , համ , մարմին • և հինգ ձայնքն պորվիւրի • սեռ , տեսակ , տարբեռ րուԹիւն , յատուկ , և պատահումն ; Ա յլ և ունի տասն զօրուԹիւն հոգւոյ • այսինքն զտասն սեռականագոյն սեռան ։

Եթէ որպէս ՚ի մեզ տասն զօրուԹիւնքն , ոմանք գիտնականք են , և ոմանք կենդանականք • այսպէս և առնա գոյացուցեն՝ կենդանական զօրուԹ ՚ինմա ։ Իակ որակ , քանակ , և այլն , գիտնական զօրուԹ ք • և որպէս մարդս ունի հոգի և մարմին , այսպէս անմարմին իմաստասիրուԹիւնն՝ որպէս հոգի ։ Իակ միտքն՝ որ ենԹակայ լինի իմաստուԹեանն , այն մարմին նման • և որպէս հոգիս մեր մարմին ունի • չորեք նուԹեայ այսպէս և իմաստուԹիւնն գոյ մարմին , չորեք նիւԹեայ , այսինքն ։

Նախ՝ ենԹակայ միտք մեր , առ որս նե ըտրամադրե ալ բանն քնակի ։

Երկրորդ՝ արտաքեռ ձայնն ։

Երրորդ՝ նկատողական գիւրն՝ մարմին քանին ։

Չորրորդ՝ օդ , յորս տարածանայ քանն ձայնիւն , և ամենայն ունկն լսէ զնա ։

պարձեալ՝ որպէս մարմինս այլ մերկ, այլ հանդերձիւ զարդարեալ. այսպէս և մարմին գիրն՝ ունի հանդերձ զՔրիստոսէն և զմկրտութենէն, որով զարդարեալ երևի շարագրութիւն գրոյն։

ԵՒ որպէս կենդանի մարդն ընժանոյ մարմնոյ ուր և կամի, այսպէս և իմաստասիրութիւն ի ձեռն գրոյն ընժանոյ յերկրէ յերկիր։

Եւ որպէս զգայարանքն մեր՝ տեսանեն և լսեն և հոտոտեն և ճաշակեն և ջօշափեն, այսպէս և իմաստասիրութիւն տեսանէ զէպ յառաջ՝ ըստ յայս ինչ օր արեգակն խաւարի, և յայս ինչ օր լուսին խաւարի, և այս ինչ օր շարժ լինի, և յայս ինչ տարի երաշտ լինի։

Եւ զարձեալ՝ զերկրայնն տեսութիւն, զի և տեսս իմաստութիւն՝ լիցէ արարիչ կոյս, և անմարմին հրեշտակ յերկինս. որպէս ասէր պողոսն. քանզի արարիչն արարածոց՝ հրատարակէր առ իմանալի պարագիսն զայս ինչ, և ետես՝ լիցէ երեքանձինքն, զի ասեն երեքեան անմարմինք յերկինս, և լիցէ միոյն իմաստութիւն տեսութիւն և յանմարմինն անբաժանելի ճշմայ. և լիցէ սուրբ երանելի վայոյ՝ քանզի օծեալն ի վերոյ քան տարածէ զաւրութիւն. և լիցէ մանուկն յիսուս, որդին հիւսանին ածին իսրայէլի, զեմ եսես ի հեռաստանէ. վասն որոյ ասաց սիրոյ՝ իմաստասիրութիւն զամենայն խոր քան քննէ, և մարգարէութիւն տեսիլ կատարէ. տես երբեմն պիղծ անձն ասէ, քննէ և կատարէ։

Իսկ լսողութիւն ունի, այսինքն՝ զինա՛ի խորհ

գրոյն ծաղկել կայ, և յորժամ բախեմք զդուռն նորա, և ընծեռուցանէ՝ փութով լսէ, և յայտնէ զ յատկութիւն իւր ժեզ, զոր ինչ ինդրեմք զնոյն տայ զնմաստս։

Իսկ՝ հոտոտել լինք և ճաշակել լինք, նման են որսկուճ սեռին, որ ունի հոտ և համ. և երեքեան են սեռք հոտոյն, լաճ և վատ և միջակ։

Իւ ութեան սեռք համոյն՝ քաղցր, գառն, թըթու, կծու, խիստ, սուր, փոխ ոլի, աղի. և այլ եւս լինու համ գոյ. զորս ոչ կարեմ ես գերև անալ։

Այլ և լեզու՝ որով պատմէ մարդկան զոր ինչ գիտէ, այսինքն զգիտութիւն իւն էակաց։

Իւ զնծայինսն ցուցաւ ի վերոյ։

Այլ և շօշափե լիս ունի՝ որով շօշափէ զերկրաչափութիւն իւն, և զթռճկանութիւն և զայլն։

Եւ ինքն որպէս մի անձն գոլով՝ լուսաւորէ և անմահ. վասն որոյ ասէ սողոմոն՝ լուսաւոր և անթառամ է իմաստութիւն իւն, և այնպէս ցանկալի է. վասն որոյ ասէ սողոմոն՝ լի է ոժեննե ցուն տէրն սիրեաց զնա, այլ և ընդ այլ լի ագաւորութիւն ենէ, ըստ այնմ՝ լի է կենաց հազորդութիւն ունի ընդ այ, և քոլոր աշխարհ չարժէ զնա. վասն որոյ ասէ, ամենայն որ պատուականէ չարժէ զնա։

Եւ առատաձաշակ լի ագաւորէ, զի ուժեին քաշխէ զերկրաչափութիւն իւնն, այլուս զաստե զնքաշխութիւն իւնն, այլուս զնծանքանութիւն իւնն և այլն։

Այլ և զհետևողս իւրքնտանի չարքսյութիւն իւնն. վասն որոյ ասէ սողոմոն՝ լի է ցանկութիւն իմաս-

տու-

թուլթ եանն տանի արքայութլիւն ։
Արդ՝ այսպիսի ոմնէ նա, որպէս մի անձն, հոգի ։
մարմին, և երկոտասան անդամքն, և հինգ զգայա-
րանք, և տասն զօրութլիւն հոգւոյն, և այլն զոր
գրեցաւ, և այսպիսի մեծ թագաւորէ իմաստա-
սիրութլիւն որպէս ցուցաւ և որ դեղերի առնա-
դտցէ զնա ։
Վասն որոյ ասէ փիլիսոփայն դաւիթ ։
Մի էնէք պէս ջոլոր պահանջէլով և բալսացէալ գոյ՝ որպէս
չանալան հասանանէլով Ձ ։ Ապա ուրեմն՝ որպէս մի
ինչ գոլ զնա սահմանեսցուք ։
Իսկ որպէս քաղեսցեմ ասացեալ քաժանեսցուք ։
Բան ։ Քանէչ անթիւղէ աչջոյ պչհուղ Ձ ։
Լե ։ Արդ՝ երեք են ստեղծիչք, ոչ նախ ասացաք ։
այսինքն արարիչն, և բնութլիւն, և արհեստն ։
Եւ դարձեալ ասաց՝ թէ ամենայն որ ինչ էութլիւն
ունի, նոյն և սահման ունի, վասն որոյ՝ եթէ
բնութլիւն և եթէ արհեստ սահման առնու, պար
տէ և զիմաստասիրութլիւն սահմանել, զի և նա
էութլիւն ունի ։
Բայց թէ զինչ սահման իւրաքանչիւրոցն պար
տէ գիտել ։ այսինքն՝ բնութլիւնէ ունակութլիւն
ճանապարհորդեալ առանց երեւակայութլեան ։
Իսկ արհեստ ունակութլիւն ճանապարհորդեալ
հանդերձ երեւակայութլեամբ ։
Իսկ արարիչն անսահմանելի գոլով, այլ ազգ ոչ
սահմանի, բայց բացբառականաւն, զի որպէս ան
սկիզբն, անճառելի և այլն ։ այսպէս և աստ

անսահ

անսահմանե լի և այնէ սահման նորա ։
Իսկ [illegible] ոչ սահմանի ։ այսինքն
զի սահմանն արարիչէ առ ստեղծս ՝ ի ձեռն քաղկա-
ցու[illegible]ի տարբերութեանցն ։
Իսկ առաջինն արարիչն ած , զի արդ կարօտացեալ
երկրորդ արարչին՝ որ ՝ի նմանէ է արարեալ ։
Եւ դարձեալ՝ սահմանն չափէ , որ զամենայնի
բնութիւնս չափի ցուցանէ ։ իսկ անչափն ած՝ զի
արդ չափի փոքր չափով սահմանաւն , այլ զան-
չափին անչափովն չափեն , ասե լով անսահմանե լի ։

Ա յլ քան առ այս ։

Վասն որոյ ասէ՝ որպէս բնութիւն և զարհեստ ս-
ահմանեցաք , այսպէս պարտ և զիմաստասիրութիւ
սահմանել , զի ամենայն ինչ սահմանաւ ճանաչի ։
Այլ պարտ նախ գիտել՝ թէ զի՞նչէ սահման ,
և զինչ՞ բաժանումն , և ի՞նչ զանազանին ՝ ի միմեանց
Այսինքն ։ Զի սահմանն զ յոլով իրս փ առնէ ։
որպէս յայտէ ՝ի սահման մարդոյն ։
Իսկ բաժանումն՝ զինն ՝ի բազում զանազանէ ։
որպէս ասել՝ թէ գոյացուիւթիւնն բաժանի ՝ի
մարմին , և յանմարմին , և յոչն ։
Դարձեալ՝ սահմանն միակի է օրինակ , իսկ որ-
շորութիւնն բազմութիւ եան ։
Դարձեալ՝ որպէս նախ է միակն քան զբազմութիւն ։
այսպէս նախ է սահմանն քան զբաժանելն ։
Փ ոխանակ և Սուիւատրոս աշակէ րտք էին պղատոնի ։
Իսկ պղատոն զսահմանն յիշեաց ՝ի վեստրոնի տրա-
մագանութիւ եանն ։

Իսկ

Իսկ զբաժանուումն ՚ի սոփեստրեայ տրամաբա-
նութեանն ասացաւ։

Հարց. Ո՞ւստի սկսաւ սահմանն. կամ Ո՞ւստի
բաժանուին։

Պատասխանի. Սահմանեցն ՚ի շինականաց և ՚ի
գործիկ մարդկանէ ուստան իմաստասէրքն՝ որ զան-
դաստանս և զայլ ինս սահմանադրութիւն եամբ որո-
շէին ՚ի միմեանց։

Իսկ զբաժանուումն ասէ պղատոն, զայսոսիկ ասէ
զբաժանուումն պարգևեալ մեզ ՚ի ձեռն պսիմի-
դեայ երևելական հրոյն. այսինքն պսիմիդեայ
մարդէ և արուեստիւ դարբնին, և ետես յիւր
արուեստէն, զի հուրն զամենայն ինչ տրհէր, և
բաժանէր յիրեարաց զհամասեռս և զայլասեռս, և
՚ի հրոյն ուստա զբաժանողական հնարս, և ՚ինմանէ
եղև սկիզբն բաժանողական. վասն որոյ ասէ պղա-
տոն առ սոփեստրոս աշակերտն իւր, զայսոսիկ ա-
սեմբ բաժանուումն պարգևեալ ՚ի ձեռն պսիմի-
դեայ երևելական հրոյն. այսինքն պսիմիդաս ՚ի
հրոյն ուստա և պարգևեաց մեզ։

Զի բաժանողական հնարն համեմատի հրոյ.

Իսկ այն առաւել պղր ասեն՝ զի է պսիմիդեան ս
գաղտագաւ զհուրն յաթոռոյն և շնորհեց մարդկան։
Ասյս զի է ուստի եղև սկիզբն սահմանի կամ
բաժանման։

Լան. Իսկ շ բաժանողականն հաղորդ հրոյ 22։

Լե. Համասեռա, այսինքն զհրահալե լինն զարծաթ
և զոսկի, զանագ, և զպղինձ, և կապար, և սնդա-
հա

զՀոմասեռք ասին՝ զի սեռ ունին զՀրահալէլնան ,
այլ և Հրով տրոհին ՝ի միմեանց ։
Իսկ այլասեռք • այսինքն՝ զի Հրով քաժանին
ժանկքն , յարծաթոյ և ՝ի պղնձոյ ։
Դարձեալ՝ գոյ զանազանութիւն , զի տղայ Թէ՞
պէտ կէ րպիճ ինչ Հոմասեռք ասին • այլ և քա՞
զա՞ կէ րպիճ այլասեռք են ՝ի միմեանց ։
Նախ՝ զի յայլ և յայլ նիւԹոյ քաղկանան , այսինքն
զի այլէ նիւԹ ե րկաԹի , և այլ պղնձի , և այլ
ոսկոյ , և այլ արծաԹի • և ո՛չ Թէ ՝ի մի ազգ Հո՞
ղոյ գոյանան ։
Ե րկրորդ՝ զի այլ և այլ գործով գան յաւաջ , ք
զի ե րկաԹն յե րեք քով մտանէ և պարզէ • իսկ
պղինձն՝ ՝ի Հինգ քով մտանէ , իսկ արծաԹն , ՝ի
յե օԹն քով անցանէ • իսկ ոսկին ՝իսոան Հրահալոյ ։
Ե ր ր որդ՝ զի այլ և այլէ քնուԹիւն նոցա ։
Չ որրորդ՝ զի այլ և այլէ տեսակ նոցա ։
Հ ինգե րորդ՝ զի այլ և այլ իրս պիտոյանան ։
Վ եցե րորդ՝ զի յայլ և յայլ ստուԹեաւորէ յա՞
ւաջ գան ։
Ի օԹնե րորդ՝ զի այլ և այլ գինս ունին ։
Ը ԹԹե րորդ՝ զի ոմանք ՝ի նոցանէ Հարկաւորեն
մեզ , որպէս ե րկաԹն և պղինձն և անագն ։
Իսկ ոմանք ոչ են Հարկաւորք • այլ վայե լչականք
որպէս արծաԹն և ոսկին ։
Ի ննե րորդ՝ զի այլ և այլեն անուճանք նոցա , զի ա՞
մենայն ինչ իրք և անուն , և որոց այլէ իրն՝
այլէ և անունն ։

Տաճն

Տանեբորդ՝ զի ոմանք ՚ի նոցանէ ծնանին զայլասեռս իւրեանց. այսինքն՝ վժանկն որպէս ոսկին։ Ասանորդ ըստ այս ձան կէ րպիւ այլասեռքեն սոքա և ծչ հոմասեռք, զի միով կէ րպիւ հոմասեռքեն և տասն կէ րպիւ այլասեռք։

ԼԸ. Ա յսպէս ևբաֆանակաւն հավճարիլբնատուիցաս հրայ 23։

ԼՁ. Ա յսինքն՝ բաժանողական արհեստն գիտէ բաժանել զհոմասեռան. ՚ի զբանականն և զան բանն, զի հասարակ սեռ ունին զկենդանուեն. իսկ զայլասեռան՝ յորժամ զտասն լիր իւն բաժանեն ՚ի քերականուլիեանն, որ են այլասեռք։

Նախ՝ զի քերականուլիեն ընդհանուր արուեստիւէ. իսկ թուականուլիեն՝ մի մասն յեկոտասան մասանց իմաստասիրուլիեցն, և մի արուեստ ունի զթուականուլիեն։

Երկրորդ՝ զի քերականուեն յորակուեր սեռէն է. իսկ թուականուլիեն ՚ի քանակական սեռէն է։

Երրորդ՝ զի քերականուլիեն զուլիմասունս բանին քննէ. իսկ թուականուլիեն զտասն լիւն քննէ։

Չորրորդ՝ զի նա բանն քննէ որով սահնայն գիտուլիեն բարի. իսկ թուականուլիեն զլիեն՝ որ այլէ ՚ի բանէն։

Հինգերորդ՝ զի նա գրականուլիեն կոչի, որ զգիրն քերէ և պատլէ. իսկ նա դատարկուլիեն։

Վեցերորդ՝ զի այլ և այլեն անուամբ ՚ի միմեանց քստ իրին։

Եօթներորդ՝ այլեն գործովք, և այլեն օգտուք

՚ի պէտս

՝իպէտս բնութեան։

Ութերորդ՝ քե րականութիւն ըստ կանոնիւք։ իսկ ինն ժամականութիւն ածի և նոճական։

Իննեերորդ՝ զի միևն յորակութիւն է անցեալ, որով հաղորդի ձայ, այսինքն քարութիւն է անն և քաղցրութիւն և բանականութիւն է անն և դիտութիւն է անն և այլն։ իսկ միևն ոչ կէ բայիւ լինչ հաղորդի զի միակէ ածէ և երեք անձնառորութիւն։ իսկ կրկին կէ բայից հաղորդի։

Դ՝ախ՝ զի ածէ անքանակէ և ի իւն քանակէ։

Երկրորդ՝ զի երեք անձինք ի էպէտ յատկացեալ են՝ի միեռանց, այլ անբաժանե լիեն, որպէս շողն ի ատնէ և յատկացեալ է յարեգականէն, բայց անբաժանելի է՝ինմանէ։ իսկ քանակ երկու է, այսինքն՝ շարունակն, և տարորոշն։ այսինքն երեք անձինքն ոչ են որպէս շարունակ քանակ, որ է անյայտ նիշն, և գիծն, և մակե րևոյթն, և մարմինն, որ են վի յատուկ։ իսկ երբ երրորդ ուին, չէ այնպէս, զի այս սաքե լինէ որ մի անձն ասայ։

Աչ և ածէ որպէս տարորոշ քանակն, զի այլե բնութիւն միակին, և այլ ե րկակին, և այլ եռակին։ զի այս սրիսոնէ է։ վասն որոյ ասէ նե րսէս՝ ածանէղ և անքանակ։

Տասնեերորդ՝ զի ժամականուէն, մասնէ երկոտասան մասանց իմաստասիրութիւն է անն։ իսկ քե րակտուէն՝ այլ ինչ գոլ ես արուեստ կատարել։ զի որպէս իմաստասիրութիւն իւն չե րկոտասան մասունս բաժանի՝ այսպէս և նա չորս մասունս

բաժանէ զբանն, զինչ ’ի մասանց իմաստասիրութիւն է • իսկ սա այլ ինչ նախակրթութիւն ինչն կոչէ։
Զայն այսքանեացս այլասեռք կոչին։
Բայց որ ասացաւ ’ի վերոյ՝ թէ բանականն և անբանն հոմասեռք են։
Արդ՝ մին կերպիւ հոմասեռք են, և բազում կերպիւ այլասեռք • հոմասեռք՝ զի հատարակ ունին զկենդանին, իսկ այլասեռքն։
Ոչխար՝ զի ոմանք բանական և ոմանք անբան։
Երկրորդ՝ զի ոմն յիմանալեացդ սեռէն ունի զբանական դոլն միայն • և ոմն յանբանից և զգալեաց։
Երրորդ՝ զի ոմն կրկին կերպիւ հաղորդի ’ի վերնոցն • այսինքն կենդանութեամբ և բանականութեամբ, և ոմն միայն կենդանութեամբ։
Չորրորդ՝ ոմն մշտնջենաւորական սեռէն, և ոմն անցաւոր։
Հինգերորդ՝ ոմն բան և խօսք ունելով, և ոմն անասուն։
Վեցերորդ՝ ոմն իշխողք և տիրողք նոցա, և ոմն հնազանդեցեալք և ընդ ծառայութեամբ այլոց։
Եօթնեներորդ՝ ոմն կրկին կենդանի ժառանգող, և ոմն միոյ միայն։
Եւ զարձեալ՝ վերջնոցն կերպիւ առաւելութիւնն մարդ քան զանասունս • որպէս գրեալ ’ի վերոյ ’ի նախախնամութեանդ հաւրին։
Զարձեալ՝ զի տեսակ անբանիցն այլասեռք միմեանց բազում կերպիւ։
Նախ՝ զի ծովայինք • այլասեռք միմեանց։

Եւ ոմանք ցամաքային՝ և ջրայլասեռք միմեանց։
Եւ ոմանք օդայինք՝ և նոքա այլասեռք միմեանց։
Դարձեալ՝ ի ցամաքայնոցս, ոմանք դաշտանք և այլասեռակք միմեանց։
Եւ ոմանք անասունք և այլասեռակք, ոմանք սողունք և այլանմանք իրեարց և յանբաւս ե րիթ այսոցիկ և բանականքն՝ այլասեռակք միմեանց. այսինքն՝ ոմանք մահկանացուք, ոմանք անմահ, ոմանք գազելիք և ոմանք իմանալիք, ոմանք լուսեղէնք և ոմանք նիւթեղէնք, ոմանք վերնայինք և ոմանք ներքնայինք և այլն։
Այսպէս և յանմարմնոցն՝ ոմն եղական և ոմն անեղ, ոմն արարիչ և ոմն արարած, ոմն ի ծագաւորս և ոմն ծառայ, ոմն անպարագրելի և ոմն պարագրելի ի կայանս իւրեանց, ոմն անիմանալի և ոմն իմանալիք միմեանց և այլն։
Եւ այսպէս զանազանութիւն առնէ քաժանողական արհեստն։
Հարց. Ջ՞ինչ գործ սահմանականին, և զինչ քաժանականին։
Պատասխան. Ա՛յս յայտնի է ի մեծ լուծմունքն, զի սահմանականն զբաղումն մի առնէ, որպէս յայտ է ի սահման մարդոյն. իսկ քաժանականն զմինն ի քաղումն քաժանէ, այսինքն՝ գոյացուցչին առեալ քաժանէ ի մարմինն և յանմարմինն և յայլն. որպէս ասէ մեծ լուծմունքն։
Այլ դարձեալ՝ և զայս պարտէ գիտել, զի սահմանականն ընդ սահմանելին և քաժանուածն առնէ.

այս

ջ՝ զի յորժամ ասէ զսահմանն մարդոյն՝ թէ կենդա՛
նի՝ ընկենդանեաւն զայն բաժնէ ցաւ, և ասէ ըն բանա
կան՝ յանբանիցն բաժանէցուս, և յասէ ըն մահ
կանացու՝ յանմահիցն բաժանէ ազ, և յասէ ըն մա ազ
և հանճարոյ ընդունակ՝ յաւէրժահարսիցն բաժա՛
նէցուս. զի միոգամ խոսէ ցաւ՝ և երկուս ըսյս լուծ ազ.
զի ընդ սահմանէ ըն և բաժանէ ազ՝ ընդ միացու՛
ցանէ ըն զանազանեաց, ընդ միաւորէ ըն բազմոյ՛
նմանէ տատանուցն, որ ընդ մի հնչէ ըն պատ զան
ձայն արձակէ. և զի սահմանն յարարոյական ոչ էնդ,
այսինքն՝ զի սահմանէ լոյ բաղկացուցանէ զիւն.
այսպէս և նմանի առաջինն արարոյին. որ ընդ մի
ստեղծանէ ըն զմի էակ՝ քնուէ և տեսակ յայտնեց:
Դարձեալ՝ զի սահմանս ընդ սահմանէ ալ իրին,
քան յատկութիւն ըսն ցուցանէ յինքեան, այսինքն:
Նախ՝ զի ընդ սահմանէ ըն և բաժանուս ցուցանէ:
Երկրորդ՝ զի ընդ սահմանէ ըն զ բաղմս լծ իւնն
ցուցանէ ասէ լոյ. կենդանի՝ բանաւոր՝ մահկա՛
նացու՝ մտաց և հանճարոյ ընդունակ:
Երրորդ՝ զի ընդ սահմանէ ըն զանազանութիւն
առնէ. այսինքն՝ զի այլ կենդանին, և այլ բանա՛
ւորն, և այլ մահկանացուն:
Չորրորդ՝ զի այլ հանրակնացն մասն առնու, և
ըստ մին բաղոր մարդ բաղկացուցանէ:
Հինգերորդ՝ զի ընդ սահմանէ ըն՝ զառընչակա՛
սեան զուցանէ, ասէ լոյ կենդանի՝ զդ իմակ նորին
զանկենդանն ցոյց՝ և մահկանացուն զանմահն, և
մտաց և հանճարոյ ընդունակն՝ զանընդունակն ի ցոյց

Ը. Երեքորդ՝ զի ընդ սահմանեն ոչ ծանուցից ՚ի դի-
մակէն. այսինքն՝ ասե լով կենդանի, որ ոչ ես կեն-
կենդանւոյն և այլն:

Թ. Չորեքորդ՝ զի ՚ի վե րուստ ՚ի վայր գայր. ՚ի
՚ի կենդանի սեռէն և բաղկացուցանէ զմարդ.
որպէս արարիչն ՚ի վե րոյէ քան զամենայն կենդա-
նի, և ՚ի վե րուստ ՚ի վայր սկսաւ արարչագոր-
ծել. այսինքն՝ նախ վնմանալ զերկինն, և ըստ
կարգի զայլս:

Ժ. Հինգերորդ՝ զի նախ գբանաւորն դնէ բաղկա-
ցուցիչ, և ապա զմահկանացուն. որպէս նախ
բանաւոր հրե շտակք ստե ղծան, և ապա այլ ստե-
ղած մահկանացուց:

ԺԱ. Վեցերորդ՝ նախ զկենդանին յիշէ, և ապա գբա-
նաւորն, և ապա զմահկանացուն. այսինքն՝ նախ
կենդանեաց դասքն ստե ղծան, և ապա բանաւոր
մարդկան, և ապա յետոյ դարձաւ մահկանացու:

ԺԲ. Եօթներորդ՝ զի մտաց և հանճարոյ ընդունակ յե-
տոյ դասեաց. այսինքն՝ զի յետ բաւական ժամանա-
կաց՝ իմաստասիրելոյ ե ան ընդունակ և զև քննու-
թիւնս, որ մտաւոր ուսումնէր:

ԺԳ. Ութներորդ՝ զի նախ մտաց ասէ, և ապա
հանճարոյ ընդունակ. այսինքն՝ զի նախ էր մտա-
ւոր իմաստասիրելն, և ապա հանճարով հոգւոյն
արթուցեան մարդկեղ գաղտնեաց ամենից քրիստոսի:

ԺԴ. Իններորդ՝ զի ՚ի վե րին սեռէն ոչ
առնու ստահան մարդս. այսինքն՝ ՚ի գոյացուէն
զնա թողու այլ իմն գե րագոյն իրողութ ե ան.

այսինքն

ք՝ միշտ գոյին աստուծոյ, պէս նման է միշտ գոյն, այլ ստեղծուածոցս ՚ի վեր ըջին սեռէն առնն, որ է կենդանին։

Իսկ ՚ինչ ը.քոյ գոյացութիւն՝ մարմինէ սեռ, և անտի ոչ առնու զի մարդս չէ միայն մարմին կամ անշունչ. այսպէս և յանմարմնոյ սեռէն ոչ առնու՝ զի մարդս ոչէ զուտ անմարմին, այլ հոգի և մարմին. այսպէս և ՚ինչ ը.շնչականէն ոչ առնու՝ զի մարդս ոչէ միայն շնչաւոր որպէս անասունքն, այլ և ոչ յանշունչէն՝ զի մարդս ոչէ որպէս զանշունչ տարերքս, այլ զամենայն զոյս սեռս ի ներ ա՚ի կենդանեացն առնու, զի կենդանի ստեղծաւ և կենդանի լինել լոյծ։

Երրե.քասանե տրորդ՝ զի միջնն սեռէն առնու. ք՝ զի մարդս միջակ ստեղծաւ քնութիւ.ք՝ իմանալեաց և դատելեաց. այսինքն հոգի և մարմին. վասն որոյ և միջակ տեղի ընկալաւ դդ բանիսն։

Չորե.քասանե տրորդ՝ զի սահմանն քաղկացուցանել լով արարչագործութիւ.նս առնէ, և այսու հոմանանն է արարչին։

Վասն որոյ որպէս ած ընդ միս էակ ստեղծանե լի՝ զնոյնպէս տեսակ և քնութիւ.ն քաղկացոյց. այսպէս և սահմանս ընդ սահմանե լոյ ենիւ թակոյ իրին՝ զոյս ամենայն զանազանութիւ.նս ցուցանէ ընդ սահմանե լն զմարդ։

Հնգետասանե տրորդ՝ զի որպէս արարիչն սահման եդ տդամոյ զկենդանոյ պատուիրանն, զի որքան պահէր կենդանի ճնայր, և յորժամ ոչ կատարոյ

պահէ

պահել՝ մեռանել. այսպէս և սահմանս կենդանութեամբ և բանականութեամբ բաղկացուցանէ զմարդ. և որքան ունին զբան՝ կենդանի մանն, և յորժամ սպառի խոսք բանիցն՝ քաղցէ շունչ կենդանութեանն՝ յայնժամ մեռանի. զի ոչ կարաց կալ՝ ի յեդեալ սահմանն. այսինքն զոր բաղկացոյց։ Վէ շտասանե րորդ՝ զի որպէս արարիչն ընդ դնե, պատուիրանին գուշակե ասց՝ Թէ մեռանես լսէք մարդն, ասե լով՝ Թէ յորում աւուր ուտիցես՝ ի պտղոյն՝ մահու մեռանիցիս. այսպէս և սահմանն առնէ զի ընդ սահմանե ըն ասէ՝ կենդանի, բա նատուր, մահկանացու. վ՚ ընդ բաղկացուցանե ըն և զմարդն յայտնե ացոյց։

Էօլժն և տասնե րորդ՝ զի որպէս արարիչն երկրք դոյացոյց զմարդն, այսինքն հոգի մարմն և միտք, այսպէ և սահմանս՝ ի սահմանե ըն ընդ դէմ հոգւոյն ասե բանատուր, ընդ մարմնոյն ասէ մահկանացու, և ընդ մտացն ասէ մտաց և հանճարոյ ընդունակ։

Ըվլժ և տասնե րորդ՝ զի որպէս արարիչն նախ էատե զմարդն, և յետոյ ինչքն եկեալ միաւորեցաւ ընդ մարդկային քնութիւնս, և զհոգին աք բաշխեաց քնութեանն. վասն որոյ և սահմանս ասէ՝ բանատուր մահկանացու մտաց և հանճարոյ. զի հոգին աք քնակեաց ի մեզ. զի որպէս արարիչն ի չորեք հիւթ ոց բաղկացոյց զմարդն. այսպէս և սահմանս չորիւք բաղկացուցանէ զմարդ՝ այսինքն կենդանի բանատուր և այլն։

Իսկ հինևե տասնե րորդ՝ զի սահմանն մին ենթե ակայ

իք

իր գործեալով, նախ զբաժանումն ցուցանէ, և
ապա բաղկացուցանէ զմին ենթակայ իրն. այսպէս
և առաքին ընդ միոյ տեսակի մարդկան, նախ միոյ լե զա-
շնորհեաց, և ապա բաժանեաց 'ի զանազան լե-
զուս, և ապա յետոյ զայն զանազանեալ լե զա-
միաւորեաց 'ի վերնատունն: Եւ ասէ՝ նմանի սահ
մանս տանջողի քնարին, որ ընդ միմն հնչէ ըն զանա
զան ձայնս ցուցանէ. այսպէս և սահմանս ընդ միմն
իրի բաղկացուցանեն՝ զայս ևս զանազանութիւն
ցուցանէ. այսքան առայս: Եւ յայսմ և բաժանա
կանն առնէ կրկնակի: 'Նախ' զի ընդ զանազանեն ըն
'ի միութեանդ յատկացուցանէ զզանազանեալսն:
Եւ երկրորդ՝ զի ընդ բաժանեն ըն միաւորութիւն իւն
գործէ՝ որպէս այսպէս. գոյացութիւն բաժանի
'ի մարմին և յանմարմին, և անմարմինն բաժանի յեր
և 'ի հրեշտակս և 'ի հոգիս, որ զանազան եւթ իւն
եցոյց և միապէս զանմարմինն գոլն:
Իսկ մարմին բաժանի 'ի կենդանին և յանկենդանս,
և զկենդանին բաժանէ 'ինձ բքառականն և յան-
քառականն. իսկ քայս, 'ի տունկս, և զտունկս
'ի զանազան տեսակս ծառոց և զտեսակս յանհատս:
Իսկ անքառականն 'ի քար, յե րկաթ, յոսկի՝ յար-
ծաթ և այլն: Իսկ անկենդանն յանշունչ տարբ րս:
Իսկ կենդանին զարձեալ 'ի բանականն և յանբանն:
Իսկ անբանն 'ի ցամաքայինն և 'ի ծովայինն և յօդա-
յինն. և զքաղքանչիւր տեսակս 'ի մի մի անհատս:
Իսկ զբանականն 'ի յանմահն և 'ի մահկանացուն:
Իսկ զմահկանացուն 'ի մարդ՝ և զմարդն 'ի սակրատն՝

որ

որչ՛ մի անհատ, ապա ուրեմն և սա ընդ բաժանելն միաւորեաց, որպ սահմանն ընդ միաւորելն բաժանեաց:

Եւ այսպէս կրկին գործ սոցա, այլ և եռակի. այսինքն՝ նախ զի ընդ բաժանելն զանազանեն և միաւորեն:

Դարձեալ՝ զի համաձայնութիւն ունին սահմանականն և բաժանականն. նախ զի սահման՝ նախ զբաժանուին ցուցանէ և զանազանութիւնն՛ի տարբերելն զբաղկացականն, և ապա միաւորէ զտեսակն, և ապա ընդ տեսակին զանհատն. որպէս և բաժանականն ասացաւ:

Դարձեալ՝ և վերլուծականն համաձայնի բաժանականին և սահմանականին. այսինքն՝ զի որպէս նոքա՛ի վերստոգան բաժանելոյն՛ի մի անհատն. այսպէս և վերլուծականն՛ինե ընդառաջ՛ի միոյ անհատէն՛ի վերլուծանել, բաժանելով՛ի մին գոյացութիւնն:

Եւ վասն այս վերլուծական կոչի, զի զոր նոքա ըմբռնելով բերեն՛ի մի կապակցեն. սա լուծանելով և արձակելով տանի զամէնն մինն յիւր տերն տայ, և զմին գոյացութիւնն՛ինչպն աւանդե. և այսպէսք գործ սոցա և համաձայնութիւն: Իսկ զանազանութիւնն՝ զի բաժանականն՛ի վերստոգան՛ի վայր գայ. իսկ վերլուծականն՝ ՛ինե ընդառաջ՛ի վերս երանէ, իսկ սահմանն՝ ՛ի միջին սեռէն սկսանի որչ կենդանին, և՛ի մէջ երկուց ծայրին. այսինքն՝ սեռականագոյն սեռին որչ

գոյացուելն, և տեսակաւոյն տեսակին որ է մարդն։
Ասպէս և հուրն՝ որ համեմատի բաժանական
հրոյն, զի ոչ միայն տրոհէ ՚ի միմեանց. այլ և յեռէ
և միաւորէ զլուծեալսն ՚ի միմեանց, այլ և զամե-
նայն հրահալէ լինի միաւորէ և մի առնէ՝ զի է բա-
ժանարար և է միարար. զի հոգւոյն սրբոյ համե-
մատի, որ բաժանեաց զլեզուս յաշտարակին և
դարձեալ միաւորեաց ՚ի վերինատանն։ Ասքան
լիցէ զի՞նչէ սահմանականն. և զի՞նչ բաժանականն։
Հարց. Զի՞նչ են հետաքննութիւնք սահմանի, ըստ
նախ՝ լիցէ քանիք են սահմանք և լիցէ քրքեն։
Երկրորդ՝ լիցէ զի՞նչէն սեռք իւրաքանչիւրոցն։
Եւ զի՞նչ բաղկացուցիչ զանազանութիւք նոցին.
զի առնայն սահման ՚ի սեռէ լինի, և բաղկա-
ցուցիչ զանազանութեանց։
Երրորդ՝ լիցէ քրքեն ՚ի բառից, որ զսեռի
ունին, և քրքեն որ բաղկացուցիչ զանազանութիւքեն։
Չորրորդ՝ լիցէ քրքեն ՚ի սահմանաց, որ բաղ-
կացուցիչ ունին. և քրքեն որ ոչ ունին։
Հինգերորդ՝ լիցէ վասն ի՞ր ոք զանն սեռ դնէ և զի
այդ կարեն անուն և զանն զսեռի սեռի ունիլ։
Վեցերորդ՝ լիցէ վասն ի՞ր ոչ անուն ծչգոյ։
Եօթներորդ՝ լիցէ վասն ի՞ր իմացան զսահմանս։
Ութերորդ՝ լիցէ վ՞ր ասի զանն կարճառօտ։
Իններորդ՝ լիցէ վասն ասէ յայտնիչ քնութիւք
ենիմ ակայ իրի։
Տասներորդ՝ լիցէ ի՞ր զանազանի սահման ՚ի
սահմանադրուէց և ՚ի ստորագրական սահմանէ։

Պատասխան ։

ԲԴ նախ՝ լծ է, քանի՛ են սահմանք ։ այսինքն ։

Առաջին՝ սահման մարդոյն ։

Երկրորդ՝ սահմանի սահմանն ։

Երրորդ՝ պի անուն սահման առնէ որպէս և սահման ։ այսինքն՝ պի յորժամ ասէ մեք մարդ, սահմանէ զմարդ առանց սահմանի ։ զի անուանէնք կարճառօտ սահման ։

Չորրորդ՝ սահման ստորագրական ։

Հինգերորդ՝ սահմանագրական սահմանն ։

Եւ հինգ են սահման՝ որպէս և զգալի չափ, և սահման հինգ են ։ այսինքն ։

Նախ՝ կանգուն ։

Երկրորդ՝ կշռոն և լիտրն ։

Երրորդ՝ կապիճն ։

Չորրորդ՝ դրամ, և լիտրն գինւոյ, և ձիթոյ ։

Հինգերորդ՝ քանոնն, որ սահման է ուղղութ՛ եան կամ ինքն քարագործն՝ և հիւսն, և գլագիրն որ զթուխան քանոնէ ։

Դար

Դարձեալ՝ և որպէս առ մեզ հինգ են չափ, որով չհինգ էակն պղտտանի չափեմք, այսինքն աչօք զգոյանն, ականջովն լսելին, ընդգամբ զհամն, քե լանով զհամն • այսինքն զլեզուդ համոյ, և ձեռօք զմարմին շօշափեմք՝ զծանր և զթեթև և զայլն • այսպէս և հինգ են գիտնական զօրութիւնն հոգւոյ, և հինգ են կենդանական զօրութիւնն • այսպէս և հինգ են սահմանքն ։

Իսկ երկրորդն՝ թէ զինչ են սեռք իրարքն հիւրանդին, այսինքն՝ կենդանին սեռ է մարդոյ սահմանին, և քանի՝ սեռ է սահմանի սահմանին՝ և անուանն, ՚ի մարդկան սեռէ անուան սահմանին • իսկ աստղաբաշխական սահմանն՝ ՚ի պատահման սեռէնէ, այսինքն ՚ի քանակին սեռէնէ և յորակին • զի աստղն՝ թէ երկատանի, և լայն է զուռնին, ու զղորդ աչնոց, այս ՚ի քանակին սեռէնէ • իսկ ծիծաղականն՝ յորակի սեռէնէ ։

Իսկ սահմանաբանական սահմանն՝ նոյնպէս անուանն իւր՝ սեռէ իւր, որպէս յանուանն սեռ մարդկան, այս թէ զինչ են տեսակք սոցա ։

Իսկ երրորդն՝ թէ որք են ՚ի բառիցն՝ որ ՚ի սեռի տեղ լինին, և որք են որ բաղկացուցիչ գնանգանուածք են, այսինքն է ՚ի սահման մարդոյն կենդանին սեռէ • իսկ այլքն բաղկացուցիչ զանազանութիւն՝ ՚ի բանաւոր, մահկանացու՝ և այլն ։ Իսկ ՚ի սահմանի սահմանն, բանն, սեռի տեղէ • իսկ ասելն կարճառօտ՝ յայտնիչ քննութեան են, թէ ակայ իրի, այս բաղկացուցիչ գանազանութիւնք են ։

Իսկ

իսկ ՚ի սահման անուժանն՝ ինքն անուշնէ միայն սեռ և բաղկացուցիչ ։

իսկ ՚ի ստորադրականսահմանն՝ սեռն նոր ՚ի պատահմանց է՝ որպէս ցուցաւ ՚ի վերոյ ։

իսկ բաղկացուցիչ վանականէ՝ այսինքն՝ երկոտանի՝ լայնեղունկ՝ ոզոզդադնաց՝ ծիծաղական ։

իսկ սահմանադրական սահմանն՝ զի նա սահմանադրէ զքաղաք՝ գգեօղ՝ և վանդ աստան՝ ըստ արիստոտէլի, և այսէ բաղկացուցիչ նորա, և կոմ յորս վերլուծանի յառաջարկութիւն ։ որպէս ասէ՝ սոկրատէս ճեմի, այսինքն է վերլուծանի յառաջարկութեանն, որ լծէ պատաչքն քանն ՚ի վերչին դնես ասելով՝ ճեմի սոկրատէս, վասն իր ցուցանէ, և իւրաքանչիւր ոք ՚ի տացանէ սահմանադրութիւ կոչէ ։ որպէս ասէ արիստոտէլ արդ այսուիկ կոչին բաղկացուցիչ վանականութիւնք նմին ։

Զրորդ՝ լծէ ջրքեն որ ունին բաղկացուցիչ, և ջրքեն որ ունին ։ այսինքն է զի առեներքեան ունին զբաղկացուցիչն, բայց միայն անուանսեռն՝ չունի բաղկացուցիչ ։

իսկ երկրորդ՝ լծէ վերջ զանուն և զբան սեռ դնէ՝ որպէս կարեն նոքա սեռ լինիլ, այլ սեռք են անուանն և բանն ։

իսկ անուանն սեռք և սեռականագոյն ամ սեռի ։ Ցախ՝ զի սեռականագոյն անուանն սեռականագոյնէ ապա և անդրադարձի ևս, զի անուանն սեռականագոյնէ ։

Եթէ դարձեալ՝ զի ամ ինչ իրք և անուն ապա սե-

քեզ ամենայն իր ենթակայ լինի անուշանն, և
անուշնն տատրագրեալ ի վերայ ամենայն իրի.
ապա ուրեմն սեռէ անուշնն և սեռականգոյն սե՛ռ:
Իբ դարձեալ՝ զի քան սեռէ ըստ քերականին,
որ յուշին մատուցանի քաժանի, ապա ուրեմն,
սեռէ քանն:
Իսկ վեցերորդ՝ ի՛ե վասն էր ոչ անուշն ոչ ասի:
Իբ այս՝ վասն հինգ պատճառի:
Նախ՝ զի քանն սեռէ որպէս դուդ ցուր. իսկ աճ՝
քան կոչի. ըստ այնմ՝ ի՛ե իսկզքանէ էր քանն և
աճ էր քանն, և քանն մնրմին եղև. ապա ուրեմն
ի՛ե աճ քան կոչի՝ նա սեռականագոյն քանէ քանն
զամենայն քան. ապա ուրեմն՝ ի նե ըզոյ այլ քանի
ոչ ենթակայանայ, այլ ի վերայ ամենայն քանի.
վասն որոյ ոչ անուշնն ոչ դոյ քանիւ:
Երկրորդ՝ զի անուշնն զամ ինչ ենթակայ ունի
՝ի նե ըզոյ իւր, և ինքն ստորագրեալէ ՝ի վերայ
ամենայն իրի. իսկ աճ՝ գե բամբասեալէ քան
զամենայն իր, և ամենայն անուն ՝ինե ըզոյ այլն.
վ՛ որոյ ոչ կարէ անուն քան զաճ ՝ի վեր անցու-
ցանել և ստորագրել ՝ի վերայ նորա, վասն որոյ
աճ անուն ոչ առնու. վասն որոյ ասէ պողոս՝ շնոր-
հեաց նմա անուն, որ ՝ի վեր է քան զամ անուն,
նա մարդեղութիւնն անուն ընկալաւ յ՛քո, և
նմա կրկնեսցի ամենայն ծունր:
Երրորդ՝ զի անուշնն ասհմանէ կարճառօտ, իսկ աճ
անսահմանելի է, վասն որոյ անուն ոչ առնու:
Չորրորդ՝ զի անուշնն յայտնէ զբնութիւն իւն իրին,

իսկ

իսկ ա՜խ քնաւթ անհասէ, և ո՛չ ունի սեռս,
որպէս ինքն ասաց մարգարէն՝ լեզ է պտուղս իմ
ո՛չ յայտնեցի նոցա • այսինքն ե՛ղ լոյս ։
Հինգե՛ղ բոլոր՝ վկ անուանն ՚ի պատահական սե՛ռ է
լինի, այսինքն ՚ի քանակէ, իսկ ՚ի յա՜ծ պատահա՜
կան ինչ ո՛չ գոյ • վասն որոյ անուն ո՛չ առնու ։
Իսկ եօթնե՛ղ բոլոր՝ լեզ է վասնզ՛ր իմացման պատճառն,
այսինքն՝ վ՜ գիտե լոյ մեզ զքաղկացուցիչ զա՜
նազանաւթիւնս • վկ յորժամ ասե՛մք մարդ միայն,
ո՛չ գիտե՛մք զքաղկացուցիչ զանազանաւթիւնն •
իսկ ե՛լէկ ասե՛մք մարդ կենդանի բանաւոր և
այլն, գիտե՛մք զքաղկացուցիչն մեր ։
Իսկ ութ ե՛ղ՝ լեզ է վ՜ ՚ի բ՜ր ասի բանս կարճառօտ •
ա՜՝ ։ ՚Նախ՝ վ՜ որոշե լոյ յայլ ե՛ւ ըկարագն բանից ։
Երկրորդ՝ ՚ի նե՛ւ բարձրադրե՛ալ բանից ։
Երրորդ՝ յարտաբե՛ռ բանից ։
Չորրորդ՝ յայլ և յայլ պատմութ ե՛ւնց ։
Հինգե՛ղ բոլոր՝ յորժամ զոք գովեն վ՜ քաջութ՛ե՛ւն, և
ե՛ւթ ասե՛ն նմա գովասանական բան, և վասն որոյ
յայտնի՛ւնէ որոշե լոյ՝ կարճառօտ ասացս ։
Իսկ իննե՛ղ բոլոր՝ լեզ է վասն ՚ի բ՜ր ասե՛ւ յայտնի՛ւ քնաւթ
ե՛ւնէ ակայ իրի • այսինքն՝ վկ բազում բան կայ կարճառօտ՝ որ ո՛չ յայտնի՛ւ զքնաւթ՛ւ՛ւ իրին • որպէս
ձայն բացագանչման և կարճ բան՝ որպէս ասե՛՝
ծանիր զքե՛զ և մի՛ ինչ յոյժ, քանզի և սքա՛ւ բան
ասին և համառօտ • այլ ո՛չ յայտնե՛ն զքնաւթ լե՛ւն
ե՛ւնէ ակայ իրին ։
Դասընթե՛ալ՝ վասն ստորագրական սահմանին՝ քան

զի

պէ և նա ոչ յայտնէ զբնութիւն ենթակայ իրին, այլ զպատահայս բնութիւն, և ըստ այլ պատահմանն հետեւեալն. որպ ասել մարդ է ուղղորդագնաց, լայնեղունկն, ծիծաղական, այս պատահայսն յայտնէ և ոչ զբնութիւն իւն։

Իսկ տանն բորդ՝ ի՞նչ զանազանի սահմանն ի սահմանադրութենէ և ի տարագրական սահմանէ։

Եթէ պարտէ գիտել՝ զի սահմանն և սահմանադրութիւն հետ, երբ հասարակութիւն ունի, և տանն զանազանութիւն հասարակութիւն։

Նախ՝ զի երկքեանն սահման կոչին։

Երկրորդ՝ զի երկքեանն զգործ սահմանի ունին։

Երրորդ՝ զի թէպետ սահման մարդոյն մանաւանդ, և սահմանադրութիւն նմանապէս, քաղաքացիական, քաղաքացի մասնաւոր ունէ լով և զանազան. այսպէս և մանաւանդ սահմանին քաղաքացիքն քաղաքացիներ. այսինքն՝ կենդանի՝ բանաւոր՝ մահկանացու՝ մտաց և հանճարոյ ընդունակ. այլ և զանազանեն սոքա, զի այլքն կենդանին, այլքն բանականին, և այլ մահկանացուն և մտաց և հանճարոյ ընդունակն. զի ոչ անձն մարդոյն բաղաքացիք ունի և անդամք վանապանեն՝ ի միմեանց, իսկ միոյ գոյացութիւնքն՝ որպէս աչքն միոյ մանուկ միայն, քայց թէպէ ոմի մանկի աչքն, այլ բաղաքացի և վանապան իրս տեսանէ. այսպէս և այս։

Իսկ զանազանութիւնքն, տանն ունին սահմանն, և սահմանադրութիւն։

Երկրորդ՝ զի այլքն գոյք նորա, և այլ նորայն,

զի

զի սահման՝ ի բնութիւն գործէ. իսկ սահմանադրութիւն յայլ և յայլ իրս. այսինքն՝ ի սահմանադրութիւն քաղաքաց և ազգարարից և անդաստանաց և սինօդից և յայս ամենայն իրս։

Երրորդ՝ զի սահմանն որպէս կանգուն՝ որ զկտաւն չափէ, իսկ սահմանադրութիւն՝ որպէս արուեստաւորն, որ զկանգունն շինէ։

Չորրորդ՝ զի սահմանադրութիւն ընդհանրական է, իսկ սահմանն մասնականէ՝ զի միոյ բնութեանն է սահմանադիր, որպէս անձն՝ բոլորէ և ընդհանուր. իսկ զգայարանքն՝ մի մի մասնականք են՝ ի բոլոր անձն։

Հինգերորդ՝ զի սահմանն զ բնութիւն ենթակայ իրին յայտնէ, իսկ սահմանադրութիւն՝ յայլ իրազութիւն ունի զգործս իւր։

Վեցերորդ՝ զարմանալ որպէս անձնական ընթացն՝ որ զամ զգայարանս ընդ իւրեանս ունի, զի՝ ի ձեռն աչացն տեսանէ, և՝ ի ձեռն ականջին լսէ և այլն. քայց ինքն անձն ընդ ինքեան առանց զգայարանացն ոչ տեսանէ և ոչ լսէ և ոչ խօսի. քայց նոքօք առնէ զամենայն, այսպէս և այս։

Եօթներորդ՝ զի սահմանն միայն առ մարդն ունի զբաղկացութիւնն իւր, իսկ սահմանադրութիւնն յամենայն սահմանս ունի զգոլն. որպէս անձնական ընթացքն իւրոյ ամենայն զգայարանացն գոյ և նոքօք գործէ. այսպէս և սա ընդ ամենայն սահմանի ունի զգրութիւն իւր, վասն այն սահմանադրութիւն կոչի. այսինքն՝ [illegible]

թէ արհեստի սահմանն և այլն վենչ և իսկ
սա ընդ նա է ։

Ա-լիթ ըորդ՝ զի որպէս ընդ հանուր գոյանալոյն
չինքն ունի , այլ մասնականն ընդ հանուր ոչ
կարէ լինքն անիլ · և որպէս մին կատարճն քաղաք
հատիկ ցորենոյ տանի , իսկ մին հատիկն ոչ կարէ
զկապ գոն տանիլ · այնպէս և պողոս ասէ՝ վասն
որոյ լիթ մեզ ի՞ աճ հայր, յորմէ ամենայն և մեք
՛ի նա , և որպէս մարդ ՛ի կենդանութիւն է , քայց
կենդանին լուր ամենայն տեսակաք ՛ի մարդն ոչ
կարէ լինիլ · այսպէս և սահմանին մասնաւոր գոլով
՛ի սահմանադրելիքն տեսանի · իսկ սահմանա-
դրելիքն քաղաք ունէ լոկ սահմանս՝ ոչ կարէ
ամենայն սահմանքն առ միով սահմանի լինիլ · քայց
այնպէս՝ առ նմա՝ ոչ քոլոր անձն , առ մի զգայու-
թիւն , զի է ՛ինմա և է քոլոյն արտաքոյ ՛ինմանէ ։
Իննե ըորդ՝ զի մասնականն ընդ հանրին անուշ ամբն
կոչի · որպէս մարդս սեռականանուշ ամբք կենդանի
կոչի , իսկ ընդհանուր մասնականին անուշ ամբն
ոչ կոչի · որպէս ոչ կարեն ասել՝ լիթ է կենդանին
մարդ է · զի ոչ լիթ է միայն մարդն է կենդանի , այլ
և քաղաք տեսակք · այսպէս և սահմանն սահմա-
նադրելիքն կոչի , այլ սահմանադրելիքն
ոչ կոչի սահման ։

Տասե ըորդ՝ զի սահմանն մին է , իսկ սահմանա-
դրելիքն քաղաք · այսինքն զոր ինչ սահմանիք
կան՝ ամենեքեան ընդ նոյնաբեն · որպէս ամենայն
զգայարանքս և ամ անդամք առանձին են կոյսոյ ըս-

Երեւտասանեւ բորդ՝ զի ոչ միայն բազումքն, այլ եւ պանազանք են մասունք սահմանադրականին, զի աւելնայն սահմանք զանազանին ի միմեանց. որպէս այլ է սահման քնութիւն եան, որ ասէ քնութիւն իւն է ուանակութիւն ճանապարհորդել՝ առանց ե բեւակայութիւն եան. և այլ է սահմանն անձին, որ ասէ՝ անձնէ բանական քնութիւն եան՝ անբաժանելի գոյացութիւն է, այսպէս և այլքն զանազանին ի միմեանց։

Երկոտասանեւ բորդ՝ զի մասունք առ բոլորն ունին զգոյն, որպէս առանձին զգայարանք ոչ լինի. որպ ասէ պողոս՝ միշտ մեր յիշք, որով ամենայն և մեք նովաւ. այսպէս սահմանն առ սահմանադրութիւն ունի զգոյն. իսկ սահմանադրութիւն ե. առանց սահմանի ունի զգոյն՝ որպէս և անձն առանց զգայարանաց. որ ի ծնէ աչք և ականջն խոպանին՝ դե ուեւս անձն գոյ, իսկ ի ծնէ անձն քառնի՝ այլ զգայարանքն ոչ ունին զգոյն։

Երեքտասանեւ բորդ՝ զի հանրականն ամենայն մասնականօք, միւն բոլոր և միւն հանրական կոչին։ Իսկ միւն բոլորն՝ մասունք պատնազան և բազում կոչին. այսպէս մարդս ամենայն զգայարանօք և աւելնայն անդամօք՝ միւն անձն կոչին. իսկ զգայարանք և անդամք՝ բազում. և զանազան անուամբ կոչին. իսկ բազում և զանազան սահմանքն՝ ի նմա՝ զանազանութիւն եամբ, այսպէս և այս. այս քան առ այս, զի ե րեք հանրականութիւն ունին. և տասնե րեք զանազանութիւն։

Հայոց, քան • Ի՛նչ-պատճառ և առաջարկ՝ թէ ի՞նչ չափաւոր
սահման ի փոփոխական սահմանէն 29 :

Պատասխան • Երեք հատարակութիւն է սոցա ;
և տանն բեռք զանազանութիւն • այսինքն՝ :
Նախ՝ զի երկոքեանն սահման կոչին :
Եւ երկրորդ՝ զի երկուքն զգործ սահմանի ունին ,
թէպէտ այլ և այլ • զի թէպէտ այլէ չափ ցորե-
նոյն կապիճն , և այլ է գինւոյն դորակն • քայց
չափ կոչին զանազան :
Երրորդ՝ զի երկուքն մասնականք են :
Իսկ զանազանութիւնք :
Նախ՝ զի այլէ անուն նորա , և այլ նորա :
Երկրորդ՝ կի այլէ գործ սահմանին՝ ի քաղկա-
ցութիւն մարդկան , և այլէ գործ ստորագրա-
կան սահմանին՝ ի պարագայս մարմնոյն :
Երրորդ՝ զի սահմանն , ի վերուստ սեռէն գայ
ի կէտս հատանուցն :
Իսկ ստորագրութիւնն՝ ի ներքուստ սկսանի ,
այսինքն երկոտանի , լայն եղջերաւն և այլն :
Չորրորդ՝ զի սահմանն զնե ըմբռնն սահմանէ • զկեն
դանութիւնն և զբանականութիւնն , որ ի ներ ըմ
կոյսէ մարդոյն • որպէս ասէ պողոս՝ թէ նե ըքին
մարդ և արտաքին , վասն որոյ ասի ի նե ըստամա-
դրեալ քան և արտաքե րեալ • զոր և մարգա-
րէն ասէ վասն հոգւոյն՝ թէ կին քո որպէս այգի
վայելուչ • այսինքն՝ որ ի ներս յանկիւնս մար-
մնոյնէ ընկզմեալ • և դարձեալ՝ արտան ի քանսէ •
և սահմանն զայն՝ նե ըմբռնն սահմանէ , իսկ ստորա

գրու-

դրաչին՝ պարտաքոյն մարմնոյն • այսինքն զդայարանս մարմնոյ :

Հինգերորդ՝ ըն սահմանն իդայական սեռիցն առնու • այսինքն ակնդանին և զբանաւորն :

Իսկ ստորագրութիւն՝ ի պատահմանն սեռէն առնու , այսինքն ի բանակի , և յորակի սեռէն առնու • ըն երկոտանի որէ թիւն՝ ի բանակի սեռէն է , և ուղղորդագնացն , ըն ուղիղն առնու՝ ի գիծ լինի , որէ բանակին • այսպէս և լայն եղջնին՝ ըն լայն և նեղն բանակիւէ :

Իսկ ծիծաղականն՝ որակի սեռէն է • ըն ծագր և լաց , ուրախութիւն և տրտմութիւն , քաղգրութիւն և դառնութիւն , որակիւնն են :

Վեցերորդ՝ ըն սահմանն զբնութիւն ենթակայիւրին յայտնէ :

Իսկ ստորագրականն սահմանն՝ վարդապայ ցուցանէ որպէս ցուցաւ :

Եօթներորդ՝ ըն սահմանին բազկացութիւնքն , գոլովն գոյացուցանեն , և բառնալովն ապականեն • այսինքն՝ որքան բանականն՝ ի մարդն է դեռեւս կայ մարդն • իսկ թէ բանն՝ և խօսքն չատաւ , և շունչ անձնական զօրութիւն բանն քաղեցաւ՝ այլ ոչ կայ մարդն :

Իսկ ստորագրականն սահմանին պատահմունքն , ոչ գոլով գոյացուցանեն , և ոչ բառնալով ապականեն • որպէս սպիտակութիւն , և սեւութիւն որ՝ի մարմնի , ըն ոչ գոլովն գոյացուցանէ , և ոչ բառնալովն ապականէ • ըն յորժամ ժուռանիմարդ

մարդ դեռևս սպիտակ գոյ, այլ ոչ կարէ գոյացանել, դեռևս ե՛լատնելն գոյ և լայնդուէն, և մարդ ոչ կայ։ իսկ Ի՛ է ծիծաղականն ասէ՛ բարձաւ Ի՛ մէնն։ այսինքն զի ծիծաղականն գոյական ոգւոյն է։ իսկ անկականն, և զգայականն որ կայ Ի՛ մեզ՝ ունդ բանական հոգւոյն միացեալ է և անբաժանելի Ի՛նմանէ։ վասն որոյ դրէ պաղօս՝ Ի՛ է պահէ աչ զՀոգի և զմարմին ձեր՝ մինչև Ի՛ գալուստն Ի՛ր Ցբ։ տես զի շուէնչ որ զգայական հոգւոյնէ՝ մնայ ընդ բանական հոգւոյն, Ի՛ է ալէտ նե՛ զգործուԻ՛ եամբ ոչ ունի գասուր և աւե՛ շնչոյն որ Ի՛ յօդս լինի։ բայց շուէնչն ընդ հոգւոյնէ անբաժանելի է։

Ալ Ի՛ է ըսէդ՝ զի գոր սահմանն բաղկացուցանէ միշտ գոն։ այսինքն կենդանին և բանականն և մտաց և հանճարոյ ընդունակն, զի և յետ մահուանն՝ կենդանուէն ընդ հոգւոյնէ։ այսպէս և միշտն՝ որպէս ասէ աւետարանն Ի՛ ոչ էաս՝ Ի՛ է հոգին ոչ ցնդի, այլ և հանճարոյ ընդունակն լսափանի։ նախ զի ասէ ատէրն՝ Ի՛ է դպրուԻ՛ իւնք բանին, և պաղօս զ յետոյն մոռացեալն Ի՛ և Ի՛ յառաջադէմն նկատիմք՝ զի նոր գիտուէ տայի։ Ի՛ե՛ ատէրն ասէ՝ Ի՛ սեղան հօր իմոյ բազմեցուցից զձեզ ս, զի ուտիցէք և ըմպիցէք, այսինքն յաճախին հանճարոյն։ և տես զի մեծատունն և աբրահամ, Ի՛ է որպէս իմաստուԻ՛ եամբ վիճէին, և ճանաչէր մեծատունն վարբրահամ և զղազարոս։ այսպէս բաղկացականք սահմանին մեռելականքն՝ վասկ

բաղ

բաղկացականք ստորադրական սահմանին ոչ ինանդ որպէս և բրկոտանին և ուղղորդ ագնայն և լայն եղունգին և ծիծաղականն խոփանին ՚ի մանուածանն ։ Ինչպէս որդ՝ զի սահմանին զբոլոր անձն բաղկացուցանէ, իսկ ստորադրութիւն ինն վմտաւունքն, որք և բրկոտանին և այլն ։

Տանէ որդ՝ զի սահմանին զտեսականն առնէ, որք իմացական մտանն բանականին, իսկ ստորադրութիւն՝ գործնականն՝ որք ուղղորդագնայնն և ծիծաղականն և եբկոտանին ։

Արտասանէ որդ՝ զի սահմանին ՚ի վերայ իմանալեաց և զգալեացն է, որպէս յայտէ զի և հրէ շտակք սահմանն ընդունին, և այսէ սահմանն նոցա ։ հոգիս անվերջապէս հաւերժական ոգիս լոյս թափանցիկ ։ Իսկ ստորադրականն միայն ՚ի վերայ մարմնոյ ասի, վասն որոյ ստորադրական կոչի ։

Եբկոտանէ շդ՝ զի եբկոտ սահմանն անուանի՝ յայտնեացն իրողութեանց եւ բանի ։ այսինքն զի գոյ սահմանն արտեստի և քննութեան և անձին և տեսութեան և հաստատոյ յօտոյ և սիրոյ և այլն ։ Իսկ ստորադրական սահմանն՝ միայն ՚ի մարմինն նե գործէ ։

Երբ քառանէ որդ՝ զի սահմանին՝ լինէ մի քառյատեալ կամ պակասի՝ այլ ոչ կորնչի գոլ ։ իսկ ստորադրականն՝ լինէ յատեալ որ ՚ի պայծառականն քաղկացուցանէ ընդ նմա դնին նոյնէ ։ և լինէ պակասի կամ ուղղորդագնայն և լայնեղունգն՝ դեռ նա նոյնէ ։ որպ ասէ դաւիթ՝ լինէ սահմանն

միտ

միատեսակէ • այսինքն զի առեներքեան ՚ի գոյացականն ձայնին առանն • այսինքն կենդանի բանաւոր և այլն • իսկ ստորագրականն սահմանն՝ խառնակէ՝ զի առեալք ՚ի գոյացականացն և ՚ի պատահմանցն : Հարց • Արդեօք սկսեալ եղև այս , զի առենայն ինչ ունի հատարակուիլ իւն • ունի և զանազանուիլ է ըստ այնմ իրի :

Պատասխան , այսինքն : Նախ յարարչականէն այ սկսանի այսպէս լինիլ • այսինքն յանուն և ՚ի գոյն ունի հատարակուիլ է , ունի և զանազանուիլ իւն : Նախ՝ հատարակ անուան , զի ասի մի ածուիլ իւն • իսկ զանազանի , հայր և որդի և հոգի սուրբ , և դարձեալ մի ածուիլ իւն և երեք անձնաւորութ է • և զայս հատարակուիլ է և զանազանուիլ ՚ի յայտնէ բարբառէ սե բովքէ ինն ասելով , որ որ որ տէր աշխարհ է • այլ և մովսէս ասէ : Լուր իսրայէլ տէր աստ մի է • այլ և ստեղծուածն ադամայ ասէ • արասցուք մարդ ըստ պատկեր իմ և մեր ասէ • այսինքն մի ասէ զմարդն , իսկ արասցուք՝ և մեր ասէ՝ զերեք դէմքն ցուցանէ • և դարձեալ ասէ՝ ահա ադամ եղև իբրև մեզ՝ որ գիտել զբարի և զչար • ահա մեր՝ որ ասէ՝ զերիս դէմս ցուցանէ • իսկ չորս անուն՝ երիս կրկնէ , իսկ ըստ գործոյն միոյ՝ կամք և նեղգործուիլ իւն և ՚ի ազատուիլ իւն և արարչուիլ իւն , բայց ոմն ծնօղ և գլխաւոր , և ոմն ծնեալ , և ոմն գլխեալ :

Երկրորդ՝ զի հրեշտակք ՚ի մի լուսոյ եղեն և ի քնուիլ է , բայց ոմանք վեց լինելիանք , ոմանք քառասնեայք :

Երբորդ՝ պէ ամենեքեան հրեշտակք անուանին, ըստ այնմ օրհնեցէք զնէր ամ հրեշտակք նորա, և դարձեալ՝ յորժամ եղեն աստեղք ծեբք, հրեշտակք աստեղից օրհնեցին զիս մեծաձայն, և ամենայն հրեշտակք իմ գոչեցին, և դարձեալ ասէ՝ ուրախասէ՛ք հրեշտակաց յերկինս՝ ի վերայ մեղաւորի միոյ որ ապաշխարիցէ, և դարձեալ՝ յորժամ գայցէ արդի մարդոյ փառաւոր հօր իւրոյ և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, և այսպէս ամենեքեան հաստատակ հրեշտակք անուանին, բայց պէտառանին՝ պէ ոմանք աւժոռք են, այլք ասէ թովբէք, այլք քէրոբէք, տէրոմէք, զբոմէ՛ք, իշխանութէք, պետք, հրեշտակապետք և հրեշտակք։ Զորրորդ՝ պէ ասէ զայն հաստատակ և պանծացեալ ոգիսն պէ ամենեքեան՝ ոմանք՝ ի լուսէղէն յերկինս քնակ առք, բայց ոմանք վերինք՝ ոմանք միջինք՝ ոմանք նիւթինք։

Հինգերորդ՝ այսպէս յօհնաբանուէն հաստատակ և պանծալն, նախ պէ ամենեքեան փառաբանիչք են այ, բայց պանծալին։ Զի աւժոռից պատգն երգեն, աւժոռքն՝ ած յաւիտեանս յաւիտենից։ Ի՛ս տէրովբէքն՝ աք աք աք տէր զօրութէ՛ն անց։ Իսկ քէրովբէքն՝ օրհնաբանէն փառք տեառն։ Իսկ տէրոմէ՛ն իւնքն՝ արքայութէ՛ն քո արքայութէ՛ն յաւիտենից և տէրոմէ՛ն իւն քո յազգէ ազգ։ Իսկ զբոմէ՛ն էքն՝ գաւազանն զբոմէ՛ն առաքեսցէ քէ տէր։

Իսկ իշխանութէ՛ն ասեն, տուր ան քեզ իշխանութիւն

նուէր յերկին : Իսկ դասք պետացն ասեն՝ դուես քահանայապետ յաւիտենից և տէր ընդ աջմէ քումմէ : Իսկ դասք հրեշտակապետացն ասեն, տէր տէր ողորմութիւն քոյ յաւիտեան : Իսկ հրեշտակաց դասքն ասեն՝ փառք ՚ի բարձունս ով և յերկիր խաղաղութիւն :

Ելից ըրդ՝ զի հասարակ առնուն զբաշխումն լուսաւիպոլ շնորհին, իսկ զանազանութիւնք ՚ի յառաջնոյն . ՚ի նախ առաջինքն առնուն, և ապա միջինքն, և ապա վերջինք :

Դարձեալ՝ զի լուսաւորչի հասարակութիւն, զի աներեքեան լոյս անուանին . իսկ զանազանութիւն՝ զի այլ լոյս արեգական՝ և այլ լոյս լուսնին և աստեղաց . այսպէս յեկեղեցիս գոյ հասարակութիւն՝ զի տուն է ով . և զանազանութիւն՝ զի այլ տաճարն, և այլ բեմն, և այլ սեղան ՚ի վանական խորհուրդ . այսպէս և մի քահանայութիւն հասարակ, և յինն աստիճան զանազան :

Ա յսքան ըստ այմ բանի . այսպէս և յամենայն իրողութիւս՝ որոյ հասարակութիւն է և զանազան :

Հարց . Վասն ըր արարին սահմանի սահման, զի ամենայն իրի սահման գոյ . և այս աւետ լորդուէ՝ որպէս ասեն ոմանք՝ թէ յետին արարած սահմանն սահմանի, այսինքն աւետ լորդ :

Պատասխան . Ցոյժ հարկաւորէր առնել սահմանն սահմանի՝ վասն շատասան պատճառի . այսինքն նախ՝ զի սահման է, որպէս բան ինչ ծածուկ . իսկ սահմանի սահման . որպէս մեկնիչ նորին, զի

յայտնէ զնա՝ թէ սահմանն է բան կարճառօտ՝
յայտնիչ բնութ ենթակայ իրին • զի զարմանալի
ինչ սահման սահմանիս՝ զի մի մեկնիչքն և զամ
սահմանի մեկնութիւն ցուցանէ ։

Երկրորդ՝ զնոչ միոյ միայն, այլ և ամենեցունէ ։
Երրորդ՝ զի ամենայն ինչ իրք և անուն, և անուանն
յայտնէ զերն ։ այսպէս և սահմանքն որպէս իր, և
սահմանի սահմանն՝ որպ անուն նորին՝ որ գուցա
նէ զնա՝ թէ բան է կարճառօտ յայտնիչ բնութ ։
Չորրորդ՝ զի սահմանն որպէս նիւթ է, և սա
տեսակաւորիչ և բաղկացուցիչ նորին ։
Հինգերորդ՝ սահմանն որպէս ենթակայ • և սա
ստորագրեալ՝ ի վերայ նորա ։
Վեցերորդ՝ սահմանն որպէս բնութիւն բաղ
կացուցիչ իրին, իսկ սա յայտնիչ բնութեան նո
րին • զի որպէս բնութիւնն և արհեստն ասու
րիչքն՝ բայց յայլմէ արարչէ բաղկացեալ՝ ք յայ ։
այսպէս և սահմանն ոչ բնութիւն է՝ որ բաղկացու
ցանէ զերն, իսկ սահմանի սահմանն՝ բաղկացուցիչ
և բացայայտնիչ բնութեան նորա ։
Եօթներորդ՝ զի սա ուսուցիչքն մեզ զորպիսութ
սահմանին՝ թէ զինչ է որ ասէ կենդանի բանաւոր
և այլ • ք բան է կարճառօտ յայտնիչ բնութ ։
Ութներորդ՝ զի ի՞նչ անուն սահմանին, և բազում
բառ գոյ ի նմա • այսինքն կենդանի, բանաւոր,
մահկանացու և այլն • իսկ սա ցուցանէ զմիաւո
րութիւնն և զբազմութիւնն • զմիաւորութիւնն
զի ասէ սահմանքն • իսկ զբազմութիւնն զի ասէ

բան

քան կարճառօտ՝ յայտնիչ քնուԹ ենԹակայ իրին։
Ինն ետրորդ՝ զի ոչ լիՀ միայն բազում են քաղկա-
ցուածիչ բառքն, այլ և զանազանին ՚ի միմեանց ։
Ասորոյ ասէ. քան կարճառօտ՝ յայտնիչ քնուլիՀ
ենԹակայ իրի, և եցոյց զզանազանուլիՀ է սոցին ։
Իսկ տասնեերորդ՝ զի զկարդ քանին ՑիՀէ ։ Նախ
զի ասէ՝ սահման է քան, այսինքն ոչ լիՀ վայրապար
ինչ՝ , այլ քանէ և գիտուլիՀ իւն ։
Մետասաներորդ՝ քան կարճառօտ ։ այսինքն զի
բազում քանք գոն՝ որ ոչ են սահմանք ։ Նախ՝ յի-
կարագոյն քանք ։ Երկրորդ՝ նե ըստրաժատ րե ալ
քանքն ։ Երրորդ՝ արտատրել քանքն ։ Չորրորդ՝
այլ և այլ պատմուլիՀ եան քանքն ։ Հինգե ըորդ՝
գովասանուլիՀ իւն քաջ արանց, այսոքիկ ոչ են
սահման , այլ սահմանին կարճառօտ ։
Երկոտասանե ըորդ՝ զի բազում քանք գոն կար-
ճառօտ , և ոչ յայտնեն զքնուլիՀ իւն իրին ։ այլ
և ոչ ստորագրական սահմանին, ԹԷ Էպէտ կարճառօտ
է՝ այլ այն քանն է կարճառօտ՝ որ զքնուլիՀ իւն
իրին յայտնէ ։
Երեքտասաներորդ՝ իսկ ասէ յայտնիչ քնուԹիՀ
ենԹակայ իրի ։ այսինքն սահմանն՝ այն քնուՀնէ
յայտնիչ՝ որ ինքն ենԹակայէ եղեալ իրի ։ իսկ
անորակ մարմինն՝ որ ոչէ եղեալ ենԹակայ ստո-
րագրե լոյ ինչ՝ նա ոչ առնու սահման ։ այլ այն
իր՝ որ ենԹակայ լեալէ ստորագրե լոյ ինչ իրի ,
որպէս տարերքն և կենդանիքն ։
Չորեքտասաներորդ՝ զի ասէ ենԹակայ իրի , զի

աքդ իր, իրի ենթ ակայ կարէ լինել, պատա-
խանի, զի ամենայն իրի նոյն ենթ ակայ է. այսինքն
զի ենթ ակայն՝ ստորագրե լոյնի ենթ ակայ, և ամե-
նայն ինչ որ ստորագրի՝ ի վե րայ ենթ ակայի իրի.
թէ պէտ պատահումն ի վե րայ գոյացութ եան
լինի. զի թէ պէտ ի վե րայ ստորագրե ալն պա-
տահումն է, այլ նոյն պատահումն ըստ ինքե ան իրի.
զի սեռականք են պատահմունքն. այլ և ամենայն
ստորագրե ալ իր է ի վե րայ ենթ ակայի:

Ընդ ե տասանե րորդ՝ ե թէ քանի՞ կե րպիւ ասի,
բուն իր, ենթ ակայե ալ ստորոգե լոյ. այսինքն՝ թ է
պէտ բազումն են ենթ ակայ և ստորոգե ալ, այլ
բուն և նախ՝ ե րկու իրք, ենթ ակայ, և ստորո-
գե ալ. այսինքն՝ նախ անորակ նիւթն ենթ ակայ
ե ղև, զոր առաջ ած տե ստակաւորե աց զ'ա պէսպէս,
այսինքն՝ զմի մանն չե րմուռթ եամբ տե ստակաւո-
րե աց, և ե ղև հող, և զմի մանն ցրտութ եամբ տե ստա-
կաւորե աց, և ե ղև օդ, և զմինն գիճութ եամբ,
և ե ղև ջուր, և զմինն չորութ եամբ և խստա-
ցե ալ ե ղև ե րկիր:

Ա յս առաջինն՝ ենթ ակայն և ստորոգե ալ. վասն
որոյ ասի նիւթ և տեսակ:

Իսկ ե րկրորդ՝ դարձե ալ ենթ ակայ են տարե րքս
և տեսակաւորքն՝ ի տունկս, և՝ ի կենդանիս, և՝ ի
մարդ. զի չորք տարե րքս՝ ենթ ակայ լինի մարդ ոյն
ջրոյն ստորոգե լովք բազկացութ եամբն. այս-
լինքն կենդանի, բանաւոր, մահկանացու, մտայ և
հանճարոյ ընդունակութ եամբն, կազմի մարդ.

այս

այսպէս և այլքն ըստ իւրեանց քննութեանց ։
այսոքիկ այսքան ։

Դարձեալ վե շտասանեւրորդ՝ սահմանն որպէս
օրէնքէ, և սահմանի սահմանն որպէս առաքինու-
թիւն՝ ի վերայնորին, վասն որոյ ասէ սէրն, ե-
թէ ոչ առաւելոյի արդարութիւնն ձերոյն
գրագրացն ։ ոչ կարէք մտանել յարքայու-
թիւն երկնից ։
Ապա ուրեմն այսքանեօք պիտանացուէր սահմանի
սահմանին, առ սահմանն, և ընդ վայր ասացին՝ լուծ
յետին արարած զսահմանի սահմանին ։
Հարց ։ Վասն ի՞ր գրեան եդ սէռ՝ ի սահման
սահմանին, և ոչ գանուն, զի լուծ ասացեալ է՝ լուծ
սահմանէ անուն կարճառօտ, վկա՞յ լինել պակա-
սութիւն ։
Պատասխանի ։ Երկ այս վասն բազում պատճառի ։
Նախ՝ վե բանն սէռ է, և անուն՝ մանր բանին ըստ
քերականացն ։ զի անուանն մի է՝ ի յուլիս մասանց բա-
նին ։ վասն որոյ հարկէր զընդհանուրն և զբա-
ղմունն սէռ դնել սահմանի, քան զմասնաւորն ։
Երկրորդ՝ վե բանն սահման ասի յարտաքինա-
գոյ՝ վե ուր ասէ՝ այլ իմն բան ունի, զայն յու-
յականէ՝ լուծ է այլ իմն սահման ունի, վասն որոյ պարտէր
զսահմանն դնել սէռ սահմանի, և ոչ զանսահմանն ։
Երրորդ՝ զի անունն զենլուծ ակայ իրն յայտնէ՝ և
ոչ զբնութիւն իրին, իսկ սահմանին պարտէ զբը-
նութիւնն յայտնել ։ վասն որոյ զբանն եդ իրի ։
յայտնիչ քննութեան, զի ամենայն գիտութիւն
բանիւ լինի, լուծ է նե բարամադրեալ, լուծ է այլ

տալեր բեռալ քանիւ ։

Չորրորդ՝ վի ամենայն ինչ իրէ և անուն ունի, և մի անուն՝ ի վերայ երկու իրի ոչ կարէ լինիլ։ որպէս ոչ ասեն գունուն ձիոյն՝ ի վերայ ոչխարին, և ոչ ոչխարի անունն գոմշոյն, այլպէս և այլն։ վասն որոյ զայլոց իրի անուն առնուլ՝ և դնել՝ ի վերայ սահմանի՝ ոչէ յարմար։ վասն որոյ զքանն եդ սեռ և ոչ զանունն ։

Հինգերորդ՝ վի սահմանն կարգաւորիչէ և ոչ անիրաւ, վասն որոյ ոչ յափշտակեաց զայլ անուն և իրեն սեպհականեաց։ այլ եթէ ոք զանուանս առ իրաւքն ունչիր իւր, և այլ ինն անուն էառ իւր զքանն ։

Վեցերորդ՝ վի երեք անունն՝ սեռ սահմանի լինէր։ յայնժամ ամենայն անուն սեռ սահմանի լինէր։ և լինէր անթիւ սահման ։

Արդ՝ վասն որոյ կայր ամենայն իրի սահման, և պիտոյ էր միոյ սահմանի, որ զամենայն սահմանէր։ վասն որոյ զանուանն ոչ էառ սեռ սահմանի որ բազմէր, այլ զքանն էառ զի որոշեալ յամենայնի քանիւ, եթէ քան կարճառօտ յայտնիչ քնութեան և անթիւ եղեալ իրի ։

Եօթներորդ՝ վանուանն ոչ էառ սեռ, վի գոն այնպիսի անուանք չարիոց՝ որ զմի միայն ներ չափն և զմի միւսոյն ոչ կարէ չափել, և այլ ոչ զչափել իրին քնութիւնն կարեն յայտնել։ այսինքն կանգունն զերկայնի չափէ՝ և զքնութիւն ոչ յայտնէ, և զվիս չափոլին նիւթն ոչ կարէ չափել։

այս

ամենքն՝ զոր կապիճն չափէ զգորեանն՝ կանգուն պայն ոչ կարէ չափել • այսպէս կշիռն զսակին և զարծաթին կշռէ, բայց զքնութիւն իւնն ոչ զանազանէ չափիչն, և ոչ կարէ կշիռն զկանգունն չափել • վասն որոյ զանուանն ոչ էառ՝ որ այսպիսեացս վայելէ, այլ զբանն էառ սահմանի, որ վամենայն ազգի սահման կոչուղէ չափել, և զքնութիւն իւն իրին ցուցանել ։

Ընդ ե-րորդ՝ զի ամենայն իր որ նոր լինի, և այլ անման՝ կի պարտէ նոր անուն դնել նմա • որպէս և ասաց, եղեցի ժողովրդեան իմոյ անուն նոր հաստատացեալ ի քէ • նոր անուն տէառն քրիստոնեայ, զոր պետրոս և անդրէաս եդին յանտիոք քաղաքի • այսպէս և սահմանի սահմանն՝ նոր իմն իրն է, վասն որոյ և նոր անուն ընկալաւ զբանն ։

Ընդ ը-րորդ՝ զի սահմանն բաղկացուցիչ քնութեցն՝ և արարիչ կոչի բաղկացուցեալոյն • ապա ուրեմն համ անուանն արարչին • վասն որոյ և վերին անուն ընկալաւ զբանն • ըստ այնմ՝ Ես է իսկզբանէ եր բանն և ես եր բանն, վասն որոյ սահմանս զնախատիպին զանուանն իւր ընկալաւ • այսինքն զնախնուցն սահմանադրին ։

Ընդ թ-րորդ՝ զի անուանն պատահական է և ոչ գոյացական, և պատահումն՝ ոչ կարէ զգոյացուցիչն բաղկացուցանել, վասն որոյ զբանն եդ սեռ՝ որ սեռականն է գոյացական սեռէն՝ զի ես է բանն • և որպէս ես ամենայն սահմանն է այ սահմանիչն՝ այսպէս և զբանն՝ սահմանի սահման արար ։

Ա՛, տասանե՛ք որդ՝ զի քանակաւն կոչի քնութիւն, և ոչ անուանական. և նմանե՛ք սա՛ն զնմանն ճանաչէն, զոմանս որով քանակաւնի քնութիւն՝ սահմանի, զքանն եդ սահմանիչ։

Երկրորդ՝ զի անուանն դրութեամբ է և ոչ քնութեամբ, և այն իրն որ ոչ քնութիւ՝ զքնութիւն իւն իրին ոչ կարէ յայտնել. իսկ սահմանն՝ յայտնիչ քնութեան է ենթակայ իրին, վասն զի անուանն ոչ էառ սեռ՝ այլ զքանն։ Զի քանիւ տեսաւն երկինք հաստատեցան. և տէր տայէ զքան ոչ քաւ տարանեն զրուխք։ այսքան սուայս։

Լան. Հարց. Զի՞նչէ որ ասէ թէ՝ Ի՛ւէ՛ոչ և՛ ըռճայն՝ էն անո՛ր ոչ ենչ՛ոչ էն և ենչ՛ոչ՝ 33։

Պատասխանի. Ա՛յսինքն՝ ինչնաչափ։

Նախ՝ զի միակ լծիւն, նախ զնե՛ր յատկութիւնն տայ թուոճե լոյն, զի ասէ մին՝ և ապա զբազմութիւն ցուցանէ։

Երկրորդ՝ զի զոր ինչ թուոճէ, մին մին թիւ յաճե՛լոյ, այսպէս ասե՛լով մին և մին՝ այլ որ լինի երկու, և մին այլ՝ որ լինի երեք. և զամենայն թիւ մին մին յաւե՛լու՝ թէ այն որ չորիւքն զտան կատարին. ՚ի մին, զի ասեն մին՝ և երկու այլ՝ որ լինի երեք, և երեք այլ՝ որ լինի վեց, և չորս այլ՝ որ լինի տասն. և այսպէս ոչ թուոճէ միակն, այլ զերկուսն թիւ՝ մին մին յաւե՛լու։

Երրորդ՝ զի յորժամ մին տասն հասանի՝ ասէ մին տասն՝ և երբ մին տասն այլ յաւե՛լու, առնէ երկու տասն, այսպէս և այլն։

Չորրդ՝ զի յորժամ տասնիցս տասն լինի • ասէ ՃՃ ։
Հինգերորդ՝ զի յորժամ տասն հարիւր լինի ասէ
մին հազար • և յորժամ տասն հազար լինի, ասէ մին
բիւր • վասն որոյ ինքնաթիւ ասի՝ զի նախ զինչն
թուէ և ապա զայլն • այսպէս և ինքնաչափն
մին մին չափէ լով զայլս չափէ • իսկ այլաթիւ և
այլաչափ զի ինքեանքն զայլս թուեն, և զայլս
չափեն՝ որպ կանգուն զկտաւն, և կապիճն ըզ
ցորեանն՝ բայց թուէ որպ այլաթիւ • այսինքն
միայն ինքնաթիւ գոլով, և մի մի թուէ զայլս,
մինչև տասն • և ասէ մին տասն, և յորժամ լինի երկու տասն, ասէ մին քսան, և երեք տասն լինի, ասէ
մին երեսուն այսպէս և զայլսն • զի միակն այլաթիւ առնէ լով՝ զի բնաքնաթիւ գոլն ոչ թողու,
այլ պահէ զմիակի յատկութիւնն ։

Դարձեալ՝ տես զի տասն թիւըն զքսան շինէ լով
զինքն շինէ, զի զնա մին քսան արար, և ինքն երկու
տասն եղև, այսպէս և երեսուն առնէ լով՝ երեք
տասն եղև՝ յօրինակ առաքելոյն, զի որ քսան զբա
րիսն կրկնեն և բազմացուցանեն՝ զինքեանս շինեն
և կրկնակի վաստակ հասանին ։

Աւրդ՝ ըստ օրինակի թուոցդ, որք ինքնաթիւ և
այլաթիւ • այսպէս և սահմանն՝ այլասահման և
ինքնասահման • այլասահման՝ զի զայլս սահմանէ,
և ինքնասահման՝ զի զինքն ընդ այլս սահմանէ •
որպէս մարդ՝ մարդկան սահման դնէ լով՝ և զինքն
սահմանէ • այսպէս է և սահմանի սահման՝ զի ինքն
սահման գոլով՝ և զայլ սահմանս սահմանէ • ապա

ըստ ինչ ոչ է առ լսողդ • որպէս դուք ասացին՝ թէ
յետին արարած սահմանի սահմանն ։
Հարց • Ասէ հակառակն՝ եթէ սահմանին սահ-
մանն արարիք՝ ապա զայս առանձին սահմանս թողէք
և զայն սահմանեցէք սահման, որ զսահմանս սահ-
մանեաց, և թէ զկնի առնէք՝ սահմանի սահմանն
չէ զոր սահմանէ՝ ոչ կ'արդ, և ոչ զկնի ինչ՝ զի նորա
բաղկացուածի իւնքն՝ կ'արդ ոչ բաղկացուցանեն •
այսպէս և ոչ զկնին ։
Պատասխան • Արդ՝ զնա ոչ սահմանեցաք սահ-
մանն, զի ամենայն սահմանէ՝ զի գոյր ամենայն իրի
սահման, այլ զնա սահմանի սահման արարաք՝ որ-
պէս յայտնէ՝ թէ զինչ է սահման • և նա ուսուցանէ
մեզ՝ թէ ամ սահման • քանզի կարճառօտ՝ յայտ-
նիչ քննութիւն ենթակայ իրի • և այլէ յատկու-
ամենայն սահմանի զոր նա սահմանէ • զի որպէս
հիւան՝ ոչ չափէ զգործանն՝ այլ կապիճ շինէ որ
լինի չափ • այսպէս և սահմանի սահման՝ որպէս
արուեստաւորն՝ զոր զսահմանն գործեաց ։

Ա յաքան առ այս ։

Բան • Բայց ամէն փաքաւորէն՝ այսպէս՝ թէ գոյացութիւն
պարզականէ ոմն զպարտուցն և սորհանն 38 ։
Եթէ ոմանք յատկութիւն եամբ լսեն գոյացութիւնն
քան զպատասխանին ։
Նախ՝ զի գոյացութիւն որպէս էութիւնք, իսկ
պատասխանին ոչ ասի էութիւն ։
Երկրորդ՝ զի գոյացութիւնն ոչնի զգոյն ըստ
լինելեան, իսկ պատասխանին առանց գոյացութեան

ոչ

ոչ կարէ լինիլ ։
Երրորդ՝ գոյացուԹի իւննն առաջինէ , և պատուոյ հուԹ յետ նորա ։
Չորրորդ՝ գոյացուԹիւն պատուական, և նա անարգ ։
Հինգերորդ՝ գոյացուԹի իւննն հարկաւորէ , և նա վայելչական ։
Վեցերորդ՝ գոյացուԹի իւննն զբնուԹիւն բազկացուցանէ՝ իսկ պատահումն զարուսոյցս բնուԹիւն ։
ԵօԹներորդ՝ զի գոյացուԹի իւննն գոլովք գոյացուցանէ և բառնալովք բառնայ, իսկ պատահումն ոչ գոյացուցանէ և ոչ բառնայ ։
Ութերորդ՝ զի գոյացուԹի իւննն ղբոլորն առնէ , իսկ նա զմասունս ։
Իններորդ՝ գոյացուԹի իւննն զնե բոլնան առնէ , ղկենդանին, և ղբանականն և զայլն ։
Տասներորդ՝ զի գոյացական սահմանն ՚ի վերուստ գայ, և ստորագրականն ՚ի նե ըքուստ ։
Մետասաներորդ՝ զի նա միատեսակէ սահմանին բազկացուԹեքն, այսինքն կենդանին, բանականն. և այլն . իսկ ստորագրուԹի իւննն խառնակ , զի կարէ յերկուցն առնուլ ՚ի գոյացուԹե անցն և ՚ի պատահմանցն , ուրպէս և գրեալէ ՚ի վերոյ . իսկ դուք զայս ամենայն պատուականուԹիս ըմբռնէք , և զսուին նախադասեցիք ։
Այլքասեն՝ հոմերոս արար զայս սահման, օրինակ կիսիշին ։
Ասեմ . Ոչ ասէ ըմբռնէ հոմերոս կիսէշ ասաց , և ոչ կիսաձի , կամ ըմբռնէ զկենդանի նախադասէ բանակին ։

Պա

Պատասխանի. Կիսէշն ջուրինէ՝ և նա յիշոյ լինի, և ոչ ձիոյ. այսինքն՝ զի հարկէ որ էշն՝ ի ձին վազէ և՝ ի կով, և ոչ ձին յէշն վազէ կամ՝ ի կով՝ և յոչ ձին վազէ՝ ոչ ինչ ծնանի, այլ յիշոյ լինի. վասն այն հոմերոս կիսէշ ասէ՝ և ոչ կիսաձի. և զկէտն վասն այն նախադասէ, զի ոչէ բոլոր քնուխ իշն ջուրին՝ որ զնըր նմաննն ծնանի և տե սակ դառնայ, զի ոչէ յարարչէն տահմանեալ։

Եթէ մեծ մեղք է՝ հակառակ արարչին գործ առնել։

Ա յսոքիկ այսքան։

Գլուխ երեսուն եւ չորս։

Կիրքն պատմող և երեսուն 34։

Եթէ քննել կըզ՝ յոչ է վէրքը ասէ՝ սկիզբն արասցուք և ե րկրորդ գլուխ, զի սկիզբն առաջնոյն յորմարի՝ որ սկիզբն է այլոցն. որպէս յայտէ, զի ամենայն ինչ ուշի սկիզբն, և մէջ, և կատա րուած. և յայտէ՝ զի մի են սկսմունք. և ոչ ե րկու ըստ մանիքասի, չար, և բարի. իսկ սա յատիշտակէ յառաջնոյն զսկիզբն գոլ՝ և տայ ե րկրորդին։

Պատասխանի. Էառակի ասի սկիզբն։

Նախ՝ զի առաջինէ սկիզբն, որպէս միակ Թիւն, և այլքն՝ ի նմանէ ե րկրորդեալ։

Գաղ

Դարձեալ՝ երկրորդ վայելչ սկիզբն ասէ. այս
ինքն՝ զի առաջինն որպէս բռնէ, և երկրորդն
սկսեալ ի նմանէ՝ որպէս արարածք յարարչէն
յառաջինն սկզբնէն սկսեալ. այսպէս և ամենայն
ծնունդ՝ ի ծնողէն սկսանի. ըստ այնմ՝ Լծէ ս որ թ
և դուք ուռ, և տեղւոյն և ծաղկին՝ ի շուշէն ըս
կսանի, և պտուղն ի ծաղկէն սկսանի:
Ապա ուրեմն՝ երկրորդին յարմարի սկսանիլ յա
ռաջնոյն. որպէս այլ Լծ իշն ի միակէ սկսեալ:
Երրորդ՝ զնայլ կերպք, ՝ք բաց ի յայ. որ ան
սկիզբնէ, այլ ամենայն ինչ առաջինն և երկրորդն
սկսեալ ասին, զի որպէս ծնեալն սկսեալ ասի ի
ծնողէն. այսպէս և ծնող է սկսեալ յիւր ծնոյէն:
Չորրորդ՝ զի ծնօղն սկսաւ ի ծնունդն, և ծնէն
սկսաւ ի ծնանիլ. ըստ այսմ չորս կէ րպիս սկիզբն
ասին՝ առաջնոյն և երկրորդին:
Դարձեալ՝ զի ՁԾ նախ սկսաւ յառաջինն արար
չութիւն, և երկրորդ սկսաւ յերկրորդ արարչութիւն:
Իսկ Լծէ ի՞նչ զանազանին արարչութիւն իւրեանց՝ յե ր
կրորդ արարչութենէս. այսինքն զի առաջինն յոչ
էից եղեն էակք, իսկ երկրորդն անեղ էակին
եղև եղելութիւն, և այսչ մեծ արարչութիւն,
քան զայն որ յոչէից արար զչիսարկս:
Իսկ Լծէ ի՞նչ զանազանին՝ յոչէից եղանիլն, և
անեղին եղանիլն. այսինքն:
Զի հնգետասան կերպիւ հաստատակութիւն ու
նին. և երկոտասան կերպիւ զանազանութիւն:
Եթէ նախ հաստատակութիւն այսպէս:

Նախ՝ վէճ գոյն՝ որ ոչ էր եղեալ՝ անեղ կոչի, և ածական անեղ։

Երկրորդ՝ վէճ է ըմբռնեանն եղեն, այսինքն՝ անեղն ածի՝ մարդ եղև՝ և անեղ ոչ գոյն՝ գոյ եղև

Երրորդ՝ զի է ըմբռնեանն յետոյ սկսանին լինիլ։

Չորրորդ՝ վէճ է ըմբռնեանն արարան։

Հինգերորդ՝ վէճ ածական անեղ էակ է, այսպէս և անեղ ոչ գոյն՝ էակ անուանեցաւ։

Վեցերորդ՝ վէճ ածական կենդանի բանաւորէ, և յոչ գոյէն՝ կենդանիք և բանաւորք եղեն։

Եօթներորդ՝ վէճ մշտնջենաւոր կայ և ճշմարիտ կայիտեան, այսպէս և էակք ճշման կայիտեան, ըստ այնմ՝ ազգ գոյ և ազգ գնոյ և յերկիր կայիտեանս կայ, և մարգարէն ասէ՝ կարգեց զնոսա կայիտեան յայիտենից յսահմանեաց։

Ութներորդ՝ վէճ ածական անքաւ և անհուն, այսպէս և էակքն անքաւ են, ըստ այնմ՝ հոգ է խաւար՝ ի վերայ անդնդոց, ՝ի վերայ անքաւից. և խաւար վկայիտութիւն մեր ասէ, որ ոչ կարէ մարդ զանքաւութիւն էակացն գիտել։

Իններորդ՝ վէճ ածական ամենայն տեղիա է, այսպէս և ոչ գոյ տեղիք, որ ոչ գոն էակք։

Տասներորդ՝ վէճ որպէս էակիս լինել լուծեալ է ամբ, բաւական տեսակք և զանազան լինել լուծեալ իւնք յայտնեցան. այսպէս և մարդեղութեամբն այ՝ պէսպէս նշանագործութիւնք եղեն յաշխարհի. և զանազան սրբութիւնք յայտնեցան։

Մետասաներորդ՝ որպէս էսկին նոր են՝ ի լինել

լուս

լուծի իւն, այսպէս և անուն ՚ի՝ նոր մարդ եղև։
Երկոտասաներորդ՝ հին ոչ գոյն անսկիզբն կր, և
սկսաւ նոր ՚ի լինել լուծի իւն, այսպէս և անսկիզբն
գոյն՝ սկսաւ նոր մանկանալ։
Երեքտասաներորդ՝ զի որպէս ոչ գոյն որ ե կն ՚ի լի-
նել լուծի իւն, այլ ոչ փոխի յառաջինն. այսպէս
և յ ր քս՝ ե րե կ և այսօր նոյն և յաւիտեան։
Չորեքտասաներորդ՝ զի որպէս ոչ գոյն գալոց կր
՚ի լինել լուծի իւն, այսպէս էակն գոյնն գալոց կր
՚ի մարդե ղուծի իւն և այլն։
Հնգետասաներորդ՝ զի որպէս ոչ գոյն անե րե-
ւոյթ կր՝ և ոչ գոյր ՚ի տեսութի ՚ն՝ և լինել լուքն
յայտնեցաւ. այսպէս անե րևոյթն ՚ի՝ և անտե-
սանե լին, մարդե ղուծի եամքն ՚ի տեսութի ե կն։
Իակ զանազանութի իւն սոցա։
Ն՚ախ՝ զի ոմն անե ղոչ գոյ կր, իսկ ՚ի՝ սուե ղէակ էր։
Երկրորդ՝ զի ոմն անսկիզբն ոչ գոյ կր. և ՚ի՝ ան-
սկիզբն գոյ կ։
Երրորդ՝ զի ոչ գոյն յայլմէ սարսաւ, իսկ բանն
՚ի՝ իւրովի մարմին եղև. ըստ այնմ՝ լծէ եղէ
առանց օգնականի։
Չորրորդ՝ զէակք յետ առնե լոյն սարսած կո-
չին, իսկ ՚ի՝ յետ մարդ լինե լոյն սարսիչ։
Հինգերորդ՝ զի ՚ի՝ անսկիզբն կր՝ և սկսաւ մարդ
լինիլ, իսկ ոչ գոյն ՚ի սկսե ալ ստե ղծ մանկն գոյ ե ղև։
Վեց երորդ՝ զի ՚ի՝ անե ղած մարդ եղև. այսինքն՝
ինչ որ ինչ կր ն, և եղև որ ինչ ոչ կր ն, զի ե ղև
մարդ՝ և ինչ ՚ի՝ իսկ ոչ գոյն յե ղմամբ, այսինքն՝
զի

զի ելանէ որ ինչ ունէր, և ոչ կարաց աշակերտ ինչ լինել, այսինքն ոչ գոյ։

Երրորդ՝ զի զոր ինչ էակաց լինել լուծ չէ եղեն. այլայլին՝ ոմանք քնութեամբ՝ և ոմանք փոփոխութեամբ, իսկ զոր մարդեզութեամբն ոչ եղեն մարդկան նորոգութիւնք այլ ոչ այլայլին. ըստ այնմ՝ լծէ երիս իցեն արդարքն ի կեանս յաւիտենից։

Չորրորդ՝ զի յառաջինն արարչութիւնն՝ կորուստ մարդկան. իսկ յերկրորդ արարչութիւնն՝ նորոգութիւնն և աղատութիւն մարդկան։

Հինգերորդ՝ յառաջինն արարչութիւնն անէծք եղեւ. իսկ յերկրորդիս օրհնութիւն. վասն որոյ ասէ՝ ’ինչա օրհնեսցին ամենայն ազգք։

Տասնեերորդ՝ յառաջինն արարչութիւնն խռովութիւն եղեւ ոչ ընդ մարդկան, ըստ այնմ ստրջացաւ տէր՝ զի արար զմարդն, այսինքն՝ զղջացաւ. իսկ յերկրորդն՝ ասեն հրեշտակք յերկինս խաղաղութիւն։

Մետասանեերորդ՝ յառաջինն արարչութիւնն, հոգի սուրբ բարձաւ ’ի մարդկանէ, ըստայնմ մի մնասցէ հոգի իմ ’ի դոսա, վասն լինելոյ դոցա մարմին. իսկ յերկրորդիս ասացաւ առ կոյսն, հոգին սուրբ եկեսցէ ’ի քեզ։

Երկոտասանեերորդ՝ յառաջինն արարչութեանն լծաւորեաց մահ, ըստ այնմ՝ լծէ զօրացաւ մահ և եկուլ զամենայն. իսկ յերկրորդիս՝ անմահութիւն բաշխեցաւ մարդկան. որպէս ասաց Տէր, ով մահ

եղէց մահ քո ։
Պարձեալ՝ թէ ՚ի՛ւրէ մահ յաղթուիթ է քո, ՚ի՛ւր
են դժոխք խայթոց քո ։ Ա յսքան առ այս ։
Եւ այսու ևս զանազանին առաջինն և երկրորդ
արարչուիթ իւնք, զի այն ոչ էին եղև լինել լուիթ է,
իսկ այս անեղին այ եղև լինել լուիթ իւն ։ վասն որոյ
ասէ Եսայի, օրհնեցից զքեզ զի արարեր ըզ քանչէլ
իրս՝ զխորհուրդն առաջին ։ այսինքն՝ զի կայր ՚ի
նախագաղափարն այ ։
Վասն որոյ և մեք խոստովանիմք հաւատով՝ ըստ
չորեքտասան աստիճանին հաւատոյ ։ ՚ի՛ եղեալն
մարմին՝ անեղական ածուիթ է ։
Երկրորդ՝ սկսեալն ՚ի կուսէն՝ անսկիզբն ածէ նոր
մանկացեալն՝ հինն ուղղեալն է ։ երեւեալն մարմ-
նով՝ անտեսանելի ածուիթ իւնն է ։ պարագրեալն
ի մարմինն՝ անպարագրելի ածուիթ իւնն է ։ արա-
րեալն յարգանաւն կուսին՝ էիցս արարիչն է ։
նմանեալն մարդկան՝ հօր քնուիթեան էակիցն է ։
ծնեալն ածՙ ՚ի կուսէն՝ հայրածինն որդին է ։
կերպացեալն ՚ի մօրէ՝ անեղ հօր կերպարանն է ։
քաշեալն ՚ի դիրկս կուսին՝ հօր ամենակիցն է ։
որ կերակրեաց զկալմն ՚ի կուսէն՝ էիցս կեր-
կրիչն է ։ կերպացեալն ՚ի կերպ ծառայի՝ հրեղ-
նաց հրագաւառն է ։ որ շրջէրն ընդ մարդկան՝ ՚ի
յերկինս քնակեալն է ։ երկրորդն ադամ՝ առաջ
նոյն ադամայ ստեղծողն է ։
Ա յսքան կարճառօտ ըստ չորեքտասան աստիճա-
նին հաւատոյ և որ ոչ հաւատայ և ոչդ աւանէ այս

պէս զՅԻՆ մարդացեալ. այնպիսին հեղքեալ ՚ի զեղչի։

Ա յսքան առայս ։

ՅՈՒՆ. Ասէջն պատասխան ասէ ։

ԼԵ. այսինքն՝ զոր ինչ ՚ի նախագաղտիարն կէ ըպա րանէ մարդ՝ կամ վասն առաքինութեան, կամ վասն իմաստասիրութեան՝ այն սկիզբն ասին՝ հիմն և յարաձգութիւն. և զոր յետոյ գործով զնայն կատարէ՝ այն կատարումն սկզբանն ։

Արդ՝ ոմանք այնպէս հիմն արկին ՚ի սկզբան լայն և ընդ արձակ. որ բազում շինուածս տանի. որպ առաջին սուրբքն արարին և այնպ յարաձգագոյն մտաք, զի ձգտումն նոցա մինչև յերկինս էհաս, և ՚ի ժամանակս որէս ՚ի յաւիտեանն ձգտեցան. զի որպէս զբ՝ նետ կամ քար ձգէ որքան ձգեաց, այնքան երթայ նետն և քարն, և յորժամ ի վախն հատանի՝ դադարումն առնու. իսկ առաջինքն այնպ ձգտեցին զվիտան. որ մինչև յերկինս էհաս, և ՚ի յաւիտեանն ժամանեաց ։

ՅՈՒՆ որոյ ասէ. սկիզբն պատասխան ։

ՅՈՒՆ. ՈՎՔ՞ էրն գնոք ասհանէ ։ 34 ՔՐ՝ ՚ի գուռ հիմ և ՚ի շինական մարդ կանէ ե զև սկիզբն, որք սահման դնէին այգւոյ և անդաստանի և գիւղի, զի կոպր լծի որոշեցեալ ՚ի միմեանց ։ ՓԱՓՈՒՆ ԱՌԱՔԻՆՈՅՆ ՅՈՒՆ ՀՈՓՈՒՔԻՆ ։

ԼԵ ։ Ա յսինքն՝ զի որպէս առաջն ընդ անցեալէ զՀՈՒՆ. այսպէս և պոկսան չէ հասեալ ՚ի չափն և լծեբի է, և երկաքեանն անչափեն, և ամենայն ինչ որ անչափէ՝ անպատմանէ և անկարգ ։

ՅՈՒՆ. Նայնպ և ասհնան՝ պատասխանէլով ՀՈՒՆՈՅՆ 35։

ԼԵ

ԼԶ. Ընդէ սահմանն՝ տայ ամենայն գոյիցն պնբա-
քանչիւր պետքն մարդոյն՝ զնւբն և անքանիցն.
զնւբն՝ այսինքն որպէս հինգ կ գայարանքն,
առն մեկն՝ զնւբ չափն առնուն յաշխարհէ. այս
ինքն աչքն՝ զդոյնն միայն տեսանէ, և ականջն զձայնն միայն լսէ՝ այսպէս և այլն, ըստ նմին օրինակի.
և ամենայն ոք զնւբն առնու. անշուշտ տարբ լքեն
զնւբ, և մնկականքն զնւբն, և անքանքն զնւբն,
և բանականքն զնւբն. զի սահմանն տայ ամենայն
ուժեք՝ զնւբն որոշել լով ՚ի մէսոյն։

ԼԱՆ. Յաւէրժէսուռ ոչ անբաւոյթիւն ևմանկանացու 35
Ընդ յսինքն՝ զինչ դիտեն ոչ մոռանան, և այլ ՚ի
կարեն ուսանիլ. իսկ մեք ուսանիմք և մոռա-
նամք. ոմանք ասեն՝ լժէ քաջք են, և այսպէս ա-
սեն՝ լժէ յետ ջրհեղեղն՝ նոյի մին որդի եղև
մանիտան անուն, և մին դուստր այլ աստղիկ անուն.
և յորժամ առաջ էհարց գնոյ՝ լժէ այլ որդի կամ
դուստր ունիմ, և նա ամաչեցաւ և ասաց՝ լժէ
ոչ, յայնժամ այն ե լկու դուստր և որդին՝ քաջք
դարձան և անե րևոյժք եղեն. և վասն այն մա-
հացու ասեն գնոսա՝ որ ծնանին և մեռանին, և
ոչ որ կու տեսանէ գնոսա հանապազ հարսանիք
դաբ և գուսան տեսանեն և քնական ուրախ
գիտուժիւն. այլ այս ոչէ ճշմարիտ։

ԼԱՆ. Պոէտէ գէոէլ ՚ձէ։

ԼԶ. Ընդ յսինքն՝ զի բանական բնուժիւն պարտէ
ամենայն գիտուժիւն ընդունակ լինիլ, և ոչ լժէ
ոչ պարտական ինայ, զի վասն այն ետ ասծ, զլոյս
քա-

բանականին մարդկային քնութեանս, զի բանականին լուսոյն ունակացուցանէ զլոյս գիտութեան ի մեզ. որպէս և բանական լուսով աչօք ըմբռնեմք զլոյն, և նովաւ զայլ կենդանեաս ճանաչեմք. վասն որոյ ասէ մարգարէն յովել՝ թէ լուսաւոր արարած ձեզ զլոյս գիտութեան. վասն որոյ ասէ պօղոս գնդեցի. այսինքն՝ զոր ինչ ըստ կարգի գիտէ լոյն են՝ այլոյն գիտէ մեզ զամենայն ինչ ըստ կարգի։

Եւ արդ՝ զանազանին գիտութիւն և իմաստութիւն, զի իմաստութիւնն հանրականէ, իսկ գիտութիւն մասնական. և որպէս աչքն մտանէ անձին՝ թայց նովաւ տեսանեմք զամենայն ինչ. այսպէս մտէ մեզ նախ՝ լուսաւոր առնել մեզ զլոյս գիտութեան, և կալել վնաս իբրև զաչք տեսող ամ իմաստից։ Եւ երկրորդ՝ նովաւ զամենայն մասունս իմաստասիրութեան կատարել և տեսանել, և նովաւ գտանել զգիտութիւն էակաց, և գիտութեամբ էակացն գտանել զարարիչն՝ և նմանիլ նմա։

Երրորդ՝ ղնոյս տեսակունքն՝ պարտէ և նոյն աչօք գիտութեանն տեսանել զգործնականն. թէ քանի՞ թաղեամ և զնաւական առաքինութիւն գործոցն յառաջինն սուրբ հոգին, և ճրագիսի հրաշագործութիւնք կատարեցան՝ ինոցանէ. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ յիշեցէք զսքանչելս նորա զոր արար՝ և Զորրորդ՝ յետ այսր սկսցէ գիտել զայն՝ որ ամ ոք լինի, և ոչ գիտեմք. այսինքն զքաշխուն լուսաւորչայլ շնորհն՝ ի դաս հրեշտակաց, և անտի

գայց

գայ ի ջանէ յոգիս հաւատացեալ լոց, և հաւատքն այն մըն լուսոյն կապվի. ըստ այնմ՝ Թէ լուսաւորուն մտաց հեղձ առաքչին լուսոյն՝ ի քանակն միտս մեր առ՝ ի ճանաչել զկատարեալ բարին. և այս ամ առաւօտուն լինի ընդ ծագումն լուսոյն. վ ըստ որոյ ասէ, մտիւք առ տէր և առէք զլոյս. վասն որոյ աւետեան եկեղեցի գոչէ՝ ի նմին ժամու, առաքեա ս տէր զլոյս քո և զճշմարտութիւն քո։

Հինգերորդ՝ պարտէ գիտել՝ Թէ կան տայր լուսոյ գոյ և այլ գերագոյն քաշխութիւն լուսոյ անճառականն շնորհին՝ որում ցանկալին ընդ տեսօտ հրեշտակքն տեսանել, զոր առաքեալքն ընկալան, և մարտիրոսքն. զի նախ որ հաղորդէ աճեղէն բնութեանն՝ և զամենայն հրաշս կատարել տայ ուսողին. վասն որոյ ասէ պօղոս գլխով, Թէ գոյ՝ ի մեզ բնութիւն, և պարտէ նոսա ճանաչել զլոյս գիտութեան, և գիտութեամբն զլոյս տեսականն և խմացականն իմաստութեանն, և նոսա զլոյս գործնականն առաքինութեանն, և նոսա զլոյս հեղձալ շնորհին՝ որ հաղորդէ աճեղէն բնութեն. և ամ ոյ բանական է՝ պարտէ զայս ամենայն գիտել, և Թէ ոչ պարտական ծնայ զկեանքն յայսմ յաւիտենական. վասն որոյ ասէ սիրտք, մի անցէք զբանս իմաստասիրութեան։

[Կան. Ջէ ՚ե՝ոհնո՝ն հոխնէրջ ՀՂՀոՀՀ ԼՆՆՀ 35։

Լե. Ա յսինքն՝ հանճառակ խորհուրդ ազդէ միայնոյ Թէ այս միայն աստուած լինի՝ Թէ այլ ինչ, այսպէս ըստ այսմ այլ ազգ հանճառակ խորհուրդ, չար և

և քարի անցանէ ընդ միտքն, վէ որպէս օդդ ընդ
ունակ է լուսոյ և խաւարի, չէ րնդունելի եան և
ցրտոտելեան, այսպէս միտք մարդկան այլայլին
՛ի վանապան իրս. վասն որոյ ասէ մարգարէն. ասա՜
յի խաւար ուրեմն արդեօք ծածկեաց զնս։
Ասէ ոլմբիադորոս աշակերտն արիստոտէլի՝
սքանչէ լի իմն հնարս եգիտ քնուելի իւն։
Դ՝ուաշուելուն հրուդուցել և հրուդուելէ կէղծաուրէուել
չնաշպուելեանց 36։
Էարց. Քանի՞ ազգ լինի հարբստուելի իւն և աղ
քատուելի իւն։
Պատասխանի. Տասն ազգ. այսինքն։
Նախ՝ որ բազում հայրենիք ունի։
Երկրորդ՝ որ բազում ստացուածս ունի, ձի, և
տաւար, և ոչխար, և այլ ինչք ՛ի տանն։
Երրորդ՝ որ բազում ոսկի և արծաթ ունի, և
այլ ազգի ազգի քարինս և ինչս։
Չորրորդ՝ որ բազում ազգականս և բարե
կամս ունի։
Հինգերորդ՝ որ հռչակաւոր անուն և վաստ ունի.
այսքան արտաքին փառլի ամուելի իւն։
Իսկ ներքինն՝ վեցերորդ որ անձամբ առողջ
լինի, և կգայարանօք փառլի ամ։
Եօթներորդ՝ որ անձամբ քաջ և ուժեղ լինի,
որպէս սամփսոն և այլն։
Ութերորդ՝ որ բազում լեզուաց գիտուն ունի.
Իններորդ՝ որ բազում արուեստս գիտէ։
Տասներորդ՝ որ իշխան կամ թագաւոր լինի.

Ա՜

Ե յաքան մարմնաւոր փարթամութիւ որ անցաւորէ ։
Իսկ հոգեւոր և անանց և գովելի փարթամութիւ
այսէ , որ մտաք իմաստուն լինի , և հոգին հաւա
տով և յուսով և սիրով լցեալ լինի , և մարմինն
առաքինական գործուածիւ համբ փարթամացեալ
լինի • և վասն այսպիսեացս ասէ արիստոտէլ • գո
վելի են գեղեցիկքն , իսկ որք զայս ոչ ունին
ասէ՝ պարսաւելի են և դարշելիքն ։

Բան • Դասէ՛ հոգեպարծ կեցցէ՛ աչքաբոյծ ։

Ասէ՝ զի սովորութիւնէ մարդկան՝ զի փարթամք
ծածկել զանան զինչս իւրեանց և զաղքատու
կեղծաւորեն • իսկ աղքատք՝ զանան զինքեանս
փարթամացուցանել ։

Երկրորդ՝ ծերք և տղայք՝ զի մինչև յիսուն ամն
մարդ՝ զանայ զինքն տղայացուցանել գողանալով
զժամանակն՝ որպէս իւ է շատ ժամանակ ևս ապ
րել լոյկ • իսկ ծերն՝ զանն զայն որ՝ այլ աւելի
ասէ ամայ զինքն • այսինքն՝ իւ էպէտ յառաջիկայն
կարճանալէ՝ զինչ է ալ ժամանակն բազմացուցանէ ։

Երրորդ՝ առաքինին զանայ ծածկել զբարի գոր
ծեն • ըստ այնմ՝ իւ է մի առնել ՚ի ցոյց մարդ
կան՝ այլ հօրն քումմ ՚ի ծածուկ • իսկ մոլին՝ զան
ցանս իւր ծածկել զանայ , և զինքն քարե գործ
ցուցանէ ։

Չորրորդ՝ իմաստունն և տգէտն՝ զի իմաստունն
ունի բան նե րտրամադ րեալ , և յիմաստութիւ է անձ
խոկութիւն պարապեալ , վասն որոյ ոչ պարապի
աղտաբե րեալ բանիւ շատախօսութիւ ի առնել՝

այլ

այլ անդրէ զոհելոյն, զդէմքն՝ և զժամանակն խօսե
լոյ, ասա խօսի որպէս աղխ համեմատալ բանիւ,
և ոչ արկանէ յամենայն տեղիս զմարդարիտն
առաքէլ խոսից՝ այլ լոէ։ ըստ այնմ՝ եղէ և համարդ
որ ոչ խօսի։ եւթէ ոք վճռի ընդ նմա՝ ոչ տայ
պատասխանի։ ըստ այնմ՝ եղի պահապան բերանոյ
իմոյ՝ ի կատաղակիր մեղաւորին։ և այսէ նշան լռե
մաստուն մարդոյն։ ըստ այնմ՝ որ լմաստուննէ՝ ի
ժամանակին այնմիկ լռեսցէ։

Իսկ յիմարն՝ զի ոչ ունի նե՛ր ըստամադրել գիտուե
այլ անքանդաբար շաղակրատէ՝ ալեհատամ և զան
գուտ։ վասորոյ ասէ յոբ՝ ոչ անհամուեթ իւն քա
նիդ։ վասն որոյ և դաւիթ ասէ՝ ոչ են քանք և
ոչ են խօսք ոչ լինի լսել ի։

Էհնգերորդ՝ ի քանն որ ասէ, սահմանն յորժամ
առաւելու քառիւք՝ նուազին իրք։

Վեցերորդ՝ այսպէս և աղքատք և փարթամք՝ զի
փարթամանցն քազմացեալն քաղկացուեթ իւնք
յոյս կեանքս, և այն կեանքն նուազին իրքն։ վասն
որոյ ասէ տէրն, վայ ձեզ մեծատանց զի ընկալայք
զմխիթարուեթ ձեր աստ։

Իսկ աղքատաց որ պակասեալէ քաղկացուեթ իւն
ընչից։ ասէ՝ ե բանի աղքատաց հոգով՝ զի նոցա է ար
քայուեթ իւն յերկինից։

Իօթներորդ՝ զի որք աստ ցրուեն զքաղկացուե
ընչիցն՝ և տան աղքատաց՝ անդ գանձեն յերկինս
նոցա։ և որք աստ պահեն զինչս՝ անդ մուրանան
զնուղ լապտերացն և ոչ գտանեն։

Ութերորդ՝ զի որք հոգով զարդարեալ են՝ ինքեր
քուստ, և պայծառանան ճառագայթի յոյս լուսոյն
ըստ այնմ՝ Լիք վայելատակ լնորա առաջի նոցա,
այնպիսիքն արտաքուստ գծուծ լինին մարմնով
վասն որոյ ասէ տէրն վերս յաւհանուռ՝ Լիք վինչ ե լինք
տեսանել յանապատին՝ մարդ՝ ի հանդերձս փափ
կութեան։ ոչ այսպէս և վասն ե սայեայ մարգա
րէին ասէ ած՝ մերկ և բոկ շրջեցաւ ծառայն իմ
ե սայի։ և պօղոս ասէ վասն սրբոցն՝ շրջեցան
ընչիմաշիկք և մորթ օք այծենեօք։ չարչարեալք
սովեալք կարօտեալք։

Վ ասն որոյ ասէ տէրն՝ մի երկու հանդերձս ունիցիք։
Քանզի որ տգետք և անպարզք են հոգով՝ որպէս արտա
քուստ զարդարին։ ըստ այնմ՝ Լիք լայնեն զգրա
պանակս իւրեանց։ և երկայնեն զքղանցս հան
դերձից իւրեանց։

Ինն երորդ՝ զի որ բարեգործութեամբ փար
թամք են՝ նոքա՝ ի մեղաց աղքատ են։ և որք մեղօք
փարթամք են՝ յարդարութեց գործոց աղքատ են։

Տասներորդ՝ զի թագաւորք և իշխանք հեթա
նոսաց՝ որք ատ հնչակեալք են և երևելիք մարդ
կան, անդ ասէ՝ ոչ յիշեցից զանուանս նոցա։ զի
ամենայն հեթանոսք ոչ ինչ են և ոչ ինչ համա
րեցան նմա։ որպէս և մեծատունն՝ զի ոչ զքո ճա
նաչէր ՝ի սրբոցն՝ քայց միայն զաբրահամ։ զոր
ակն ջօք լսէր զանուանն, և զաւգտս զոր աշխատ տե
սեալէր, որ անկեալ կայր ՝ի դրան նորա։ զորոյ զա
հաւն մեծատանն ոչ յիշէր տէրն, զի որ բարձրչ

առաջին մարդկան , պիղծէ առաջին ։
իսկ որք և հիւանդքն՝ յորոց և անուճանքն չէ յայտնի յաշխարհի , նոցա ասէ տէրն՝ անուճանք ձեր գրեալ են յերկինս ։
Անդ ոտից քաղկացուցիչքն բաղմանան աստ , անդ նուազին իրքն • և այլն ։
Բան • Ընկեցաւ ի ջրերէ գլուխն և ասացաւ ցհ թո՞ղ առնես ոհիան 36 ։
Լէ • Պահմանան՝ կամ յենիթ ակայէ առնու՝ կամ ՚ի կատարմանէ , և կամ յերկոցունցն • այսինքն յենիթակայէ և ՚ի կատարմանէ ։
Հարց • Որքանաւր ասի ենիթ ակայ և կատարուածն ։
Պատասխան • Ինչ տասն կէ բայիւ ։
Կ՚ասի՝ ենիթ ակայէ նոյ ըստ ամենայն բանն , իսկ կատարուածն՝ նորին արտաքոյ բացի բանն ։
Երկրորդ՝ ենիթակայ լինի արտաքոյ բացի բանն , իսկ կատարուածն առնու բանն ՚ի լսելիս մարդկան ։
Երրորդ՝ ենիթ ակայէ տեսականն , իսկ կատարուածն նորին գործնականն ։
Չորրորդ՝ ենիթ ակայ հաւատքն , և կատարուածն գործքն • վասն հաւատք առանց գործոց մեռեալ են ։
Հինգերորդ՝ ենիթ ակայէ յոյս , և կատարուածն յոյժ առնու զյուսալին յոյ ։
Վեցերորդ՝ ենիթ ակայէ վարք առաքինութիւն անց , իսկ կատարուածն փոխարէնն պար առնուն յոյ • որպէս միշտն ենիթ ակայ ունի զաշխատանքն • իսկ կատարուածն զարդիւնս պտղոյն ։
Եօթներորդ՝ որպէս ինքս ասէ , այսինքն վայն հիւ-

հիւանդն ենթակայ է. իսկ կատարումն է զոր ինչ գործէ հիւանդն ՚ի վէրսայ փոյտին։

Ըստ երորդ՝ ենթակայ է աստէ զաբ աշխին զէ րկ նային մարմինն, իսկ կատարումն՝ զի աստէ զաբ աշխն առնու զազդումն գիտութեան՝ ե րկնային մարմնոյն. և զոր ինչ լինի ՚ի շարժմանէ աստէ զայն՝ նա գիտէ զայն։

Ինն ե րորդ՝ իմաստասէրն ունի ենթակայ զամենայն գոյս. իսկ կատարումն՝ զգիտութիւն էակացն։

Տասն ե րորդ՝ ենթակայ լինի իմաստասիրին՝ գիտութիւն էակացս. իսկ կատարումն՝ զի նոյն գիտութեամբ նմանի նմա։

Դարձեալ՝ զի ասէ սահմանն առնու ենթակայ է։ Երդ՝ ամենայն ինչ նիւթէ և տեսակ, իր է և անուն, ենթակայ և ստորագրեալ. զայն ամենայն ընդէր թողաւ, և ենթակայ և կատարումն ասէ. այսինքն՝ զի նոյն նիւթն տեսակաւորել, որ չէ տոյ եղև իր և անուն. այն ենթակայ դառնայ՝ այլոյ ինչ կատարումն, զի ենթակայ և ստորագրեալ տեառնէ՝ որ ՚ի վէրսայ տեսակի ստորագրի՝ կամ պատահումն ՚ի վէրսայ գոյացութեան. իսկ ենթակայ զնիւթ ինչ ասէ՝ որպէս փայտն, և կատարումն որպէս աթոռք. նախ զազդումն որ ազդէ միշտ զփայտ գոլն, և յորս գործի ինչ աթոռ կամ արօր։ Դարձեալ՝ ՚ի կատարումն է սահման, ըստ որում նկատէ ՚ի միտս իւր արհեստաւորն՝ զի է այսպիսի ինչ առնեմ։

Իսկ յենթակայէ և ՚ի կատարմանէ, զի հիւանդն են

ենք ակայ է փայտն և կատարումն զինչ և առնէ
աշխատ, կամ տաճար։

Լատն. Ի՞նչ է կոփորիալ ինսթրումէնտն Նահե ։ 38։

Լե. Անյինքն՝ զի տաճան կե ըպիճ ասի կատարե լուծ
իմաստասիրին ։

Նախ՝ զի ե ըկոտասան մասունս իմաստասիրուեն
գիտիցէ կատարե լապէս ։

Երկրորդ՝ զի այս տե սականէ, և ընդ սմին զգործ-
նականն ունիցի ։

Երրորդ՝ կատարե ալ, այսինքն կատարե ալ սիրով,
այսինքն ամենայն տենչմամբ զնմաստուեն սիրեն ։

Զորրորդ՝ կատարե ալ, այսինքն մինչև՝ ի կատա-
րումն ուսմանն՝ սիրով և փութագնումբ ցանկայ,
և ոչ հե ղգուլթե ամբ ։

Հինգե րորդ՝ կատարե ալ, այսինքն զի մինչև՝ ի
կատարումն կենաց իւրոց, ընդ իմաստուլթե ան
պարապի • և այլ իրաց ոչ հետևի ։

Վեցե րորդ՝ կատարե ալ, այսինքն զի զամենայն գի-
տուլթիւնս կատարե ալ ունիցի • և ոչ կիսատ ։

Իօթնե րորդ՝ կատարե ալ, զի կատարե ալ և ճշ
մարիտ բանս ուսանի և ոչ զառասպել • Լթէ
յաւերժ ուսանիցեն՝ ինոյն որդուոցն են՝ որ են քաջք,
և այս սուտ • այսպէս և պատմեն, որպէս զսրալէզն
և վեղջե րոմայեցին, և ոչ կենե րծոմածն • որպէս
այն՝ լթէ հոգիքն ամբարե ալ կան յերկինս, և
յետոյ գան ծնանին • այլ զճշմարտուեն ուսանին ։
Ութե րորդ՝ զի կատարե լապէս գիտասցէ զգի-
տուլթիւն էակացդ ։

Ինն

ինն երորդ՝ զի և զինքն կատարեալ գործէ, ընդ
գիտութեամբ էակաց, զի և ինքն էակ է։
Տասն երորդ՝ զի կատարեալ անձամբ, և կատա-
րեալ ապա ունիցի զնմանութիւն այ. և որ այս-
պէս իցէ՝ նա է կատարեալ իմաստասէր։
Եթէ ոք ասիցէ՝ զայս ամենայն ո՞ւր կարէ կատա-
րել, և ապա իմաստասիրութեանն հասանիլ։
Վասն որոյ և ինքս իմաստասիրութիւնս՝ քաջա-
լերէ զնետւօղն իւր անուամբն իւրով, զի ասէ
կատարեալ իմաստասիրութիւն, զի յուսանել
ամենայն մասունքն իմաստասիրութեանն՝ կատարի
առուսումնականն. տեսականնաւն և գործնականնաւն։
Արդ՝ նախ քաժանի իմաստասիրութիւնն՝ ի տե-
սականն և ի գործնականն. իսկ ուսումնականին
միտքն կայ՝ միշտ ի տեսութիւն իմաստից. այս
տեսականն՝ զի աչօք տեսանէ զգիրսն, և լեզուաւն
ընթեռնու՝ և ունկամբ լսէ՝ և ի նե րտրամա-
դրեալ միտքն հասուցէ. այս է զի գործնական։
Իսկ որ տեսականն քաժանի յերիս, այսինքն ի
քննաբանականն, յուսումնականն, և յաճ ա բանականն.
և նա բանական մտօք զբուն իմաստքն ուսանի.
զի ամենայն իմաստութիւ քննականէ բանականաց՝
և այսպէս զքննաբանականն կատարէ։
Իսկ ուսումնականն՝ զի ամենայն իմաստք ուսանե-
լով ստանայ, և այս ուսումնականն։
Իսկ զաճ ա բանականն՝ զի ամենայն ճշմարիտ իմաս-
տասիրութիւն կոչի, վասն որոյ ասէ մարգարէն՝
բանք տեառն են բանք սրբ, այսինքն՝ զի ոչ ինչ

ճշմա

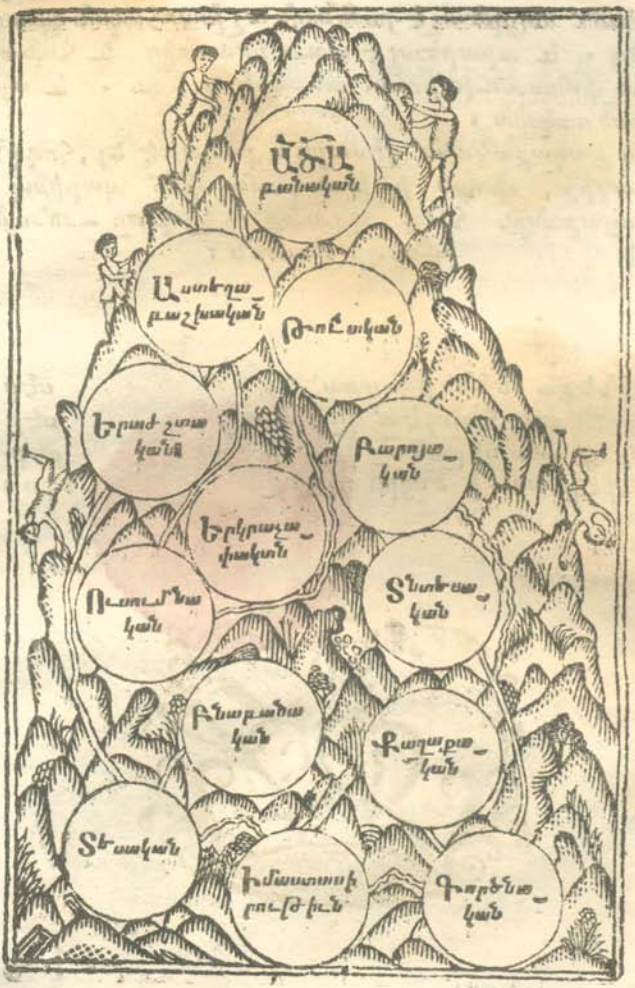
ճշմարիտ և որ բան կայ, ամենայն այ բանիք կո-
չին. և այս աստուածաբանականն:
Իսկ ուսուցչականին մասունքն, այսինքն՝ Թ ուս-
կանուԹիւն, ե րուժ շտականուԹիւն, ե րկրաչափու-
Թիւն, և աստեղաբաշխուԹիւն:
Արդ զի ամ իմաստիք՝ բան բան ուսանի, և զա-
նազանուԹիւ՛ ի բազում Թիւս բաժանէ, և
այս ԹուականուԹիւն:
Իսկ երուժշտականուԹիւն, այսինքն զի երգով և
քառքառեալով ուսանին:
Իսկ երկրաչափուԹիւնն՝ զի ուսուցանօղն չափէ
զբանն յունկն լսողացն, և լսօղք չափեն յունկն
միմեանց, և յետ լսելոյն չափեն՛ ի միտս իւ-
րեանց որչ բանաւոր երկիր. և այս երկրաչա-
փուԹիւնն:
Իսկ աստեղաբաշխականն՝ այսինքն զի գաստղակա-
ճառ լուսակերպ բանս իմաստից բաշխէ՝ ՛ի մա-
տունս հոգւոց և մտաց, զորմէ մոգքն ասէ՝ Թէ
գերեզկագոյնէ նա քան զարեգակն. և քան զեմ
դիրս աստեղաց և ընդ լուսոյ համեմատեալ
առաւել գտանի, զոր առեալ բաշխէ յունկն, և
հոգիս լսողաց:
Իսկ զբարոյականն՝ զի պատրաստեալէ զբարս
իւր ընդունակ լինիլ իմաստից, և մաքրիլ յամե-
նայն արտաքոյ տգիտուԹեան, և զարդարեալ
ամենայն իմաստուԹեամբ զբարս իւր. այս
բարոյականն:
Իսկ տնտեսականն՝ զի հոգին ոչ տունէ իմաստու-
Թիւ

Թեան՝ մտքրեալէ յամենայն աշխարհական ղբաղ
մանց • և արարեալէ տուն իմաստից, և հանա՞
պազ իմաստուԹիւնն տեսանի ՚ի նմա • և այս
ինտեսականն ։

Իսկ քաղաքականն՝ վէմարդս քաղսեք ՚ձյ, հոդին
քնակիչ, Ճիտքն իշխան, մարմինն պարիսպ,
զգայարանքն հինգ դրունք • ընդ որ ամենայն
իմաստք մտանեն ։

(Սենեքա մեծն՝ իմաստա սէր •
գարուճեաւս հանգէտ՝ լերին ա՞ սէր ։
Թէ ոք սմա սիրահա՞ րէր •
Ջանիւք առ ՚ի ծայրն ժամա՞ նէր ։)

Աճուն
բանական
Աստղա
բաշխական
Թոռնական
Երաժշտա
կան
Բարոյա
կան
Երկրաչա
փական
Ռետորնա
կան
Տնտեսա
կան
Բնաբանա
կան
Քաղաքա
կան
Տեսական
Իմաստասի
րություն
Գործնա
կան

Իսկ տասն պօրուքէք հոգւոյն՝ հինգ դիտնականն որէ իմաստասիրաց լծաղն, և հինգ կենդանականն որէ ընտրելոց լծաղն ։

Այլ և տասն սեռականագոյն օեռքն որ ՚ի մարդս, այս զանազան տունք ՚ի նմա ։

Դարձեալ՝ մին լծաղն հինգ ձայնք պարփիւրի, և միւս այլ լծաղ հինգ ձայնք պղատոնի • և միւս լծաղ օւլթ մաստունք բանին՝ որէ անուն և քայ և այլն։

Եւ դրէ՛ այլ և այլ լծաղ պէսպէս շարժմունքն որ կան ՚ի վեց շարժման, լինել լուլթէ, ապականուլթիւն, աճել լուլթէ, նուազուլթէ, այլայլուլթէ, և ըստ տեղւոյն փոփոխումն ։

Իսկ միւս շարժուն վեց, ՚ի վեր, ՚ի վայր, յետ՝ յառաջ, յայլ, և յահեակ ։

Դարձեալ շարժուն՝ բռլորակի, ուղղակի և լծ իւր։

Դարձեալ շարժուն քնուլթէ, բռնուլթէ, և կամաւ, այս ամենայն քնակիչ քաղաքիս • և իմաստուլթիւնն կարգաւորիչ տոցա ։

Դարձեալ՝ երեք առաքինուլթիւնք հոգւոյն, և չորք առաքինուլթիւնք մարմնոյն ; և սոքա կարգաւորիչք և վէրակացուք քաղաքիս, և գիտուլթիւն իմաստուլթեանն՝ բղխէ յայս քաղաքս յանհուն ծովէն գիտուլթեանցն այ • վասն որոյ ասէ մարգարէն • գնացք գէտ տոց ուրախ առնեն զքաղաքն այ • և այս քաղաքականն ։

Արդ՝ այսպէս ամենայն մասունք իմաստասիրուլթեան՝ կատարի ՚ի մարդս, տէսականաւն և գործնական՝ նպաւն, որպէս ցուցաւ ։

Յոբ • Ով է սա որ խոսի անգիտութեամբ եւ խօսքերն ոչ իմաստութեամբ ասէ։ Յոբ 38 • 2։

Լէ • Ա յսինքն բարեաւն։

Նախ՝ զի բարիք ած ։ Երկրորդ՝ ամենաբարի ։ Երրորդ՝ արարիչ բարեաց։ Չորրորդ՝ կամեցօղ բարեաց ։ Հինգերորդ՝ տաճօղ բարեաց ։ Վեցերորդ՝ զի գիտ՝ զի ամ՝ չար՝ի բարին դարձուցանէ ։ Եօթներորդ՝ զի գիտանականաւն ։ Նախ՝ զի գիտէ նէ ։ Երկրորդ՝ ամենագէտ է ։ Երրորդ՝ ստեղծօղ գիտութեան է անց։ Չորրորդ՝ զլաօղ գիտութեան է անց։ Հինգերորդ՝ յաւուրջ քան զ լինելն գիտէ ։ Վեցերորդ՝ զամենայն միահամուռ գիտէ ։ Եօթներորդ՝ զամենայն կատարեալ քնութեամբ ճանաչէ ։

Իսկ կատարեալն կարօղ ած ։ Իմ ամենակարօղ ։ Իմ զօրութեան անց ստեղծօղ ։ Իմ զամենայն զօրացուցանօղ ։ Ըստ այնմ՝ զօրութեամբ իւն տայ ահ՝ր եւ բիւրազածս ոյ ։ Եւ գկատարեալն իւր ուսուցանէ նոցա ։ Վասն որոյ ասէ՝ հաստատեա՛ ձեռս այն քումն զ քան քո յեւ բիւրզքո ։

Յոբ • Ո՞ւր էիր ինձ պատմել ինձ եթէ գիտես ամենայն 38 • 18։

Լէ • Ա յսինքն թարեաւն՝ կամքն է ունակութեան քարեացն ։ Եւ գիտանականաւն՝ միտքն է ունակութեան գիտութեան ։ Եւ կատարեալն՝ հոգոյ յանձնարարն զօրութեան ունէն զի կարիք ։

Յոբ • Ի՞ւր փոխանակ ինձ փոխ առնուս ոգեաց 38 • 8։

Լէ • Անհատար • այսինքն՝ զի օրպէս ոչ ոք անց

Լոյս

լեալ անկատարէ, այսպէս և հոգի առանց իմաստութեան անկատարէ. քանզի չորիւք զննականին կատարեալն և անկատարն, այսինքն զի ամենք նախ անկատար լինին՝ և յետոյ դան ի կատարեալ իւրեանց ոգի անարատ մարմինն՝ որ յետոյ առնու կատարեալ։ Եւ որպէս արտաքոյ հառոյ յետոյ հասանին, այսպէս երեխայքն յետոյ ծնկրտին, և լինին կատարեալ անուանմամբ։

Երկրորդ՝ ընդդէմ այսմ՝ ոմանք նախ կատարեալ և յետոյ անկատար լինին, այսինքն որպէս կենդանիք որ յետոյ մահանան։

Երրորդ՝ զի ոմանք ի սկիզբն անկատար, և ի վերջն անկատար և ի մէջն կատարեալ. որպէս լուսին մինչև ի հնգետասան օրն անկատար և ի հնգետասանին բոլորութեամբն կատարեալ և յետ հնգետասանին դարձեալ անկատար. այսպէս և կենդանիք նախ անկատար զի ոչէին լեալ, և յետոյ անկատար, զի ոչ ինչ դառնան. իսկ ի մէջին կատարեալ՝ որ քան կենդանի կային. այսպէս՝ զինին նախ անկատարէ մինչ քաղցրէ, և յետոյ անկատար երբ քացախի, և ի մէջին գինի է։

Հնգ ընդդիմակ սորին՝ ոմանք նախ կատարեալք, և ի մէջին անկատար, և ի վերջինն կատարեալ. այսինքն որպէս մարդկան ոգի, զի նախ կատարեալ են կենդանի գոլով, և ի մէջինն անկատար լինին զի մեռանին, և ի վերջն կատարեալ լինին յարութեամբ. և այսպէս տրամանկիւնքն ըստ[illegible]

Լե. Աւրդ՝ կրկին գործ գիտնոց, նախ եթէ գիտէ՞ գիտուն է. և դարձեալ՝ թէ գիտէ որ չէ գիտուն՝ նոյնպէս գիտուն կոչի. իսկ դիմակ սորին ազգեսն՝ նախ զի ոչ գիտէ տգէտ. և երկրորդ՝ զի ոչ գիտէ՝ թէ անգիտէ ինքն, և այս կրկին յիմար բուռթիւնէ. վասն որոյ ասէր տէրն Տրէխին՝ եթէ միայն կոյրք էիք՝ ոչ էր ձեր մեղ, այլ ասէք՝ թէ տեսանեմք և մեղքն ձեր հաստատ մնէ. վասն որոյ որ գիտէ զչափ անձին՝ կատարեալ իմաստուն է։

Տէս՝ զի տգէտն որ ճանաչէ զտգիտութիւն իւր՝ իմաստնոց կարգի է։

Բան. Աճ ըղ ինչ ասի և կոչէ, իսկ հարցական ոչ այսպէս 39։

Լե. Տէս՝ և այս չորիւք զանազանին, զի դոյ քան զբր կամի մարդ և ոչ կարէ. ք՝ զի կամի որ անմահ լինի, և քան զարեգակն դառնայ, և ոչ հաւ թռչի, և կամ թէ՝ ի բնական կրից ազատի, այլ ոչ կարէ։ Երկրորդ՝ ընդդէմ սորին է, որ կարէ ինչ առնել և ոչ կամի։ Երրորդ՝ է որ ոչ կամի՝ և ոչ կարէ, այսինքն՝ զի ոչ կարէ և ոչ կամի՝ չէ էութիւն ինն դառնալ. այլ ամենայն ոք զոլն իւր կամի։

Իսկ Չորրորդ՝ զի է քան որ կամի և կարէ, որպէս հասարակ արհեստ մարդկան՝ զի կարեն և կամին. այսպէս և այսոքիկ տրամանկիւնք են։

Բան. Կատարեալ իմաստուն՝ անխոչդ ոչ գանի 39։

Լե. Զի հրեշտակք և մարդիկք, ոչ վասն ան հասին ցանկանալոյ կորեան. իսկ իմաստասէրն գիտէ լով զչափ կարողութիւն բնութեան, ոչ ձևոյ՝ ինչ քան զվար իւր. այսինքն՝ զի է պէտ

զգիտութիւն էակոյս գիտացին՝ և պատրիկն գտին, և զնմանալի ըզրութիւն հրէ շահակաց ծանեան. որպէս ասէ սղոմոն՝ քան զի պատրիկն պարարածոյ՝ հրաժարակէր առ իմանալի զօրութիւն երկնային. և ասացին՝ թէ երբեքեն անմարմին չէ լինիս, և թէ միոն ի մարմնի առաւորի և այլն. բայց ոչ ձգտեցան զանեղականն էութիւնն գիտել, թէ զի՞նչէ բնութիւնն այ. զի գիտացին որ տանեն անճառե լի է։

Եան. Վասն չի՞ փոխեան Ջեն կօթոնրնեն՝ պէնչաց անլուրնեն 89։

Լե. Որպէս տոկոսապահանջքն՝ որ ըօհս խնդրեն ընչիցն, և այն շահին այլ շահ. և ոչ լիանան իրօք։ Այլ խնդրել լինի՝ թէ վաճառքդ մարդ ոչ լիանայ իրօք, այլ որ քան շատանայ ինչքն՝ անկուշտ երևի ստացօղն. և այս վասն տան պատճառի։

Ղախ՝ զի հոգին ցանկայ ի նախատիպն կէ լսայ ընել այ, և այնէ ցանկութիւն հոգւոյն. իսկ մարդ զայս ոչ գիտե լավ՝ թէ զայն խնդրէ բնութես, այլ սկսանի պէսպէս ինչք ժողովել, և զի այն օտարէ կարօտութեան բնութեանն, վասն որոյ ոչ լիանայ. որպէս ծարաւեալ ոք՝ որ քան զայ ի ջրոյն այլ աղգ կնըակուր ուտէ, այլ առաւել ևս ծարաւն։

Էրկրորդ՝ զի բնութիւնս ի պրախատին բոլորին տիրէր, վասն որոյ մանանաւորսաւն ոչ լիանայ. զի զբոլոյն խնդրէ և ոչ գտանէ։

Էրրորդ՝ զի մարդս հոգի է և մարմին և միտք,

որդ

արդ՝ ես ըմբռնեմ քաղցեալ լինելով՝ և զմին ոչ այլ
բան, այսինքն զմարմինն վասն այն ոչ կշտանայ։
Զոլորտն՝ զի որքան փայտ գիշեն՝ ի միասին տգոյն՝
առաւել լաւ բոցն և ոչ շիջանի։ այսպէս ցանկալ է
բազում ընչիցն բարեգործել զանկշտանալն կենաց։
Հինգերորդ՝ զի որքան ինչն յաւելլու, բնաւ ի նոսն
նուազել և կարօտանալ իւեն բազմանալ։ զի որ միոյ
ելն ունի, ցանկայ միոյ այլ ստանալ, իսկ միոյ աշ-
խարհի վաճառուն՝ ցանկայ միոյ աշխարհի այլ
տիրանալ։

Տես զի սակաւ ինչքն՝ սակաւ ընչից կարօտացոյց
զմարդն, իսկ բազում ինչքն՝ բազում ընչից կա-
րօտացոյց։ որպէս սակաւ հուր՝ սակաւ այրէ, և բա-
զում՝ բազում այրէ։

Վեցերորդ՝ զի անաշխատ գոյքն բարեգործեն զար
ընչասիրութիւն, այսինքն՝ զի անաստուածն ծնա-
նել լով բազմանան։ և անդք զտհմականս տալով,
և զայս տեսեալ մարդ՝ մուատոյ կինքն ի սիրոյ
ընչից, և միշտ նոցա ծառայէ։

Եօթներորդ՝ զի ի շքեղն աշխարհիս առատանալ,
բարեգործել ընչից ծառայէ և զմուատոյն զեծայինն՝
և զհոգին։

Ութերորդ՝ զի որոյ հոգին աղքատէ, նոքա մարմ-
նով ջանան փարթամանալ։ զի ջանայ բնաւ ի նմ
ի՛ւ վտխանակ անճառ բարեացն և անանց կե-
նացն՝ ատտ ինչ առնուլով, զնորին ցանկալ ի իւեն
վճարել։

Ինսներորդ՝ զի կարօտանալ ի անհնչանայն ան-

լինելի իւնն ։ այսինքն՝ զի որքան անկուշտ միտք քննելի իւնն , այնքան կարօտելի իւն ընչիցն յա՛ւելու և տանջէ զնա , զի ցանկալի իւնն բնաւ դատէ զնա հասանել ցանկալեացն՝ և ոչ հասանելն տանջի ։ և այսպէս ցանկալի ն որպէս առ գանք լինել նման , զի ոչ ի ծոցս հանդչել նման՝ և անհա՛ւասարի ամբ տանջի ։

Տանի՛ք թարդ՝ զի անբան մոլելի իւնն յաղթէ զմարդն՝ զի չարչարի և գանձէ և ոչ գիտէ ուր ժողովէ , և մերկ և կեղտոտէ և մերկ գնայոյզ և միայն գչարչարանսն վայելէ ։ իսկ որ յամենայնէ հրաժարեալէ՝ նա՛ և հանգիստ աշխարհի և աղա՛տ յամենայն ցաւոց և ի ագահութենէ՛ ի վերոյ անձին իւրոց , վասն զոյց ասէ՝ որ ոչնչ հրաժարեալ յամենայն ընչից իւրոյ՝ ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել ։ զի ոչ կալչէք ոչ ծառայել և մամոնայի ։

Ա՛ռ յաքան առ այս ։

Ասէ ։ Հայր յաւիտենից գոյացուցիչ իւրեանց աշխարհս առաջ և գկանայսն և գերկինս՝ և այլ աշխարհս առ էակապահէին 398 ։ Հարց ։ Ընդ քանի՞ կէ բայի առի Նման և անմահն՝ ըստ Նախ՝ զի այլ և այլ տեսակ՝ նման լինին միմեանց ։ և դարձեալ որ ի միւն տեսակն այլանման լինին անհատք ։

Երկրորդ՝ զի ե՛րկու տեսակք՝ ամենեքին անմահ լինին միմեանց ։

Երրորդ՝ ի՛ե որքան որ տեսակ իրաք նման լինին՝ և բազմ իրաք անմահ լինին ։ և դարձեալ որ բազմ իրաք նմանին՝ և տեսակ իրաք պանդանին ։

Զոր

Ձորրորդ՝ թէ որք են որ անուամբ նմանին, և քնուլթէ զանապանին, և որք որ իրօք նայն են, և անուամբ զանապանին ։

Հինե երորդ՝ թէ որք են որ անուամբ և իրօք նման նին • և որք են որ անուամբ և իրօք զանապանին։

Վեց երորդ՝ թէ որք են որ մի անհատն յայլևայլ կե բպարան փոփոխին՝ ընդ ժամանակին փոփոխման։

Եօթնե երորդ՝ թէ որք են որ մին քնուլթ իւնս գոլով՝ ի նմանք՝ աննման լինին ։

Եւ տրդ ասասցուք ։

Նախ՝ զի յայլևայլ տեսակ նմանին, քո՛ ոչ անբա նից տեսակքն՝ զի զանապան տեսակք գոլով, բայց նմանին իրե րաց • նախ զի հասարակ կենդանիք են հինգ զգայուլթեամբ և անբանք և մահ կանացուք, և՛ ի դիմակ այսմ, որ՝ ի նոյն տեսակին աննման լինին • որպէս սպիտակն՝ զի զգալն միա պէս ունին սպիտակ, բայց այլ ազգ սպիտակ ձիւնն, և այլ ազգ կաթն, և այլ ազգ բուրգն, և այլ ազգ ծաղկունք, և այլ բամբակն ։

Երկրորդ՝ զի երկու սեռնևին ոչ նմանին• այսինքն՝ որք կենդանին • շնչաւորն և անշունչն տարե րք աննմանք են • և ընդդէմ այսմ՝ մին տեսակն նման իրե րաց անհատքն • որպէս ամենայն տեսակաց անհատք նմանն են ։

Երրորդ՝ թէ որք են որ սակաւուք հասարակին, և բազմօք զանապանին • այսինքն՝ որպէս մարդ և հրե շտակ, հասարակ կենդանիք են և բանական • իսկ բազմօք զանապանին, այսինքն՝ ոչն անմահութիւն

և անմահ և լոյս • իսկ ոմն մարմին և մահկանացու՝ և հողեղէն և երկրաւոր ։

Իսկ ընդդիմակ՝ որ ստակաւոք զանապանին և քաջ մեք հաստարակին • այսինքն՝ ոչ մարդ և անասուն, որ ստակաւ զանապանին, զի նա անքանչ և անխօսք • իսկ այլ կէ երկիւ ամենայն հաստարակ, այսինքն կենդանի՝ մահկանացու՝ հողեղէն՝ զդայական՝ ընչաւոր ։ Ազորդ՝ ի-ե որք են որք անուճամբ նմանին, և քնուճեամբ զանապանին • ՚ի՝ որպէս հոմանունքն որոց անուանքն միէ՝ և իրն զանապան • և ընդդիմ այսմ գոյ, որ իրն նոյնէ՝ և անունն զանապան, նախ՝ որպէս բազմանունն • և դարձեալ որպէս ծով՝ գետ՝ աղբիւր, զի իրն մի ջուրէ և անունն զանապան ։

Էինգ երորդ՝ ի-է որք են որ անուճամբ և իրօք նմանին՝ այսինքն որոց լուսաւորք • զի անունն լոյսէ և էուճի իւնքն լոյսք • և ամենեքեան են ի-է ակայ ունին • ՚ի արեգակն, և լուսին, և աստեղք, և ճրագք, և ընդդիմ սորա, որ անուճամբ այլ են՝ և էուճ այլ • որպէս լոյս և խաւար • մահ և կեանք • չար և բարի, դառն և քաղցր, սեւն և սպիտակն ։

Վեցերորդ՝ որ մի անհատն այլ՝ այլն, և քնուճի ինն նոյն մնայ • որոց մարդ՝ երբեմն մանուկ, երբեմն երիտասարդ, և երբեմն ծեր • այլև տրտմուճի ինն և ուրախուճի իւնն, քաղցն և ծարաւն, աղքատուճի իւն և հարստուճի իւնն • և բարուճի իւնն նոյնէ և ընդդիմ սորա՝ այլև այլ անհատք միշտ նոյն և նման • որպէս երկին և տարերք միշտ նոյն

կա՝ ի սկզբանէ, և ոչ այլայլին ։
Հօրէն ելոյդ՝ որ ի մի բնութ ի նմանս՝ անմանք
են. ՝ի՝ ոգի մարդ մարդոյ նմանէ, և անմման ընդ
դէմ սորա՝ յանմմանս նման. ոգի բանականք և ան
բանք՝ բաղում իրօք նմանին ։ Ի յաքան առ այս ։
Յակ լծէ իմաստասէրն յայսցանէ, որով կէ բպիճ
նմանի ։ այսինքն սակաւ ուք նմանի, և բազմօք
պակասանի. որպէս յայտէ գիտողին ։
Բան. Խոյ փոքրատն ամաւ 40. 20 ։
Լճ. Տարակուսալ ի՝ ի տգիտալ եանց լինի,
և կրկինէ՝ գիտալ ի և տգիտալ իւն, վն ոմանք
հաստատեն ՝ի գիտել բանին, և սխտարակոյս. որ
պէս ասէ մարդն, հաւատոյի զոր և խօսէ յայ ։
Յակ ոմանք ե րկմիտ են ՝ի գիտալ իւն իր ին.
և այր ե րկմիտ առանց հաստատուէ է յամ բ ան
իւր. այլ և ե րկմիտն լմ ե բահաւասանէ, որպ առաց
պետրոսի, լմ և բահաւատ ընդ է ր ե րկմտեցար ։
Նոյնպէս տգէտն կրկինէ, ՝ի՝ նախ որ գիտէ վնր
տգիտալ ին, վն գիտէ որ չգիտէ՝ և այնպիսին իմաս
տուն կոչի. ըստ այնմ՝ լմ է գիտել զգ չափ անձին՝
կատարեալ իմաստուէ ։ Յակ միւս տգէտն՝ որ ոչ
ճանաչէ զտգիտալ ես, ոչ գիտէ՝ լմ է չգիտէ, այլ
գիտէ՝ լմ է գիտէ, և այն առաւել տգիտալ ի է.
վայ ասէր տէրն առ հրէայն՝ ե լմ է կոյրք էիք ոչ էր
ձեր մեղք, բայց արդ ասէք, լմ է տեսանեմք, և մե ղքն
ձեր ՝ի ձեզ հաստատ ալ ին. և այս տրամանկ բնիք
են առքա, վն ոմանք գիտունք և ոմանք տգէտք ։
Եթէ գարձեալ՝ անգէտ գիտուն, և գիտուն անգէտ ։

Բան

Բան • (Նոյ քարկոծեալ քնացաւ ընդէ 41 • 27 ։
Լ֊ • Զի սրդ ասէ, լծէ քարկուին քնական ինչէ՞ զի երևի երեք կէ րպիւ՝ լծէ քարկուլծ իւնն ոչէ քնական քնուլծ եանս, այլ կամուտէ• այսինքն ։ Նախ՝զի և երեք՝ քարկուլծ ի՝ և հպարտուլծ ի՝ և նախանձ, այս ստանայի մեղքնէ ։
Իսկ մարդոյն՝ չորքէ մեղքն, այսինքն ագահուլծինն՝ որկորստուլծ ինն, ծուլուլծ ինն՝ և զ ջախտնուլծինն՝ ապաուրեին քարկուլծ իւնն ոչէ քնական մի պ ։
Երկրորդ՝ զի քարկուլծ իւնն անհոգ ույնէ, ոչ քանականին ։
Երրորդ՝ զի քարկուլծ իւնն մեղայ տեսակէ, և ամենայն մեղք կամուտէ քնուլծ եանս և ոչ քնական• զի մարդ պատկեր այ ստեղծաւ, որէ անմեղ քնուլծ իւն• և պետրոս առաքեալն ասէ, ՚ի քայ լծ օծ ասիե լայսու հետև վամենայն չարուլծ իւն, զի ոչ զկամուտ վոշի ՚ի վերայ հանդերձի• ասէ ՚ի քայ լծ օծ ասիե լ, ապաուրեին ոչէ քնական ։
Պատասխան• Ինչո՞ քնականէ քարկուլծինն ՚ի մեպ, նախ զի հոգին երամանեայ պոլով ըստ պղտոնի• քան՝ ցասուին՝ և ցանկուլծ ի՝ և քարկուլծ իւնն ցասմանէ• ապաուրեին քարկուլծ իւնն քնականէ ՚ի մեպ, զի մնականն և զգայականն որ ՚ի մեպ միացեալ էք, ընդ հոգւոյն անբաժանե լի, և յետ մահուանն ոչ բաժանի ՚ի հոգւոյն, զի մասունք են նմա• զի շունչ միացեալ կայ ընդ հոգւոյն՝ լծէ պետ տուր և առուլծ ի շնչոյ ոչ ունիցի• վասնորոյ ասէ պողոս, պահեսցէ զհոգիս և զմիտս և զշունչս

ձեր մինչև ի գալուստն իւր որ • այսոքիկ այսպէս
Հարց • Զինչ որ ասէ՝ քարկուզիթ ենն շուրջ
զբոտիշն եռանդ արեան՝ առ ի տրտմեցուցանել զ
պայտասիկ՝ որ տրտմեցուցեալ գիւա ։
Պատասխան • Յորժամ մարդն դառնութիւն
քան լսէ, երկայ քանն այն և գտանէ վնասանն
իւր, այսինքն զլեղին՝ և առաւել քարկուզիթ ենէն
եռանծէ զլեղին • և զլեղին թանիէ ի վերայ սրտին, և զբոտիշն որ շուրջ սրտիշն կայ եռանծէ,
և զպիտան ի քարկուզիթ և ի չեմուէ շարժէ,
մինչև տրտմեցուցանէ զայն՝ որ տրտմեցուցեալ գիւա ։
Հարց • Վասն որ երեք կերպ փոխի գոյն մարդոյն •
այսինքն՝ ի քարկուզիթ իւնն սեւանայ և կապուտի,
իսկ յերկինչէ ընդ սպորդի և զգոյն մեռեալ ոյն ստանայ •
իսկ յամօթ խանծուզիթենէն շառագունի և գոյն
զգոյն ծաղկի երեսն ։
Պատճառն • Այսինքն է՝ յորժամ քարկանայ մարդ,
յայնժամ սիրտն որ թանգաւորնէ անձինն, վէհ
ձեռ լագունդ զօրս իւր՝ այսինքն զարիւնն ի դուռս
առաքէ ի կռիւ՝ առ ի պատուհասել զհակառակն
իւր • և եկեալ արիւնն սիրտի ընդ զգայարանսն,
զայնն արիւն խառնէ, և զե րեսն սեւկապուտ առնէ, և
զլեառնկան ուռուցանէ, և զձեռան դողացուցանէ
և զլեզուն յանկարգուզիթ շարժէ, և զքաղցր անձն
ի քարկուզիթ • վայ սեւանայ մարդն ի քարկուզիթենն ։
Իսկ յորժամ երկինչէ մարդն, սիրտն որպէս թանգաւոր զգ զօրսն իւր առ ինքն ժողովէ • այսինքն
զարիւնն ի քաղցր անձնէն սիրտն առ ինքն ժո-

ղո

ջուկէ , վասն որոյ սպրդի մարդն և զգոյն մեռ-
լոյ ստանայ • զի արիւնն քաղէ ցաւ ՚ի մարմնոյն և
առ սիրտն ժողովէ ցաւ ։
Իսկ յորժամ երկիւղածութիւն եամբ ամաչկոտի
մարդն , յայնժամ զսաստարթագոյն և պարզ արիւնն
յերեսան շտապագունի՝ և զարդարէ զնա ։
Եւ այս էր գովել ՚ի մէջ իմաստասիրացն , քան
զամենայն գոյն գեղեցիկ ։
Ասան • Հայոյ էհնացաւ և ՚է ըզբոլոր գլուխն և ասացաւ՝
ինէ ասոլ՞ առնուս սոհման 36 • 26 ։
Լծ • Սոյսինքն՝ զի էպէտ յերրորդ գլուխն գը-
տաք ՚ի շինակոնսայ սահմանադրութիւն եանցն , ու-
սաք զգիտուիլ իւն սահմանին • բայց ինչ է ինքն
սահմանն՝ զիւր սահման գոլն՝ ոչ ասաի առնուս զգոյն ,
զոյն պարտէ մեզ գիտել ։
Եւ ասէ՝ սահման զգոյն իւր կամ յենթակայէ
առնուլ՝ և կամ ՚ի կատարմանէ՝ և կամ յերկր-
ցունցն • այսինքն՝ յենթակայէ և ՚ի կատարմանէ ։
Իսկ ինչ է զինչէ ենթակայ , և զինչ կատարումն ,
այսինքն՝ ենթակայ որ ընդ ամենայն լինի զինչ և
իցէ՝ ինչ է փայտ որ հիւսանն ենթակայ , ինչ է կա-
որ թուխն ենթակայ , և այլն ըստ որում լինի ,
և ըստ որում ազդէ , ինչ է արուեստից ենթակայ
և ինչ է մակացութիւն եանց ենթակայ • այսինքն զի
փայտն ազդէ զփայտ լինելն , և յորս գործի ինչ՝
կամ աշտոն , կամ արօր ։
Իսկ կատարումն՝ ոչ արուեստաւորն ՚ի միտս իւր
ձկատէ , և կէ ըպարունէ զոր ինչ գործեսցէ յայ ՚ի փայտին
, իսկ

իսկ յերկոցունց՝ յորժամ առեալ զփայտն և գործէ
կամ աշխատ, կամ տաճար, այսպէս և մակացուել ճ
ենէթակայ, զի առտեզրաշխին ունի ենէթակայ
զերկնային մարմնոյն զգիտուելիքեանն. իսկ կատա
րուին՝ գիտել զշարժուին նորա, և թէ զինչ լինի
յայն շարժմանէ. այսպէս և իմաստասիրուելի ունի
ենէթակայ՝ ունի և կատարուին. այսինքն
ենէթակայ զաւենային գոյս, իսկ կատարուին զգ
գիտուելիքեանն նոցին։

Դարձեալ՝ ենէթակայ զգիտուելի կոչի էիցս. իսկ
կատարուին՝ զի նոյն գիտուելի ամբն նմանիլ ։
Դարձեալ՝ օրինակ տայ զբժիշկին, թէ սահմանն
կամ յենէթակայէ առնու՝ կամ ՚ի կատարմանէ՝ կամ
յերկոցունցն. որպէս յորժամ ասեմք յենէթակայէ,
այսինքն՝ եթէ բժշկականուելիքեանն է արհեստ
յաղագս մարդկային մարմնոյ եղել, իսկ ՚ի կատար
մանէ՝ եթէ բժշկականուելիքեանէ առողջուելեան
արարիչ. իսկ յերկոցունց՝ թէ բժշկականուելիքն
յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ՝ առող
ջուելեան արարիչ։

Ա յսպէս և զիմաստասիրուելի իւրն սահմանեն լով՝
յենէթակայէ ասեմք, թէ իմաստասիրուելի իւրն է
գիտուելի իւրն ածոյնոց և մարդկայնոց իրողաց ։
Իսկ ՚ի կատարմանէ՝ եթէ իմաստասիրուելի իւրն է
նմանուելի է այ, ըստ կարողեան մարդկան ։
Իսկ յերկոցունց՝ յորժամ ասեմք՝ թէ իմաստասի
րուելի իւրն է գիտուելի ածոյնոց և մարդկայնոց
իրողաց, և նմանուելի այ ըստ կարողեան մարդկան ։

Զան

Բան. Հայց զարակոսին ոմանց ասելով՝ թե չի՞պէք ասէք, թէ ամենայն սահման չեն շարժուէ ուսանող՝ կամ ի խոտորնակէ՝ և կամ չէրկոսանց 40. 20։

Լէ. Զի ես եմ իմաստասէրը ասեն՝ թէ սահման՝ ի սեռէ առնու և՝ ի բաղ կացուցիչ զանազանուածց. որդոյն՝ մարդ կենդանի բանաւոր մահկանացու՝ մտոց և տանձայոյ ընդունակ։

Իսկ այլ ոմանք ասեն նոցա, եթէ ամենայն սահման որ՝ ի սեռէ և իրողութեանցն է, այն՝ ի վերոյ բանականացն ասի։

Իսկ այս սահման որ չենթակայէ՝ և՝ ի կատարմանէն է, այս՝ ի վերոյ արհեստականացն է։

Որոյ ասէ դատիլ՝ թէ ոչ բարւոյն ասեն, զի պատրուակուածս ոչ լուծին՝ այլ և հեռացուցին, զի նոքա քան զոսա ուղիղ ասացին, որ ասեն՝ թէ ամենայն սահման՝ ի սեռէ լինի. և՝ ի տարբեր րուածց։ Իսկ սոքա կրկին ասացին՝ այլ իրաց զոյն սահման, և այլ իրաց գոյս սահման. այլ ես յուզանեմ ձեզ զի՝ ի վերոյ բանականացն գոյս սահման, որ չենթակայէ և՝ ի կատարմանէ։

Եւ յուզանեմ՝ ի վերոյ արհեստիցն զոյն՝ որ՝ ի սեռէ և՝ ի տարբեր րուածց է, զի գիտիցէք՝ թէ երկոքանչիւրքն՝ ի վերոյ ամենայնի առնուն սահման։

Եւ նախ ասեմ՝ ի վերոյ բանականացն չենթակայէ, և՝ ի կատարմանէ լինի. այսինքն՝ զի այսչ սահման բարւոյ է ան. թէ բարւոյ իւն է եւանդ արեան շուրջ զարտիւն, և ցանկայ

տըրտ

տրտմեցուցանել՝ զայն որ տրտմեցեալն վնաս։
Տ֊ես զարիւնն որ ՚ի սիրտն է՝ եղիցի ակայ լինի բա֊
կուիթ եանն , իսկ կատարումն է տեղւոյն։ փո֊
խանակն տրտմեցուցանել զայն՝ որ տրտմեցեալն վնաս։
Նպատուիթն յայտ եղև , զի ՚ի վերայ քանակութեանցն
առնու սահման , յեղիցի ակայէ և ՚ի կատարման է։
Դարձեալ՝ զի և արհեստք սեռ ունին , և բազ կա֊
ցուցանող գանազանութիւն։ որպէս ասէ՝ քըժշ֊
կականութիւնէ արհեստ՝ յաղագս մարդկային
մարմնոյ եղեալ։ ահա փոխանակ սեռի առաւ
արհեստս , և փոխանակ բազ կացուցիչ գանազա֊
նութեանց այլ բարբառքն որ ասեմք , իբրէ
յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ։
Չարց։ Երբ կատարեալ սահման , և երբ անկատար։
Պատասխան։ Կատարեալ սահման այնէ՝ որ անդ֊
րադարձի առ սահմանեալն , որպէս մարդոյ սահ֊
ման։ իսկ անկատարն որ ոչ անդրադարձի , և
անկատարութիւն սահմանից յորժամ առաւելու
կամ նուազուի սահմանն։
Դարձեալ՝ կատարեալ սահման այնէ՝ որ յե րկոցունց
առնու , այսինքն յեղիցի ակայէ և ՚ի կատարման։
որպէս յորժամ ասեմք հիւանդութիւնէ արհեստ
յաղագս փայտի եղեալ՝ ամենայն առարկական։
Իսկ որք յեղիցի ակայէ միայն են՝ կամ ՚ի կատարմանէ ,
ոչ իցէ ամենայն սահման կատարեալք գան , այլ
բաղումք ՚ի նոցանէ ոչ գան կատարեալ զի ոչ անդ֊
րադարձին։ այսինքն՝ յորժամ ասեմք քըժշկակա֊
նութիւնէ արհեստ՝ յաղագս մարդկային մարմ֊

նոյ եղեալ, այս ոչ անդրադարձի. զի ոչ լինէ միայն բժշկականութիւնէ յաղագս մարդկային մարմնոյ եղեալ. այլ և սուիրողական և ընդհատողականն։

Այսպէս և որ՝ ի կատարմանէն միայն է՝ ոչ անդրադարձի, քանզի զի ամենայն որ ճարտասանական է, նա և հաւանականութիւն արարչական է. այսինքն ըստ այսմ՝ լինէ գուտ՝ հաւանականն ցուցցէ, քայց ոչ այնդրադարձի՝ զի ոչ լինէ ամենայն որ հաւանականութիւն արարչական է, նա ճարտասանական կոչի՝ այլ և տրամաբանական իմաստասիրութիւն. այսինքն՝ զի բուն իմաստասէրն՝ ապացոյց և հաւանական առնէ զիշմարիտն։

Եթէ դարձեալ՝ քարկոծութիւն է եւանդն զըտիճն առեան, ոչ անդրադարձի. վասն զի ամենայն որ քարկոծութիւնէ, եւանդնէ զըտիճն առեան՝ այլ ոչ ոք միանգամ եւանդնէ զըտիճ առեանն՝ քարկոծութիւնէ. քանզի և՝ ի ջերմութենէ լինի եւանդն զըտիճ առեան, և ոչ առնէ քարկոծ։ Եթէ վասն այն ասացաք՝ լինէ քաղցք ոչ առնուն յենդիսկայէ, և՝ ի կատարմանէ. զի են ոմանք որ առնուն սահման յենդիսկայէ միայն. որպէս ապակագործութիւն, զի դա միայն գոյ կատարել յենդիսկայ. քանզի ամենայն որ ապակագործութիւն է, վասն ապակւոյ գոյ եղեալ. և որ վասն ապակւոյ գոյ եղեալ՝ ապակագործութիւն է։

Իսկ իմաստասիրութիւն ան սահման՝ լինէ էպետ յենդիսկայէ միայն առնու, և լինէ էպետ՝ ի կատարմանէ

կատարել գոն ։

Իսկ պատճառն այսէ՝ վէ ենէթ ականն իմաստասիրու-
թէ եան առենական գոյքն են, որ ոչ են կարօղ այլուա
արհեստի ենէթ ակայ լինիլ ։ վէ այլ արհեստ ոչ
գոն կարօղ զընդհանուր քննել կամ գիտել ։
Իսկ կատարուածն իմաստասիրութէ եան, այսինքն՝
նմանութէ իւն ՅՀ, ըստ կարողութէ եան մարդկան
և ոչ այլ արհեստի կոտարուածն ։ քանզի այլ ար
հեստ ոչ են կարօղ նմանել զմարդն ՅՀ՝
ըստ կարողութէ եան մարդկան ։ այսքան առ այս ։

Գլուխ ։ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ։

Հարց ։

Ասասիր բարեկամս՝ վէ էր երրորդ աճման նմա-
նութէ ան 47 ։ 5 ։

Պէտ ։ Այսինքն՝ նախ ի ստուգաբանու-
թէ է առնուլ զտհմանն ։ զայն, զոր ասէք
իմաստասիրութէ իւն է սիրել զութէ իւն
իմաստութէ եան ։

Երկրորդ՝ առնուլ տհմանն յարտօնութէ է ։ այսինքն՝
յառաջնէ զութէ ենէ առնուլ զտհմանն զայն որ ասէ ։
իմաստասիրութէ իւն է արհեստ արհեստից և մեկա
ցութէ իւն մեկացութէ եանց ։ գիտութէ իւն՝ վէ
իմաստասիրութէ իւն, և անուշ անէ ալէ, և ենէթ ա
կայացեալ ։ ունի և ենէթ ակայ, և ունի կատա
րութէ ն, և վերադարձն կատարի կրկնակի ։ այս
ինքն՝ հոգի ենէթ ակայ, և հեռի ենէթ ակայ, հոգի

կա

կատարումն, և հեռի կատարումն ։
Արդ՝ հուպ ենթակայ ունի զընդհանուր գոյս,
և առնու սահմանն ի հուպ ենթակային ։
Երրորդ՝ եթէ իմաստասիրել է պիտոյ իւն
էակաց՝ ըստ որում էակք են. իսկ ի հեռի ենթա-
կայէ որ ասէ՝ իմաստասիրել է գիտուի ածայնոց
և մարդկայնոց իրողութեանց ։
Դարձեալ՝ ի հուպ կատարմանէ խոկումն մտ-
հու, իսկ հեռի կատարումն՝ ի ձեռն մեռելու-
թիւն գործե լոյ ախտիցն՝ նմանիլ այ ըստ կա-
րողութեան մարդկան ։
Ընդ այսմ պատճառ՝ եթէ իմաստասիրութիւն՝
ջատի առնու զվեց սահմանն ։
Ընդ երկուս՝ ի հուպ և ի հեռի ենթակային ։
Իսկ երկու՝ ի հուպ և ի հեռի կատարմանէ ։
Իսկ ի՝ իստուգաբանութիւնս՝ որ ասէ, սկզբան գանուն ։
Իսկ ի յոտաձեւ լուծի ենէ. և ի սոյնէ կատա-
րեցաւ՝ վեց սահմանն իմաստասիրութեան ։
Հարց. Զինչ ոք ասէ ենթակայել և զհեռուել 48.4 ։
Պատասխան ։ Ընդ այսինքն՝ ի ծովս և ի խորս երկ-
րի գոն կենդանիք՝ որ ոչէ տեսանել ի մարդկանէ,
և ոչ անուանեալ և ասեն՝ եթէ հազար տեղ
կենդանիք կան՝ վեց հարիւրն ի ծովն՝ և չորս
հարիւրն ի ցամաքն ։
Հարց. Զինչ անյայտնիշն, այսինքն՝ որ ասեն
անյայտնիշէ որոյ մանն ոչինչ նշանակէ որ է կէտն ։
Պատասխան. Զի ե երկրաչափն ի միոյ գծէ
ոկսանի, և ոչ գիտէ՝ եթէ գիծն վասն ի՞ր է ան-

մանն, այլ կատարեալ իմաստասէրն գիտէ պատճառն։ այսպէս և քաժիշկն գիտէ՝ ի՛նչ է մարմնոյ ի՛ չորք տարերցն բաղկացուածլ, այլ ոչ գիտէ զպատճառն՝ ի՛նչ է պատճառն չորքեանն տարերցն, և ոչ աւելի կամ նուազուածլ։ կամ վասնէր մարմնոյ ի՛ չորք տարերցէ, և ոչ այլ իրաց։ այլ կատարեալ իմաստասէրն գիտէ զպատճառն։ այսպէս և քէ բանականն գիտէ, է՛ն և օ՛ն է ըկար է, այլ պատճառն քոմն իմաստասէրն գիտէ։

Իսկ է բաժիշտ ոչ ասէ վէրգ է ցօղն, կամ զայն որ պէտ իցէ գիտուլ իւրն գիտեն։ այլ կատարել է բաժիշտն՝ բանիբուն է բաժիշտն է, որ է իմաստասէր։ և ոչ պէտ զոր ձայն և պէ բաժշտուլ իւրն բանական գոյանայ։ որպ լայլականքն և մրմունջն և երգ է կէղցոյ։

Իսկ նաւատարմ արուէստաւորն է՝ նաւագործն ոչնափայտ նաւին, այն նէ ըքէն բոմն գէ բանն է խիստ հաստ՝ որպէս ոչնաշարն մարդոյն, և ամենայն կէնդանեաց, որ զամենայն ի վէ բոյ նորա շարէն և հաստատեն։

Իսկ էջն, որպէս պողոսիկ քարձր գէ բոնն է՝ ցից ի մէջ նաւին, որ արմին կոտնն ի վէ բոյ է որ գ.քամին գողանայ։ Ընդէ՞ն է՝ Հէրդ նաւնէ՝ որ խիստ մեծ է՝ չորս կարգ տնէ ըն ի վէ բոյ իւրէ բաց շինէլ, նէ ըքնատուն՝ մի՛ նատուն և վէ ընատուն։ Իսկ էջագէն, փոքր նաւնէ՝ որ երկու դէհն, ոչ ճրագ պոռմաւորէ։

Ճարց։ Լանէր վէց են սահմանք իմաստասիրու-

թեանն, և ոչ սուբ լի կամ պակաս։
Պատասխան։ Որպէս սուբ պատճառն, մինն ՚ի բաժանմանէ՝ և միւսն ՚ի թուականէ։
՚Ի բաժանմանէ այսպէս, զի ամենայն որ էութիւնն՝ անուանեալ և ենթակայացեալ։ որպէս մարդ և արհեստ, որ անուանեալ են և ենթակայացեալ։ Եւ զի իմաստասիրութիւն է և անուանի, և գոյութիւն ունի։ վասն զի անուն ունի յանուանութենէ, այսինքն ՚ի ստուգաբանութենէ։ սահմանն զայն որ ասէ, իմաստասիրութիւն է արհեստ արհեստից՝ և մակացութիւն մակացութեանց։
Երկրորդ՝ ունի սահման յարտանութենէ, այսինքն յառաւելութենէ՝ զսահմանն զայն որ ասէ։ իմաստասիրութիւն է արհեստ արհեստից՝ և մակացութիւն մակացութեանց։
Եւ զի ենթակայացեալ է, ունի ենթակայ՝ ունի և կատարումն։ որպէս ամենայն արհեստ և ամենայն մակացութիւն, ունի ենթակայ և կատարումն։ այսպէս և իմաստասիրութիւն՝ որ՝ մայր արհեստից և մակացութեանց, ունի ենթակայ և կատարումն, և զի ոչ բաւականչիւրն կրկնակի։ այսինքն՝ հոգի ենթակայ, և հեռի, հոգի կատարումն՝ և հեռի։ վասն այսորիկ բաց ՚ի ստուգաբանութենէն, և բաց յարտանութենէն, չորս այլ սահմանն ունի, երկու յենթակայէ և երկու ՚ի կատարմանէ։ Նախ ՚ի հոգի ենթակայէ առնու սահման, որ ասէ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էակաց՝ բաստ ոյժ էակացն։ և զմինն ՚ի հեռի ենթակայէ,

որ

որ ասէ • իմաստասիրութիւն է գիտութիւն է ա֊
և մարդկայնոց իրողութեանց • երրորդ՝ ’ի
հնարս կատարմանէ • որ ասէ, իմաստասիրութիւն
է խոհեմութիւն մտից • չորրորդ՝ որ ասէ, իմաստա֊
սիրութիւն նմանութիւն ՚ց՝ ըստ կարողութեան մարդկան։
Եւ այսչափ պատճառն ’ի բաժանմանէ՝ թէ վասն
վեց են սահմանք իմաստասիրութեան։ Իսկ ’ի թուա֊
կանութենէ այսպէս • վասն ’ի թուոյն ոմանք կատարեալ
գոն, և ոմանք անկատար, և ոմանք գերակատարք։
Եւ կատարեալ թիւ է՝ որ մասունքն շարադրեալ
հաւասար գոն բոլորին • որպէս վեցին, վասն վեց
երկու երեքք, և երեք երկու, և ոչ ինչ վեց։
Իսկ գերակատար թիւն է՝ որոյ մասունքն շարա֊
դրեալ՝ գերազանց են զբոլորին • որպէս է երկո֊
տասան թիւն, որ շարադրեալ մասունքն՝ լինի
վեց շուտասան • այսինքն՝ վասն երկոտասանն ունի կէս զվեցին, և երիս չորս, և չորս երիս, որ լինի երկո֊
տասան • և վեց սոյնպէս երկու է, և ոչ երկոտա֊
սանն է, որ լինի վեց շուտասան։
Իսկ անկատար թիւն է՝ որոյ մասունքն շա
րադրեալ լինի եօթն • ոչ՝ զի ութն է երկու չորք, և չորք
երկու, որ լինի վեց, և ոչ ինչ ութ է, որ լինի եօթն։
Իսկ սահման՝ ոչ ’ի յանկատարէն, որ պակաս է առ֊
նու, և ոչ ’ի գերակատարէն, որ առաւել է • վասն ամե֊
նայն սահման՝ թէ ոչ ինչ բառ յաւել լու, և կամ ոչինչ
բառ պակասի, այլ ոչ բաղկացուցանէ զնոսին։
Զայսմ որոյ զկատարեալ թիւն ստանաս՝ որպէս վեցին։
Եւ ոչ վեցն կատարեալ թիւ է՝ վասն բազում պատճառաց։

Նախ

Նախ՝ ոչ ցուցաւ, որ յիւրմասանցն քաղկանայ։
Երկրորդ՝ զի կատարել հոժոյ ծնեալ, այսինքն
յերեքէն, և ծնանի զգե բակատար հի իւն, այսինքն
զի բկոտասանն։
Երրորդ՝ զի քաղմապատկե լով լինի երեսուն և
վեց. այսինքն՝ զի վեցիցս վեցն՝ երեսուն և վեցք։
Զորրորդ՝ զի շարժուն վեց է կրկնակի։
Հինգերորդ՝ զի կարանկնին կէտն՝ վեց լինի իւրովի։
Վեցերորդ՝ զի ՁԺ վեց օրն արար։
Եօթներորդ՝ զի վեց են կողմունք աշխարհիս։
Ասանորոյ վեց են սահմանք իմաստասիրութեան։
Հարց. Ջ՞ինչ նշանակէ գե բակատար հի իւն՝ որ
ե բկոտասանն վեշտասան լինի. և զինչ անկատարն,
որ ուրի հի իւն եօթն լինի։
Պատասխան. Այսինքն՝ զի գե բակատար հի իւն
նշանակէ պատաքինին, որք ե բկոտասան անդամ
քք շարադրեցան յամենայն մասունս առաքինու
թեան, և չորք հի իւ յաւելին. այսինքն զխոհե
մութի իւն, զարիութի իւն, զողջախոհութի իւն, և
զարդարութի իւն, և գե րազանցեալք եղեն՝ ի
քանակս հրեշտակաց։
Իսկ ուրի հի իւն՝ որ շարադրէ եօթն դասնայ,
նշանակէ զմեզանն. զի մարդկային քնութի իւնս
ստեղծաւ, վասն որոյ դարձ ժառանգելոյ.
այսինքն՝ զյաւիտենականն. իսկ մեզքն շարունա
կեալ՝ ի պէսպէս չարս՝ պակաս գտանի յուրի
դարուն, և զեօթն դարուս վայել չուրի իւնն
ոչն վայել են։

Հարց. Զվերշարժումն ո՞րէ կատարեալ Թիւ։
Պատասխան. Ա յինքն՝ ՚ի վեր՝ ՚ի վայր՝ յետ՝ յառաջ, յաջ և յահեակ. զայս ո՞ւք եւոյց ածնեցուածք Ծի։
Պատասխան. Ա յինքն՝ ՚ի վերին կիսագունդն շարժելով զլուսաւորան՝ առնէ զտիզ. և ՚ի ներքին կիսագունդն շարժելով՝ առնէ զգիշերն։ յաջ շարժելով զսրեգակն ՚ի հիւսիս՝ առնէ զամառն. և ՚ի ձախ շարժելովն զսրեգակն՝ առնէ զձմեռն։

Իսկ յետ և յառաջ շարժելովն լուսաւորացդ, զի կրկին ընդհատ ունին. մին յարևելից յարևմուտս, և միւն յարևմտից յարևելս։
Դարձեալ՝ յետ շարժեցաց զսրեգակն եզեկիայիւ՝ յարևմտից յարևելս, և դարձեալ դարձոյց յարևելից յարևմուտս. և մի օրն երեք օր եղև առանց դիշերի. և այսպէս և զգետն յորդանան դարձոյց յետ յակն իւր՝ յետս նահեւայ։
Իսկ պատառելով զծովն յաջն և յահեակ, որպէս պարիսպ, քարեայ եղև ջուրն։
Իսկ ՚ի վեր և ՚ի վայր, զի ՚ի վերուստ մանանայն ի ջանէր. և ՚ի ներքուստ ՚ի վիմէն ջուր բղխէր։
Դարձեալ ՚ի վերուստ հուր էջ և այրեաց զկորխեանսն, և ՚ի ներքուստ երկիր բացաւ, և եկուլ զդաթանն անան և զաւր իրանեանն։

Ընդ յս բոլոր շարժմանցն վերոյ։

Հարց. Զինչ խորհուրդ ունի՝ զի վեց են սահմանք իմաստասիրութեան։
Պատասխան. Ա յինքն՝ վեց կերպիւ խորհուրդ

աճի առ աճ, այսինքն զնաճ մի էակէ՝ և պէսպէս
արարչութիւն արար։ այսպէս և իմաստասիրու-
թիւնն՝ մի՛ ընդհանուր է։ որպէս մի անձն՝ և՛ի
ձեռն սահմանաց պէսպէս իրս բաղկացուցանէ։
Նախ՝ զնաճ մի էակ գոլով՝ ի վեց օրս յիւրա-
քանչիւր առարչութիւնս արարչութիւն ես արար։
այսպէս և իմաստասիրութիւնն՝ որպէս մի անձն
գոլով՝ ի վեց տեղիս այլևայլ սահմանս բաղկացոյց։
այսինքն՝ ընդհանուր էակս զգիտութիւն էակաց։
Երկրորդ՝ բաղկացոյց զգիտութիւն աճայնոց՝ և
մարդկայնոց իրողութեանց։
Երրորդ՝ բաղկացոյց զխոկութիւն մտից։
Չորրորդ՝ յատկացոյց զնմանութիւն այ՝ ըստ կա-
րողութեան մարդկան։
Հինգերորդ՝ բաղկացոյց զսիրելութիւն իմաստուց։
Վեցերորդ՝ բաղկացոյց զյարատևութիւն, թ՛
զսահմանն որ ասէ, իմաստասիրութիւն է արհեստ
արհեստից՝ և մակացութիւն մակացութեանց։
Երկրորդ՝ զնաճ վեց արարչական գործութիւն
եղոյց յանձինէ իւրմէ։
Նախ՝ զկամքն այ արարիչէ։ ըստ այնմ, թէ զամ
զոր ինչ կամեցաւ և արար։
Երկրորդ՝ զնախօսքն այ արարիչէ։ ըստ այնմ որ
ասաց աճ։ եղիցի լոյս և եղև, և ասաց աճ։ բա-
ժանեացին ջուրքդ որ ի վերոյ երկինից և այլն
և եղև այնպէս։ վասն ասէ մարգարէն՝ ասաց և եղեն
հրամայեաց և հաստատեցան։
Երրորդ՝ զնձեռն այ արարիչէ, ըստ այնմ՝ թէ

ձեռք քո արարչին, և թէ էառ եր ՚ի ձեռ հողմ եր-
կիր՝ և արար վմարդն ։
Դարձեալ ասէ՝ ՚Իսկզբանէ եր վերկիր հաստատե ։
Զորրորդ՝ վն և մեռանիցն այ արարիչն է, վասն որոյ
ասէ՝ տեսի յերկինս զգործս մատանց քոց, զլուսին
և զաստեղս զոր արարեր ։
Հինգերորդ՝ վն և շունչն այ արարիչէ, ըստ այնմ
փչեաց յադամ շունչ կենդանի. և եղև մարդն
հոգի կենդանի. և արարչագործ է այ ՚ինձա զքա-
հանայապետի իւն, զմարգարէուի իւն, և զի ազա-
տորուի իւն, և այնչափ կարողացոյց վնա, մինչև
կարողացաւ զձեզ ծնանիլ մերով քնուի եամբս ։
Վեցերորդ՝ վն բանն այ արարիչէ, ըստ այնմ՝ զի է
բանիւ տեառն երկինք հաստատեցան. և նոյն
բանն նախախնամ վարարածս միշտ, ըստ այնմ՝
զի է բան տեառն ՚ինձ յաւիտեան ։
Ըստ այսմ օրինակի և իմաստասիրուի իւնն, որ
պէս մի գինձն գոլով՝ բաղկացոյց յինքեանէ՝ վեց
սահմանս արարչագործօղս ։
Նախ՝ բաղկացոյց զգիտուի իւն էակաց, ըստ
որում էակքեն ։
Երկրորդ՝ բաղկացոյց զգիտուի իւն ՁՃայնոց՝ և
մարդկայնոց իրողուի ենից ։
Երրորդ՝ բաղկացոյց զքանչուին մահու ։
Չորրորդ՝ բաղկացոյց զլինել լուի իւնն, նման
նուի են ՁՃ ըստ կարողուի եան մարդկան ։
Հինգերորդ՝ բաղկացոյց զսիրել լուի իւն իմաս-
տուի եան ։

Վեց

Վեցերորդ՝ բազկացոյց ամենայն արհեստ և գմակացուածքն իւն, զի է արհեստ արհեստից և մակացուածքն իւն մակացուածք եանց ։

Երրորդ՝ զի որպէս ածն ունի իշխանութիւն ի մահու և ի կենաց, ըստ այնմ՝ ած մեռուցանէ և ած կեցուցանէ ։ այսպէս և գիմաստութիւն զմանիս բազկացուցանէ սահմանաւ, և զմանիս մահացուցանէ ։ ըստ այնմ՝ թէ իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու, ոչ մեռուցանել զանխտն ի մարմնոյն ։

Չորրորդ՝ զի ոչ չորք տարբ ըք ատեղծ ած՝ զի բնութեան հոգւոյ, և հեռի են[ի] անկայ՝ տնկոցն և բուսոյն։ և զի բնութեան հոգւոյ, և հեռի կատարումն ։ ոչ զի հոգին հոգւոյ են[ի] տընկոցն որ բուսուցանէ ։ իսկ ջուրն հեռի, որ սնուցանէ զբոյսն ։ իսկ հուրն հեռի կատարումն որ աճեցուցանէ ։ իսկ օդն հոգւոյ կատարումն է՝ որ ջերմութեն հասուցանէ զպտուղն ։ Այսպէս և իմաստասիրութիւն է՝ ունի հոգւոյ են[ի]թ անկայ զընդհանուր գոյսն ։ և հեռի են[ի]թ անկայ զածոյնոց և զմարդկայնոց իրողութեանցն ։

Եչ հոգւոյ կատարումն՝ խոկումն մահու, և հեռի կատարումն՝ նմանիլ ոչ ըստ կարողութեան մարդկան ։ Այս ըստ չորք տարբ բացն, է տ տարբ բացն տարբ ածգարաւածս ։ Ջինգ երորդ՝ էութեն որ է[ի] է[ի] բն, և զվեցերորդն զնրբզինաց գոյական ։ այսպէս և իմաստասիրութեն զատ[ի] չորս սահմանէն, ունի երկու այլ սահման ։ այսինքն մին որ[ի] ստուգաբանութեանէն, և զմին որ յարատեւութեն է ։ վասն որոյ վեց են սահմանք իմաստասիրութեան ։

Ա. Երկրորդ՝ զի որպէս ինքն ած վեց կիրք կրեաց անձամբ իւրով յաւուր խաչին. որպէս ասէ յոհան, վեցիցս փորձեցայց և ելանէր որդն ոչ յայտ եղեալ. այսինքն։

Նախ՝ զի ըմբռնեցաւ ի Մ. Ջ գիշերին, և կապեցաւ։ Երկրորդ՝ քաղաքաւ գանիւք չարչարեցաւ։

Երրորդ՝ ապտակեցաւ։ Չորրորդ՝ զի խայտեցաւ։ Հինգերորդ՝ զի մեռաւ ի խաչին։ Վեցերորդ՝ զի տիգաւ խոցեցաւ։

Իսկ որ ասէ գիր՝ Թէ հանգեաւ յաւուրն ևօթներորդի, այսէր ի գերեզման ի չարչարանացն, զի յաւուրսն արարչութեանն ոչ էր աշխատեալ, այլ բանիւ արար զամենայն. և անդ ոչ էր պիտոյ հանգչիլ։

Իսկ աստ կանգնեալ գոլով ի խաչին, հանգեաւ նստեալ ի գերեզմանի, որպէս ասէ յերգն. որ նստիս ի պարտէզս՝ այլք անսան քեզ, ես հեթ անսոյք լսեն քեզ, և հաւատան և ծանան քեզ։ այսպէս և իմաստասիրութիւնն զվեց սահմանն՝ որպէս վեց կիրս ունեալ յինքեան, և յևօթներորդ ոչ յաւելաւ։

Եւ այսպէս իմաստասիրութիւնն այ՝ գոլով որպէս հարսնացեալ որդի, վնմանութիւն հօրն յինքեան գերելով՝ զայս վեց կիրս խորհուրդս։

Վասն որոյ վեց են սահմանք իմաստասիրութեան։

Գլուխ Վեցերորդ։

Հարց։

լաքն է կարգ սահմանաց իմաստասիրուե։
Պե։ Ընդ չորք սահմանքն առաջինք են, որ երկու յենէթ ակայէ են, և երկու ՚ի կատարմանէ։ Իսկ հինգ՝ որ յարատևուլթ են է, և վեց որ ՚ի ստուգ բանաւլթ են է։

Հարց։ Զինչէ պատճառ՝ որ այսպէս ընկալան զկարգադրուլթեանց, և ոչ այլ ազգաբար։ այլ այսպէս առաջին դասեցաւ։ և միւսն երկրորդ և միւսն երրորդ և այլն։

Պե։ Կրկին ունի խորհուրդ կարգ սահմանացս։ Նախ՝ որպէս յամենայն ինչ կարգ գոյ՝ պար առաջ ՚ի, և անկարգ ոչ առաջ ինչ։ և զի նախ առաջինն գոյ կարգ։ այսինքն յԱծ, զի նախ ասեմ հայր և որդի և Հոգի սուրբ։

Երկրորդ՝ ՚ի Հրեշտակս գոյ կարգ, զի նախ աթոռոց դասքն։ և ապա քերովբէիցն, և ապա սերովբէիցն և այլն։

Երրորդ՝ կարգ գոյ ՚ի լուսաւորսն, զի նախ երևանն, և ապա լուսնի ագն, և Հրատն, և արեգակն, և լուսաբեղն, և վայլածոն, և լուսինն։

Չորրորդ՝ կարգ գոյ առարեցն, զինախ Հողն, և ապա ջուրն, և ապա օդն և ապա Հուրն։

Հինգերորդ՝ կարգ գոյ ՚ի կենդանիսն, զինախ

մարդն

տնկականքն եղեն ստեղծեալ, և ապա գազա-
կանքն, և ապա քանական մարդն:

Ա. Երկրորդ՝ կարգ գոյ ՚ի ստեղծողն, զի երե-
քեն ստեղծին. այսինքն նախ՝ արարչին, երկ-
րորդ՝ քնութիւնն, երրորդ՝ արհեստն:

Բ. Երրորդ՝ կարգ գոյ ՚ի յէակս, զի նախ ոճ-
ռականագոյն սեռն է, և ապա ընդ միմեամբքն,
որք են սեռք և տեսակք, և ապա տարբեր բանիւն
լինին ՚ի նոցանէ, և ապա պատահումն, և ապա
յատկանայ ինչութիւնքն:

Գ. Չորրորդ՝ զի նախ նիւթն, և ապա տե-
սակաւորեն, այսինքն նախ ենէթ ակայն. և ապա սաղա-
գրեալն. այսպէս նախ լինի իրն, և ապա դնի
անուն:

Դ. Հինգերորդ՝ նախ լինի գոյացութիւն է, և ապա հե-
տեւի պատահումն: Ե. Տասն երորդ՝ զի գոյ և կարգ
՚ի ծնանդս, զի նախ սերմանեն զն, և ապա յղա-
նանի, և ապա ծնանի զն, և քաւանի զն, և ապա
աճի զն, և ապա ՚ի կատարումն հասանի զն:

Զ. Մետասաներորդ՝ գոյ կարգ ՚ի տունկս, նախ տե-
րևն, և ապա ծաղիկն, և ապա պտուղն:

Է. Երկոտասաներորդ՝ զի գոյ կարգ գոյացման,
նախ աչքն, և ապա ունկն, և ապա հոտոտելիքն,
և ապա ճաշակելիքն, և ապա շօշափելիքն:

Ը. Երեքտասաներորդ՝ գոյ և կարգ յիւղոյ, զի
նախ՝ գտանիցեն ՚ի նեղբոյ ՚իվեր՝ և ապա տա-
ճարն, և ապա քահն, և ապա սեղանն սուրբ:

Թ. Չորեքտասաներորդ՝ գոյ կարգ և յաստիճան

քա-

քահանայութեան. վի նախ կաթուղիկոսն, և ապա եպիսկոպոսն, և ապա քահանայ, և ապա սարկաւագն, և դպիրն, և ջահընկալն, և ընկեր երգոցն, և սաղմոսերգուն, և դռնապան, և այլ այսպիսիք։ Ա յաքան ըստ կարգին, վի կարգ ունին սահմանք իմաստասիրացն։ առաջինն և երկրորդն և այլն։ Իսկ երկրորդն՝ պարտէ գիտել զպաշտաւնս կարգաւորութեան նոցա՝ թէ վասնիքր այնպիսի դրութիւնք ընկալան՝ ի կարգն, և ոչ յետ և յառաջ։ Ինչ այս ևս խորհուրդ ունի։

Նախ՝ որպէս անե զակաս քնութիւն ի ենրայնոց է քան զերգակնիքս, վասն որոյ նախ և առաջին գերբ՝ ի վերոյ դասեցաւ ե զակասացս։ ըստ այնմ՝ թէ որ նստի յերկինս յերկնից ընդ յարևելս։ և պողոս ասէ վասն քե՝ թէ որ ելն՝ ի վերոյ քան զարևմտեան յերկինս՝ զի լցցէ զամենայն։

Իսկ իմանալիքն՝ վասն եզական գոլոյն՝ ի ներքոյ դասեցան։

Իսկ զդալիքս՝ վասն տարբրական գոլոյն քան զնե՝ ի ներքոյ դասեցան։

Դարձեալ՝ նախ ամենայնի դասքն են մերձ ել, զի չորեք կերպեան գոլով։ ունին զհաւրնութիւն մարդեղութեանն ել։

Զի մարդն՝ նշանակէր զմարդանալն ել, և ել զի բառնալոյր յոտով զլուծ խաչին։ և զենանի զվն պարարակ, վասն անդառնալ լինել քնութեա։ Իսկ առիւծն՝ զի որպարզոյր զգեղ բառ քնութեան՝ ի սատանայէ, վասն որոյ ասէ յակոբ յօրինութեան

ասէ Յուդա՝ ի դէմս քէ, որ՝ ի Յուդայի ազգէն
լինեն լոցէր՝ եւ ըստ որդեակ իմ. եւ ըստ քաղցցար
նըչեցեր ի քրբև վաւրուց եւ ի քրբև գկորիւն ա-
ռիւծու. ՚ի յարուցանիցէ զնա. ՚ի որ քո գվե-
ցար՝ ի խաչին եւ նըստ եաց, իբրեւ յարեաւ,
եւ ոչ յայլմէ։ Եւակ արծիւն նշանակէր զվե րա-
ձումիչ լինելն համբարձմամբ առ Հայր։
Իսկ քառմաչեալքն՝ նախ զի քառնում աչօքն փառս
տան այ եւ տեսանեն. եւ դարձեալ՝ ի պատե-
սանե լինն եաճ՝ քառմաք աչօք տեսանե լոցեն յոր-
ժամ մարդ լինի։
Իսկ վեց ի ձեւ անկան՝ որք ծածկէին զդէմս ի-
րեանց, ցուցանեն՝ ի՛ անպարագրե լինն. այսինքն
ծածկե լոցէ յարդանդ կուսին, եւ խանձարրատատ
լինե լոցէ. եւվեց ի ձեւօք, այսինքն՝ զի՛ ի վեց դա-
րան լինե լոցէր այն. եւ երիս տր ասէ ին, նախ
ընդ դէմ խաչե լոյն երգէին, զի երեք բնեւս առ-
նե լոցէր յինքն. եւ տես զի ասէին՝ ի՛ լի՛ ամե-
նայն երկիր փառաւք նորա, այսինքն զի երկրաւո-
րաց եղե փառք քո՝ որ ՚ի մեր բնութէս ծնաւ։
Ընդ յոգիս եւ այլ հրեշտակք զաստակարգու ի՛ նն
խորհրդոյ են, եւ ոչ անխորհուրդ։
Զի ի՛ է ոք հարցանէ՝ ի՛ վասն էր զայարանաց
աչքն ՚ի վերոյէ՝ եւ ականջն ՚ի նե ւրքոյ եւ այլն.
այսինքն է՝ զի որպէս հրոյ տարրն վասն գոլոյն
պարոյ, ՚ի վերոյ քան զայլ տարրե րն է. այսպէս
եւ ամենայն իր ՚ի տեսուլ ի՛ ն հրոյնէ, վասն որոյ

աչքն որ տեսողէ ամենայն իրի՝ ի վերոյ դասեցաւ։
Իսկ որպէս օդն որ՝ ի նեղքոյ հրոյնէ, այսպէս և
ունկն որ զձայնն լսէ, ի նեղքոյ աչացն դասեցաւ,
զի ձայն օդոյնէ։ որպէս յայտէ՝ ի սահմանէ ձայ-
նին։ որ ասէ՝ թէ ձայնն բաղխումն է օդոյ։
Իսկ որպէս ջուրն որ՝ ի նեղքոյ օդոյնէ դասեալ։
այսպէս և ճաշակէ լեզուն որ զհամն առնու՝ զի համն
՝ի ջրոյն գոյանայ։ վասն որոյ բերանն՝ ի նեղքոյ
ականջինէ դասեալ, և որպէս հողն՝ ի նեղքոյ
ջրոյնէ դասեալ, այսպէս և ձեռն որ զմարմինն
շօշափէ՝ ի նեղքոյ բերանինէ կարգեալ։
Իսկ հոտոտելիքն որ՝ ի վերոյ բերանինէ, և՝ ի
նեղքոյ ականջինէ, այսինքն՝ զի հոտն յանօսրութեէ
ջրոյն լինի, և՝ ի թանձրութենէ օդոյն՝ յերկուցն
գոյանայ հոտն, վասն որոյ հոտոտելիքն յերկոցունց
մէջ կնէ, ՝ի վերոյ բերանին։ և՝ ի նեղքոյ ականջինն։
Այսպէս և ամենայն ինչ որ կարդ ունի, այսպիսի
խորհրդով է կարգեալ։ և ոչ առանց պատճառի։
Արդ՝ այսպէս և կարգ սահմանաց իմաստասիրու-
թեան կարդ ունի, զի սահմանն որ այլոց կար-
գաւորիչէ։ զի արդ ինքն անկարգ լինէր, վասն
որոյ կարգ ունի։
Իսկ թէ զինչ պատճառ ունին դրութեի՝ կար-
գաւորեաց, զի որ՝ ի տուգանութենէ սահմա-
նէ՝ ի վերջոյ դասեցաւ։ այսինքն զի նախ պար-
տէ յամենայն իրէ գոյանալ, և ապա անուն առ-
նալ։ այսպէս և նախ պարտէր զտուգանութէ,
զի իմաստասիրութի՝ն որպէս իրէ, և նա որպէս

անուն նորին, և որպ ամենայն անուն քնաւորե-
ցու՝ ի վերջոյ դասին. այսպէս և սա՝ ի վերջոյ
դասեցաւ, զի որպէս նախ նիւթն և տպա տե-
սակ պատրին. այսպէս նախ է իրն՝ և տպա անուն:
Զի այն է թէք իրն քնաւորեցու նախադասիլ,
այսինքն նիւթ և ենթակայն և իրն. իսկ վեր-
ն է թէքն քնաւորեցու՝ ի վերջոյ դասիլ, այսինքն
տեսակաւորն, և ստորագրելն, և անուն դնելն:
Եւ ասի որպ այն ստմանն՝ ի սկզբան անուանիլ ենէին
է, ի վերջոյ դասեցաւ. այլ՝ ի հնգիցն որ ասէ՝
իմացուցանէ թէ նիւթ է սիրել յուիլ ի իմաստուն ճ:
Եւ այն որ յայտնուիլ է նէ ստմանն է՝ չորիցն
վերջոյ դասեցաւ. այսինքն՝ զի ամենայն որ հաս-
րակէ նախադասի այնմ, որ առանձին ուժք լինի
յատուկ. որպ կենդանին հատարակ գոլով նա-
խադասի բանականին վասն երկու պատճառաց:
Դպրի՝ զի կենդանին՝ ի յոլով տեսակս երևի. վասն
զբանականն:
Դարձեալ՝ լիւ է ոչ լինի նախ կենդանին, առ ոչ
բանականն. վասն որոյ՝ ի սահմանն
նախ զկենդանին ասեն, և ապա զբանականն:
Դարձեալ՝ բանականն և մահկանացուն հատարակք
քան զմարդ և հանճարոյ ընդ ունակն ոչ մարդս.
վասն կրկին իրաց, այսինքն նախ զի նոքա յոլով
տեսակս ընդին. և երկրորդ զի նախ կենդանին է
և բանականն քան զմարդս:
Դարձեալ՝ մարդն նախ է քան զմահկանացուն
և թէք կերպիճ, այսինքն:

Դպրի

Նախ՝ վի մարդս բանական է, և բանական
առաջ գոյր՝ քան վնասկանացուց սե սակս։
Երկրորդ՝ վի մարդս նախ անմահ ստեղծաւ, և
յետոյ ե՛ղև մահկանացու։
Երրորդ՝ վի լինի նախ մարդն, յետոյ հրեշ-
պէս լինի մահկանացու։ Ա յլքան սուտ այս։
Եւ որպէս ասացաւ՝ լինի որ ինչ հատարակ՝ նա-
խադասի քան զայն՝ որ յումեքէ լինի յատուկ։
այսպէս և այն չորք սահմանքն՝ որ յինէմ ակայէն
և՝ի կատարմանէն, նախադասին յարտօնու լինի
սահմանին։ այսինքն՝ վի ենէմ ակայ և կատարու-
ամենայն արհեստից և մակացուլինի անց գան, որ-
պէս փոյթն ենէմ ակայէ հիւանդին։ և այլ ոտ-
առանձն կատարումն։ այսպէս և մակացուլինի անն,
երկնային մարմինն՝ ենէմ ակայէ առատ զօրաշնորհին,
իսկ գիտուլինի աստեղացին՝ կատարումն նորին։
Վասն այն չորք սահմանքն՝ որ յենէմ ակայէ և՝ի
կատարմանէ բազկանայ, հատարակ ասին։ վի
ամենայն արհեստից՝ և մակացուլինի անց գոյ են-
լինի ակայ և կատարուածն։
Իսկ որ յարտօնուլինի սահմանէ, նա միայն
իմաստասիրուլինի յատուկ առանձինն, և ոչ
այլ արհեստից։ վի միայն իմաստասիրուլինի
արհեստ արհեստից՝ և մակացուլինի մակացու-
լինի անց։ վասն որոյ գիտնի չորից սահմանաց զա-
տեսցես, որ յարտօնուլինի սահմանէ։
Իսկ այն երկու սահմանն՝ որ յենէմ ակայէ են, նա-
խադասին այնց՝ որ՝ի կատարմանէն են։ վի ամ յիրս

նախ

նախ է ենթականայն քան զկատարումն, որպէս
նախ է փայտ որէ ենիլ ականյ քան զկատարումն
որ ի ումեքոռ առնեն ընդ. այսպէս ևնախ է այն սահմանն
որ ասէ եւ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էա-
կաց ըստ որում էականքն են. քան զայն որ հետի
ենթականայէն է, որ ասէ իմաստասիրութիւն է
գիտութիւն ածայնոց եւ մարդկայնոց իրողութեց:
Ա. Թէպէս ևնախ է այն սահմանն որ ի հուպ կա-
տարմանէն է, որ ասէ իմաստասիրութիւն է խոկումն
մահու. քան զայն որ հետի կատարմանէն սահ-
մանն, որ ասէ իմաստասիրութիւն է նմանուիլ ած ըստ
կարողութեանմարդկան. զի լիք ոչ նախ մեռեալ
գործէ ախտից, ոչ կարէ նմանիլ ած. եւ այսպէս
ամենայն սահմանն զիւր պատշաճ տեղին ընկա-
լաւ զկարգ որպ ցուցաւ հանդերձ պատճառաւն:
Հարց. Զո՞րինչ զանազանութիւն ունի մակայս-
ղիւթիւն յիմաստասիրութենէ:
Պէ. Մակացութիւն մանաւանդ գիտութիւն է
որպ ոմն ե ըկրաչափ, եւ ոմն աստեղաբաշխ եւ այլն.
իսկ իմաստասիրութիւն ընդ հանուր է իցս գիտութիւն:
Հարց. Որպէս է իմաստասիրութիւնն գիտութիւն
ածայնոց եւ մարդկայնոց իրողութեանց:
Պէ. Ի՛չ ինչ զբնութիւն ասէ կարէ գիտել,
զի նոքա զբնութիւն եղեալ լոցս քննեն ցին. իսկ ած
զի անեղէ՝ ոչ քննի յերկրական մտաց, այլ գտաղ-
րութիւն եամբ նախախնամութիւնն զոր ունի
առ արարածս՝ զայն իրողութիւն եղեալ ասէ. իսկ ած, անեղ եւ ոչէ եղեալ ասէ,

վասն

վասն որոյ զանձն ոչ գիտացին. այլ զայն՝ թէ գոյ յած գիտացին. իսկ զմարդկան բնութիւն գիտացին՝ թէ մարդն ՚ի հոգւոյ իմանալոյէ, և ՚ի մարմնոյ բաղկացեալ է։

Այլ և գիտացին զմարմինս՝ ՚ի չորից հիւթոց կազմեալ է։

Իսկ հոգւոյն՝ այն չափ հասու եղեն՝ թէ անմահ է և փոփոխական բաւրոյ. իսկ թէ զինչ է հոգին՝ ոչ գիտացին։

Հարց. Զինչի խոկութեամն մնան։

Պատասխան. Զայս պղտոն ուսուցանէ ասելով՝ թէ որք ղորդաբար մերձին յիմաստասիրութիւնն, ոչ այլ ինչ խորհին՝ բայց զմեռեալ լոյծ ախտին. այսինքն զի աւելորդէ և եկամուտ քնութիւնս։

Վերդ աւելորդէ ախտն՝ զի ոչ գոլով դոյացութեամբ և ոչ բառնալովն պակասեցուցանէ զքնութիւնս, բայց գոլովն զչարն՝ և զպատիժն յաւելու, և գնալովն զչարն և զպատիժն պակասեցուցանէ. իսկ եկամուտ, զի որքան քնութիս ՚ի դրախտին էր՝ ոչ ունէր ախտ ինչ ցանկութեամբ, ոչ մեր ձաւորութիւն առն և կնոջ, զի պատկերք էր։ Եւ որպ ճշմարիտ պատկերն հօր՝ միածին որդին. ՚ի կոյս մօրէ ծնաւ անսահմանն յոլովութեամբ. այսպէս և ամենայն որք կուստ քնութեամբ ծնանիմք, բայց յորժամ պատժեցաւ մարդն յայ, այս պատուհասական ծնունդս եկամուտ եղև. վասն որոյ առաքեաց մանկութեան վնասս ՚ի կարիս անարգութեան

գոյ

գործել վանարժանն • զոր և երեմիա ասէ վասն
մերձաւորութեան՝ [illegible] խորխորատ խորէ կին
պոռնիկ, և ամ բարկացի տէր՝ սրկնչէ ի նա •
վասն որոյ ինքն երեմիաս կոչեաւ եամբ եկաց •
Ջայս և սուրբ տարանիչն յովհաննէս ասաց գոհանա-
լով պալ, [illegible] ի որ պահեցեր զիս անփորձ ի խոս-
նակութենէ կանանց, այլ և ախտին մեռուցեալ լոյս ասէ
գոհանալով • ի որ զախտս հոգւոյ իմոյ սանձե-
ցեր, և զ յայտնի գործ նորա խաւարեցեր •
Եթէ պէ եկամուտէ ախտն՝ և ոչ քնական, պայ ասէ
պողոս՝ ես ինքնին մտաքս իմովք ծառայեմ օրինացն
աստուծոյ, և մարմնով օրինացն մեղաց • այլ օրէնք հոգւոյն
կենաց ազատեցին զիս օրինացն մեղաց և մահու •
Ջայս և սուրբ տարանիչն յովհաննէս ասէ՝ ամենայն
որ յայէ ծնեալ, ոչ մեղանչէ •
Դասրձեալ՝ պէ եկամուտէ ախտն, և ոչ քնական
մարդոյս • վասն որոյ ասէ պետրոս, [illegible]
[illegible] և տեսի զի որպէս փուշն նստի յերկոսին ի վեր բոյս հան-
գերձի ասէ՝ ի բաց [illegible] և
իբրև զարդի ծնեալ մանկունս, ըստ որում բաւա-
նէն ծնանք նորածին քնութեամբ՝ որդիք այնմ ծնեալ
ձեզ ասէ և պղատոն ասէ՝ մեռուցանել զախտն ի
մարմնի, և զայս առնէ սահմանն իմաստասիրութեան,
որպէս և այլոյր ասէ՝ իմաստասէր ոչ զգենոյ էանձ
ասէ՝ և ոչ զայն որ բազում բան ի գործն առ-
նուլ կարօղն • այլ զայն ասէ իմաստասէր՝ որ
վարս ամբիծս ստացեալէ ի մարմնի • և մեռու-

ցա

ցանկալ պիտի՝ ընդդէմ ցանկութեց աշխարհիս ։
Եւ տես՝ լաւ է որպէս զհետ Քրիստոսի դրոց ըն-
թանալն քան զամենայն ցաւս, զի ՚ի նմին հոգւոյն սրբոյ
ի հաստատութիւն լինի՝ որպէս և մարգարէութիւնն ։
Դարձեալ՝ զի ասաց Քր ասեցէք և գալմացու-
թութ, և յայտէ զի առաւել՝ ՚ի տարին միանգամ լինի։
իսկ աւետիս որ մեղանչէ՝ կոխել զերանելին Յ,
վ որոյ աղաչէ լալ ասէր տէրն ։ եւթէ սիրէք զնա՝
զպատուհիրանս իմ պահեսջիք ։ զայս և պողոս
յայտ առնէ ասելով, լաւ է պարկեշտ ամուսնութիւն
և Քր են անկողինք ։ այնինքն պարկեշտ՝ որ տարին
միանգամ լինի վասն որդեծնութեան ։ իսկ որ
աւելի մեղանչէ, ասէ՝ կշտանա և զպատնիկս դատէ
Քր ։ տես զի պողոս վասնայն մերձաւորութիւն
պոռնիկ անուանէ ասելով, լաւ է ամենայն
մարդ լինել իբրև զիս ։ ապա լաւ է՝ ասէ՝ ամենայն ոք
վասն պոռնկութեան զնա կին կալցի, և ամենայն
կին զնա այր կալցի ։
Ընդ և սաղմոսն՝ լաւ է զինչ անուանէ զայնոսիկ՝ որ
քաղաքեն զմարդ ՚ի ցանկութիւն ախտից, ասէ
որպէս գինի ոսկի ՚ի գրկի խոզից ։ այնպէս գե-
դեցկութիւն կնոջ պոռնկի, այսինքն՝ զի որպէս
խաւ տգմասէր առնէ զհայեցօղն ։ վասն որոյ և
և պղատոն գայս դնէ սահմանն իմաստասիրութեան Ք,
մեռանել զախտն ՚ի մարմնի ։ և լաւ է ոչ ունել զին
նաքա զգայս յայտութեան՝ ոչ տալ զայս, լաւ է
մեռուցանել զախտն ՚ի մարմնի ։ կամ նմանիլ Յ,
զի որ զամենայն նմանութիւն անգանգիտ մե-

ցանէ յինքեան՝ նա կարէ նմանիլ ՚ի զոր և առա-
քեալն ասէ՝ տեսանել լոյսեմբ վնա որպէս և էն, և
նման նմա լինել լոյսեմբ • վասն որոյ հոգւոյ կաստա-
րումն նախ մեռուցանել զանխտն ՚ի մարմնի, և
ապա ՚ի հեռի կատարումն ժամանել, որ է նման
նուիրեալն ՚ի ըստ կարողութեան մարդկան ։

Հարց • Զինչ՞ որ ասէ ։ Խոստովանիցեն ձեռնա-
դնեան ՚ի ըստ կարողութիւն տրիկան 54 ։

Պէս • Այսինքն զի այնչ իմաստութեան գործ,
քան նախատպին ՚ի նմանիլ • իսկ որ անբանինչ
նմանեալ այն յիմարութեան գործ, որ չՀ պա-
տկերն անբանից նման առնէ ։

Դարձեալ՝ ասէ՝ Խոստովանիցեն ձեռնադնիցեն ՚ի, ըստ
կարողութիւն տրիկան 54 ։

Նախ՝ զի ած անհասէ, այլ դու որչափ կարես
այնչափ հասանիս նմանութեան ՚ի ։

Դարձեալ՝ զի պանդխտան պայծառութիւն գոյացած,
և որ չափ կարես առաւել լուսաւորիչ իւն,
այնքան նմանիս • զի որ բազում գործք բարու-
նի՝ բազում կերպիւ նմանի, առէ՝ եղե լուսք
կատարեալք, որպէս և հայրն ձեր երկնաւոր
կատարեալ է ։

Հարց • Ասէ ՚ի սահմանս՝ Թէ Խոստովանիցեն ձեռնադնիցեն ՚ի ըստ կարողութիւն տրիկան 54 ։

Եթէ պարտէ գիտել՝ Թէ ինչն իմաստասիրութիւն
կարողէ վերջ նմանել ցաւգանել ՚ի՝ Թէ ՚ոչ ։

Պէս • Այսպէս պարտէ գիտել, զի Թէ ինչքն
իմաստասիրութիւն նմանել ցաւգեալ զինչքն

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ, ապա կարողէ և մեզ նմանիլ Յ տանել. ապա թէ ոչ՝ զոր ինքն ոչ ունի, զի՞արդ կարէ մեզ տալ։ Եւ արդ՝ յայտէ հնգետասան իրօք՝ նմանեալ Յ իմաստասիրասիրի իւնն՝ այսինքն ։

Նախ՝ զի Յ լոյս է և կեանք է, և արարիչ է, և նախախնամող աշխարհի, և օրինադիր է, և ուսուցիչ է բարեաց մարդկան, և ամենայն գոյից է արարիչ, և բնասիրի կազմեցուցիչ. այսինքն արարչագործ Յ, որ զբնասիրի իւնն արարիչ ստեղծեալ. որ զիւր նմանն ծնանի ։

Եւ ծածկագէտ Յ, և մարգարէասէր տուողն Յ, և զ լինել լոյն յաւիտենից զլինել ն գիտէ ։

Եւ զի էասիրի իւն և անձնասիրասիրի իւն գոյ Յ ։

Եւ զի ամենիմաստ անուանի Յ և այլն ։

Նախ՝ զի լոյս Յ, վասն որոյ ասէ աւետարանիչն յովհաննէս՝ Լոյ Յ լոյս է, և ոչ գոյ խաւար և ոչ ի ։

Եւ յակոբոս ասէ, ամենայն տուրք բարիք՝ և ամենայն պարգեւք կատարեալք՝ ի վերուստ են՝ իջեալ առ ի հօրէն լուսոյ, զոր և ինքն Յ ասաց՝ ես լոյս աշխարհի եմ ։

Երկրորդ՝ զի կեանք է Յ, որպէս ասէ ես իսկ եմ յարուիսիրի և կեանք հաւատարիմ. և յովհաննէս ասէ՝ կեանքն յայտնեցաւ՝ և տեսաք և վկայեմք. և մովսէս ասէ՝ տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ ի փայտ. և մարգարէն դաւիթ ասէ՝ որ լոյս իմ և կեանք ։

Երրորդ՝ զի Յ արարիչ է, որպէս ասէ մարգա-

րէն՝ ի արար զերկինս և զերկիր ։

Ձորրորդ՝ զի նախախնամէզ ած աշխարհի , վ
որոյ ասէ՝ հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ , և ե
ս գործեմ ։ և մարգարէն ասէ՝ տէր պահապան մեր ։
և տէր հովիւ մեր , և այլն ։

Չինգերորդ՝ օրէնս դիրէ ած , որպէս ասէ մար
գարէն՝ նայեցարուք ժողովուրդք յօրէնս տեառն ։
և դարձեալ՝ լիէ օրէնս եդ ՚ի վերայ նորա ։

Վեցերորդ՝ զի ած ուսուցիչէ քարեաց ամենայն
մարդկան , որպէս ասէ մարգարէն՝ զօրուլիւն
տայ տէր երկիւղածոց իւրոց , և զկտակարանս
իւր ուսուցանէ նոցա ։ դարձեալ գրեալէ ՚ի
մարգարէսն , և եղիցին ամենեքեան ուսեալք յած ։

Եօթներորդ՝ զի ամենայն տեսակաց է յատկացու
ցիչ , որպէս յայտ առնէ մարգարէն մովսէս
պատգամն կէնդանեայ ։

Ութերորդ՝ զի ած արարչագործողէ , որ զքնու
լիւն իւրոյ ամենայն իրի ստեղծողէ արարեալ ։ որ
զնա նմանն ճնանի ։

Իններորդ՝ զի ած ածկագէտէ ած , ըստ այնմ՝ ի
պատգ առ ինքն զսիրտս նոցա , և ՚ի միտ առնու
զամենայն գործս նոցա ։

Տասներորդ՝ և մարգարէութիւն է անդ տուեալ ած ։
ըստ այնմ՝ լիէ նայեդ վասն առաքեալ՝ զոմանս
մարգարէս ։ և առ երեմիաս ասէ՝ մարգարէ ՚ի
հեթանոսս եդի զքեզ և այլն ։

Տասնումեկներորդ՝ զի լինին լցեալ յառաջագոյն գիտե
ած , որպէս յայտ ։

Երկոտասաներորդ՝ պէս էութիւն և անձնաւորութիւն ունի Աստ, որոյ ասէր՝ ես եմ Աստ որ կեն և էիմ և էիցէ յանձն իմ ես երդնում ասէ տէր ։

Եւ ըստ այսքան կերպի՝ նմանութիւն ունի իմաստասիրութիւնն այ ։

Նախ՝ պէս Աստ լոյս է, և վասն իմաստասիրութեան ասէ սողոմոն՝ լուսաւոր և անէծ առաւել է իմաստութիւն ։ և դարձեալ գեղեցկագոյն է քան զարեգակն և քան զամենայն դիրս աստեղաց, պէս ընդ լուսոյ համեմատեալ առաւել գտանի ։

Երկրորդ՝ պէս Աստ կեանք է, այսպէս և վասն իմաստասիրութեան ասէ սողոմոն՝ կենաց հաղորդ ունի զնդ այ ։

Այլ ինքն իմաստասիրութիւնն ասէ, որդեակ պահեա զպատուիրանս իմ պէս կեցցես ։

Երրորդ՝ պէս Աստ արարիչ է, այսպէս և իմաստասիրութիւն ։ ըստ այնմ՝ լոյս Աստ իմաստութեամբ հիմունս էարկ յերկրի ։

Չորրորդ՝ պէս Աստ նախախնամիչ է, և յայտ պէս իմաստութեամբ նախախնամէ Աստ զամենայն բնութիւնս, ըստ իւրոյն կերպի ։ և ոչ անբաւ նաքսար ։

Հինգերորդ՝ պէս օրինադիր Աստ, այսպէս իմաստութիւն սահման դնէ ամենայն իրի ։

Վեցերորդ՝ պէս Աստ ուսուցիչ է, այսպէս և իմաստասիրութիւն զամենայն ուր ուսուցանէ յիմաստս ։

Եօթներորդ՝ պէս Աստ ամենայն տեսակաց յայտնիչ է ։ և այսպէս իմաստութիւն պիտութիւ էակաց է,

և տեսակաց քաղկացուցիչ ի ձեռն սահմանի ։
Ուրիշ երբեմն՝ պիտի ասի արարչագործօրէն քնուրիշ ճա-
այսպէս և իմաստասիրութիւն սահմանաւ զեմ
քնուրիշ իւն քաղկացուցանել, ըստ այնմ՝ որ է սահ-
մանել քան կարճառօտ՝ յայտնիշ քնուրիշ ե ան ե-
րիշ ակայ իրաց ։

Ինչպես երբեմն՝ պիտի ծածկապէտ ասի, այսպէս և իմաս-
տասիրութիւն՝ զի ասի ուշ երբորդութիւն իւն ասի-
ուրիշ ե անն գիտաց ասե լով՝ որ է ե րեք են անմար-
մին յե րկինս ։

Ցանկե երբեմն՝ պիտի ասի մարգարէութիւն ե անց տուօրէ-
այսպէս և վասն իմաստասիրութիւն ե ան ասէ սիրաք-
իմաստութիւն զամենայն խորս քննէ, և մա րգա-
րէութիւն ստէպ կատարէ ։

Երեւասանն երբեմն՝ պիտի ասի զ լինել լոյն նախ տե սանէ-
այսպէս և իմաստասիրութիւն ասէ՝ յե րեք ան
մարմնոցն մինն ի մարմնի տե սանի, և յանապատ ոչն
անքաւանե լի ինայ ։

Երբ զարձեալ ասէ՝ մանուկն յոր որդի հիւսանն
ասէն խոսայէ ։ զարձեալ ասէ՝ ով ե րանե լի պայա
քանչել օձերն ի վը քոյ տրծանէ զ քաղաքակ իւր ։
Երկնտասանն երբեմն՝ պիտի ասի էութիւն և անձնաւո-
րութիւն ունի ։ այսպէս իմաստասիրութիւն
էութիւն ունի ։ և ի ընդ ընդ հանուր է որպէս
մի անձն , վասն որոյ ասէ փիլիսոփայն զ սիրիլ ։
իբրև մի ինչ և քաղաքական մասունս ունի ։ վասն որոյ
իբրև մի ինչ սահմանութիւնք գնա , և որպէս քա-
ղաքական մասունս ունէ լով քանի անութիւնք ։

Երկբայականեւ որդի՝ զի ՃԾ ամէնիմաստ է, այսպէս
եւ իմաստասիրութիւն ամենայն էակից է։
Զորեքտասանեւ որդի՝ զի ՃԾ առաստաւ աշխէ,
այսպէս եւ իմաստութիւն ուժեամբ քաշէ
զերկրաշափութիւն, այլուր զաստեղաքաշութիւն,
այլուր զՃԾաբանութիւն եւ այլն։
Չինգետասանեւ որդի՝ զի ՃԾ ցանկալի է ամենայն
բանականաց, այսպէս եւ իմաստասիրութիւն
ցանկալի է. որպէս ասէ սողոմոն՝ ամենեւ ցուս ասէն
սիրեաց զինա։
Երբ դարձեալ ինքն ասէ՝ ցանկացօղ եղէ գեղոյնէ.
եւ այլ այսպիսի բազում նմանութիւն ունի յՃԾ։
Ապաւրեն կարօղ է եւ զեղ նմանօղս առնել այլ,
վասն որոյ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է նմանութիւ ե
այ՝ ըստ կարողութեան մարդկան։
Իսկ թէ որպէս նմանի մարդ այ, այսինքն՝ զի
քննադիր արդարութեանն ինան. զոր եդ ՃԾ՝ի
քննութիւնս, այսինքն քարե պաշտութիւն թ կեալ,
եւ ՃԾային առաքինութեամբ զարդարիլ. այս-
ինքն՝ի հաւատ, ՝ի յոյս, ՝ի սէր, այլ եւ խոհեմութ,
արիութեամբ, ողջախոհութեամբ, եւ արդա-
րութեամբ. այլ եւ եօթն արփեան շնորհօք
հոգեւոյն զարդարեալ։

Ա յ ս ք ա ն ս ա ռ ա յ ս ։

Հարց. Ի՞նչ զանազանի գիտութիւն իմաստասի-
րոյն. ՝ի գիտութեանն այդ ասայ։
Պէս. Երկոտասան կերպիւ գանազանին ՝ի
միմեանց, զի լինէ պէտ որ լինիցի իմաստա-

սէրն՝ ոչ կարէ յայն ժամանակ լ , զոր յառաջ քան զՔ
մեզանչելն ունէր մարդն զհմաստասիրութիւնն ։
Նախ՝ զի ադամ բնութեամբ ունէր զհմաստա-
սիրութիւնն • այսինքն զի պատկերի այ , և զոր
ինչ կէ րպայտեալ գոյր յանձ , նա բնութեամբ ունէր ։
այսպէս և զհմաստասիրութիւնն , իսկ մեք ստաց-
մամբ ունիմք ։
Երկրորդ՝ զի նա անուշխատ ունէր , իսկ մեք բա-
զում աշխատութեամբ ։
Երրորդ՝ զի նա բնորոշին ունէր , իսկ մեք մա-
սամբք • զի մանն մանն ժողովէ յոմ զստահանամբ ։
Չորրորդ՝ զի նա զանենայն գիտէր , զհմանալեան
և զդալեան • իսկ մեք զդալես միայն , իսկ զ ի ք
և հմաստասէրքն զմանն իմանալեացն ամացին ինչ ,
միայն իմայեան զդոլն նոցա • իսկ զըրայութիւնն
կէ րպարտնացն ոչ գիտացին , զոր գիտէր ադամ ։
Հինգերորդ՝ զի ադամ դէմ յանդ իմանն տեսութ
գիտէր , զի աչօք տեսանէր և ականջօք լսէր ։
իսկ մեք իմացմամբ միայն , և ոչ տեսութեամբ ։
Վեցերորդ՝ զի նա անմեղութեամբ ունէր զգի-
տութիւն , իսկ մեք սղտի զութեամբ • այսինքն
նա որպէս մանուկ հայէ լէր անմեղութեամբ ,
յորս երևէր պատկերն այ • իսկ մեք ժանկոտ ալ
մեզօք , և նա որպէս պայծառ աչօ ունելով տե-
սանէր զանենայն • իսկ մեր աչս ոչ լ սի ալ փոշով
մեղաց , ոչ ինչ կարեմք տեսանել ։ վասն որոյ ասէ
յերգան՝ լ ա ադաւոր սիրելի լ ի ձպի ու և ծած կի
ցաք՝ ի տեսլենէ նորա՝ աչք մեր չինչացուցք • ք՝ զի
ասգ ամ

աղաւ՝ յիսուն այնչափ տեսանէր աչօք, քան զայն զոր մեք տեսանեմք մտօք, և իմանամք ։

Երրորդ տորդ՝ զի նա անմահ գոլով յերկար կենօք յերկարութիւ միտս ունելով, վասն որոյ յերկար իմանայր զամենայն • իսկ մեք մահկանացուք գոլով և կարճատեւ, վասն որոյ կարճամիտ գոլով՝ և կարճատեւ իմանամք զբանն • այսինքն զմի ծայր բանին իմանամք, և զվերջն ոչ տեսանեմք՝ զոր հեռացեալ է ի մէնջ ։

Չորրորդ տորդ՝ զի նա անմոռանալի գիտէր, իսկ մեք մինչ զյետինն ուսանիմք • զառաջինն մոռանամք ։

Հինգերորդ՝ զի նա միահամուռ և միանգամայն զիտէր զամենայն, իսկ մեք երբեմն զայս ինչ գիտեմք և երբեմն զայն ինչ • զի լեզուիս հայմանդամոյն յայտնեցաւ զամենայն արարածոց լինել լուծիւն զոր և գրեաց • ձրչսի և առաւել նս որ լեզուէր ի չմմամբ շնորհին ։

Վեցերորդ՝ զի յոյս բանականաւճն ի նա պայծառացեալէր և փայլէր, որով տեսանէր զամենայն, իսկ մեք որպէս պատրոյգ աւկայծեալ գոլով շնչելով՝ ունելով զբոց լուսոյն՝ ոչ ինչ կարեմք նշմարել ։

Եւթներորդ՝ զի նա անընդմիջաբար տեսանէր, իսկ մեք միջնորդաւ զգալեօքս տեսանեմք և գիտեմք զիմանալին ։

Ութերորդ՝ զի մեք զբանականն օտարացեալ, որպէս և ասէ յուծմունքն, և զօտարախտ պղծիտուլիւն բնական արարալք • իսկ ի նա

օտար ինչ ձչ գոյր , և զքնական պայծառութիւն ե
ունէր վճանութիւն, և զպատկե րակցութիւն ին այ ։
Եւ վասն այս երկոտասան պատճառացս՝ իմաստա
սիրաց դիտութիւն, որպէս կայծմի էր առաւել
գանկութիւն ասացեալ ։

Հարց ։ Իսկ ի՞նչ վասն ըր տկարացաւ այսպէս
բնութիւն ։

Պէս ։ Վասն տասն պատճառի ։ զի բնութիւն
ի նե ըքոյ տան ազգ կրից գերեալ և գրաւ կայ,
որ պատանի ին զնետ միոյ ի վերայ բնութե անս
վանական կիրքն՝ այսինքն ։

Դ,սխ՝ քաղցն առաւելոյն իրս, ըստ այնմ ցանկայր
ընալ գորովային ։ և ոչ ոք տայր նմա ։

Իսկ երկրորդ՝ յետ քաղցութիւն եան կշտանալոյն
տիրէ ծարաւն, այսինքն փափագիլ ջար ցանկու
թիւն եան ։ ոչ ծարաւի ոք ի ջար գիշխաստուերն ։

Երրորդ՝ յետ ընալոյ զծարաւ ցանկութիւն եանցն ,
գոլշիք կէ բակրոյն և ըմպե լոյն իմ անձրացուցանէ
զպատարան և քուն և մրափ ածէ ննջե լով ։

Չորրորդ՝ յետ ննջե լոյն արթնութիւն՝ պատա
հ տրամութեան կինըք , որ ի պէսպէս պատճա
ռաց լինի ։

Հինգերորդ՝ յորժամ զգաստանամք ի տրտմութ՝
պատահէ պէս պէս զբաղմունք աշխարհիս , և
ոչ իմոլոն պատրաստ լ՝ի ծառայե լ ։ այլ՝ի
մշակութիւն չարեաց պահեն զմեզ ։

Վեցերորդ՝ պատահի պակասութիւն պէսպէս
ախտից, և այս կրկին ցաւք։ զի ցանկութիւք

զնե րութիւնն, և անտի փոխիլ՝ ի հա՛ս
ինել երդ՝ պատահէ ակն ակն ցաւ և հիւանդու
թիւն, ըստ ի տարերացն ցաւելոյդ ութենէ,
կամ ջերմ ցաւելոյ, կամ ցուրտ, կամ չորն, կամ
գէշն, և այսպէս որպէս նաև ի վերայ ծովու
յերեւմանի պահէ զնաւ թիւնս • վասն որոյ տսէ
մարդն • այս ծով մեծ և անդորր ։
Տանել երդ՝ երկիւղ մահուն միշտ վտանգի պահէ
զիրս մարդկան, և երկմտէ յամենայն բանէ, և
աչաց հանէ զամենայն բան, և այս ամ կիրքս մի
պնեւ ի վերայ պատահէ մարդկան • վասն որոյ ոչէ ա
զատ մարք՝ վն ժամանէ ի կատարել գիտութիւն •
Հարց • Որքե՞ն գըտողք սահմանացն իմաստա
սիրութեան ։
Պէս • Է սահմանն պիւթագորասէ • ասացեալ • Ք
զբանն որ յենէթ ակոյէն, և զմինն որ ի ստուգա
բանութենէ ։ Իսկ զէ սահմանն որ ի կատար
մանէն է՝ պղատոնի է ասացեալ ։
Իսկ զմինն որ յարտօնուէ՝ ասացեալէ արիստոտէլ ։
Հարց • Ջի՞նչ համեմատութիւն ունի սահմանք
իմաստասիրութեանս • ընդ օրինացն ։
Պէս • Ամենայն իրօք համեմատութիւն է ունի սահ
մանքս ընդ օրինացն ։ այսինքն իմաստասիրու
թիւնն յայէ իշեալ առ մարդիկք, որպէս ասէ
պղատոն • և պողոս ասէ, սմենայն հարազատ որ
դի վնանութիւն հօրն բերէ յինքեան • այսպէս
և իմաստասիրութիւնս նմին նման գործէ զհա
գործ իւր • ըստ այսմ՝ հայր իմ մինչև ցայժմ գոր
ծէ

ՏԷ և ես գործեմ։
Իսկ ԹԷ ո՞րպէսէ նման այ, այսինքն՝ զի որպէս սահմանք իմաստասիրութեան են, և յերկինք անձանց եդաւ. այսպէս և ծածուկ օրէնքն վեց են՝ և յերեք անձնաւորութեան եդաւ։
ԲԷ սահմանքս երկու յենիճ ակաչէ, ՚ի հուպ և ՚ի հեռի. այսպէս և երկու ՚ի կատարմանէ՝ ՚ի հուպ և ՚ի հեռի. և միւն ՚ի ստուգաբանութէ և միւն ՚ի յարտօնութենէ. այսպէս և վեցեքին օրէնքն ՚ի յայեն՝ որպէս ցուցուք յառաջիկայդ. և որպէս ասէ մարգարէն դաւիթ՝ պատուիրանք տեառն լոյս են և լոյս տան աչաց. այսպէս և սաղմոն ասէ վասն իմաստասիրութէ՝ ԹԷ լուսատու և անթառամ է խաստութիւն։
Արդ որպէս վեց են սահմանք, և այսպէս վեց են օրէնքն այ. այսինքն՝ նախ քնական օրէնքն զոր եդ ած գանկուածի ՚ի քնութիւն իւնս, այսինքն ըզքնական սէրն։
ԲԷ այս ՚ի չորս բաժանի. Դ.ախ զի ամենայն ծնօղ սիրէ զնոր ծնունդն, մինչև ՚ի չափ հասակի հասուցանէ. և այս պատճառէ կէ լոյ անհատին։ Երկրորդ՝ զի սիրէ ամենայն նման զնմանն իւր, այսինքն՝ տեսակ զտեսակ իւր սիրէ. վասն որոյ և բամբասանք շրջի տեսակին՝ և ոչ վնասեն դժուժանաց և այլ պատճառ կէ լոյ տեսակին։
Երրորդ՝ զի ամենայն մեծ զփոքրն սիրէ, յինչ տեսակէ և իցէ. զի խնամարկէ լաւ ՚ի չափ հասակին ժամանակն։

Այլ և գազանք խնամեն ի ծնունդս սո-
սակաց, որպես գրեալ է ի գիրս վենդանեաց.
Լծէ ի հուսմ քաղցք կրին մի ելիս ոչ ի ճնա-
պառնկութեամբ, և տարեալ ընկեց արագոյ
պարանին՝ վի մի գիտասցեն մարդկիք՝ ուր է
նմանէ։ զոր եկեալ գայլքն տարան զմանկտեան
և մտուցին, և ի ջուր հատակի հասեալ սքող-
կեցին. և այն ե րիւս մանկտեանն ի վեր լշնանք
և շինօղք հուսմայ, որոց անուանքն են ռեմ և
ռեմուլոս։

Զորրորդ՝ եղ սէր յամենայն բնութիւնս, վի
առ այն ոչինչ որ ինչ քարի և օգուտ իւրենց.
այս բնական օրէնքէ որ հաւասարեալ ոչ է, վի
նեբա ի բնութիւն իշանի։ վասն որոյ ասէ առ-
տարանչին յովաննէս, ոչ լծէ նար օրէնք գրե-
ալք ձեզ. այլ ըստինն զոր իսկ բանիք ոչ եւք, վի սի-
րեսցուք զմի մեանս։

Եբ տես՝ վի հինն պատուիրան անուանէ, զայս
բնական օրէնք։

Երկրորդ՝ բնութեան օրէնքն զոր ասաց ած՝ լծէ
աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր. և
այնէ բնութեան օրէնքն, վի որքան առնու մի լինի
ի մին տարին՝ այնքան մերձենան տուր և էգ առ
իրեարս. զոր և անասունքն պահեն պայ օրէնքս
բնութեանէ և վայրիք. իսկ մարդ ոչ վարի զնա-
յին օրէնք լծոյ եալ է, այլ ազէս և զլայս, և ոչ
կարեն կենալ ի չորի անբանին։

Եբ այս ի հեռի ենլծ ակայեմք՝ վի սկզբն մեծ
ին

ենթակայ է մարդոյն քան զբնութիւն ծնունդն
որ յետոյ լինի երեք օրինքն, զոր ած եղ աղտոյ՝
մեծ յամենայն ծառից կերը. բայց ՚ի ծառոյն գի-
տութեամբ բարւոյ և չարի. այսինքն այն չար գի-
տութիւն որ քեզ բարի թուի՝ քան մի մե-
նար, և այս հուպ կատարումն է. զի հուպ քան
հուպ որ քան սահէր զպատուիրանն կենդանի էր,
և փառազարդեալ. և յորժամ անցեաւ հուպ քան
հուպ պատժեցաւ և մերկացաւ, ՚ի դրախտէն
անկաւ՝ և բնութեամբ մահկանացու եղև։

Զարթարդ՝ բնական օրինքն զոր ետ ած, նայի և
աբրհամ. զնացայց ած նոյի՝ զմիս արեամբ շնչոյ
մի ուտիցէք. և որ հեղու զարիւն մարդկան՝
փոխանակ արեանն նորա հեղցի արիւն նորա. զի
և զձեր արիւնդ՝ խնդրեցից ի յամենայն գազանաց
և ՚ի թռչնոյ, այսինքն ՚ի յարութեան. և այս
հետի կատարումն է՝ որ ՚ի յարութեան կատարի
քանն։

Ոսաքեալ՝ զնացայց, եդի ից զաղեղն իմ յամպս՝ նշան
հաշտութեան ընդ իմ և ընդ ձեր, և այս հետի
կատարումեր. որ գալստեամբն քրիստոսի է զի,
զի ամպ զկոյն ասէ՝ և աղեղն զմիածինն որդին, որ
յարեաց մարդեզարմացեալ ընդ դէմ աստուծոյ.
և այս էր նշան հաշտութեան ուշխարհի։

Ընդ յապէս և ընդ աբրահամու ասէ՝ զմանկունս քո
ոչխար օրեայ լծ լիսատեացես, և այս կրկին խոր-
հուրդ ունի. նախ զմանկունս քո ոչխար օրեայ
լծ լիսատեացեն, այսինքն մանուկ պղծին կոչէ
որ

որպէս և պօղոս ասէ՝ որովհետև մանկունք հաղորդեսցին մարմնոյ և արեան • այսինքն՝ պէտք էին որ ընդ մարմինն և ընդ արիւնն միանալ • այսպէս պէ հոգին միանալ ընդ շունչն, և շունչն ընդ արեանն՝ և արիւնն ընդ մարմնոյն • վասն որոյ և՛ ի վե րոյ քե րէ՝ թէ ինքն իսկ մեր թաւուրաւթիւն կրեալ եղև նոցունց, այսինքն՝ բանն աճ եղև հոգի և մարմին՝ կրկրդ մարդոյն բնութիւնն :

Իսկ որ ասէ՝ ուխտ օրհնոյ թէ լիսուսեցիս, այսինքն զուխտ խորհուրդ ջարին հատ՛ի հոգւոյ՝ և ընկեր՛ի քէն • և այսէ ուխտ խորհուրդն, յորժամ և օրէն մանաւ ջգի մեղքն խորհրդով կատարեն՝ լինի ուխտ • այսպէս և ուխտ լիսուսեալ ի նն մարմնոյն զայն ցուցանէ, ուխտ է վասն այն ետ հատանել կամ ետրդ մարմինն, դի տաե լորդ գործոյն խափանեսցի • և այնէ տաե լորդն՝ քան որ պտարին միանգամն այլ տաե լի ոչ մերձենան՛ի կանոյսն, որպէս բնութիւն օրէնքն ուսոյց, և ոչ այլ • և զայս խորհուրդ կատարեն, որ զայն մարմինն խափանել և են յայնմ գործոյն • վասն որոյ ասէ պօղոս՝ ուխտ լիսուսեալ է մեք իսկ եմք, որ զհոգւոյն ես պաշտեմք, այսինքն զարբուխտ է հոգւոյն արբոյ պաշտեմք • և ոչ ծառայեմք աղտեղ ուխտ եան գործոյ • որպէս էին ուխտ լիսուսեալքն՝ ունէին զայնիր գործ, որպէս այժմուս հե թանոսքն :

Այլ և այս խորհուրդ՝ յորժամ զատպանակ տէ առն գիր տալոյն հե թանոսքն և պատուհասն • ջի ուռան է լանք, և նոքա արարին ուկէղէն ե

լրանք

զանք քաղաքք, և ընդ տապանակին յուղարկեցին առ հրէայն ։

Իսկ ապի երանելին՝ նշանակէր զմնաքուր երանս կատարման, որ իբրև զսկի անապական ճանմանելոյ. որպէս և այս հեռի կատարումն ։

Զոր յետոյ՝ ի մեզ կատարեցաւ՝ զոր օրէնքն ե՛ւ աբրահամա. զբոլական օրէնքն մովսէսի՝ [illegible] սիրեսցես զընկերս քո իբրև զանձն քո. և այս՝ ի տուռ գաբանեալ [illegible] սիրեսցես զընկերս քո իբրև զանձն քո. և այս՝ ի տուռ գաբանեալ [illegible] սիրեսցես զընկերս քո իբրև զանձն քո, զի յայս ե՛րկու պատուիրանս՝ ամենայն օրէնքն և մարգարէքն կախեալ կան. և ստուգաբանեն սոցա՝ [illegible] ամենայն պատուիրանք սկզբնէ, զոր պօղոս առաքեալն օրինաց սկզբնէ ։

Վերջին բոլոր՝ նոր օրէնքն՝ որ գալստեամբն քրիստոսի եղաւ, և սա կոչի յարտնութիւն. այսինքն յայտնեալ լինի, զի որպէս այն արհետ արհետից՝ և մակացութիւն մակացութեան ։ այսպէս և նորա օրէնքն՝ ամենայն օրինաց օրէնքն, և կատարումն, և սրբութիւն, զոր հին օրէնքն ոչ կարէր սրբել՝ ի սկզբնական մեղացն, և ոչ ազատէր

՝ի

'ի դժոխոյն • խակ սբրե ոց և աղտատեաց սա ըզ
քնութիւն իւնա, և սա կոչի առաւելութիւն • որպէս
սաէ յօհաննէս՝ տեսաք զփառս նորա , զփառս
իբրև միածնի առ՛ի հօրէ լի շնորհօք և ճշմար
տութեամբ • ահ՛ի լըսելի ենէ անտի նորա մէք
ոմիանելոյն առաք շնորհս , վասն որոյ յարտանու
թիւն ենէ կոչի սա ։
Եւ այսպէս համեմատի սահմանիչն, և օրէնքն ոչ
պէս ցուցցաւ ։
Հարց • Վասանէր սահմաներ պիտի ազգորա՝ թէ ոչ
կամիմ թէ ողորմել ղվարդապետութիւնս իմ յան
շանչանն , այսինքն՝ ի գերեզման • այլ՝ ի շնչաւորսն՝
այսինքն յաշակերտսն ։
Պէտ • Եւ սա վասն բազում պատճառաւ ։
Նախ՝ զի համառօտիւն ածուշանչ գրոց , որպէս և
ստուգ ածն վասն նոր հաւատացելոյ՝ թէ տամ
զօրէնս իմ գրել ՚ի միտս նոցա • զոր և ասէր առ
ժողովրդն՝ ոչ թէ կարմրատեղով և գարտիզեր
գրել առ ձեզ , այլ ամէն ունիմ դալ , և բե ըան
՚ի բե ըան խօսիլ ընդ ձեզ • զարձեալ թէ դուք
էք թէ ուղիք քրիստոսի գրեալ , ոչ մարքիով այլ
հոգւովն աչ • զարձեալ ոչ կամիմ թէ ողորմել զնմոստա
յանշանչն՝ այլ ՚ի շնչաւորս ։
Եւ սա վասն բազում պատճառաւ ։
Նախ՝ զի անմատչելի իմաստութիւն է անձն՝ պիտոյէ անձ
մարմին անօթ • և իմանալի թէ ուղի՝ որէ հոգի
մարդոյն • և ոչ անշունչ նիւթ ։
Եւ կայսրդ՝ զի բանական հոգին պարտէ ենթակայ

պատրէր զ լուսեղէն իմաստան՝ ի լուսեղէն հոգին
տալոյ է՝ և ոչ յանշնչանն։

Իսկ ինչ բոլոր՝ զի իմաստութիւն որպէս կենդանի
ունի, զորմէ ասէ սաղմոսն՝ լուսատու և անմահ տա-
ւամէ։ այսինքն անանց, այսպէս և հոգի մարդոյն
կենդանի է և անմահ։ վասն որոյ պատրէր գկեն-
դանի և գանմահ իմաստութիւն տալոյ է՝ ի
հոգին, որ անմահ կենդանի։ և ոչ յանշնչանն՝
և յանկենդան գիրսն։

Ուրախ բոլոր՝ զի ամենայն ինչ նմանատեսն գնմանին
ճանաչէ, վասն որոյ պատրէր զ բանական իմաստն
բանական հոգւով ըմբռնել։ և ոչ յանշունչ գրով։
Ինչ բոլոր՝ զի և ինքն իմաստութիւնն յայտնի
առնէ գբնակութիւնն իւր, այսինքն՝ ի մարդս՝
այսէ իմ բնակութիւնն։ աստէ որ բանականքն
և ոչ այնոքիկ որ անբանքն։

Տալոյ բոլոր՝ զի ասէ իմաստուն, այսինքն իմաս-
տից տուն։ իմաստուն տուն, և ոչ այսպիսի
տուն՝ որ ոչ իմացական զօրութիւն հոգւոյն։
վայ, պատրէր գիմաստասիրութիւնն՝ յիւր տունն օթե և
անկել և ոչ յօտարն, յանշունչն, և յանբանսն։
Հարց։ Վասն ինչ ոչ ասէ՝ ի բանական մարդն,
քան թէ՝ ի շնչաւորն ասէ։

Պէս։ Ընդ այս վասն քաղցր պատճառաց։ նախ՝
զի տուր և տուրք իւն շնչոյն, խորհուրդ ածէ
գբանին։

Նախ՝ զի շանչն տալոյ և գտաւրն առնուլոյ, այս-
պէս և գտնչուն ցանկութիւն հոգւոյն տալոյ և

և վիմաստքն ես առնում ։

Երկրորդ՝ վնե բոյն շունչն տամք ի դուրս, և զալոտոքին օդն բերեմք ի ներս. այսպէս վնե բոյնն տոգիտուԹիսմեր՝ որ յանքան հոգուցն է արտաքս հանեմք, և զարտաքին իմաստուԹիւնն ի ներս բերեմք ի մեզ. ըստ այնմ՝ Թէ նա և ակել ուսուցանէ ձեզ զամենայն, վասն որոյ ասէ՝ զբերան իմ բացի և առի պնոգի իմ ։

Երրորդ՝ զի վնե բոյն չե լսուԹիւն սրտին, որ տոտպատուցանէ վնա՝ սրտոտքս հանեմք, և զարտաքին զվատցուցիչ օդն ի ներս ի սիրտն առնումք. այսոք և զտատ չե լսեմե ախտիցն՝ որ առչուէ ըզհոգիս ի դուրս հանեմք, և զվատցուցիչ իմաստուԹիւնն ի հոգիս ժողովեմք. որ վատցուցնէ զմեզ ի տատոյ չե լսեմ ենե ախտիցն չարեց, և խրատե հանդարտել յամենդուե և յիմաստս եյ ։

Զորրորդ՝ զի զբե կեալ անօթ տակե զէնս, և արծաԹե եղէնս՝ չե լսեմ երամբ հրոյն միացուցանեն. այսպէս և զբանական պատկե բոկցուԹիւնն եյ սրբ նիւԹ ասկեղէն, և վիմաստուԹիւնն ոչ նիւԹ արծաԹե եղէնս, զոր բե կեալ ի մէնջ յոռնեցաք. վասն որոյ և չե լսեմ ենե սիրոյ բանականին սրտաքս հանեմք, զի ե լԹե ալ վառեսցէ և միաւորել բոլոր միացուցանէ ընդ մեզ զպատկե բոկցուԹիւնն և վիմաստուԹիւն եյ ։

Չինգերորդ՝ զի միշտ լինել տուր և առուԹիւնն չնչին, ի ննջման և յարԹնուԹիւն եան. այսպէս պարտէ զի միշտ ունիցի հոգին զկոչումն, և զտուր

և առաւելութիւն ընդ իմաստասիրութեան, զի այնքան
կէ բարձր նման, որպէս ասէ յոբ՝ Լի է բիմբ գիտե-
րութիւն՝ և միտք զբանս քննէն. զի լի է
հնչեալ է՝ ի մեզ, յիմաստասիրութեան խոհական
զգաստանայ և զարթնու, և լի է սրբիւ ունէ առա-
քինասիրութեամբ՝ զիմաստասիրութիւն պարտէ խոհակա-
անխափան, որպէս տուր և առ հնչեցն անխափանն
լինի։

Ել ցի ըսրդ՝ զի լի է ոչ արդեւ լէ գտուր և առու-
լի նէն՝ ի հնչեալ կենդանուցն, կենդանին հեղձնու-
և մեռանի. այսպէս և լի է ոչ արդեւ լու՝ ի խոհ-
մանեց իմաստասէն, մեռանի հոգի՝ ի կենացն այ։
Ընդ ի նե ըսրդ՝ զի յորժամ պարզ լինի օդն ոգ՝ ի ձմե-
րոյնի, յորժամ տուր և առուլի նէն հնչեալ ան-
է րև առատի յամենեցունց։ Իսկ յորժամ լի ան-
բանեալ օդն յամենրեանի՝ ի չէ բարձրանալ եղեալ արեգա-
կանն՝ այլ ոչ ելանէ շուտն։ այսպէս և ամենայն
հոգի՝ որ պարզէ յամենայն չէ բարձրանալ եղեալ
մեզանց, յորմէ ասէ և րևի իմաստասիրութիւն՝ ինձանո
իակ որ լի անձրեայն ալէ չէ բարձրանալ եղեալ
պղտորեալ ոգոյ զարթնալ եղեալ՝ ոչ է րևի՝ ի նմա
շնարհ իմաստասիրութեան։ որպէս ասէ մարգարէն՝
մանուկ որպէս կոմէն սիրտ նորա, այսինքն չորա-
լի է մակրել ի գան։ և ած ասէ՝ լի անձրեայնալ սիրտ
ժողովրդեանդ այդ միկ, առ այնալ սին՝ լի է հնչեն
և բարձրանալ ոչ է րևի՝ ինձանո հնարհ իմաստասիրե-
այ։ այլ այս իմաստասիրութիւնս է րևի առ նոսա,
որպէս ասէ առաքեալն յակոբոս՝ իմաստասիրութիւնս

այս

այս ոչէ ՚ի վերուստ, այլ երկրաւոր, և հնչուաւոր, և դիւական։

Ասէ երորդ՝ զի մի և նոյն հնչումս ՚ի հրապոյր փչէ մարդ՝ և շինչանի, և ՚ի շինչ ալ կայծակունս փչէ մարդ վատի։ այսպէս պարտէ զերի ինչ լայս լծել ոճի մեզ, սէր աշխարհիս՝ զոյն փչել և շինչուցանել։ իսկ շինչ ալ կայծակունքն շնորհին՝ որ ՚ի մեզ զոյն փչել և արծարծել։ որպէս ասէր պօղոս առ տիմոթէոս՝ արծարծել զքեզ զշնորհն՝ զոր ունիս ՚ի ձեռնադրութենէ իմմէ, և այս որոյ կայծակունք են։ այսինքն յոյն կայծականացն՝ զոր սէր բովքէքն առնել ունեն լեզուք ՚ի սէգ ոգւոյ անտի՝ մերթ ցոյց ՚ի շլիլ ունս եւայեւայ մարգարէին։

Ինսներորդ՝ զի մի և նոյն հնչումն ՚ի սառուցեալ իրն փչէմք ջեր ըմպոյ, և ՚ի ջեր ըմպոյ ալն փչէմք հովանայ։ այսպէս և որ ջեր ըմպոյ ալ իսկ չար ոյնկուլծեամբ մեզաց՝ պարտէ փչմամբ իմաստից սառուցանել զնոսա յոյն ախտէն, իսկ որ սառուցեալ յայծոյնն սերոյն ՚ի նա փչել և ջեր ըմպոյ ցանել ՚ի սէրն այ։

Տասներորդ՝ զի փոշի որ ՚ի հանդերձի նստի, զոյն փչմամբ բարբեմք։ այսպէս և բազում և մանրամասնութիք, և ՚ի անձրամասն եալ. փոշոտեսոյկ մեզ՝ որ մածեալ է ՚ի վերայ հոգւոց մերոց. և զոր հոգւոյ գերեզկութիւնն ծածկեալ է ՚ի տեսանէնայ, զոյն պարտէ փչմամբ հնչոյն իմաստից հայլանալ՝ և վճռովին արբեալ ՚ի ժըժմանէ տակ մեզոյն։ վայ մեզ պետրոս՝ ՚ի քաց լծ օձ ափեալ այսուհետև

զոր

զՅամ չարութիւն։

Ա՛ր տասանեք բորդ՝ զի՞մ կենդանի. ունի տուր և առնուիւթիւն շնչոյ. իսկ անկենդանն ո՛չ. այսպէս և որ ունի տուր և առնուիւթիւն ընդ իմաստութեամբ. կենդանի է հոգւով, և որ ո՛չ ունի՝ որպէս զանշունչ տարբ ընկե՛ր, վասն որոյ ասէ պօղոս՝ մինչ տղայքն էք ընդ տարբ բո՛ր աշխարհիս՝ ի ծառայութիւն կայք աք։

Երկրորդասանեք բորդ՝ զի յորժամ տուր և առնուիւթ շնչոյն սպառի, մեռանի կենդանին. այսպէս որոյ խափանեալն է խոկումն, և տուր և առն ընդ իմաստասիրութեամբ ոչ է, նա մեռեալ է՛ի կենացն այ. վ՛ր որոյ պիւթագորաս ասէ՝ լո՛ւ ոչ լո՛ւ ողոմ յանշունչս այլ՛ի շնչաւորս։

Եւ գարձեալ՝ զի ոչ ասաց վճռաստասիրութիւնն՛ի պզտկի մարդն, կամ՛ի քանակական հոգին, այլ՛ի շնչաւորն։

Եւ այս վասն բառիս ասացաւ, զի՝ նկատ՝ զի շունչն ընդ հոգւոյն հոգի է, և ընդ մարմնոյն մարմին. վասն որոյ՛ի շունչն ասէ զնդ է վնաս, որ հատուցանէ յերկրորդ ծնունդ իւր յոգւոյ, զեռասկանն՛ի հոգին, և զգործնականն՛ի մարմինն. գարձեալ՝ զծառայականն՛ի հոգին և զայլ մակացութիւն որ մարմնական է ծառայն. որպէս է երկրաչափութիւն և աստեղաբաշխութիւն և այլն։

Գարձեալ՝ խոկումն մտաց մարմնոյն. իսկ նմանութիւն՝ հոգւոյն։

Իսկ այլ մակացութիւնն մտացն, և պէ շունչն հատուտարեալէ մտացն, և հոգւոյն և մարմնոյն. վասն որոյ նա՛ հատուտարէ զայս նոցա։

Երկրորդ՝ պէ շունչն շաղկապէ հոգւոյն և մարմնոյն զի որ քան նա՛ ի մարմնի է՝ հոգին ընդ նմա է, և յորժամ է թէ այլ շունչն պհոգին ընդ իւր տանի. և յորժամ դարձեալ գայ՝ պհոգին ընդ իւր բերէ, վասն որոյ ասէ ած առ ոչ կիսլիճ՝ թէ եկ շունչ ի չորից հողմոց և շնչեա ի մարմինս այսոսիկ և կեցուսցին. այսինքն՝ ի շունչն ձայնեաց ած՝ թէ տուր պհոգին, և դարձեալ դու բեր։

Ասացի զգոյշ լեր ատ յերկուց հետ բռնաճոց։ Նախ՝ պէ մի կարծեսցես՝ թէ շունչ պհոգին ասէ՝ ի չորից հիւթոց. այլ նա ինն այլ գոյութիւն ունի՝ և ոչ է տարրական. քանզի զշունչն ասէ՝ ի չորից հիւթոց՝ պէ միացեալ կայ ընդ հոգւոյն. այսինքն պէ զգայականն և տնկականն որ՝ ի մեզ, անբաժանելի է՝ ի հոգւոյն և որպէս մասունքն՝ ի հոգին. վասն որոյ ասէ պզատան՝ հոգի եռամասնեայ գոլով՝ քան, ցասուցն, և ցանկութիւն։

Երկրորդ՝ քան զքանական հոգին ասէ, իսկ ցասուցն պկրականն՝ յորմէ բաղկանայ շունչն. իսկ ցանկականն զտնկականն ասէ, և սոքա յետ գոյացեալ յորդանդ մերն անբաժանելի ինն՝ ի միմեանց. ապա ուրեմն զշունչն ասաց՝ ի չորից հիւթոց՝ որ միացեալէ ընդ հոգւոյն։

Դարձեալ՝ մի՛ կարծեր թէ այն շունչն ցնդեալէ՝ ի չորս տարրին. վասն այն ասէ՝ եկ՝ ի չորից հողմոց

ՀՀ այդպէս, այլ պէ շունչն վասն զգայական գալոյն
՛ի չարից հիւթոց ասի. վասն որոյ ասէ՝ եկ շունչ
՛ի չարից հիւթոց, եկ պէ քեզ՝ հոգին ընդ նմա,
և նայն ձայնն որ զղայար կոչեաց ՛ի դժոխոյն.
այսպէ և առաւ զշունչն կոչէ հանդերձ հոգւովն.
Եւ պէ շունչն միաւոր պահի ընդ հոգւոյն, վասն
որոյ զերկեր պօղոս՝ Թէ պահեսցէ ձեր զհոգի և զոգ
շունչս և զմարմին ձեր ՛ի գալուստն իւր տր.
Եւ զարձեալ հերձուածն՝ պէ ոչ կարծեսցես՝ Թէ
շունչն ՛ի չարից հիւթոցէ, նա իցէ ՛ի աեղի հոգ
ւոյն պէ գնայ կոչեաց, ոչ այդպէս պէ Թէ շունչն
առանց հոգւոյն յարուցէ ՛ի առնէր՝ ապա ամենայն
անբանիցն յարուցէ իւն լինէր, որք շնչաւորք են.
այլ վասն այն կոչեաց զշունչն, պէ նա է լանել լոկ
՛ի մարդոյն եհան զհոգին. այսպէ և գալոցն քեզ
Եւ պէ գայ աւետեցոյ մեծուԹիւնս ունի շունչն,
վասն որոյ ասէ՝ տայ պհմաստուԹիւն ՛ի շունչն.
Երկրորդ՝ վասն այն տայ ՛ի շնչաւորսն, պէ շունչն
ընդ հոգւոյն միացեալ է և անբաժանե լինէ ՛ի հոգ
ւոյն. վասն այնմ ՛ի շունչն տայ պհմաստուԹիւն,
պէ նոյն իմաստուԹիւն ՛ի հոգւոյն անբաժանե լի
նայ. ապա ուրեմն որ լինչ ուսանի հոգին՝ այլ ոչ
մոռանայ. իսկ որ ասէ պօղոս՝ զի տայն մոռացեալ
եմք և զառաջիկայն նկատեմք. ՝ի զգալի և կնիւ
ԹիւնէՆ իրսն ասէ մոռանալ և ոչ պհմաստութիւն,
պէ բանականքն՝ զբանեղէնն իմացան՝ անբաժանե լի
ունի ընդ իւր.
Զորրորդ՝ պէ շունչն ասանդէ պհմաստքն, պէ

շունչն մի Ծայրիէն , ընդ իմանալի հոգւոյն և միացեալ, և միւս Ծայրիէն ընդ մարմնոյն ի ձեռն արեանն . որպէս տարերք միացեալքն Ծայրիէ ընդ միմեանս . և որպէս երակք ջ Ծայր ունե- լով, մի Ծայրիւն առնուն զհասարակաց գոյնն, զձայնն, և զհոտն, և զպլպլն, և միւս Ծայրիւն տան հասարակ զայս ի խեղճ ապատակն , յորմէ առեալ միտքն . և նկարէ յիքեան զնմանութիւն իրին : Էինգերորդ՝ զի շունչն ընդ հանրականէ քան զբ- անականն և զանբանն . այսինքն՝ զի բանական բնութիւնն յանբանն ոչ գոյ , և [illegible] բնութիւնն ի բանականն, քայց շունչն ընդ հանրականէ, զի հասարակ յամենեսեան, վասն զհանրական իմաստասիրութիւնն ի հանրական եղեակայ՝ այսինքն ի շունչն եդ :

Զի կարօղ լինի տանիլ զնա , և ոչ եդ առանձ նակի հոգին որ մասնականէ քան զնա . այլ ի հանրական շունչն :

Եւ այսէ պատճառն զի յաւէրժահարսունքն ոչէն ընդունակ՝ զի ոչ ունին շունչ՝ որ եղեակայ լինի իմաստից, և տեսս զի գիտութիւնն ունին, և զոր ինչ գործեն՝ անմոռանալի գիտեն, քայց ուսա- նիլ ոչ կարեն :

Վեցերորդ՝ զի շունչն միանայ ընդ ներտրամա- դրեալ բանին առանձնական օդոյն, և գերեալ գանն միաւորէ ընդ ձայնին, և արտաքերձ բան կազմէ, և տարեալ միաւորէ ընդ օդն, դնէ ի հա- մաքակաց սեղանն որէ օդն , յորմէ ամենայն ունկն

ձեռնակալով լսէ. և զայս միայն շունչն կարօղէ առնել, և ոչ այլոք. վասն որոյ շունչն յանձնէ յիմաստասիրութիւնն, զի միտքն և հոգին ոչ կարեն առնել զայս զոր սա առնէ։

Երկրորդ՝ զի շունչն զարմանալի ինչէ. քանզի երեւելի լինի աչացն, և լսելի ականջացն միւսն իրն. զի տեսանի շունչն ի պարզօդն՝ որ լինի ձմերան։

Երրորդ՝ զի շունչն ինչ ոչ [illegible] որ աչք և ականջ տեսանեն զինչ իրն, զի աչքն զնիւթեն տեսանէ. և ականջն զձայնն լսէ, իսկ սա միայն, երեւի աչացն և ականջաց. վասն որոյ ի սա յանձնէ այս գործակալի իմաստութիւն։

Չորրորդ՝ զի շունչն գերազանցէ քան զնիւթ մինուճարին և զգալիսն, անմանի անեղական քնութեանն, զի որպէս ձեռ յամենայն տեղիս է և չիբր թերծուցն ոչ զատի, այսպէս և շունչն միաւորեալ ընդ հոգւոյն և ընդ միտքին և ընդ մտացն, և ընդ ներտրամադրեալ քանին, և ընդ արտաքս երեալ ձայնին՝ և ընդ արտաքին օդին, և իբր յատուկ տեղւոյն և գործոյն ոչ բաժանի։ և զայս ոչ ոք կարէ առնել, ոչ հրեշտակ, և ոչ հոգի, և ոչ միտք, վասն որոյ զիջեալն ոչ զիմաստասիրութիւն՝ ի նմանէն ոչ՝ ի շունչն աւանդէ։

Հինգերորդ՝ զի ասէ ձեռ՝ հոգի կինէն և լցէ, և զձմ շունչ ես արարի ասէ ձեռ, և զի պատուական է ոչ արարել շունչն։ քան զմարդոյ արարեալ գիրն, վասն որոյ զձեռ ատուր իմաստքն, յոչ արարեալ

շունչն

քունչն յանձնէ, և ոչ՝ ի մարդոյ արարչէ գիտնոյ
Տանեն երրորդ՝ զի կամեցաւ վճռատուր իմաստասի-
րութիւն փոխարկել յօրհնութիւն ի՝ վասն որոյ
եդ՝ ի յօրհնութիւնն երգաբանն՝ ի շունչն՝ որպէս
ասէ մարգարէն՝ օրհնեցէք անձինք և շունչք ար-
զի շունչն որ ձայնիւ երգէ զօրհնութիւն իւր։
Արեւտասանեն երրորդ՝ զի շունչն հասանելոյն հոգւոյն
սրբոյ՝ որպէս ասէ տէրն, զի հողմ ուր կամի շընչէ,
և այլն, իսկ ըստ ուր շնչէ հոգին սուրբ։
Դ՝ախ՝ շնչէ ընդ ախանձումն իւր արարածոց որ-
պէս ծնօղ ընդ ածելոյ իւր։
Երկրորդ՝ շնչէ զհողմն շնորհաց լուսոյն, յիւրա-
քանչիւր դասս հրեշտակաց աւծ ուժգին սկսեալ։
Երրորդ՝ շնչէ զնոյն շնորհսն լուսոյ յեկեղեցի
ուղղափառաց, յամենայն առաւօտս։
Չորրորդ՝ շնչէ զսնանգան պարգեւս՝ ի նո-
ճնեալս աւազանին՝ որպէս ասէ պօղոս՝ ուստին
տոչեալէ՝ ի հոգւոյն քան իմաստութիւն է, յայլումն
քան գիտութիւն ետն, այլումն հաւատք, և այլն։
Հինգերորդ՝ շնչէ զնոյնսն՝ ի ժամ պատարա-
գին։ Վեցերորդ՝ շնչէ զնոյնսն յաղօթսն, որ-
պէս ասէ պօղոս՝ թէ զոր կամքն յաղօթս որպէս
աճեցանէ ոչ գիտեմք, այլ ինքն հոգին մեր բա-
րեխօս լինի՝ ի հեծութիւնս անմռունչս և այլն։
Եւ զի շունչն համանունէ, վասն որոյ՝ ի շունչն
աճեանդէ զնոյնսդեն։
Երկուտասաներորդ՝ զի քանիք հոգւոյն սրբոյ ծա-
շունչ կոչի, և իմաստութիւն նոյն հոգւոյն է,
վասն

վասն որոյ ՚ի հոմանուն շունչն աւանդեաց, զի-
մաստուԹիւնն, ւկի իմաստասիրուԹիւնն ծծա-
շունչ անուանեցի, քանզի պարտ գիտել Թէ յար
մարի իմաստասիրացդ քանիքն ծծաշունչ ասել Թէ
ծչ. այո՛ ասի, նախ վկի ՚ի նոյն հոգւոյն է, որպէս
ասէ պօղոս՝ Թէ ոմեքն ՚ի հոգւոյն տոչեալ է
քան իմաստուԹ. այլուԹիւն քան գիտուԹիւն է
Եւ դարձեալ՝ մարգարէն ասէ՝ քանիք տեառն են
քանիք տուրբ. այսինքն ամենայն տուրբ քանիք
տեառնեն, զ որ և ասէ. որպէս պուռնիկ կինն
որ խրատեաց զեփրեմ, Թէ ինձ պարտէ որ ՚ի
քեզ հայիմ՝ ւկի կինեմ և յուսանէ ստեղծայ, իակ
քեզ պարտէ յերկիր հայել ւկի մարդես, և ՚ի հողոյ
ստեղծեալ. այսպէս և ամենայն տուրբ քանիք
ծոյ քան կոչին.

Երեքտասաներորդ՝ ւկի ասէ՝ ոչ կամիմ զնմ վարդա-
պետուԹես յանշունչ գիրս Թողուլ, ՚ի ւկի ամ ինչ
որոյ և յարակցին՝ զնորին քնուԹիւն առնուն.
որպէս ջուր՝ յիւրաքանչիւր տունկս, այլ և այլ
պտուղ փոխարկի, այսպէս և գիրն անշունչ է՝ ան
խօսք և անբան, վասն որոյ ոչ եղ զնմաստասիրու-
Թիւնն ՚ի գիրսն, ւկի մի անշունչ և անբան և ան
խօսք լեցի որպէս գիրն.

Այսքան՝ Թէ վասն ՚ի՛նչ՝ ինչ անուն եՀ ող զնմաս-
տասիրուԹիւնն.

Բան. Էարց. Զինչ է որ ասէ գիրք, միշտ զմի
և զնոյն ասելով, ոչ կարեն լուծանել զարտաքինք
Թլփեանց տարակուսանս.

գիք

պէս. Ձ. յսինքն՝ Թէ որ տարակուսիս Հարցանիցէ, Թէ զինչ չէ որ ասէ՝ երկինք աթոռ իմ են, և երկիրս պատուանդան ոտից իմոց։ և դիմն Թէ պէտ ծածկեալ ունի զմեկնութիւն քանին, այլ պիտոյէ մեկնիչ նմա զի մեկնեսցէ զայն։ Թէ ասէ՝ Թէ ես որ յերկինս բազմեալեմ յաթոռ, յետոյ գամ և մարդ լինիմ և ոտիւք շրջիմ ի վերայ երկրի։ և դարձեալ որպէս յերկինս ի քառասներեքեան յաթոռ նստեալ կամ։ այսպէս և յերկրի քառակերպ լինի խաչն՝ և պատուանդան, ոտից, զի բևեռեսցին ոտք իմ ի վերայ պատուանդանի խաչին։

Զոր և մովսէս ասէ՝ տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ ի փայտէ։

Եթէ դարձեալ ասէ՝ յորժամ յարեաւ ելից կուսէ Ջուր բղխեսցէ ի լերինս քաթիլինի։ յայնժամ ասէ ի յերկրի երևեսցի որպէս մարդ, և յինքն առցէ զամենայն կիրս ի խաչին իւրում, և զոգի շնորհաց բղխեսցէ յամենայն հեթանոսս։ վասն որոյ դատի յորդորէ զամենեսեան յերկրպագութիւն խաչին ասելով, բաձրացուցէք զտէր ածմեր՝ երկիրպագէք պատուանդանի ոտից նորա զի սուրբ է։

Առդ՝ նախ խաչն է պատուանդան նորա։

Երկրորդ՝ սուրբ տեղիք տնօրէնութեանն և տնօրինականք, որ ոտիւքն շրջեցաւ յիսուս յերուսաղէմ։

Երրորդ՝ երկեղեցի յոր քնանկի և պատարագի։

Զոր

Զորրորդ՝ սուրբքն են տեղիք երթ և եկուլթեանն այ, ըստ այնմ՝ թէ որ պահէ զպատուիրանս իմ. ես և հայր իմ առնեմք եկեսցուք և օթեւան առնեմ առնեմք։

Հինգերորդ՝ յառենայն տեղիս ուր երկրպագեն քրիստոսի՝ զտչն նորին համարուին, ըստ այնմ ուր քն և ես ժողովեալ են՝ ի ձէնջ յանուն իմ, անդ եմ ես՝ ի մէջ նոցա, վասն որոյ պարտէ երկուղիծ համարուել զտեղի ոտից նորա, որպէս ասէ մարգարէն՝ մտից՝ ի տուն քո և երկրպագից՝ ի տաճար սուրբ քո ի երկիւղիծ քով։

Եթէ ինքն ես ասէ եմ ես առաջ, զտեղի հետից ոտից իմոյ փառաւորեցից։

Վեցերորդ՝ գիրքն զամենայն խորհուրդ ունէր, քայց ինքն ոչ կարէր մեկնել զայս մեզ, վասն որոյ ասէ՝ ոչ թողում՝ ի գիրս զինուստքն իմ, այլ՝ ի շնչաւորանս այսինքն յաշակերտան իւր։

Եթէ դարձեալ՝ տես թէ որպէս զհետ շաւղայն ընթանայ, զոր և այսպէս ասէ ես, տամ զօրէնս իմ գրել՝ ի միտս նոցա։ և դարձեալ թէ ելիցին ամենեքեան ուսեալք յայ և ոչ՝ ի գրոց, և պօղոս ասէ՝ դուք էք թէ ուղիք քրիստոսի գիւտալք ոչ մարիճով այլ հոգւովն այ, իսկ բանն պէր ասէ, ՝ի շնչաւորան թողուլ զբանն, պէր թէ ոք չարայանիցէ։ կամ տարակուսեսցի, կարօղ գոն պատասխանել և լուծանել։

Զայս պօղոս ասէ, ՝ի պատրաստի ունիցիք որ խնդրեսցէ՝ ի ձէնջ պատասխանի տալ վճռեալոյն

ձերոց ։ Զոր պղտատն ասէ , տագնապին որք
պատահեսցին հանդիպելին , ղորդաբար մերձենալ
յիմաստասիրութիւնս , հանգոյն այնմ որ ասէ , հուր
եկի արկանել յերկիր և զինչ կամիմ թէ արդէն
իսկ բորբոքիւր , և որ ասէ մոռանալ զինքեանս ,
և դայլս ոչ այլ ինչ խորհել քան թէ զմեռանիլն
և զմահանալն ։ ըստ այնմ՝ թէ որ ծչ հրաժարի յամ
քինչից իւրոց , ծչ կարէ իմ աշակերտ լինիլ ։
Եւ դարձեալ՝ թողուլ զհայր և զմայր , և առնուլ
զխաչ իւր և եկեսցէ զկնի իմ , այսպէս համեմա-
տին միմեանց ։

Հարց ։ Զինչ , ասէ նէ զվճռանալն և զհաճանալն , զոսն
պատ պոփոխէ ։

Նախ՝ զի որ մոռանայ զմահն և զդատաստան և
զդժոխս , նա զամենայն չարիս անխտիր գործէ ։
որպէս ասէ մարգարէն , ոչէ ծած առաջի աչաց
նորա պիղծն ։ իսկ որ հանապազ խոկայ զմահ և
զդատաստան , տագնապի և հրաժարի յաշխարհէս ։
Երկրորդ՝ խոկալ զմահ զի պարտք ’ի վերոյ
քննութեանս և վճռելի պիտի , և յայս հոգայ
տագնապել՝ թէ որպէս լինելոյ է մահ մեր ,
արագ՝ թէ հրով՝ թէ ջրով՝ և այլն զինչ և իցէ ։
Երրորդ՝ Զի զինչ օգուտ զայս՝ որ առաջիկայ
մեր պահել , և զմահն մոռանալ , այլ պարտէ
միշտ զնոյն խոկալ՝ թէ այս լինելոցէ մեզ , երբ և
իցէ , և վերջ ամենայն պատրաստութիւն հոգասցէ , և
զպաշտօն ճանապարհին , և զոր յետոյ փոշմանելոցէ
այժմ փոշմանի , և զոր այլք ողբալոցեն զնա ,

Նախ

նախ ինքն ողբայ զնոր մահն ։

Ը որրորդ՝ զի ասէ յոբ՝ Թէ պատերազմ է կեանք մարդկան ՚ի վերայ երկրի , և մահն մարդոյ հանգիստ է , վասն որոյ պարտէ ՚ի պատերազմական կենացս փախչել ։ և հանգստեանն ցանկալ ։

Էինգերորդ՝ զի ասէ պօղոս՝ Թէ որք յամենք ՚ի մարմնի , ծտարանամք ՚ի տեառնէ ։ այսինքն՝ որ պէս լոյսն և խաւարն ՚ի միմեանց ծտար են , այսպէս ծտարանայ մարդ յայ , ապա ուրեմն որքան շուտով երթան ոչ ծտարանան , այլ նմանին ։

Ետերորդ՝ զայն խոկալ , քան Թէ անասնական երկրիս ցանկալ , զի հրեղինայ կեանքն ցանկալի է որ միշտ լոյսն և խնդութիւն , և ամենայն քաղրիք անդուստ դան ։

Էօթներորդ՝ զի որքան աստեմք , մահ է առաջի , և հոգևարքն և մեռանիլն , և պատերազմ դիւացն որ ՚ի ճանապարհի հոգւոյն լինի , Թէ ափշութիւն ՚ի ճանապարհին ։ ՚ի յետ մահուանն՝ անկ կալութիւն է յարութեանն , և անմահութեն , և պսակացն , և փառաց ։

Ութերորդ՝ զի որքան յաշխարհի եմք , ոչ կարեմք նմանիլ այ ։ վասն որոյ ասէ՝ նախ խոկալ մահու , և ապա ՚ի նմանութիւն այ ըստ կարողութեան մարդկան ։

Իններորդ՝ զի իմաստասէրք զլինելոյն տեսին , ըստ այնմ՝ Թէ ոչ են անմահ մինք , մինն ՚ի մարմնի , ուեսաւորի և այլն , այսպէս և զխաչելութիւնն այ տեսին ։ որպէս դիոնէսիոս ասաց՝ Թէ անծա

ՀՈՐԹ ԶԾ կայ ՚ի չարչարանս, վասն այն ե րկիր շարժեցաւ, և լուսաւորք խաւարեցան։ այսպէս և այլքն գիտէին, որպէս ասէր ոմն կին իմաստասէր ՚ի դէմս խաչին։ Ով երանելի փայտ՝ քան զի օծեալն ՚ի վերայ քոյ տարածանէ զբաղուկս իւր։ վասն որոյ զայս խոկային՝ եթէ մահն ոչ էր պատուական, անմահն ԶԾ՝ զկարդ եկն ՚ի չարչարանս, և՚ի մահ։

Ինչ լիցէ այն քան պատուականն է՝ մինչ զի ԶԾ ցանկացաւ մահու։ ապա ուրեմն պարտէ ոչ այլ ինչ խոկալ՝ բայց մեռանիլ և մահանալ։

Տանիմք զորդ՝ մռանալ և մահանալ, այսինքն՝ կամք և յօժարութիւն միշտ մռանալ։ և զամ ախտ մեզաց մահ յուշացնել ՚ի մեզ՝ զ՚ընտրեալսն մեր։ Զի տեսանք ազգաւ պատուականս ե կայ ՚ի մարդս, զսոսիկ չար ախտքն սպանանեն՝ և զդիմակ նոցին կենդանացուցանեն։ այսինքն՝ նախ զի անմեղ սուրբ, և անապական, և անբիծ հոգւով, և ճշմարտ մարմնով, և պատկեր ՅՀ, և խոհեմ, և արի, և ողջախոհ, և ազատականս ե, և մեծահոգեզրութիւն։ իսկ չար ախտքն զայսոսիկ սպանանեն, և զդիմակ սոցին կենդանացուցանեն զչարն։ վասն որոյ այսչ՝ իմաստութիւն է խոկումն մահու։ այսինքն՝ մեռուցանել զախտն ՚ի մարմնի, և զմարմինն ընդ դէմ ցանկութեանց աշխարհի։

Ա. յիքան աւուրս։

Հարց։ Ջինչ է որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է նմանութիւն ՅՀ։

պէս • Ա յսէ նմանիլն այ՝ զի բարեպաշտ կէտայ, և զերեք մասունս հոգւոյն մաքուր պահել, և նմանիլ այ, այսինքն՝ գ կողմունք երից մասանց հերքել • այսինքն՝ զի խոհեմութիւն վերինն ծայրն խոլամանկութիւն է, և նեղբինն տգիտութիւն է, իսկ միջինն խոհեմութիւն է • այսպէս յասմանն, վերինն յանդգնութիւն է • և նեղբինն երկչոտութիւն • իսկ միջինն արիութիւն է • այսպէս ցանկականինն, վերինն ծայրն շատյոլութիւն է, և նեղբին ժլատութիւն է, իսկ միջինն՝ ողջախոհութիւն է • և այս են վեց չարժմունք չարեաց, որ կորուսանեն զհոգին, և յանկէ լոց դատն խոստանեն • իսկ որ զայն վեց կողմունքն հերքէ, և վերեք մասն սրբէ, նմանիլ երրորդութեանն նման է • որպէս ասէ դաւիթ՝ բարեաւն և գիտնականաւն և կատարելեաւն • այսինքն՝ գիտնականն խոհեմութեն, և կատարելեաւս արիութեամբն, և բարեաւն ողջախոհութեամբն, որ միայն բարւոյ այ ցանկայ, և այսչ նմանիլ այ ։

Հարց • Ընդ՝ սահմանիք իմաստասիրութեանս բաղկացան՝ ի հոգի ենէ՞ թակայ է, և՝ ի հեռի ենէ՞թակայ է • այսպէս՝ ի հոգւ և՝ ի հեռի կատարմանէ, իսկ մեզ մարդկային զինչ՞ հոգւ, և հեռի ենէ՞թակայ • և կամ՝ զինչ՞ հոգւ, և հեռի կատարումն ։

պէս • Չի տան կէ րպիճ հոգւ և հեռի ենէ՞թակայ զոյ մեզ • այսչ տան հոգւ և հեռի կատարումն ։

[illegible] նախ հուպ ենթակայէ մեզ, որպէս ասէ գի-
տուէ Էակացդ՝ ըստ որում Էակքեն. այսինքն հայ-
ելով յարարածս իմանամք զարարիչն, զի տեսա-
նելով զշնորհագոյնսն [illegible] ստուերացն, և զփոփո-
խումն լուսնի և զայլայլումն ե զանակաց, զի ոչ ըս-
ջնուն զուսոց և անկաց, զգեղեցկազարդուէն իւն
ծաղկանցս. յայսպիսի այլայլումն հողմոյս, և զայլ
առենայն որպիսուէն իւն արարածոցս, և սքօք
ճանաչել զարարիչն. վասն որոյ ասէ պաւղոս՝ [illegible]
անե ընդ[illegible]ն ձե, ե[illegible]ե լի արարածովքն իմա-
գեալ տեսանել մք, զի ամենայն որ արարածէ, կու
կանչէ. և մատնացոյց կու առնէ՝ [illegible] իմ արա-
րիչ կայ, զի արարիչն և արարած առընչ կանք
են միմեանց, զի արարիչն զարարածս ցուցանէ,
և արարածս զարարիչն. որպէս մեծն ու փոքրն,
այսպէս հուպ ենթակայէ մեզ. գիտուէի իւն
Էակաց:

Իակհեռի ենթակայէ մեզ, գիտուէ ձեռայնոց՝ և
մարդկայնոց իրողուեց. քո որ իմանամք զձե, և
զձեռային իմանալեն, և զձեռային իրողուէ [illegible]
Նախ՝ զոր ինչ լինել լուէ իւն ձայ եղեալ են:
Երկրորդ՝ զնախանձամուէն ձայ առ արարածս:
Երրորդ՝ ձեռային իրողուէ իւն, զձեռային
առաքինուէ իւնն. որէ հաւատոյ, յոյս, և սէր:
Չորրորդ՝ զձեռային իրողուէ [illegible]՝ զեօթն արփեան
շնորհքն, որէ սեփհականն հոգւոյն սրբոյ:
Հինգերորդ՝ ձեռային իրողուէ իւնս. զի և բնք
իրէ. այսինքն երեք անձինք գոյ յձե:

Ելեցեր որդի՝ իրողութիւն, այսինքն անուանքն հայր և որդի և հոգի սուրբ։

Երկրորդ որդի՝ իրողութիւն կենդանի, ոչ անեղութիւն, անմահութիւն, ամենակալութիւն, արարչագործ ծորութիւն, խնամակալութիւն, և սէր առ արարածս։

Երրորդ որդի՝ ճշմարիտ իրողութիւն։ Ոչ իրողութիւն լինել լուծիւ, և ճշմարիտ իրողութիւն։ զանեղին լինել լուծիւն ասէ՝ զի անեղ և անմահ ինն մարմնացաւ, անպարագիր լինն պարագրեցաւ, ճշմարտացաւ, անտեսանելի լինն տեսաւ, անըմբռնելի լինն ըմբռնեցաւ, անչարչարելի լինն չարչարեցաւ, անմահն մեռաւ։ այս են ճշմարիտ իրողութիւնն զոր ասէ։

Հինգերորդ՝ ճշմարիտ իրողութիւն, որ ամենայն օր զլուսափայլ շնորհս հեղու ի դասս հրեշտակաց, և ի հոգիս հաւատացեալ։

Տասներորդ՝ ճշմարիտ իրողութիւն գանճառական շնորհն ասէ՝ զոր հեղեաց յառաքեալն, յորում ցանկալին աղօտ հրեշտակքն, և ոչ տեսին։

Մեռտասաներորդ՝ ճշմարիտ իրողութիւն, յորժամ յարութիւն առնէ մահկանացուացն, և մարմնով յերկինս տանի, որպէս խոստացաւ։ այս են ճշմարտապէս ճշմարիտ իրողութիւնքն։

Իսկ մարդկային իրողութիւնքն՝ գանազան գիտութիւն ունց հետևիլ, և գանազան մակացութիւն։ և ընդհանուր իմաստասիրութիւն, և տեսական և գործնական առաքինութիւնք, այս են

մարդ

մարդկային առաքինութիւնք, և իրողութիւնք։
Եւ այսչափ առաջինն գիտեալով հուպ, և հեռի են
ի թագաւորէ։

Իսկ երկրորդ՝ հուպ ենիթ ակայէ հայրն, վի զօ
րութիւնք գոյ առնման զաւանին։ իսկ հեռի ենիթ ա
կայէ մայրն, որ յետոյ յղանայ զմանուկն։

Երրորդ՝ հուպ ենիթ ակայէ տնկականն, որ նախ
գոյանայ։ և հեռի ենիթ ակայէ զգայականն, որ
յետ քառասուն աւուրն ընչանայ։

Չորրդ՝ հուպ ենիթ ակայէ զգայականն, որ առա
ջին կենդանականն է ի մեզ։ և հեռի ենիթ ակայ
բանականն որ յետ քառասուն աւուրն յայտնի ի մեզ։

Հինգերորդ՝ հուպ ենիթ ակայ, այսինքն՝ տնկա
կանն, և զգայականն հուպ սոսի։ վի զգալիք են։
Իսկ բանականն հոգին հեռի յայտնէ, վի այլ
ինն իրէ։ այսինքն իմանալի, և ոչ վկալի։

Վեցերորդ՝ սոքա հաստարակ, հուպ ենիթ ակայ են
ի մեզ՝ տնկականն, և զգայականն, և բանականն։
վի ամենեքեան եղանակք են, և արարածականք
քնութիւն։

Իսկ հեռի այն է՝ անեղականն ած յորժամ
գայ և բնակէ, և միանոյ ենիթ ակայ պատկերին,
և նմանութեան պատկերին, և այն կոչի հեռի։
այսինքն որ այլ ինն է եղեալոյս։ իսկ ենիթ ակայ,
այսինքն էութիւն։ և այսպէս լատ կարգին, վի
տնկականն տունն եղեալ, յորում զգայականն
բնակէ՝ այսպէս բանական հոգին տաճար կոչի
յորում բնակէ ած։ վիշ ասէ ած՝ բնակեցայց ի

նոր, և գնացիկ ՚ի նոր, և ելից նոյն ածխ, և նոքա եկ
զի յորս ոչ գոյ ածխ քնտակիլ, նա անածխ կոչի. որ
պէս գիրս յուսյան է, վի ասէ ելից նոյա ածխ. ապա
ուրեմն առորս ոչէ քնտակետլ ոչ կոչի նոյա ածխ։
Իսօճնե բորդ՝ հուպ ենիճ ակայ կոչի մեզ կի ըք մար
մնականք՝ զի՞նչ և իցէ. իսկ հեռւի ենիճ ակայ՝ կի ըք
հոգի կանք, զի ՚ի գործոյ մնրճնոյն. հոգին լուսա
ւորի կամ խաւարի։
Ըլճե բորդ՝ հուպ ենիճ ակայէ մեզ, յարդանդ
մօրն, յորս ինն ամիս քնակէ՝ և անդ գոյանայ
մինուճն. իսկ հեռւի ենիճ ակայ յերկիրս, զի յե
տոյ աստ քնակէ. և աճէ և շրջապտյի։
Ինննե բորդ՝ հուպ ենիճ ակայէ օդդ՝ որ նախ լինի
տուր և առուճի իւն շնչոյն. և հեռւի ենիճ ակայ
որ յետ վ կատճին մօրն ըմպել. այսպէս և ամենայն
ոք ունի պտուր և առուճի իւն շնչոյն օդդ՝ որ
զՔրմուճի իւն սրտին արտաքս հանէ՝ և զհովուճի
իւն օդոյն ՚ի նե ըքս քե րէ. և յոյնժամ այնու
ճչ բառնականայ զովանալ սիրտն, ապա յետոյ
ջուր ըմպե լով զովացուցանե մբ զսիրտն. և զի
տուր և առուճի իւն նախկինն է և միշտ է, իսկ
ջուրն յետոյ. և ե րբե ՚ն ալիտոյանայ։
Տասնե բորդ՝ վի հուպ ենիճ ակայէ մեզ օդն՝ և
ջուրն, զի անընդ միջաբար ճաշակե մբ. իսկ ըզ
հոգին և զհուրն միՔնորդիճ ճաշակե մբ, և այսպէս
չորս տարե ըքս զոմանս անընդ միջաբար ճաշակ
նե մբ, և զոմանս միՔնորդուճ այլոյ. վասն որոյ
ասեն՝ այն ինչ մարդն զայն իր կուտէ, և այս է վի

երկիրն ի չորս տարեբացէ, զոր միշտ օդ և ջուր ղղտուղ. զցորեանն հրով եփիլ և թխիլ։

Իսկ հուպ կատարումն և հեռի, նայնպէս կէ լսիճ առանձ. այսինքն՝ նախ հուպ կատարումն որպէս առնէ պղատոն խոկումն մահու, զի յորժամ խոկոյ մահացուցանել զամենայն ախտ մեղաց, յոյնժամ կատարեալ լինի. և որ քան զարտաքին մարդն զօրանայ ախտիւք, այնքան նեղչին մարդն ներքին յիւր գործոյն, և որքան արտաքին մարդին պակասի ախտիւ. այնքան հոգին զօրանայ որպէս ասէ պօղոս. իսկ հեռի կատարումն նմանութիւն այ՝ ըստ կարողութեան մարդկան, և հեռի սակ այս. նախ զի մահն ամենեցունց քաղցրանայ և անբանից, և ամենեքեան ունին գխոկումն մահու, և պատրաստեն ի թ շնաձեաց. իսկ այ նմանիլ միայն քաղցրանայ է. դարձեալ զի քաղցրանայ մահն հոգատրոյց է, իսկ նմանիլն այ ոմանց է. դարձեալ նա որ մեռուցանէ զախտն ի մարմնի և զայն խոկայ՝ և մեռուցանէ զմարմինն ընդ դէմ ցանկութեց աշխարհիս, նա կարէ հասանել ի նմանութիւնն այ. իսկ որ զախտան կենդանացուցանէ. և զբարեաց մասունքն սպանանէ, այնպիսին հեռի ծայ ի նմանութենէն այ. և ոչ կարէ հասանիլ վասն որոյ առաջին և հուպ կատարումն է մահացուցանել զախտն ի մարմնի, և կատարել լաւագործել զհոգին. իսկ հեռի կատարումն, որ կետոյ հասանի ի նմանութիւն այ.

և

և այս ամենց է, և ոչ հասարակաց, զի արքայութիւն
այլ բնական է, և թառունք յափրշտակեն զնա ։
այլ՝ որ բռնաւորքն են և զօրաւորք առաքինութիւն ։
Երկրորդ՝ կատարումն հուպ ։ հաւատն, յոյսն, և
սէրն, որք տեսականն ։ իսկ հեռի կատարումն՝
առաքինութիւն ինչ՝ որ գործնականն ։
Երրորդ՝ կատարումն հուպ՝ է որպէս մշակին,
նախ գործ արդարութեանն ։ և հեռի կատա-
րումն, որ զարդ ինչքն առնուն՝ յայ զարքայութէն ։
Չորրորդ՝ կատարումն հուպ ։ որ այժմ առնուն
յայ ընտրն, և լուսաւորութիւն, և պայծառութէ
հոգւոյն՝ և երևումն այ ՚ի հոգին ։ ըստ այնմ՝
լիթէ ՚ի փայլատակել նորա առաջի նոցա , այս
հուպ կատարումն է ։ իսկ հեռի կատարումն՝ յոր-
ժամ ՚ի հանդերձեալն արդեամբք առնու վար-
քայութիւնն, և զդէմ յանդիման տեսութէն այ ։
Էինդերորդ՝ հուպ կատարումն է, յամենայն օր
ըստ իւրաքանչիւր ընդ հրեշտակացն առնուն
հոգիք սրբոցն ։ իսկ հեռի կատարումն անճառա-
կան ընտրն, զոր ՚ի հեղ յառաքեալն ՚ի վեր ունա-
նալ ։ այն է որ հաղորդէ ծածկին քննութեանն,
ըմբռնմամբ և հանդիպի ։ և այն է որ վառէ յծածկին
սէրն , որպէս մարտիրոսք և վկանձունք ներկին
առօրեայ այն ընտրեալն ։
Վեցերորդ՝ հուպ կատարումն՝ զոր ինչ աշխար-
հիս քարիք , լոյս, կեանք և այլն ։ իսկ հեռի
կատարումն՝ որ հանդերձեալ յաշխարհն առ-
նուն ։ զոր ականջ ոչ լսետես, և աչք ոչ տեսան, և ՚ի

ի սիրտս մարդոյ ոչ սնկոտ, զոր պատրաստեաց
Աստ սիրել լացս իւրոց։
Երկիր երկրորդ՝ հուպ կատարումն զոր այժմ կետ
մահու առնու հոգին, զլուսեղէն արկանել լինի.
որպէս ասէ տեսիլն և զլուսեղէն գկայանին
գիր պլուճն, և զաղաւոտիլ՝ ի յախտալից մարմնոյս, և
գառնուն լուսափայլ շնորհին զոր նախ նոքա առնուն
ընդ հրեշտակաց. իսկ հեռի կատարումն՝ յորժամ
մարմնական յարուցեալ և բոլոր անձն տեղիս
Երկիր երկրորդ՝ հուպ կատարումն, զոր այժմ հոգւով
և մտօք նմանին ևս՝ պայծառացեալ լուսով նորին.
իսկ հեռի կատարումն՝ յորժամ նմանին ևս մարմ-
նով. ըստ այնմ՝ Ի՛ե տեսանել լոցեալք զնա, որպէս
և էն. և նման նմա լինիցեմք. Ք՝ զի չե՛ր կեր-
պիւ նմանին անդամքն գլխոյն քրիստոսի։
Դ՝ախ՝ զի որպէս ասէ լոյսն, այսպէս և արդարքն ծա-
գեացին յարքայութեանն երկնից իբրև զարեգակն։
Երկրորդ՝ զի անմահ է այսպէս և երկի իցեն ար-
դարքն՝ ի հետան յաւիտենից։
Երրորդ՝ զի ասէ և երկինս է՝ ինեղբքին կողին
վարագուրին, այսպէս և արդարոցն ասէ՝ ուր եմն
եմ անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի. վասն որոյ
պէտս ասէ՝ ի՝ նեղբքին կողին վարագուրին, ու-
ր կատարեցաւ մեր քո՛ր հմուտ յօրինակ մեղ. զոր
ոչ լի՛ե արդեամբք, այլ և լսե՛լ զայս անհաւա-
տա՛ս՝ ոչ եմք արժանի մեք յանիցաւորքս։
Իննե՛րդ՝ հուպ այսե, զոր այժմ հոգւով՝ և մտօք,
և հաւատոյ աչօք տեսանեմք՝ պինդ երձել աշխարհին,

և զՏրէշտակաց կեանսն, և զանճառական փառսն։
իսկ հեռի կատարումն զոր այժմ խոստացաւ ձեզ,
թէ ՚ի սեղան հօր իմոյ քաջմեծացից։ և անցեալ
պաշտեցից զձեզ։

Ցանկեր որդի՝ հուպ, կի ուտիք և ըմպէք ընդ իս
՚ի սեղանն հօր իմոյ յարքայութեանն իմում, և
այս խոստումն կատարեալ գործէք վճիռ հուպ
կատարմամբ։ իսկ հեռի կատարումն՝ յորժամ
մանիցուք յայն սեղանն վայելչութեամբ, և զգալապէս
ճաշակեմք։

Մի տատաներ որդի՝ հուպ զոր այժմ սեղանոյն այ
վայելչեմք, ճաշակելով զմտրմին և զարիւն
որդւոյն այ՝ որ կեանս տայ հոգւոյն։ իսկ հեռի,
որ ՚ի հանդերձեալն ճաշակեմք, զՁեռային էութիւնն՝ պարարտութիւն քաղցրութիւնն։ ըստ
այնմ՝ թէ վուղխս փափկութիւն տացես ըմպել
նոցա։ այսինքն զոր ինչ քաղցրութիւն գոյ առ
իւր Ձռութիւնն՝ կայն տայ ՚ի ճաշակումն սրբոցն։
և այժմ դու չսպիեա՝ թէ հոգս որ զշաքարն քաղցրացան է երեգպմբն, ո՞ ընդան առաւել էջ Ձ քանզ
զհոգս, այսպէս և զքաղցրութիւն զայն կշռեա ընդ
շաքարին որ ՚ի հոգոյն է։ Դարձեալ՝ կշռեա
զլօրութիւ մեղուոյ ճանճին, որ զմեղրն գործէ, չափեա ընդ այն կօրութիւն այ։ և կշռեա զքաղցրութիւն
մեղրին ընդ քաղցրութիւն այ։ այսպէս և զայմ ինչ ըստ
այսմ իմացիր։ զլոյս և զկեանս, և զայմ որ են սահմանեալք և անիմանալի զոր խոստացաւ մերդ կին։
Ընդ այսքան ընդունելի ակայեն, և կատարման ոչ ցուցաւ։

Ու

ասէալ՝ ես ոչ
պիտի եւ ոչ
գիտեմ, եւ զգաստա
նիմ ոչ
եղեւ 59 · 26 ։
Լաճ զկարգաւորութիւն՝ եւ զգուշ
Ակնածութիւն եւ հաւատս
ցուք՝ մի՛ ի
նոցանէ՝ ի՛ մէջ ածելով ։
Լճ · Այսինքն՝ զոր այլ վանականու
Թիւնացեալ եկէք նոցա · քննեսցուք որպէս զնախարան
յորժամ՝ ի տեղի կիթեղյն ածեն, եւ մի՛ ի
կիթէ առնուն · այսպէս եւ սա ասէ, արհասցուք վա
սահմանացս մի՛ ի՛ մէջ ածելով ։
Հարց · Զինչ խորհուրդ ցուցանէ ասելն Թէ ։
Իմիեցուք եւ հաստատեսցուք զնոցանէ՝ ի՛մէջ ածելով ։
Պէս · Այս վեճ խորհուրդ ցուցանէ մեզ, որպէս
օրինակ առեալ ոչխարքն՝ որ մի՛ ի՛ մէջ ածելով
կիթեն · զատ տասն եղանակի խորհուրդ ցուցա
նէ մեզ ։
Նախ՝ որպէս զնախարան՝ ի փարախ ածել կիթեն՝
եւ մի՛ քարշել՝ ի տեղին, որ փարախ կոչեն · եւ
մի՛ կիթեալ անցուցանեն՝ ի քերան, որէ դուռն
անցից կիթելոյն · այսպէս եւ հաւատացեալք՝ ոչ
խարք գոլով Տովմէին քրիստոսի, ի գաւիթ
յեկեղեցւոյն, մի՛ մի խոստովանեալ անցանեն յեկե
ղեցին · ոմն վասն աղօթելոյ եւ սպասաւորելոյ ։

և ոչն վասն հաղորդելոյ ։ և ոչն վասն պատարագելոյ ։ և այլ մի քան զմի առաքելոյն պահանջի, զկնի հաղորդօղն, և այլ աղօթօղն ։ և այլ պատարագօղն ։

Նոյ առաքելն խորհուրդ ուխտարանին ։ Երկրորդ՝ վասնզի կոչի ուխտարան, զոր տալով կոչեն ուխտարանն, և ամենեքեան ժողովեալ կան, և մի մի անցանեն ընդ բեռան, որ մի մի կոչէ մահն, և անցուցանէ ընդ դուռն գերեզմանին՝ յայնկոյս անդրէն կենդանի կոչեալն մահուամբ ։

Երրորդ՝ զի յետ այսր այլ աղաչ ժողովին՝ ի կոչեալ յայնկոյս կենդանին, ի կալ դատաստանին առաջի հոգոց քրիստոսի, և մի մի յառաջ քարշեն՝ ի քննութիւն յայնմ մեծ հրապարակին ։ վասնորոյ ասէ պօղոս, մեզ առնել ցուն յանդիման լինիլ կայ առաջի աստեղծին քո, զոր ինչ գործեաց՝ ելիցէ քարի և եղիցէ չար ։ և զինչ ասէ մարգարէն՝ որ պէտ հալի մոմ առաջի հրոյ՝ այնպէս կորիցեն մեղսասէրք յերեսաց աւ ։ և պօղոս ասէ, ահ մեծ է անկանիլ՝ ի ձեռս աւ կենդանւոյ, և զհանգչումն դատաստանին ոչ գոյ ասել ։

Չորրորդ՝ զի յորժամ զոչխարան կոչեն՝ որ ժողովեալ լինին յաղաչն, յայն և գկեանորդն որք արտաքոյ գրեալ կան յաւետին, և զայնոսիկ ժողովեն՝ ի տեղի կոչ առնելին ։

Հնգերորդ՝ և որք ոչն եկեալ՝ ի հաւատս հոգոյն քրիստոսի ։ այլ մեռանելեն յանհաւատութեան ։ և վասն այնոցիկ ասէ՝ ի դատաստանին տալն,

և

և մի՛ քննեն, և արտաքոյ օրինացն պատժեն։
ըստ այսմ՝ թէ որ ընդ օրինօքն իցեն՝ օրինօքն
դատեսցին, և որք արտաքոյ օրինացն մեղանչեն՝
արտաքոյ օրինացն կորընչին։

Հինգերորդ՝ պէ՛ զոչխարսն և զայծն՛ի միասին
կիթեն։ այսպէս արդարք և մեղաւորք՛ի միասին
դատաստան գան։ ըստ այնմ՝ տէր քննէ վարդն
և զմոլաբուիշսն։

Վեցերորդ՝ թէ յոչխարացն առանց կիթելոյ
անցցէ և փախիցէ ընդ գետսն, յայնժամ յետ
դարձուցանեն՝ և ընդ այլոցն կիթեն։ այսպէս և
որ առանց խոստովանիլ յեկեղեցին մտեալ՝ զայն
պիսին յայն ատենին քննեն։

Եօթներորդ՝ եթէ որք յոչխարաց կիսակիթ դո-
ղով փախիցէ՛ի հովուէն։ դարձեալ գերեն և
և գողոր կիթեն։ այսպէս և որք ոստ ոչ գողոր
խոստովանին, դարձեալ անդ վտիտ ճեպեալն է
քննեն, պէ՛ ոչ ինչէ ծանծուկ որ ոչ յայտնեսցի։

Ութերորդ՝ պէ՛ի կիթոյ տեղին, ամէն մէկ պէ՛ր
ոչխարն կիթէ պէ՛ր ամանն։ այսպէս և՛ի դատաս-
տանին ամանք քրիստոսի, ամանք սատանայի քա-
ժանին, և քո պէ՛ր ժողով է՛ի քարի յամենն։
այսինքն յարքայութէն եւ ըրինից։ իսկ սատանայ
պէ՛ր ժողովէ ընդ իւր՛ի տանջանքն յաւիտենից։

Ինն երորդ՝ պէ՛ի կիթելոյ տեղին՝ եթէ ոգ ոչ-
խարք ոչ կրծուին, այսինքն ստերջքն՝ որ ոչ են
ծնանել, և որձքն, և որք հնձքն կոչին, այսինքն
որ վաղուց մեռեալ գառն, այսպէս ստերջքն

յետ

յղացեալ և ոչ ճնեալ՝ նշանակեն զկուսանսն ։ որ ոչ քննին զստուգութիւն ։ վասն որոյ ասէ սուղումն , երանելի է ամուլն անարատ , որ ոչ գիտաց զանկողինս յանցանաց , զոր զպատճէն յաւուրն սոցես լուաք եան ։ այսպէս և տէրն ասէ վասն կուսանացն՝ թէ որդիք աշխարհիս այսորիկ կանայս առնեն՝ և առանց լինին , քանզի որք յայնմ աշխարհին արժանասցին , և յարուածեն որ ’ի մեռելոց , ոչ կանայս առնեն , և ոչ առանց լինին ։

Իսկ թէ ոք ասիցէ՝ թէ կուսանքն անպատուական են որպէս վայոց չորս , այսպէս և նոքա անպատուականք են ։ Ասեցից ասէ ես առ այնպիսին, մի ասիցէ՝ թէ ես ամ վայոց չար , զի այսպէս ասէ տէր ցնե ըքինիսն , որք պահիցեն զշաբաթս իմ , և ոչ պղծիցեն , և կացցեն յտաճարին իմում , և ընտրեն զոր կամիմ՝ տարայց վնասս ’ի լեառն սրբութեան իմոյ , և ուրախ առնիցեն ընոսա ’ի տունն աղօթից իմոց , և զայս վասն կուսանացն ասէ՝ զոյց վնասակարութիւն ցուցանէ , նախ զի որ պահեն զշաբաթս իմ , և ոչ պղծիցեն , այսինքն՝ որպէս օր շաբաթին պահէ և նոճիրեաց՝ այսպէս և կոյսն նուիրեալ ՚ի զինքն՝ այլ ոչէ տէր անձին իւրոյ ։ վասն որոյ պատճէ , զի զգոյշ լինցի անձին իւրում , և նուիրեալն ՚ի զանձն իւր ոչ պղծիցէ աղաւթս զի խորհրդով ։ դարձեալ՝ պահիցեն զշաբաթս իմ և ոչ պղծիցեն , այսինքն՝ զի շաբաթին եօթին օրէ , և ոչ գոյ այլ օր , զատ ’ի յեօթին աւուրն ,

և

և զայն ասէ՝ Թէ վաճառայն աւուրս կենաց իւրոց
ոչ պահեացէ զանձն իւր, և ոչ պղծիցէ զպայ-
ծանացն հետ շուրթ եամբ։

Իսկ որ ասէ՝ Թէ կացցէ յաւխտին իմում. այսինքն՝
զոր ուխտեաց ինձ կուսութիւնն կալ, և՛ի վանս և
յանապատ կեալ. և որք՝ ի դիւաղ կենանն՝ անցանն
զուխտն զայն, վասն որոյ ասէ կանոնք՝ Թէ կու-
սակրօն քահանայ, ՛ի գիւաղ կենայ, հետ ըքճէլ ինքն
և ժողովուրդն իւր։

Իսկ որ ասէ՝ Թէ ընտրէ զոր կամիմ, այսինքն ես
կամիմ՛ի վանորայս կենալ և՛ի սպասաւորութիւն
տաճարին. իսկ իւր կամքն ընտրէ՝ առնել զկամքն
և Թողուլ զկամքն և զդործ եկեղեցւոյ և վանն
աշխատչականաց հետ շուրթ եամբ, ՛ի գիւաղամ կեն-
ցաղավարիլ, այն ոչ՛ չայսմ կարդէ։

Իսկ Թէ ոք ասէ՝ Նե ըքինի ո՞րպէս լինի կոյս։
Ասեմք Թէ այո՛, պէտ ընե դայս անուն կուսա-
նացն ասելով, են Նե ըքինիք որ վտ արքայութե-
ընկնի՝ զանձինս իւրեանց արտարին Նե ըքինիք։
Ապա ուրեմն կանոնց ասէ Նե ըքինիս. դարձել՝
՛ի դաւթէ վտ կուսանացն, Թէ քնակէցուցանէ
զամուսն ՛ի տան ուրախաձիտ։

Եայլ և դարձեալ ասէ Եսայի՝ վանն կուսանաց,
ուրախ լեր ամուլ. որ ոչ ծնանէիր, գոչեա և
աղաղակեա որ ոչդ ե ընկնէիր. վի բազումք են
որդիք սկընդկիդ՝ աւուրեալ քան զարամբուն։

Ա յա քոյն կուսանացն։

Զի որպէս ասե ըչն՝ որ ոչ գայ ՛ի կիւթ, այսպէս
և

և ոչ կատանքն ՚ի քննութիւն դատաստանին ։
իսկ որպէս որձքն ոչ կրթոճին կենաց ոչխարացն ,
այսպէս և որք առաքինիք են և քաջք ՚ի բա-
րեգործութիւն իւրեանց , և ոչ դէմ ունդրէ իւրեանց ՚ի
խորհուրդն , այլ սրբութիւք կենցաղավարին ։
այսպէս նոքա ոչ պիտի ՚ի քննութիւն դատաստա-
նին ։ իսկ հուքն որ ոչ ունին զննութիւն զգաստա-
իւր , ոչ կրթոճին ։ այսպէս և որք իմոցեալ են
ի վատս աշխարհականութիւն եանն , և այլ ոչ յղանան
և ոչ ծնանին , ուր ասպիշխարհք և միայնա-
կեացութիւնք , այնպիսեաց ոչ դոյ հարցումն ՚ի դատաս-
տանին , և այս երեքեան դասքս ոչ քննին ։
իսկ տասն երիցդ՝ յետ կամ երկոց ի արձակագոյն դաշտս յա-
րատ և ՚ի ջուր ։ այսպէս և յետ նեղութեանց
աշխարհիս , և յետ քննութեանց դատաստանին ։
երեքեան ոչխարք հօտին քրիստոսի ՚ի դաշտս ծաղ-
կավէտ ։ այսինքն յերկինս երկնից ։ ուր ընդ ար-
ձակ աշխարհն է , ուր քանակէ ածք ՚ինեղբին կող-
մըն վարագուրին , և յարօտ գի ուտեն և ըմպեն
՚ի սեղան հայրական ։

Ա յ ա քան առակս ։

Ջան ։ Խնդրեցէք և գիտացէք եկայք ճշ ։ 4 ։
Ջ որ ումանք լեր ի վասն այն օդիւն ասէ , գի գու-
ք օդիւն գնդաղրդութիւն էին առ միմեանս
՚ի վերուստ տարրականացն , և ՚ի նեղբուստ
նիւթ ակնարկն , զոր ասէ դաւիթ ։ ոչ քարուք
ասէք , այսինքն գի էակ սակաւ հասարակութիւն

ընկերն։ այսինքն՝ զի համադոյք էզականք են, և գոյ էզականք։ իսկ զանազանութիւն քազմութեան ունին։ այսինքն՝ անեղն և եզականք, իմանալիք և զգալիք, բանականք և անբանիք, մահկանացուք և անմահք, անշուշտ և շիջուորք և այլն։ և որպէս կարեն ասքա հաղորդիլ իրեարոց, ապա ուրեմն ոչէ այդպէս զոր կարծեցին, այլ այնէ զոր դաւիթ ցուցանէ, որպէս օրինակ տայ ։

Հարց։ Զինչէ՞ ոչ ասէ՝ ընկերապարկուհիս գիպուհին էակաց ըստ ոգոհ էակն ։

Զինչէ՞ ասէին Ըստ ոգոհ էակն ։

Պատասխան ։ Ըստ որում էակք են ասելոյն՝ ցուցանէ, զկնի՞ դիտելն իմաստասիրին զդոյդ, զի ոչ գիտէ զնա ըստ քանակութեան, այսինքն զքանիօնութիւն անհատիցն, այլ ըստ քնութեանն գիտէ զքնութիւն ընդհանրականաւն ։

Ասն ոգոյ ասէ՝ ըստ ոգոհ էակն ։

Ինչ թէ՝ զինչ հանրականք գոն յէակքն։ պարտէ գիտել, այսինքն՝ զի երկոտասան հանրականութիւնք գոն յէակքն ։

Նախ՝ առաջին զի գոյ էակք անեղական էութէ, որ է ՅԾ, անեղ, և անսկիզբն, և անվախճան ։

Երկրորդ՝ գոն իմանալիք, քանականք կենդանիք լուսեղէն հրեշտակ։ եղակինք արարչական քնութէք ։

Երրորդ՝ գոն չորս ազգ երկինք։ Ցի՝ մի անմատչելի լուսեղէն, ուր ՅԾուծութիւնն է քնակել, որ վարագոյր կոչի։ և երկրդ հրեղէն երկինք, յոր հրեշտակաց կոյտ անքն են։ և երրդ հրեղէն կամարն, ըստ

այնմ՝ [illegible] որ ՚ի վե րոյ ե րկինքն ։
Չորրորդ՝ գոյ յէակս անշուշտ տարե րք չորք ,
յորմէ ե ղեն զգալիքս ։
Հինգե րորդ՝ որ ՚ի վե րոյ չորս տարե րացս է
հինգե րորդ էութիւն , զոր ե թե ր կոչեն , յո
րումն լուսաւորքն ՚ի լուսնին գնդէն ՚ի վե րն
մինչև ՚ի աստղալից ե րկինքն , որ ոչ է ՚ի տարրա
կանացս , և ոչ ՚ի վե րին իմանալեացն , այլ այլ
ինչ էութիւն է նա ։
Վեցե րորդ՝ գոյ յէակս ընդհանրական զանա
պնութիւնք տան ։ այսինքն տան սեռականագոյն
սեռքն արիստոտէլի ։ իսկ հինգ ձայնք պղա
տոնի , և հինգ սեռք պորփիւրի , ՚իսկայն տասնուհինն
են , որք են հանրական զանազանութիւնք յէակից ։
Եօթնե ե րդ՝ ասեն գոն անե րևոյթ ստարածք , կեն
դանիք քնութիւք , գիտունք անմոռանալիք , զի
ոչ այլ ուսանիլ կարեն , և ոչ զոր գիտեն մոռա
նալ կարեն , են անե րևոյթ և մահացուք , զոր
յաւէժահատուածք կոչեն , և այս այլ ինչ էութիւնե
գի անե րևոյթք են և մահկանացուք ։
Ութե ե րորդ՝ գոյ յէակս կենդանիք , որե զգալիք
բանական , և իմանալի զգայական , որ է մարդս
իմանալի և զգալի , մահկանացու և անմահ ։
Իննե ե րդ՝ վի գոն զգալի , ընչաւոր , կենդանիք ,
անբանիք ։ և այսե չորս յատկութիւնք նոցա ։ ՚ի
զգալի , ընչաւոր , կենդանի , անբան ։ և բա
նութեամն տեսակք նոցա , ծովայինք և ցամաքայինք
և

և օդայինք և յիւրաքանչիւրն զսնազանն տեսակք գոն ։

Ցանեբորդ՝ գոն տնկական բոյսքն, որ զգործ կենդանոյ և զգայականի ունին • և են շնչաւոր, զի որպէս կենդանի զկէր բակրականն, և զաճողականն, և զծնդականն, և որպէս զդալի՝ զի թէպետ զգայարանք ոչ ունին • բայց զգացումն ունին, զի յորժամ չրեն և սղբեն, վճարճանան, և վարդանան, և յորժամ հատանեն չորանան • իսկ շընչաւոր, թէպետ վտոր և առուրթ ի շնչոյ ոչ ունին, այլ վարտաշնչումն ունին • զի ՚ի վեր բողբոջեն, զշուշն և զտերևն, և զայլն ։

Մեծասանեբորդ՝ գոն չեակքս երեք յատկունք մի անսկիզբն և վախճանաւոր • և երկու սկիզբն ունելով, և վախճան • իսկ երեք յատկանն՝ սկիզբն ունի, բայց անվախճան մնայ ։

Իրկուսասանեբորդ՝ զի ընդհանուր էակքն ունին հասարակութիւնք • ունին և զանազանութիւնք, այսինքն հասարակութիւն՝ զի ամենեքեան էութիւն և գոյութիւն ունին, իսկ զանազանութիւն զի գոյ եղական և անեղ, զգալիք և իմանալիք, բանականք և անբանք, մահկանացուք և անմահ • այսքան իրողութիւնք գոն չեակքս հանրակացուցագոյն • իսկ մնանաւորք անհունք են և անասահելիք, վասն որոյ ասէ՝ գիտութիւն էակաց ըստ որում էակք են ։

Ճարց • Զինչ՞ որ ասէ • Ինոպոսիկուրնիան է գիտութիւն ոչնոց և ոչնչոյոց էութեանց ։

ԶգիտուԹիւն ՚ի տեղի սեռի դնէ , իսկ այլքն քաղկացուցիչ զանազանուԹեանն , որ ասէ Ա֊ծայինն և մարդկայինն իրողուԹեանց ։

Հայց պարտէ գիտել՝ ԹԷ զի՞նչ են Ա֊ծային իրողուԹիւնք ։ և պարտէ գիտել զնոր կոտնասան իրողուԹիւնն գոյ յԱ֊ծ , և Ի այսպէս ։

Նախ՝ զի գոյ յԱ֊ծ՝ անեղ էուԹիւն , և անվախճան ԹաւսաւորուԹիւն ։

Երկրորդ՝ գոյ յԱ֊ծ իրողուԹիւն ։ այսինքն՝ արարչագործ զօրուԹիւն , և ոչ ԹԷ միայն զօրուԹեամբ գոյր արարչագործուԹիւնն յԱ֊ծ , այլ նե֊րգործուԹեամբ արար զամենայն էակս , զոր ոմն ասէ մարգարէն , զնոր զոր ինչ կամեցաւ և արար տէր ։

Երրորդ՝ զի գոյ յԱ֊ծ նախախնամական սէր , տուիւր արարածս , զի զոմ ինչ ըստ իւրոյն քննուԹեանն նախախնամէ , վասն որոյ ասէ յակոբոս , ԹԷ եմ տուրըք բարիք և ամենայն պարգեւք կատարեալք , ՚ի վերուստ են իջեալ առ ՚ի հօրէն լուսոյ , որում չիք փոխմունք և կամ շրջեղոյ ստուեր ։ արդ՝ տուրըք բարիք , զոր ինչ պարգեւք զգալեաց տայ ։ իսկ պարգեւք կատարեալք՝ զոր վերնոյն տայ հրեշտակաց ։ զհեղձամն լուսոյ շնորհին ։ դարձեալ՝ տուրըք բարեաց զհրեշտակային ասէ , իսկ պարգեւք կատարեալք՝ զանձատակեան ձշնորհսն ասէ , զոր ետ առաքեալսն ՚ի վերնատունն ։

Չորրորդ՝ իրողուԹիւն յԱ֊ծ ։ զի ամենաբարի և

և ամէնատես, և ամէնիմաստ, և ամենակարող։
Հինգերորդ՝ զի գոյ յաճ երեք անձնաւորութիւն
՝ի միում աճուրդեան, հայր և որդի և հոգի սրբ։
վասն որոյ և սերովբէքն յայտ առնեն ասելով՝
սրբ սրբ սրբ տէր զօրութեանց։
Վեցերորդ՝ իրողութիւն լինել լուծիւն լսի,
վասն որոյ գոյ յաճ, զի անսկիզբն հայր և գոն ան
սկզբնաւոր սկսեալ, որդի և հոգին սուրբ։
Եօթներորդ՝ լինել լուծիւ։ այսինքն զի գոյ յաճ՝
ծնողութիւն և ծնեալ լուծիւն։ բղխողութիւն
և բղխեալ լուծիւ որչ հայր և որդի և հոգին սրբ։
Ութերորդ՝ եղեալ, ք՝ զի անեղն եղև, անմար-
մինն մարմին եղև, և աճն մարդ եղև, և անտես
նելն տեսանել եղև անպատկերելին պատկերել եղև
հինաւուրցն նորմանկ եղև, հայրաճինն կուսաճին
եղև։ և այսէ իրողութիւ որ գոյր յաճ եղեալ լսի։
Իններորդ՝ զի գոյ յաճ՝ որ յիւր աստուածն ան-
գաժան է, ըստ այնմ՝ թէ երկինք աթոռ իմ են։
խոկ երկիր ամենայն տեղիսէ տէրութիւ նորա։ այս-
պէս և է յայտնեալ կուսին, և անբաժան յա-
ստուածն հայրական։
Տասներորդ՝ իրողութիւն եղեալ որ եղև
յաճ։ այսինքն զի անըմբռնելին ըմբռնեցաւ։
և անչարչարելին չարչարեցաւ, անմահն մեռաւ
անմահ մարմնով։
Մետասաներորդ՝ իրողութիւն յաճ զի ՝ի չար-
չարանքն անչարչար մնայ, և՝ի մահն անմահ
մնայ։ զի մեռանելն ՝ի խաչին կենդանի էր, որպէս

ասէ մովսէս տեսանեցէք զկնանս ձեր կախէլ ընդ
փոյտէ • ապա ուրեմն խաչեալ մարմինն կեանք էր
և ածէ • որպէս ասէ դանիէլ՝ ածէ երևեսցի ՚ի
յերկրի որպէս մարդ, և ինքն առաջէ զամ կիրս ՚ի
խաչելն իւրոմ, և հազի շնորհաց զղեսցէ
յամ հեթանոս, որպէս եղևն իսկ • վասն որոյ ասէ
ածաբանն գրիգոր՝ ածէ չարչարել վասն որոյ վէմք
պատառեալ, ածէ խաչեալ՝ վասն որոյ երկիր շար
ժեալ՝ ածէ մեռանել, վասն որոյ արեգականն խաւարել՝
Եթէ կն անչարչար մնաց ՚ի չարչարանս, վասն որոյ
ասէին կղեոպէնքն, զոր միայն կատ յերուսաղէմ,
որ ոչ դիտացեր՝ զնո՞ չ գործեցաւ ՚ի նմա յաւուրս
յայսոսիկ՝ և նոյն վկայէցոյց՝ լինէ ոչ գիտացի՝ ասէ
լով՝ զնո՞ չ • իբր՝ լինէ ոչ եմ գիտակ չարչարանացն
իսկ զի մահ էի մահուանն՝ ասէ յերդմն • ես նըն
ջեմ՝ և սիրտ իմ արթուն կայ, և մովսէս զիտէր
մարմինն ՚ի խաչին կեանք կոչէ, վասն որոյ արիւն
և ջուր եցոյց պայս խորհուրդ՝ լինէ որ մեռեալն է՝
նոյն է կենդանին, և որ կենդանին է՝ նոյն է մե
ռեալն • զի ջուրն և արիւնն ՚ի մարմնոյն եկին,
և ոչ լինէ միմն ՚ի մեռեալ մարմնոյն • և միմն ՚ի
կենդանի ածութենէն, այլ ածն՝ նոյն մարմինն էր
զի բանն մարմին եղև • վասն որոյ ասէ յովհաննէս
ածիմ յիսուս՝ որ ածդես հանրակացաց • վասն որոյ
ոչէ պատ ասէլ լինէ մեռեալքն մարմինքն և կեն
դանի քն ածութեամբն • այլ նոյն մարմինն էր
անմահ ածն, և նոյնէր մեռանել կենդանին ածն մար
մինն • վասն որոյ ասէր՝ որ ետես զիս՝ ետես զհայրն •

իսկ

իսկ որ այլ ազգ ասէ՝ այն նեստորինէ և քաղկեդոնին, այլ ուղղափառաց դասք՝ հաւատամք զձեզ մարդացեալ, և նոյն մարմինն անմարմին աստուածութեան է, որում մարմին եղև, վասն որոյ ասէ՝ որ էին իսկզբանէ զորմէ լուաքն՝ որում աչքունասեան իսկ եղեաք. ընդորոյ հայեցաքն, և ձեռք մեր շօշափեցին՝ ի վերայ բանին կենաց. և տեսաք և վկայեմք՝ զի որ էին առ հօր և երևեցաւ մեզ. Այսչափ դաւանութիւն առաքելոյն, և ոչ որպէս անիծեալ ժողովոյն քաղկեդոնի, որք ժողովեցան յուրացութիւն քրիստոսի, զնեստորին դաւանեալ. զոր ամ հայրապետքն անիծեցին յերկուս ժողովս. ք՝ ի կիւրղեն՝ և՝ ի դիոսկորոսին՝ ի էֆոսոս ի թադաւորութեան յեփեսոս քաղաքի. զոր յետ մահուանն ի թէոդոսի, պօղքէ ր և մարկիանոս, և անիծեալն լևոն զնեստորին հաստատեցին բռնութեամբ, զի երեսուն և վեց քիւր անձինք կոտրեցին՝ ի հաւատոյ լոյն, որք ոչ հաւանեցան չար ժողովոյն, զոր այժմ ունին երկաքնակքնե

Աւ. քան առաջ.

Երկրորդ անեղութիւն՝ զի ոչ ի միոյն՝ ի մահուանն անմահ ինաց, այլ և մահուամբ զմահ եսպան. ոչ առաց նախնի մարդասէս՝ ի մահ եղէց մահ քո, վճռոյդ առ եասին՝ զօրացաւ մահ եկուլ զմեզ. դարձեալ ողորմեցաւ ած՝ և երբարձ զմեզ արտօսր յամ աչաց, և այսպէս չարչարանօք և չարչարանս երբարձ, և մահուամբ զմահ էոսպան, և ի յարութեամբ զյաւիտեան աւերեաց. վասն որոյ ասէ պօղոս՝ ուր է մահ

մահ յաղթուեցեալ է. զի որպէս քուրդ ՛ի հուրկն մերձենալ ոչ ընդունայ՝ այսպէս և չարչարանքք և մահ որ ՛ի քրիստոս մերձեցաւ՝ ոչ ընդունայն. և այս են իրողութիւնք որ եղեն յաւծ ։

Երեքտասաներորդ՝ աւծային իրողութիւնք, զի յարուցանէ զմարդկային քնութիւնս, և հանէ յերկինս երկինից, ըստ այնմ՝ Թէ ուր եմն եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի ։

Չորեքտասաներորդ՝ աւծային իրողութիւնք, զի դնէ ահեղ դատաստան՝ որպէս ասէ դանիէլ՝ Թէ աթոռք անկանէին, և հին աւուրցն նստէր, և այլն։ և գեղք հրեղէնք ելանէին առաջի նորա և երրորդական աւծութիւնն յայտնի աշխարհի, և առնէ հատուցումն ըստ իւրաքանչիւր գործոց իւրոց ։ և զաստանայ կամարարօքն իւրովք արքանէ ՛ի հուրն յաւիտենից ։

Ա յս քան առայս ։

Հարց ։ Զինչ է որ ասէ Առաքեալն Պետրոս ։ 62 ։ 2 ։

Պէտ ։ Ա յսինքն գիտել պարտէ՝ Թէ որպէս իրողութիւնք գան ՛ի մարդս ։ և այսէ զի հնգետասան իրողութիւնք գան ՛ի մարդն ։

Ա յսու զի ունի հոգի իմանալի, բանական, կենդանի, մտաւոր, անմահ ։

Երկրորդ՝ զի ունի յանշունչ տարերց մարմինն ՛ի չորից նիւթոցս ։

Երրորդ՝ զի ունի զգայականութիւն, ընչաւոր, ընդ այլ կենդանեացն ։

Չորրորդ՝ զի ունի կրնկական զօրութիւնն, ո-

րով Նեղբորդի կերակրականն, աճողականն, և ծննդականն։ Այսքան վերն իրին։ իսկ ըստ անուանն։ Հինգերորդ՝ զի ունի յիմանալի հոգւոյն զբանն, և ի գործականն զցասուցն, և ի տնկականին է զցանկութիւնն։

Վեցերորդ՝ իրողութիւն, զի ունի հոգիս տասն զօրութիւնս, հինգ պիտանական, և հինգ կենդանական։ որպէս բժշկականք, և իմաստասերք ի քաղաքի հոգւոյն։

Եօթներորդ՝ իրողութիւն, զի գոն առմարդիկ զանազան իշխանութիւնք՝ հոգևոր և մարմնաւոր, և ոչ լծէ ընդ վայրապար, այլ յայ կարգեալ գոյ։ որպէս ասէ պօղոս՝ ոչ ուստեքէ իշխանութիւն եթէ ոչ յայ, և որք են յայ կարգեալքն, և որ իշխանութեան հակառակ կայ։ այ հրամանին հակառակ կայ։

Ութներորդ՝ իրողութիւն, ամենայն նիւթական արհեստ գոն առմարդիկ, և արհեստն մի է։ յերեք ստեղծողն։ այսինքն՝ երեքեն ստեղծողք, արարիչն, և քնութիւնն, և արհեստն։

Իններորդ՝ զի զանազան մակացութիւն գոն առմարդիկ, այսինքն մասնական գիտութիւնք։ որպէս ոմն երկրաչափ լինի, ոմն աստեղաբաշխ, ոմն երաժիշտ, ոմն քերական, և այլն։

Տասներորդ՝ զի և ընդհանուր իմաստասիրութիւն գոն առմարդիկ։ որ գիտուն հանուրց էակացն է, և ածայնոց և մարդկայնոց իրողութեանց։

Ութսաներորդ՝ իրողութիւն, զի ունի մարդն

նեւ յորդամադրեալ քան, և յառաջ քեռելոյ, որ միայն մարդոյն է։

Երկրորդ՝ զի ունի [illegible]ղացս, և յարութիւն կենաց, զոր ոչ ունին հրեշտակք [illegible]ւթիւն, և ոչ անապատնեք յարութիւն կենաց։ այլ մարդին վերջոյն՝ յարութիւն կենաց հասանէ, և հոգին վերջոյն՝ [illegible]ղացս գտանէ։

Երրորդ՝ զի մարդս միայն է պատկեր և նման, և ոչ այլոք։

Չորրորդ՝ զի մարդոյս միայն է որ զնաւական գործովք՝ զնաւական պատկաց արժանաւորել է։ ոչ սակ տէրն յինն երանութիւն՝ վասն զնաւական գործոյն՝ զնաւական փոխարէն, և ի վերջն ասէ ուրախ լեր քաջ, զի վարձք ձեր բազում են յերկինս։ դարձեալ՝ [illegible]ղացս և ունիցիք գանձս բազումս յերկինս։

Ա յոյժ և զդիմակն իմացիր՝ զի որ զնաւական չարիս գործէ, զնաւական պատիժս առցէ, ըստ այնմ՝ [illegible] արգել զան սակաւ, և ոմն արգել զան սաստիկ։

Ա յ քան վասն մարդկային իրողութեանց։

Քան • Քան զի միայն իմաստասիրութիւն է, որ յաղագս աճայնոց իրողութեանց եզանի։

Է • Կրկին՝ զի միայն իմաստասիրին է քննել զաճայինս, և ոչ այլ արհեստից և մակացութեց։

Երկրորդ՝ զի իմաստասիրուն է յայտ իջեալ, և նա գիտէ քննել զաճայինս։

Երրորդ՝ զի այսպէս ստուգաբանի իմաստասիրել։ այսինքն իմանալ զաճ՝ և սիրել։ զի որ իմանայ զաճ

և

և սիրէ նմա՝ կոչի աճ. ըստ այնմ՝ եղէց նմա աճ ։ Իսկ որ ոչ իմանան և ոչ սիրեն, նոցա ոչ կոչի աճ՝ այլ սուն աճ ինան. վասն որոյ աղաչէ մարգարէն դաւիթ՝ լեր իմ աճ. և մի լծողութ զիս սուն աճ ։

Գլուխ. ՃԻԵ էջումէ ։

էջումէ՝ սահման է որ հոգի կոպաքանչէն ոչ ասէ՝ էնոպոսկրուշէն է էհուտն Նահա ճ8.3 ։

Լէ. Աղդարև գեղեցկայարմար, և վայել լուծ կարգի պատահեցաւ. այս որ հոգ կատարումն է, գի հոգ կատարեալ Թուոյ հանդիպեցաւ, և կատարեալ դասաւ արժանաւորեցաւ. որպէս ասէ սաղմոսն՝ մանուկ էի մտավարժ, և հոգւոյ քաւութիւն էդիպեցայ. այսինքն՝ գի եղբ Թ իւն կատարեալ է, և սա հոգ կատարումն է՝ հանդիպեցան միմեանց, և համբուրեցին զմիմեանս. գի եղբն սուա ջին կատարել Թ իւնէ, և հոգ և սուա ջին կատարումն. վասն որոյ ասէ՝ ողորմութ իւն. ճշմարտութ իւն այսպէս հոգ կատարումն է՝ ողորմութ է, այսինքն հոգ կատարումն. որ կատարեալ գործ է զմարդ ողորմութ է յոյ. իսկ եղբ կատարեալ Թ իւն ճշմարտութ իւն է և խաղաղութ է. հոգ կատարումն է որպէս ասէ յոբ՝ Թ է մոհ մարդոյ հանդիպեաց. իսկ գի ասացաւ՝ Թ է եղբն կատարեալ Թ իւ է և այս ըստ հնդետասան կէ լսիճ ։

Նախ՝ գի ամենեցունն կատարեալ գործօղն է աճ, եղբ

երեք անձնաւորութիւն է. ըստ այնմ՝ Թէ երեքն են, որ վկայեն յերկինս. Հայր, բանն, և Հոգին սրբ։

Երկրորդ՝ վկայականն երեք է. առաջինն, միջինն, և վերջինն. առաջինն սկիզբն չունէր, բայց կատարած եղև. միևնոյն ընդ սկզբան աշխարհիս սկսաւ, և ընդ կատարումն առնու. իսկ վերջինն ընդ կատարած աշխարհիս սկիզբն առնու, բայց կատարած ոչ առնու։

Երրորդ՝ վկայականն երեք է. այսինքն՝ անցեալն, ներկայն և ապառնին։

Չորրորդ՝ ած զմարդս յերից բաղկացոյց, նման իւր, այսինքն՝ Հոգի, մարմին, և միտք։

Հինգերորդ՝ զի Հոգին ոչ պատկերէ այ՝ երեք միանն ունի, այսինքն՝ բան, ցասումն, և ցանկութիւն։

Վեցերորդ՝ զի ածային առաքինութիւնք երեք որ կատարեալ գործ է վեց, այսինքն՝ հաւատ, յոյս, և սէր։

Եօթներորդ՝ զի մակստացական առաքինութիւնք երեք են. որք խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն։

Ութերորդ՝ զի տեսականին մասունքն երեք են. այսինքն՝ գնաքանականն, ուսումնականն, և ածականն։

Իններորդ՝ զի գործականին մասունքն երեք են. զբօսականն, տնտեսականն, և քաղաքականն։

Տասներորդ՝ զի ամենայն ինչ երեակի տարրոշէ. զի ունի երկայնութիւն, լայնութիւն, և խորութիւն։

Մետասաներորդ՝ զի շարունակ քանակ երեք է,

այս

այսինքն գիծ, մակերևոյթ, մարմին։
Երկոտասաներորդ՝ զի ամենայն ինչ երեք յատկութիւն ունի, այսինքն ունի էութիւն, զօրութիւն, և ներգործութիւն։
Երեքտասաներորդ՝ զի ամենայն ինչ առեալ զնիւթն, և զտեսակն, և զանունն։
Չորեքտասաներորդ՝ զի բոլոր էակս երեք ազգ գոյութիւնք զոն։ այսինքն՝ ոմանք անեղ էութիւն, ոմանք իմանալի եղականք, ոմանք ղգալիք և մահացուք։
Հնգետասաներորդ՝ երեք թիւն կատարեալ։ զի ունի սկիզբն, և մէջ, և կատարումն։ և այսպիսիք, վասն որոյ հուպ կատարումն սահմանն, կատարեալ թուոյ հանդիպեցաւ։
Ա յաքան վճ կատարեալսն թուոյն և սահմանին։ Իսկ երեք սահմանն, որ է խորհուրդն մինչու, զերեք դասն ընկալաւ։ այսպէս և ամենայն կարգ մանն՝ ըստ երեք կարգին լինի, և ոչ ըստ առաջինն, կամ ըստ միջինն, այլ յետ երկուս կարգին՝ երեք լինի մանն։ և այս ըստ տասն եղանակի։
Նախ՝ զի յառաջ տնկականն գոյ ի մեզ, և ապա զգայականն, և ապա բանականն։ իսկ ի ժամ մահուան բանականին գնալոցն, լինի մահն։
Երկրորդ՝ զի նախ յղանայ մանուկն յարգանդ մօրն, և ինն ամիս կացեալ ծնանի, և երկրորդ զժամանակ կենցաղոյս վճարէ, և երեք ի մահն ժամանէ։
Երրորդ՝ զի մինչև չերեքուն ամն մանկական զբո-

թութիւնէ մարդոյն • իսկ յերթանէն միւսն՝ ի վաճառականն՝ երիտասարդական զօրութիւնն է• իսկ յետ այնր ծերութիւն, որէ ծայր կենացն՝ այսինքն մահն։ Զօրրորդ՝ զի նախ ժամանակ կենդանութեան եւ առողջութեան է • և երկու ապա հիւանդութիւն ժամանակ, և երեք յետ հիւանդութեան մահն ։ Չինգերորդ՝ զի նախ հիւանդութիւն է, և երկու տապալին և հոգեվարքին, և երեք մեռանիլն ։ Վեցերորդ՝ զի հիւանդին որքան առողջութեան աւաւել քան զցաւն, դեռևս երթ և եկէ հիւանդն • և երկրորդ յորժամ ցաւն հաւասար և կշիռ լինի առողջութեանն՝ յայնժամ ընկենուզ զհիւանդն և ծանրանայ • երեք յորժամ ցաւն աւաւել քան զողջութիւն է, յայնժամ մեռանի հիւանդն ։

Եօթներորդ՝ որպէս և զարծ բնութեան մարդկան, զի նախ ոսնիմք զկենդանութիւն, և երկու գոյ զօրութեամբ մահն ի մարդն, վասն որոյ ունի զխոկութիւն մահու, և երեք զօրութեան նեղ գործութեամբ պատնոյ և մեռանի ։

Ութերորդ՝ զի մահապարտ մարդոյն նախ դատաստանաւ վճռեն մահու հատաւորութիւն, և երկու տանին ի տեղի սպանման, և երեք զի սպանանեն, որպէս և տեսաք այ մեր ասարին • նա թէ զվճիռ մահու ընդունաւ ի պիղատոսէ, և ապա ի խաչ հանեալ սպանին ։

Ինն երորդ՝ զի վենուն կենդանին, նախ կոպէն զքունն, և ապա հանեն զաչուքն, և վենուն վնաս

Տա-

Ցանկ որոց՝ կի առնուին յանցաւոր՝ նախ քննել զպատճիրանին այ, և ապա գործել զչար, և ապա հոգին անխտանայ և մահու մատնի :

Ա յ քան ըստ այնմ՝ զի խոկալին մահու զերեք դասն ընկալաւ • այս երկրորդ կարգն զի ասէ՝ խոկալին մահու, այսինքն մեռուցանել զանհան՝ ի մարդոյ, և զմարմինն մեռուցանել ընդդէմ ցանկալութեանց աշխարհի :

Ա յրդ՝ նախ պարտէ գիտել՝ թէ ուստի՞ գոյացոյց աստ հոգւոյն • և ապա դիմակաւ նորին մեռուցանել զանհան • և պարտէ գիտել զի մեռանին կերպիւ գոյանայ զանհան՝ ի հոգին :

Կ՚ասի՝ զի մեղանչէ մարդն հոգւով, և մարմնով, և ընչիւքն • զի ինչքն լինի պատճառ հարստահարելոյ զմարմինն, և մարմինն լինի կռիւ ընդ հոգին, և հոգին լինի ընդունակ անհանին :

Ցանուրոյ երեք իրաք սրբին, այսինքն պահաք, աղօթիւք, և ողորմութիւք • զի պահքն զմարմնոյ անհան մեռուցանէ, և զմարմինն ընդդէմ անհանին մեռուցանէ, ասի չկարող մեղանչել • իսկ աղօթքն զհոգւոյ անհան մեռուցանէ :

Իսկ ողորմութիւն զոր ընչիւքն մեղանչեաց սրբէ • վասն որոյ ասէ՝ զմեզ ողորմութիւն եւ քաւէսցես, և զանօրէնութիւնս քո տրօք և այլն :

Երկրորդ՝ զի մեղանչէ մարդ՝ խորհրդով, բանիւ, և գործով • վասն որոյ խրհրդոյն ղղջանայ, բեռանոյն խոստովանի, և գործոյն ճգնութիւն եւ քաւարար է :

Երրորդ՝ զի աչօք հային, և սրտիւք ցանկան, և մարթով գործեն զնոսա. վտորոյ ասէ ած մարգարէին յովելեաւ՝ դարձարուք առ իս յամենայն սրտէ ձերմէ պահօք, լալով, և կոծով. պատառեցէք սիրտս ձեր՝ և մի զհանդերձս, այսինքն պահ մարթոյն, և լալով աչացն, և կոծալով, պատառմամբ սրտին, և այնու սրբին յանխտէն։ Չորրորդ՝ զի ասէ՝ իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու, իսկ որ մոռանայ զմահն, և ոչ երկնչի յահեղ դատաստանէն այ և սարսի ՚ի դժոխոցն՝ նա զամենայն չար գործէ, և ախտանայ հոգին. իսկ որ խոկայ զմահ, և երկնչի յահեղ դատաստանէն՝ և սարսափի յանշէջ հրոյն, նա յամենայն ախտից մաքրեալ գտանի։

Հինգերորդ՝ զի ախտանայ հոգին յերից, այսինքն ՚ի ժամանակէն, ՚ի տեղւոյն, և ՚ի դիմէն. այսինքն՝ թէ ժամանակ երիտասարդութիւն իցէ, և տեղին գեղ և քաղաք, և դէմքն՝ առոյս հայի կանայք և լկտիք, և քորքոջի ՚ի չարն, նա զամենայն չար կատարէ. իսկ որ տեղին անապատ լինի, և վրէ ժամանակն ՚ի ծեր վարս կրթէ, և դէմքն առոյս հայի՝ առաքինիք և ուսուիմնականք իցեն, յայնժամ առնա՝ զամ առաքինութիւն կատարի։

Վեցերորդ՝ լինի ախտ հոգւոյն, յորժամ կերօղ և արբեցօղ իցէ, և ինքն հեշտասէր, և ծոյլ, և անաշխատ, և դատարկախորհուրդ, և անուսումն. յայնժամ ոչ մնկականն առնէ զկնութիւն երկրին, և ածեն, և ծնանին. այսպէս և որկրամոլ

լուծիչն զարգանայ, և ախտն աճէ ի նմա, և լինի ծնունդ ախտին, և ապականեն զհոգին։ ըստ այնմ՝ թէ անօրէնութիւն յղացեալ՝ զմեղս ծնանին։ և մեղքն կատարեալ զմահ ծնանին։ իսկ ուսուցողականն ոչ խնդրէ զանազան խորտիկս, և ոչ պարտապի ի հեշտասէր և ի ծոյլ կեալ, և ոչ պարտապի ի խոկմանէ իմաստութեանցն։ վասն որոյ ասէ՝ թէ իմաստասիրութիւնէ խոկութիւն մահու ախտից։

Քաղենեդորդ՝ երիտ իբր լինի պատճառք ախտից։ այսինքն՝ որ ոչ ունի հաւատ, յոյս, և սէր առաջ։ իսկ ընդդէմ սորա որ պայծառանէ հաւատով, և հաստատ յուսով, և ջերմ սիրով՝ նա սպանօղէ ամենայն ախտից հոգւոյ։

Ոլեթերդորդ՝ զի ոչ իմաստասիրութիւնէ խոկութիւն մահու՝ որ մեռուցանէ զախտն։ այսպէս ընդդէմ սորա յիմարն՝ և տգէտն՝ և անուսումն՝ աճեցուցանօղ և սիրօղ լինի ախտից։

Իննեդորդ՝ թէ որպէս կարեն սրբիլ ախտից։ ք՝ ոզ աղտոտել հանդերձն սրբի ջերմն ջրով, և սապնով և ահռելով, այսպէս և սևացեալ հոգին, ջերմ արտասուօք, և բանիւ խոստովանութեամբ, և չարչարանօք մարմնոյ։ վասն որոյ ասէ տէրն մաքրարկիւն՝ եթէ իցեն մեղք ձեր իբրև զձմեռնային թիթ։ որպէս ձիւն սպիտակ առնեմ։ եթէ իցեն իբրև զորդան կարմիր՝ իբրև զասր չբ արարից։

Տասնեդորդ՝ ասէ մարգարէն վասն մեղաց, թէ

կապեալէին որպէս երկաթս • այսինքն՝ պէ երկաթ
թըն ցուրտէ և սեւէ և կարծրէ • իսկ յորժամ
՛ի հուր ընկենուն՝ ցրտութիւնն ջերմանայ , և
սեւութիւնն կայծակնատես լինի , և կարծրու
թիւնն կակղանայ • այսպէս և որ մեղաւ սատու
գեալէ յածոյին սիրոյն , և խաւարեալէ հոգին,
և կարծր և քարացեալէ ընդ դէմ օրինացն այ •
իսկ յորժամ զղջանայ , և հուր սիրոյն քրիստոսի
բորբոքի , այնպէս լինի ոպ հրացեալ երկաթն :
Ի ետանանե բորբ՝ պէ որք սովենալին մարքուրեն
յաղտից մեղաց • այսինքն կուտանքն, և ճգնաւորքն,
և մարտիրոսքն , վասն որոյ պարտէ ցանկալ և
նմանիլ վարուց նոցին :
Ա յ քան՝ լինի ուստի լինին ախտք հոգւոյն , և
լինի որպէս մեռանեն :
Իսկ չորրորդ կարգն, պէ ասէ հուպ կատարուածն •
և պարտէ գիտել լինի պէ ա՛րդ կարէ լինիլ՝
նախ քան պէ՛ն՛ժ ակայանալն կատարուածն :
Ա՛րդ՝ որպէս արհեստաւորն, նախ պհուպ կատա
րուածն իրին նկատէ ՛ի միտս իւր , և ապա յետոյ
առեալ պէ՛նժ ակայն գործէ ըստ նախատես սա
լիւեանն • այսպէս և արարիչն ընդ մեզ արար՝ պէ
պայր հուպ այ տեսլիւեանն կատարուածն մեր,
նախ քան զստեղծուածն մեր • ըստ այնմ՝ լինի ընտ
րեաց պ՛ձել յառաջ քան զլինիլն աշխարհի , լի
նիլ մեզ անարատս առաջի նորա :
Երկրորդ՝ հուպ կատարուածն նախ քան զստեղ
ծուածն • պէ նախ ասաց ած • արասցուք մարդ ըստ
պատ

պատկերի մերում և ըստ նմանութեան, և ապա ստեղծ։

Երրորդ՝ զի ստեղծանել ընդ զարաբողութիւն պատկերակ ցուցիչ եւ ըստ նմանութեան, և ապա ենթակայ իրն հետևանք եղև նմա։

Չորրորդ՝ զի աւելնայն արարողութիւնքն հուպ կատարումն էր. զի զոր ինչ արար պատկերակ ցուցիչ եր. այսինքն հոգի՝ միտք՝ և մարմին, նմանիչ և իրց միութեան, և ոչ ըստ աւելորդ ենթակայ ինչ անդ։

Հինգերորդ՝ զի հուպ ստեղծանն, այլ հուպ կատարումն արար. այսինքն զի ասաց՝ արար ած զմարդն ՚ի պատկեր իւր. ըստ պատկերի այ արար զնա։

Վեցերորդ՝ զի երեք հուպ կատարումն ընդ ստեղծանն եղև ադամայ. զի նոյնպէս որպէս պահանջեդ նմա ցհուպ կատարումն. որ ասաց՝ արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմա՛. և երկրդ զի արար զնա հուպ ըստ պատկերի նմանութեան իւրոյ. և երրորդ՝ արար զնա հուպ՝ զի յետ կատարմանն և ստեղծմանն՝ հուպ կատարումն եղ նմա որպէս պահանջեդ ասելով՝ արար ած զմարդն ՚ի պատկեր իւր. ըստ պատկերի իւրում արար զնա։

Յօթներորդ՝ զի դարձեալ ըստ ստեղծմանն արար այլ հուպ կատարումն, զի փչեաց ՚ի նա շունչ կենդանի. և այսպէս առաւել հուպ կատարումն, զի մի շունչ յե լինել ասէ. այսինքն յած և յադամ. և մի շունչն արձակ շարկեալ եղև երբ

կա-

կուգն , և այսքր հուպ կատարումն , որ հուպ շունչ եղև յերկոսեանն :

Ութերորդ՝ հուպ կատարումն , որ հուպ ՚ի կատարեալ կողջոյն ադամայ առաւ ; և հուպ նմին օգնական կատարեաց նմին :

Իններորդ՝ հուպ կատարումն , եղ նմա զկատարին կենաց պատուհիրանին :

Տասներորդ՝ հուպ , զի ինքն անճառ աճումբքն իւրով հուպ միացաւ ՚ի քնութիս մեր , և աճացոյց զլստ նմանութեան պատկերին իւր :

Մեսունաներորդ՝ ետ նմա զդրախտն փափկութեան , առաւել հուպ կատարումն :

Երկոտասաներորդ՝ զի յետ խաչելութեանն , և խափանելոյ զմահն ՚ի քնութենէս մեր , հուպ ընդ յարութեան իւրոյ փչեաց զկենդանութիւն ՚ի քնութիս իւրոյ , և նորոգ յամենայն ազգս :

Երեքտասաներորդ՝ հուպ կատարումն , զի հուպ ընդ նստեալն յաջոյ հայրական համբարձմամբն առաքեալ զկատարօղն Էիցս զհոգին սրբ յառաքեալսն , և եկեալ հուպ ՚ի նոսա միացաւ , և կատարեաց զնոսա ամենայն շնորհօք :

Չորեքտասաներորդ՝ հուպ , զի զոր ինչ հուպ բարութիւն գոյր յաճ՝ ետ առաքեալսն , և նմանեցոյց զնոսա ինքեան , այսինքն բարեաւն , և գիտականսաւն , և կատարեալսաւն . բարեաւն որպէս ամենաբարի է աճ որ վե մեր խաչեցաւ . այսպէս և նորա վե աշխարհի մեռանն , և ամենագէտ է աճ՝ այսպէս և նորա . զի ասէ պօղոս՝ հաղարա

պետ

պետեմք խորհրդոյն այ • և կատարելեաւն, զի
ամենակարօղէ ած • և պօղոս ասէ՝ ամենայնի կա-
րօղ եմք այնու՝ որ զօրացոյցն զմեզ ՚ի քս յիսուս ։
Հնդետասանե րորդ՝ հուպ , զի ՚ի կատարած ՚ի
հուպ ընդ իւր սնուցանէ զբնութիւնս • ըստ այնմ՝
թէ ուր են եմ՝ անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի ։
Վեցտասանե րորդ՝ հուպ, զի նախ ձրի շնորհ, որ
մկրտութիւնն որդի այ կոչիմք , և անդամք քրի-
ստոսի, և ապա յետոյ ՚ի գործս բարիս սկսանիմք ։
Եօթնևտասանե րորդ՝ հուպ, զի ճաշակմամբ մարմ-
նոյ և արեանն քրիստոսի , հուպ յաճ միանամք ։
ըստ այնմ՝ թէ որ ուտէ զմարմին իմ, և ըմպէ
զարիւն իմ, նա յիս բնակէ սցի և ես ՚ի նմա ։
Հարց • Զի՞նչ խորհուրդ ցուցանէ որ ասէ ։
Երբորդ «հինգ» ոչ ՚ի հուպ կոպրմանէ ՃՁ • Ձ ։
Պէտ • Երրորդ սահման որ ՚ի հուպ կատարմանէ։
այսինքն՝ երբ երորդութիւնն որէ հուպ կատարիչ
ամի, զի յառաջքան զլինիլն աշխարհի կատա-
րուեաւն էիցս գոյր , հուպ ՚ի նախապատրաստարան այ ։
Երկրորդ սահման ՚ի հուպ կատարմանէ • այսինքն՝
զի ինքն որ հուպ կատարուեաւ է ամենայնի , նա ե-
սահման ամենայն քնութեանն ։
Եւ այս կրկնակի կերպիւ՝ զի նախ ե սահման
իւրաքանչիւր քնութեց՝ զանազանել ՚ի միմեանց ։
և երկրորդ՝ գործ սահմանաւոր որպէս օրէնէ
ամենայն քնութեանց • այսինքն՝ հրե շտակացն
սահման , սահմանաւոր օրէնք՝ կալ ՚ի հնազան-
դութեան արարչին իւրեանց ։ և օրք ոչ կացին

յայն սահմանին անկան փառացն. այսպէս և սահմանն
ետ ազգացոյ օրէնք, և յորժամ յանցաւ զսահ-
մանն՝ անկաւ ի փառացն. այսպէս և սահմանն եդ
երկնից վիշտ շարժիլն, և երկիր միշտ վշտա-
տառն կեալն, այլ և վն ինքնէ սահմանադիրն,
յորժամ կամի փոխել զսահմանն. որպէս յայտէ
վն առ զէկիսիէլ ի ազգաւարտն, դարձոյց ետս
զերկինս որբեգականըն, գշաբի միոյ աւուր, զտիճ
և զդիշեր ոչ. այլ և զաւտաւարան յորժամ կամի
խաւարել յօրացանէ, որպէս ի խաչել լուծն. այլ
և զերկիր յորժամ կամի շարժել. ըստ այնմ՝ ճ
հայի երկիր և տայ". այսպէս և զնաբն ի ցաղ
փոխարկեաց, և զջաբ ծովուն որպէս պարիսպ
քարեայ արար, և հրեղէն անձրև փոխեաց ա-
դամոցացն. այսպէս զամ կարգ զոր կամի փոխել,
զվ ինքնէ սահմանադիրն ամենայնի։

Երբորդ՝ վն ասէ երրորդ սահման. այսինքն նախ
զվ ամենայն ոք՝ երբ յատկութեամբ ունի զսահ
մանն, նախ զսահմանն քննութեն, երկրորդ սահ
ման օրինին, երբ զի չէ ոչ կան ի սահմանն՝
անկանին ի փառաց։

Չորրորդ՝ զվ ասէ երրորդ սահման. այսինքն՝
նախ զի ամենայն սահման ի սեռէ յինի. և երկր
և ի բազկացուցիչ զանազանութեան անց լինի. և
երբ սահմանէ լն իմն որ քոգկոնաց։

Հինգերորդ՝ զվ ասէ երբ սահման, այսինքն՝ զվ
ամենայն ինչ ետուին սահմանիչ։

Վեցերորդ՝ զվ ասէ երբ սահման, զվ ամենայն
ինչ

ինչ ունի էութիւն, ուժի ընդունակութիւն և ներգործութիւն:

Երրորդ բարդ՝ զի սահ է բնիկ սահման զի ամենայն ինչ ունի նիւթ, և տեսակ և անուն:

Վեցերորդ բարդ՝ զի է բնիկ ազգ զան յատկացեալս, որ անդրադարձ է, և իմանալիքն և զգալիքս:

Իններորդ բարդ՝ զի սահ է բնիկ սահման. այսինքն՝ զի ամ քնութիւն ակիզբն է շարժման և դադարման. այսինքն նախ սկզբնի քնութիւն, և ապա շարժի՝ ի կատարել ընդ սկիզբն, և ապա դադարուցանել:

Տասներորդ՝ զի մարդս է բնիկ, հոգի, մարմին, և միտք:

Մեռանելոյ բարդ՝ զի և հոգին եռամանեայ դոլով, բան, յուսուցիչ, և ցանկութիւն:

Երկրաչափ բարդ՝ զի տնկական, և զգայական, և բանական:

Երեքտասաներորդ բարդ՝ զի ունի կենդանք, և մահ, և յարութիւն, և այլ այսպիսիք:

Իսկ չորեքտասաներորդ բարդ՝ սահ է բարդ սահման. զի զի կերպիւ ինչ է բարդութիւն զոր անսահմանն լիէ՝ սահման առնու. այսինքն՝ զի անուն սահմանէ կարճառօտ, և պայ անուն զբ է բարդութիւն. նախ զի սահ զբ է բարդութիւն. է լկրարդ՝ զի սահ մք՝ հայր, և որդի, և հոգի, զբ. է բրորդ՝ զի սահ մք աւետարիչ, լուսս, և կենդանք, և փրկիչ, և այլ այսպիսիք. զի յիսուն և է բկռ են տնկական անուանք. այս բոլ անուանցն. չալբորդ. ասի ոն ճնօղ, և

քղեսող, և ոչն ծնեալ, և քղեաւ։ Հինգերորդ՝ զի ոչն
անսկիզբն սկզբն, և ոչն անսկզբնաբար սկսեալ։
վեցերորդ՝ զի ասեմք անսահմանելի, այսինքն սահ
մանեցաւ՝ թէ անսահմանելիէ ածծ։ այսքան ըստ
այսմ, զի ասէ երրորդ սահման։
Բան։ Երրորդ պիտոյն իմաստասիրութեանն՝ ի
հուպ կատարմանէ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է
խոկումն մահու։ այսինքն՝ այսպէս սահմանէ՝ թէ
ամենայն իմաստասիրութիւն խոկումն մահու է՝
նա իմաստասէր կոչի։ երկրորդ՝ զի խոկումն մա
հու այնէ, որ մեռուցանէ զախտն ի մարմնի։
Բան։ Տագնապին այնոյիկ՝ ուր հանդիպին ուղղութեամբ
վերյիշելոյ չնոպասչրուխան 63։ 6։
Լե։ Ան յայնքան՝ նոքա տագնապին որ ուղղորդաբար
մերձենան յիմաստասիրութիւն։ իսկ որ ծչ տագնապին
և ոչ ջանան՝ այլ ծոյլ և հեղգ լինին։ երկրորդ՝ նոքա
տագնապին որք ուղղորդաբար ջանան մեռուցա
նել զախտն ի մարմնի։ իսկ որք ջանան սնուցանել
զախտն՝ նոքա անհոգ կան։ երրորդ՝ նոքա տագ
նապին որք ունին զխոկումն մահու հանապազ,
և ոչ ի ժամ հոգեվարին՝ այնպէս տագնապին։
և տապ ի տապ անկանին՝ թէ զինչ գործեսցուք
զի յետ մահուն անհոգ լիցուք, մի գուցէ յանցա
նայ փոշիմանութեն անկանիցիմք ոչ մեծատունն։
և դարձեալ տագնապին՝ թէ զի՞նչ հնարեսցուք, զի յաւիտենից մահուանէն զերծցուք։
Բան։ Մոռանալով չնոպնիկ չինչանա՝ ևս զջյլ 63։ 8։
Լե։ Որպէս այն՝ թէ ես, և իմն, և իմոյքն։ ես՝

զանձն ասէ, և իմ՝ զընտանիսն, և իմոյք՝ զինչսն։ այսպէս և աստ մոռանալով վնասին։ այսինքն զընտանիսն, իսկ զինքն, այսինքն զանձն և զայլսն, այսինքն զինչսն։ և այս այն քաննէ զոր և առքն ասէ՝ որ ոչ թողու զհայր կամ զմայր և զորդի նա և զանձն իւր ոռհասցէ, և առցէ զխաչ իւր, և գայ զկնի իմ, ոչէ ինձ արժանի։ և թէ ոչ հրաժարիցէ յամենայն ընչից իւրոց, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինիլ։

Եթէ այսք զոր ասէ պղատոն, մոռանալով վնասին։ իսկ զինքն անս և զայլսն։

Բան։ Ոչ այլ ինչ խոսել՝ քան զվճռանելն և չէ վճռանելն ճ։ ց։

Լե։ Թողուլ զամենայն զհոգս մարմնոյ, և զընչից և զպատկանացս և զհոգս աշխարհիս։ և ոչ այլ ինչ խոկալ՝ քան թէ զմեռանիլն։ այսինքն մեռանիլ՝ որ զամենայն ախտ մեռուցանել չինքն, զի մի ախտքն կենդանասցին և սպանցեն զհոգին։ և տես զմեծատունն որ ոչ խոկայր զմեռանիլն՝ թէ որպէս եղև վերջքն։

Իսկ որ ասէ՝ զի մեռանիլ, զինքն մեռուցանէ ընդդէմ ախտին, որպէս զի ոչ լինիցի կարօղ ամենևին մեղանչել, այնպէս զարմանն մեղաց հատանիլ յանձնէն։ քանզի՝ ամենայն որ չայ է ծնեալ՝ ոչ կարէ մեղանչել։

Բան։ Քան չէ ՚ի չէ՝ ճառելոյն զգոյշնական առաքինութեան ցուցանել չարչարանաց չ։ ց։

Լե։ Նախ՝ զի գործել առաքինութիւն մեռուցանէ

ցանէ զախտն ։

Երկրորդ՝ վն մեռուցանել ախտին , գործ սուա-
քինութեան կատարի ։

Երրորդ՝ վն և այն գործէ որ մեռուցանէ զախտն ։

Չորրորդ՝ վն և ախտն գոլծ եղով կատարեցաւ ։
վասն որոյ սպարտէ գործնական առաքինութիւնքն
մեռուցանել զախտն ։

Հինգերորդ՝ վն ախտն հե շտասիրութիւնք գործե-
ցաւ , վասն որոյ պարտէ չարչարանօք մեռու-
ցանել զնա ։

Վեցերորդ՝ վն ախտն չարչարեալ էգէ վնաս յաւիտեան,
վասն որոյ պարտէ վն և ինքն չարչարանօք՝ չար-
չարին իւր չարչարանօք սպանանել , և մեռու-
ցինէն իւր մեռուցանել ։ որպէս և քո չարչարա-
նօք զչարչարանս խափանեաց , և մահուանէ լով-
զմահ մեռոյդ ։ ըստ այմմ՝ լծէ ով մահ եղէ ց մահդ ։
Յան ։ Ասելովն է վճռանել զբնական յայգնեաց ։
Քանէն է վճռանել չանգեալ ծանրական նշանակաց
63 ։ 17 ։

Լե ։ Այսինքն՝ լծէ պետ նախ տեսականէ և ապա
գործնականն՝ սակայն յետ գործնականին յայտնի
տեսականէ ։ այսինքն՝ վն առաքինութիւնն է մայր
իմաստասիրութեան տեսականի , և որպէս ի մօ-
րէն ծնանի վտակն ։ այսպէս և տեսականն որ
լծէպետ ժամանակաւ յառաջէ ի գործնականէն
ծնանի , որէ մայր իւր ։

Զի որպէս քո յառաջէր քան զյուսման ան-
քայց յորժամ յայտնեցաւ կոյս ածածինն և քո
յայտ

յայտնեցաւ ՚ի նմանէ , այսպէս և այս ։
Բան ։ Եթէ ելոփասիէլ՝ չէր վճռելոյն է փեսա
կան ճշ ։ 20 ։
Լէ ։ Եթէ այս վանն հինգ պատճառի ։
Նախ՝ որքան լինէ ախտիւք՝ ոչ գոյ տեղի շնորհաց ։
Երկրորդ՝ զի ախտքն կուրացուցանեն զաչս հո
գւոյն , և ոչ կարէ տեսանել ։
Երրորդ՝ զի ախտն վայրապարշ առնէ, և ոչ թոյլ
՚ի վեր ձգտիլ առ տեսականն ։ որպէս կարկամեալ
կինն որ ոչ կարէր ՚ի վեր հայիլ ։
Չորրորդ՝ զի ախտքն ծանրանան ըստ քննութեանց ,
և ծանրացուցեալ ՚ի վայր ընկղմեն յանդունդս ։
որպէս հպարտութեան ախտքն՝ զգևսն արտարին ,
Հինգերորդ՝ զի ուր ախտք իցեն , ոչ են արժանի
տեսութեանն այ , և շնորհին , և լմնաստութեանն ։
Ասացեալ է ի մեռուցանելոյ պախտան՝ մնաքրի՝ և սրբի
հոգին , և վերջ ձգտի ՚ի տեսութիւնն այ , և յետ
այսր աւետեանի , ապա սկիզբն առնէ ածել և
ապա թէ ոչ մեռուցանէ պախտան՝ ոչ կարէ ածել
քանել , զի մարգարէն ետ այի վճռանարժանաւ ետն
ոգւոյ արքային , ոչ կարաց մարգարէանալ
քանզի և ուղիղ սմ , ինչպէս մեռաւ ոգին ։ և յորժամ
մեռաւ ոգին , ապա ետես զտէր նստեալ յաթոռ
բարձրութեան , և սրովբէ ։
Ընդ՝ թէ մարգարէն վճռ այլոց մեղաց ոչ կարէր
տեսանել զնոյն ։ իսկ որ ինքն իւրէ չար ախտիւք
լցեալ , զի՞նդ կարասցէ տեսանել զնոյն , կամ
ընդունելոյ ՚ի նմանէ պատճառ իմաստութեանն ։ վասն
որոյ

որոյ ասէ պղատոն՝ Թէ անտէ՝ ի որ հպիլ ոչէ քա-
րինք՝ և իրաւ• զի որպէս ոչ դոյ լոյսն և խաւարն
՛ի միասին • այսպէս և ոչ չարն և քարին ։
Աստ՝ որ մեռուցանէ զնորին ախտն՝ յայնժամ
կրկին նշան երևի ։
Նախ զի արտաքին զգայարանքն ոչ կարեն մեղան-
չել • որպէս յորժամ արմատք ծառին կտրի՝ յայն-
ժամ արտաքին ճիւղքն չորանան • և դարձեալ յոր-
ժամ նե րսին ախտքն մեռանին՝ յայնժամ արտաքին
դեղք մահու ոչ կարեն յաղթել Թէ ոչ կամի ։
Որպէս յայտէ՝ զի Թէ ովհաննէս կախարդն, դե՛ղ
մահու ետ Թէոպոմպայ եպիսկոպոսին, և ոչ ճնա-
աեաց նմա , վասն որոյ հաւատաց կախարդն չորս
զինուորօքն • այսպէս և կախարդն՝ որ գկրօնաւորն
մակար դեղեաց ՛ի Թէ իւնաքեր դեղոյ , և ոչ ճնա
աեցաւ , վասն որոյ հաւատաց ինքն և ամիրայն, և
գնացեալ՝ եղեն միանձունք • այսպէս և պօղոս յոր
ժամ կախեցաւ իժն ՛ի ձեռանէ նորա՝ ոչ ճնասեաց
գնա , զի որք մնքուրէին ՛ի նե րսին ախտին ,
արտաքինն ոչ ճնասեաց նոցա ։
Եւ յայս խորհուրդս՝ ասաց տէրն առ փարիսեցիսն,
դուք սրբեցէք զկնե ըքին քաժակին և զկաւա-
ռակին , զի եղիցի և զարտաքինն նոցա սրբ ։

Ա յսքան առայս ։

Բան • Որպէս ան յոՀՀՀն պահպանՀՀ էր • և ոչէ պարտ
չինձն յայսմանէ արտահանել ոՀՀը և փարիսեցէլ 64 • 20 ։
Լե • Որպէս պահարանուՀ • և այս ըստ բազում
կերպի ասի ։

Նախ

Նախ՝ պահարան հոգւոյն, այսինքն զի տնկականն որ նախ գոյանան, ՚ի մէջ չորից հիւթից մարմնոյս • երկրորդ՝ զգայականն ՚ի մէջ տնկականին որ յետոյ քաղկանայ ՚ի մարմինն • երրորդ՝ բանական հոգին ՚ի մէջ զգայականին • չորրորդ՝ կենդանութիւնն ՚ի մէջ բանականին ։

Վասն որոյ ոչէ պարտ արտահանել զկենդանութիւն, որ յայսպիսի ամրոցի կայ պահեալ ։

Երկրորդ՝ զի արտաքին չորս տարերքդ պահարանեն մարմնոյս, զամենայն պէտս տալով և ըստ պահաստութիւնն մեր ընդով • երկրորդ՝ զի արիւնն ՚ի պահարանութեան կայ ՚ի մէջ մարմնոյն • երրորդ՝ զի և շունչն պահարանութեան կայ ՚ի մէջ արեանն • չորրորդ՝ զի հոգին պահարանութեան կայ ՚ի մէջ շնչոյն ։

Եւ զայս ամենայն պահարանս ունի հոգին, և ոչէ պարտ յայսցանէ տարափոխիլ ։

Երրորդ՝ նախ պահարանէ հոգւոյս և մարմնոյ՝ ինքն ՝ի՛ր, որ կամի ամենայն մարդ զի կեցցեն, և ՚ի գիտութիւն հշմարտութեան եկեսցեն • այլ և վասն մեղաւորաց ասէ՝ ՚ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին որպէս զկեանն, զի դարձցի ՚ի ճանապարհից իւրոց չարեաց • երկրորդ՝ պահարանէ մեզ պահապան հրեշտակն՝ որ պահէ զմեզ յամենայն պատահմանց մահու • երրորդ՝ պահարանէ մեզ նոյնախանամութիւնն աստուծոյ • չորրորդ՝ պահարանէ մեզ քնութիւնս, զի ՚ի կանգնէն յօժարի • և ոչ ՚ի մահ փախչելով ՚ի ինքն

սա

սակարանն, և հպե լով առօ տակարան զի կոցցէ, և զայս առնոյն տե սակք ունին, կամ ի լով զկեանն իւրեանց։

Զորրորդ՝ պահպանել մեզ, նախ կամն՝ զոր կապտաց ած զնոսին ընդ մարմնոյն. և երկրորդ պահպանել մեզ ժամանակն՝ զոր սահմանեաց ած զթիւ աւուրցն, և յորժամ վճարի չուէ ժամանակին զոր եդ ած, յայնժամ բաժանի հոգին ի մարմնոյն. և երրորդ՝ պահպանել մեզ վայել չուելի իւն աշխարհիս. այսինքն դէ ղնկուելի իւն լուսաւորուց երկնից, և ծագկունք երկրի, և պէս պէս քաղցրութի իւն աշխարհիս կայ. զի ոչ ոք տապակայ ի վերայ այցի լուելի անց աշխարհիս, այլ և կենդանիքն զգնասցեալսն ողբան՝ որպէս ի ընդ երկեղեան յայս ցանկալի կենացս, և վայել չուելի աշխարհիս. չորրորդ պահպանել մեզ երկիւղն, այսինքն զի երկնչիմք ի հոգեվարին դառնութի ենէն, և դժոխն յահէ ճանապարհի հոգւոյն. որպէս ասէ մարգարէն՝ ի ծ տիշատակի իւն ճանապարհին վասն պատրաստի դիւացն որ ընդ հոգւոյն, որպէս և ողբան վնասել հոգիքն, վասն երթելոյ հոգւոյն առ նոսա. այսպէս ասէ լով ըստ եսայեայ՝ և դու եկիր այսր, այսինքն եկիր և դու այս դառնութի ենէն տեղիս, ու ր ոչ գոյ խաղաղութի իւն ամբարշտաց, զի անօրէնիք իբրև վճռով ծփեսցին և չանդիստ ի դադարեն. և այս երկուքեան պահպանել մեզ

զի

զի այս քան յաճախս ոչ յոժարիմք երկնել ի մարմնոյս ։

Հինգերորդ՝ պահպանեն մեզ նախ զափակցութիւն և հաստատութիւն տարերցդ • զի որքան չորք տարրքն հաւասար գոն , ոչ քակտի հոգին ի մարմնոյն , քայց ի ժամ ծնելութեան յորժամ քակտին տարերքն , յայնժամ լուծանի հոգին ի մարմնոյն • երկրորդ պահպանեն մեզ առողջութիւն մարմնոյն , քայց յորժամ հիւանդանայ ինչ յապրէ առողջութեան՝ լուծանի հոգին • երրորդ պահպանեն կերակուրն և ըմպելին և հանգերձն , քայց լիւ պակասին, և՛ի սովու կամ ի ծարաւոյ , կամ ի մերկութենէ վշտացեալ՝ լուծանի հոգին ի մարմնոյն • չորրորդ՝ պահպանեն տունն յոր բնակի • որ պահէ ի ցրտոյ և ի տաքոյ , քայց լիւ ցրտութիւնն ձեռնասկսեալ կամ ջերմութիւնն , յայնժամ լուծանի հոգին ի մարմնոյն ։

Վեցերորդ՝ զի նմանակ լինի իւն ոյ պահպանէ մեզ • այսինքն՝ զի ջն կենդանի է և ոչ մեռեալ • և որ կարի սմանիլ ոյ կենդանութեանն ջանկասցի , և ոչ մահու • իսկ որ մեռանի՝ ե լաւ ի նմանութենէն ոյ՝ որ կենդանին է ։

Եօթներորդ՝ պահպանեն մեզ տեսականն , զի զնտեսականն յոժարի առաւել լուլ ի պիտութիւնն քան որ մեռանի , և որ պիտէն զայն և կորուսանէ • ընտ այնմ՝ լիւ է կերտոյն իմ մոռասցեալ և յառաջնումն նկրտիմ • այսինքն զի պիտութիւն

զգալեացս խաւիանի ՚ի հոգւոյն • և այլ իմն նոր գիտուԹիւն ստանայ ։

Ռ֊Թերորդ՝ պահարանէ մեզ գործնական առաքինուԹիւնն՝ զի վասն այն գործեն զի յարուցիք և անմահուԹեան կենացն հասանեն • իսկ որ յայս կենացս արտահանէ զինքն, հակառակ լինի գործնականին, և խաւիանէ զգործ առաքինուԹեն, և Թէ յայս կարճօրեայ կենացս զփախչելն կամի, յանանց կենացն որ ոչ գոյ հար փախչել լոյ զինո՞ւ առնիցեն ։

Ինն֊երորդ՝ զի իմաստասէրն նմանէ այ • քարեաւն, կարեկեաւն, և գիտնականաւն • արդ ձեծ վասն քարւոյ, յոչ էից ՚ի լինել լուԹիւն էած զմեզ • իսկ որ ոչ ընչանալոյն ցանկայ, հակառակի քարւոյն որ ոչ էից արար • այսպէս գիտնականն՝ զի կենդանուԹեամբն գիտէ զգիտուԹէ էակացս • իսկ որ մահու ցանկայ՝ յանգիտուԹիւն անկանի • այսպէս և կարեկեաւն, զի որքան կարէ ոք որ զգոլն իւր հնարի, զի յէուԹեան ինասցէ • և ոչ Թէ որքան կարէ ոչ յէուԹիւնն փուԹայ ։

Իսկ տասն֊երորդ՝ իմաստասիրուԹիւն պահարանէ մեզ • այսինքն զի կամի զիմաստասիրուԹիւնն էացուցանել յինքեան • զի ամրդ ջանայ զինքն յոչ էուԹիւն արկանել ։

Դարձեալ՝ զի իմաստասէրն ընտրէ զքարին, և անարգէ զչարն • և յայտ է զի կեանքն քարի, և մահն չար • իսկ որ անարգէ զքարին, և սիրէ զչարն ոչ մահն, նա ոչէ իմաստասէր, այլ տգէտ, և քան

քանքանն, այլ անքանադոյն. և զի ցանկայ զի
մանուածք էն Ժողովել յինքն, և զնուիթ իմաս-
տութեանն կորուսանել, տայինքն զանձն իւր.
վասն որոյ այնպիսին, ոչ լիթ միայն ոչէ նման այ՝
այլև հակառակէ այ, տուն կէ բալիւ։

Նախ զի որ ած կապ ուց, նա արձակէ։

Երկրորդ՝ զի ած յոչէից արար, իսկ նա յոչէու-
թիւն փուլիւ այ։

Երրորդ՝ զի ած կենդանի է, և նա մահու ցանկայ։

Չորրորդ՝ զի ած մահ ոչ արար, և նա մահ գոր-
ծէ անձին իւրոյ։

Հինգերորդ՝ զի ած կամեցողէ բարեաց. իսկ նա
զ չարն կամի. և զբարին անարգէ։

Վեցերորդ՝ զի ած կամի որ ամենայն մարդ կեց
ցէն. և ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեց-
ցին. իսկ նա կամի զմահ որ հանէ ի գիտու-
թենէ։

Եօթներորդ՝ զի հարըստասարութիւն խոկայ
ընդ դէմ այ. որպէս լիթ իմ գիտութիւնս
աւաւիլէ որ զմահ ընտրեմ, քան զնա որ
կենաց։

Ութերորդ՝ զի կենդանիքս օրհնեն զեր, իսկ նա
փոխի յօրհնութիւն նենգ այ։

Իններորդ՝ զի ոչ ելաց ի պայման լուծանողին
գնալ, այլ յառաչեաց քան զնա։

Տասներորդ՝ զի յափշտակեաց զգործն այ. զի
ած ասէ՝ ես սպանանեմ, և ես կենդանանեմ.
իսկ նա առանց այ սպանանէ. վասն որոյ ասէ՝

ոչ լծէ միայն ոչ նմանի ՚ի, այլ հակառակ կոչի ՚ի։

Ի յայսքան առայս։

Դարձեալ ըստ այնմ զի ասէ պաւլոս՝ լծէ սրբոյն յան
ձն հպիլ, ոչէ բարւոք և է իրաւ՝ վասն պարտէ
գիտել, լծէ զինչ պահպանին սրբութիւն ան
և յայտէ՝ զի տայնէ պահպանին սրբութիւն։
Նմա՝ զի պատուիրանն ՚ի պահպանէ սրբու
լծեանն՝ զի զարթուլծի ուսուցանէ և հարկիւ
պահել պահանջէ. ըստ այնմ որ ասէ Յաճ՝ ե՞ղ
բուք ՚ի քէ ես ՚ի ամ, բազմանն ասէ՝ որք սրբու
լծեամբ պահեցին զարթուլծի իւն՝ սրբեսցին։
Դարձեալ լծէ ընդ սրբոյն սուրբ եղիցիս՝. իսկ
պղծուլծեանցն հրաժարեցուցանէ ասելով՝ ե
լէք ՚ի միջոյ նոցա և մեկնեցարուք և ՚ի պիղծս մի
մերձենայք ասէ տէր. և ես ընկալայց զձեզ. և
ես եղէց ձեզ ՚ի հայր, և դուք եղիջիք ինձ յուս
տեպս և ՚ի դստեր ասէ տէր ամենակալ։

Տՙես զի սուրբն որդի՝ ոչ կոչէ սպի՝ իսկ զի ասեմ
պատուիրան, այսինքն ՚ի յանձնէ, և նա պատուիրէ
զանձն որպէս պահապան. դարձեալ պատուիրան՝
զի նմա է որ պատճէ զանձն պահոլին։

Երկրորդ՝ պահպանէ սրբութ՝ պատկերակցու
լծին այ, զի անմեղութիւնք և սրբութեամբ.
և բարութիւնք պատուկ բանն՝ պատեսց զմարդն։
Երրորդ՝ զի հոգին որ պարզաբար պատկերէ այ,
խոստանալ ընդ անմարմնին։

Չորրորդ՝ զի կենդանութիւն պահպանէ սրբ
քութեանն. այսինքն՝ զի մեզքն որ զմահն ե՞ք ե
՚ի

՛ի քնութիւնս հակառակէ կենացդ, այլ և վնասու մեղաց բազումք պատուհասին՝ և կարճորեայ լինին, իսկ կեանքն զոյն ոչ կամի՝ այլ զերբեւէ կամի, որ պատճառ լինի յերկար կենաց. որպ ադամ նախքնր անմահ. և ՛ի հանդերձեալն սուրբքն զկենանն ժառանգեսցեն։

Հինգերորդ՝ զի սաղմոսին չորհքն պահպանէ սրբութեանն. այսինքն՝ զի որք կողին չբռնին քի սրբիք ՛ի սկզբանական մեղացն. և թէ որ դարձեալ պղծի՝ այլ ոչէ այնպիսի սրբատուր նիւթ որ սրբէ լինի. այլ և անմահին մահոճամբն ազատեցաք ՛ի մեղաց և իմահուժանէ, որք ՛իմահ անդր նորա մկրտեցաք. իսկ որք դարձեալ մահացուցանեն զինքեանս, այլ ոչ մեռանի անմահն՝ որ փրկութիւն առնէ նմա. իսկ թէ որք փութայ կրկին մկրտիլ ասէ պօղոս՝ թէ երկրորդ մկրտիլ իցեն չեք յարութ նզ և զի այսպիսի ահեղ բանս. վասն որոյ ասէ՝ եթէ որք յետ ընդունելութեան դիտումն մեղիցէ՝ այնուհետեւ ոչէ պիտոյ վճռի զաց պատարագ, այլ ահեղ ակնկալութիւն դատաստանին և նախանձ հրոյն, որ ուտէ զհակառակորդս իւր. Վեցերորդ՝ պահպանէ սրբութեանն խոկումն մահու, որ մեռանելութիւն գործէ ախտիցն։

Յօթներորդ՝ պահպանէ սրբութեանն նմանելի ՝ զի առանց սրբութեան ոչ գոյ հաճոյ նմանիլ ՝ Ութերորդ՝ պահպանէ սրբութեանն՝ տեառնական զօրութիւն հոգւոյն. զի որքան սրբի յաճենայն ախտէ, և յաճենայն

ընչից, այն քան առաւե լու՝ի տեսուչ իմաստից։ Ինն ե րորդ՝ պահպանել սրբութիւն դործնական առաքինութիւնն, վէ որքան առաքինութիւն գործէ՝ այնքան սրբի։

Տասներորդ՝ պահպանել սրբութիւնն հաւատքն՝ վէ որքան պայծառութիւն հաւատոյ ունի հոգին, այնքան սրբութիւն ունի մարմինն։ որպէս յայտնէ՛ի գանազան հաւատոցն՝ որք զանազան գործ ունին բան։ Յերկրորդ ձեռնադրելոցն, յայտնէ զնոսա ոչ երբէք որոշել զինքն յերկրորդէն։ այսինքն՝ վէ առաջինէ նոյնութիւն պատկերն։ իսկ երկրորդն, միւն կոչէ նմանութիւն պատկերն, և որպէս քննութիւնն ածային միաւորեալ կայ յանձն իւր՝ի նոյնութեան պատկերն, վէ անձնէ քանական քննութեան անբաժանելի նե գործութիւն։ և որպէս քննութիւնն անբաժանելի է յանձէն՝ որ է էնական պատկերն։ այսպէս և նոյն քննութիւնն որ ըստ նոյնութեան պատկերին է, գոյ և՛ի նմանութեան պատկերն։ վերջ ասէ՝ ոչ երբէք որոշի յերկրորդէն, վէ նմանութիւն պատկերն երկրորդէ նախատիպին, որպէս մոմն մատանւոյն։

Դարձեալ՝ վէ՛ի ձեռն անճառական շնորհին՝ հաղորդին մարդիկ ածելոյն քննութեան։ որպէս ասէ պետրոս՝ լե՛ք նոքիմբք հաղորդիմք ածելոյն քննութեանն։

Դարձեալ՝ վայս ասէ լուս, ցուցանէ, վմարմինն քի

յածայ

յաճախին քնութենէն անբաժանելի, պի քանզի քնութիւ մարմին եղև. և մարմինն նոյն քնութիւ քանին է. և պի անե զնկան քնութին եղև լուե սատացաւ, պի քանզ մարմին եղև. վասն այդ երկրորդ կոչի պի ինքնէ աւետչին. և ինքն և երկրորդ. բոտ այնմ՝ լիե եսե մանչայ և օ. տպսինքն ե՛ս եմ առաջին և վերջին։

Եւ տես լիե որպ դաւանի զմարմինն քի յաճախին քնութենն՝ ոչ երբէք որոշի յե երկրորդէն, և վասն երկաքնակացն՝ որք որոշեն զաճն՝ ի մարդոյն. և սա ասե, ոչ երբէք որոշի աճայն քնութիւնն՝ ի մարքոյն. այսպէս և նմանութիւ եան պատկերքն, քայց լիե յապականութենէ մարդկան լիուքի որոշել ասե. և այս հանգոյնէ այնմ որ ասե՝ ես աճ մերձաւորեմ և չեմ հեռաւոր, քայց մերձ ձեր որոշեն՝ ի մէջ իմ և ձեր։

Լև յոբան առաւս։

Հարց. Զինչէ՞ ի գոմպռնան ֆրյուենե ծ. է։

Պե. Հուրն է՝ քայց կրկին զպիտիմ ասկան փորձութիւնն։

Կյախ՝ զի ասեն՝ լիե վեց փորձութիւն կայր հեթանոսաց զոր կամաւ կրէին, վասն ընտիր գտուն ներոյ. այսինքն՝ ի վշտան մտանէին, ի պետն անկանէին, ի սով, ի մերկութիւն. և յայլն, և յորժամ զամենայն կատարէին, ի վերջն ի հուր անկանէին և կենդանի ի դուրս գային. և զայնպիսին ետե լինաքն, և ի քաջ նահատակն գրէին, որպէս և մարտիրոսքն և ճգնաւորքն. պա-

վէն

վին ՚ի գ.իբրա եկեղեցւոյ, այսպէ և նոքա առնէին ե
իսկ ՚ի նոցանէ այր մի ընկէց զառ ՚ի հնոցն, և այրե-
ցաւ և մեռաւ, և իլեան զմարիինն ասէ, որ մո-
ծիր եղև, և քամին տուլաւ և ոչ ի աղեցաւ ։
Դարձեալ պատմէ ական փորձոլ ի, վելեան քաղա-
քին ասէ՝ որէ հռօմ քաղաք, զոր վո միոյ աղջկան
զոր տարան յաղեքսանդրի քաղաքէն, և աղեք
անդ լեւսիքն գնացին ՚ի վերայ հռօմոյ քաղա-
քին, զոր յառաջն իլեան կոչեր ։ և երկոտասան
սմ պաշարեցին և առին զնլեան քաղաքն, և կո-
տորեցին և գե րեցին գկանայսն և գմանկտիս նոցա,
և գե րիքն հնտրս իմացան, յորժամ նոսա էին գե-
րիչքն ։ գե րիքն հռօր սրկին և այրե ցին զնոսա, և
քաղաքն ծովահեղքն գրաւին, և ինսպե ալքն ե կին
՚ի քաղաքն իւրեանց, ՚ի յաղեքսանդրիայ ։ զայս
ասէ պիտիմէական փորձոլ որ վասն իլեան քա-
ղաքին ։ որպէս ասէ մեծ լուծմունքն ։
Հարց ։ Ի սանդ քաղաքն կան և նոքա ։
Պէտ ։ Լաւ այլ հեղինակի բազում է զնոս զնոլ ի
սոցա՝ զի մինն հինգ ազգ լինի մարդկան, ք
քնաւկան, և պատահական, և պատու հաւական, և
նախախնամական, և կամաւորական ։
Իսկ ասող յերկու բաժանէ զկեանքն, այսինքն ՚ի
քնական կենդանութի ե և յօժարական, որէ ա-
նառակ վարքն ։ այսպէս և մինն ե երկու է ։ նախ
քնական մինն, ե երկրորդ որ յօժարականն է, այսինքն
որ ըստ առաքինութի ե ան կենցաղավարի ։ և մե-
ռանլ ի լան զարձէ ախտին ։ և այսպէս ՚ի չորս

քա

քաժանէ գոլ, և ոչ գոլ • քաւութք գոլ և չար գոլ ։
Հոլով • Վ ասելքն կլէոմպրոտոս ըսպան զինքն, որ
անկաւ ՚ի քարձրաբերձ պարսպէ և մեռաւ ։
Պե • Կալինիքոս աշակերտն պղատոնի ասաց՝
լիե քո քանդ արեւականէ, ՚ք՝ գովեաց զքանն
որ ասաց պղատան՝ լիե իմաստասիրութիւն է խո-
կուիլ մահու • իսկ կլէոմպրոտոս ծուռ հասկացաւ,
զի զբնական մահուանէն իմացաւ • և լիե ռեաւ
՚ի քարձր պարսպէն յամբառութք քաղաքի և մեռաւ ։
Հոլով • Ընդքր ասէ կալինիքոս՝ լիե ուրախա-
ցիր ՚ի վրէ արեւական, զի կլէոմպրոտոս ամպրիկոսցի
վասնց ՚ի քարձր պարսպէ ՚ի դժոխս ։
Պե • Այո՛ զի պղատան կոչէ արեգակն, իբր լիե
զքո քանուղիչ իմացաւ • և րիշդ արեգակն վնասն
ա՛ն՝ ամանն ասէ՝ որէ խոկուին մահու, զոր նա ծուռ
իմացաւ • երբ վրզգալի արեգակն ասէ՝ ՚ք ուրա-
խացիր ՚ի վրէ արեգականն՝ զի այնպիսի տգէտն՝ որ ոչ էր
արժանի քեզ հպել լոյս կորեաւ • ՚ք՝ զի կեանքն է
լոյս մարդկան, իսկ որ ՚ի կենաց փախչի, ՚ի լու-
սոյն զրկի, և դուռ նորա տուր զլոյս քո, որ փա-
փագելն կեալ, և զքո լոյսդ վայելել ։
Իսկ ոլմպիադորոս աշակերտն արիստոտէլի,
մեծ փիլիսոփայն որ արիստոտէլի գրեանս մեկ-
նեաց • ասէր լիե ՚ի պղատանի գրէն չերկնչի,
նա զոյս տաժանս սպսինքն դժբարաշարչարանք
լիաղեալ, ՚ի վատ կեանք մարդոյս որ վանա-
զան ախտիժակիզք՝ վնասուցան հեշտութիւնք՝ որ
և կշտութիւն չունին, վասնց արձակ աչէի կա՛ մ ՚ի

գե տ

դեւ տ, կամ ՚ի քար ՚ի վայր ընկենուլ և սպատիլ յոյս մարմնոյ. վասն որոյ ասէ՝ զի մի եղիցին քա-
զմք անձնամատնեան, որպէս կլոմպատոսն եղև.
առեալ քան ինչ դիւցազ՚ի սահմանին, զբուն սահ-
մանին ոչ այլ ելիք՝ այլ վնասն նշանակուք պահե-
լով, նոցա սատարեալ այսպէս։
Իմաստասիրեալ իւն է խոկումն մահու՝ յապրիլ
կենդանեաւն՝ որով հնարիցի զխոկումն. և վասն
այն զայս երկու բանս յուսել ՚ի սահմանին, զի
մի սոսկալիք քան անձնամատն լինիցին, այլ իմացին՝
լեր ապրել լով կենդանեաւն, մեռանել լոյ խոկալ ա-
տին՝ և ոչ անձինն։

• Պրակ Իննէրորդ։

Բան

Զգալն՝ զնասպատիպատճառն խոկումն մահու սահ-
մանեալ 70։։

Ասէ. Տասն կէս ըստիւ սուի խոկումն մահու՝ այսինքն
զնախ՝ զի ասէ տաղնապին այնոքիկ՝ որք հանդի-
պին ուղղորդ ապաւար մերձենալ յիմաստասիրու-
թիւնն, մոռանալով զնոսին. իսկ զինքն անս և
զայլսն, ոչ այլ խոկալ. քան լեր զմեռանիլն և
զնմ մեռանիլն։
Ինչ սլոյ՝ առաջինն որք ուղղորդ ապաւար ունին զխո-
կումն մահու, ոչ այլ ինչ խոկան, այլ ամենայն

խոհուն այս միայն լինի. վասն որոյ ասէ պօղոս
զի ոչ այս միայն եմք, և յառաջիկայն նկատեմք, այսինքն՝ զաշխարհս որ չետոյ լինելոյ
եմք՝ մուտանալ պարտէ. իսկ որ առաջիկայ միշ
մտէն, միշտ զայն նկատել. վասն որոյ ասէ պաւ
տոս՝ ոչ այլ ինչ խոկալ քան լիւ է զմեռանիլն և
հեկուորդ՝ մեռանիլ, այսինքն մեռեալ լուծ իւն
գործել ախտին. այսինքն՝ զնեստակարան և զմ
մահացուցիչն մեր սպանանել զչար ախտն։
Երրորդ՝ կ՚ասէ՝ զմեռանիլ՝ զինքն մեռուցանել
ընդդէմ ցանկութեց աշխարհիս, զի մի գուցէ լիւ է
զախտն մեռուցանել, բայց ինքն կենդանի լինի ի
ինէ. այլ զինքն ընդդէմ ախտին մեռուցանել,
քաւց զի ոչ լինիցի կարող մեզանէ. վասն որոյ ասէ
առաքեալն յօհաննէս՝ ամէն որ չայէ ծնեալ ոչ
կայ մեղանչել. ի՝ ոչ կարէ և ոչ կամի, ոչ ասէ
պօղոս մարմին մեռանել վ՚ մեղաց, և հոգին կեն
դանի է վ՚ արդարութե. վասն որոյ ասէ՝ ինձ աշխարհ
ի խաչ ելեալ՝ և ես աշխարհի. դարձեալ ասէ՝
դուք մարմին քրիստոս և անդամք անդամոց նորա,
և պարտէ որպէս քրիստոսին անարատ կեալ. և
դարձեալ ասէ՝ մեռարուք ընդ քրիստոս, զի դարձեալ
պաղատիք ի կեանս աշխարհի, և ի մարմնի կրօ
նաւորիք, այլ ապանեք զանդամս ձեր ի չկրա
ւորս, և այսպէս մեռանիլ ընդդէմ աշխարհի։
Չորրորդ՝ խոհուն մահու, այսինքն՝ խափանել
և մեռուցանել զգործ զգայարանաց և զանդամոց.
վասն որոյ ասէ տէրն՝ եւթ է աչք քո գայթ ակեցո

ցուցանեն զքեզ՝ հան վնա և ընկեա՛ի քէն • այլ պէս զձեռն և զոտս ասէ , այսինքն՝ գործ նոցա հան՝ և ընկեա՛ի քէն • ապա լծէ ոչ հայի ցան կուլթեամբ , անդէն շնացաւ ընդ նմա՛ի սրտի իւրում• որ քան զամենայն կենդանի պիղծ կոչէ • Էինգե րորդ՝ խոկումն մահու , այսինքն՝ որ հանապազ օր մահն առաջի աչաց տեսանէ • որպէս իշխանն այն որ զգե րեվմանն իւր էհատ , և ամենայն օր ե րթայր և լայր վամն իւր •

Վեցե րորդ՝ խոկումն մահու , զի յաւուրս զոյն առնէ պատրաստուլթիւն մահուն • նախ՝ զտեղի գե րեվմանի իւրոյ նշանակէ , և ամեն այն օր ե րթայ տեսանէ զնիւր քնական տունն , և զոր չետոյ այլք ողբալոյ են վնա՝ ինքն ողբայ • և ըզ պաշարն իւր յաւուրս զոյն ուղարկէ , և հանապազ խօստովանի , և սրբուլթեամբ պատրաստէ զինքն մահու • այսէ խոկալն վամն •

Էօլթնե րորդ՝ խոկումն մահու , այսինքն զոր ինչ չետ մահուն փոշիմանե լոցէ , զայն ամենայն այսօր փոշիմանի և տագնապի , և տապ՛ի տապ անկանի և հոգայ փուլթով • մի գուցէ այսօր և վաղիւն մեռանիցէ և անպատրաստ գտանի , և անդ արձ փոշիմանուլթիւն անկանի • որպէս մեծատանն եղև , յանկարծակի հասանի՛ի վե րայ ձե ր օրն այն •

Ըվլթե րորդ՝ խոկումն մահու , այսինքն՝ զի մի ասացմամբ լեցի խոկումն իմ մահուն • այլ արդեամբք , այսինքն քանիւ և գործով • զի գործ նականուլթեամբ մեռուցանէ զանխտն , և՛ի

ծառացանել զախտն՝ ապաշխարութեամբ լինի. դարձեալ գործնական առաքինութեամբ. այսինքն քանիւ խօստովանել, աչօք արտասուել, սրտիւ հառաչել, բերանով աղաղակել, մարմնով ծունր կրկնել, անձամբ հասակաւ պահօք ճնշել, ձեռօք ողորմութիւն քաշել. և այսպէս գործօք և արդեամբք՝ մեռանել իւր գործէ ախտին. և ոչ է միայն իմացմամբն։ Իննե՛ն որդ՝ խոկումն մահու, այսինքն՝ որպէս զի՛ դժոխոց մէջն կացեալ, և զայն չարչարանքն աներեալ. և դարձեալ՝ դժոխոյն արձակեալ, և՛ մահուընէ յարուցեալ. այնպիսին զերպիսի հնարս ոչ հնարէր, և միշտ զխոկումն մահու խոկայր. որպէս այն՝ զոր տեսն գերդ յարոյց՝ ի մեռեալոյ առաջի թագաւորին, և նա փութով անկաւ յոտս սրբոյն, և աղաչէր փութով մկրտել. վասն զի դարձեալ գնասցէ՛ ի նոյն տեղն տանջանաց. այսպէս պարտէ և ամենայն մարդոյ լինել՝ որպէս սնդի ելեալ. այսպէս տագնապիլ պարտէ նոցա՝ որք ուղղորդաբար ունին զխոկումն մահու. զի՛ յետոյ զմեծատունն կարասցեն տագնապել, զտապ հրոյն և զտագնապ ծարաւոյն։ Տասնե՛ որդ՝ խոկումն մահու, այսինքն յետ այսքան խոկմանցս՝ զայն ևս խոկասցի, մի գուցէ զախտն զըր ապան՝ դարձեալ կենդանասցին մի միւս, և դարձեալ երևին ախտքն՝ ի նեռին խորհուրդ, և արտաքին գործարանքն, և յանդամք մարմնոյն։

Եւ որպէս մոխէս եւսան զեզիպտացին, եւ
ծածկէաց զնդ աւազովքն։

Ընդ որպէս վճուխ ի ջուր ընկեցին, եւ ի
ջուն հանաւ. այսպէս եւ գղջայն ի ջուր
աւազաձաց անկանի, եւ ի գիտոց փորձուիծ եանց
մեղացն ելանէ. եւ կոչ որդի դստեր կենդանի
սիոնի, եւ ս գանանէ զեզիպտացին. այսինքն զա-
պականիչ սխամն, զի մի ինքն սպանցի ի նոցանէ,
եւ ծածկէ զնդ աւազաւն. այսինքն զի որպէս ա-
ւազն բազում է եւ մանրամասունք եւ կարճ. այս-
պէս ի սազումն եւ ի մանրամասն, եւ ի մէջ կարճ
խորհրդոց առաքինուիծ եանց. որպէս եւ ասաց
մեսրիամ եզիպտուհին։

Եւ զայս խոկասցի նախ՝ ի հնեղբին խորհուրդս,
եւ ապա ի քրիստոնեայս, եւ անդամբ մարդոյ
զորացեալ են սխտիւք, եւ կամին սպանանել զմ-
գիս. վասն որոյ ես ջանամ զնոսա սպանանել,
որպէս եւ մոխէս զեզիպտացին, որ կամէր
նոս զմոխէս սպանանել. այսպէս եւ դու յառա-
ջեա եւ սպան զսպանողսն քո։

Եւ որպէս ասասցայ ջանայ բանասարկել զքե զ
առ ձեզ. ըստ այնմ՝ լծ է նստան իշխանք եւ չարա-
խօսէին զինեն, որպէս յոբայ ասացին չարախո-
սուիծ իւն. արդ դու յառաջեա եւ յափշտակեա
զգործս նորա. այսինքն գբանասարկուիծ իւն եւ
զչարախօսուիծ իւն, եւ դու նախ բանասարկեա
ասա քահանային զնեղս քո. դու չարախօսեա զանձ-
նէ քումմէ առաջի այ խօստովանուիծ եամբ.

յայն

յայնժամ՝ նա ոչ ինչ չունի որ ասէ զքէն։
Ե՝ ըստ այսքան եղանակի լինի խոկումն մահու, ասեն՝ մանաւանդ ի զխիստ, որ մահացեալքն զնոսա վասն որոյ ասէ պղատոն՝ իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու։
Հան։ կոչեցեալ ածխէոնէ՝ ըստ ջան քնատրական հնոյն աստ 70։ 3։
Լճ։ Նորք՝ սմանք զհոմարիտն ստուտ կարծեցին ասելով՝ լինի իմաստասէրն ոչ խոկայ զմահ։
Ե՝ չորք ազգ ձեռնարկութեամբ՝ ջրել չմնաց ոչ ոք զմանն պղատոնի, որ ասէ խոկումն մահու։ Ընդ որում ձեռնարկութիւն իւրեանն առին՝ ի նոյն այդպիսութեամբ՝ տրամաբանութիւն ոմանք՝ որպէս անհնարին՝ ի պահպանութեամբ, և ոչ է պատշաճ յայսմանէ արտահանել զինքն կամ տարափախչիլ։
Եւ կրկին՝ ձեռնարկութիւն իւրեանց այդպիսի առեալ, որ ասէ՝ լինի իմաստասիրութիւն իւրեանէ խոկումն մահու, և նմանութիւն իւրեանց ըստ կարողութեան։ իսկ նմանն ոչ արտահանէ զինքն։ այսպէս և ոչ իմաստասէրն, և որ՝ ի բաց բառնայ կինքն՝ ոչ լինի ինքն ոչ նման ոչ, այլ և հակառակէ ոչ։ զի վտիտ նա կապեաց՝ տա լուծանէ, զոր նա միւսդրեաց տա բաժանէ և այլն։ որպէս տասն կե լսիճ ցուցաւ՝ ի վերոյ։
Եւ երրորդ՝ զի ասեն՝ լինի ճշմարիտն քնութիւն ոչ ի բանէ որոշել զինքն՝ ի մարդոյն, այլ ամենեցուն խնամ տանի զի կեցցեն։ այսպէս իմաստասէրն ոչ խոկայ զմահ՝ ի մարմնոյն հանել։

Ձոր

Զորրորդ՝ ձեռնարկուԹիւն զի ասեն՝ առաքի-
նուԹիւնն քարեբջանկուԹիւնէ, և մայրեք
իմաստասիրուԹեանն առաքինուԹիւնք. իսկ քա-
րեբջանին և առաքինին, ոչ տրտմի և ոչ տխրի,
ոչ վասն մարմնական փորձուԹեանց, և ոչ վասն
ընչից. որպէս ասէ պղատոն՝ ԹէԹ որք վասն առա-
քինուԹեան կենցաղավարին՝ ոչ տրտմին, ոչ
վասն մարմնականաց փորձուԹեանց և ոչ վասն
արտաքին ընչից. ապա ուրեմն յայտնէ զի որ ոչ
տրտմի, ոչ արտասանէ զինքն ՚ի կենաց.

Ա յս նոցա՝ որք զճշմարիտն ՚ի սուտ կարծեցին.
իսկ ստոյիկեանքն հակառակ այսմ, զսուտն ճշմա-
րիտ կարծեցին. ԹԷԹ այս իմաստասիրուԹիւնն
խոկումն մահու է, և պարտէ զի ամենայն ոք ար-
տասանէ զինքն ՚ի կենաց.

Որպէս և վեց ազգ օրինակաւ հաստատեցին զգ-
քանն իւրեանց, և զոր առաջինքն չորիւք ստեցին
զճշմարիտն. սոքա վեցիւք հաստատեն զսուտն.
Զի կարծիք մարդկան չորիւք տրամատի, այս-
ինքն զի ոմանք զճշմարիտն սուտ կարծեն, և ո-
մանք զսուտն ճշմարիտ կարծեն, և ոմանք զսուտն
սուտ կարծեն, և ոմանք զճշմարիտն՝ ճշմարիտ
կարծեն.

Դարձեալ՝ զի ոմանք զսուտն ճշմարտուԹիւն ասեն,
այսինքն՝ ԹէԹ բանն սուտ իւրէ իսկ ասօղին ճշմար-
տուԹեամբ զոր ասեն. որպէս ասէ ընդ՝ սուտ է
ասացանայ, և ամենայն ստուԹիւն ՚ի ստոյն սա-
տանայէ է, և այս ճշմարիտ ասօղն.

Իսկ

Իսկ ոմանք զճշմարիտ բանն ստուգեաւք ասեն, այսինքն՝ զի Էպէտ ճշմարիտ ծնունդն, և խաչելութիւնն և յարութիւնն քրիստոսի Այ. որպէս որ ջննդեան տօնն յայլում տեղւոջ առնէ ստուգ, և իւր տեղւոյն հանէ. որպէս առնեն քաղկեդոնքն, այսպէս և որ ղխաչելութիւն ի յարութեան աւուրն առնէ, և զյարութիւն ի խաչելութեան աւուրն, ստուգ և անկարգէ։ Պարձեալ՝ ոմանք զստուգն որպէս զճշմարիտ ցուցանեն արդեամբք. որպէս յայտէ ի վարուց աշխարհիս, զի այնպէս ցնծան և հրճուին ի յաւուր հարսանեացն. որպէս զի ամենայնական կեանս իցեն վերափոխեալ, ի ձեռն զանազան երգոց, և վարդապետաց, և պաշտ կերակրոց և ըմպելեաց։ Իսկ ոմանք զճշմարիտն որպէս զստուգ ցուցանեն արդեամբք. այսինքն՝ քահանայք որ ծուլութիւն և հեղգութեամբ կենան, և եկեղեցին մոլծն և խաւար, ոչ խունկ և ոչ լոյս, ոչ պաշտօն և ոչ պատարագ, և ինքեանք անծունր և անպատրաստ. և որ տեսանէ զնոսա կարծէ՝ զի ստուգ այս հաւատս. վասն այն այսպէս հեղգեն սոքա։

Ա յս քան այսոքիկ։

Հարց. Զինչ է որ ասեն ստոյիկեանքն զի է, ըստ որում չէ ասելիւք նոցա այս՝ վերն էպէսանէ ձմանէլ գլ. 70.7։ Զինչ է երախանն։

Պէս. Երախանն ժողովք ասէ, ըստ այնմ՝ քազմութեացն երախանս երախանս վարդիկ, գասս գասս՝ ուր հարիւր՝ և ուր յիսուն։

Իսկ

Իսկ որ ասէ մեծ երախան, այսինքն՝ մեծ սեղան, մեծ առիթ, մեծ պատիճ, մեծ ընծայիս։ Եւ կենդանոյն այս մեծ սեղանէ կոչեալ ճշմարտականն, և զանազանն քարեաւ լեալ զայս սեղանս։ Եւ յորժամ վճարի այս սեղանոյն ժամ՝ ասէ բազմեցուցից զձեզ և զայն սեղան։

Այլ պարտէ գիտել՝ լիէ քանի սեղան կայ աշխարհիս։ այսինքն է։

Զի տասն սեղան գոյ յաշխարհի։

Ընտրեալին սեղան լեալ անմահական քարեօք, է դրախտն սեղամայ, որ՝ի պակասիլ պատուհասահարելոյն՝ լուծաւ երախանն, և խաչափանեցաւ սեղանն։

Երկրորդ՝ սեղանէ աշխարհս, զանազան քարեօք լեալ, և՝ի կատարածի աշխարհի պակասիլն զգալի բարեաւ իւնքս, և լուծանի երախանն։

Երրորդ՝ սեղանէ կոչեալ մեզ, հինգ զգայարանաւ մեր, և ամենայն կենդանեաւդ լեալ կայ պէսպէս վայելչութեամբ լուսով, և զանազան գունով՝ զոր տեսանէ աչք, և զանազան ձայնիւ՝ զոր լսէ ականջ, և զանազան հոտով՝ զոր ընդունի քունդուքն, և զանազան համով՝ զոր ճաշակէ բերանն, և զանազան ընչիւք՝ զոր շօշափեն ձեռքն։ և՝ի պակասիլ կենդանոյ ժամանակին՝ լուծանի երախանն, և դատարկանան ազօրիք և այլն։

Չորրորդ՝ սեղան ասէ՝ միտք մարդկան, լեալ պէսպէս քարեաւթեամբ իմաստից։ որպէս ժանկունք շուրջ զսեղանաւ մտացն։ վասն որոյ ասէ

մարդարէն՝ որդի՛ք քո որպէս նոքատուն՝ ձիւթ է՞ և՝ ի պակասիլ իմմատից՝ դատարկանայ միտքն, և լուծանի ե՛րախանն. վասն որոյ ասէ սաղմոսն՝ ՃՀ որոց յիժողէալ եկէ զուսումն մանկուիթ եան, և մուսացեալ զուխտն աՃե՛ղն։

Հինգե՛րորդ՝ սե՛ղան է հոգի մարդոյն, լցեալ պէսպէս բարուիթ եամբ. այսինքն՝ պարդարեալ պատկերակցուիթ եամբն այ, և պայծառակեր պուիթ եամբ նորին. և լուսով տեղեալ շնորհին, որ ի՛ջանէ յաՃենայն օր ընդ հրե շտակացն, և ընդունակ անճառական շնորհին, զոր հե՛ղաւ յաքեալն՝ ի վե՛րնատունն. այլ և պարդարէ հոգին՝ ձե՛ռային առաքինուիթ եամբն, այսինքն՝ հաւատովն, յուսովն, և սիրովն. այլ և մանկտացական առաքինուիթ եամբ. այսինքն խոհեմուիթ է՛, արիուիթ եամբ, ող ջախոհուիթ է՛. այլ և ընդունակ եօԹն արփեան շնորհացն. այլ և պարդարեալ տան զօրուիթ եամբ, հինգ դիտնական, և հինգ կենդանական։

Իսկ՝ ի պակասիլ յայսմ ամենայնի, դատարկանայ հոգին, և լուծանի երախանն. այսինքն խափանի այն ամենայն սե՛ղանն յանարժան հոգւոյն, և գնան յիւրաքանչիւր շնորհն յիւրաքանչիւր տեղիս։

Վե՛ցերորդ՝ սե՛ղան կոչի մարդ զարդարել, պէսպէս գիտուիթ եամբ արհեստիւ. յորմէ պակասուիթ իւնք մարդկան լցցին՝ ի զանազան արհեստից, զի զոր կամին առ արհեստաւորսն պատանեն. քանզի շնուիթ իւն և պաՃենայն պէտս. իսկ՝ ի պակասիլ

հիւթոյն կամ գործեացն, արհեստաւորն կամ վաճառականին, պակասել լինին և արհեստքն՝ լռեծանի ե րահանն։

Ի՞ւթինե րոբդ՝ սե զանէ զարդարեալ այ, անձն առաքինեացն զի լցեալ է պէսպէս քարուխթե ամբ որպէս ծառն զանազան պտղօք • այսինքն պահօք, աղօթիւք, ողորմութե ամբ, արտասուօք, սրբութե ամբ, ամրծնուխթե ամբ, ամնականութէ, ծնրադրուխթե ամբ, կուսուխթե ամբ, ճգնուխթ, մաստիրասուխթե ամբ, իմնատուխթե ամբ, հանճարով, քաղցրուխթե ամբ, խոնարհուխթե ամբ, ե րկայնմտուխթէ, համբե րուխթե ամբ • և այլն ամենայն զոր ասէ տէրն յինն ե րանուխթիւնն։

Ի՞նչ յայտէ զի այսպիսի սե զանոս գայ ՚ի ճաշակուն • ըստ այնմ՝ ի՛ե ես և հայր իմ առնմա ե՛։

Ի՞նչ դարձեալ ասէր առ այլն, որք դատարկք սե զանք էին ասէ՝ այս ե րեք ամք են՝ յորմէ հետէ գամ խնդրել զպտուղ, և ոչ գտանեմ, և ասէ ցայգե գործն հմտ զդա՝ ընդէ՞ր և զե րկիր դ խափանէ։

Տ՛ս՝ զի գայ ՚ի յայս ծառս սե զանոյս խնդրե լ ըզկե րակուր • որպէս և այլ ուր ասէ՝ իմ կե րակուրն այն է զի արարիչ գկամս այնորիկ որ առաքեցն զիս։

Ապա ուրեմն ամենայն կամաքարուխթ է պատուիրանին կե րակուրէ այ • վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ որ զպտուղ իւր ՚ի ժամու տացէ տե րև նորա մի՝ և իւրաքանչիւր գործ յիւրում ժամու առնել, յայնժամ զոր ինչ կամի և արասցէ յաջողեսցի նմա։

Ուխթ

Ի վեց երորդ՝ սեղանէ ծաք եկեղեցի, որ անմահա-
կան ճաշակն քաշէին մարդկան. այն որ ած միա-
ցուցանէ, և տայ ճաշակողին զկեանս յաւիտենից:
Այլ՝ ի չորս քաժանին ճաշակօղքն, այսինքն ո-
մանք ճաշակեալք ճաշակեն, և ոչ ճաշակելք ոչ
ճաշակեն. և ոմանք ճաշակեալք ոչ ճաշակեն, և
ոմանք ոչ ճաշակեալք ճաշակեն. որպէս յայտե
պիտոլին, վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ սեղան քո
տէր զբուխ եանց լիա. այսինքն՝ զոր չնուհեց
զայս սեղան, ի վերնատանն և ի խաչին:
Ի ինե երորդ՝ սեղան ասի կայանք հոգւոյն, որք ճա-
շակեն ի քաղցրութիւն այ ածքն. ըստ այնմ
լիե նա ինքն ի դեռ ի վանս գնայց, ի տապանի
տքնեցաւ, և քաղցրացան նմա խոհք հեղգատի.
այսինքն՝ լիե ածքն ի գեռ ի վանի գնային, զոր
ինչ խղճմտանք հեղգէն զարտասուս իւրեանց
այն ի քաղցրութիւն փոխեցաւ նոցա:
Դ ասլեձեալ զն ասէ երեմիաս՝ լիե քաղցրէ ած ի
վերայ յուսացողացն իւրոց, վասն որոյ ասէ՝ որպէս
զի բաղումք ողորմութիւն քաղցրութեան քո
տէր՝ զոր պահեցեր երկիւղածից քոց. և լիե
զուարճ փափկութեան քո՝ տացես ըմպել նոցա:
Իակ ի պսակասիլ ժամանակեայ կենցաղոյս՝ յու-
ծանի երախանս, և գան հոտիքն և միանան ի
մարմինս և յառնեն ի մեռե լոց:
Իակ տասնե երորդ՝ մեծ երախանն, այսինքն մե
սեղանէ երկնից արքայութիւնն. որպէս ասէ
տէրն՝ լիե ի սեղան հօր իմոյ բազմեցուցից զձեզ,

զի

զի ուտիցէք և ըմպիցէք ՚ի սեղան հօր իմոյ , ընդ-
դէս յարքայութիւն եան իմում ։
Իսկ ի՞նչ զինչ է այն սեղանն , զոր առաքեալն
զար ակն ոչ ետես , և ունկն ոչ լուաւ , և ՚ի սիրտ
մարդոյ ոչ անկաւ ։ զոր Լուստացաւ Ած սիրե-
լեաց իւրոց ։
Բան ։ Յովհաննու 10 ։ 22 ։
Լճ ։ Ա յսինքն՝ յայնպիսի բարձր քարեկայր անկա-
նիլ , որ այլ մարդ զայն տեղն ոչ տեսանել լինի և
ոչ կոխանալ , այլ միայն սրբ գանկն լինի կոխանալ
անցանել լոյ , և ոչ այլ կենդանիք կամ ի ծով ։
զի միայն ձուկն որ միայն սրբ գանկն կոխէ , ստղուն
և ի ռչունն՝ ոչ կարէ կոխանալ ոտիւք ։
Բան ։ Ղուկաս 7 ։ 6 ։
Լճ ։ Ա յսինքն ձիոյ միս , և ձիոյ կաշին , և ուղտի
միսն , չարտհաւ է քրիստոնէից ։ և կամ ՚ի պատ-
աւուր ուտեաց կէ բակուր տան , և կամ այլազ
գեացն խառն միս տան ուտել ։ այն չարտհաւ է
նոցա , չարտհաւ՝ այսինքն խառնակ , և կամ դէ ղէ
լեցի խառնել ՚ի կէ բակուրն ։
Բան ։ Ղուկաս Նոյմն 7 ։ 10 ։
Լճ ։ Ա յսինքն՝ որ խառնուճաճքն աւելի լինի
կամ պակաս , և միշտ ցաւոտ՝ և խոցակ՝ և հիւծանդ՝
և վշտալեց կենայ ։
Բան ։ Պղպէհ , այսինքն պէ ըէզման ։ Փայ-
ծուղ , այսինքն արե գանկն 7 ։ 20 ։
Լճ ։ Զի կէսն արե գականէ բաժին և գոս , այն-
քինքն գօդին գէ ըէզանին է բաժին , և սակը

գար

զաստիճանն առ յուլիանոս ։ ով Թէ այսաւոր գԹա՛ յիս, կամ դե ղԹափակամբն քաշկռտա՛ զնս ։ և կամ աւելացն քաւիշկ քո մանիւեն՝ հրամայեա՛ գալ և քաշկռել զնս, կամ գինն դե ղտցն դու միայն կալ րես տալ ; տուր և առաղ ջացո՛ զնս ։ կամ սպանել դու միայն իշխո՛ս՝ և ոչ այլոք ՛ի քո յահէդ ։ վասն որոյ դու սպան զնս ։ զի ոչ առաղ ջ մարմնոյն զարեգականէն կարէր վայել լել ՛ի կակղոյ ցաւոյն ; և ոչ գօս մարմնոյն ՛ի պե րեզման կարէր մտանել, վասն առաղ ջ մարմնոյն ։

Դարձեալ ասեն՝ Թէ ոչ զպղատոնի մահն էր մեռել, որ ասաց Թէ խոկումն մահու, և ոչ փայիդոն քաւիշկն կարէր քաշկռել ։ վասն որոյ չե րկուքն զբկածէր ։ վասն որոյ ասաց՝ Թէ զե րկուսն զբկեն ։ այսինքն՝ Թէ սպանանե մ՝ արեգական սիրտն մնայ, զի կէս մարմնոյդ առաղ ջէ ։ իսկ Թէ քաշկռե մ՝ գերեզմանին սիրտն մնայ, զի միւս կէսն մեռածէ։ ԷՀ զայս վասն այն ասաց, զի ոչ գոյր հար քաշկռուԹեան ։ իսկ սպանանել խե ղճ հատարէր ։

Բան ։ Ըստ էրկրորդ էղանակի 7։ 5 ։

Լճ ։ Դարձեալ լուծանի ե րախանն, այսինքն՝ կոչնատերն հիւանդանայ, կամ լսէ զկորուստ սիրելոյ ։ այսպէս և տանուտէր կոչն հոգին ։ ըստ այնմ՝ գիտէր տանուտէրն՝ Թէ ե րբ գայցէ, հանկէր և ոչ տայր Թոյլ ականն հատանիլ ՛ի տան իւրում ։ և յորժամ հոգին հիւանդանայ մեղօք ; յայնժամ աներևոյթ ժողովեալ մատուկնք առաքինուԹեանն գրոՀին, և խափանի սե ղան հոգւոյն

ԷՀ

եթէ զի կրէ հոգին հիւանդութիւն, վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ ողորմեա ինձ տէր զի հիւանդ եմ ես. այսինքն հոգին. զի խռովեցան ոսկերք իմ. այսինքն խորհուրդն։

Իսկ զինի ասէ՝ վասն այսորիկ և դուք եղէք ծածուկ պատրաստք, զի յորում ժամու ոչ կարծիցէք գայ որդի մարդոյ. այս ոչ լծէ միայն զկատարածն ի գալն ասէ. այլ իւրաքանչիւր ժամու պատշտամնին գայ, խնդրէ զպտուղ ժամուն. ըստ այնմ՝ լծէ ուր երկու և երեք ժողովեալ լինին ի քէնջ յանունն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա. և զի յամենայն ժամ զնա պտուղն խնդրէ, այսինքն արմնուելի իւն, տանակացուէ, փառաբանուելի իւն, ծնրադրուէ։ Դարձեալ իւրաքանչիւր զգայարանացն զնա պտուղն խնդրէ. այսինքն՝ ի մտացն առ ձեզ ձգտիլ, ի սրտէն ձայ սէրն վառիլ, և զբ արին միայն կամիլ, յաչացն արտասուս, յականջէն լսողութիւն ձայնին պատուիրանացն, ի բերանոյն փառաբանուէ ձայ, ի ձեռացն ողորմութիւն, ի մարմնոյն ծնրադրութիւն և այլն. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ որ զպտուղ իւր ի ժամու տայցէ։

Դարձեալ զի միտքն տանուտէր կոչի հոգւոյն, ըստ այնմ՝ լծէ դատաւոր միտք ի քաղաքի ուրումն. և կոչնատէր է միտքն ղանազան իմաստից. իսկ յորժամ հիւանդանայ միտքն. այսինքն գբազմամբ աշխարհիս ընչաւորութիւնքն և ամբ. յայնժամ ըղձանայ և բախանայ, և գնան գրաճին ամ իմաստքն

ընդ

ընդ ապականացուս զգալի նիւթոց, որ միայն վկայ
մարս ընչին ունի ՚ի մտի, և ոչ այլ ինչ։
Ինչ երեք ազգ չարչարի ընդ ընչին, այսինքն՝
նախ խոկայ՝ լիթ ո՞րպէս ստանամ. և երկրդ հո
գայ՝ լիթ որպէս պահեմ որ ոչ կորընչի. և երրորդ
զի յետ կորընչելոյն տրտմի և տանջի. և այսպէս
առնեն վարդապետք. զի նախ ժողովեն զլսա
ղէն իմաստքն. և յետոյ լիժողուն և մաքրեաւոր ըն
շիյ հետևին. այսպէս և մաքրինս տանուտէրք և
կոչնաւորք, զի առենայն զգայարանքն և անդամքն
սուրբ նաեն ժողովել և յօդել։
Իսկ յորժամ հիմանդանայ ՚ի ցաւոց, յայնժամ լու
ծանի երախանն. այսինքն՝ զի գնայ առոյգ ջուրն
՚ի մարմնոյն, և կենդանութիւն յանձնէն, և
լոյս յաչացն, և լաւր յականջացն, և գոյն յե
սացն, և խօսք ՚ի լեզուէն, և արտնեստ ՚ի ձե
ռացն, և ընթանալն յոտիցն. այլ և տարե ըզն
լուծանին սուրբ խաչքանչիւրոյն, և ինայ ՚ի տեղն
և ոչ ինչ. ըստ այնմ՝ շնչեաց ՚ի նմա հոգի և ո՞ւ
ր՞ զայս առենայն յայլմէ առէք էր, և ոչ գիտէր
բայց ՚ի յետ տալն. վասն որոյ ասէ սուրբքն՝
դու որ առեալ ես զնմ, զի պարծիս իբրև չա
ռեալ. վերոյ ՚ի հիմանդանալ հոգւոյ, և մտացն,
և մաքրինն, լուծանի երախանն իւ բայքանչիւրոյնս
Հոգ. Վ. Ա. Ն. Ի. Ե. Ա. Ն. Ի. Ե. Ա. Ն. Ի. Ե

իսկ զպատճառն այս է. Նախ [illegible] կաշառաց
որ ՚ի դատաւորաց ձեռն համարեալ՝ ոչոնչ ա-
ճէին գաղտիկ. [illegible] դրամ տալոյ ե՞
քէզ, որ զդատաստանս [illegible]. երկրորդ վն
ասեն՝ [illegible] ադտրոս ՚ի ճանապարհին աւա-
զակքն սպանանէին, ՚ի յոլոռան դէպն անկաւ
և վէրծաւ. երրորդ վն ասեն՝ [illegible]
զմարդն, չորրորդ վն ասեն՝ [illegible]
բան եդ ադամայ չդատել յայն միջ պտղոյն. այսպ
և սակս բուց աշակէ բտացն զայս պատճիրան եդ.
Եթէ զայս նոցա ծածուկ խորհուրդ էր որպէս լու-
տոյանաւթ է, և ոչ կամէ ինն յայտնել զպատճառն.
Ալ ասեն որոյ յորժամ պիճ ադրուհին տիմ ե՞ա ա-
նուն, անկաւ ՚ի ձեռս իշխանի միոյ. քանզոյ ա-
տէր վնա [illegible] զպատճառն, [illegible]
ուտէք պտղոյն, կամ կեր և կամ ասա զպատճառն.
Իսկ կինն ասաց՝ կերայ, և ոչ ասացից զպատճառն.
այսինքն՝ զի այն լաւ է որ միայն մեղանչէ մ, քան [illegible]
պճնապարակաց խօսուտիանքն յայտնե մ. և յորժամ
ասաց իշխանն՝ [illegible], ասէր ասացից, [illegible]
կեր ասաց. այսինքն՝ լաւ [illegible] մեղանչել, քան
[illegible] գործով, և զայս ասացեալ՝ ծամեաց զլե-
զուն և վաղճանեաւ :

Եթէ գիտեր [illegible] վասն պահելոյ զկանոնք ա-
ռաչնորդին մեռաւ, և ոչ ուրացաւ, և նա ՚ի
կարգ նահատակաց սրբոց դասե լոյծ, զի մեռաւ
և զոլոռան ոչ կերաւ :

Իսկ սմանք առանց ահի մեռանել լոյ՝ ուտեն պահք

առաջի այլ ապրեաց ։

Դարձեալ նա մեռաւ վասն ոչոռանն. իսկ ոմանք վասն այ ոչ մեռանին այլ ուրանան, որ ’ի չափ միոյ ոչոռան ոչ համարին զնա ։

Դարձեալ զի նա վասն կանոնաց առաջնորդին. իսկ բազումք զկանոն ձգ առաքելոցն, և հայրապետացն ոչ ինչ համարին ։

Ահա՛ վասն արքեպսուրթեան լուծանի երախանն, որպէս ցկաղ ջատող ծերն օրինակ տայ. այսպէս գոյ և հուպ այ արքեպսուրթիւն անկարգ ցանկութեամբ. այսպէս և միտքն ընչասիրութեամբ արբեալ. այսպէս և մարմինն գինով արբեալ ։

Եւ այսպիսիքս լուծանին ’ի մեծ սեղանոյն. որպէս ասէ՝ արբեցօղք զարբայուրէնն այ ոչ ժառանգեն ։

Հինգերորդ՝ վասն կռոչի լուծանի երախանն. այսպէս և որ ’ի ձեռն անօրինի անկանի, և անի զոր գործ տայ գործել. այսինքն՝ կամ ընդ մօրն անկանիլ, կամ անպատեհ կերակուր ուտել ։

Իսկ ’ի հուպ առնն որ ’ի ձեռս անիրաւին սատանայի անկցի. ընդ մօր անկանիլ. այսինքն՝ անարժանութեամբ յեկեղեցիս մտանել և պղծել. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ ած մտին հեթ անուանք ’ի ժառանգութիւն քո, պղծեցին զտաճար սրբութեան քո. զի եկեղեցին մայրէ մեզ ծննդեամբ առաքելական։ Իսկ որ օտարանայ յայ և յեկեղեցւոյն, և հեթանոսաբար պղծութեամբ մտանէ. որպէս ասէ մարգարէն՝ օտար եղեն մեղաւորք ’ի մօրէ, խաբեցան՝ և այլն. իսկ անպատեհ կերակուր, որ

ժամ պմեղայ ճաշակն ճաշակէ , յիրաւի ՚ի բաց քառնայ զինքն ՚ի կենացն յաւիտենից ։

Ելեցեր որդ՝ լուծանի երախանն , յորժամ հատա- րակական տագնապն հատանէ . որպէս ասէ՝ հրա- ցանուելի իւն , կամ շարժ , կամ արշաւուածն քար- քառոսաց . այսպէս յորժամ հոգեւոր հոգւով և մարմնով ջեռացեալ՝ սիրոյ քորքոջի ՚ի սէր մեղայ , և շարժ յամենայն չարիս , և յա- ժենայն արկածք չարեաց առնայ արշաւեն . յայնժամ անձամբ զանձն իւր մատնէ յաւիտեան մահուան ։

Ասքան ստոյիկեանցն ։

Իսկ այլք դարձեալ այլ ինչ բան յօդեն երկու եղանակս . այսինքն՝ զի ասեն՝ լինէ երիքեն վարք կենդանեացն . այսինքն՝ կամ կատարել առաքի- նութիւն , և կամ վերջին անառակութիւն , և կամ միջին . և լինէ ոք ՚ի լաւութեն գոլով՝ և տե- սանէ զինքն ՚ի վերջին անառակութիւն մտեալ . յիրաւի ՚ի բաց քառնայ զինքն . որպէս արար տրիանէ , և կոյսն այն՝ որ պոռնկեցաւ . և ինքն խեղդեաց և սպան . և որպէս կուսանքն այն՝ զոր գերի տանէին անօրէնքն , և նոքա միաբան ՚ի գետն անկեալ նահատակեցան ։

Ասպէս՝ և որք յանառակութենէ ոչ կարեն դառնալ , յիրաւի սպանեն զինքեանս , տան- ջեալք ՚ի խղճէ մտացն . այսպէս և տէրն հրա- ման տայ ասելով՝ լաւ է երկանաքար կապել պարանոցին և անկանել ՚ի ծով , քան լինէ դայ՞ .

վասն

վասն որոյ ասէ՝ ոչ ըստ իրաւանց և ոչ ըստ անօրէ-
նութեանց պարտէ զինքն ՚ի քայ բառնալ . քանզի
զի ընդդէմ արարչին գոլծէ այնպիսին , զի լաւեն
այնք՝ որք վասն հոգւոյ օգտութեանց նահատակին .
որպէս արարին սուրբքն . և հրամայեն տայ տէ-
ռնլով՝ որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ՝ գտցէ զնա:
Իսկ որ վասն մարմնաւոր փորձութեանց՝ անձնա-
մատն լինին մահապարտեն նոքա , և հակառակ
եմ . զի պողոս ասէ՝ պարծիմք ես ՚ի նեղութիւնս
մեր . և մարգարէն ասէ՝ զնեղութիւն և զանձ-
կութիւն գտի :

Իսկ ճեմականքն ասեն՝ զևս տեղեակ ՚ի մեզ փոր-
ձութիւնս . վասն որոյ պարտէ որպէս յոքն՝ համ-
բերել փորձութեանց . վասն որոյ յակոբոս ասէ՝
ամենայն ուրախութիւն արժանի համարիչք
եղբարք . յորժամ ՚ի պէսպէս փորձութեանց ՚ի
մէջ անկանիչք , և այլք այսպիսիք:

Ա յսքան առ այս :

Պէտ պահէլոյ :

Բան .

Ա ՚ջառնայ այսուհետև առաւօտ պշտոն ՚ի հետ
կարգաւորն 74 . 14 :

Լե . Ա՚րդ՝ զանապանին համբառնալն , և ամբառ-
նալն . ք՝ զի համբառնալն այնէ որ ՚ի ստորին տե-
ղւոյն պառ ՚ի վեր քարձրանան . որպէս քրիստոս

համ

համբարձաւ յերկինս , և կամ մտօք թռուչին առ
ած • ոչ ասէ առ քեզ տէր համբարձի զաչս իմ ,
որ քննակեալդ ես ՚ի յերկինս • այսինքն զիտքս ։
Իսկ ամբաւնալն այնէ որ յերկինս ոչ կարէ վե-
րանալ , այլ ձկտի աչօք զաւ ՚ի վեր • վասն որոյ
ասէ ես սայի՝ ամբարձէք զաչս ձեր ՚ի վեր , և տե-
սէք ի սրար ղայս տեառնայն • և դարձեալ ամբարձ
զքեւ շուրջ վաչս քո , և տես ժողովեալ առ քեզ
զորդիս քո • և դարձեալ ամբարձան գետք տէր ,
և ամբար՚՚• այսինքն՝ առաքեալքն և հնարքն
գետօրէն ։
Իսկ զի՞ ասէ՝ համբառնայ այսուհետև աստուած
պղատոն • այսինքն՝ ՚ի հուպ կատարմանէս ՚ի հեռի
կատարուին ։
Եթէ գիտեմ զի ըստ քսան եղանակի հեռի է
այն՝ ՚ի հուպ կատարմանէս ։
Նախ՝ որպէս ճանապարհորդ է լոյ ՚ի նե ղբուստ
՚ի վեր • այս ստորին հուպ կատարումն • իսկ այն
վերին որ է հեռի կատարուին ։
Երկրորդ՝ զի հուպ կատարուին առ մեզ լինի •
իսկ հեռի կատարուին առ ած ։
Երրորդ՝ զի հուպ կատարուին մարդով լինի , և ՚ի
ձեռն մարդոյ • իսկ հեռինն ՚ի լինի • և ՚ի ձեռն այ ։
Չորրորդ՝ զի հուպ կատարուին մարդկօրէն կա-
տարէ զմեզ ։
Հինգերորդ՝ զի հուպ կատարուին , առ մահն ունի
զկատարուին գոլն • իսկ հեռինն առ կեանքն ած
ունի զկատարուին ։

ՀԵՑԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ, ԱՌ ԱԽՏԻՆ ՈՒՆԻ
ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԻՍԿ ՀԵՌԻՆ՝ ԱՌ ՍՈՒՐԲՆ ՍՐԲՈՑ ՅԾ
ՈՒՆԻ ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ։

ԻՕԹՆԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԱՌ ՄԵՌԱՑ
ՅԻՆՉ ՈՒՆԻ ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ։

ԱՀԹԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՎՄԵՌԵԼՈՒԹԻՆ
ՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿԱՅ. ԻՍԿ ՀԵՌԻ՝ ԱՌ ԿԵՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆՆ
ՅԾ ՈՒՆԻ ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ։

ԻՆՆԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ, ՀԱՏԱՐԱԿԱՑԷ ԽՈՀ
ԿՈՒՄՆ ՄԱՀՈՒ. ԱՅՍԻՆՔՆ ԲԱՆԱԿԱՆԱՑ ԵՒ ԱՆՔԱՆԻՑ.
ԻՍԿ ՀԵՌԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ, ՄԻԱՅՆ ԲԱՆԱԿԱՆԱՑ. ԵՒ
ԱՌԱՋԵԼ ՅԱՏՈՒԿ ԸՆՏՐԵԼՈՑՆ ՄԻԱՅՆԷ ՆՄԱՆԻԼ ՅԱՅ ։

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ Ի՝ ՀԵՌԻ ԿԱ
ՏԱՐՄԱՆՆԷՆ ԱՌՆՈՒ ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԱՅՍԻՆՔՆ ՅԱՆԿԱ
ՆԱԼՈՒ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅ ՄԵՌԵԼՈՒԹԻՆ ԳՈՐԾԷ
ԱԽՏԻՑՆ. ԵՒ ՅԱՅՏԷ ԶԻ ՈՐՔ ՈՉ ՅԱՆԿԱՆ ՆՄԱՆԻԼ
ՅԱՅ, ՈՉ ԳՈՐԾԵՆ ՎՄԵՌԵԼՈՒԹԻՆ ԱԽՏԻՑ ։

ԱՊԱՌԵՄՆ ՀԵՌԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ Է, ՈՐ ՉՀՈՒԱՊ ԿԱ
ՏԱՐՈՒՄՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ՏԱՅ. ՈՐՊԷՍ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆ ՉՀԻՆ
ՕՐԷՆՔՆ ԿԱՏԱՐԵԱՑ ։

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ԸՆԴ ԿԱՏԱՐՄԱՆՆ ԳՈՅ ԵՒ ՅԱՂ
ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՀԵՌԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԻՍԿ ՅԵՏ
ՀԵՌԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆՆ ՅԱՂ ՈՉ ԳՈՅ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԶԻ
ՆԱԽ ԾՅՐԱԳՅՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ. ԼԱՒՆ Է ԿԱՏԱՐԵԱՂ
ԱՀՀՄԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ։

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ՝ ԶԻ ՀՈՒԱՊ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ, ՄԻԱՅՆ
Ի՝ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՀԱՆԷ՝ ԺԵՌՈՒՅԱՆԵ
ԼՎՔ ՊԱՀԱՆ. ԻՍԿ ՀԵՌԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ՝ ՊԱՆԱՊԱՆ
ԲԱ-

քարեաց հաղորդէ • այսինքն՝ զի որ նմանի ՚ի
նմանեցաւ սրբութեանն, և կենդանութեանն,
և բարութեանն, և գիտութեանն, և կարո-
ղութեանն • ոչ ասէ վ՚ գիտութեանն՝ [illegible]
զարապետութեամբ խորհրդոցն ՚ի • և վասն սրբու-
ասէ՝ զվիտս քրիստոսի ունիմք • և վասն կարողու-
աւէ՝ ամենայնի կարողեմք ՚ինու որ զօրացոյցն զիս
՚ի քս՚յ • այսպ և զանազանութ վիտաց հաղորդէ
զմարդ նմանութիւնն ՚ի • վասն որոյ ասէ՝ նմա-
նօղք լինիմ եղեր րութ որպէս և ես քրիստոսի ։
Երբ քառասանեերորդ՝ զի հուպ կատարուին , միայն
սրբէ զմարդ , և իւր նմանեաց դասն գաւսակ է •
պատճինքն՝ սրբոց հրեշտակաց • իսկ հեռի կա-
տարուին որ ՚ի նման առնէ , առ նմանն իւր ՚ի
դասակ է • որպէս ասէ՝ ես ՚ի հօր իմոմ , և
դուք ՚ի յիս , և ես ՚ի ձեզ • դարձեալ՝ [illegible] ու
եմ եմ, անդ և պատշաճեսայն իմ ես ղնոյն • վասն որոյ
ասէ առետառանիչն յօհաննէս՝ [illegible] տեսանել լոյ
եմք զնա դէմ յանդիման որպէս և էն, և նման նմա
լինել լոյ եմք • և յայտէ զի երեք կատարեալ [illegible]
ով նմանիմք կատարեալն ՚ի • ՚ի՝ նախ զի ՚ի լոյսէ •
այսպէս և արդարքն ծագեսցին իբ րև զարեգա՚
երկրորդ զի ՚ի կենդանի է • այսպէս և [illegible]
և արդարքն ՚ի կենանն յաւիտենից • երրորդ ՚ի
յերկինսէ • այսպէս և ասէ՝ հայր կամիմ զի ուր
եմ եմ, և սոքա ընդ իմ իցեն , զի տեսանիցեն
զփառս իմ, և [illegible] եմ անդ և պատշաճ՚
Ձորեքառասանեերորդ՝ զի հուպ կատարուին սպա-
նա

նման զոհսն. և հեռի կատարումն կեցուցանէ հոգին և զմարմինն։

Հնգետասանեքորդ՝ զի հուպ կատարումն, թէ ոչ մեռուցանէ զոհսն՝ որ նուիրէ անշէջ հրոյն. յայնժամ հեռի կատարումն զհոգին և զմարմինն հանդերձ աստիւքն՝ մատնէ յաւիտենական հրոյն և մահուան։

Վեցտասանեքորդ՝ զի հուպ կատարումն. որպէս ի դիշեր կենցաղոյս ճրագ է վառեալ մեզ. այսինքն՝ զի որպէս խաւարն պակասութիւն լուսոյ է. այսպէս և չարն պակասութիւն քարոյ է, և որպէս դիշեր՝ աստ մեզոյն ի մեզ. իսկ հուպ կատարումն, որպէս ճրագ ի մէջ դիշերի լոյս տայ. ըստ այնմ՝ լոյս ճրագի որ լոյս տայէ ի խաւարչտին տեղւոջ. իսկ հեռի կատարումն, որպէս օր հաստատակ լոյս է ի հանդերձեալն. ըստ այնմ՝ միանձն տիրն լուսաւորեսցի, և աթոռեակն ծագեսցի ի սիրտս ձեր։

Եւթևնտասանեքորդ՝ զի հուպ կատարումն, լուսով քանակականին լուսաւորեսցէ զձեզ. իսկ հեռի կատարումն, լուսով ածային լուսաւորեսցէ զմեզ. որէ նմանութիւն այ։

Ութևտասանեքորդ՝ զի հուպ կատարումն, զմարմինս կատարելագործէ՝ որ հուպ պոյտցաւ մեզ յարգանդ մօրն. իսկ հեռի կատարումն, զհոգին կատարելագործէ. որէ նման և պատկեր այ. և յետ քառասուն աւուր կատարեցաւ իմեզ հոգին։

Ինևտասանեքորդ՝ զի հուպ կատարումն, հուպ ի

Նե րկայ ժամանակս կատարէ զՔեզ, Փրկուցանե լով զախտն. իսկ հեռի կատարումն՝ ի յաւիտեան կատարէ զՔեզ, և այ նման առնէ. յորժամ գայ ած ՝ի մէջ ածացելոցն։

Քսանեերորդ՝ զի հուպ կատարումն, նախ յայս կեանս լինի մեզ՝ հոգեւոր մահու, և հետ քնական մահն. նախ սա կատարի ՝ի մեզ, զի առնոյն որ ծնեալ է մեռանի. իսկ հեռի կատարումն՝ յետ մահուան՝ լինի յարութիւն, և անմահութիւն, և այ նմանութիւն. և այսպէս լսեա կարգի. նախ սա կատարի՝ և ապա նա ՝ի հանդերձեալն։

Հարց. Ջինչէ որ ասէ՝ հոգեւոր և ոչ պղծութիւն ՝ի հետ 74. 15։

Պն. Պարզաբար հեռի ըստ երկոտասան կերպի ասի. այսինքն։

Նախ՝ զի տնկականքն պարզաբար հեռաւորուն՝ նէին ՝ի միմեանց, և ոչ անհուն հեռաւորութիւն՝ նէին ՝ի միմեանց. այսինքն՝ զի տանձին և խնձորին և այլն, պարզաբար ասին հեռաւոր. զի երկոքեանն տնկական են և երկոքեանն ծառ, և միայն կոչին և այլն. և զմի գործ ունին. այսինքն՝ զկերակրականն՝ և զաճողականն՝ և զծննդականն։

Երկրորդ՝ պարզաբար հեռաւորութիւն ունին, զգայական կենդանքն՝ այլ և այլ տեսակքն. այսինքն ոչխար, և ձի, և այլն. զի ՝ի միասին զգայական կենդանք են, և անբանք և մահկանացուք։

Երրորդ՝ պարզաբար հեռի. այսինքն՝ անշունչ

նիւթք . որպէս քարն՝ վէմ գործացարն , և ա-
պառաժ քարն , և մարմարն , և եաշիւն , և ա-
կունքն . սեմնէ քեան քար կոչին , և քարինք են
էութեամբ :

Ձորրորդ՝ պարզաբար հեռաւորք ասին , ամե-
նայն հրահալեւնք . այսինքն՝ ոսկին և արծաթն :
Ջի զինո՞ չէ ոսկին . այսինքն՝ քաջ եփեալ արծաթ .
և զինո՞ չէ արծաթ . այսինքն՝ լիե բե փեալ ոսկի .
ոչ՝ի հալողէն , այլ՝ի ստեղծմանցն յեռմանէն .
այլ և պարզաբար հեռի . պղինձն , և երկաթն ,
անագն , և կապարն :

Հինգերորդ՝ պարզաբար հեռի . այսինքն՝ մար-
միք բանականաց՝ և յանբանից , զի երկոքեանն
մարմին և արիւն ունին . և գյուրտ և զչերմն
՝ի միասին զգան , և միապէս՝ի չորից հիւթ ոգեն :

Վեցերորդ՝ պարզաբար . այսինքն՝ զանազան ձայնք
բանականաց , և անբանից , և անշնչից , բացագանչ-
մունք . և ամենայն ձայն՝ միապէս ձայն կոչին , և
մի սահման ունին . այսինքն՝ վէմ ամենայն ձայն
քաղեւռ օդոյ է :

Եօթներորդ՝ պարզաբար հեռի ասեն , նմանա-
մասունքն . այսինքն՝ այն աչքն , այն ականջն , և
այլն , զի մի գործ ունին . բայց մի կարծեր զան
նմանանմասունքն . այսինքն՝ աչքն ականջն , զի
այլ և այլեն գործով սղքա . բայց նմանանմասունքն
ոչ ունին յերկար հեռաւորութիւն :

Ութներորդ՝ պարզաբար , առ չնչական կենդա-
նիքն՝ որք մեծն և փոքրն . այսինքն՝ որպէս ճնճ-

ղուկն և արմատ հատն • զի երկոքեանն հատեն, և օդաժռիչք, և կենդանիք, և ի ևաւորք • այսպէս և ուղտն, և մրջիւնն, միապէս են կեն դանիք և ղգալիք • ի էպէտ նիւթ առաւել և նուազէ ։

Իննե րորդ՝ պարզաբար հեռի • այսինքն վեց շարժմունքն, որէ՛ ի վեր, ՛ի վայր, յետ, ու յառաջ, յաջ, և յահեակ• զի ՛ի վեր շարժելով ՛ի գետնէս ոչ բարձրանայ, և ՛ի վայր շարժելով կենդանի՝ քան զգետին ՛ի վայր ոչ անցանի • և յետ շարժելով յառաջքն՝ յետ ոչ դառնայ • և յառաջ շարժելով՝ ի իւրունքն յառաջքն ոչ դառնայ • այսպէս աջն և ձախն, ՛ի միմեանս ոչ փոխեխին ։

Տասնե րորդ՝ պարզաբար կողմունք երկրի • այսինքն՝ արևելք և արևմուտք, հիւսիս և հարաւ, վերին երես երկրի, և նի ւքին յատակքն երկրիս, միապէս երկիր կոչին, և միապէս ՛ի ստորևաներն, և միապէս հողոյ տարրեն և ջրոյ ։

Մե տասանե րորդ՝ պարզաբար • այսինքն՝ ներ տրամադրել քանն, և արտաքե րել քանն նոյն է ։

Երկոտասանե րորդ՝ պարզաբար հեռաւորութի ։ այսպէս մի և նոյն որակքն՝ զանազան տեսակքեն • այսինքն՝ որպէս սպիտակն՝ զի էպէտ ձիւնն սպիտակէ, և կաւճն, և քուրդն, և քամբակն, քուռն, և կարափ հատն • միապէս ունին զսպիտակ գոլն, էպէտ առաւել և նուազեն և այլք այսպիսիք ։

ինչ այսպիսիքս պարզաբար հեռասուղքն, և
ոչ անհուն հեռասուղք։
Հարց. Ջինչ է ասել թէ՝ ևս հեռագոյն 74։16։
Պէս. Ինչ յայնկոյս որ անհուն՝ հեռասուրուխ լինի
լինի՝ ի մէջ միմեանց։
Ինչ այս ըստ բաղամ կերպի է։
Նախ՝ գոյացուխ իւն և պատահումն, անհուն
հեռասուրուխ իւն ունին. երկրորդ՝ մարմին և
անմարմին. երրորդ՝ շնչաւոր և անշունչ. չոր-
րորդ՝ կենդանին և անկենդանն. հինգերորդ
բառասականն, որպէս բոյսք և տունկքն, և ան-
բառասականն՝ ոգ տրահալէ լինն և քարն. վեցերորդ
բանականն և ան բանն. եօթներորդ՝ մահկա-
նացուն և անմահն. ուխտերորդ՝ իմանալին և
զգալին. իններորդ՝ չէրին և ցուրտն. տասներ-
րորդ՝ չորն և պէչն, այսինքն՝ կողմունք տարբերին.
մեասասաներորդ՝ լոյսն և խաւարն. և երկոտասան
երորդ՝ չարն և քարին. և երեքտասաներորդ
դառն և քաղցրն. չորեքտասաներորդ՝ սևն և
սպիտակն. հնգետասաներորդ՝ սուտն և ճշմա-
րիտն. վեշտասաներորդ՝ սէրն և ատե լուխ իւնն.
եօթն և տասներորդ՝ ունակուխ է և պակասուխ է.
ուխտևտասաներորդ՝ ողջուխ իւն և հիմանդուխ է.
ինն և տասներորդ՝ տրտմուխ է և ուրախուխ է.
քսաներեքդ՝ խաղաղուխ է և խռովուխ է. քսանևմիեղդ՝
ծաւր և ևխ եխ ևն. և այլ այսպիսիք որակուխ է.
քսան և երկու՝ անեղն և եղականքն և այլն. այս-
պիսիքս անհուն հեռասուրուխ քն առ միմեանս։

Հարց

Հարց. Զի՞ ասէ՝ Համբառնայ այսուհետև առաքել
ցլապան՝ ի հետէ կապարճին. և ոչ պարշաբաթ՝ ի հետէ. այլ
և՝ ի հետագային, որ ոչ ինչ և է յան զնա անդէ 74. 14.

Պրդ՝ ամենայն իր միջամտ հետանոց յառաջնոյն.
որպէս ամենայն սկիզբն՝ յետ միջին հասանէ՝ ի
կատարումն. այսինքն՝ զի նախ ծնանիլն է և ապա
աճիլն ըստ հասակին, և ապա՝ ի ծերութիւն իւն
ժամանէն. այսպէս և յետ դիշերոյն միջոց անդ-
ունդ լինի, և անպատիճ. այսպէս և յետ ձմե-
ռանն նախ գարուն լինի՝ և ապա ամառն. այս-
պէս և յետ մեղացն՝ նախ ապաշխարելն է և ապա
արդարանալն է. այսպէս և յետ ողջուհեանն
հիւանդանալն է, և ապա մեռանիլն. այսպէս
կենդանեացն նախ մեռանիլն է, և ապա յարուիլն.
և այսպէս առանց միջոցի, ե երկրորդն յառաջնոյն
ոչ ասի հետագոյն. և զայս պարտէ գիտել՝ զի
ասէ պղատոն զհուպ կատարումն, և անընդմիջա-
բար զհետև կատարումն ընդ նմա դասէ և ասէ՝
և՝ հետագոյն. և այսպէս կարգել զիր՝ անյար-
մարէ իմաստասիրի, անընդմիջաբար հետև ա-
սել զիրն յիրէն՝ անպատշաճէ և անօրինակ:

Պե. Ո՞չ ասէ պղատոն անընդմիջաբար. զհուպ
և զհետև կատարումն. այլ միջոց դնէ՝ ի մէջ
երկոցունցն, զոր Թէ ուղիղ քննես գտանես.
այսինքն է զի ասէ՝ ոչ այլ ինչ խոկալ, քան Թէ
զմեռանիլն և զմեռանիլն:

Պրդ՝ ուղիղ ծանիր զկարգ քանից իմաստասիրիս.
զի հուպ կատարումն ասէ զմեռանիլն. իսկ զհետոնջ

միջին կատարումն ասէ՝ զէ մեռանիլն որ առաւել է քան զառաջինն, և ապա զհետ նորա ասէ՝ զհեռի կատարումն, որէ նմանութիւն այ ։

Եւ այսէ կարգն՝ նախ մեռանիլն ։ այսինքն՝ ա մենայն ախտից մեռեալ իւն գործել, և մեռուցանել զախտն ի մարմնի ։

Իսկ զէ մեռանիլ ։ այսինքն զինքն մեռուցանել ընդդէմ ամենայն ախտից, այնպէս՝ որպէս թէ այլ ոչ կարէ մեղանչել ։ ըստ այնմ՝ թէ ամենայն որ յայէ ծնեալ ոչ կարէ մեղանչել ։ իսկ հեռի կատարումն ։ այսինքն՝ յետ այսորիկ ապա կարէ նմանիլ այ ։ և այսպէս միջնորդաւ՝ հեռագոյն ասէ զվերջինն յառաջնոյն ։ որէ հուպ և հեռի կատարումն ։

Էա՞րց ։ Հեռի կատարումն ի հուպ կատարմանէն ոչէ պարզապար հեռի ։ այլ ևս ի հեռագունէն ։

Պէ՞ս ։ Նախ՝ ըստ առաջինն մտացն՝ որ ցուցաւ ի վերոյ, վասն հուպ և հեռի կատարմանն ։

Եւ դարձեալ ըստ տասն կերպի ։ այսինքն ։

Նախ՝ զի հուպ կատարումն, վասն նոցա է որք չար ախտիւ շաղախեալ լինեն ։ և խոհեմ մեռուցանել զախտն ։ իսկ հեռի կատարումն՝ զէ մեռանիլն ասէ՝ որ յետ մեռուցանել զախտն, զինքն մեռուցանէ ընդդէմ ցանկութեանց աշխարհիս ։ այնպէս՝ որպէս թէ ոչ կարէ մեղանչել ։ իսկ որ ասէ՝ ևս ի հեռագոյն ։ այսինքն՝ որ կատարեալն և ընտրեալն է նմանիլ այ ։

Երկրորդ՝ զի հուպ կատարումն անառակացն է ։

յոյժ ամ դատնան և գղջանան, և մեռուցանեն զնախան. իսկ հեռի կատարումն, որ է զէ մեռանիլ. ան ևղեցն է՝ որ ոչ ինչ մեղս ունի, և ոչ կարէ մեղանել. իսկ և ս հեռագոյն՝ զէ լրակատարեցեալ է, որ այնմանն լինիլն է.

Երրորդ՝ զի հուպ կատարումն, որ է մեռանիլն՝ ամենայնի լոյս, և ապաշխարողացն. իսկ հեռի կատարումն՝ որ է զէ մեռանիլն, կատարեալ է, որք մեռանին մարմնով ընդ դէմ ցանկութեանց աշխարհիս. իսկ և ս հեռագոյն՝ որ նմանութիւն իւրեանց այ, նոցա է որք մարտիրոսութեամբ և չարչարանօք նմանեցան խաչին քրիստոսի. և նոքա կարեն՝ նմանիլ աստուծոյ. ըստ այնմ՝ լաւ է չարչարանացն կցորդք եմք, և փառացն հաղորդ լինել լոց եմք.

Չորրորդ՝ զի հուպ կատարումն որ է մեռանիլ, հասարակ ժողովրդեանն է. իսկ հեռի կատարումն՝ որ է զէ մեռանիլն, քահանայից է, որեն նժանեալ հրեշտակաց. իսկ և ս՝ի հեռագոյնն՝ որ է նմանութիւն ճշմարտութեան և միանձնացեալ լոյս.

Հինգերորդ՝ հուպ կատարումն որ է մեռանիլն, քահանայիցն՝ որ գկարդ մեռեալ լուծ ածան առաքեալքն ձեռնադրութեան. յորոյ վերայ առաքեալ անդիձք, յորոց վիճակն պատանք է, որ ըմբռնեալ կապեալ է և ծածկեալ, և վերջ վարշամանին՝ որ պերճանէ կապեալ. և է որպէս մեռեալ մարմնով, և կենդանի հոգւով. իսկ հեռի կատարումն՝ որ է զէ մեռանիլն, եպիսկոպոսաց է որք են ձեռնադրօղք քահանայից.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ՝ Հուպ կատարումն Ծառայական սիրոյն՝ որ մեռանիլն, որ մեռուցանէ զանձն՝ ի հոգւոյ երկիւղէն տեառն, զոր ծառայեալ ամենայն մեղաց և սատանայի, և արժանաւորի մաքրութեամբ ծառայել քրիստոսի. իսկ հեռի կատարումն՝ որ է ըզ մեռանիլն, վարձկանական սիրոյն է. որ նախ վատահի՝ ի գործել այգին առաքինութեան, և ապա հեռի կատարումն. ՚ի՛ չետ կատարման այգւոյն՝ առնէ զերեկոյին կենաց իւրոց մինդ մի դանէկան. իսկ և ա՛ ի հեռագոյնն, որ է որդի խաչման սէրն. զի ամենայն օրդի հարստատ ընծայութիւն հոգւոյն զոր ըստ չինքն. որ է նմանութիւն ՚ի այ. ՔՈՒԹԵՐՈՐԴ՝ հուպ կատարումն որ է մեռանիլն, յարմարի մարդոյն, մեռուցանել զանձն ՚ի մարդի. իսկ հեռի կատարումն՝ որ է զի մեռանիլն հոգւոյն, որ միշտ կենդանի է, և ոչ ինչ վայելէ ՚ի մարմնականացս. այլ հեռի է ՚ի մարմնականացս, և կատարումն ունի զպատկեր բակուցն այ. իսկ և ա՛ ի հեռագոյնն. այսինքն միտքն՝ որ վերանայ միշտ առ ած և պայծառանայ լուսով նորին. վասն որոյ ասէ պաւղոս՝ նորոգեցարուք ՚ի նորոգութիւն մտաց ձերոց.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ՝ հուպ կատարումն երեանաւորին. իսկ հեռի կատարումն վայելմանաւորին. իսկ և հեռագոյնն տարիքաւորին. որք են հոտատակ հաստատացեալք, և ճշմարտութիք, և կուսանք.

ԻՆՆԵՐՈՐԴ՝ հուպ կատարումն է պղծութեան, և հեռին խոստովանութիւն. իսկ և հեռագոյնն

ապ

ապաշխարութիւն ։

Տասնեւրորդ՝ հուպ կատարումն պահքն, իսկ հեռին ազօթքն. իսկ ևս՛ի հեռագոյնն ողորմութիւն որ յերկինս գանձէ ։

Ա յտքիկ այս քան ։

Դարձեալ զի ասէ՝ և ոչ պարզաբար հեռի, այլ ևս՛ի հեռագոյնն. որ ոչ ևս է քան զնա անդր ։ Ի՞նչ այս ևս ըստ տանն կէ րպի ։

Նախ՝ զի հուպ կատարումն, որ՛ի ծառայութիւնն այ կատարեալգործէ, իսկ հեռի կատարումն, որ ըստ նմանութեան պատկերասկզբութեանն այ կատարէ ։

Երկրորդ՝ զի հուպ կատարումն արարածական կատարումն է, որ՛ի մեզ գործի. իսկ հեռինն արարչական կատարումն է որ յայ նե րգործի ։

Երրորդ՝ զի հուպս ելական կատարելոյն նմանի առնէ զմարդ. իսկ հեռի կատարումն, յանելականն էին նմանութիւն կատարէ զմեզ ։

Չորրորդ՝ հուպ կատարումն, որ զերբութիւնն կատարէ՛ի մեզ, որէ ենթակայ իշխանութեան, իսկ հեռի կատարումն զծածկին իշխանութիւնն նե րգործէ՛ի մեզ, որ ստորոգի՛ի վերայ սրբութեանն. իսկ իթէ սրբութիւնն լուծանի, իշխանութիւնն քարձուի. որպէս սպիտակութինն որ՛ի վերայ ձեան նմանեալէ՝ որէ սառուցեալ ջուր. իսկ իթէ ջերմութեամբ լուծանի սառուցմունքն, և՛ի հալիլ ձեան, սպիտակութիւնն քառնայ՛ինմանէ. այսպէս՛ի քառնալ սրբութենն՝

քարձի իշխանութիւնն ըստ դիմիսեայ ։
Հինգերորդ՝ հոգւոյ կատարումն է ամենայն քրեգործութիւն . իսկ հեռի կատարումն յորժամ առնու զիմիսարէնն յայ գանազան պակաս ։
Վեցերորդ՝ հոգւոյ կատարումն որ աստ չարչարանօք նմանի քրիստոսի . իսկ հեռի՝ ըն անդ նմանի փառացն ։
Եօթներորդ՝ հոգւոյ կատարումն որ աստ արժանաւորին, այն է կերեցի մտանել, և այն ի քեռն է լանել, և այն ի սեղան տեառն պատարագել . իսկ հեռի կատարումն զի ոմանք չեն ըրկինս է լանեն և ոմանք չերկինս է ըրկնից ի նն ըքին կողն վարդապետին . և ոմանք ի սեղանն հայրական ։
Ութերորդ՝ հոգւոյ կատարումն խոկումն սրբութեաց, և տենչումն առ ած . իսկ հեռի կատարումն, նե րգործական առաքինութիւն ։
Իններորդ՝ հոգւոյ կատարումն քարոյական առաքինութիւնքն, որ պահեն իւր զարդ արե քարեգործութիւնք . իսկ հեռի՝ կատարումն տնտես ական և քաղաքական, որ պայլ նման իւր առնէ . որպէս ասէ պաղս՝ նմանեցաք ինձ եղէ րուք, որպէս և ես քրիստոս ։
Տասներորդ՝ հոգւոյ կատարումն հոգեւոր առաքինութիւնքն . այսինքն՝ հաւատն, յոյսն և սէրն . իսկ հեռի կատարումն մակաստացական առաքինութիւնքն . այսինքն՝ խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն, զի այս չետոյ ստացմամբ ընդունին . իսկ քնականք հոգւոյն, զոր ոմանք չեն զրկեցեալ

Իբ այս քան առ այս ։

Բան . Քանչէ սահման չէմոփօլիէն նռռուելիան այ ըսր կօրոլաթիան Տարփան 74 . 21 ։

Լէ . Նախ՝ զի ունի մարդս կարողութիւն նմանելոյ այ . այսինքն՝ զի ըստ պատկերի այ ստեղծեալ է , և ըստ պատկերակցութեան կարողէ նմանիլ նախատիպին ։

Էրկրդ՝ զի ասաց Ած , արասցուք մարդ ըստ պատկերի և ըստ նմանութեան մերում . արդ զայս նմանութիւնս որ նախ ունէը , կարողէ որ վերծանին առանայ ։

Էրրորդ՝ զի առէ ըստ կարողութեան մարդ կան , զի ի միմանէն այ կարողացաւ մարդն լինիլ նմանն այ , զի մի շունչ եղև յերկուսեանն . այսինքն յԱծ և յադամ ։

Չորրորդ՝ ըստ կարողութեան մարդկան , զի ինքն Ած վկայեաց՝ թէ եղև ադամ իբրև զմի ի մէնջ . ապա ուրեմն գոյ հնար նմանիլ ըստ վկայութեան այ ։

Հինգերորդ՝ զի գոյ երեք գոյաւորութիւն ի մարդս . այսինքն հոգի՝ միտք՝ և մարմին , նմանեալ երից միականին նախատիպին իբրև ։

Վեցերորդ՝ զի Ած մարդ լինել լոյեր , նմանեալ մարդկան և զմարդս նմին իբր առնել քննութեան նակցութեամբ . վասն որոյ մարգարէ անայ պղատան՝ գիտութեամբ զլինել ըն մարդն նման այ . վասն որոյ և մարգարէն ասէ՝ անդ եղեն ազգ ազգ տեառն . այսինքն՝ անդ ի բեթլհէմ զէհէմ , ազգ մարդկան՝ ազգ քէ այ եղեն ծննդեամբն քէ

որպէս

որպէս և քոնն իմաստասէրքն ասացին՝ [illegible]
և ազգ իսկ եմք նմա ։

Յօթներորդ՝ զի և աւետարանչին յօհաննէս ասէ՝
տեսանել լոց եմք զնա դէմ յանդիման որպէս և էն,
և նման նմա լինել լոց եմք • այսպէս և սա ասէ ։

Ութերորդ՝ զի ասէ պետրոս վասն անճառական
շնորհին՝ [illegible] քանուխթեանն, որ ի վերէ քան զմանն ։

Իններորդ՝ կարողութեան մարդկան, զի որքան
կարեն՝ այնքան նմանին ։

Տասներորդ՝ զի որքան զանազան ջանան՝ այնքան
զանազան նմանութեանն հասանին ։

Մետասաներորդ՝ զի իմաստութիւնն ըստ կարո-
ղաճ մարդկան առնէ նման • իսկ անճառական
շնորհն՝ ըստ կարողաճ այ առնէ զմիգնման իւր ։

Երկոտասաներորդ՝ զի ըստ առաքինութեան նը-
մանի մարդն այ • վասն որոյ ասէ պաղտս՝ մեք զմիտս
քրիստոսի ունիմք • և նման նմա լինել լոց եմք ։

Երեքտասաներորդ՝ զի ասէ տէրն, եղէ լուք կա-
տարեալք՝ որպէս և հայրն ձեր երկնաւոր կատա-
րեալ է • զի [illegible] հնար նմանիլ այ ոչ
ասէր զայս ։

Չորեքտասաներորդ՝ զի ասէր տէրն՝ որ ուտէ
զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ, նա յիս բնակէ
և ես ի նա • և յայտէ զի ամենայն որ չէ
միանայ նմանի այ ։

Հնգետասաներորդ՝ զի ասէ ես և հայր իմ առ նա
եկեսցուք, եւ օթևան առ նմա արասցուք • և

յայտ

յայտէ զնա ծ յանմանն իւր ոչ բնակի, այլ՝ ինամանն
ձէ շտասանե բորդ՝ զի ասէ ուր եմն եմ, անդ և
պատշտնեայն իմ եղիցի • և յայտէ զնմանն առ
նմանն դատակիր, ՚ի յանմանէն փախչի • ըստ
այնմ՝ լծէ հոգին սուրբ փախչի ՚ի նենգաւոր է•
այսինքն՝ ՚ի նենգաւոր մարդոյն ։

Եօթ նետասանե բորդ՝ զի ասէ՝ լծէ ոլ սիրէն զնա՞
սիրես այի ՚ի հօրէ իմմէ • և յայտէ զնմանն զնմանն
սիրէ, և ոչ զանմանն ։

Ութ նետասանե բորդ՝ գիտացէս իմաստասէրն նմանէ
այ երիւք իրօք • այսինքն՝ քաոսեան, և գիանա-
կանաւն, և կատարելեան • այսպէս և պա-
տգօս ասէ վասն քաոսին՝ մեք գիտացէ ՚ի ոչնիմք •
իսկ վասն գիտաւծ եան ասէ՝ հաղորդապետ եմք
խորհրդոյն այ • իսկ վասն կատարուծ եանն ասէ՝
ամի կարող եմք այնու որ պատգոյն զնա ՚ի քէ յա ։
Իննետասանե բորդ՝ զի քանս յուսանէ, զնմաստա-
սէրն նման այ դոլ • այսինքն՝ զնա ծ իմաստասի-
քաւծ իւն է և սէր • իսկ անուն սորա իմաստասէր,
որպէս այսպէս ըստ անուանն սորա հաղորդի էուեն
այ • այսինքն՝ իմաստուծ եանն ըստ տեսականին,
և սիրոյն ըստ գործնականին ։

Իսկ քսանե բորդ՝ զի ասէ սատօմոն ոչ գոյ սիրէ ծ,
քանզ զայն որ յիմաստուծ է բնակի • և դարձեալ
զնա ինքն ասէ՝ ես ՚ի խորհրդեան բնակիմ • ապա
ուրեմն ծ զնմանն իւր սիրէ, և առ նմանն բնակի•
պարտէս լայն որ ՚ի յաչսն միաւորի առնմանն իւր ։

Ա յսքան առ այս ։

Հարց

Հարց ։ Ջ ինչ՞էր որ ասեն հակառակքն ։ ըէ ոչ
կոչ ի՛նաւթա է։ ն արդեւ նորա գալոյ՝ նմանել ։ ։ չի էութիւն
։ և նորոյ շնաչանէ ։ 74 ։ 22 ։

Պէս ։ Լսան քան երկու պատճառի ասէ՝ ձչ
կարէ նմանիլ մարդն աստուծոյ ։

Ա՛ռաջին՝ զի ։ անեղական էութիւն է, իսկ մարդն
եղական ։

Երկրորդ՝ զի ։ յոյս է, և մարդն ՛ի հողոյ ։

Երրորդ՝ զի ։ արարիչ է, և մարդն արարած ։
որպէս կասէն առ քրստոս ։

Չորրորդ՝ զինա տէր և ։ թագաւոր ։ իսկ մարդն
ծառայ և հնազանդեալ ։

Հինգերորդ՝ ։ ։ իմանալի է, իսկ մարդս զգալի ։

Վեցերորդ՝ զի ։ ամենայն էակաց անապատրե-
լի է, իսկ մարդն ՛ինչ ։ տեղիս պարտաւոր է ։

Եօթներորդ՝ զի ։ միանգամայն յամենայն տե՛ղիս
լինի, և չիւր այլ ոտանն ոչ պատի, իսկ մարդն
երբեմն ասոս և երբեմն անդ ։

Ութերորդ՝ զի ։ է ստուրբ սրբութիւն անց, իսկ
մարդս մեղաւք յղացեալ, և ախտի ծնունդ ։ վասն
որոյ ասէ մարգարէն՝ անօրէնութիւն ։ ամբ յղացաւ ։
Իններորդ՝ զի ։ յաւիտենական է և անվաղճան,
իսկ մարդս ժամանակեայ և մահկանացու ։

Տասներորդ՝ զի ։ իշխան է մահու և կենաց ։
իսկ մարդս ՛ինչ ըբոյ գրաւեալ մահու և կենաց ։

Մետասաներորդ՝ զի ։ ապատէ չամ լծոյ, իսկ
մարդն ՛ինչ ըբոյ լծոյ է արարածական, և ծառայա
կան, և տկարաբեր եաս, և ։ ։ և մեղաց ։

Երկոտասաներորդ՝ զի ած ամենայնիւք կուռա-
րեալ է. իսկ մարդս լիթե բակստար, կամ ամենա-
ին անկոստար։

Երեքտասաներորդ՝ զի ած պատճառէ. իսկ մարդս
պատճառել չ՚ի նմանէ։

Չորեքտասաներորդ՝ զի ած անկարօտէ յամե-
նայնէ. իսկ մարդս ամենայնիւք կարօտ։

Հնգետասաներորդ՝ զի ած զանազան շնորհաց բա-
խիղէ. իսկ մարդս միոյ շնորհի հասուիք ընդունէ։

Վեցտասաներորդ՝ զի ած ամենաւարիչ է. իսկ
մարդն ոչ բաւարի, այլ չար. ըստ այնմ՝ ապրեա յա-
զիս տէր՝ ի մարդոյ չարէ։

Եւ այլ ևս տէրն ասէ՝ դուք որ չարքդ էք, գիտէք
զպարգևս բարիս տալ որդոցդ ձերոց և այլն։

Եօթնետասաներորդ՝ զի ած ամենիմաստ. ըստ
այնմ՝ ած իմաստութիւն է հիմունս երկրի, պատ-
րաստեաց. դարձեալ իմ հանճար և իմ
իմաստութիւն. և դարձեալ ած գիտութեանց
տէր ած պատրաստէ. իսկ մարդն նախ տգէտ
և յետոյ մոռացօղ։

Ութետասաներորդ՝ զի ած ամենակարող է. իսկ
մարդս ամենայնիւք տկար, ՚ի նմանէ ըմպեալ
ցաւոց գրաւեալ։

Ինն և տասներորդ՝ զի ած զամենայն զոր կամի
առնէ. ըստ այնմ՝ զամենայն զոր ինչ կամեցաւ և
արար. իսկ մարդ՝ ոչ ի՛ զոր կամի կարէ, այլ
և զոր ոչ կամի ոչ կարէ։

Քսաներորդ՝ զի ած անսահմանելի է. իսկ մարդս ՚ի
նեղ

ներքոյ զանազան սահմանի մեղաց, և տգիտութ֊
և այլայլութեանց, և մահու։

Քսան և միե տարդ՝ զի ած ամենայն էիցս բարձ֊
րացրէ՛ի ծայրագոյնն, որ նստի յերկինս երկնից
ընդ յարևելս. իսկ մարդ տեսակագոյն տեսակէ,
և՛ի ներքինն տարր հողոյ քնակեալ. ըստ այնմ՝
խոնարհեցեն մինչև՛ի հող անձինք մեր, և ե՚։
Քսան և երկուք տարդ՝ զի ած անայլայլելի է. ըստ
այնմ՝ դու նոյն իսկ ես և տարք քո՚. իսկ մարդս
բազում և փանտալան կերպիւ ունի այլայլութիւն.
վասն որոյ ասեն՝ ոչ կարէ մարդ նմանիլ ոչ։
Էարդ. Զինչ է որ ասէ թէ՝ ոգոյ եւ ոչ զանազան
է՝ այնոցիկ և կոփաբերութիւնքն չունեալ գոն 75. 5։
Պէտ. Ոչ յայնքան է. նման՝ զի որպէս այլ է եւ
չերմին, և այլ է եւ թիւն ցրտին. այսպէս և
կատարմունքն, զի չերմութիւն հրոյն զկարծ֊
րութիւն երկաթի լինն հալէ որպէս ջուր. իսկ
ցրտութիւն զլոյծ ջրին սառուցանէ կարծր
որպէս զերկաթ։
Երկրորդ՝ այսպէս և դեղքն մահ գործէ. իսկ
դեղքն կենդանացուցանէ։
Երրորդ՝ այսպէս մեղքն՛ի յանդունդս չարչա֊
րէ զմարդն. իսկ արդարութիւն՛ի յերկինս
հանէ, և փառօք վարդարէ։
Չորրորդ՝ զի որպէս այլ է արմատեննու ծառն,
և այլ գղձորին. այսպէս և այլ է կատարումն.
այսինքն պտուղք նոցին։
Հինգերորդ՝ զի որպէս այլ է ներկ օձին, և այլ

կար

կարմրին • այսպէս և կատարումն , նա և առնէ գկատարն , և նա կարմիր ։

Հարց • Զինչ է որ ասէ՝ առաջաւ էին ըստ ժամանակի նախընթաց ասէ առաջնոյն ձևոյ զնշանագրէն = յ 75 ։ 15 ։

Պե • Նախինքն՝ լծէ ոլքան և դանակի նման ասի իր իրի • այսինքն՝ ըստ երկուսեան և դանակի ։ Նախ՝ որ էութիւն էութեան նմանի • և երկրորդ՝ զի քնութիւն քնութեան նմանի ։ և երրորդ՝ զի անձն անձին նմանի • չորրորդ՝ զի զօրութիւն զօրութեան նմանի • հինգերորդ՝ զինեն գործութիւն նե գործութեան նմանի ։

վեցերորդ՝ զի անուանմբ նմանին • եօթնե րորդ՝ զի արարկութեամբ նմանին • ութերորդ՝ ըստ սկզբանցն նմանին • ինևե րորդ՝ ըստ կատարանց նմանին • տասնե րորդ՝ որ ըստ նիւթն նմանին • մետասանե րորդ՝ որ ըստ տեսակին նմանին • երկուտասանե րորդ՝ որ ըստ պատկերին նմանին ։

Եթէ պիտե լիէ զի ի զգալիս , ամենայն զգալիքս նման են միմեանց ։

Նախ՝ ըստ էութեան զի ամենայն ինչ էութիւն են , և ի միասին եղականք են ։

Երկրորդ՝ ըստ քնութեան , զի ամենայն քնութիւն տնկոց և կենդանեաց • ամենայն քնութիւն զնբ նմանին ծնանի ։

Երրորդ՝ ըստ անձանց , զի ամենայն ինչ իր առանձնաւորութիւ՛ն՝ յատկացեալ են ի միմեանց ։

Չորրորդ՝ ըստ զօրութեան , զի որպէս հատն ցորենոյ ունի զօրութեամբ զհասկն առ ինքն ։

այսպէս և ամենայն ծառ, ունին զօրութիւն ամբ
պտուղս առ ինքեանս: և ամենայն կենդանիք
ունին զօրութիւն ճնանել յոլ ինամեն:
Էինգերորդ՝ ըստ նեղգործութեան, զի օրպէս
աչքն տեսանէ: այսպէս և ունկն լսէ, և ձեռն
գործէ: այսպէս և հողն քաւսացանէ, ջուրն
աճեցուցանէ, օդն սնուցանէ: այսպէս ոչ բաղդն
տաշէ, սղոյն կտրէ: զի ամենայն ինչ ունի էու
թիւն, և զօրութիւն, և նեղգործութիւն:
Վեցերորդ՝ ըստ անուան, զի ամենայն ինչ իւրք
և անուն:
Յօթներորդ՝ ըստ օրակութեան, զի օրպէս այն
ծաղիկն ունի գոյն, և հոտ, և համ: այսպէս
և միւսն, և այլն ամենայն, և պտուղք:
Ութերորդ՝ սկզբանցն, այսինքն զի օրպէս ծառն
'ի հողոյն է բուսեալ: այսպէս պտուղն 'ի ծառոյն:
այսպէս և ամենայն սկսեալք յիւր սկզբանցն: և
ամենայն պատճառեալք 'ի նախապատճառէն:
Իններորդ՝ ըստ կատարմանն, զի ամենայն ոք առ
կատար սակաւ սակաւ աճմամբ հասանէ 'ի կատարումն:
այլ և ամ իր ըստ տեսակին իւրում ունի զկա
տարեալ նմանութիւն:
Տասներորդ՝ ըստ նիւթոյն, զի ամենայն գոյացեալքս
'ի չորից նիւթոյ են: հնչաւորք և անշունչք:
Մետասաներորդ՝ ըստ տեսակին, զի ամենայն
անհատ զիւր տեսակին նմանութիւն ունի:
Երկոտասաներորդ՝ ըստ պատկերին, զի 'ի նոյն
տեսակաւոր պատկերք անհատին նման են միմեանց

և աննման են • այսինքն՝ նման են ըստ քնութ֊
նակցութեան , իսկ աննման ըստ անջատական
պատահմանցն ։

Ոչ յարիկ այսպէս ։

Իսկ թէ յայտցանէ որո՞վ իբիք նման ասի մարդ ու ։
Ըստ պատճառի՛ ըստ մետասան կէ բայլին ոչ
ասի նման , այլ ըստ ե րկոտասանին ։

Նախ՝ ըստ էութեն ոչէ նման , զի ած անե գական
էութիւնէ և լոյս • իսկ մարդն ե գական և հող ։

Երկրորդ՝ ըստ քնութեան , զի նա անմարմին
քնութիւնէ • և սա մարմին՝ որպէս ըստ անձին ,
զինա անպատրագրելիէ • իսկ սա պարունակե լի ։

Երրորդ՝ զի ըստ անձանց , զի ամենայն ինչ լե ր
առանձնաքնութեամբ յատկացեալքեն ՚ի մի֊
մեանց • իսկ որ ե րրորդ ութիւն և լեք անձնա֊
ւորութիւնէ և մի քնութիւն ։

Չորրորդ՝ ըստ գործութեն , զի նա անքաւաղէ ,
և արարչագործ գործութիւն • իսկ մարդս տկար
և չկարէ արարել ։

Հինգերորդ՝ ըստ նե րգործութեն , զի նա զե ր֊
կինս և զե րկիր և զլոյս արար • իսկ մարդս ոչ
ինչ յայտցանէ կարէ գործել ։

Վեցերորդ՝ ըստ անուանն , զի նա է ած որ էն ,
այսինքն որ միշտ կ է • իսկ մարդս նախ ոչ էր՝
և յետոյ ոչ լինի , և այժմ որ կայ՝ ոչ միապէս
կայ • բայց այլայլէ միշտ՝ հատակաւն և ըստ այլ
պատահմամբ , և ոչ ինչ որպէս և էրն ։

Եօթներորդ՝ ըստ որակութեան , զի որակ ասի

յաճ. քաղցրութիւն է, և բարութիւն, և գիտութիւն, և կարողութիւն, և անմահութիւն. և այսքիկ բնութիւնս ամենեցունց յաճ, և ոչ սատահականն որոկութիւնք որ առ մեզս գան. այլ և այնպէս ոչ գան առ մեզ, որպէս առ յաճ։

Հաւժ եօրդ՝ ըստ սկզբանցն, զի նա անսկիզբն է և ոչ յեռոյ սկսեալ. իսկ մեք սկսեալք ի նմանէ։

Իննե րորդ՝ ըստ կատարման, զի նա կատարեալ է էութիւն եամբ և քնութիւն եամբ, և ամենակատար, և ամենայնի կատարիչ. այլ և ոչ ումնի կատարած կենայ։

Տասնե րորդ՝ ըստ նիւթոյ, զի նա օտարէ ի տարրական հիւլէ ոյ, այլ արարիչ հիւլէ ոյ. իսկ մեք տարրականք և հիւլէ ականք։

Ի ե տասանե րորդ՝ ըստ տեսակի, արդ առ յաճ սեռ ասի յաճութիւնն. իսկ տեսակ է րիք սնձնաւորութիւն. իսկ անհատ իւրաքանչիւրքն, հայրն և որդին և հոգին սբ. և արդ՝ ըստ տեսակին է րեք անձնաւորութիւնքն համագոյքեն, և համաքնութիւն, և համազօր. իսկ տեսակ մարդկան՝ յետ և յառաջագոյն, և յորժամ յետինն ծնանի, առաջինն վաղճանեալ լինի. այսպէս և իւրաքանչիւր անձն. նախ սնկականն գոյանայ, և յետ քան սուրբ ապա զգայականն, և յետ քառասուն սուրբ ապա բանականն. և ոչ եմք համազօր, զի երբեմն պզտնամք, և երբեմն տկարանամք. այլ և ոչ համաքնութիւն, զի ոմն մեռանի, և ոմն կենդանի, և երբեմն այլ։

Ա. Երդ՝ ըստ այսքան ե դանակիս, ոչ ասի նման մարդն, բայց այսինքն ե ըկատասանե ըերդ ըստ պատկէ րին, և յարացուցին. որպէս ասէ ինքզ յաւաջիկայդ։ Ջոր և ըստ քան կե րպի վանականի պատկե րն յարացուցէն, որպէս ուսցին յաւաջիկայդ։

Ա յսքան առ այս։

Հարց. Ըստ քանի՞ կե րպի ասէ պնմանուԹի իւնն, առ միմեանս։

Պե. Ըստ չորս կե րպի ասեն՝ պնմանուԹի իւնն առ միմեանս. այսինքն։

Նախ՝ որ մին որակն՝ ի մին տեսակն հաւասար լինի բոլոր անհատից, որպէս ե Լծ էօպայիքն նմանին միմեանց ըստ սեաւ գոլոյն. և ամենայն կարաբ նմանին միմեանց, վասն սպիտակ գոլոյն. կարաին մեծ հաւէ որպէս զոչխար ու, և բովանդակ սպիտակ որպէս ձիւն, և լինի՝ ի ծովն գե ղեցկուԹեայ։

Երկրորդ՝ նման ասին, յորժամ մին տեսակն յե րկու որակ լինի, այսինքն՝ չե րմուԹ իւնն՝ ի պղպե ղն. այսինքն՝ ի տաքդե ղն, զի ե րկու տեսակ ք են պղպե ղն. մին սև որպէս բոլոր հունդ, որպէս մանանե խ փոքր սե րմն՝ զոր Ֆլֆլ կոչեն. իսկ միւսն սպիտակ կոճէ, տակռի՝ զոր գնճուպիլ կոչեն, և սպիտակ պղպե ղն, և սեաւն նման ասեմք միմեանց վասն չե րմին. բայց սևն առաւել չե րմուԹեան սպիտակն։

Եւ տես պէ ոչ միայն զերակն ասի նման, այլ և ըզչե րմուԹ իւնն, որ այլ և այլեն որակուԹ եամբ։

Իրրորդ՝ նման ասէ, յորժամ զանազան տեսակս երեւին, որպէս հաւատայն և աղաւնին, ըստ զանազան որակէն նմանին միմեանց, որ ունին զոյն սպիտակ, և սև, և խառնաշ։ հաւատայն քարկ աղաւնին է որէ մեծ քան զաղաւնին։

Չորրորդ՝ նման ասէ զպատկերն, և յարատոյցն։ արդ յարատոյցն նախատիպն է, որէ մարդն։ իսկ պատկերն որ նման է մարդոյն, որ յորմէն նկարեն կամ՝ ի ծուռման, կամ՝ ի փայտ։

Եւ արդ՝ որպէս պատկերն ոչ է նման յարատուցին, քայց միայն զձևոյ նմանութիւն ունի, և ոչ զէութիւնն։ այսպէս և մարդս՝ ոչ նմանապէս ասի նման։

Հարց։ Ըստ քանի՞ կէ լոյն զանազանի պատկերն ի յարատուցէն։

Պէտ։ Քսան և մի կէ բայիւ զանազանին։ այսինքն։

Նախ՝ զի մարդն զգայուն է, զի զգայ զ ջերմն և զցուրտ և զայլն։ իսկ պատկերն անզգայ է։

Երկրորդ՝ զի մարդն շնչաւոր է, և նա անշունչ է։

Երրորդ՝ զի մարդս ունի հինգ զգայարանք, և գործ զգայարանացն։ իսկ պատկերն զգայարանս ունի, այլ ոչ ունի զգործ զգայարանացն։ զի աչս ունին և ոչ տեսանեն։ ականջս ունին և ոչ լսեն։

Չորրորդ՝ զի մարդն կենդանի է և բանական, իսկ նա ոչ կենդանի, և ոչ բանական։

Հինգերորդ՝ զի մարդն ունի, հոգի՝ միտք՝ և մարմին։ իսկ նա ոչ այսպէս։

Վեցերորդ՝ զի մարդն աճէ հասակաւն, իսկ նա

ոչ ածէ ՚ի հասակն ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդն այլայլութիւն ունի ։ այսինքն՝ նախ մանուկ, յետոյ պատանեակ, յետոյ երիտասարդ, յետոյ ալեխառն, յետոյ ծեր ։ իսկ պատկերն նոյնպէս ինայ որպէս էրն ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդս ունի վեց շարժուն ։ այսինքն՝ ՚ի վեր ՚ի վայր, յառաջ յետ, յաջ և յահեակ ։ իսկ նա ոչ՝ այլ անշարժ ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի պատկերն այլ օտար ենէ տկայ ունի զգոլն իւր, և ոչ կարէ պատիլ ՚ի նմանէ ։ իսկ մարդս՝ ինքն տու ինքն ունի զգոլն իւր, և ուր կամի երթայ ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդս ձեռագործ է, իսկ նա ձեռագործ մարդկան ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդս զինանն իւր ծնանի, իսկ նա ոչ այսպէս ։

Իւրքանչիւր որդ՝ մարդս կարող է զբազում յայն պատկերացս նկարել և այլ զանազանս, և դարձեալ չնջել և այլ նկարել ։ իսկ նա ոչ կալէ մին նման իւր նկարել ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդս յետ եղծանելոյն դարձեալ նորոգի յարուցեալ ամենն ։ իսկ նա յետ եղծանելոն, այլ ոչ գոյանայ ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդս ուտէ և ըմպէ և զարդարի հանդերձիւ, և վայելէ զաշխարհս ։ իսկ նա ոչ ունի յայսցանէ ։

Իւրքանչիւր որդ՝ զի մարդն յորժամ գովեմք զնա ասարի, և՝ինա խատիլն տրտմի ։ իսկ նա ոչ այսպէս ։

Ել շտապանե բորդ՝ զի չորս տարե ըքս որ առ մեզ
են, ոչ են որպէս զանշուշչ տարե ըք, այլ զգայ-
ուն և կենդանի • իսկ նա նայն է որպէս տարե ըքս
արտաքին ։

Իւժն և տանե բորդ՝ զի մարդ կամ կենդանի
կամ մեռեալ լինի, իսկ պատկե րն ոչ կենդանի,
և ոչ մեռեալ • զի ոչէր կենդանի որ և այժմ
մեռեալ կոչի ։

Ուժ և տանե բորդ՝ զի մարդ կարող է առնել
քարի կամ չար • իսկ կուռք հե լժանոսաց, ոչ
քարի կարեն առնել՝ և ոչ չար ումեք • և այս
ամենայն է՝ի դէմս կռոց հե լժանոսաց ։

Ինն և տասն բորդ՝ զի գոյ պանպանուժիւն՝ի
մէջ պատկե րացն, և՝ի մէջ այլ պատկե րացն չբջ •
զի ամենայն տեսակաց անդատաք զնոյն բնուժիւն
ունին՝ որ ինչ հատարակաց է տեսակին • իսկ պատ-
կէրքն ոչ այսպէս • զի ամենայն պատկե ըք ան-
շուշնչէ և անկենդան • իսկ ոմանք զկենդանուց
գործ ցուցանեն • ոգ պատկե ր խաչե լոնն քե,
իբրև՝ի տուն քաղաքի ֆռանկաց • զի յորժամ
հրէայքն խոցեցին զկողն, որպէս՝ի կենդանուց
ջուր և արիւն բղխեաց • և բազում կաղք և
կոյրք և հիմանդք բժշկեցան, և ճառագայժ ե-
ցաւ որպէս զարեգակն ե րէք պատկե րին • և
ամենայն հրէայքն հաւատացին՝ի քրիստոս • զոյս
չորս հրաշս արար զայն փրկչական պատկե րն ։

Քսանե բորդ՝ զի և տիրամօր պատկե րն որ յե-
րուսաղէմ, որպէս կենդանի լուսաւ զաղաչանս

մեր

մարիամու եգիպտուհւոյն , և որպէս կենդանի ձայն եւ՛ի պատկերն, և եբաց զփակեալ դուռն պաճուճին , և որպէս կենդանի ճանապարհ եցոյց նմա • գնալ՛ի յայնկոյս յորդանանու ։

Զսան և մի երդ՝ զի ամենայն պատկերահանք զոր ինչ կամին նկարեն • իսկ պատկերահանքն աբգարու լծ ագաւորին՝ ոչ կարացին նկարել զպատկերն քրիստոսի ։

Եւ դարձեալ յորժամ աղաչեցին զնա , առեալ գկտաւն և էած ի երեսաց իւրոց , և նկարեցաւ ՛ի նմա պատկերն ճշմարիտ • զոր բերեալ առ աբգար՝ բժշկեց զնա ՛ի ցաւոց զօդի գոլոյն ։

Եւ այսպէս աննման են միմեանց , պատկերք մեղցն , և անսրբոցն ։

Եւ այսպէս՝ որպէս սրբոց պատկերքն նման են կենդանեաց , այսպէս և սուրբքն նման են նախատիպին իւրեանց այ • իսկ անսուրբքն ՛ի մարդկան է , ոչ նմանին այ • որպէս և պատկերքն ոչ նմանին յարացուցին ։

Ա յաքան առ այս ։

Ջարց • Երդ՝ չորս ազգ ասաց զնմանութիւն ։ այսինքն՝ երեք որակացն , և մի զպատկերն , և զկ յարացոյցն , վասն որոյ ըստ որակութիւն եանցն ոչ ասաց զմարդն նման այ • այլ որպէս պատկերն և յարացոյցն , զի բանականութիւն իւն , և գիտութիւն , և կարողութիւն էքն • որակութիւնքն ՛ի մեզ և յաճ ։

Պէս • Վասն երկու պատճառի • նախ՝ զի մարդս էութեամբ և բնութեամբ ոչէ նման այ , այլ

մարդն որպէս պատկեր ըն և յարատեցին ։
Եւ զարձեալ՝ պէ կրկին է յատկութիւն պատկերին , զի արքայն ամենեցան նախատպին , զի ինքն գործ կենդանւոյ ցուցին պատկերքն որպէս ցուցաւ ։ այսպէս և ամենայն սուրբք նմանին այ նախատպին իւրեանց ։ իսկ որպէս այլ պատկերքն անշունչք գոլով ոչ նմանին յարատուցին ։ այսպէս և ամենայն անսուրբք ՚ի մարդկանէ ոչ նմանին այ ։ որպէս ասէ՝ ամենայն անօրէնք ոչ ինչ են և ոչ ինչ հաւասարեցան նմա ։ և վասն այս պատկեր և գործ ասացեալն ետ օրինակ , և ոչ զորակն ։ Ասաց ։ Հուպ և հեռի կատարումն՝ լաւ է մուտանել և գէ մեռանիլ ։ և այլ ուր մեկնէ ինքն զինքեան ասելով՝ իմաստասէր ոչ ասեմ ես զոգնագէտն , և ոչ զայն որ բազում բանս կարդայէ ՚ի քերան առնուլ ։ այլ զայն ասեմ իմաստասէր որ մեռուցանէ զանձն ՚ի մարմնի , և զմարմինն ընդցանկութեանց աշխարհիս ։
Նորէ՝ մեռուցանել՝ զկենդանի իրն ասեն , իսկ ախտ մեղաց ոչէ որպէս կենդանի իր , այլ աղտեղութիւն է ։ վասն որոյ պարտէր ասել՝ լաւ է սրբել զանձն ՚ի մարմնոյ , կամ մաքրել զմարմինն ՚ի յանձնէ ։ այլ անյարմար լաւ ոճի որ զանկենդանն մեռուցանել ասէ ։
Պէս ։ Այնչ անյարմար զոր ասէ , այլ խորհրդով և խորին բանս ծանուցանէ մարդկան տեսութ ։ Եւ զկենդանի իւն բանիս , սուրբն Նեբրսէս յայտնէ ասելով՝ զանկենդանի իւնն անցանի , և որդն ոչ

մեռանի, այսինքն՝ յորժամ ցանկութիւն եամբ գիճ-
ախտութիւնն անցանէ ՚ի մարդոյ , յայնժամ
յայն ախտին՝ անքուն որդունքն ծնանին ՚ի հրե-
ղէն գետն , և յետոյ լափող լինին գործողին :
որպէս եւայի ասէ՝ հուր ին նոցա ոչ շիջանի և որ-
դն նոցա ոչ մեռանի : զոր և տէրն ասէ՝ լալ
աչօք և կրճել ատամանց , ե խաւարն արտաքին :
այսինքն՝ լալ աչօքն ՚ի հրոյն լինի , և կրճել
ատամանցն ՚ի սառնամանեացն : և այսէ զի յա-
րաժամ սառուցմունքն անտի կապմին , և յոր ժամ
վառին ՚ի սէր ցանկութեանց ախտին՝ ա տի
քորքոջքի նոցա հուր գէ հենուին , և անդր ել ցան-
կութեանց ախտին անքուն որդունքն ծնանին :
վասն որոյ ասէ՝ ցանկութիւնն անցանի և որդն
ոչ մեռանի , և խաւարեալ հոգւոյն մեղաց :
խաւարն արտաքին կապմի նմա : վասն որոյ ասէ
պղտոն՝ մեռուցանել վճռող՝ կենդանի որդ անցն :
իսկ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւնէ նմանութիւն
ոչ ըստ կարողութեան մարդկան : այսինքն՝ զի
նա էական պատկերէ : իսկ մեք պատահական
պատկեր : դարձեալ նա նոյնութեան պատկեր :
իսկ մեք նմանութեան : դարձեալ նա ե նախա-
տիպ յարատեւին : իսկ մարդ ներարեալ ըստ պատ-
կերի նորին նմանութեան և այլն : որպէս և
դլուխ ալէ քան մեզ ՚ի վերոյ :
Հարց . Ջինչ է որ ասէ՝ բանդ որոշ կէպպանդ
ոչ այնոյն , նոյնքր կէպպանդ և կոպպալ նմոպաէլն
բանդ էլնոս այսոքնոս ոչ այնոյն կէպպանդ՝ քոչնոան ,

պէս. Ասյսինքն՝ զի կենդի տկայ երիցս նմանուցանէ զեդ աճ՝ ի քնութիւն. զիսոհեմութիւն, զաղերիութիւն, զողջախոհութիւն. խոհեմութիւնդ նենդի տկայ է գիտականին. իսկ ողջախոհութիւնդ նենդի տկայ է, որով տեղեակ բարուցն. իսկ արիութիւնն նենդի տկայ է կատարելոյն. վասն որոյ և արիութիւնն նենդի տկայ էր՝ կատարեալն ասել. այսինքն խոհեմութիւն և անն և ողջախոհութիւն, զի մի ծայրիւ գիտականին ընդունէ, և արիութիւնդ՝ ի կատարումն նուիրէ. և միւս ծայրիւն զողջախոհութիւնն կալեալ, զտեղեկութիւն բարուցն՝ ի կատարումն նուիրէ արիութիւնդ և ոչ թոյլ կոյս տենչալ.

Դարձեալ՝ երիք նենդի տկայ եդ աճ՝ ի հոգին, զնուիրական առաքինութիւնն. այսինքն՝ զհաւատոյն, զյոյսն, և զէրն. զի հաւատով զնուիրականութիւնն ընդունեմք, իսկ յուսովն զկատարելոյն, զի յուսով կատարին գործքն. իսկ սիրովն զբարին ընդունեմք. զի սէրն բարի է և սիրող բարւոյն. Դարձեալ՝ այս երիւքս նմանեցան առաքեալքն այ. այսինքն՝ բարեաւն, զի ասէ պետրոս՝ մեք զիմս քրիստոսի ունիմք. իսկ գիտնականաւն զի ասէ՝ հաւատացեալք եմք խորհրդոյն այ. իսկ կատարեալսն զի ասէ՝ յամենայնի կարողք եմք այնու, որ զօրացոյցն զիս՝ ի քրիստոս յիսուս.

Ա յաքան առ այն.

Հարց. Զինչ՞ է որ ասէ՝ լեր ի պատ[illegible]

[illegible]

Գլ. Լսան զի ազատ զանազանութիւն իւն գոյ անկատարն, ըստ իրին, և ըստ անուանն, և ըստ բանին։

Եւ նախ՝ ըստ իրին, այսպէս զի նախ անկատար ասի՝ որ ոչ ծանիցէ պայմանութիւն իւն իւր. այլ տգէտ գոլով իմաստուն կարծէ զինքն, և մանկ գոլով առաքինի կարծէ զինքն, և տկար գոլով զօրեղ կարծէ, և սպիտ գոլով քնութեան ճարտասան կարծէ. այնպիսին լցեալ է յիմարութիւն, և ոչ գոյ տեղի իմաստութեան, և ոչ գոյ նմին ճարակ ուղղութեան։

Երկրորդ՝ անկատար, զի գոյ այնպիսի անկատար որ ճանաչէ զպայմանութիւն իւն իւր. բայց ոչ կալէ ուղղել զինքն, այնպիսին նեղ բնէ և ժերծէ ճշմարտութեան. զի ճանաչէ զառնան և զերծան։

Երրորդ՝ գոյ անկատար, զի գիտէ զպայմանութիւն իւր, և տանչէ զինքն մինչև ուղղեսցի. այնպիսին ասեն՝ թէ որ գիտէ զչարն անձին, կատարեալ իմաստութիւն է։

Չորրորդ՝ գոյ և այնպիսի անկատար, որ ոչ թէ միայն լքէ ի տգիտութեան իւրում, այլ և հակառակի և վճռի ընդ կատարելոյն. որպէս կախարդն սիմոն՝ ընդ առաքեալսն պետրոսի և պաղսոսի ի հռոմ. այսպէս և հրէայքն ընդ քէ։

Ա յսքան ըստ իրին։

Իսկ ըստ անուանն անկատար։

գ[illegible]ան՝ զի ամենևին ոչ լինի մնան քարոզ, կամ
գիտութիւն ի նմին, որպէս ստուգապէս քայց
միայն չարեաց գիտութիւն։

Երկրորդ՝ անկատար, որ լծերի լինի քարոզն առ
ինքն և ոչ յլով. զի ամենայն ինչ ուսանի կիսատ,
և անկատար իսկ։

Երրորդ՝ անկատար, զի զոր ինչ և առնէ անկա-
տար լինի. այսինքն՝ լծէ պահք առանց սրբութ-
իւն՝ լծէ աղօթք միտքն սրբութիւն առ աՀ
ոչ իսկ՝ լծէ ողորմութիւն ի ցոյս մարդկան լինի։
Չորրորդ՝ անկատար, զի ոչ այնպէս առնէ զքա-
րին՝ որ առնու յոյժ գիտութեամբն կատարումն պատ-
կաց, այլ այնպէս կատարէ առ որս ասէ ած՝ լսէ
դու ընդէր քեզ պատմես զարդարութիւն իմ կամ
առնուս զուխտ իմ ի բերան քո։ Զի դու ա՞յ
ՀՃ դարձեալ՝ որպէս առ երեմիաս ասէր՝ զինչ
օգուտ իցէ քեզ աղաչել, և ինձ ոչ լսել։
Հինգերորդ՝ անկատար է, որ զինչ և սկսանիցի
դարձեալ լծողն և խափանի ի յոյժ բան. և զայն
և՛ս լծողն և խափանի յոյժ բան. և ոչ գոյ ի
յսկսելոցն ի կատարումն ածէ, այլ զօրկի յերկ-
րաւորէս և յերկրաւորէն. զի զայս ելծող և զայն
չէառ։
Վեցերորդ՝ անկատար, այսինքն այն՝ որ ոչէ հա-
սեալ ի չափ հասակի. որպէս ասէ՝ մինչև հաս-
ցուք ի չափ հասակի կատարման քրիստոսի. այնպէս
և որ յետ մկրտութիւն ուրանայ՝ անցեալ զչափն.
վասն որոյ ասէ՝ լաւէր լծէ չէր քննաճ ծանուցեալ

զար

զարդարութեանն ճանապարհ, զոր Թէ ծանիցեն
և յետս կացին ի տուրք պատճիրանէն որ նոցա
աւանդեցաւ. այսպէս ուսումնականին որ դեռ չէ
առեալ զկարգ քահանայութեանն է անկատար,
և որ առեալ է և Թողեալ և նա անկատար։

Ա յսքիկ ըստ անուանն։

Իսկ ըստ քառին՝ վե ասեմ անկատար։
Նախ՝ վե անն բացբառականէ, որպէս ասէ՝
անսուրբ, անբարի, անկատար։
Երկրորդ՝ անկատար, այսինքն ոչ Թէ անՁք եմ,
անբարի, անկատար. այսինքն՝ որպէս մոռանալով
վինքն սատանայի ասելով՝ տար վես ըստ կամաց
քոց ուր և կամիս։
Երրորդ՝ անկատար, այսինքն՝ անկայ ի հնարհաց
և ի փառաց և անկայ ի փորձու Թի իւն. և տար
վես ըստ կամաց քոց։
Չորրորդ՝ անկատար, այսինքն՝ կայսր մ ոչ ունի
առ քարին, այլ տար. այսինքն տար՝ հեռի ասէ.
ըստ այնմ՝ Թէ դնաց ի տար տչիարն, այսինքն՝
հեռացաւ ի քարոյն առ դիմակ նորին ի չարն.
վասն որոյ ասի անկատար։
Հինգերորդ՝ անկատար, այսինքն՝ անկա տար,
վի նուն և մնան լծակից են միմեանց. որպէս ա-
սել՝ անբարիշտ և ամբարիշտ, այսպէս և այս.
որպէս ասէ՝ ամ կա տար, այսինքն՝ ես կամաւ
իմով վես քո կամաց եմ տուեալ սատանայ, և կա-
ղաչեմ զի յաջողեսցես ինձ ի չար. ամ կա տար
վես, և ձե առ ամենայն չարիս. որպէս և տրար

յոյս

յաւելանոս՝ զոր տարան դիւթքն՝ի տրիփոնի ծա-
ղին, որ քնակարանէր դիմաց. այսպէս և ամենայն
անկատար սակ՝ ոչ բանիւք, այլ ամենայն յօժա-
րութիւքն. այսպէս ասեն՝ կամ տար կին՝ի չարն։
Հարց. Զինչ է որ ասէ «չէ նմա ցեղ անհիւ ձեռս
և զեփանիոս նոլէան 78. ։ վասն է որ զգետնա-
կոխն յիշէ, և ոչ զայլ յատկութիւնքն մարդկան.
կամ վասն ի՞նչ ցեղ անմահիւ ասէ, և ոչ զայլ
յատկութիւնքն այ։
Պէտ. Վասն հնգետասան պատճառաւի։
Նախ՝ զետնակոխ, զի մարդս որ ոչ կարէ բաժ-
ակալ՝ի դեմնէ կանգուն մի, զի ամրդ կարէ
պճղայինն գիտել. որ քան զերկինս՝ի վեր ճղ։
Երկրորդ՝ զի մարդս երկրակոխ է և իւր ցեղին
նման, այսինքն անբանից երկրակոխաց, զի նոցա
նման է յղութեամբն՝ և ծննդեամբն՝ և մարմ-
նով՝ և մահուամբ, և կերակրով։
Երրորդ՝ զի երկրակոխն երկնակոխին ոչ նմանի,
որպէս և սողունք ոչ նմանին թռչնոց, և ոչ ցա-
մուքայինքն ջրայնոց։
Չորրորդ՝ երկրակոխիցն միտք, ոչ կարէ քան
զատեղն՝ի վեր՝ այլ բան իմանալ. զի հոգին
կցեալ է ընդ մարմնոյն՝ի ձեռն ընչից, և միտքն
կապակցեալ է ընդ հոգւոյն։
Հինգերորդ՝ երկրակոխ, զի ամենայն մարմնաւոր
բարութիւնս որ կերկրէ գոյանան, սոքա կա-
խեալեն զմարդ. զի առանց այ ոչ գոյ ապրիլ,
վասն զի մարդիկք պտոյտ իմանան կեանք, լոյս
և

և վայել չուիթիւն ։ որպէս և է իսկ ։

Ի ՀԱՑԵ ԸՆԴՐԴ՝ զի արտաքին տարեքն որ պատեալ են զՔեզ, ոչ լիզուաւն արտաքոյ նոցին այլ իմն էուէ իմանալ ։ այլ զոր ինչ իմանամք զնմանութիւն՝ նոցին կերպիւն իմանամք, զի զոր ինչ աչքն տեսանէ՝ ամ տարրական է ։ և միտքն նոցին նմանութիւ եամբ իմանայ զանենայն ինչ, զի քան զարեգակն՝ այլ առաւել պայծառ ինչ ոչ իմանայ ։ և քան զդ այլ պարզ ինչ ոչ իմանայ, լիթ է և հուրն պարզ քան զդ ։ զի զոր չէ տեսեալ աչօք, ոչ կարէ կերպարանել մտօք ։ վասն որոյ ասայ տէրն ս՚ Նիկոդիմոս՝ եթէ զի երկրաւորս ասացի ձեզ ոչ հաւատայք, զի՞ երդ եւթէ երկնաւորն ասացից ձեզ հաւատայցէք ։ և եցոյց լիթ է զոր ինչ ոչ են տեսեալ աչօք, ոչ կարեն հաւատալ ստօք ։ և դարձեալ վասն երկնային քարեացն ասէ՝ զոր ունքն ոչ տեսա, և ունկն ոչ լուաւ, և ՚ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ զոր պատրաստեացոյց ած սիրելեացն իւրոց ։ Արդ՝ եթէ զպատրաստեացն վասն մարդկան ոչ կարէ իմանալ ։ իսկ զպատրաստօղն նոցին որ այլ գերադոյնէ զի՞ արդ կարէ իմանալ ։

Եւ զիս ընդրդ՝ ե երկրակոխ, այսինքն՝ զի այս չորս հիւթիւքս որ ՚ի մեզ կոխեն զմեզ ։ այսինքն՝ զի հողն ծանրանալ տայ և վայրաքարշ առնէ ։ իսկ ընդ ջրոյն բազ ջախոհութիւն լինի և աղտեղութիւն, և կու բացուցանէ զմիտն ։ իսկ ընդ օդոյն դիւրաշարժ լինիմք, և ոչ կարեմք հաստատ կալ ՚ի վերայ բանին ։ իսկ ընդ հրոյն շարժիմք

'ի բարկութիւն, և բարկութիւն եան սխտեան կու-
բացուցանէ զիմտքն. վասն որոյ ասէ տաղաւնն՝ լծէ
չարութիւն անպգամութիւն եան՝ շ լացուցանեն զը-
միտքն, և յածուցին չարութիւն եան խուճապէ ըն-
միտս. և այսպէս ոչ լծ ողջն զառ 'ի վեր ըն-
լծանալ մտացն։

Ոլծ եղորդ՝ երկրակոխ, զի տնկականն կոխեալ
գազայականն զանազան ցանկութիւն եամբ իւրով. և
ոչ լծ ողջ զգալապէս հաստատուն լմնանալ զերն։
Ինն եղորդ՝ երկրակոխ, զի գլուայականն որ գազա-
նականն 'ի մեզ, կոխեալ է զբանականն անբա-
նութիւն եամբ, և զգալեացս տայ ցանկալ. խոս-
փանեալ զնոցանականին զօրութիւն։

Տասնեղորդ՝ երկրակոխ, զի արտաքին տասն
զգայութիւնքս՝ կոխեալ են զնե բսին տասն զգայ-
ութիւնքս հոգւոյն. այսինքն՝ զբիտնականն, և
գկենդանականն։

Մետասանեղորդ՝ գետնակոխ, այսինքն՝ զի չե րկ-
բաւեալ տեսութիւն եանցն չար կոխիմք. այսինքն՝
այլոց պատկեր և գործ, և փառք, և ինչ.
պատրեալ կոխեն զմեզ, և գե րեն զաչն հայե-
ցողին՝ և ոչ տան իմանալ զնմանալին։

Երկոտասանեղորդ՝ երկրակոխ, այսինքն՝ ցաւք
և հեծութիւնք, և պատահմունք փորձութիւնք
չերկրէ. կոխեն զմեզ, և ոչ ոք է որ ապատ գո-
լով պարզապէս իմանայ զբանն։

Երեքտասանեղորդ զի ասէ՝ չեղ անմահից ձեռք,
և գետնակոխից մարդկան. այսինքն՝ զի այլ և

եր կրորդնացին, և այլ որ ՚ի գեղ երգման կոխի ՚ի հողոյ։
Զորեքտասանե րորդ՝ եր կրակոխաց մարդկան։
այսինքն՝ զոր եր կիր ՚ի հող դարձուցանէ, և զայ
մեծայն տարերքն յիւրն տայ։ ըստ այնմ՝ Թէ ընչէ
՚ի նմա հողմ ոչէ և ոչ ևս երևի տեղի նորա։
յայնժամ ծով ձեաց որ նման լինի այ։
Հնգե տասանե րորդ՝ եր կրակոխաց մարդկան,
այսինքն՝ զոր յետ Թողմանն ամենայն մարդիկ կո
խեն զգեր երզմանն։

Ա յսքան առ այս։

Հարց. Զինչ՞ է որ ասէ՝ Թողլ այլեքայէ ա յ
քէն, և այլ ա՛ի Ղեւպ. 78.9։ Ի՞նչ զանազանին
՚ի միմեանց։
Պէս. Ա յսինքն է՝ զի ամ քննութիւն զբարին,
որպէս արեգակն զլոյս։ իսկ մարդս ընդունա
կութեամբ որպէս օդն, զի ընդունակութեամբ
ունի զլոյսն և ոչ քննութեամբ։ վասն որոյ վո
փոխի ՚ի լոյս և ՚ի խաւար, ՚ի ջերմ և ՚ի ցուրտ։
այսպէս և մարդս երբեմն չար և երբեմն քա
րի լինի։ իսկ այ էութիւնն բարի է, և ոչ կարէ
փոխիլ ՚ի բարւոյն։ եր կրորդ՝ զի ամենայն բա
րութիւնք ՚ի նմանէ են։ և երկրորդ՝ զի կարօղ է
զչարն ՚ի բարի դարձուցանել, և զմահն ՚ի
կեանք և այլն։
Հարց. Ի՞նչ զանազանի գիտութիւնն այ, և գի
տութիւն մարդոյ։
Պէս. Տասն կէ րպիւ զանազանին։ այսինքն։
Նախ՝ զի ամ միշտ գիտէ, և երկրորդ՝ զամն գիտէ։

եր

երրորդ՝ համանգամայն գիտէ. չորրորդ՝ զի ոչ է
ժամանակ յորում ոչ գիտէ. հինգերորդ՝ զի զան
ցեալն գիտէ. վեցերորդ՝ զի և զկանուխ երեւելն
գիտէ. եօթներորդ՝ զի և զնոր ինչն գիտէ.
ութերորդ՝ զի և զծածուկսն գիտէ. իններորդ՝
զի զանգործն գիտէ. տասներորդ՝ յոր ինչ փո
խել լոգէ մարդ նախ յառաջագոյն գիտէ։
Իսկ մարդ՝ նախ զի յառաջագոյն ոչ գիտէ. երկրորդ
զի յետոյ մոռանայ. երրորդ՝ զի ուսանել լավ գիտէ.
չորրորդ՝ զի մանուկն նախ զօրութիւն եամբ գիտէ,
զի կայ զօրութիւն գիտելոյ ՚ի քնութիւնն. և
յետոյն զգործութիւն եամբ ուսանի. հինգերորդ՝
զի մտամբք գիտէ. վեցերորդ՝ զի միահամուռ
ոչ գիտէ, այլ յայսմ ժամանակի զայս ինչ գիտէ.
և յայլում ժամանակի զայլ ինչ. եօթներորդ՝ զի
անցեալ ժամանակին որ նախ քան զինքն էր ոչ
գիտէ. ութերորդ՝ զի և զկանխագետ երեւելն ոչ
գիտէ. իններորդ՝ զի զծածուկն ոչ գիտէ.
տասներորդ՝ զի յառաջ քան զփոխիլ իրին ոչ
գիտէ, այլ յետ փոխելոյն գիտէ։

Ջարդ. Ջ ինչ է կարողութիւնն այ, և մարդոյ։
Պէտ. Նախ՝ զի նա կարող է յամենայնի. երկրորդ՝
զի զամենայն զոր ինչ կամի կարող է առնել, և որ
կարէ կամի. երրորդ՝ այլայլել կարող է զամենայն
ինչ. այսինքն՝ զի զանձրև ՚ի տուր դարձուցանէ.
որպէս աւար սոդոմայեցւոցն. իսկ զհուրն ՚ի ցօղ
փոխարկեաց երից մանկանցն. այսպէս զջուր
ծովուն, որպէս քարեայ պարիսպ կանգնեաց յոյս
կոյս,

կոյս և յայն կողս. իսկ զքառրեայ պարիսպն երիքսուն
ոտպէս զՋուր էհեղ. այսպէս և մի և նոյն օդն,
ամենից լոյս էր և ամենից խաւար յիգիպտոս. այս-
պէս և գկենդանիսն՝ ի ժահ դարձոյց յարուցեալ լոյն.
և այլ այսպէս։

Բան. Արէք կարծրանալն և փոփոխումն որ առնէ ջրհել.
և ոչ գիտեմ էնոպես չնշանն և զշունն ասէ էրաց 79. 21։

Բան. Ասոյց փարախապետն ոմանք ասելով՝ երբ արհա-
ձիաց զշուն չինասիրասիրելոյն է նմանութիւն ասէ զփա-
ղաշխարհ նշդեան 79. 26։ Ընդհակառակն՝ ծ է այլ
կարդալ եմք զգիրն այդոստանի, և այդ ոչ
գոյ գրեալ. բայց՝ ի քէն ասես զայդ, և դու
քեզ քեն բնաբանես եդեալ. և դու զնոյն ի մէնէ
ըստ յամաց քոց. բայց պղտոն չէ ասացեալ զայդ։
Ե. Ընդհակառակն՝ զի ոմանք՝ ի վեր է բևեռիժ բանին
կարդան, և ոչ իմանան զծածկեալն՝ ի նմա.
վասնորոյ առէր տէրն՝ ոչ գիտէք զգիրս և ոչ զզ-
զօութիւնն որ՝ ինոնա. այսինքն՝ զի նոր օրէնքս
՝ի մէջ հնոյն ծածկեալ կայր. այսպէս և ամենայն
իմաստք ծածկեալ կան՝ ի մէջ բանից. վասն որոյ
ասէ սաղմոսն՝ ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ.
այսինքն՝ զի՝ ի մէջ իմաստութիւն է զանազան խրատք
գան. և դարձեալ ասէ՝ իմանալ զբանս հանճա-
րոյ. այսինքն՝ հանճար վճռոյ՝ ի բանէն, իմաստ
կայ՝ ի բանումն, քան զոր՝ ի վեր է բևեռիժն ասացք.
իսկ պարզամիտն ոչ տեսանէ զծածկեալն՝ ինոնա.
Զոր օրինակ լծէ ոք առիւծ՝ լծէ այս հողմա-

ար

արձաՇ և ասկի գան, և յայն ինչ քարուամ հուբ կայ
ծանկ ալ • իսկ տգէտն յանդիմանէ՝ լեհ է սուտ է
զոր ասես • բնտայամ օրինակն և հակառակքն
ասեն լեհ է ա՞ր ասաց պղտոն զայդ սահմանդ •
իսկ փիլիսոփայն որ տեսանէ զծածուկ հանճարն
՛ի մէջ իմաստից • ցուցանէ արդեամբք զբանն՝
լեհ է ՛ի լեզուա տրամանքանուլեհ եանն • այսինքն՝
՛ի բեմատացուլեհ եան, քանզի անդ առ լեհ էոդ ո֊
րոս ոն ե ակռաչափ առնե լոյ զխոսս ասէ՝ այսպէս •
Բան • [illegible] Լէ • այսինքն՝ ոչ գոյ հնար ՛ի ժէնչ՝ կորուանել
զչարն • այսինքն՝ գոյ առնել զառունկն ոչն ոչ
պառնկեալ, և պապանուՇն ոչ պապանուլեհ իւն, և
զուրացուլեհ իւնն ոչ ուրացուլեհ իւն և այլն •
Եւ լեհ է ոք ասիցէ այն գոյ հնար առնել զայդ,
զի լեհ էպէտ ուրացուլեհ իւնն չարէ • այլ նոյն ու֊
րացուլեհ իւնն յորժամ հրաժարի ՛ի սատանայէ,
և ուրանան զսատանայ և զամենայն գործ • ասէ
՛ի բարի փոխեցաւ ուրացուլեհ իւնն • այսպէս և
պապանուլեհ իւնն չարէ • քայց որ պապանէ պախան
՛ի մարմնի, և մեռուցանէ զնէն ՛ի դէմ յանկու֊
լեհ եանց աշխարհին • ասէ ՛ի բարին փոխե֊ցաւ
չար պապանուլեհ իւնն • այսպէս և պառնկուլեհ իւնն
չարէ, քայց որ ՛ի տարին մի անգամ մերձաւորն
ցանն արդէնուլեհ եանն՝ այս քարի է • ըստ այնմ՝
լեհ է որ ըստ քնուլեհ եան գործէ ոչ մեղանչէ •
Ասեմք՝ լեհ է այս ուրացուլեհ իւն և պապանուլեհ իւն
այլ տեսակ եղև, և ոչ յիւր տեսակն, զի այն է

ուրացուԼի իւն որ ՔՀշմարիտն ուրանայ • իսկ որ
զդաւանեալն զուտ ուրանայ , այլ իմն է • այս
պէս և սպանուԼի իւն այն է, որ կԷուԼի ՔՀ կենդա
նին սպանանէ • իսկ ախտն և կամուտ և օտարէ
՛ի բնուԼենէ , և չար ախտն ոչէ քնուԼեամբ
իր և էուԼեամբ, այլ պակասուԼի իւն բարւոյ •
իսկ զայն իմն՝ որ պակասուԼի իւն բարւոյ է , և
պակասեցուցիչ բարեաց • զնա պակասեցուցանէ,
ոչ ասի սպանուԼի իւն • որպէս և ՔՀ եսայեան ըզ
մահ և բարի ՝ն եղև, և կեցուցիչ կոչեցաւ • այսպէս
և այս • իսկ օրինաւոր ամուսնուԼի իւնն այլէ , և
յաճախ պտղակուԼի իւնն այլ • և զպտղակուԼին և
զամուսնացեալն ոչ զոյ հնար ՛ի կատուԼի իւն
փոխարկիլ • վասն որոյ ասէ՝ ոչ կորընչիլ չարեաց
կորուստուԼի իւն զոյ • այլ և չարն ըստ իրին ոչ
կարէ կորուսանել զ չարուԼի իւնն որ յինքն • որ
պէս խաւար ոչ կարէ լոյս դառնալ , ԼՀ եպէտ և
հալածի ՛ի լուսոյն • այսպէս չարն բարի ոչ կարէ
լինիլ • այս նիկոլաոսոյ հերձուածն է , որ ասացին՝
ԼՀ ՔՀ զչարն և զԼեղքն ետարձ յաշխարհէս ,
և այժմ զոր ինչ մեղանչեն՝ այլ ոչէ չար • ապա
ԼՀ մեղքն դեռևս մեղք պիտ է եթարձ ՔՀ • և
այս չար հերձուածէ • ապա վասն էր ասէ տէրն՝
ապաշխարեցէք • և պողոս ասէ՝ ԼՀ կամակոր
մարդ ոք մեղանչեցէ յետ ընդունելուԼեան դի
տուԼենէն , այնու հետև չէ պիտոյ վասն մե
ղաց պատարագ , այլ ահեղ սպասուԼի իւն դա
տաստանին և նախանձ հրոյ • այլ զոր ՔՀ է եարձ

դու-

գու մի նոր կրկնել։ ապա թէ ոչ, պարտական
եղեր անմահին մնոճանին, որ վասն մեղաց մե-
ռաւ, և այ արեանն, զոր վասն մեղաց էհեղ։
վտարոյ ասէ՝ ոչ կարընչել չարեաց կարողութիւն գոյ։
Բան։ Քանչ հալածակ ընդ բարւոյ գալ հալածողն 80։6։
Լճ։ Ո՛չ ասէ պարզաբար՝ թէ չարն հակառակ է
բարւոյ, այլ թէ ինն բարւոյ։ այսինքն՝ զի զոր
ինչ մարթաւորք բարւոյ թէն գոյ, նոցա ոչ հա-
կառակի չարն։ այլ և չարն՝ ի նոցունց ծնանի։
իսկ որ ասէ՝ ինն բարւոյ է հակառակ։ այսինքն՝
որ այլ ինն է ճշմարիտ բարին, իսկ որ ասէ՝ հար-
կաւորի։ այսինքն՝ ի հարկաւոր պիտոյիցն գոյանայ
չարն։ այսինքն՝ յաւելուած լրման ենթ չափաւորին։
Բան։ Եթէ ոչ ա՝ ի քնաւէ չէ՝ էղէլ 80։7։
Լճ։ Այսինքն՝ զի ած լոյս է, և խաւար նմա ոչ
եղև հաւասար։ այլ հալածի խաւարն՝ ի լուսոյն,
և չարն՝ ի բարւոյն։
Բան։ Անչ ջայ նահնաղաւ ընուչէանէ 80։8։
Լճ։ Այսինքն՝ զի յորժամ մանն կոխեաց զ քնու-
թիւն, յայնժամ ամենայն չարք և ապականու-
թիւնք կարացին իշխել և կոխել զ քնութիւնս։
Դարձեալ զի և ինքն մանն չար է՝ որ անկաւ՝ ի
վերայ քնութեաս, և եկամուտ եղև՝ ի քնութիս։
Բան։ Չայ փէչաճ չէջաքէէչ՝ ի հուչէ 80։9։
Լճ։ Այսինքն՝ զայս քնութիւն յորս մանն ոտ-
նիս եգիտ, ընդ նմին և ամենայն ապականութիւք,
որ արբանեակ և ընտանիք են մահուան։ ընդ-
նմին տեղեաց՝ ի մեզ։

իսկ մրկէս գոյանալ մահն • այսինքն է՝ զի նախ
լծ ողու զօրէնսն և անօրէն լինի • և ապա յա
այնր՝ մեղքն ծնանի • վասն որոյ ասէ յակոբոս՝ ո է
անօրինութիւն յղացեալ զմեղս ծնանին , և մե քն
կատարեալ զմահ ծնանին • և այսպէս սկսաւ ի
յադամայ , զի նախ եւթ ողջ պատուիրանն այ , և
ապա մահագաւ քնութիւնն • վասն որոյ ասէ՝
պայս տեղեաւ շրջաբերի ի հարկէ • այսինքն՝
զի ի հարկաւոր պիտոյին ծնանին , այս ամենայն
կարիքեն մեզ • վասն որոյ ասէ մալգալէն՝ փր
կեա զնս ի մերձաւորաց իմոց ։
Յհան • Վասն որոյ պարտ է քահանայ անբիծ շնա
գործան 80 • 10 ։
Լճ • Էինգ իրաց պարտականեմք ասէ՝ այսինքն
նախ՝ պարտ է քանալ , ըստ այմ՝ լծ է քանայու
րուք մտանել ընդ նեղ դուռն ։
Երկրորդ՝ պարտ է փախչիլ , որպէս ասէ պողոս՝
փախերուք ի պոռնկութէ և այլն • և մալգալէն
ասէ՝ փախիր և լծ ալիր առ ժամանակ մի ։
Երրորդ՝ զի ասէ՝ աստուստ , այսինքն՝ յայս ապա
կանուլծ եանցս որ կայ ի քնուլծ իննս • վասն որոյ
ասէ տէրն՝ օն արիք գնասցուք աստի ։
Չորրորդ զի ասէ՝ անդր , այսինքն՝ որ անդր է և
հեռւի ի չարէն • այսինքն բարին՝ որ դիմակ է
չարին և հեռւի է բարին քնուլծ եամբ ի չարէն ,
որպէս լոյսն ի խաւարէն ։
Հինգերորդ զի ասէ՝ վաղագոյն պարտ է փախչիլ •
այսինքն՝ կանուխ և վաղագոյն պարտ է փախչիլ ,

քն ոչ հասանի չարն ի մեզ, և զարձեալ զվաղ-
գոյնսն զոր ունէաք ի դրախտին պանմեղուլթիւն,
և պնմանուլթիւն պատկերակցուլթեանն այ :
Եւ այս էր ծածկեալ սահմանն ի բանն պղատոնի,
զոր ի լոյս էած դաւիթ փիլեսոփայն . զի յոր-
ժամ ջանան և փախչին ի չարէն, և զոր վաղ-
գոյնն ունէաք պնմանուլթիւնն՝ այնմ նմանիմք .
այս է նմանուլթիւնն այ ըստ կարողուլթ մարդկան :
Հարց . Զինչ է սահման նմանուլթեանն այ :
Պէս . Ինչ է՝ ըստ պղատոնի սահմանեաց ասելով,
իսկ նմանուլթիւնէ՝ սուրբքն, և արդարն գոլ
հանգերձ խոհեմուլթեամբ :
Հարց . Վասն ընչ ասէ՝ Էնէ ոչ սահմանէաց չինոսոփացւոցն,
այլ չէխոսոփն ի էպիկուր 80 . 15 :
Պէս . Ասէ փիլոսոփոսն ի չարեաց ոչ այլ ինչէ,
եթէ ոչ իմաստասիրուլթիւն . զի իմաստասիրու-
լթիւնէ՝ որ մեռեալ լուլթիւն գործէ ախտիցն, և
նայն է իմաստասիրուլթիւն . ապա յայտէ զի պղա-
տոն զնմաստասիրուլթիւն սահմանեաց ասելով
զի ոսփոսոն ի չարէն . իսկ ասելովլթէ զվաղ-
գոյն՝ զնմանուլթիւնն այ ասաց :
Եւ զարձեալ սահմանեաց զնմանուլթիւնն այ
ասելով՝ զբն և արդարն գոլ՝ հանդերձ խոհեմուլթ-
Հարց . Վասն ընչ ասէ՝ չէսրս աստչնոպնիանն նախապացական,
այլնդս՝ չոհէնոպնիանն, չոլնիանն, չոչքնոհոպնիանն,
և չորքսորպնիանն 82 . 4 :
Պէս . Վասն տան պատճառի :
Նախ՝ զի բանական առաքինուլթիւք հոգւոյն .

ածային առաքինութիւնքն են • այսինքն՝ հա
ւատն , յոյսն , և սէրն • զի վասն պատկե րակցու ե՛ն
այ ունի հոգին բանական զաստուածային առաքինութիւնքն ։
Իսկ այս որ ըստ եռամասնեայ գոլոյ հոգւոյն •
այսինքն՝ բան , ցասուցին , և ցանկութիւն • և
հետևի բանին խոհեմութիւնն , և ցասմանն ա
րիութիւնն , և ցանկականին ողջախոհութիւնն •
որպէս գործիք նոցին՝ զի բանն խոհեմութեամբ
զարդարի , և ցասուցին արիութեամբ , և ցան
կութիւնն ողջախոհութեամբ • վասն որոյ մակ
բերական ասի , զի հետևեցան մասանց հո
գւոյն • և ՚ի վե րայ առաջինն առաքինութեանն
սա կրկին առաքինութիւն լինի • վասն որոյ մակ
բերական ասին ։

Երկրորդ՝ զի նախ մնկականն գոյանայ յարգանդ
մօրն , և ապա զդայականն , և ապա բանականն •
այսպէս և ող ջախոհութիւնն մնկականին է՝ որ է ցան
կական • զի ցանկայ կե րակրի և աճի և ծե րանալ
Իսկ արիութիւն զդայականին է , այսինքն՝ զի
արիապէս գան զդայարանքն աւե լի քան ըզ
մնկականն ։

Իսկ խոհեմութիւնն բանական հոգւոյն է , զի
նա ունի վիմացականն ։

Իսկ արդարութիւնն է թէ ամենեցեա՛ւ ՚ի նոսա ,
զի կողմունք նոցա անիրաւութիւնք են , վե րինն
և ներքինն • իսկ միջինքն արդարութիւն է կոչին , և
զի տաքա ՚ի մնկականէն և ՚ի զդայականէն գոյանան •
վասն որոյ մակբերական կոչին հոգւոյն ։

Երրորդ՝ մակստացական, այսինքն՝ զի մանուկն յորժամ ծնանի, ոչ ունի պատա՝ն ներգործութիւն։ այլ ջրութեամբ ունի, և յետոյ ներգործութիւն ստանայ՝ի կատարեալ հասակին։

Չորրորդ՝ մակստացական, զի բնական անբանիցն է այս. զի առիւծն արիէ, և ուզտն խոհեմ, և տատրակն ողջախոհ, և արագիլն արդար։

Ասէ՝ որ ինչ անբանիցն բնականէ, նոյն մեզ ստացական կոչի բանականացս։

Հինգերորդ՝ մակստացական, զի նախ՝ի դրախտին բնական ունէաք զայսոսիկ, և յետոյ բարձեալ յետ մեղանչելոյն. այսինքն՝ զի նախ խոհեմութեամբ պատուէր զպատուիրանն, և արիութեամբ պահէր զօրէնսն, և ողջախոհ միտք պահէր, և արդարութեամբ կայր՝ի կամս Աստուծոյ. իսկ յաւտելպտղոյն չիմաբեցաւ՝ի խոհեմութեանն, զի ոգիք ըմբռնեալք՝ի մեզս մտաց և ս անկանին. և ծուլացաւ՝ի պատուիրանապահութեանն փոխանակ արիութեանն, և գողջախոհ եղև որկրամոլութեանն. և անիրաւեցաւ առաջի, կոխեալ լուզնրամանս Աստուծոյ, և այսպէս բարձաւ՝ի մէնջ չորս առաքինութիւնքն. վասն որոյ՝ի կրկին ստանալն, մակստացականն ասի։

Վեցերորդ՝ մակստացական, այսինքն՝ զի ամենայն ոք վասն երամանեայ գործոյն՝ ունի զայսոսիկ. բայց վասն մարմնական մոլութեանս փոխեալ է, այլ յորժամ գան յուղղութիւն՝ վերստին ստանան. վասն որոյ մակստացականն ասին։

Ի՞ր ինչ ընդդէմ՝ զի Թէպէտ զբռնութեամբ գոյ ի մանուկն, այլ յորս վարժին՝ այն առաւել ասէ ի մարդ. այսինքն՝ զի ոմանք յիմաստասիրութիւն վարժեալ առաւել խոհեմութիւն ինոսա. իսկ այլք ի մրցմունս պատերազմի վարժին, առաւել արիութեամբ. իսկ ոմանք ի սրբութիւն վարժին առաւել յոյժ ջախջախութիւն. իսկ ոմանք հրաժարին յանիրաւ գոլոյն, յաւելուածութիւն ինոսա. վասն որոյ մանկտացական կոչին, զի զորս որ ստանան՝ զնոյն ունին։

Ուրեք ընդդէմ՝ մանկտացական, այսինքն՝ զի այս չորս առաքինութիւնքս հետևին միմեանց, և միոքն զմիւսն ստանայ. այսինքն՝ զի ոչ ջախջախութիւնն հետևի խոհեմութիւն. այսինքն՝ զի գիտել զպատճառն Թէ վասն անառակ միախնել լոյ, պարտէ ոչ ջախո՛ լինիլ. և հետևի նման արիութիւն, որով կարէ ստորադասել զախտն. այսպէս և յորժամ խափանին հետ շտախտութիւն արդարք կոչին. այսպէս հետևին միմեանց սոքա, այլ և ստանան սոքա զմիմեանս. այսինքն՝ զի որպէս ցուցաւ ոչ ջախո՛ն ի հարկէ և խոհեմ՝ նա և արի, նա և արդար. այսպէս և որ ոչ է ոչ ջախո՛ նա ոչ կարէ խոհեմ գիտուն լինել. ըստ այսմ՝ լիէ ոգիք ըմբռնեալք ի մեզ՝ ի միտց և ոչ անկանին. այսպէս և զարդարութիւն խափանէ զոչ ջախոհութիւն, զի կնատ և հեզ և գերի ոչ անկանի ախտին. և այն չափ տկարանան, զի Թէպետ և կամին՝ ոչ կարեն զերծանիլ յախտէն. վասն որոյ

ասէ՝

ասէ՝ այս չորս առաքինութիւնքս առանց միմեանց ոչ բաղկանան • զի որպէս չորք տարերքն առանց միմեանց ոչ կարեն լինիլ՝ի մարդս, այլ՝ի միասին ենոցա գոլն և ոչ գոլն • այսպէս և այս, վասն որոյ և մակստացական ասին • նախ զի միմեանց կարիք են՝ և միմեանց հետևանան, և մի զմի առնուն • և առանց միմեանց ոչ կարեն գոլ •

Երկրորդ՝ մակստացական առաքինութիւնք ասին, վասն բանականացս • այսինքն՝ որք միանգամ՝ի մի խառնուածոյ մարմնոյ գան, որ ոչ հետևին միմեանց • այսինքն՝ զի զոր՝ի խառնուածոյ մարմնոյէ ողջախոհ, ոչ ամենայն իրօք և արդար, և խոհեմ և արդար գան • որք և ծառայականք և անքմնք կոչին •

Եւրդ՝ ծառայականք զ՝ի հարկէ խառնուածոյ մարմնոյ գան, և զի հարկն քառատաւտեայ վնաս հետևիլ ողջախոհութեան, վասն որոյ ծառայ կոչի հարկին • իսկ անքման կոչին վասն չդիտել լոյս պատճառան՝ թէ վասնէ՞ր պարտէ ողջախոհ լինիլ • և դարձեալ անքման՝ զի և յանքմնքն գան այս չորս առաքինութիւնս, որպէս յուսյուս՝ի վերոյ • և ոմն գան՝ի խառնուածոյն ողջախոհք որք առեն վարձանիկութիւնն • այսպէս և գան՝ի խառնուածոյն խոհեմ, որք են բնական հանճարեղք, և ճարտարք, առանց արիութեան, և առանց ողջախոհութեան, և առանց արդարութեան • այսպէս և գան՝ի խառնուածոյ բնական արիութեք, որպէս և էր սամփսան, և մարգարէն դաւիթ, և

և խոժոռադէմ տուրքն, որ հարիւր փղովն ուժ
ունէր, և այլք այսպէս. և լինին խաւնուածոցն
որ արդարապէս կշռով լինին մարդիկ, և ասեն
զանիրաւութիւն և զկողոպտութիւն. վասն որոյ
մակաղայական կոչեն, զի խաւնուածոց մարիմն
ստանան։

Տանեբարդ՝ զի վասն քարոյականաց առաքի-
նութեան, ոչք՝ ի չատանդութեան և՝ ի պա-
տուիրելոյ լինին ոչ ջախոհ. այնինքն՝ ոչք առա-
դութեամբ մինանց ուսանին զոչ ջախոհութիւն,
կամ՝ ոչափս իրօնաւորք առանդութեամբ տեսին
հարցն ոչ ջախոհ դոն, զի էպէտ ոչ են վարժեալ
ցիմնաստահրութիւն. նոյնպէս և սոքա ոչ հե տե-
ւին միանց, զի որ միայն զոչ ջախոհութիւնն
ունի չատանդութենէ և՝ ի պատուիրելոյ նախ-
նեացն, այլ ոչ հե տևին նմա։

Սորդ՝ վասն այս տան պատճառիս մակստոգական
առաքինութիւնք կոչեցան նոքա. իբր զի է տէ՛
վասն չորից բարոյականաց առաքինութեանց, որք
են այսոքիկ. այսինքն՝ խոհեմութիւն, արիու-
ոչ զջախոհութիւն, և արդարութիւն. զորոց
խոսեցաք՝ ի վերոյ մեծաւոն պրանիս. և զի է կա-
միցիս հաճելոյ ամին գոտանի լ, դոցես. յորժամ
երիզ իցես՝ ի վայր և գոտանիցես զմեծ ջուն, որ
նկարեալ կայ. քանզի՝ ինչ ըզդոյ այնոր քենին մեծ՝
խոսի չատագոս չորից առաքինութեանցս, զորս
յիշեցաք. և քրիստոսի փառք
յաւիտեանս ամէն։

Հարց ։

Ինչ է սահմանն արիստոտէլի որ ասէ՝ [illegible] յամենայնի նախադրեալն 85 ։ 18 ։

Պէս ։ Հարցումն իրօք վնասակար է այլոց սահմանողն ։ նախ զի պիւթագորաս և պղատոն երկակի սահմանեցին վնաստասիրութիւն ։ այսինքն՝ պիւթագորաս առասին՝ ի հուպ ենթ ակայէ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է դիտութիւ ընդ էակայ ։ երկրորդ՝ ի հեռի ենթ ակայէ որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է դիտութիւ ընդ ծածկեալ և մարդկայնոց իրաղութեանց ։

Արիստոտէլ և պղատոն երկակի սահմանեաց զիմաստասիրութիւն ։ նախ՝ ի հուպ կատարեալն որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու , այսինքն զոր ասէ՝ լծէ արդարև առաքինական այնոքիկ , որք հանդիպին ուղղորդաբար մերթեցեալ իմաստասիրութիւն , մտանալով վնասին իսկ զնաքեանս և զայլսն ։ ոչ այլ ինչ խոկալ՝ քան լծէ զմեռանիլն , և զի մեռանիլն ։ այսինքն մեռուցանել զանձն ի մարմնի , և զմարմինն ընդդէմ ցանկութեանց աշխատիլ ։ այս սահմանն՝ ի հուպ կատարեալն ։ իսկ միւսն՝ ի հեռի կատարեալն որ ասէ՝ իմաստասիրութիւն է նմանութիւն ըստ

ըստ

ըստ կարողութեան մարդկան , Նոքա այսպէս սահմանեցին երկակի ։

Իսկ արիստոտէլ մի էպէտ միատեսակ սահմանէ , այլ ոչէ միատեսակ · այլ վեցեկի ցուցանէ, զի ասէ արհեստ արհեստից , և մակացութիւն մակացութեանց · այս չորս ։

Իսկ երկրորդ՝ զի ոչ ասէ արհեստ և մակացութիւն , զի այս քաւականէր և շատ ։

Եւ յերրորդ՝ երկաքանչ ասելով , արհեստ արհեստից , և մակացութիւն մակացութեանց ։

Իսկ զինչ է արհեստ , և զինչ է մակացութիւն ։

Արհեստ գիտութիւն է նիւթական իրի , որպէս հիւան ՚ի վերայ փայտի , կամ քաշկութիւն ՚ի վերայ մաշկոյ · իսկ մակացութիւն անմարմին գիտութիւն է , որպէս աստեղաբաշխութիւն և երկրաչափութիւն ։

Իսկ արհեստ արհեստից է իմաստասիրութիւնն , որ զամենայն արհեստ ճանաչի · այսպէս և մակացութիւն մակացութեանց , որ զամենայն մակացութիւն ճանաչի ։

Երրորդ՝ զի ասելովն՝ թէ արհեստ արհեստից , թագաւորի նմանեցոյց զիմաստասիրութիւնն · որպէս ասէ՝ իշխանաց իշխան , որ նշանակէ զթագաւորն , իսկ ասելն մակացութիւն մակացութեանց · այ նմանեցուցանէ մեզ զիմաստասիրութիւն · որպէս յորժամ ասեմք՝ թագաւորաց թագաւոր , զայծ յայտ առնեմք · այսպէս և ասելն մակացութիւն մակացութեանց , զայ նմանեցու-

ցանեմք զնմաստուԹիւն ։

Եւ արդ՝ այս է ըկրու դե բադ բական պատիճս գոյ
չեակս. այսինքն՝ ի զգալիս ԹաղտաւորուԹիւնն,
իսկ յիմանալիսն ՁԾուԹիւնն. և այս է ըկրուցս
նմանեցոյց. այսինքն՝ զկորդ և կամի Թաղտաւո-
րուԹեան ցանկալ, կամ ՁԾայնոց նմանուԹեանն
նուի իմաստասիրուԹեան ցանկացօղ լիցի. ապա
ԹէԹ ոչ, զդիմակ սոցին առցէ ։

Զարթարդ՝ զի այս սահմանս իմաստասիրուԹեան,
տունի յինքեան. այսինքն՝ զպիւԹագորայն զնասէ
նա՝ ի հուպ եղԹականչէ, ԹէԹ իմաստասիրուԹէ
գիտուԹիւն էակաց ըստ օրուամ էակքեն. իսկ
սա ասէ մակացուԹիւն, որէ գիտուԹէ էակացն ։
Եւ յետ մակացուԹիւնն հանդրկանն է քան զգի-
տուԹիւնն, զի գիտուԹիւնն՝ ի վեր բոյ արհես-
ւոիկն սահ. իսկ մակացուԹիւնք իմաստասիրուԹ
մասունք են, որպէս ե րկրաչափուԹիւնն և աս-
տեղաբաշխուԹիւնն ։

Իսկ զոր նա ասէ՝ ի հեռի եղԹականչէ՝ ԹէԹ
իմաստասիրուԹիւնէ գիտուԹիւն ՁԾայնոց և
մարդկայնոց իրաղուԹեանց. սա ասէ մակացու-
որ առաւելէ քան զգիտուԹիւն, զի մակացու-
ասէ լով՝ զանմարմինն գիտուԹիւն եգոյց, և մա-
կացուԹիւն մակացուԹեանց ասէ լով՝ զբազմա-
ազգակին յայտնեաց. այսինքն՝ ՁԾայնոց և մարդ-
կայնոց իրաղուԹեանց ։

Իսկ ընդ դէմ պղատոնի զոր նա ասաց՝ ի հուպ
կատարման՝ ԹէԹ խոկումն մահու, սա ասաց ար-

հետ արհեստից • այսինքն որպէս ասել՝ իշխան իշխանաց • այսինքն՝ զոր նա ասէ մեռուցանել զնախան՝ իմարդիւ• այսինքն՝ ախտն որ իշխանաբար տիրեաց մարմնոյն , սորա սահմանն որպէս իշխանաց իշխան , որ իշխէ՝ ի վէր իշխեցողացս ախտիցն• և որպէս լծ ագաւառ գոլով սպանանէ և մեռուցանէ զնախատն , որ իշխէ ցին տիրել մարմնոյս • իսկ զբնա ասէ՝ ի հեռի կատարման է՝ լծ է իմաստասիրութիւն է նմանութիւն է՝ ըստ կարծեաց մարդկան , սա ասէ մակացութիւն է սակայն • այսինքն՝ որպէս լծ ագաւառ լծ ագաւառաց , որ նմանեցուցանէ զնախատասիրութիւն՝ նոյն ևս • վասն որոյ ասէ՝ արհեստ արհեստից , որպէս իշխանաց իշխան • որ լծ ագաւառի նմանութեամբ զիմաստասիրութիւն , զի լծ ագաւառաբար զիւր զնախ զնմեռուցանէ • իսկ մակացութիւն է մակացութեանց • որպէս լծ ագաւառ լծ ագաւառաց • որ այնմանեցուցանէ զնմանատասէրն ։

Իսկ ընդդէմ երրորդ սահմանին պիտի ագորայի՝ որ՝ ի ստուգաբանութիւն է՝ որ ասէ իմաստասիրութիւն է սիրելութիւն է՝ իմաստութիւն է անն • այս ասէ՝ մակացութիւն է մակացութեանց • որ է սիրելութիւն է սիրելութեց , և իմաստութիւն է իմաստութեանց ։

Չինգե երորդ՝ զի մակացութիւնն է որ տայ ակըդ բուհս արհեստից • այսինքն՝ զգիտութիւն է որովնականին արհեստք ։

Վեցե երորդ՝ վասն այսորիկ սահմանէ զնա արհեստ

աց

աստուածից • որպէս իշխան իշխանաց, որէ լիա-
գասուո լիա ապաստարան • զի որպէս լիա ապաստար
զինեալ ոչ ապրեցուցանէ թագաւորն զօրս խառն-
նելով • այլ կապուցանէ իշխան ի վե՛ր քան ամենե-
սեան, յորոց ձեռն զվայրագութիւնն և զանարգութիւն
խնամ առնէ • այսպէս և իմաստուն լիա իւրոյն յառաջ
առնէ զարհեստն, յորոց ձեռն զենիւ ակայն նոցա
գիտէ • և ինքն ոչ խառնի ի նոսա։

Եւ լիա նեռրդ՝ որպէս ասացինն ի ձեռն անե-
ւոյ լիա պղտուլիա եանն խնամառնէ զարբայսն • այս-
պէս և իմաստասիրուլիա իւրոյն յառաջ առնէ զմա-
կաւուլիա իւրոյս, որպէս զի ի ձեռն նոցա գիտասցէ
զենիւ ակայս նոցա • որպէս զի բկրաչտուլիա իւրոյն,
և զաստեղաբաշխուլիա իւրոյն • և զքաւականուլիա
և զայլս։

Լիա նեռրդ՝ վասն այն ասէ՝ արհեստ արհեստից
և մակացուլիա իւրոյն մակացուլիա է անց, զի ցուցցէ
լիա որպէս արհեստն ունի ենիւ ակայ զնիւլիա ա-
կան իւր • այսինքն՝ որպէս բժշկականուլիա ունի են-
լիա ակայ մարդկային մարմնին • այսպէս և իմաս-
տասիրուլիա՝ նայն ինքն բժշկուլիա է ենլիա ակայ։
Իննե բորդ՝ զի որպէս աստեղաբաշխուլիա ունի
ենլիա ակայ է բնական մարմնին • իսկ իմաստասի-
րուլիա է անն ենլիա ակայ է զնոյն ինքն աստեղաբաշ-
խուլիա իւրոյն։

Տասներորդ՝ վասն այն ասէ իմաստասիրուլիա արհեստ
արհեստից և մակացուլիա իւրոյն մակացուլիա՝ վասն
զի իմաստասիրուլիա իւրոյն զբնուլիա իւրոյն է ինչն գիտէ

կա

կատարել լսպէս • իսկ զարտաքոյն քնուլթեանց ,
և վչե տեւօղս՝ եւս վիտե լարչեստից և մակա-
ցուլթեանց ։

Երե տատանե բորդ՝ արչե ստ արչե ստից և մա-
կացուլթիւն մակացուլթեանց ասէ • զի իմաստասի-
բուլթիւն տայ մակացուլթեանցն զնաբ ենլթ տ-
կայսն գիտել լ , և արչե ստիցն տայ գնաբ ենլթ տ-
կայսն գիտել լ ։

Երկոտասանե բորդ՝ որպէս արեգակն մի գոլով ,
քայց յամենայն լուսատուսն շող ծագէ , և ոսանց
լոյս տայ , և ոմանց չե բնուլթիւն • այսպէս և
իմաստասիրուլթիւնն տայ մակացուլթեանց և
արչե ստից գիտուլթիւն ։

Դարձե ալ տայ գլոյսն մակացուլթեանց , իսկ ըզ
չե բնուլթե նելթ ակսն արչե ստից • որով չե բ-
սիրով գործեն գամենայն արչե ստ •

Ներդ՝ արիստոտէլ այսպիսի մեծ և բարձր ազգն
իմն խորհրդով առնմանե այ վիմաստասիրուլթիւն
որպէս ցուցաւ ։

Հերց • Զինչէ որ ասէ՝ էրջոփաւնէց և պղպղաւնէց ։

Պէս • Ներդ՝ այլ է վէրջինն և այլ վերջադոյնն •
այսինքն՝ վի վերջինն զյն տինն ցուցանէ , որ վէր-
ջադաս եղեալէ ըստ կարգին • որպէս ասէլ
առաջինն , միջինն , և վերջինն • իսկ վերջագունել
ասելն՝ քնուլթեամբ վերջադոյ ցուցանէ , որէ
անարգ • այսպէս և տրուսին զանուրգն ասէ՝ որպէս
կաղ , և կոյր , և անդամալոյծ , և տկար • իսկ
տրպագոյն՝ զամենևեին անարգան , որէ զոդին , և

պիսակի, և որ խոցիւ որդնալոց է, և ժահահոտ։ Դարձեալ առաջինն է առողջութիւն իւրն, և վերջինն է հիւանդութիւն։ այդ անարուեստ հոգւոյ հիւանդութեն, և միջակէ մարմնոյ հիւանդութեն։ Դարձեալ հոգևոր և մարմնաւոր հիւանդութեն, որ գոյ հնար առողջանալոյ բարի է, իսկ անբժշկելի վերջացոնք են։ այսպէս առաջինն է մահն։ բայց մարմնական մահն վերջինն է, իսկ հոգւոյն մահն վերջացոյն։ Դարձեալ մարմնական մահն սրբոցն պատուական է առաջի տեառն։ իսկ մահ մեղաւորացն չարչ և տրտմագոյն։

Հ. յաքան առ այս։

Ջարդ։ Ջինչ է որ ասէ՝ ուղիղ ՀԾՆՉԱՅ ԱՒԳԱՒՈՒՆ ջրաւոր ոմանս առնէ, յորոց չեն ասդիացոյս ԲՆԱԴԵՏ 86։28։

Պե։ Ասդ՝ ըստ մեծասան կե բպի ասին ՁԾՈՅՆ անե բևոյթ զբուբի իւնան այսինքն։

Նախ պի ասեն՝ թե ամենայն իրողութե եան գոն հրե շտակք կառավարք, զոր վարիչս անուանեն։ այսինքն պի ասեն՝ թե հրե շտակք գոն վարիչք արեգական և լուսնին և աստեղաց։ ըստ այնմ՝ թե հրե շտակք օրհնեցին զնա մեծաձայն, և ամենայն հրե շտակք իմ գովեցին զնա։ այսպէս ծովս, և ցամաքի, և գետոց, և աղբերաց, և ծառոց, և կենդանեաց, գոն հրե շտակք վարիչք և պահապանք։ վասն որոյ ասեն՝ այս անուն ծառ և գետ և եղունք տիրասուրբ։

Երկրորդ՝ անե բևոյթ զբուբի է նախախնամական զբութի իւնն այ, զի զամենայն արարածս բարե

խնամ

խնամէ քաղցրութիւն ամբ • որպէս ասէ մարդա-
բէնն՝ կերակրես զամենեսեան քաղցրութիւն քո՛ •
Երրորդ՝ անե բևոյթ զորութիւն իւն զձեռագիր
մանն ասէ՝ որ զամենայն ինչ նայն սահմանն կոչ-
գաւորէ և վարէ • վասնորոյ ասէ մարգարէն՝
կարգեաց զնոսա յաւիտեանս , սահման ետ և ոչ
անցանին • և նայն ձեռագիր սահմանն չարժէ զի-
կան և ղոստեզս ղձով՝ և զցանաք՝ և զամենայն
ինչ , ըստ այնմ՝ լծէ կրէ զամենայն քանիւ զո-
րութիւն ետան իւրոյ • որպէս սահման ետ ծովուն
ասելով՝ մինչև ցայդ վայր և ևս ոչ
անցցես • այլ անդր բէն ի քէզ խորտակեսցին
ալիք քո •

Չորրորդ՝ անե բևոյթ զորութիւն իւն , զորբունա-
կան իշխանութիւն ևս ասէ • ըստ այնմ՝ լծէ
ընդ ամենայն տէրութիւն նորա •

Հինգերորդ՝ անե բևոյթ զորութիւն նորա զայն
ասէ , զի փոխքն ձեռական յայտնե լոյս երկրայշխարհս
դալստեամբն ձեր • որ մարդ ոչ կարաէն , և
յայտնեաց աշխարհի զփառս ձեռագիրն իւրոյ •
վասնորոյ ասէ տէրեհամ՝ լծէ զփառք քո լցէ
զամենայն երկիր • և դարձեալ ասէ՝ լոյսի փառք
նորա ամենայն երկիր • և փափաքմամբ լինել՝
լծէ և ղեկեղ եղեցի •

Վեցերորդ՝ անե բևոյթ զորութիւն իւն , այսինքն՝
որ ետ զորութիւն իւն իւրաքանչիւր քնութեանց ծնանիլ
զիմանալ իւր • և առնել գործական ի չարի հասակի
հասուցանել զ•

Խոհեմութիւն՝ անդրեւոյթ զօրութիւն, որ ետ
զօրութիւն ած առնելոյն իւր. զի առնոյն ինչ
զգայն իւր և զկեալն յետս իւն կամեսցայ, և ոչ
թէ զնչ գոլն։

Որթեղջ՝ անդրեւոյթ զօրութ, այսինքն՝ ետ ած
զընտրողութիւն առնոյն կենդանեաց. զի ընտ-
րեսցէն զպատճառ կենաց իւրեանց, և ընտրու-
թիւն արասցէ. և ընտրեսցէ զբարին և անար-
գելսցէ զչարն, ընտրեսցէ զկեանս և անարգե այնչ
զմահ. վասնորոյ ասէ՝ մինչչև ծանուցեալ լիցէ
մանկանն զբարի կամ զչար, անարգեսցէ զչարն
և ընտրեսցէ զբարին։

Քննեթորդ՝ անդրեւոյթ զօրութիւն, այսինքն՝ ետ
ած յօժարութ յառնոյն կենդանին. զի յօժարին
առ պատճառս կենաց՝ և առնոյն առ պիտանա-
գոյնն, և առնոյն հնարիւք չանան գտանել
զպատճառս կենաց իւրեանց. ըստ այմ՝ թէ
կորիւնք առիւծուց մանչեն և խոդրեն զկե՛.
այսպէս և առնոյն ոք յօժարութ չարչարի վասն
սպրելոյ. այսպէս և փոքր ե՛ր խոյն յօժարի միշտ
՛ի գլուխ մօրն լինիլ, և թէ ՛ի վայր դնէ՝ խանչէ
և հատանէ. զի քնութ ե՛ամբ գիտէ՝ թէ նա՛
պատճառ կենաց իւրոց։

Տասներորդ՝ անդրեւոյթ զօրութիւն, զցանկու-
թ և զթեղուածն առ բարին ասէ՝ ետ ած ՛ի քնու-
վասն բարձրանալոյ առ պիտանին. այսինքն՝
ցանկալ կենաց և առաջ գալութ եան, և խաղաղու-
և բարեկիթ եան, և ուրախութ եան, և սիրոյ.

և

և իմաստուԹեան , և քարԹախորՀուրԴեան , և
չին արարուԹեան . այլ և այ անանց կենացն ։
Պետականե բորդ՝ անե բևոյԹ զօրուԹիւն , այս
ինքն՝ գցասբինականն քարկանան ՛ի վե բայ ան
կարգուԹեանց . որպես և ինքն պատուհասէ ըղ
յոնցաւորան . և եղեա կատարեալ գմարգարէին
բահաղա . , որք հակառակ էին այ . զոր և դաւիԹ
ասէ՝ զատե լիս քո տէր ատե ցի ։
Եւ այսեն հինգ կենդանական զօրուԹիւնքն ,
այսինքն՝ կամք , յաժարուԹիւն , ընտրողուԹիւն ,
ցանկուԹիւն , քարկուԹիւն ։
Ա յս առաջին լուծուին քանին որ եցոյց՝ ԹԷ
փախաստան ՛ի չարէն , է իմաստասիրուԹիւն և
նմանուԹիւն այ . այսինքն՝ զի որպես չար
ոչ գոյ , այսպես և որ փախչի ՛ի չարէն նմանէ այ .
և դարձեալ որ փախչի ՛ի չարէն՝ քարի կոչի , և
չայտէ զի ած քարի է . և այսպես փախուստն ՛ի
չարէն՝ է նմանուԹիւն այ ։
Իսկ ե րկրորդ՝ զի արդարուԹիւնք , և խոհե
մուԹիւնք , առաքինուԹիւնք են . իսկ տե զի
իմաստասիրուԹեան և ճնող՝ առաքինուԹիւնն
է , զի տեսականն ՛ի գործնականէն ճնանի . ապա
ուբեմն ՛ի ձեռն ասե լոյն լինիլ արդար հանդերձ
խոհեմուԹեամբ , զիմաստասիրուԹիւն և զնմա
նուԹիւնն այ սահմանեաց ։
Իսկ ե րրորդ՝ սոե լն հանդերձ խոհեմուԹեամբ ,
գտե սականն սահմանեաց , զի տեսականն ՛ի խո
հեմուԹենէ լինի . այսինքն՝ իմացական զօրուԹ

քանին, իսկ ասելն սուրբ և արդար գոլ, ըստ գործնականն, այսինքն սուրբ և արդարն, առաքինութիւնք բարուցն են, և կատարումն գործնական առաքինութեանց վարդապետութեան բարուց, այսինքն՝ ըստ գործնականին մասն է բարոյականին և տնտեսականին և քաղաքականին։

Եւ այսպէս երեք կէրպիւ եցոյց՝ լինել կայր ի բանս պղտտնի տհասմանք իմաստասիրութեան և նմանութիւն այ ըստ կարողութեանն մարդկան։

Ա. յաքան առ այս։

Հարց. Ի՞նչ չանալոնին էն և արբարն։

Պէս. Արդարն այնէ ասէ՝ որ զուգաւորութիւնս կայն պահէ, այսինքն՝ էակ զչորք տարերքն ասէ՝ զի զգալի էակ նոքա են անփոփոխ, և որպէս չորս տարերք հաւասարեն ի մէզ. այսպէս և զուգաւորութիւնն որ ի նոցանէ զուգին ի մէզ, յաւելորդութիւնէ կերակրոց և ըմպելեացն է. զի յաւելորդութիւն հողոյն՝ ծոյլ և վայրապարշ առնէ, իսկ երբ ջուրն յաւելու՝ զջախոհ առնէ, և օդն՝ դիւրաշարժ առնէ ի չարն, իսկ հուրն՝ բարկայող առնէ. և որպէս յաւելուլ չորս մաղձին՝ հիւծանդութիւն և մահ գործէ. այսպէս և յաւելորդութենէ տարերցն զուգաւորին ի մէզ դործք ապականութեան հոգւոյն. իսկ որ զհաւասարութիւն տարերցն զոյգ պահէ պարկեշտութեամբն՝ արդարութիւնն այնէ։

Իսկ սուրբքն՝ որ ձեռնոցն ունի փոյթ յանձին, որ ոչ լինէ միայն յախտիցն լինի ազատ, այլ և

ցանկալ յաճախին նմանիլ. և առաջս զնացելոցն
առաքեալն և արդարն ի միմեանց, որպէս և ազատն
յերկուս բաժանէ. այնինչն զինն՝ սակս գրեցուա
ծոյն արդարութեան և քաղաքավարութեան.
իսկ միւսն՝ և ի խիղճն յաղագս արբուց, յորում
վասն ոչ ունային իրաց ծանուցանէ։

Հարց. Զինչ է արդարութիւն, և զինչ՝ քաղաքավարութիւն։

Պէս. Արդարութիւն կրկին է, այնպէս զոր
ղապէս և արժանապէս. արդ կշռագատէս արդա
րութիւն ի վանորայս լինի և ի սրբութեանն,
որք ըստ գաւազի կանոնացն միաբան լինին. զի
անդ կշռագատէս հանդերձ միապէս տան ամենե
ցունն՝ կշռագատէ միաչափ ուրախ և վշտու, հան
դերձ և կերպարանս և ամենայն ինչ։

Իսկ արժանապէս ի տունս արբուանց և ի ժո
ղովուրդս լինի, զի այլ պատիւ ուրախին, և այլ
ծառային. այսպէս կերպարանքն և հանդերձն,
այլ իշխանին և այլ ծառային։

Իսկ երկրորդ՝ քաղաքական արդարութիւնն
կշռագատէս ամենայն ինչ. այսինքն՝ նախ զչափն
միապէս լեցի բոլոր քաղաքին գիւղին, ծ է լեռ
րէ, ծ է կապիճ, ծ է կանգուն, ծ է դրամ
գնոյ և ծախոյ. հաւասար միապէս լեցի։

Իսկ երրորդ՝ զի գինն միապէս լեցի, ծ է ըստ
ժամանակին մի լեցր հասցն ի մի դրամ իցէ՝ ամե
նեքեան այնպէս վաճառեն. այսպէս ամենայն
ինչ՝ մի դուրսէ փինն ծանկ ծախիցէ և միւսքն
ծախեն, այլ հապէս լեցի նիհարն ի պուռս քաղաքի։

Իսկ

ինչ ասէ՝ որ զամենից իւր արժանն ծա-
խէ, զի այլ գինն մին լիտր մեղրին, և այլ
գինն միւն լիտր շաքարին. այսպէս և ամ ինչ վա-
նելոնին. այս առաքինն կշռողապէս և արժա-
նապէս։

Շռողապէս՝ զի ամենայն ինչ գոյ կշռողապէս և
արժանապէս, այսինքն՝ զի լաւագոյն կշռողապէս
տայ, քան թափուր. քանզի առաքինն՝ մեծին դնէ
վարձատուին, և ապա ըստ կարգին վճարէ.
և ժէ պտ կծ լոյն գինուն միոջ և ետուն.
քանզի նախ մեծաւորին տան, և ապա ըստ կար-
գին զուռ՝ ի վայր այլոցն. այսէ կշռողապէս և
արժանապէս. երրորդ կշռողապէս գործք զգոյա
բանապս, իսկ արժանապէս՝ զի աչքն՝ ի վե լոյ զ
լոս տեսանէ, և ունկն՝ ի նե ղբոյ զձայնն լսէ և
այլն. զի աչքն որպէս լաւ ազաւորէ՝ ի հեռաւոր
տեսանէ, իսկ ունկն իշխան՝ ի մեղմակայէն լսէ.
իսկ այլքն որպէս շինական յիրն խաւսին, և սպա
ճանապէն։

Ջինգերորդ՝ ի ժամանակիս և յաւիտեանին, զի
կշռողս պէս գոյ վայրկեան ժամանակիս՝ և
յաւիտենին. արժանաւորապէս զի պանազանաւէս
ձեն ժառանգուլի ձեզ. զի զայն ոչն ոչ ետես և ոչ
ձէ կերորդ՝ զի աստիճան քահանայուլի եանս ա-
մենեքեան կշռողապէս զիւրն լիով ունին, իսկ ար-
ժանապէս զի զանազանին գովուլի իւնքն՝ ի մի-
մեանց, և այլն պատճով։

Իօլիանե բորդ՝ զի լուսաւորչին կշռողապէս ամէն

լու

լուսաւորք կոչին. իսկ արժանապէս՝ զի զպայծառ լոյսն ետ արեգական, և զայլ նուէրսն լուսնին, և զայլ նուաճսն աստեղաց։

Երկրորդ՝ զի ամենայն էակ՝ կշռողապէս ունի զերութիւն և զգոն, իսկ արժանապէս՝ զնայլ գոյացութիւն և այլ պատահումն. այսպէս մարմին և անմարմին, շնչական և անշնչական, կենդանի և անկենդան, բուսական և անբուսական, բանական և անբան, անմահ և մահկանացու։

Երրորդ՝ իշխանութիւն աշխարհիս, կշռողապէս ամենեցունն տուեալ է ձեզ զիշխանութիւն. իսկ արժանապէս՝ զի ոմանք հոգևոր իշխանք են, որ զերեզս թողուն և որդիս ոչ առնեն մկրտութեամբ և այլն. իսկ այլքն մարմնաւոր իշխանք. զարձեալ մեծ և փոքր իշխանութիւն։

Չորրորդ՝ կշռողապէս և արժանապէս զոյ առ լսօղս և ուսուցանօղս բանին. ըստ տանն ե զանակին։ Նախ՝ զի ուսուցանօղն միապէս կշռով տայ ամենեցունն զբանն՝ ի լսել ևս, իսկ արժանապէսն յերկդունդսն է. զի ոմանք զմտաքն՝ ի բանն ունին լսեն վասն ցեաւն, իսկ ոմոյ միտքն յայլ տեղ՝ ոչ լոեաւ զբանն։

Հինգերորդ՝ զի մի կշռով բանն միապէս լոեան ամենեքեան. իսկ արժանապէս, զի ոմանք հասկացան զբանն, և ոմանք ոչ։

Վեցերորդ՝ զի որք կշռողապէս հասկացան զբանն. ոմանք պահեն յիշողական, և ոմանք մոռանան։

Յոթերորդ՝ զի վիճակշռ բանն՝ ոմանք՝ ի վեր

առին

առին, որք ունին զառողականն. և ոմանք ոչ ա-
ռին ի միտ, որք ոչ ունին զառողականն:
Հինգե րորդ՝ զի գիւ ր առեալ քանն, ոմանք գի-
տեն վերպիստութիւն վանականութեան քանին.
և ոմանք վնկարագիրն քանին միայն գիտեն:
Վեցե րորդ՝ զի կշռողապէս առ հասարակ ուսան,
իսկ արժանապէս՝ ոմանք վտեսակն միայն ունին.
իսկ ոմանք գործնականաւն կատարեն զտեսականն:
Եօթնե րորդ՝ զի ամենեքեան կշռողապէս լուծան,
բայց ոմանք արժանապէս աշակերտեն քանին:
Ութե րորդ՝ զի քաղուքմբ կշռողապէս աշակերտեն
քանին, բայց ըստ արժանւոյն ոմանք՝ իկատարումն
վարդապետութեան ժամանեն. իսկ ոմանք
թողուն և դատարկ և անպտուղ ինան:
Իննե րորդ՝ զի ոմանք՝ ի վարդապետաց մինչև՝ ի
մահ յընթերցուածն քանին կենան, և ոմանք ընտից
և հայրենեաց և մարմնաւոր գործոց պարապին:
Տասնե րորդ՝ զի կշռողապէս ամենեքեան վճշմար-
տութիւն քարոզեն, բայց ըստ արժանւոյն՝ ո-
մանք վասն ընչից քարոզեն, և ոմանք զմարդիկ
յուղղութիւն ածելոյ քարոզեն:
Մետասանե շրդ՝ զի ոմանք տեղիք ունին և ունկն
դիր լինին քանին, և նստին ի լսել զաստուածայինն.
իսկ ոմանք թողուն և արտաքս ելանեն, որոց
չէ փոյթ լսել ին:
Երկոտասանե շրդ՝ զի քանն կշռողապէս հասարակաց
է, բայց ըստ արժանւոյն ղոմանս գովէ և զոմանս
պարսաւէ. ըստ այնմ՝ գովէ զի են գե ղեցիկքն և

պարզ

պարտաւոր լինեն գարշելի՛ք ։
Երիտասարդի՛ն որդ՝ պէտք է որ կշռադատէ քաջ խոկումն առողջ՝ ի լսելն, զհմանալ խոսք և վերաբառ։ և զհմանալ զիւրաքէ և մխիթարել, ըստ իւրաքանչիւր արժանեաց գործոց ։
Ձորդ քահանայի՛ որդ՝ պէտք է կշռել քանն առ լսողն, զհմանալ խոհեմակէտ և զհմանալ փառաւորել։ ըստ արժանի գործոցն վարձս ունին ։
Ընդ՝ առողն ոչ զբաղ դառնի, և ոչ զգաք խոհեմասակ է։ այլ քանն առնէ զայս, փոխն որոյ և լսողքն ոչ շնորհակալեն առողին, և ոչ նախանձին ընդ առողն, այլ առաքինին՝ շնորհակալ լինեն որ զբարին գործեաց, այլ և շնորհողին պարգևաբեր Աստուծ իւն։ այսպէս և անհրդեհալի՛ ոչ վերադրէ առողին, այլ ինքեան որ սղալեաց, և սատանայի՛ որ պատճառ եղև սղալանոյ նմա ։
Էնդհատանի՛ որդ՝ կշռեսցէ լսողն զքանն և զառողն ընդ ահաւոր դատաստանին, և լօ՛ իբր նմանակից մարդոյն, և մարդոյ քանէ, և՛ փոքր հրապարակիս այնպէս խոհեմասակ ցուցանէ, ոչ կարէ հանդարտիլ։ իսկ այն ահաւոր լժ ազգաւորքն և յաջորդին քանիցն, և ահեղ հրապարակին, զինչ՞ լինի խոհեմասակիլ։ որպէս ասէ մարգարէն՝ լժէ որպէս գնալ մոմ առաջի հրոյ՝ այնպէս կորիցեն մեղաւորք յերեսաց Աստուծոյ։ վասն որոյ ասէ պրօղոս՝ ահ մեծ է անկանիլ՛ ի ձեռս Աստուծոյ։ Եւ յաքան վասն արդարութեան և լժ խիղճն, զոր ասէ պղատոն։ իսկ որ ասէ և լժ խիղճն վասն

ինակ

մակաբացական առաքինութիւն ճնոց սորոց, ոչ կասն
մակաբացական առաքինութիւն եանց. որ է խոհե-
մութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն,
և արդարութիւն. զի այս ծառայական է և անդ-
ամեան, այլ և յանդամեան կենդանական գան այսոքիկ։
Ապա որպէս արհեստ և մակացութիւն զնացեալ
են ի վերայ նիւթոյ սկան իրաց լինի. իսկ մակաբու-
անմանութիւն իմաստութիւն է. այսպէս և այլ մակ-
բացական առաքինութիւն իւրաքանչիւր ի մարմնական,
զի և յանդամեան գան. և այլ մակաբացական ա-
ռաքինութիւն է զոր արքայն, որ ուսուցին վասն ածայ-
ին իրացն ճանաչացանէ. ապահիկն զնա այնու ա-
ռաքինութիւնն, որ է հօրն արփեան շնորհն
որ հաղորդէ ածելոցն բնութեան. և որ յածայ-
ին նմանութիւն անէ զմարդն, և զածաբա-
նութիւն առնէ զնա, զոյն ասէ և զի իմիտան յաղագս
արքայ. որէ մակաբացական առաքինութիւն արքայն։
Անդ՝ այսպէս զմնացեալսն, զոր և արդ զնա ոչ յուշաւ։

Ինչ է ճշմարիտ ընդ ինքեան։

Հարց. Ցոյտ զի հոգին ճառայանէ այլ ըստ
պղատոնին. այսինքն՝ քան, ցասուցն, և ցանկութ-
եան վասն էր չորք են առաքինութիւնքն, այս-
ինքն՝ խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախո-
հութիւն, և արդարութիւն։
Պէս. Ասան ես երեք պատճառի։
Նայն՝ զի խոհեմութիւն բանին է, և արիութիւն
ցասմանն, և ողջախոհութիւն ցանկականին.

իսկ

իսկ արդարութիւնն բոլոր անձինքն, այսինքն՝ զի ամենեքին գոյ՝ի սուտ. զի բանին վերին ծայրն խոստմանկութիւնէ և նենգութիւն տգիտութիւն. իսկ միջինն խոհեմութիւնէ, որ է արդարութիւն. այսպէս և ցասման՝ վերին ծայրն յանդգնութիւնէ և նենգութիւն երկչոտութիւն. իսկ միջինն արիութիւն, որ է արդարութիւն. այսպէս և ցանկականին վերին ծայրն շատակերութիւն և նենգութիւն ժլատութիւն. իսկ միջինն ողջախոհութիւն, որ է արդարութիւն. և այսպէս միջինքն արդարութիւնք են, և կողմունքն անիրաւութիւնք են. վասն որոյ երեքեն մասունք հոգւոյն, և չորք առաքինութիւնք:

Երկրորդ՝ զի պարտէ զհետութեանչիւր մասն հոգւոյն, իբրական զարդարեալ առաքինութեամբ. այսինքն՝ զի բանն խոհականութեամբ զարդարի, զի բանն որէ բանականութիւն, որպէս ունակութիւնէ և անօթ. և պարտէ վնաս իմաստասիրական խոհմամբ զարդարել, և լուսով գիտութեան. իսկ զբարկութիւնն արիութեամբ, և այս կրկնակի. նախ զի բարկութիւնն արիութիւնքն զարդարել, այսինքն՝ մեծամարտ քաջ վճռորն, որ բարկութիւնէ երթայ վճակառակն յաղթել, պիտոյ է նմա բարկութեան չափ արիութիւն. ապա թէ ոչ բարկութիւնն առանց արիութեան կորուստանէ ընծոցն իւր. այսպէս և մեզ ըստ սովնայն չարեաց՝ պարտէ զի բարկութեանչափ արիութիւն լինոյ, զի կարողանամք յաղթել ամ ախտից և ցանկութեց:

Եւ գործել բարկութիւնն արիութիւն զար-
դարի, այսինքն՝ զի յորժամ բարկանայ մարդ պի-
տոյ է նմա արիութիւն. զի յաղթեսցէ բարկութեն,
և մի ընտեսցի ինքն ի բարկութենէ իւրմէ.
զոր հարկանեն լսել, կամ սպանանել լսել, կամ ան-
պատուհաս խօսել լսել. այլ արիութեամբ սանձահա-
րեսցէ զբարկութիւնն, որպէս սանձ եդեալ ի
բերան յանդուգն ձիոց արգել լինն փոսա. այս-
պէս և այս. վասն որոյ ասէ մարգարէին՝ բարկա-
նայք և մի մեղանչէք։

Իսկ ցոնկականն ոգի ջախջախութեամբ վարդարի,
այսինքն՝ ոգի ջախջախութիւնն ոչ լծորդ ցանկա-
կանին, չարեացն և գարշելեացն տենչալ. զի մի
գուցէ յաղթի՝ որ պարտէ փախչել, նա յոյնմ
փախուդի. և փոչ փախուդ լինի՝ փախուդ լն առ-
նիցէ. այլ պահէ զտենչումն, զի ճշմարիտ բաղձա-
լոյն ցանկացի, որ ես անճառելի ցանկալին.
իսկ անճառին ցանկալիք չարին՝ խուճապէ զմիտս
անհոգս՝ ասէ սաղմոսն. և ոչ լծորդ ձկտիլ յածս։
Իսկ արդ՝ արդարութիւնէ զիւրայանչիւր մասն
հոգւոյն իւրական վարդարել. երրորդ՝ զի
ասէ՝ վասն զի ոչէ պարտ իւրայանչիւր մասն ա-
ռանձնականա վարդարել առաքինութիւնէ, այլ
և յարմարութեան առ միմեանս և՛ ի բարեկարգու-
պահել. վասն այն և արդարութիւնն ընդ ամե-
նեսեան անցեալ երևի. զի մի միայն ի միու-
մասին, այլ և յամենայնեան ի մասունս տեսանել լսել
յարմարութիւն և բարեկարգութիւն. այսինքն

իւրաքանչիւրքն խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն. ամենեքեան միաբանեալ, իրօք և անուամբ և տեղեաւք։

Իսկ արդարութիւն յամենայնեան գոլով, յարմարուածն նոցա առ միմեանս արասցէ զարեկցութիւն. զի արդարութիւնն յամենեսեան իցէ, և նոքա որպէս զնաւազան ակունք՝ ի մի դերձան շարեալ և յարմարեալ առ յիրեարս, զի արդարութիւնն յամենեսեան գոյ. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ «քահանայք քո պատցին զարդարութիւն և սուրբք»։

Ա. յաքան առ այս՝ թէ վասնէ՞ր երեք են սաստիկք հոգւոյ, և չորք են առաքինութիւնք։

Հարց. Ինքնիշխանէ՞ ասծ՝ ի՞նչ զնաւազանին իշխանութիւնն այ, եղելոց իշխանութեանց։

Պէս. Վասն զի շատասան կէ րպի։

Նախ՝ զի նա միայն զոչ գոյն՝ ի գոյացութիւն դարձոյց, և արար զեակ.քս ամենայն. և իշխեաց՝ ի վերոյ ոչ գոյին՝ փոխել յայլ ինչ։

Երկրորդ՝ զի իշխանութեամբ զմի գոյացութիւնն՝ ի զնաւազան քնութիւնս դարձոյց և տեսակս։

Երրորդ՝ զի զնոյն գոյացեալսն՝ ի նոյնութեան պահէ, այսինքն՝ զչորս տարերս։

Չորրորդ՝ զի կախեց երկիր՝ ի վերոյ չոչնչէ, և կրէ զամենայն քանիւք զօրութեանն իւրոյ։

Հինգերորդ՝ զի զմանս՝ ի շարժման պահեաց քրեղէն կամարն, և օդեղէն լուսաւորքն. և զոմն անշարժ որպէս երկիրս։

Վեցերորդ՝ զի յորժամ կամի անշարժ կանգնէ

զեր

զերկինն որպէս առ յեսուէ, որ զմիոյ աւուրն
չափ՝ կանգնեաց զերկինս և զլուսաւորսն։ և
յորժամ կամի յետ դարձուցանել յայլ շարժումն։
որպէս առ եզեկիայ Թ աստիճանսն դարձոյց վե-
կինս արեգակամբն յարևմտից յարևելս։ այսպէս
և յորժամ կամի շարժէ զանշարժ երկիրս։ ըստ
այնմ՝ Թէ ծ հայի յերկիր և տայ դողալ սմա։
Իսկ Թէ որդ՝ վկ և զբնութիւն իւնսն յայլ բնու-
թիւն դարձուցանէ, որպէս զսնձրևն ՚ի հրեղէն անձ-
րևս դարձոյց սոդոմայեցւոցն, ըստ այնմ՝ Թէ
տեղեաց հուր և ծծումբ որէ քաքուրիմն։ իսկ
զնուրն ՚ի ցօղ անձրևի փոխեաց ՚ի բաբիլոն։
Ասի Թէ որդ դարձեալ՝ զչերին և զցուրտն ՚ի մի
կապեաց յեգիպտոս։ այսինքն՝ վկ կարկուտեր և
՚ի մէջն հուր։
Ինն որդ դարձեալ՝ վմի և զնոյն տիճն, ոմանց
լոյս և ոմանց խաւար։
Տասն որդ՝ մի և նոյն գետն, ոմանց ջուր և
ոմանց արիւն և զայլն։
Մետասան որդ՝ զջուրն ծովուն որպէս պա-
րիսպ քարեայ կարծրացոյց և զքարեղէն պարիս-
պըն երիքովի որպէս ջուր հոսեաց։
Երկոտասան որդ՝ զի յորժամ կամի վարե գակն
խաւար դարձուցանէ, որպէս առ խաչէ լուեն
և այլն։ և զխաւարն դարձեալ ՚ի լոյս փոխարկէ։
Երեքտասան որդ՝ զի Թէ կամի զմահն կենդանք
դարձուցանէ և զկենդանն մահ։
Չորեքտասան որդ՝ զի իշխանաբար զանե զակա-
նն

քնութիւն լեզու լութիւն դարձոյց մարդ եղու-
թիւ եամբն , և պանպարադրե լին պարադրել ,
պանտե սանե լին տե սանե լի , պանշօշափե լին շօշա-
փե լի • և զայլն ։

Չնդե տատանե րարդ՝ զի ու ր կամի մտանէ և ելա-
նէ , առանց մտից դրան • որպէս քոլոր ձծային
անձնաւորութիւ եամբն և մուտ առ կոյն , և նոյն
ձծութիւն մարդ եղեալ՝ ել՛ի կուպէն առանց
դրան ճանապարհի • զի որպէս դոյ ասել՝ ի ընդ
որ ելաւ , զի ու ր և կամի անդ լինի • վասն որոյ
ասէ ինքն՝ ի է որպէս հեռի են արևելք յարև-
մտից՝ այնպէս հեռի են ճանապարհք իմ՛ի ճա-
նապարհացն ձե րոց • այսինքն՝ զի արևմուտք և
արևելք զկոյն ասաց , յոր ք ե մուտ և ել • զի
որպէս ել՛ի կոյս մօրէ , այսպէս և ել՛ի կոյս
դե րեզմանէ • այսպէս և՛ի վե րնատունն ե մուտ
և ել՝ դրօքն փակէ լովք ։

Ել ե շատանե րարդ՝ զի ասէ իւր անուէթ իւն ուն իմ
դնել զանձն իմ , և իւր անուէթ իւն ուն իմ մե ս
անգամ առնուլ զնա • այսինքն՝ զձծային և զան-
մահ անձնաւորուէթ իւնն ե դ՛ի մահ • և դար-
ձեալ առ՛ի մահուանէն • այսինքն՝ զի ինքն կե անքն
մահ եղև , և սպան զմահն • որպէս ասաց՛ի մար-
դարէն՝ ով մահ եղէց մահ քո • և դարձեալ
կե անքն կենդանացաւ , և կենդանացոյց զմահա-
ցե ալսն • զի ի և նոյն էր մե ռեալ և էր կենդ անի ,
որպէս յայտ արար ջուրն և արիւնն՛ի ձգ ւալն ։

Ա յսքան վասն ինքնիշխան ձծուէթ եանն ։

Հարց

Հարց. Ընդէ՞ր ասէ դիմակրիտոս՝ թէ մարդս փոքր աշխարհ է. զինչ՞ նմանուածի իւն ունի մարդ առ աշխարհս։

Պէս. Այսպէս պարտէ գիտել՝ թէ զինչ է աշխարհ, և ապա թէ մարդն որպէս է նման աշխարհի։ այսինքն ասէ արիստատէլ՝ թէ աշխարհս է բաղկացուածի իւն յերկնէ և յերկրէ և որ՝ի միջոցանց պարուռեալ են զմիմեամբք քնուածի իւն։ այսինքն՝ զի յեակս առեալական էուածի իւնք, և եղական, զիմանալիք և զգալիք, բանականք և անբանք, մահկանացուք և անմահք, գոյացուածի իւն և պատահումն, մարմին և անմարմին, ընչաւոր և անընչաւոր, կենդանի և անկենդան, բուսական և անբուսական, զգայական և անզգայական։

Ա յսպէս և՛ի մարդս անեղ, այսինքն անեղ իմաստուածի իւն, որ Նոյն ինքնէ իմաստուածի իւն անեղն ած. և որպէս անեղն յետոյ մարդ եղև, այսպէս և իմաստուածի իւնն յետոյ եղև՛ի մէջ։

Դարձեալ պատկերն այ անեղ, և մեք եղականք ըստ պատկերի և ըստ նմանուածի եան այ։

Դարձեալ՛ի տիպ երորդուածէն՛ի մէջ՝ հոգի, մարմին, և միտք. և հաւատն, յոյսն, և սէրն։ Իսկ չորեք կերպեան աճած՝ չորեքն նիւածի եայ քնուածի իւնս, և չորք առաքինուածի իւնքն. իսկ իմանալի և զգալի հոգիս և մարմինս, նոյնպէս մահկանացու մարմինս, և անմահ հոգին. այսպէս գոյ՛ի մեզ գոյացական բաղկացուցիչ տարբերուածի իւնք, իսկ պատահմունք աստրադրական

սահմանին բազկացուածքն ։

Դարձեալ՝ անչափականք և անժամանակականք պատահմունքն, իսկ հնչաւոր և անշոշնչ. այսինքն՝ զգայականն և մնկականն ։

Դարձեալ՝ հնչաւոր մարմինս, և անշունչ մարմին և երկնագն. այսպէս կենդանի և անկենդանի, հոգին և մարմինն. այսպէս բուսական մարմինն, և անբուսական հոգին. այսպէս զգայական մարմինն, իսկ անզգայ հեր և ելնգունքն ։

Աչքիկ այսպէս ։

Դարձեալ՝ երկու լուսաւորք երկու աչքն, իսկ հողմոց հնչմունք տուր և առուածի իւն հնչեցն. իսկ մայրիք հեր զլխոյն և մօրուացն և վայրի կենդանիք ոչիւք և լուծանք. իսկ ծով և ցամաք, այսինքն մարդինս և վտակքն. իսկ դադանք և անասունք՝ ցասբմեականն դազանք ՛ի մէջ, իսկ ցանկականն անասուն. իսկ տամ և անձրև, արտաքուածի իւն և արտասուքն. իսկ որոտումն՝ ձայն ողբոյն. իսկ կայծակունքն՝ բարկութի իւնն այլ և հրով տէչորիլն սգաւորին ։

Դարձեալ՝ վի ասոյ աշխարհս՝ ոմն միայն իշխան որպէս ասէ, և ոմն իշխան և իշխեցեալ՝ որպէս մարդս. որ ընդ իշխանութի եամբն այէ, և իշխէ անասնոց. և ոմանք միայն իշխեցեալ, որպէս անասունք. այսպէս և ՛ի մարդս բանն իշխան և ցասումն ընդ իշխանութի եամբ բանին, և իշխող ցանկականին. իսկ ցանկականն միայն ընդ իշխանութի եամբ ։

Հարց. Ջինչէ որ ասէ՝ Թէ ինապատիրէ ընդունել ընծայ գինւոյ. եւ ընդունելոյն եւ չինապատիրէ՝ եպ գինել պիտոյից և նախատունեաց 87. 19։

Պէս. Այսինքն՝ գիտէ զընծայն Թէ ամենայն իրի, իսկ արտաքոյ քննութեանց. այսինքն՝ զպատասխանն յաւժ և զխիճանդութիւնս որ արտաքոյ է քննութեանց և օտար և ելկամուտ և յետոյ պատահել, իսկ հետևողք քննութեանց. այսինքն՝ պատահմունքն որ ընդ գոյացութեան հետեւին։

Արդ՝ ինքն իմաստասիրութիւն, զքննութիւն գոյին գիտէ. իսկ զպատահմունքն ետ գիտել մակացութեանն, այսինքն զինն սեռականագոյն սեռն. իսկ զարտաքոյս քննութեանց, այսինքն՝ զյաւժ և զխիճանդութիւնս ետ գիտել բժշկականութեան՝ Թէ ’ի տաքէ Թէ ’ի հովէ լինի. և զոր ’ի չորս մաղձից յաւելորդութենէ զոր ’ի ձեռն դեղոց բժշկեն. զոր և անատունք քննութ ճանաչեն զդեղ մաղձից, այսինքն՝ զի ուղտն ըզկապիկն ուտէ և զնաղձն ձդէ, և կապիկն զկատուն ուտէ մաղձադեղ. և կատուն զդուրան, և եղունք զօձն. և շուէնն զէգ խոտն և այլն. զի եկամուտ զեկամուտն հանեն՝ և ոչ ջանան։

Հարց. Ջինչէ որ ասէ՝ թոն չի ինդն ասելոչ չըսք գինաւելեան, չինըն և չրեսակ և ընկերուն ամենայն՝ քացախապէս չըշ 87. 23։

Պէս. Երիւթ կնիւ լէն ասէ, այսինքն պանորակ մար ինն. որպէս ասէ սաղոմոն՝ Թէ քան զի ոչ չարաւուր էր ամենազօր ձեռն քո, առնել զաշխարհն

ան

անպատրաստ նիւթ ից • որ է անորակ մարմին, և ոչ որպէս ոմանք մանրամաղ փոշի ասեն զնիւթն • զի յորժամ ոչ գոյին տարերք՝ ուստի լինէր փոշին։ Եւ այսպէս առնու զնիւթ ’ի տեսակ՝ որ զանընիւթն տեսակաւորեաց, այսինքն՝ զչորս որակութիւնս անմարմին • որ է չերմութիւն և յորտութիւն, չորութիւն և ցիւղութիւն։ Իսկ որ ասէ՝ սկզբունս ամենայնի, այսինքն՝ զնոյն չորս որակս հանդերձ նիւթով • զի սոքա են սկզբունք տարերց, և ’ի սոցունց բացակատարեցան չորս տարերք • զի յորժամ արար զնիւթն, և յետոյ զչորս որակութիւնն • և միաւորեաց զչորս որակսն ընդ նիւթին, և անտի կազմեցան չորս տարերք։

Եւ այս է գիտել իմաստասիրութիւն զնիւթ և զտեսակ, և սկզբունս ամենայնի • այսինքն՝ սկզբունս չորս տարերց, որովք եղեն զգալիքս։ Ճարց • Ջի՞նչ է որ ասէ՝ թէ ’ի նոցանէ բացակատարէ զնառնառնէայս • և ’ի նառնառնէայսդ զերկնիսկառնացն • և ’ի գործիսառնացդ ընդելիսն Տպին 87 • 25։

Պէս • ’ի նմանատեսն է այդն, այսինքն՝ զտարերացն ծայրից կցորդութիւն ասէ տուր իրեարս • այսինքն զի իւրաքանչիւր տարերք կրկին որակութիւն, միոն գոյացական որակ և միւսն պատահական։

Արդ հողն ունի գոյացական որակ զչորութիւնն, իսկ պատահականն զցիւղութիւնն • իսկ ջուրն գոյացական զցիւղութիւնն, և պատահականն զ

ցրտութիւնն • այսպէս և օդն գոյացական զ ցրտութիւնն , և պատահական զ ջերմութիւնն • իսկ հուրն գոյացական զ ջերմութիւնն , և պատահական զ չորութիւնն • և ամենայն տարր իւր գոյացականաւն ընդ միւսոյն պատահական որակին կցեալ են • և զայն ասէ նմանատմանեալս :

իսկ որ ասէ՝ զգործականաց , այսինքն է գործական խառնուածն տարերաց առ իրեարս • իսկ որ ասէ՝ 'ի գործականացն գմարդկային մարմինն • այսինքն՝ 'ի նոցա խառնմանէն բազկանայ մարդկային մարմին , և ամենայն կենդանեացն և այլոցն • իսկ որ առ կենդանիքս նմանատմանեալք , այսինքն չորք տարրքն են • այսինքն արիւնն, սպիտակ մաղձն, սեաւ մաղձն , և խարտեաշ մաղձն , չորք տարրքն նմանատմանէ • այսինքն՝ սեաւ մաղձն հողոյն , սպիտակն ջրոյ , արիւնն օդոյ , խարտեաշն հրոյ • իսկ գործական՝ աման սոցա , արեւանն աման և գործի • և տեղիք լեարդն է, իսկ սպիտակին՝ երիկամունքն • իսկ սեաւ մաղձին՝ փայծաղն , իսկ խարտեաշ մաղձին՝ լեզուն • և 'ի սոցանէ մարդոյ մարմինն գոյանայ , և ամենայն կենդանեաց • զայս ամենայն գիտէ քննական իմաստասէրն , թէ 'ի նիւթոյ և 'ի տեսակէ եղև չորս տարրն • և 'ի չորս տարրքն՝ նման տարերց , այս չորս մաղձս • իսկ սոցա աման և տեղի որ գործէ, լեարդն է • որ զամենայն արիւնն առնէ ձգանէ , և տանի առաջի սրտին՝ որպէս թափաւորի • և սիրտն առնու , և ամենայն երակօքն ընդ քաղցր մարմինն սփռէ •

այսպէս և երիկամին վսպիտակ մաղձն, և փայծաղն զսևն, և լեղին զնարտեաչն. վայս ամենայն գիտէ իմաստասէրն։

Հարց. Զորժամ արար Ած զնիւթն, և յետոյ զչորս որակն. այսինքն ջէրմ և ցուրտ, չոր և գէշ. և սոքա են սկզբունք չորք տարերացն. այլ զինո՞ւ զանազան խառնեցաւ 'ի վերայ սկզբանցն, որ բազկացան չորք տարերքն. զի ասէ մեծ լուծմունքն՝ լիէ արար Ած զնիւթ և զտեսակ, և յետոյ տեսակին. ապա սկսաւ կատարել արարչին զչորս տարերս։

Պէտ. Այսինքն՝ զի այն չորս որակացն են սկզբունքն, երկու երկու լծակցեալ 'ի միասին. մինն դէպացական, և մինն պատահական. և յերկոցունց խառնմանէն՝ ելն մին տարր. այսպէս և երկու լծակցեալ և վերընթանչելոր տարր բազդացուցին, վասն որոյ տարր ասին. այսինքն՝ նախ զի այն երկու որակութիւնն միաւորեալ տարրել լինին 'ի միմեանս 'ի մին տարրն, ապա առ այլս խառնեալ ծայրիւքն՝ չորեքին տարեալ լինին առ միմեանս։

Եւ այսպէս որպէս ցուցաք, նախ զանորակ նիւթն արար, և ապա յետոյ զտեսակն. այսինքն՝ զչորս որակ զատ և որիշ 'ի նիւթն այն, և ապա 'ի սոցանէ առեալ երկու երկու խառնեցոյց և արար զտարրն. այսինքն՝ մին գէպացական որակ՝ որպէս ջէրմն հրոյ, և մին պատահական որպէս չորութիւն. այսպէս և այլոց տարերացն։

Արդ՝

Ադրդ՝ առաջինն եղև նիւթ, և միջին չորս օրերն։
և վերջինն տարբերքն ։

Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ [illegible] Գետե չքնաղ
քնաւ եղեն. նոքա գիտացին եթե գետին չէրեսաղէն
այնոցիկ՝ շուրջակս, և չհաշեցա 88 • 7 ։

Պէս. Ասելոցն օրպէս ասէ քե բանիկն՝ [illegible] զտարն
քաջ ոլորակիէ, այսինքն՝ զի ոտանաւորաց վերջին
վանկն միապէս լինի, և ոչ այլ և այլ. զի որպէս
աջ և ձախ մանեկն ոչ առնու ոլոր, յորժամ՝ ի
միասին ոլորեն. այսպէս և այս, վասն որոյ պարտ
է՝ զի երկոքին ոլորն միապէս լինի. իսկ հատածն
շունչն, զի ձայնն ընդ ընչին՝ յոգն յոգն և հատ-
նեն ըդ-ոքալ յառաջ գայ. որպէս ասեն հատնել ը-
գուժիւն, որ հագն հագն ընչիւ ելանէ՝ ի
քե բանէն ։

Ադրդ՝ տասն կե բաիւ տասի ոլորակ, այսինքն ։
Նախ՝ յլե բանքն, և ոտն, և ձայնն, և շունչն,
և եզանակն, ՝ի միասին լինի. որ ոլորել յար-
մարին. վեցե բորդ զի միջակ լինի ձայնն՝ և ոչ քան
զկարն աւելի, և ոչ նուազ միջակ զոճարճ.
եօթնե բորդ՝ զի հնարի քաղցրաձայն ե բդել, և
մի տդեղ. ութե բորդ զի կենդանի լինի ե բրն,
այսինքն՝ ոչ զբաղե լով՝ ի կախ ձգել՝ այլ՝ ի
գնացք ասել, զի հասկանալի լինի լսողացն. լինն
ե բորդ՝ զի քե րել վտե ալ և ճշմարիտ լինի բանիք
ե բդողն. որպէս խալկայ օրինակնէ՝ ի շարականացն,
զոր մեծ վարդապետն ուղղեաց. այն որ զի սայի
նախասացն մեկնեաց, ՝ի խնդրոյ հե ւթ ամ ւթ ագա-

ւորին

ևորին ՚ի սիա • տասնե րորդ՝ վե արհեստն առա-
գանութ եան՝ խառնե ալ լեցի յե րգն, որ վեոր-
հու րդ քանին յայտնէ • որպէս նայն խալկոյն օրի-
նակին է, վոր սահմանե աց վարդապե տն դէորգ •
զայս առնայն պարտէ ՚ի միասին հիւսե լ, և ոլո-
րե լ՚ի ձայնս ե րգոյն ։

Իսկ որ ասէ՝ հետևմունք ձայնի, տասն են հետև-
մունք ձայնի ։

Նախ՝ վե ձայնն ե գանակաւ լինի • ե րկրորդ՝ վե
գիտիցէ զքա՞նին ձայնից, այսինքն չորք են ե գա-
նակքն՝ ձ, ձձ, ձձ, ձձ • ե րրորդ՝ վե չորս են
կոզմունք ձայնիցն, այսինքն՝ ձկ, ձկ, ձկ, ձկ •
չորրորդ՝ վե չորք են կոզմանց կոզմունքն, այսինքն
ստե վե որպէս՝ ձձ, ձկ, ձձ, ձկ • հինգե րորդ՝
վե մի ձայնուն զանազան ե գանակ գայ, որպէս ՚ի
ձձ ձայնն՝ այլ է այն որ ասի, առաքե լոյ աղաւնոյ •
և այլ է այն՝ որ ՚ի վե րայ բղխե ալ գաւազանին՞ •
և այլ է այն՝ ընդ ե րկնայնոյն հոգե վնաց • այսպէս
և զայլսն իմասցիս • վե ց ե րորդ՝ գիտե լիե՝ լմ է
վանե՞ր չորք են ձայնք, այսինքն՝ ըստ չորք տա-
րե րայն • ե օթ ն ե րորդ՝ գիտե լիե՝ լմ է չորք ձայն
իցն, որք ո՞րոյ են տարե րայն • ու թ ե րորդ՝ լմ է
վանե՞ր չորք են կոզմունք, և չորք ստե զք • այս-
ինքն տարե րք ե րկու ե րկու ծայրք ունին • այս-
պէս և այս • ինն ե րորդ՝ ոլորակն, չորե քտասան
ե րոր դ հագագն, այս են հետևուն ձայնիցս ։

Հարց • Ջի՞նչ է որ ասէ՝ իմաստասիրութ իւն
գիտէ զքնութ իւնս ձայնի, իսկ զհետևօղս ձայնի

եւ

գիտել զբնութիւն իրին • արդ՝ յայտէ զի սահմանն
յայտնէ զբնութիւն իրին, ըստ այնմ՝ թէ սահ-
մանն է բան կարճառօտ յայտնիչ բնութեան ե-
թուակայ իրի • ապա առբեր ի ձեռն ամենայն սահ-
մանաց զամենայն բնութիւն կարեմք գիտել •
իսկ թէ վասն ե՞ր՝ զբնութիւն իրին քում լման
տասբն գիտէ, բայց ոչ պարզ յայտնէ ։

Պե • Արդ՝ սահմանն այնպէս ցուցանէ զբնու-
իրին, որպէս ոք պատճառական ակն ունի ի քէ առաջի
մարդոյ • իսկ տեսողն ոչ գիտէ զբնութիւն ա-
կանն՝ թէ զինչ է յատկութիւն ունի, կամ յո՞րոյ
ցաւոց դեղ • այսպէս և սահմանն զպարզ բնու-
թիւնն ոչ կարէ յայտնել, և այս նշան քեզ • զի
այլ է սահման բնութեան ենթակայ իրին, և
այլ է սահման բնութեանն • այսինքն է զի այս է
սահման բնութեան որ ասէ, բնութիւնէ ու-
նակութիւն ճանապարհորդեալ՝ առանց երևա-
կայութեան • և այլ այսպիսիք • բայց այսէ՝ զի
սահմանն յայտնէ զբնութիւնն, ըստ պարագայ-
իցն • այսինքն՝ զդոյացական բաղկացութիւնքն,
իսկ զնաճառակ բնութիւնն ոչ յայտնէ • վասն որոյ
ասէ՝ քում իմաստասբն գիտէ զբնութիւն իրին,
և կարգաւ ինչ ոչ յայտնէ ։

Հարց • Արդ՝ ասէ դաւիթ վսահմանս իմաստա-
սիրութեանն՝ զայն որ առաւելութենէ է, թէ
իմաստասիրութիւնէ արհեստ արհեստից և մա-
կացութիւն մակացութեանց • այսինքն՝ որպէս
իշխան իշխանաց, և թագաւոր թագաւորաց ։

Առդ՝ իշխան իշխանաց, և թ ադաւոր թ ագաւո-
րաց, ած է միայն. և զհմաստասիրութիւն այ
նմանեցոյց. և պարտէ գիտել՝ թէ ո՛րպէս յոր-
մարի այ առնել արհեստ, և արհեստից արհեստ.
կամ մակացութիւն իւն, և մակացութիւն մակացու-
թեանց. յորս նմանեցուցանէ զհմաստասիրութիւն:
Պէ. Առդ՝ առաջինն արարչութիւն այ ար-
հեստէր. իսկ երկրորդ՝ արարչութիւնս ար-
հեստ արհեստից:
Իմ այս ըստ երեսուն կերպի:
Նախ՝ զի առաջինն արարչութիւն ոչ գոյն որ
անեղ էր, այն անեղ ոչ գոյին՝ եղև եղեալ թ.
իսկ երկրորդ արարչութիւնս՝ արհեստ արհես-
տից էր, զի անեղ գոյին՝ եղև եղեալութիւն. զի
բանն մարմին եղև:
Երկրորդ՝ զի այն արդեօք արհեստէր, որ ոչ գոյն
զգալի արարած եղև. իսկ այս անեղ էութիւն անն՝
անճառելի եղեալութիւն եղև:
Երրորդ՝ զի անդ արար ած, արարան. իսկ աստ
արարիչն արարած:
Չորրորդ՝ զի մարդ ստեղծաւ ըստ պատկեր իւն,
և ըստ նմանութեանն. այնպէս՝ որպէս պատկեր իւն
յորմէն հանեալ է մարդոյն նմանութիւն, և այն
գործ արհեստի է. իսկ այս արհեստից արհեստ,
որ ինքն ած՝ եղև քնութիւն մարդոյ. այսինքն՝
նախատիպն պատկեր եղև:
Հինգերորդ՝ այն արհեստէր, որ առեալ զկաւն
մարդ ստեղծեց. իսկ այս՝ արհեստից արհեստ, որ
ան-

անմարդին ձեռուքն՝ ստեղծագործեցաւ մարդ։
Վեցերորդ՝ զի այն անշունչ և անկենդան և անբան հողոյ • իսկ այս ի շնչաւոր և ի կենդանի մարդ բանաւոր է ։
Եօթներորդ՝ զի անդ արարիչն արար նիւթոյ զմարդն • իսկ աստ արարածն յանեղականն նիւթոյ արար կարարիչն ։
Ութերորդ՝ զի անդ նախատիպն արար իւրն նմանն • իսկ աստ պատկերն զնախատիպն արար իւրնման ։
Իններորդ՝ զի անդ առանց մայր ի հօրէ կին ծնաւ • իսկ աստ առանց հայր ի մօրէ այր ծնաւ ։
Տասներորդ՝ զի անդ առանց մերձաւորութեան ծնաւ կին ի մարդոյ • իսկ աստ առանց մերձաւորութեան մարդ ի կնոջէ ։
Մետասաներորդ՝ զի անդ փչեաց ադամ շունչ կենդանի • իսկ աստ փչօղն բնակեցաւ ի կոյն ։
Երկոտասաներորդ՝ զի նա զփչումն կորոյս ունկնդրութեամբ օձին • իսկ աստ փչօղն կենդանի նակերպեցաւ ի կոյն՝ ունկնդրութիւք հրեշտակին ։
Երեքտասաներորդ՝ զի անդ կինն մերձաւորութիւք առն յղացաւ • իսկ աստ կոյն՝ հոգւով սրբով յղացաւ ։
Չորեքտասաներորդ՝ այն արհեստէր՝ զի կինն զիւր արարեալն ծնաւ • իսկ աստ արհեստից արհեստ, զի կինն զիւր արարիչն ծնաւ ։
Հնգետասաներորդ՝ զի անդ զոչ էն ծնաւ, զոր յառաջն ոչէր • իսկ աստ էից էակն՝ զայն որ ընդ

զէ

զերկինս ։

Վեշտասաներորդ՝ նա վնուճաստ ստղին առեալ զարգացոյց • իսկ կոյն զանտանելին էից յալգան տի նուճաստացոյց ։

Իօթն և տասներորդ՝ զի նա վնմանն իւր ծնաւ, իսկ սա վամենեցունց աննմանն ծնաւ • այս էր արհեստ արհեստից ։

Ութ և տասներորդ՝ զի նա զոր զօրութեամբ կայր յանձն իւր՝ զայն ծնաւ • իսկ կոյն զոր էութեամբ և ներգործութեամբ կայր առ հայրն ած՝ զայն ծնաւ ։

Ինն և տասներորդ՝ զի որպէս այն արհեստ գործաւորութեամբ առն ծնաւ • իսկ սա արհեստից արհեստ, զի առանց գործաւորութեան յղուին և կուսական ծնունդն ։

Քսան ներորդ՝ զի այն որպէս արհեստ էր զի ամենեքեան այն արհեստիւն ծնանին • իսկ այս արհեստից արհեստ, որ աննմանն էր և անօրինակ ։

Քսան և մի երորդ՝ զի անդ յետ լինել լոյն, օձն և դևն առնէին՝ եկաւորութիւն և խօսակցութիւն ընդ նորա, և միմեանց հաւանութիւն • իսկ աստ հրեշտակաց և ածութիւնն եկաւորութիւն առ կոյն, և խօսակցութիւն և հաւանութիւն կամաց ։

Քսան երկու երորդ՝ զի անդ յետ լինել լոյն սնարգութիւն վերանայր յայ՝ ի կոխել պատուիրանին, և խռովութիւն երկրի, և քարկութիւ ընդ մարդկան • իսկ աստ փառք՝ ի բարձունս այ

վերանայր, և յերկիր խաղաղութիւն. և՛ի մարդիկ հաճութիւն։

Քանզի երեք երորդ՝ վկայ անդ մեզք և կռապաշտութիւն և զանազան չարք յաշխարհ մտին. իսկ աստ արդարութիւն և կռոց խորտակումն, և պեղպեղս սրբութիւն կուսանաց, և ճգնաւորաց, և մարտիրոսաց, և քահանայից, և սպասաւորաց։

Քանզի չորս երորդ՝ վկայ անդ մահ, և դժոխք, և շարչարանք. իսկ աստ կեանք, ազատութիւն, և քայքայումն դրան արքայութեան։

Քանզի հինգ երորդ՝ վկայ անդ ծառ մահու, և պըտուղ մահաբեր. իսկ աստ ծառ կենաց կոյս, և պտուղն անմահ քրիստոս, և կենաստեղ մոլորին նորա յեկեղեցի։

Քանզի վեց երորդ՝ վկայ անդ վիշապ ցաւ դատն դրախտին, և սերովբէք պահէին բոցեղէն սրով ճանապարհ ծառոյն կենաց. իսկ աստ նոյն հրեշտակք աղաղակեն առ վերինսն, համբարձէք իշխանք ղդրունս ձեր՝ ի վեր համբարձէք դրսե"։

Քանզի եօթն երորդ՝ անդ ասացաւ՝ մի ոմանօք հոդի իմ՝ ի դառն, վասն լինել լոյ դոցա մարմին. իսկ աստ ասէ՝ հեղից յոգւոյ իմմէ՝ ի վրայ ամենայն մարմնոյ և մարգարէացին։

Քանզի ուրեք երորդ՝ անդ ասացաւ, անիծեալ լինի երկիր՝ ի գործս և այլն. իսկ աստ՝ ի զաւակի քում օրհնեսցին ամենայն ազգք։

Քանզի իննե երորդ՝ անդ ասացաւ տրտմութիւն եամք ծնցիս որդի և այլն. իսկ աստ անա կոյս յղասցէ

և ծնցի որդի և այլն :

Երեմնե րորդ՝ զի անդ ասացաւ , յորում աւուր ուտիցէք ի նմանէ մահու մեռանիցիք. իսկ աստ՝ որ ուտէ զմարմին իմ կեցցէ յաւիտեան, և ես յարուցից զնա յաւուրն յետնում. և այլ այսպիսիք : Ազան որոյ առաջին արարչութիւն արհեստ արհեստից : Իսկ երկրորդ արարչութիւն արհեստ արհեստից :

Ա յս քան առ այս :

Հարց. Զի՞նչ է ասել՝ Հակառէ Հակառէ 88 :14 :

Պէս. Եթէ այս ըստ քան և մի կէ բայի վէ րաբեր իր, յառաջին՝ և յերկրորդ արարչութիւն :

Դ յակ՝ զի այն մակացութիւն էր, որ յաւուրնայն օր դիտութիւն լուսափայլ շնորհն գայր ի դաստ հրէ շտակաց. իսկ այս մակացութիւն մակացութեանց, զի անճառական շնորհին դիտութիւնն ելն ի դաստ առաքե լոյն. ըստ որում ցանկայիր հրէ շտակք ընդ աղօտ տեսանել, և ոչ տեսին :

Երկրորդ՝ զի այն մակացութիւն էր, որ յաւուրնայն օր՝ մանն մանն դիտութիւն գայր հրէ շտակաց. իսկ այս մակացութիւն մակացութեանց, զի ասէ պողոս՝ հաղորդակետ եմք խորհրդոյն այ :

Երրորդ՝ զի անդ եօթ անաստուն երկու ազգաց, եօթ անաստուն երկու ազգ լե զուաց դիտութիւն տուաւ. իսկ աստ իւրաքանչիւր առաքեալ, միով լե զուի եօթ անաստուն երկու լե զուն խօսէր :

Չորրորդ՝ զի անդ ոչ ոք կարէր, զիմն լե զուի դիտութիւնն միւսոյ շնորհել, առանց ուսման և աշխատե լոյ. իսկ աստ ձեռն դնե լով առաքե լոյն,

տայ

այլին զԵօթանասունն երկու լեզուաց գիտուին
միոյ մարդոյ ։

Հինգերորդ՝ զի անդ ամենայն ոք զիւր լեզուն
հասկանայր ։ իսկ աստ միանգամ խօսեալ առա-
քելոյն , ամենայն ոք զիւրք լեզուն հասկանայր
զմի խօսքն ։

Վեցերորդ՝ զի անդ միայն ՅԾ գիտութիւնն էր
ընտրեալոյն ։ իսկ աստ ՅԾ գիտութիւն ել եղև մարդ-
կան , զի ՅԾապէս հրաշս գործէին առաքեալքն ։
որպէս ասէ պողոս՝ ամենայնի կարողէմ այնու որ
զօրացոյցն զիս ՚ի քրիստոս յիսուս ։

Եօթներորդ՝ զի այն մեկնութիւնն պարզէին
իմաստասէրքն՝ գիտութիւն եամբ էակացն ։ իսկ այս
մեկնութիւնն մեկնութիւն եանց վերին իմաստու-
թիւնն ։ վասն որոյ ասէ պողոս՝ ո՞ւր իմաստուն ,
ո՞ւր դպիր , ո՞ւր քննիչ աշխարհիս այսորիկ , ոչ
ապաքէն յիմարեցոյց Ցն զիմաստութիւն աշխար-
հիս այսորիկ ։ այսինքն՝ զլուսնի գալն առ արե-
գակն , զի առաքեալքն զամենայն գիտէին ։ որպէս
և պողոս ուսոյց իմաստասիրի միոյ , զոր տարա-
կուսեալ կայր յիւր մեկնութիւնն ։

Ըներորդ՝ զի իմաստասէրքն մարդկան ուսու-
ցանէին ։ իսկ առաքեալքն վերէ շնորհս ուսուցա-
նէին , զի հրե շնակք յառաքեալսն ուսան զքարո-
զութիւնսն իմաստութիւնն ՅՈ ։

Իններորդ՝ զի այն մեկնութիւնն էր , զի մար-
դիկք էակաց գիտութիւնսն հաղորդէին ։ իսկ այս
մեկնութիւնն մեկնութիւնսն , զի ՚ի ձեռն

անճառական չնորհին հաղորդ լինի մարդ իւրք ընդ
եղեալն բնութեան։ որպէս ասէ պետրոս առաքեալն։
Տատես ես՝ զի իմաստասիրացն եւ ի սակայ և սակն
զգալեաց պիտութիւն էր։ իսկ մեզ սակն զոր
ճաշակեմք զգալապէս, զանճառականն մարմինն
այ հաղորդութիւն եւ ամբ։ որ ստեղծողն է կենդանի և
գիտութիւն եւ անց էից։

Որ տասաներ որդ՝ զի անդ մակացութիւն էր, որ
բժշկութիւն եւ ամբ զնեալսն դեղով բժշկելին ըզ
ցաւս՝ ի մարդ կանէ։ իսկ այս մակացութիւն մա-
կացութիւն եանց, որ բանիւ բժշկելին առանց դե-
ղոց զանձնային ցաւս։

Երկրտասաներ որդ՝ զի նոքա սկիզբանդ դեղով
բժշկելին։ իսկ սուրբքն զնեւեալս յարութեան էլին
բանիւ։

Երեքտասաներ որդ՝ զի այն մակացութիւն էր,
զի աստեղաբաշխքն զաստեղոց գիտութիւն ունէլին։
իսկ այս մակացութիւն մակացութեանց, զի զո-
ղոմ յափշտակեցաւ երկինս, և եւս ըզ-
գալակարգութիւն հրեշտակաց, և զձև ակերպ-
պութիւն նոցա։ և զամենայն արարիչութիւն զոր
գրեաց դիանէսիոս։

Չորեքտասաներ որդ՝ զի նոքա ոչ ինչ իշխէին՝ ի
վեր քան աստեղաց։ իսկ առաքեալքն էին բարձ ուղիղ ա
՝ի դէմս արեգականապաշտին, և րեք օր խաւա-
րեալ պահեաց զարեգակն յաշխարհին պարսից։
Հնգետասաներ որդ՝ զի իմաստասէրքն գիտէին
զբնութիւն անբան կենդանեաց, այլ ոչ կալ էին

զոք փոխել յիւր քնութիւնն յայլ տեսակ. իսկ լուսաւորիչն՝ զորդատ խոզ դարձոյց, և դարձեալ ի մարդկային քնութիւն դարձոյց։

Ել շատ ատեն որդի՝ զի նոքա գիտէին զքնութիւն երկրի, քայց ոչ կարէին քար մի յիւր տեղւոյն շարժել. իսկ պողոս զնեց քաղաքն հռոմայեցւոց կռոցից անուն, քանիւ ատաց. և գնաց քաղաքն իւր տեղոյն ի մէջ ծովուն և խորտակեցաւ։ Ելօհն և տասնե որդի՝ զի նոքա գիտէին զդևսն՝ վասն որոյ ասէին վասն դիւացն, լիւ է ոգիք ըմբռնեալք ի ևղս՝ ի մտաց ևս անկանին, քայց ոչ իշխէին ի վերայ նոցա. իսկ առաքեալքն յայտ էին զի ալածէին զդևսն, և յորժամ զսիմոն կախարդն վերայուցին դևքն, և տանէին զնա ի վեր՝ յոյն ժամ պետրոս և պողոս սատեցին՝ լիւ է լիւ ողեք զդա. նոյն ժամայն լիւ ողին և փախեան, և անկեալ կախարդն ստատկեցաւ ի հռոմ քաղաքի։ Ելիւ և տասնե որդի՝ զի այն մակացուիւ իւն էր որ մոգք գիտացին՝ լիւ է երեք են անմահութիւնք յերկինս, միւն ի մարմնի տեսաւորի և յանմարմնոյն անքաժանելի Ձայ. իսկ այս մակացուիւ իւն մակացուիւ Ճշմարիտ էր, զոր նոքա մոգք գիտացին առաքեալքն աչօք տեսին, և ձեռօք շօշափեցին, և զնոգին սուրբ տեսին ի վերնատունն, և լցան հոգւով սրբով. և նախայ կայն ետես զնայր և զորդի ընդ աջմէ հօր։

Ինն և տասնե որդի՝ նոքա միայն մոգք երթ ային յերկինս. իսկ տէրն մեր համբարձաւ յերկինս, և

և ՚ծածկին, և աւետարանչին · և պողոս մարմնով գնաց յերկինս՝ և դարձեալ եկն յաշխարհս, և ՚ի կատարած ամենայն սուրբք մարմնով ելանեն յերկինս ։

Քանի՞ որդ՝ զի այն մակացութիւն էր, որ զգիտութիւն աշխատութեամբ ուսուցին աշակերտացն · իսկ այս մակացութիւն մակացութիւն է անց, որ ՚ի վերին իմաստութիւն ձրի քաշէին հնազանդեցոյն · զ՚է ըստ գիտութիւն, պարգևատրութիւն, և վճռաշատրծութիւն, և զայլն ։

Քան մին է որդ՝ այն մակացութիւնէր, որ ՚ի մաստութիւն ուսուցանէին աշխատութ այլոյն · իսկ այս մակացութիւն մակացութիւն է անց էր, զի ստեղծօղն իմաստութիւն է՝ զոգին սուրբ՝ ձեռն դնելով տային հաւատացեալոյն · զի յոյր վերայ ձեռն դնէին առնէին զՏոգին սուրբ ։

Վանորոյ առաջին արարչութիւն մակացութիւն էր · իսկ երկրորդ արարչութիւն մակացութիւն մակացութիւն է անց, որպէս յուսաւ ։

Ա յս քան առ այս, զի ասէ՝ իմաստասիրութիւն նմանէ ՚ի, որէ արհեստ արհեստից և մակացութիւն մակացութիւն է անց ։

Գլուխ էջիս պատանեցրեալ ։

Հարց ։

Ինչ՞ է որ ասէ՝ եթէ ունիցի ոք ընդ ամենայն որպէս բոլոր աստուած, էիցուք այսուհետև ի հատուն ձորս, և բաժանեցուք զնա ի ծայրէ ի վեր ոչ ՚ի ՚ի ։

Պէս ։ Եթէ այս չարեբաստան գլխով վանատզանի որ ասէ այսպէս ։

Ոչխար՝ զի որպէս անդ զամենայն ուսայք, այսպէս աստ զմասունս սահմանին ուսցուք ։

Երկրորդ՝ որպէս անդ զամենայն ուսայք բոլոր, այսպէս և աստ զբոլոր մասունս սահմանեսցուք ։

Երրորդ՝ զի որպէս անդ զբոլորի սահմանն որպէս բոլոր ուսայք, այսպէս և աստ զբոլոր մասունս որպէս բոլոր քննեսցուք ։ և ոչ որպէս մանն ։

Չորրորդ՝ որպէս անդ զբոլոր սահմանն որպէս բոլոր ուսայք, այսպէս և աստ զբոլորին մասունս բոլորաբար քննեսցուք, և ոչ լծէ զմանն ՚ի մասանցն ։

Հինգերորդ՝ որպէս անդ զբոլոր սահման որպէս բոլոր ուսայք ։ այսինքն՝ զշրջակայն տեսայք և զարտաքոյս նորա ։ որպէս ոք զարտաքոյս պարսպի այգւոյն տեսանէ, այլ ՚ի մէջ ոչ մտանէ և զանապատն տեսանէ ։ վասն որոյ ասէ՝ եկեսցուք այսուհետև և զմասունս նորա քննեսցուք, զի մի

՚ի

'ի նոցանէ 'ի մէջ ածելով :

Վէցերորդ՝ անդր զբոլոր սահմանն գիտութիւն է ակունն ուսաք • իսկ աստ զբոլորը մատունս արարածոց քննել սկսուք , որ է տեսն • եւ երկինք եւ երկնայինք , երկիր եւ երկրայինք , ծով եւ ծովայինք , օդ եւ օդայինք , հրեշտակք եւ մարդիկք • այս են տեսն մատունք արարածոց • վասն որոյ ասէ՝ անդր զբոլոր սահման գիտութիւն են արարածոցն ուսաք • իսկ աստ՝ զմատունս արարածոցն քննել սկսուք :

Իօթինե երորդ՝ կն ասէ 'ի վեր անդր , այսինքն՝ զվերն երևոյթն ուսաք • այսինքն՝ զհետի տեսութիւնն, և զծածուկ որպիսութիւն ոչ գիտացաք • վասն որոյ ասէ՝ եկեսցուք այսուհետև 'ի մատունս նորա և քննել սկսուք • այսինքն՝ կն բոլորն 'ի ձեռն մասանցն քաղկանայ , որպէս զբ 'ի հետուստան է տեսեալ , ոչ կարեն գիտել՝ թէ ո՞րպիսիք են կերպարանք նորա , և զգայարանք , և անդամքն , և բարքն , և ձայնքն , և շնորհք • այսպէս և իմաստասիրութիւն՝ որպէս կենդանի ունի է, ունի տեսութիւն և զգայարանս , և զմենայն որպիսութիւն կենդանւոյ • վասն որոյ պարտէ զմատունս նորա քննել լով ճանաչել կն :

Իվերորդ՝ զսահմանս իրին գիտել լով զնե րսինան ոչ գիտեմք , որպէս և սահման մարդոյն • զոր ինչ գոյ 'ի մարդն՝ ոչ յայտնէ • այսինքն՝ կն ե րկատասան իր գոյ 'ի մարդն :

'Նախ՝ հոգի , և մարմին , և միտք • երկիդ՝ եւ ա մանեայ է հոգին՝ քան , յաստուն , և ցանկութ •

երորդ՝ մանկական, ղեւայական, բանական. չոր-
րորդ՝ նմանամանեայքն տարբերաց. այսինքն՝
արիւնն՝ ի լեարդն, սպիտակ մաղձն յերիկամունքն,
խաւռեաչն՝ ի լեղւոյն, սեաւն՝ ի փայծաղն.
հինգերորդ՝ զի գոյ՝ ի մարդն՝ խոհեմութիւն,
արուեստ իւն, ողջախոհութիւն, և արդարութիւն.
վեցերորդ՝ հաստատ, կայուն, սէր. եօթներորդ՝
զգայարանքն. ութերորդ՝ երկոտասանն անդամքն.
իններորդ՝ երեք հարիւր քառասուն և չորս յօ-
դուածքն. տասներորդ՝ գոյ և տասն զօրութիւն
հոգւոյ, գիտականն և կենդանականն. մեռա-
սաներորդ՝ վեց շարժմունքն. երկոտասաներորդ՝
ունի սկիզբն, և մէջ, և կատարած:
Իսկ զոյս աւետեան սահմանն ոչ կայունէ, այսպէս
և աւետեան սահման զմասունս ենիժ ակայ իբրեւ ոչ
ցուցանէ. ի վեր անդր զբոլոր սահմանն որպէս
ուսաք, եկեսցուք և զմասունս նորա քննեսցուք:
Իններորդ՝ անդ զբոլոր սահմանն՝ որպէս բոլոր
սեղան սահմանեցաք, և աստ մասն մասն ճաշա-
կեսցուք, որոճմամբ հոգւոյ և ծանրմամբ մտաց:
Տասներորդ՝ անդ բոլորապէս ուսաք, աստ մաս-
նաւորապէս կատարեսցուք:
Մեհտասաներորդ՝ անդ որ մտաք զբոլոր գիտու-
եակոցն առաք. իսկ աստ զմասունս նորա իմաս-
ցուք, և՝ իմաստուն հոգւոյ և մտաց քաժանեսցուք:
Երկոտասաներորդ՝ անդ բոլորապէս ուսաք, իսկ
աստ մանաւորապէս ուսուցանեմք այլոց:
Երեքտասաներորդ՝ անդ զբոլոր գիտութիւն

առաք յէակայ, և աստ զբոլոր մասունս տումք յէութիւն՝ հոգի այլոց վէ ի կորիցէ։
Զորեքտասանեորդ՝ վէ անդ բոլորապէս ուսանէ տեսականաւն. իսկ աստ զբոլոր մասունսն կատարեացուք գործնականաւն։

Ա յսքան առ այս։

Հարց. Վասն է՞ր ոչ լծէ բոլոր ուսաք, այլ ասէ՝ որպէս բոլոր։
Պէս. Վասն չորս պատճառի։
Նախ՝ որպէս բոլոր ուսաք և ոչ մասն։
Երկրորդ՝ որպէս՝ ի վեր անդր զ բոլոր սահմանն՝ որպէս բոլոր ուսաք. այսպէս և կէսցուք և զմասունս բոլորին բոլորապէս քննեսցուք, և ոչ մասնաւորաբար։
Երրորդ՝ վէ ոչ ասէ բոլոր, այլ որպէս բոլոր. այսինքն՝ վէ բոլորն ի մասանցն բաղկանայ, և յորժամ զմասունս բոլորին ոչ էաք քննել. վէ ա՞րդ կարէաք զբոլորն քննել, և գիտել. վ՚որոյ ասէ՝ ի վեր անդր. այսինքն՝ որ քննութեամբ՝ ի վեր իմաստասիրութէ, և անդր՝ այսինքն որ հեռի է՝ ի զգայական իմացմանց. վ՚որոյ առանց մասանց գիտել լոյ, զայն որ՝ ի վեր է և անդր. որպէս բոլոր ուսաք, և ոչ բոլոր. վ՚որոյ ասէ՝ եկէսցուք այսուհետև և զմասունս նորա քննեսցուք, վէ՝ ի՝ձեռն մասանցն՝ կարողանամք զբոլորն ուսանիլ։
Չորրորդ՝ վէ ասէ զբոլոր սահմանն, այսինքն՝ վէ սահմանն ըստ ինքեան բոլոր է, և ոչ մասն. այլ և ջենթակայ իրն, այսինքն զսահմանեալն՝

քո

քոլոր սահմանն է. յայտնեալով զքնութիւն իւն իրին,
այլ և զբաղկացուցիչ պանապանութիւն իւնսն, քո-
լոր բերէ առ սահմանն լինի. և դարձեալ քոլոր
զի քոլոր զամենայն քնութիւն իւն սահմանէ սահ-
մանն. դարձեալ զի զքոլոր իմաստասիրութիւն իւնն
սահմանեաց։

Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ էնէսցուք այսուհետև ի հասուն
նոցա և բննէսցուք զնոսա ընդ ածելով ցւ։ ։ ։
պէս. Ան յսինքն նախ՝ որպէս ի վեր անդր գնա-
ցաք, և զքոլոր սահմանն ուսաք. այսպէս եկես-
ցուք և ի մասունս նորա՝ և քննեսցուք։
Դարձեալ անդ ուսաք ասէ՝ և աստ քննեսցուք.
այսինքն՝ անդ աշակէ րտեցաք առ սահմանն, իսկ
աստ որպէս վարդապետ քննեսցուք զմասունս.
իսկ որ ասէ՝ զմի ի նոցանէ ի մէջ ածելով,
այսինքն՝ զամ մասունսն առ հասարակ քննեսցուք։
Դարձեալ՝ ի մէջ ածելով, այսինքն՝ զպիտուէ
նոցա ի մէջ ունակութիւն ճանաց մերոց ածցուք.
և նոքօք լցցուք՝ և մի ունայն ճասցուք ի տե-
սութենէ իմաստից։
Դարձեալ՝ ի մէջ ածցուք, որ եզ բերել և հե-
ռացեալ է ի մտաց մերոց. դարձեալ ի մէջ
ածցուք, այսինքն՝ մի զվէր երևոյթ բանին և
զեզերն, այլ զմէջ նորին քննեսցուք՝ իթէ ինչ
կայ ծածկեալ ի մէջ նորա. վասն այսորիկ ասէ
սիրելք՝ մի անցցէ ձեզ մասն իմաստութեան։

Ան յաքսան առ այս։

Հարց. Զինչ է բուէցն ածան, և զինչ է հոգի և ոչ նալը,

հաւ և ոչ հաւ , քայք և ոչ քայք • և
չ՚ինչ ասէն չէ չկան՝ նոքա՛ ի չէից կոչուեալ են։ 92։ ։
Պէս • Քարեայ նաւն՝ է գուռ չըոյ • իսկ մարդ
և ոչ մարդ , չէզոքն կամ կռտածն՝ ի մարդկանէ ։
Իսկ հաւ՝ և ոչ հաւ , մուշկաթի և ինն ։
Իսկ փայտ և ոչ փայտ՝ այն որ ասայ չզ չիկանն
նստեալ՝ ի վերոյ կանանչ ճղոյ • այսինքն՝ իշա
կամ ուռեկի չոր բաղուկ քարայնե
որ փայտէ ։
Իսկ քար և ոչ քար , չէ չաքարն է ։
Դարձեալ ոչ մարդն և ոչ հաւն՝ ի վերոյ ոչ
փայտին նստեալ , ոչ քարիւն ոչ ընչացնէ • այս
ինքն սատակէ • այսինքն՝ զի ոչ մարդ զմի զայս որ
հոգին ասէ՝ որ ելեալ է՝ ի մարդ գոլոյն , ի պատ
կերակ գուշտ ենէն այ • զոչ հաւն , այսինքն՝ զմո
լորեալ միտն • զոր՝ ի գիշեր կենդանոյս լռուչ
չհետ պէսպէս չարեաց , որ կուրացեալ է՝ ի լուսոյ
գիտուեցն այ • որպէս չզ չիկն՝ ի ցերեկի նստել
՝ի վերոյ ոչ փայտի , այսինքն՝ անքանայել մարմ
նոյ • ոչ քարիւ՝ այսինքն անհաւատուլթ է , զի
քար պատուական՝ և վեմ հաւատոյ՝ է քր • որ
հաւատացեալն՝ ի քր , ասէ մարգարէն՝ եդի ր՝ ի
գլուխ նորա պակ՝ ի քարէ պատուականէ • այս
ինքն՝ պատուական ականց , իսկ ոչ քար՝ անհա
ւատուլթիւնն է • իսկ որ ասէ՝ հարեալ սատակ
կեաց զչզ չիկանն , այսինքն՝ զի անհաւատն՝ ի
գործոց իւրոց պատժեացի , ի սատակումն անձին
իւրոյ • այսինքն՝ զի ամենայն հե լթ անոսք ոչ լինչեն
և

և ոչ ինչ համարեցան նմա. որպէս ասաց ոչ մարդ՝ և ոչ հաւ ասաց նմա։

Էարց. Զի՞նչ է որ ասէ՝ [illegible] զ[illegible]

[illegible]

Պէտ. Նախ՝ առաջին և գլխաւոր բանական արուեստս ա[illegible] ստուար ածէ. որպէս կոչեաց զնա լաւ, որպէս արար զնշանս և զարուեստս իւր՝ ի վերայ երկրի։ Եւ յայտնէ զի բազում յատկութիւն իւն արուեստա[illegible] ւորի՝ երևեցաւ ի գործն այ։

Ցկախ՝ որպէս արուեստաւոր հիւնն՝ որ կամի տունն [illegible] նչ շինել. նախ զնիւթն պատրաստէ, և ապա շինէ. այսպէս և արարիչն՝ նախ պատրաստեաց յոչէից զնիւթն՝ որ է անօթակ մարմինն, և ապա զնա տեսակս արար չորս որակեքն. այսինքն ջերմ և ցուրտ, չոր և գէշ. և ապա խառնեաւ երկու երկու որակս, արար զնի տարր կրկին որակօք. և ապա սկսաւ հիւն արկանել յաշխարհ. վասն որոյ ասէ սաղմոսն՝ ածէ իմաստութիւն ամբ հիմունս էարկ երկրի պատրաստեաց։

Երկրորդ՝ զնորպէս արուեստաւորն նախ մեքենի իւրն սկսանի, և շինէ լաւ երթայ ի հեռաւորն. այսպէս և ածէ նախ զվերինսն վճռեցէն երկինն արար, և զերեշտակս. և ապա ստորինս։

Երրորդ՝ զնորպէս արուեստաւորն նախ զհիմունս տանն շինէ, և ապա զառաստաղն. այսպէս և արարիչն՝ նախ զերկիրս հաստատեաց, և ապա զջրեղէն կամարն, և զոդեղէնն. վասն որոյ ասէ

մարդ

մարդարէն՝ իսկ զբանէ տէր կէ րկիր հաստատեցեր՝ և կարծք ձեռաց քոց յե րկինք են։

Չորրորդ՝ կ՚որպէս նաղաշագործ արուեստաւոր զարդարեալ ծաղկեցոյց զե րկիր. տրե գակամբ, լուանիր, և աստղօք. և որպէս լուծվարդով կապուտ զե րկինն. և որպէս զկուռնս եդ ղլուսաւորս ՚ի նմին, զի յոյժ պայծառ ե րևեսցին. և ոսկէ ջրեաց զտուն աշխարհիս լուսով տրե գականն. այսպէս և զտտակ տանս զարդարեաց, ծաղկօք, և ծառօք, և քուսօք, և պէս պէս բուրմամբ անուշահոտութեամբ ծաղկանց. այսպէս և տուն շինեալ պաշխարհս, որպէս հրեշտ գալով. և որպէս տրուեստաւոր նաղաշգար գոլով, այսպէս զարդարեալ ծաղկեցոյց. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ տեսի յե րկինս զգործս մատ։

Հինգե րորդ՝ որպէս տրուեստաւոր քուստ գոլով. առեալ վհողն ստեղծ վտամ։

Վեցե րորդ՝ որպէս պատկերահան, ատար զմարդն ՚ի պատկեր իւր և նմանս։

Եօթնե րորդ՝ որպէս այգեգործ, տարար զղ բախտն. և վամենայն քոյս ե րկրի։

Ութե րորդ՝ որպէս տրուեստաւոր, ուստոյ զտարչուճի իւն իւր աշակե րտաց. սոյնպէս՝ վի ետ ամենայն քնուճեծան ստեղծանե լ ընմանս իւր։

Իննե րորդ՝ որպէս իմաստուն պատկե րագործ ՚ի նմանս, աննման տրար զամենայն ինչ։

Տասնե րորդ՝ որպէս քժիշկ. շնորհեաց աշխարհիս զանազան դեղ, հոգևոր և մարմնաւոր։

[illegible] զարձեալ՝ ըմ[illegible] ինքն[illegible] բժիշկն , և երկնային
հեքիմն • վասն որոյ եկն և բժշկեաց զիւանդա-
ցեալ բնութիւնս մարդկան , ձեռնամխիթ լինել ի կու-
սէն • և ետուր զինքն առաքինիչ և բժիշկ ամենայնի :
Նախ՝ զի ի կաւէն ոչ կուրին ստեղծեաց , թէ
ես այն եմ՝ որ զադամ ի կաւոյն ստեղծի • և կու-
րասէ լոյս շնորհեաց , թէ զլուսաւորն ես
արարի • և խլից լսել ետ , թէ զամենեցուն ունկն
ես արարի • և համերձ խօսել ետ , թէ զամե-
նեցուն լեզու և զխօսիլն ես արարի • և զդժա-
ցեալ ձեռն առող ջացոյց , թէ ամենայն ձեռս
արհեստ ես ընդրեցի • և կուզից դնալ ետ , թէ
շարժումն և դնալ ես ետու • և զմեռեալսն յա-
րոյց , թէ ոչընչէ ես ստեղծի • և բանիբ ասէր
և լինէր հրաշկն , թէ ես այն եմ որ առայի և
եղէն , հրամայեցի և հաստատեցան • և զՋուրն
ի գինի դարձոյց , թէ զՋուր պրատարսմաց ձե-
րոց՝ ուրախութիւն դարձուցանել լոց եմ՝ և զՀացն
բազմացոյց , թէ զի ընկալին սերդան ձեր զպատրաս-
տեալսդ եմ • և զայս ամենայն արար նոյն ՅՃՆ ի
հին արարչութեանն ի նորս :

Հարց • Զինչ է որ ասէ դաւիթ՝ թէ Եղիտ
Նայացուխան 93 • 24 •

Պէս • Արդ՝ կրկին է մեկնութիւն , վասն քանի
պատճառաւ :

Նախ՝ զի յաւերժահարստնէն և անքան կենդան-
քըն՝ բնութիւնս ունին զդիտութիւն , և ոչ
զայն մոռանալ կարեն՝ և ոչ այլ նոր ուսանիլ • իսկ

ընդ

ընդդէմ նոցա մարդս , քնութեամբ ոչ ունի ։ այլ ստացմամբ , ուսանի և մուծանայ

Երկրորդ՝ կրկին է մակացութ է , զի մանուկն նախ պղտիք է մակացու ։ և յետոյ նե ըզործութ լինի ։

Երորդ՝ զի այլ է ուսանիլն և այլ է ուսանե լ իրն, այսինքն՝ ունակութիւն մտացն որպէս ենթակայ լինի ։ իսկ գիտութիւնն որպէս ստորագրե ալ ի վերայ նորա , եթէ արհեստից գիտութիւն է , և եթէ այլ մակացութիւն ։

Չորրորդ՝ զի այլ է միտք ուսուցանողին որպէս առնող , և այլ է միտք ուսանողին որպէս կրօղ ։ որպէս այլ է քնութի առնողին , և այլ է կրողին ։

Հինգե րորդ՝ զի այլ է մանկական արհեստին գիտութիւնն՝ որպէս միայն հիւանութի ւն ։ և այլ ընդ հանուր զանազան արհեստից գիտութի ւն ։

Վէց ե րորդ՝ զի այլ ազգն գիտութիւնէ նիւթ ական արհեստից ։ և այլ է մակացութի ւն աննիւթական գիտութի եանն ։

Եօթե ներորդ՝ զի այլ է որ միոյն մակացութի ւն գիտէ , որպէս ե րկրաչափին ։ և այլ են ընդ հանուր զանազան մակացութ իք ։ որպէս աստեղաբաշխքն, և ե րաժիշտն , և թ ուականն, և քե րթ ողն , և այլն ։

Ութ ե րորդ՝ այլ են մակացութի ւնքն , և այլ հանրական իմաստասիրութի ւնքն ։ որ արհեստ արհեստից է, և մակացութի ւն մակացութ եանց ։

Իննե րորդ՝ այլ է իմաստասիրութի ւն որ զգա լեացս է գիտութի ւն ։ և այլ ածաբանութի ւն որ իմանալեացն է գիտութի ւն ։

Տանեք րորդ՝ այլէ մակացութիւն տեսականին. և այլ ազգ գործնականին:

Մեծատանեք րորդ՝ վի այլ մակացութիւն հմտականին, որ միայ իրի է գիտութիւն՝ և պատճառն ոչ գիտէ. և այլէ նե իմտականին, որ քաղմ իրացէ գիտութիւն և պատճառն ոչ գիտէ:

Երկոտասանեք րորդ՝ որպէս ինքն ասէ դասիթ, այլէ մակացութիւն նե ր ստորադրական. և այլ է մակացութիւն աննե ստորադրական, վի միւնն պիտոյանայ ապացուցի, և միւսն ոչ պիտոյանայ:

Երեքտասանեք րորդ՝ վի այլէն այս ամենայն մակացութիւնքս որ առաք. և այլ իմէ այն, որ յաւելնայն օր նոր ազգ գիտութիւ իջանէ հրեշտակաց ընդ ծագմանն ընորհին:

Չորեքտասանեք րորդ՝ վի այլէ գիտութիւնն որ իջանէ հրեշտակայն. և այլ ազգէ գիտութիւն անճառական ընորհին որ տոճս առաքե լոյն, այն որ հաղորդէ ածելոյն քնութեանն. որով տոճել լինի հոգին սուրբ, որում ցանկացուն ընդ աղօտ հրեշտակքն տեսանել. վի նա է տեառականապոյն սեռ ամենայն ընորհաց, և ամենայն մակացութեց իմանալեաց և զգալեաց:

Հնգետասանեք րորդ՝ վի զանազան են ընդունօղ մակացութեանց. այսինքն՝ որպէս աւն լուսոյէ ընդունակ, և ունկն ձայնի. այսպէս և ոմն այս ինչ մակացութեց է ընդունակ, և ոմն այն ինչ:

Վեցտասանեք րորդ՝ վի ոմանա նե զգործէ մակացու-

լժ իւն և ոմանս ոչ կարէ , տես զի կրկին գործ
ուի մակացուլժ իւն . զի այնն կալէ ուսանել յ
ծաղել , և միւսն ոչ . զի ՚ի միում սակացուլ ենն
կրկին գործ երևի , զի ոմանց տայ զինչն՝ և ասանց
չտայ ։

Հօլժն և տասներորդ՝ զի ոմանք էին պակասէն
և կատարեալք , որպէս տարեդք առանձին . և
ոմանք անպակաս և ոչ կատարեալ , որպէս բանք
մարգարէին . և ոմանք անպակաս և կատարեալ .
որպէս ջուծ ։

Ութ և տասներորդ՝ կրկինէ այլ ազգ գիտուլժ իւն արհեստիկ , և եօլժ ակայ նորա . և այլէ
մակացուլժ իւն և եօլժ ակայ նորա ։

Ինն և տասներորդ՝ կրկինէ զի այլէ մակացուլ ենմակատացական առաքինուլժ եան . և այլ ինն սակացուլժ իւն մակացուլժ եանց՝ ածային առաքինուլժ եան , որ է տաւատն , յոյսն , և էրն ։

Քսաներորդ՝ զի այլէ ածային և մարդկային առաքինուլժ իւն , ոյք մարդ կօրէն կատարեն , զ մարդն . և այլէ եօլժ և տրփեան պարգևէն , որք ածօրէն կատարեն զմարդն . որպէս ասէ պաւղոս՝ յաւետ յի կարօղեմք , այնու որ զօրացոյցն զնա ՚ի քրիստոս յիսուս ։

Չորս . իմն զանազանի՝ գիտուլժ իւն , և մակացուլժ իւն , և իմաստասիրուլժ իւն ։

Պէս . այնա իմաստասիրուլժ իւնն որպէս սեռէ , և մակացուլժ իւն որպէս տեսակ . և գիտուլժ իւնն անյատկ նոցին . զի իմաստասիրուլժ իւնն

հանուրզ գիտութիւն. իսկ մակացութիւն իւրմով ոմն է սակս, որպէս երկոտասնեակութիւն և առ զտասներկուութիւն և այլն. իսկ գիտութիւն նիւթական անաց արհեստից է մասնականաց և հանրականաց:

Հարց. Ջինչ է յատկութիւն գիտութեանց:

Պէս. Քանզի կերպիւ ունի յատկութիւն գիտութեանն. այսինքն:

Նոյնպէս է ուստր յառաջ գայ գիտութիւնն. այսինքն՝ գիտութիւնն և մակացութիւն ի հանրական իմաստասիրութենէն յառաջ գան. որպէս գետ ի ծովէ:

Երկրորդ՝ զինչ է գիտութիւն. այսինքն՝ թէ մասնական գիտութիւնէ՝ թէ հանրական, միապէս մանն կոչին հանրական գիտութեան:

Երրորդ՝ թէ գիտութիւնն ուստր առնու զկիզբն իւր. այսինքն՝ ի գիտելի իրէն, և իմացեալ իրէն՝ առնու զկիզբն իւր, և ծաւալի ի գիտութիւնն:

Չորրորդ՝ թէ ի քանի՞ս բաժանի գիտութիւն. այսինքն՝ ի չորս բաժանի որպէս այսպէս. հմտութիւն, ներ հմտութիւն. արհեստ, և մակացութիւն. սոքա միապէս գիտութիւն կոչին:

Հինգերորդ՝ թէ ի՞նչ պանապանին ի մի մանց սոքա. այսինքն է զի հմտութիւն այնէ՝ որ միոյ իրի գիտակ լինի, և զնոյն իրին պատճառն ոչ գիտէ. որպէս և աստղաբաշխն որ թէ էպէտ զշարժումն աստղացն գիտէ, այլ զպատճառն ոչ

գիտէ

գիտէ՝ թէ վասն է՞ր երկինքն շարժի աստեղօքն. կամ մին բժիշկն մին դեղ գիտէ մի ցաւոց, այլ ոչ զդեղին բժշկութիւնն գիտէ և ոչ զցաւին. իսկ ներհմտութիւնէ, որ բաղադրի իրաց գիտութիւնէ. բայց զպատճառն ոչ գիտէ, որպէս թէ լինի ոք մի աստեղագէտ երկրաչափ, և երաժիշտ, և թուաբան, և ոչ գիտէ թէ վասն է՞ր շարժին երկինքն. և ոչ գիտէ թէ վասն է՞ր, զի անյայտնի՛ն անմանէ. և ոչ գիտէ թէ վասն է՞ր էն և օն յերկար են. և ոչ գիտէ թէ վասն է՞ր միակն ոչ բաժանի. այլ և որպէս բժիշկ մի պատենայն դեղ գիտէ և փորձիւ ուսեալէ, թէ այս ինչ դեղ օրոյք՝ այսքան ցաւոց դեղէն. բայց ոչ զդեղին բնութիւնն գիտէ, և ոչ զցաւոցն. իսկ արհեստ ընդհանուր գիտութիւն, հանդերձ պատճառաւ. որպէս յայտէ՛ի սահմանէն որ ասէ՝ արհեստ ունակութիւն ճանապարհորդեալ հանդերձ երևակայութեամբ. զի նախ նկարէ՛ի միտս իւր զձև գործոյն, և ընդ այնմ առնէ զգործն։

Եւ չորս են պիտանի արհեստ աշխարհի, ըստ չորս տարերաց. այսինքն՝ դարբնութիւն, հիւսնութիւն, ոստայնանկութիւն, երկրագործութիւն. իսկ մակացութիւն, այսինքն՝ իմաստասիրութիւն ընդհանուր է և անխաչ՝ և անփոփոխ գիտութիւն. և պատենայն է՛ից բնութիւն գիտէ, և զպատճառս նոցին։

Այս թէ զի՞նչ է զանազանութիւն ասոյս։

ՁԷ ՅԵՐՈՐԴ՝ ԹԷ ԱՌ ՈՐս ԱՍԻ ԳՈՂ ՈՒՆԱԿՈՒՆ ԳԻ-
ՏՈՒԹԵԱՆ • ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ՊՕՐՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍԻՆՆ, ՆԱ Է ՈՒՆԱԿՈՒՆԸ ԳԻՏՈՒԹԵՑ։
ԻՕԹՆԵՐՈՐԴ՝ ԹԷ ՈՐՔԷՆ ՆԻՒԹԱՊԷՍ ԵՆԹԱ-
ԿԱՅ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՆ • ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ԱՐՀԵՍՏԻՑ ԵՆԹԱ-
ԿԱՅ, ՈՐՊԷՍ ՓԱՅՏՆ ՀԻՒԱՆՆՆ ԵՒ ԱՅԼՆ • ԻՍԿ ՄԱԿԱ-
ՑՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ, ՈՐՊԷՍ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆ
ԵՆԹԱԿԱՅ Է ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԻՆ ԵՒ ԱՅԼՆ • ԻՍԿ ԻՄԱՍ-
ՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅԵՆ ԲՈԼՈՐ ԳՈՅՔՍ ։
ԱՐԹԵՐՈՐԴ՝ ԹԷ ԱՌ ՈՐՈՍ ՈՒՆԻ ԴԻՏՈՒԹԻՒՆՆ
ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՒՐ • ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ԻՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԳԻ-
ՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌ ԻՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԵՆԹԱԿԱՅՍ ՈՒՆԻ
ԶԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԳՈՐԾՈՅ ԻՐՈՅ • ՈՐՊԷՍ ՀԻՒԱՆ ԶԳԻ-
ՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐՀԵՍՏԻՆ 'Ի ՎԵՐՈՅ ՓԱՅՏԻՆ ԿԱՏԱՐԷ •
ԵՒ ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԻՆ, ԱՍՏԵՂԱՅՆ • ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐՆ,
'Ի ՎԵՐՈՅ ԷԱԿԱՑ ԿԱՏԱՐԷ ԶԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆ ։
ԻՆՆԵՐՈՐԴ՝ ԹԷ ԶԻՆՔ ԷՆ ՍԵՌԱԿԱՆԱԳՆՆ ՍԵՌ •
ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՁԱՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵՑ, ԵՒ ՄԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆՑ,
ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ • ԱՆՀԱՒԱՍԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀՔ ՍՈՒՐԲ
ՀՈԳՒՈՅՆ, ՈՐ ԶԱՇԽԵՑԱՒ ՅԱՌԱՋԵԼՅՆ 'Ի ՍՈՒՐԲ
ՎԵՐՆԱՏԱՆՆՆ • ՈՐՈՎ ՏՐԻՒԱԼ ԼԻՆԻ ՀՈԳԻՆ ՍՈՒՐԲ,
ՈՐ ՍՏԵՂԾՈՂՆԷ ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ • ՈՐՈՒՄ
ՅԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ԸՆԴ ԱՂՕԹ ՀՐԵՇՏԱԿՔՆ ՏԵՍԱՆԵԼ, ԱՅՆ
ՈՐ ՀԱՂՈՐԴԷ ՁԾԵՂԷՆ ԲՆՈՒԹԵԱՆՆ • ՆԱ Է ՍԵՌԱ-
ԿԱՆԱԳՆՆ ՍԵՌ, ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԻ-
ՏՈՒԹԵԱՆ, ՇՆՈՐՀԱՑ ԵՒ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ։
ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ՝ ԹԷ ՈՒՍՏԻՐՔ ՍԿԻԶԲՆ ԱՅՍՄ ԱՄԵ-
ՆԱՅՆԻ, ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ, ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ, ԵՒ
ԱՅԼՈՑՆ,

այլոյն • այսինքն՝ ամենայն յաւէն իջեալ , յան-
սկզբն սկզբանէն՝ յանէից էակէն • զամենայն ոչ
առաքեալն յայտնէ ոմն՝ թէ ամենայն տուրք բարիք.
և ամենայն պարգեւք կատարեալ՝ ի վեր լուսոյն
իջեալ առ՝ ի հօրէն լուսոյ • որում՝ չիք փոփոխումն
և կամ շրջելոյ ստուերք ։

Ընդ՝ տուրք բարիք զամենայն իմաստութիւն և
գիտութիւն, ասէ՝ իսկ պարգեւք կատարեալ, զան-
ճառական շնորհն ասէ՝ որով տուեալ լինի տգիտին
տուրք, և հաղորդէ ածելոյն քննութեան • այսպէս
և պղտոն ասէ՝ յայ իջեալ լինաստութիւն , և
պղծոյ վկայէ այնմ ։

Ա՛ետասանեքորդ՝ իսկ հետևանք գիտութեան .
այսինքն՝ առ ողջովին ամենայն գիտութիւ-
այսինքն՝ առ ցանկացօղս իւր, վասն որոյ ասէ սա-
դօմն՝ ցանկացօղ եղէ գեղջնորա • վասն որոյ ասէ՝
իմաստութիւն առ ողբիչս իւր քննակի ։

Երկոտասաներորդ՝ ի է յոմանէ հետևանայ իմա-
տութիւնն • այսինքն որպէս ասէ սաղօմն՝ ի է
հետևացի՝ ի խորհրդոց անմահից ։

Երեքտասաներորդ՝ ի է գիտութիւն զղջալ վա-
ռասուրէ • այսինքն որպէս ասէ սաղօմն՝ զոր քան
ժամանակ անմեղք լինեն, մի ամաչելն զետ
առ գործ ժեան • այլ և գովէ զնոսա իմաստուճ
ասելով՝ իմաստութիւն է լս ճանապարհաց գովել.
և՝ ի դրանն ի ազատուրոյ յաճախէ , և՝ ի վեր յայ
պարպոյ քարոզէ , և՝ ի հրապարակս զշամարնա-
կուիւն լսել քեզ • և այլն ։

Զոր

Զսրեբտասանէրորդ՝ ԹԷ գիտուԹիւն զո՞րս
յաղԹանակ· այսինքն՝ աՀեղական չարան, ըստ այնմ՝
ամբարիշտք ատելին զԱստուած իւն· և յանդի-
մանցան յիմաստուԹիւնէ ։

Չորեքտասաներորդ՝ ԹԷ ի՞մէ ջրոց նմանի գի-
տուԹիւնն· գանկալէ նա քան զոսկի և քան զա-
կունս պատուականս, և աՀեղական որ պատուական է
չարԹէ զնա· բայց ո՞րմ նմանիցի, լուսոյ ասէ
աչ· զի դեղեգկագոյն է նա՝ քան զարեգակն, և
քան զաՀեղական դիրս աստղաց· զի ընդ լուսոյ
հաՀեմատեալ, առաւել գտանի· ապա ո՞րմ
նմանես պուտաք զնա, ասէ՝ այ· այսինքն՝ զի կենաց
հաղորդուԹիւն ունի ընդ այ· վասն որոյ ասէ՝
իմաստասիրուԹիւն է նմանուԹիւն այ, ըստ կա-
րողուԹեան մարդկան· այսինքն՝ աՀեղական ոք
ըստ իւրաքանչիւր կարողուԹեանն նմանի այ ։

Վեցտասաներորդ՝ ԹԷ առ ո՞րս առաւելու գի-
տուԹիւնն· այսինքն՝ որ միշտ երԹայ և կենայ
առնա, և դեռ գրին ի դրունս նորա· և բաղ-
խանն զգուռսն՝ զի որ քան զերկնային գիտնայ
զայն՝ այնքան ծովանայ առ նոսա իմաստքն այ·
ըստ այնմ՝ ԹԷ դեռ այ լի երկիր ։

ԵօԹն և տասներորդ՝ ԹԷ յո՞րոց նուազի գիտու-
ԹիւնՀայ· այսինքն՝ նախ որք որ զերկնային
զաղանդ պարսկին· և երկրորդ՝ որք դատաս-
կուԹեամբ կան, և ոչ տեսչեան իմաստից· և զի
որ ոչ ունիցի, և որ կարծէ՝ ԹԷ ունի բարձի
զի նմանէ· այսինքն՝ որ ոչ ունի զգործնականն,

քարձրի ՚ի նմանէ և տեսականն ։

Ըստ և տասներորդ՝ թէ ո՞րք են որ ցուցանեն զգործս գիտութեան հանդերձ պատճառաւ . այսինքն՝ երեք են նախ արարիչն . երկրորդ՝ քնութիւնն . երրորդ՝ արհեստն . վի գիտութ է հանդերձ պատճառաւ ՚ի գործս նոցա երևին ։ Ինն և տասներորդ՝ թէ ո՞րք է սիրող գիտութեն . և ընդունողաց զգիտութիւն , ած . որպէս ասէ սաղոմոն՝ ամենեցուն տէրն՝ սիրեաց զնա . այլ և զընդունողս գիտութեան սիրէ ած . ըստ այնմ՝ ոչ զոք սիրէ ած , քայց որ յիմաստութ է քնակի . այլ և նոյն ինքն իմաստութիւնն սիրէ զսիրեցօղս իւր . ըստ այնմ՝ թէ որ սիրեն զնա սիրեցից ։ Քսաներորդ՝ թէ ամենայն իմաստք և գիտութ իք՝ առ ո՛վ ունին զգիտաւորութեն . այսինքն՝ առ ած որպէս ամենայն իմաստասէրք . վասն այն քանզի աշխատութեամբ քննեցին զարարածս , զի գտա՜ նիցեն զարարիչն սոցա . որպէս և գտին իսկ . զի երեք անձնեայ ածութիւնն , և զմարդեղութ ին այ , և զխաչելութիւնն և զայլն . այսպէս և ամենայն գիտութեան ընթերցուածն՝ ած պատմի , և ած դաւանի , և յայ պարգևք խնդրի . այլ և ինքն իմաստութիւնն մատամբ ցուցանէ վարա՜ րիչն , որպէս շողն արեգական . զի որպէս շողն յարեգականէն գայ . այսպէս և իմաստութիւնն յէութենէ այ լոյս ծագեալ ։

Ա յսքան առ այս ։

Հարց . Զինչ է որ ասէ՝ չէ՞ն պարտ 94 . ՀՁ .

գՀ. Նախինքն՝ զի յիշումն արարողութիւն ասէ։
Նախ՝ զի արարողութիւն եղև բանին ։
Երկրորդ՝ զի արարած և տպաւորեցաւ յիշողական մասն ։
Երրորդ՝ զի անմարմին բանն որ ենթակայէ առնել և պահել կայ. զի յորժամ կամի միտքն յառաջ բերէ ՚ի սենեկէ յիշողականին ։
Չորրորդ՝ արարած ՚ի տանն տեղիս. նախ իմացօղն իմացաւ. երկրորդ՝ պնեըտրամադրեաւն ՚ի միտն կէ բղխացոյց. երրորդ՝ զի արտաքս բերէ ձայնիւ յայտնեաց. չորրորդ՝ զի ՚ի հասարակաց սեղանն եգաւ, այսինքն ՚ի յօդս. հինգերորդ՝ զի լսողին ականջն ընկալաւ. վեցերորդ՝ առ յիշողականն պատեցաւ. եօթներորդ՝ զի յորժամ կամի միտքն յառաջ բերէ. ութերորդ՝ զի ուժ կամի քաշէ. իններորդ՝ զի գրելով արարեալ լինի. տասներորդ՝ զի աչօք տեսեալ լինի ։
Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ լծէ պլէսպէ ընդ հանդէպ գՒ.Տ.Ն. 95. 8 ։
Պէտ. Նախ՝ ընդհանուր պարագայ արհեստին առնու. երկրորդ՝ զի ընդհանուր գիտութիւն ամբուսաւ, այսինքն հինգ դիտանական զօրութիւն ամբհոգւոյն. երրորդ՝ զի ամենայն գործարանաւք և անգամօք ուսաւ զարհեստն. չորրորդ՝ զի նայն ընդհանուր գիտութեն ուսաւ, որով այլք զամենայն արհեստ ուսանին. հինգերորդ՝ զի ոչ լծէ միայն է ենթակայ, այլ և յամենայն փայտ դործէ հիւսն, և ամենայն մարմին քժիշկն, և

զամենայն ցաւ հանէ. վեցե րորդ՝ զի ամենայն ու-
մեք ուսուցանէ զարհեստն յայգէ յայգ. զի ար-
հեստքն ընդհանուր և գանազանք են, և մի մասն
որպէս մի արհեստ. եօթնե րորդ՝ զի յամենայն
նիւթոյ լինելն արհեստքն. ութ ե րորդ՝ զի արա-
րիչն, և բնութիւնն, և արհեստն, նման մի-
մեանց գործեն. իննե րորդ՝ ամենայն արհեստ
միմեանց կարօտանան, զի հետևին միմեանց. տաս-
ն ե րորդ՝ զի ամենայն գործ արհեստ կոչի, և ամե-
նայն գործօղք արհեստաւոր. մետասանե րորդ՝
զի ոչն զայս ինչ եգիտ և ոչն զայն, յորդարե ալ
՚ի միասին կատարեցաւ արհեստն. ե րկոտասան
ե րորդ՝ զի քաղցր իրք՚ի միասին դան և ապա կա-
տարի արհեստն. այսինքն՝ նախ ուսուցանօղն.
ե րկրորդ՝ ուսանօղն. ե րրորդ՝ գիտութիւնն որ
՚ի միտն. չորրորդ՝ առողութիւնն որ ուսաւ.
հինգե րորդ՝ յիշողութիւնն որ պահեայ. վե-
ց ե րորդ՝ գործելն որ առնէ. եօթնե րորդ՝ ան-
դամքն, այսինքն ձեռքն և ոտքն որով կատարեցին.
ութ ե րորդ՝ գործիք. իննե րորդ՝ ենթակայն.
տասնե րորդ՝ գործն որ լինի նմա. մետասանե ղ-
տեսանօղք և վայե լօղքն։

Էարց. Զինչէ ֆօնէլն 96. 9։

Պէս. Ա յսինքն ընծայել, մատուցանել լ, բերել։

Էարց. Զինչէ լաթնաղացուհւան 95. 15։

Պէս. Ա յսինքն՝ որ չաշան ձգէն, և ՚ի վերայ
գնան՝ ու գան խաղալով. իսկ ձողն որ ե րկա-
յե րկայն փայտ ոտն կապեն, և ՚ի ձողէն ծայրիցն
կան

կանգնին, և այնու գնան և խաղան։
Հարց. Զինչ է խոպոպն և շինել ցնծութեան 96. 18։
Պե. Խոխարդն այնէ որ դեղով և բանիւ զմարդն ինասէ և կապէ, իսկ դիւթքն սուտ մարգոյքն. այլ և որ առաջս մարդկան փոխեն վերին։
Հարց. Զինչ է նպոպ շինել։
Պե. Զոր ասղով, և հեթուանով, զձիուն ծակոտեն, և ժիպակ և լեզակ ի ծոցն ինեն բս. որ տպտպիկ երևի, այլ և պեղունգն կարմիր և սեաւ նեկեն։
Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ նոպացուելոն է ընդ հանուր անել և անփոփոխել գնպուելոն 96. 20։
Պե. Այս՝ ոչ է մակացուիթ իւն որ մասնականէ, որպէս աստեղաբաշխն և երկրաչափն ունին. այս մակացուիթ ե անց մակացուիթ իւնն է, այսինքն՝ ընդհանուր իմաստասիրուիթ իւնն։
Եւ յատկուիթ է այսմ մակացուիթ ե անց. այսինքն։
Նախ՝ զի ընդհանուր ասէ ամենայն մակացուեցի՝ ի մակացուիթ իւն։
Երկրորդ՝ զի ասէ անսխալ, այսինքն՝ զի ընդհանուրն անսխալ գիտէ զոր ինչ քնուիթ իւնք գոն. և գարձեալ որ վերս ենթ ակայն. այսինքն՝ ըստ բոլոր էակս և զամենայն քնուիթ իւն իրի, ան սխալ գիտէ՝ զոր ինչ քնուիթ իւնք գոն յամենայն իրողուիթ իւնս։
Երրորդ՝ զի ասէ անփոփոխ, այսինքն՝ զի ոչ փոփոխի. ի է զոր միշտ յայս գիտէի, այնպէս ոչ է։
Չորրորդ՝ զի ամ ինչ հանդերձ պատճառաւ գիտէ։
Հինգերորդ՝ զի գիտուիթ իւնէ հանրական։

Ա՛ երց րորդ՝ անսխալէ ինքն և ենթակայն իւր ։
Յ՛ ոյժն երորդ՝ զի սեռէ ամենայն արհեստից և մակացուիծ եանց ։
Ո՛ ւիժ երորդ՝ զի ինքսէ տաճեալ գիտուիծ իւն ամենայն արհեստից , վասն որոյ հաղորդէ զնա քնուիծ եան իւրոյ • այսինքն՝ զի արհեստն ընդ հասնուր գիտուիծ իւնէ ։
Ի՛ նե րորդ՝ զի զանազանէ զնա յիւրմէն , զի նորա ենթակայն անսխալական է • և նորայն ոչ ։
Տ՛ ասնե րորդ՝ զի մակացուիծ իւնն առաւել հաղորդէ զնա իւրն , որ այլ մերձաւորագոյն է • այսինքն՝ է զնւր նման , անսխալէ մակացուիծ իւնն և ենթակայն իւր • այսինքն՝ է բկրաչափն և է բկիր , աստեղագէտ և աստեղքն • որպէս արարիչն զարարածն նմանակից իւր արար , կրկին կէ բարիւ ։
Ն՛ ախ՝ զի ամենայն եռակի տարրոյշ , ՛ի տիպ է երեակ անձանցն • է բկրորդ՝ զի զամենայն քնուիծ եա արարիչ արար , զնմանս իւրե անց ծնանել լով • այսպէս և յորժամ մարդացաւ ած , զաշակերտսն նմանակից իւր արար ասել լով • որ հաւատայ յիս՝ զգործսն զոր ես գործեմ և նա գործեսցէ ։

Ա յսքան առ այս ։

Հ՛ արց • Զի՞ ասէ՝ ըայց փոքրուկն ոմանք 97 • 2 • զնո՞ւ չէ տարակուսուիծ իւնն ։
Պ՛ ե • Ա յնինքն՝ զի հեռւի կոչմանէ տարն , և կոյն՝ կոչն ասէ • որպէս ասել լիծ է այս քանս ՛ի հեռւի կոչմանէ, առ ՛ի հասկանալոյ ։
Ա յլևայս է գիտել՝ լիծ է քանի՞ ազգ տարակոյս

գան

գան յաշխարհի ։
Պե՛ս • Ա յսինքն՝ քան և երկու կէ րպիճ տարա
կուսք գան յաշխարհի • այսինքն ։
Նախ՝ ի հրե շտակն են տարակուսանք, որ ասաց
եդիպ վսհ ռէն իմ յամպս՝ և եղէց նման բարձ
րելոյն • արդ՝ բարձրե լոյն ոչ կարաց նմանիլ, այլ
զոր ունէր լոյն այլ կորոյս • և ոչ այս չափ միայն,
այլ և ամենայն բարուեանց զկնեցաւ • և ոչ
այս չափ միայն, այլ և ամենայն չար պատահեաց
նմա • և ոչ այս չափ միայն, այլ և զյաւիտենից
տանջանս ընդունել լոյծ • և ոչ այս չափ միայն,
այլ որոց պատճառ լինի կորստեան, նոցին չափն՝
յաւել տանջել լոյծ քան զչափն իւր • և ահա
յոժ տարակուսանք նոցա • լծ կ ա՛ր դ՝ լուսեղէն
և անմահ բնութիւնն այն քան չարի դիպեցաւ ։
Երկրորդ՝ տարակուսութիւն դիպեցաւ ադամայ
և կնոջ նորա • զի կարծեցուի լծ ընդ ուտել
պտղոյն՝ ածանան, և յերկինս լծ ուիցեն • և յան
կարծակի հակառակն եղև, զի զոր ունէինն՝ զայն
և զկորուսին • և այս քան պատժոց դիպեցան ։
Երրորդ՝ տարակուսութիւն եղև զսքարիայի
հօրն յովաննու • և ոչ հաւատաց հրե շտակին դաբ
րիէլի, այլ ասէ՝ խոսվեցաւ զսքարիայ՝ իբրև
ետես զհրե շտակն • արդ՝ խոսվինն զարհուրիլ և
տարակուսիլ ասէ • այսպէս և մարիամ ընդ բանն
խոսվեցաւ • այսինքն՝ զարհուրեցաւ և տարա
կուսեցաւ ։
Չորրորդ՝ զի մեծ և անհնարին տարակուսութիւն
եղև

եղև ձեծաձին կուսին • ՚ի խաչելութիւնն քո ,
որ զձեզ զորդին ետես խաչեալ և մեռեալ •
յետ ամենայն ձեծադործ հրաշիցն ։

Չինգերորդ՝ ամենայն ոք տարակուսի , յորժամ
անլուծանելի քանի հանդիպի • որպէս այն իմաս-
տասէրն որ ոչ կարաց զ ջուր ծովակին քննել , որ
երբեմն յորդէր և երբեմն յամանքէր • զի դիւա-
կանէ այն , և նա զայս ոչ իմացաւ • վասն որոյ ընդ
կէց վինքն ՚ի ծովակն և խեղդեցաւ , ասելով
ես զբեզ ոչ կարացի քննել • արդ դու զիս քննեա •
այնպէս և այլ ոմն հարցեալ զմանն որ գնացին
որսալ ձուկն , և ասէ կալաջք • և նոքա ասեն
զոր կալաք կորուսաք , և զոր ոչ կալաք առ մեզն •
այսինքն՝ որ զհանդերձն ՚ի յօջոյ սրբեալ էին՝
զայն ասացին • իսկ հարցանօղն ՚ի վերոյ ձկանցն
իմացաւ զաստուածն • և տարակուսեալ ասէ , զոր
կալան զի՞ արդ կորուսին • և կամ զոր չեն կա-
լեալ զի՞ արդ իցէ առնոսա • և նա վասն զի ոչ
կարաց լուծանել զտարակուսանսն գնաց՝ խեղ-
դեցաւ • և այսպիսի տարակուսան մահ գործէ
չգիտողացն ։

Վեցերորդ՝ տարակուսութիւն յուսումնականաց ,
այսինքն յաշակերտեալսն ։

Զի վասն երեքտասան պատճառի տարակու-
սութիւն երևի ՚ի յուսումնականսն • այսինքն ։
Դլախ՝ լինի ոչէ հրաժարեալ ՚ի գաղմանց աշ-
խարհիս , ոչ կարէ ուսանիլ • որպէս ասէ՝ որք
միանգամ իմաստասիրութիւն տեսանցն քանից ։

և

և ծայրիճ միայն մտտին ճաշակելոք առ ի նմանէ հեշտութեանց • ամենայն աշխարհական հոգւոց բարեաւ ինալ առաց ։

Երկրորդ՝ պէս լինէ պէտ հրաժարել ի կեանս յաշխարհէ, քայց զցանկութիւն մեղաց մոլութեանց՝ աղտեղի մտածութեանց ոչ է թողեալ • ոչ կարէ գալ ի տեսութիւն քանից, զի ասէ՝ ոչ ինք ըմբռնեալք ի մեղս, ի մտաց և անկանին • վասն որոյ ասէ աղջախտն ինն մոլութեամբ, առ այսոսիկ վարեալք բերին ։

Երրորդ՝ պէս լինէ պէտ մտքաւբ իցէ մտօք, այլ հեղգ և ծոյլ և անփոյթ իցէ, ոչ կարէ ուսանիլ • վասն որոյ ասէ՝ և արդ վասն պէս քազաւժ յօժարութեամբ և աղջախտն զբազումն, և խմաստասէն տենչութեամբ՝ յայսոսիկ պէս վարեաց ի հանդէս ։

Չորրորդ՝ պէս լինէ սպարտ իցէ և անպարտաւան, և ոչ խնայարկի յամենեցունց խոստնիլ • և յամենեցունց հարցանել, ոչ կարէ ուսանիլ • վասն որոյ ասէ փիլիսոփայ՝ քեր զձեռսին հանդէս իմաստութեան զգեցցուք ։

Հինգերորդ՝ պէս լինէ ի դժուարութիւն քանին հայելով երկմտի, ոչ կարէ ուսանիլ • վասն որոյ ասէ՝ մի վառաջնակացդ դժուարաձեռն համարեալ, այլ առեզը ձեռսին խոստմանցդ՝ որ քայսհայելով պանենայն աշխատութիւն նուաստ • և երկրորդ՝ նորին վարկցուք ։

Վեցերորդ՝ պէս որ վիտս ոչ կարէ ժողովել, ի ժամ ուսանելոյն • այլ արտաքոյ քանին շրջէ այսր և

և անդր՝ զբաղեալ և ցնորեալ մտօք , այնպիսին ոչ կարէ ուսանիլ • վասն որոյ ասէ՝ բազում յօժարութեամբ , և ոչ ջախուն զբազմամբ ։

Երրորդ՝ զի լինէ քնոզ և մրափող լեզի ՚ի ժամ լսելոյն • այնպիսին ոչ կարէ ուսանիլ , և քնաւ դատարկ մնայ • վասն որոյ ասէ տէրն՝ զոր ձեզ ասեմ, ամենեցուն ասեմ • արթուն կացէք ։

Չորրորդ՝ զի լինէ ոչ ունի զնժայականն , զի իմանայ զասացեալն , և հասկանայ զբանն • այնպիսին ոչ կարէ ուսանիլ • վասն որոյ ասէ սաղոմոն՝ հեռասցի ՚ի խորհրդոյ անմտից ։

Հինգերորդ՝ զի լինէ պէտ հասկանայ զբանն , այլ որ ոչ ունի զառաղականն որ ՚ի վեր առնու • նա ոչ կարէ ուսանիլ ։

Տասներորդ՝ զի լինէ պէտ ունի զառաղականն , լինէ չունի զյիշողականն որ պահէ զկարգ բանին • նա ոչ կարէ ուսանիլ վասն մոռացութեան ։

Մեռասաներորդ՝ լինէ ունիցի զյիշողականն , այլ ոչ ունի զարտաքին բանականն • որ զոր ինչ ուսանի նոյնպէս կարէ ասել • նա ընդ վայրէ ուսանի , զի ոչ ունի զործիք յայտնելոյ զբանն ։

Երկոտասաներորդ՝ զի լինէ պէտ իցէ արտաքին բանականն , զյատկութիւն բանից և զանազանութիւն ոչ իմանայ • ոչ ուսանի ուսուիականն ։

Երեքտասաներորդ՝ զի լինէ զամենայն տեսականն ունիցի , այլ լինէ զգործնականն ոչ ունիցի դատարկ մնայ յամենայնէ ։

Այսքան տարակուսութիւն գոյ յուսուիականն ։

Եօթնեերորդ՝ տարակուսութիւն, յորժամ յանմեղաց զմարդն զբպարտեն վկայք չարին, և յանմեղսն արհամարհել լինին. ըստ այնմ՝ քանի անօրէնութեան եդին ի վերայ իմ. և յօթ ասէ՝ որպէս այլ տղդի լիուէի յաչս ընտանեաց իմոց. և դարիւթ ասէ՝ յարեան ի վերայ իմ վկայք չարեաց. այնպիսին յոյժ տարակուսի անմեղ դատապարտել։

Ութերորդ՝ տարակուսի ոք, յորժամ պարտական իցէ և աղքատ. չունենայ ինչ որ հատուցանէ զպարտսն, և փոխատուն քանադատէ զնա և տանջէ։

Իններորդ՝ տարակուսի ոք յորժամ ի տուգանս անկանի, և աղքատ իցէ. և դահիճն նեղէ զնա։

Տասներորդ՝ տարակուսի ոք, յորժամ դատաստանաւ վճիռ մահու առնու. և ոչ գտանէ հնարս՝ զերծանիլ ոչ կարէ, ոչ կաշառօք, և ոչ աղաչանօք, և ոչ փախչէ լավ, և ոչ կռուէ լավ. այլ ամենայն դուռն փակեալ նկէ, և սպանումն առաջի իւր կայ։

Մեւտասաներորդ՝ տարակուսի ոք, յորժամ ի ձեռս աւազակաց անկանի. և զամենայն ինչ կողոպտեալ սպանանել կամին։

Երկոտասաներորդ տարակուսի ոք, յորժամ ի մէջ պատերազմաց անկանի. և զանան պատառել զնա։

Երեքտասաներորդ՝ տարակուսի ոք, յորժամ ի գետ անկանի. կամ ի սարի ինայ ի ձորերայնի։

Չորեքտասաներորդ՝ տարակուսի ոք, յորժամ ի

սոլ անկցի • և ոչ ինչ հնարս գտանէ ապրել լոյ ,
այլ մաշեալ ՚ի սովու մեռանի ։
Էնդ և տատանե բորդ՝ զի յորժամ գայցէ պատուհաս
և մահտարաժամ , և սի բականք ՚ի մահ մերձե-
նան • և ոչ ունի համարձակութիւն ապաչէ լոյ
զաճ , և ոչ ընդունի աճ զմատաղ և զնուէրս նը •
ըստ այնմ՝ թէ մեզսւորն մատուցանի՞ կ ինձ ոչ-
խար մատաղ , այնպէսէ որպէս թէ շուն ոք մեր-
ձիցէ • և յամենայն յուսոյ հատեալ տարակուսի նա ։
Ել և շատանե բորդ՝ յորժամ ոք ՚ի ցաւ հիւանդու-
թեան անկցի , կամ ՚ի գոլ ութիւն • կամ յայլ
անբժշկել ցաւս , և ոչ մտհամբ ապատի և ոչ
դեզոք • և ե րկնչի անձնամատն լինել , և զե ր-
ծանիլ • զի մի անանց պատժիցի , նա յոյժ տա-
րակուսի ։
Ինօթն և տասնե բորդ՝ յորժամ ոք ՚ի հոգևոր
հիւանդութիւն անկանիցի • այսինքն՝ զի կամ
քնութիւնն գթ ատիցէ , ոչ կարէ զինքն ուղղել
՚ի սրբութիւն • և կամ կրթութեամբ սովորա-
կան մեղաց ինչ , կամ արտաքոյ ՚ի բաղում ժա-
մանակս յայն վարժեալ իցէ • և ոչ կարիցէ զինքն
ուղղել , և կամ ՚ի մեզաց յարակցէն և յանկողնոց
ոչ կարէ զերծանիլ • և ե րկիւղ մահուն և դա-
տաստանին և դժոխոց , ոչ թ ողուն զնա անհոգ
կալ • յոյժ տարակուսի այնպիսին և յիրաւի ։
Լթ և տասնե բորդ՝ տարակուսի ոք , յորժամ
հիւանդութիւնն խստի • և լեզուն կապի , և
անխոստովանք և անապաշխարանք իցէ • և մահն

մեր

մերձեալ, և երկիւղ դատաստանին տանջէ զնա՝
յիրաւի տարակուսի ։
Ինն և տասնեերորդ՝ յորժամ աւանդէ զՆոգին, և
տանին զՆոգին զառ՝ ի վեր ։ և բազմութիւն
դիւաց պատերազմին, յամենայն կողմանց պաշա-
րեն ։ վասն որոյ ասէ սաղմոն՝ անպշութիւն ՝ի
ճանապարհին, նա յոյժ լլկի և տանջի ։ և տրտ-
մեալ տարակուսի ։
Քսաներորդ՝ յորժամ հասանէ ՝ի կոյանք Նոգոյն,
և շուրջ լինին զնովաւ կոծօղք ՝ի հրապարակս ։
որպէս ասէ սաղմոն, և աւազին զնա ասելով՝ և
դու եկիր այսր ։ որպէս ասէ եսայի՝ մինչ յոլն
դատաստանին նա մնրմնջման կայ, անարժան
Նոգին ։
Քսան և մի երորդ՝ տարակուսի յաւուրն դատաս-
տանին ահեղին ։ վասն որոյ ասէ՝ որպէս մոմ հալի
առաջի հրոյ, այնպէս կորիցեն մեղաւորք ՝ի դա-
տաստանին յերեսաց Աւյ ։
Քսան և երկուերորդ՝ տարակուսին մեղաւորքն,
յորժամ ասէ երիթ այք յինէն անիծեալք ՝ի հո՞ ։
եւ տան ազգ տարակուսանք լինի անդ ։
Վախ՝ զի ժամանակն անցեալ է և պատուհասն
մնացեալ, և անհաս փոշմանութիւն մատեալ ։
երկոտորդ՝ զի ոչ ինչ հնարս ոչ դտանէ փրկուե ։
երորդ՝ զի զբարիս զործե լոյ ճար ոչ գոյ, քանզ
այնմ՝ լիե զործել ոչ կարեմ ։ չորրորդ՝ զի ոչ
գոյ հնար յետ աշխարհ լիե ողորմել ինձ ։ հինգե երորդ՝
զի աղաչանաց ոչ լսեն, որպէս մեծատունն ։ վեց

ե րորդ՝ զի ողորմութիւն ոչ գոյ , զի կաթի մի ջուր ոչ ետուն մեծատանն • ե օթնե րորդ՝ այլ յորժամ ասեն տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ , և ասեն գնա՛ ցէք ՚ի վաճառականս և գնեսջիք ձեզ • ու թ ե րորդ՝ զի ոչ ունին գինն թէ՞ գնեսցեն • ինն ե րորդ՝ զի մարմին ոչ մեռանի • տասն ե րորդ՝ զի հուրն ոչ շիջանի • և ահա դառնագոյն տարակուսանք նոցա ։

Եւ այս քան լինին տարակուսանքն ։

Հարց • Ջի՞նչէ որ ասէ՝ Նակացուրէտ անէալքեզ գնէ և անէալէ • և ալէոփ պէալէ 97 • 6 ։

Պէտ • Վէր տասն պատճառի սխալի արհեստն ։ Նախ՝ որ ոչ իցէ ուղիղ ուսեալ ՚ի վարդապետէն • ե րկրորդ՝ զի մոռացեալ իցէ զուսեալն • ե րրորդ՝ զի ոչ մտածէ նախ խոկմամբ զառնելն • չորրորդ՝ ենթակային անյարմար իցէ գործոյն • հինգ ե րորդ՝ զի գործիքն ոչէ յարմար • վեց ե րորդ՝ զի հիւանդ իցէ • ե օթնե րորդ՝ զի արբեալ իցէ • ու թ ե րորդ՝ զի չշտապիցէ • ինն ե րորդ՝ զի անվոյթ առնիցէ • տասն ե րդ՝ զի ժամանակն անյարմար իցէ գործոյն ։

Եւ այս է պատճառ սխալման արհեստին ։

Հարց • Ջի՞նչէ որ ասէ՝ շառաշանէն ՚է գիշառց ալէոփ և նակացուրէտ 97 • 11 ։ 97 • 28 ։

Պէտ • Ասէ՝ որպէս այլ է անուն և ենթակայն արհեստի , և այլ է անուն և ենթակայն մակացութեան • այսպէս և այլ է նե գործուիլն նոցա , վասն որոյ զանազանին ՚ի միմեանց ։

Եւ արդ՝ սասցուք թէ ո՞րքան են զանազանութիւնք

սե ռ-

սեռօրէն • այսինքն՝ զի ըստ երեսուն և հինգ
կերպի լինի պանապանութիւն սեռականաբար ։
Նախ՝ պանապանին գոյն , և ոչ գոյն • երկրորդ՝
պանապանին անեղ գոյն և եղական • երրորդ՝ պա֊
նապանին գոյացութիւն և պատահումն • չորրորդ՝
մարմնին և անմարմին • հինգերորդ՝ շնչաւորն և
անշունչն • վեցերորդ՝ կենդանին և անկենդանն •
եօթներորդ՝ բուսականն և անբոյսն • ութե֊
րորդ՝ մնկականն և զգայականն • իններորդ՝ քա֊
ղականն և անքանն • տասներորդ՝ մահկանացուն
և անմահն • մետասաներորդ՝ հանճարոյ ընդու֊
նակն և ոչ ընդունակն • երկոտասաներորդ՝ հի֊
ւանդութիւն և ողջութիւն • երեքտասաներդ՝
կենդանութիւն և մեռեալութիւն • չորեքտա֊
սաներորդ՝ անապականութիւն և ապականութիւն •
հնգետասաներորդ՝ աճեալութիւն և նուազեալ է •
վեշտասաներորդ՝ սկիզբն և կատարումն • եօթն֊
և տասներորդ՝ տղայութիւն և ծերութիւն •
ութև տասներորդ՝ ազգատութիւն և հարս֊
տութիւն • ինն և տասներորդ՝ տէրութիւն և
ծառայութիւն • քսաներորդ՝ վէր ընայինք և նե֊ր
նայինք • քսան և մի երորդ՝ լոյս և խաւար •
քսան և երկու երորդ՝ չար և քարի • քսան և
երեք երորդ՝ դառն և քաղցր • քսան և չորս եր֊
որդ՝ ծանր և թեթև • քսան և հինգ երորդ՝
առնելն և կրելն • քսան և վեցերորդ՝ մեծն և
փոքրն • քսան և եօթներորդ՝ տրտմութիւն և
ուրախութիւն • քսան և ութերորդ՝ սէր և ա֊
տե

տեսութիւն. քանզի և ինձնէ որդի՝ սուտ և ճշմարիտ
բիտն. և երեսուն երորդ՝ վանապանութիւն որակայ.
երեսուն և մի երորդ՝ պատճառական և անպրկն.
երեսուն և երկու երորդ՝ դիտաւնն և սդէան.
երեսուն և երիք երորդ՝ հաւատասեալն և ան-
հաւատն. և երեսուն և չորս երորդ՝ ուղղափառն
և հերձուածողն. երեսուն և հինգ երորդ՝ հըմ-
տութիւն և նե րհմտութիւն. և երեսուն և վեց
երորդ՝ արհեստն և մակացութիւնն և այլն։
Եւ որպէս այլեն իրողութիւնք զգայարանացս,
և այլեն անուանք նոցա. և այլեն գործք նոցա,
այսպէս և ամ իրողութիւնքս. այլ է իրն և անուանն
և գործն, և այսպէս զանազանին ՚ի միմեանց։
Հարց. Ջինչ ստուգաբանի հիւսն անուանն։
Պատ. Վէ շտասանեն յատկութիւնք։
Նախ՝ զի գիտութիւն արհեստին հիւսելոյ
ընդ միտն։
Երկրորդ՝ զի զգայարանն և պանդամն հիւսէլէ
ընդ յարմարութիւն գործոյն, որով կատարէ
զգործն։
Երրորդ՝ զի կատարումն գործոյն հիւսելէ ե-
րևակայութիւն իւր, այսինքն՝ զնև գործոյն։
Չորրորդ՝ զի գործածած ձեռացն հիւսելէ
ընդ իւրաքանչիւր գործեալ արհեստին. այս-
ինքն՝ սղոցին ուրոքին և այլոցն։
Հինգերորդ՝ զի զոր ինչ ձեռացյեալէր ՚ի միտն,
պոյն հիւսեալ գործով ենէ ակն։
Վեցերորդ՝ հիւսն այսինքն որպէս ենե ալէր ՚ի
վար

վարժուհի արհեստին ։
Ինժենեթորդ՝ մի պանդխտեան գործս գործատրանացոյն հիւսհացոյ ՛ի մի ենթ ակայն ։
Ուխտեթորդ՝ մի հիւսէ պանդխտեան փայտն և մին ամուռս կապել, կամ՝ ջահրայ և այլն ։
Իննեթորդ՝ մի ամենայն ազգ փայտ, հիւսին ՛ի գործ նորա ։
Տասնեթորդ՝ այսինքն տնուցանել զփայտն յարմարութեան իւրաքանչիւր գործոյն ։
Մի տասանեթորդ՝ հիւսն մի հասոյց զարհեստն ՛ի կատարումն, զոր ինչ առնէ լսէր ։
Երկուտասանեթորդ՝ հիւսն մի տնոյց զփայտն տաշ լաշ և քերթ լոյծ ։
Երեքտասանեթորդ՝ հիւսն մի հասեաց և ցրուեաց գտաշածք փայտին որոշ լոյ ՛ի քնէն ։
Չորեքտասանեթորդ՝ մի յառաջմէն մինչև ՛ի հիւս մի բջին փայտն, ամենեքեան պիտոյանան նմա ՛ի շինուածս տանց և այլ գործոց ։
Հնգետասանեթորդ՝ հիւսն մի ՛ի վերոյ շինուածոց նորին հասեն, գդասյանն և գհոգն ։
Վեցտասանեթորդ՝ հիւսն մի յետոյ ենթ ակայ գործ նորա հասի, և փտի, և ապականի ։ գործ նորա ընդ նմա կրնչի ։
Հատց ։ ԽԸ մանալանին և ԽԸ հատարակին, արհեստն և մակացուի իւն ։
Գիր ։ Ի դրդ հատարակին տան կէ բաժ ։
Նախ՝ մի է բկոքեանն գիտութի իւն կոչին ։ և բկոքորդ՝ մի է բկոքեանն ընդհանուր գիտութի իւնք ։

երրորդ՝ զի ’ի միասին հանդերձ պատճառաւ գիտեն • չորրորդ՝ երկոքեան անխաչքեն ընդ ինքեան • հինգերորդ՝ զի երկոքեան ենթակայ ունին • վեցերորդ՝ զի երկոցունց ենթակայքն պանապանքեն • եօթներորդ՝ զի ’ի ձեռն ենթակային յայտնի գործ գիտութիւն եան նոցա • ութերորդ՝ զի երկոքեան ենթակայն գործեն • իններորդ՝ զի երկոքեան յե բևակայութիւն իւնն գոյանան , և ապա յենթակայն երևին • տասներորդ՝ զի երկոցունց գիտութիւն ’ի տրամախոհութիւն ենէն և ’ի մտացն ծնանին , այսինքն՝ տրամախոհութիւն և միտքն ծնանի զմակացութիւն իւնն :

Ա յսքան հասարակութիւն սոցա :

Իսկ պանապանութիւն ըստ երկոտասան կերպի :

Նախ՝ զի մակացութենն սեռէ և արհեստն տեսակ :

Երկրորդ՝ զի նա ընդհանուր է , իսկ գիտութիւն արհեստի մասնական :

Երրորդ՝ զի մակացութիւն եան ենթակայն բոլոր է և ընդհանուր , այսինքն էակս • իսկ արհեստից ենթակայն մասնական , ոչ փայտ հիւսանն և այլն :

Չորրորդ՝ զի նորա ենթակայն անապականք են , այսինքն՝ հանուր էակք • իսկ արհեստին ենթակայքն ապականին :

Հինգերորդ՝ զի արհեստին ենթակայքն , սխալ լոտ ցուցանեն զարհեստն • իսկ նորայն հաստատ ցուցանեն զնա :

Վեցերորդ՝ զի այլեն անուամբ , այլ արհեստ և այլ մակացութիւն :

իմ՝ինեերորդ՝ պի մակացուԹի իւնն ածաբանուլ է առնել ձեռնարկէ , և արհեստն ոչ ։

ԼուԹերորդ՝ նորա ենԹ ակայքն գոն կենդանիք բանական քնուԹի իւնք , իսկ արհեստից ենԹ ակայքն անշունչք ։ որպէս ոսկի , երկաԹ , և չար փայտ , և քար ։

Ինն երորդ՝ պի նորա ենԹ ակայքն իմանալիք և զգալիք , իսկ սորայս միայն զգալիք ։

Տասներորդ՝ պի մակացուԹի իւնն այ նման առաէ զուշազն , իսկ արհեստն ոչ ։

Մետասաներորդ՝ պի արհեստքն անքանիք կոչին կրկին կերպիւ , նախ պի ենԹ ակայքն անքանիք են ։ որպէս հուր դարբնի , և լար Տիւսանն ։ և երկրորդ՝ պի առանց քարբառելոյ կատարին արհեստքն ։

Երկրասաներորդ՝ պի արհեստք ՚ի մակացուԹի ճշգաղականն , և ոչ մակացուԹի իւնք արհեստից ։

Ա յսքան պանապնուԹի իւն սոցա ։

Պ ՚ի ե ր ե փ ո ս ն է ր ք ։

Հարց ։

Ինչէ որ ասեն՝ պիղէն և կափարաճ Ղէ Էգնդէ պիբագոս ։ 98 ։ 7 ։

Զի լաէ նա արար սկիզբն սահմանին իմաստասիրուԹեան՝ պղատոնին ՚ի մէջնէ , որ յետոյ նորա՝ ասաց պԹեր սահմանն ։ իսկ կատա-

րուեան արիստոտէլենէ , զի ՚ի վերջ ամենեցուն
ասաց ։
Եւ յորժամ այս այսպէս է , վասնէր ասէ զնա
սկիզբն և կատարումն ։
Պէս։ Արդ՝ իրաւի ասէ զնա սկիզբն և կատարումն,
վասն զի և հինգ պատճառի ։
Նախ՝ զի երեք սահմանքն նորա է, և երեքն ունի
սկիզբն և մէջ և կատարումն ։
Երկրորդ՝ զի երեքէ առաջին կատարեալ իւր է,
ըստ երրորդութեանն որ ։ որպէս ասէ սուրբն
Ներսէս՝ երրեակի իւր կատարեալ երիս անձ"։
Երրորդ՝ զի ամենայն ինչ եռակի տարողչեն ։
Չորրորդ՝ զի ամենայն իր երեք յատկութիւն
ունի , այսինքն՝ էութիւն , զօրութիւն , և նե-
գործութիւն ։ և ըստ այս չափ կէ րպի երեք են
նորա սահմանքն ։ իսկ պղատոնին երկու և արիս-
տոտէլին մին ։
Հինգերորդ՝ սա եղեալ սկիզբն և կատարումն ,
զի երկու սահմանքն նորա ։ այսինքն՝ ՚ի հոգի են
լիակայէ որէ սկիզբն , և ՚ի հեռի են լիակայէ
որէ կատարումն ։ իսկ պղատոնին երկոսեանն ՚ի
հոգի և ՚ի հեռի կատարմանէն , և սկիզբն ոչ
ցուցանէ, զի ՚ի կատարմանէ ասէ։ իսկ կատարումն
ևս ոչ կոչէ , զի արիստոտէլ յետ նորա սահմանեց ։
որպէս լիակ նորա այնէ վերջն և կատարումն ։
Այլ և արիստոտէլին՝ ոչ ասի սկիզբն և ոչ կա-
տարումն , այսինքն՝ ոչէ սկիզբն զի ՚ի վերջոյ ասաց ։
և ոչէ կատարումն զի ոչ ունի երեք սահման՝ որ
լինի

լինի սկիզբն, և մէջ, և կատարումն. այլ միւն սահմանէ նորա, վասն որոյ յարմարի պիտի ագորին երեք սահմանին. սկիզբն, և մէջ, և կատարումն։

Ղ Երեքորդ՝ սկիզբն ոչ նախ նա սահմանեաց զի մաստասիրութիւնն, իսկ կատարումն զի նա ասէ՝ իմաստասիրութիւնն է սիրելութիւն իմաստութեան. էած ՚ի կատարումն, այսպէս և սոքա սահմանն զնուա կատարելագործեաց. վասն որոյ զսա կոչէ սկիզբն և կատարումն։

Ի օրինէ երորդ՝ սկիզբն և կատարումն ամենայն իմաստասիրութեան սորա սահմանն է, այսինքն՝ զի սիրով սկանի տեսականն, և սիրով կատարի գործնականն. ապա ուրեմն սա է սկիզբն և կատարումն։

Ըզ իզ երորդ՝ զի ասէ իմաստասիրութիւն է սիրելութիւն իմաստութեան, և այս է սկիզբն և կատարումն. այսինքն՝ իմաստութիւն ած է որ է սկիզբն ամենայնի. և դարձեալ սէրն ած է, որ է կատարումն ամենայնի. ոչ ասէ աւետարանիչն յոհաննէս՝ Աստուած է սէր։

Ի ննե երորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն՝ զի սորա սահմանն զշարք երիվարդութիւն ցուցանէ. որ է սկիզբն և կատարումն ամենայնի, այսինքն՝ զի ասէ իմաստասիրութիւն է՝ որ է հայր, և ասէ սիրելութիւն՝ որ է որդի. ըստ այնմ զի է որդի իմ սիրելի. և դարձեալ է սիրելութիւն իմաստութեան, այսինքն հոգին սրբ. ըստ այնմ՝ Ի ջինէ հոգին և զխորս ՅՈ. դարձեալ ասէ ամեր-

գա

պարկեն՝ մեծէ տէր, այսինքն հայր. և մեծէ զո-
րութիւն նորա, այսինքն որդի. որէ ա՛ւ զո-
րութիւն. և իմաստութիւն նորա ոչ գոյ բաւ,
որէ հոգին ա՛ւ. վասն որոյ ասէ պողոս առաքեալն՝ ի
հոգւոյն տաճարալէ քան իմաստութիւ՛ն, այլ զամ
քան գիտութիւն:

Տասներորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն՝
գիտութիւն իւրեանց է երեք. ա՛ն՝ ընդհանուր իմաստա-
սիրութիւն իւրն, և մակացութիւն իւրն, և արհեստից
գիտութիւն իւրն. իսկ վասն հանրական իմաստասէրն
ասէ, իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էակաց
ըստ ոգւոյ էակքն են. իսկ վասն մակացութեան ասէ՝
իմաստասիրութիւն է գիտութիւն ի ա՛նոյ, որէ
մակացութիւն ա՛նանութիւն է. իսկ վասն ար-
հեստից մակացութեանց ասէ, ժառդ կայնոց իրա-
դութիւն:

Մետասաներորդ՝ սկիզբն և կատարումն, ա՛ն՝
զի իմաստասիրութիւն տայ ճշդ սկիզբն ուսանե-
գիտութիւն. և նոյն գիտութիւն տանի ի կա-
տարումն իմաստասիրութիւն, այլ և կատարե-
ա՛նգործէ զնեղ ըստ նմանութիւն:

Երկոտասաներորդ՝ սկիզբն և կատարումն, սկիզբն
զի ասէ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էա-
կաց. իսկ կատարումն որ ասէ, իմաստասիրութի՛ն է
գիտութիւն ա՛նոյ և ժառդ կայնոց իրողութ՛ց:

Երեքտասաներորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այս-
ինքն՝ սկիզբն զի ասէ գիտութիւն ա՛նոյ. և
կատարումն զի ասէ, ժառդ կայնոց իրողութ՛ց.

այս

այսինքն Աստուծոյն իրողութիւն իւնն որպէս տեսականն, իսկ մարդկայինն իրողութիւն կատարումն որպէս գործնականն ։

Զարեւտրութեանէ բորդ՝ զի նա որ սկիզբն եղեւ սկզբնմանն Աստ, նայն սկիզբն եղեւ մեզ կատարումն. տայինքն՝ նորոգմանն, կամն որոյ Աստուածն և մարդկայինն իրողութիւն եանն ։

Հնգետասանէ բորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն գիտութիւն Աստուածային իրողութիւն եանցն. կատարումն լինի մեզ մարդկային իրողութիւնն ։

Վեցտասանէ բորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն՝ իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էակաց, և գիտութիւն Աստուծոց իրողութիւն եանց և մարդկայնոց. այսինքն՝ գիտութիւն էակաց լիէ նայն որ զէակն արար, իսկ գիտութիւն Աստուծոց իրողութիւն եանցն. այսինքն՝ լիէ նայն Աստ գայ և մարդ լինի, այն է Աստուածային իրողութիւնն որ անեղն եղեւ. իսկ մարդկային իրողութիւն է, որ մարդկան փրկութիւն և նորոգութիւն եղեւ ։

Եօթն և տասնե բորդ՝ Աստուածային իրողութիւն և մարդկայնոց. այսինքն՝ զի Աստ որ յոչ էից արար զմարդն, և մահն ոչ ընչացոյց. դարձեալ մարդկային իրողութիւն առաւ, յարութեանն լով և էութիւն Աստ եղով. այն է սկիզբն և կատարումն ։

Ութ և տասնե բորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն՝ Աստուածային իրողութիւնն. որ զմարդն փառաւոր եդ՝ ի դրախտին, առնէ մարդկայնոց իրողութիւն է. այսինքն՝ առաջնին փառան հանեալ զմարդկային

քնու-

քնութիւնս ։
Ինն և տասնե որդ՝ սկիզբն և կատարումն , այսինքն որ ասէ՝ իմաստասիրութիւ իւնէ գիտութիւն էակաց • այս սկիզբն • իսկ կատարումն՝ զի ՚ի ձեռն գիտեէ էակաց՝ գտանեմք զարարիչ նոցա ։
Քսանե որդ՝ սկիզբն և կատարումն , այսինքն՝ գիտութիւ է էակաց սկիզբն • որ են չորք տարբ ըք, որպէս ՚ի հողոյ սկսաւ զմարդն • իսկ կատարումն զի դարձեալ ՚ի նոյն լուծանի մարդ ՚ի հիւլէն ։
Քսան և մի է որդ՝ գիտութիւն էակաց , որ սկսեալ են ՚ի ժամանակի • իսկ կատարումն՝ զի կատարած լինել լոյծ , էակաց աշխարհի ։
Քսան և երկու է որդ՝ զի էակս սկսեալ են յարարչէն , և կատարումն զնոր նորոգել նորոգին արարածք • որպէս ասէ եսայի՝ եղիցին երկինք նոր և երկիր նոր , և եղեյի լոյս լուսնին իբրև զլոյս արեգականն • և լոյս արեգականն եօթնապատիկ և • զայս և պետրոս ասէ՝ նորոգ երկնի և նորոգ երկրի յորս արդարութիւն բնակէ • և պողոս ասէ՝ զի և ինքեանք իսկ արարածք ազատեսցին ՚ի ծառայութենէ ապականութեան յաղագս փառաց որդւոցն աստուծոյ ։
Քսան և երեք է որդ՝ սկիզբն և կատարումն եղեյի մեզ պիտակ որաս • այսինքն՝ զի որպէս նա սկիզբն արար սահմանաց իմաստասիրութեան , և կատարումն՝ թէ գիտութիւն ածանց իրողութեանց • այս օրինակ մեզ՝ զի զամենայն ինչ թողեալ , և իմաստութեան սկիզբն առնեմք • և

և այնպէս սկիզբն առնեմք՝ որ կատարումն ՚ի գիտութիւն աստուային իրողութեանն հասուցանէ զմեզ, և աստուային առնէ զմարդկային իրողութիւն. այսինքն՝ առաջին նմանութիւնն հանեալ ՚ի փառս իւր, և ոչէ պատրաստական յիմաստասիրութիւն, կամ յառաքինութիւն, կամ ՚ի քաջհանդգնութիւն, և զվերջին մարդ կօրէն կատարել. որպէս ասէ ո՞վ անմիտ դաղատացիք ՚ի հոգևորն սկսայք և ՚ի մարմնաւորն կատարիք:

Քան և չորեքորդ՝ սկիզբն և կատարումն, այսինքն՝ զի ասաց սկիզբն, լծէ իմաստասիրութիւնէ գիտութիւն էակաց. այսինքն՝ զի և դա էանչէս, զքեզ այլ պիտոյիր. ըստ այնմ՝ լծէ հայեաց անձն քո, լծէ զինչ կայ քեզ առաջի. այսինքն՝ մահ, և դատաստան, և դժոխք. իսկ կատարումն՝ զի ասէ պիտութիւն աստուածոց և մարդկանց իրողութեանց, այսինքն՝ տես լծէ զրպիսի փառք խոստացեալ ՚ի հանդերձեալն. այն կատարումն հայեաց, և այնմ վստահ:

Քան և հինգերորդ՝ սկիզբն և կատարումն եղելի մեզ պիտոյիս, այսինքն սկիզբն՝ զի ասէ իմաստասիրութիւնէ գիտութիւն էակաց. իսկ կատարումն՝ զի ասէ իմաստասիրութիւնէ սիրելութիւն իմաստութեան. այս եղելի օրինակ մեզ, զի յարժամ իմաստութեան վարս և ընթացս ումն փոխեմք. օրէնք զոր ՚ի սէրն նորին վարիլ, և սկսանիլ. տեսականին տեղչալ, և կատարումն գործնականին. վասն որոյ զնա առ-

նաւ

նու օրինակ սկիզբն և կատարումն ։

Դարձեալ օրինակ սորին ։ նախ՝ զի որպէս կարգին ի կէտն ուստի սկսաւ , և գկատարումն ի նոյն խառնէ՝ այսպէս և սուտ մեղ սկիզբն և կատարումն ։ Երկրորդ՝ որպէս բոլոր անձն սկիզբն է գոյացութեան զգոյութեանց , և կատարումն զի անձնական զբոլութենէն ունի գկատարումն ։ որ աչքն տեսանէ , և ունկն լսէ , և այլն ։ այսպէս և սուտ սկիզբն և կատարումն իմաստասիրութեան սահմանին ։ և իմաստութեն մեղ լինի , սկիզբն և կատարումն ի քարին ։

Երրորդ՝ որպէս քննութիւն սկիզբն է շարժման և կատարման , այսպէս և սուտ իմաստասիրութիւն ։ Չորրորդ՝ զի որպէս գիտութիւն արհեստին , սկիզբն ունի յե րևակայութիւն, և գկատարումն գործոյն տայ ենլի սակայ իրին ։ այսպէս և սուտ սկիզբն տայ մեզ իմաստասիրութիւն զգիտութէ ն սկսին ։ կատարումն յածային իրողութիւնն դարձուցանել զմարդկային իրողութիւն, և այն նմանութիւն ցանկալ ։

Հինգե րորդ՝ զի երեք սահմանդնէ պիթագորա մին սկիզբն և ին մէջն և վին վերջն ։ այսպէս և մեղ խոհեմութիւն , և արիութիւն , և ողջախոհութիւն ։ սերպոկանիչ զի երեք սահմանս նորա , յե րեք սահմանս հոգւոյ ։

Ա յլաբան առ այս ։

Էարգ ։ Զինչ է ոս ասէ՝ թուէն ի քսլուծն լրութեաց ձոյ վերջն Ակոտպոն ։ 8 ։ 10 ։

Պե. Որպէս բոլոր վիարկաէն յոր տեղ որ սկսանի կէտն, բոլորն ի նմին քերէ խառնէ զկատարումն.
Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ վաղիչ նախ և առաջին պիտգիրա չնաւոպոիրուիեան ոսկեանն էգիպ, որ չայտպալ քէրէլ և՛ է վէրայ ֆէաւոպոիրոյ պէրէոդոյ 99. 7։
Պե. Ով յոհնքն՝ յառաջ քան զգալ իմաստասիրացն իմաստասիրեան անունն վայրապար ի վերայ մարմնական և ձեռագործ արհեստից, ուստի իմաստասիրէին ասել թէ՝ որպէս հիւանդն արուեստն որ զնոսա ծնաւ, զսնաւ, և զտառապն շինեաց։
Ընդ յորժամ եկին իմաստասէրքն, յայնժամ զայս իմաստասիրեան անունս էառ պիտի ազգասէր և՛ ի վերայ իմաստասիրին ե դ. որ զճշմարիտ գոյն ածէ, և զանենայն էակս գիտենայ. նա կոչի իմաստուն։
Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ վաղիչ բազում ասպճանս էն ոիսպոիրուիեան 99. 19։ Զինչ են աստիճանք և կամ ընդ էր կրկին անգամ ասէ զաստիճանն. նախ զի ասէ թէ պարտէ գիտել եւ ի իմաստասիրութիւն բազում աստիճանաց պիտանանայ. և երկրորդ ասէ՝ քան զի բազում աստիճանք են ասէ իմաստասիրութեան։
Պե. Ընդ՝ կրկին են աստիճանք իմաստասիրութեանն. նախ այն աստիճանք որով մեք արուեստից գոլով և՛ ի ստորև, և՛ ի ձեռն աստիճանաց ելանեմք յաստեւացս, և քարձրանամք առ իմաստասիրութիւն. երկրորդ զոյն աստիճանն ասէ որոց ենթակայքն և կարգ աստիճանացն գոյ առ ինքեանս բանական հոգիս. այսինքն հինգ զգայութիւնքն

վասն որոյ կրկին ասէ զաստիճանան , այսինքն ա-
ռաջին և երկրորդ • արտաքին և ներքին ։
Առդ՝ առաջին արտաքին զաստիճանն պարտէ
ելանել , և ապա զերկրորդն՝ որ է ներքին ։
Առդ՝ առաջին աստիճանն այն է , զոր ինքն նախ
կարգեաց տասն աստիճան ՚ի նախերգան գրոցս
սահմանի • այսինքն ։
Նախ զնա ասէ՝ որք միանգամ իմաստասիրու-
թեան տենչան բանից , և ծայրիճ մատին միայն ճաշա-
կեալք առ ՚ի նմանէ հետևութեանցն , ամենայն
կենցաղական հոգոց բարեաւ ինալ ասացեալք •
այսինքն ամենայն ասէ , զի ամենայն որ զբօսին է •
յամենայնէ պարտէ հրաժարիլ կենցաղական հո-
գոց զինչվէ իցէ , և ոչ է պարտ զմին ոտքն դնել
՚ի սանդուղն , և զմիւսն ՚ի դեռ անէն չփոփոխել ,
այլ երկու ոտիւք ՚ի սանդուղքն փոփոխել լով վեր
ելանելմք • վասն որոյ ասէ ծայրիճ մատին , այս-
ինքն՝ որ դեռ զինն մատն սանդղոց լինի կոխել ,
որ է ներքին ծայր սանդղոցն , և դարձեալ ծայ-
րիճ մատին , զի մատն մատն կոխել լով սանդ-
ղոյն , ՚ի վերին ծայրն ելանելմք ։
Երկրորդ՝ զի ասէ ողջախոհ իմն մտութեամբ
առ այսոսիկ վարեալք քեզ ին , այսինքն՝ որպէս
նախ ՚ի բղջախոհութեանցն էր մոլեալ ՚ի ցան-
կութիւն մեզացն • այսպէս և այժմ ողջախոհու-
թեամբ մոլի ՚ի ցանկութիւն սիրոյ իմաստուեց •
և դարձեալ ողջախոհ՝ զի այս ածական սե զանայս
որ առողջ է նա կարէ ճաշակիլ , վասն որոյ ասէ
ճաշա ,

ճաշակեալք առ՛ի նմանէ քաղցրութեանցն. իսկ որ ոչ առողջ խորհրդով, այլ հիւանդէ մտօք և հոգւով. ցաւօք ցնորից աշխարհիս, նա ոչ կարէ ճաշակիլ այս սեղանոյս. վասն որոյ ողջքն հոգւով, ճաշակեն և ուսանին. իսկ հիւանդքն ոչ, այլ՛ի բացուստ հային։

Երրորդ՝ վի ասէ և անդուստ իսկ ապա էակացն մակայութիւք, փութապէս վնասին իսկ ինքեանց փոխեն զտենչանս. այսինքն՝ որ այս ե՛րկու աստիճանս ելանէ, և ե՛րկու պատառ այս սեղանոյս ճաշակէ. այսինքն՝ զբանն և զմեկնուն, ապա կարէ փութալ էակացն գիտութեան. այսինքն իմանալեաց և զգալեաց, և զտենչմունս զոր ունէր աշխարհի. այսօրիկ փոխեն, այսինքն՝ ՛ի տենչումն գիտութեան էակաց։

Չորրորդ՝ աստիճան վի ասէ, և արդ բազում յօժարութեամբ. այսինքն՝ յամենայն սրտէ և յամենայն զօրութենէ և յամենայն մտաց յայս յօժարի, և զամենայն յօժարութիւն զոր ունի յայլ կողմն՝ յայս դարձուցանէ. և զոր ինչ հեգգութիւն ունի, տայ զայն զբաղմանց աշխարհիս. այսինքն ոչ՛ի չարն հեգգ լինի, և՛ի բարին արի։

Հինգերորդ՝ վի ասէ ողջախոհ զբազումն, այ՝ ոչ նոքա որ չարեօք են զբաղեալ յամ բարեաց հեռացեալ են. այսպէս և որ իմաստութեամբ զբաղին և յամենայն չարեաց հեռանայ. և արդէն զբաղեալ հիանայ և աքանչանայ ընդ վանականն մասնումն իմաստասիրութեան, և ընդ գործս նոցա։

երկրաշափութեան, աստեղաբաշխութեան, ձայնաբանութեան. և այլոցն:

Ա. Եպիշտ՝ աստիճան, զի ասէ իմաստուն տէնչումն, յայտնի զի վարեաց ի հանդէս. այսինքն՝ որ պատճառականացն տեղեայ և անարդ բանիցն տաղտկայ, և ոչ որպէս ոմանք զփախչել լծին փափակել ընտանեն. զնաւասարն լոյս կարծեն լով:

Բ. Օրէնն բորդ՝ աստիճան, զի ասէ թե ը զձայնին հանդէս իմաստասիրութեան զդեցցուք. այսինքն՝ ձայնին իմաստութեամբ զարդարեալ սպառազինեսցուք ընդդէմ ամենայն հակառակացն այսցիկ, որք խոփանուսին առնեն իմաստից. ոգի զի ասէ մի զառաջիկայսդ դժուարաձեռն համարեսցուք, այսինքն՝ այլ զդժուարինն ի դիւրինս դարձուցցանէ. և սիրով ըստ ասելոյ, որպէս մանրատիրացն արարին զդժուարինն ի դիւրինս:

Ա. Լեթե շորդ՝ այլ առ ելը ձայնին խոստմանց դրայ բացահայտ լով, այսինքն՝ ի փոխարէնն հայտ լով:

Ի. Ննե բորդ՝ զի ասէ զաժենայն աշխատութիւն իւն նոցա՝ և երկրորդ նորին վարկցուք միոչ նա կայ:

Ե. Երդ՝ այս տասն բանքսն առաջի սանդուղք, ըստ տասն բանեան օրինացն. որով ելանեն ի ծայր ձայնին իմաստից:

Դարձեալ գոյ և այլ տասն բանք, որպէս սանդուղք. զի յորժամ ընդ այն ևս անցանեն, ապա կարեն ելանել մերթ իմաստասիրութեան. այսինքն նախ զի ասէ սաղմոսն՝ թէ չարութիւն անզգամութեան շլացուցանեն զքարիս. վասն

որոյ

որոյ զամենայն կռիւք և հակառակութիւն վերանին ի ծոցն, զի մի ունիցին հակառակ գործ ի մարմինն կամ զգայութեանն. կամ հակառակ խորհուրդ ի միտքն, զի մի անբռնախեսցի յոյս բանականին։

Երկրորդ՝ զի ասէ լիթ յածուցն ցանկութիւն՝ խուճապ զմիտս անմեղս. վասն որոյ պարտէ ա մենայն աչխոյ և մեղայ, և մոռածութիւնց մաքուր լիցէ։

Երրորդ՝ զի ասէ սաղմոսն տէր անքարտաւանից հակառակ կայ, տայ շնորհս խոնարհաց. վասն որոյ պարտէ զի հեզ և խոնարհ լիցէ, և զամենայն կամս պատշաճութիւն լծոյցէ։

Զորրորդ՝ զի ժուժկալիցէ ընդդէմ ամենայն վշտաց և նեղութեանց, որպէս ասէ սիրոյք՝ յորժամ մօտ իցես ծառայել՝ պատրաստեա զանձն քո յամենայն փորձութիւնց։

Հինգերորդ՝ զի մեծահոգութիւն ունիցի, ըստ արիստոտէլի։

Վեցերորդ՝ զի ունիցի ազատականութիւն։

Եօթներորդ՝ զի իցէ զգօնարթամիտ յուսովն և յամենայն վարս, և ոչ ձանձրացօղ և հեզ։

Ութերորդ՝ զի ունիցի զգործնականն, զի գործնականն ծնանի զտեսականն. ապա լծէ ոչ ունիցի զգործնականն, և զոր ունիցի բարձցի ինմանէ տեսականն։

Իններորդ՝ զի որպէս առանց արտաքին լուսոյն ընտական լոյս աչացն ոչ կարէ տեսանել ինչ, այսպէս պարտէ արժանանալ և սպասել լպարգևական լուսոյն

լուսոյն • որ յամենայն օր քաշխի եկեղեցի ընդ հրե շտակաց դաստեցն , որով պայծառանայ լոյս քանականին ։

Տանե բորդ՝ վն ամենայն սահման ՚ի սեռէ և ՚ի քաղկացուցիչ վնասակարութե ան քաղկանայ • այսպէս և ամենայն իմաստութե ան և շնորհաց , սեռականագոյն սեռէ անճառական շնորհն այն՝ վոր առաքեալքն ընկալան ՚ի վե բնաւորեան • որոմ ցանկացան ընդ աղօտ հրե շտակք տե սանե լ այն • որով տոճե ալ լինի հոգին ս ք , առ ի ծ օրն իմաստութե անց • այն որ հաղորդէ ած ե ղէն քնութե ն , այն է սեռ • իսկ այլքն ամենայն քաղկացուցիչ վնասակարութե իւն , վ որոյ այնմ պարտէ սպասել որ չափ և հնար իցէ • զի յորժամ զայս ամենայն աստիճանս ՚ի վե բ անցանէ , յայնմ ծայրագոյն հանճարոյն հանդիպեսցի ։

Ա բրդ որք յառաջին աստիճան իմաստասիրութե է , և որ զայս ամենայն ՚ի վե բ անցանէ • նա հասանէ ՚ի վերին ծայրքն սանդղոյն առ իմաստասիրութե ն , վասն որոյ ասէ պարտէ գիտե լ՝ զի իմաստասիրութե իւնն քաղաքա աստիճանաց պիտանանայ ։

Իսկ ե րկրորդ՝ աստիճան որ ասէ , քանզի քաղաքա աստիճանք են իմաստասիրութե ան հինգ գիտնականն զորութե հոգւոյն • որպէս հաւատարիմ զգայութե է , ե րևակայութե է , կարծիք , տրամախոհութե իւն , և միտք • որպէս ցուցանէ ՚ի կարգ քանի ։

Ա բրդ՝ այսպէս են սքան աստիճանք իմաստասիրութե ն , զի գիտութե իւնն ՚ի չքաս քաւժանի • ՚ի հմտութե ,

նեւրմնուելի իւն, սրհեստ, և մակացուելի իւն ։
Արդ՝ ՚ի զգայուելի եանց ծնանի հմտուելի իւնն,
իսկ ՚ի զգայուելի եանց, և յերևակայուելի եանց,
և առանց պատճառի կարծեացն ծնանի նեւրմ-
տուելի իւնն. իսկ ՚ի տրամախոհուելի ենէն և ՚ի
մտացն ծնանի մակացուելի իւնն ։
Եւ կրկինէ մակացուելի իւն. արդ նե րատորադ րա-
կան մակացուելի իւնն որ առնէ զկզբունս, և
պիտանանայ ապացուցի. նա ծնանի ՚ի տրամախո-
հուելի ենէն, և այս այն մակացուելի իւնն է որ լե-
նի ե րկրաչափուելի իւնն և աստեղաբաշխուելն.
և այլ մասունք իմաստասիրուեաց, սակայն մակա-
ցուելի իւնն որ աննե րատորադրականէ. առնու-
սկզբունն, որ ոչ պիտանանայ ապացուցուեաց. այլ
պէտ ինչ հանդերձ պատճառաւ գիտէ, այն մա-
կացուելի իւնն ծնանի ՚ի մտաց. որէ ընդհանրական
իմաստասիրուելի իւն ։
Եւ այսպէս բազում աստիճան ցուցաւ իմաստա-
սիրուելի եանն, և այսպէս մեծագոյն է իմաստա-
սիրուելի իւնն քան զայլսն. այսինքն քան զհմ-
տուելի իւն որէ մանաւանդ գիտուելի իւն, և քան ը-
հմտուելի իւնն որէ մակացուելի իւն, և զարհեստ
որէ ընդհանուր գիտուելի իւն. զի ամ գիտուելի է
մանաւանդ կոչին առ հանրական իմաստասիրուելին ։

Այս քան առ այս ։

Ջ ՚ի ց. Զինչէ որ ասէ՝ ջուցն սահանայ ընտրելոյ,
և ընդէն ջանալոյն սահանայն ընտրելոյ 101. 27 ։
Պէ. Այսինքն՝ զի ե րկու սահմանքն ենէի ակայէ
են

են պիճապորային, և երկու ի կատարմանէ որեն պղատոնին, և միոն յարտօնուէ որէ արիստոտէլին, և միոն այլ պիճապորայէ որ ի ստուգաբանուէ • և այսպէս չորս են վանապանուճք էք սահմանացն ։ Էարց • Վասն էր պիճապորականքն , ի քառեկ ճիշն ե րդնոճին ։

Պե• Ա յսինքն՝ զի պիճապորաս աւանդէլէր ա շակերտացն, ճէ ՝ի չորս նիւճ ե րդնոճցուք • վ որոյ ասէին ե րդոճեալ յաւանդօղն մէ զքառեկին, զմշտնջենաբուղա աղբիւրն • այսինքն՝ զի վ այն պիճապորաս զչորս ճիշն որ քառեակէ ե ր դուծին արար , որ զչորք տարերքն նշանակէ • զի չորք տարերքն ամի ալարիչէն նիւճ ականաց , կամ վասն չորս առաքինուճ հոգւոյն • կամ չորս ճիշն պատճառականէր ի նոսա , որ և ինքեանք գիտէին զպատճառսն • և կամ զի չորս ճիշդ պա տճառականէ որ զտասն առնէ , յորժամ ի վե րէ և ի գլխոյէ ի վայր գաս • Հանդե րձ նախագտ իւքն , այսինքն՝ նախ ասա չորս և ապա ե րիս որ լինի եօթն, և ապա երկու որ լինի ինն, և ապա մին որ լինի տասն ։

Դարձեալ ի նե րքուստ ի վե ր ասա , մին և ե ր կու որ լինի երեք , և ապա ե րեք որ լինի վեց , և ապա չորս որ լինի տասն • իսկ տասն ճիշն կատարեալէ , որ այլ ոչ գոյ ճիշ ի վե ր քան զտասն որպէս յայտէ ։

Ա յա քան առ այս ։

Հարց.

Ընդհանուր են տեսակ թուականութեան։ Պե. Երկու, այսինքն դար և կոճատ. այսինքն ջուխտ և կէտ, արդ միակն և երկեակն ոչ ասին դար և կոճատ. վասն երկու պատճառի։

Նախ՝ զի ոչ են թիւք այլ սկիզբն են թուոց, ք՝ զի միակն սկիզբնէ ամ թուոց դարի և կոճատի։ Իսկ երկեակն՝ սկիզբնէ դարի, զի չորսն կոչի դար և ոչ երկուսն։

Եւ դարձեալ միակն ոչէ դար և ոչ կոճատ, այսինքն դար ոչէ. զի յորժամ զմիակն կրկնես երկու լինի, և երկուսն ոչէ դար. զի յերկու զոյգ ոչ բաժանի, այլ մի և մի. արդ դարն այնէ որ երկու զոյգ բաժանի որպէս չորսն, այլ և ոչ կոչի կոճատ միակն՝ զի ոչէ թիւ. վասն որոյ սուրբն Նեռսէս ասէ, երրեակի թիւ կատարեալ. զի երեք թիւնէ կատարեալ, այսպէս և երկուսն ոչէ թիւ, որպէս ինքդ ասէ, զի ոչ ունի զսահման թուոյ. այսինքն զի բազմապատկելով և շարադրելով, զնոյն թիւ բայականարէ. զի յորժամ շարադրեն թէ երկու և երկու լինի չորս, և յորժամ բազմապատկեն թէ երկիցս երկու դարձեալ զնոյն չորս ցուցանէ. զի ոչէ որպէս երեքն զի շարադրեալ ասեմք, երեք երեք լինի վեց.

իսկ քաւմապատակելով առնէ ինն , զի յորժամ ա
սեմք երիցս երրեակ լինի ինն • վասն որոյ միակն
և երկեակն ոչ դարձեն և ոչ կոճատ , այլ դար
կոչի չորս • զի երկու զոյգ քաժանի , և վեցն և
ուրիշն և տասն • այս չորս դար կոչի ըստ չորս
տարերացդ ։
Իսկ կոճատ՝ երեքն , հինգն , եօթն , և ինն •
այս չորս որակ կոչին ըստ չորից որակից տարերացդ ,
այսքան թէ քանի են տեսակք թուականուն •
այսինքն երկու դար և կոճատ ։
Դարձեալ զոյ ՚ի թուականումն չորս զանազա
նութիւն , այսինքն՝ զի ոմանք ոչ են ծնեալ և
ծնանին , որպէս միակն և երրեակն և հնգեակն •
իսկ ոմանք ծնեալ են և ոչ ծնանին , ոչ վեց և ուրիշ
և տասն • իսկ ոմանք ծնեալ են և ծնանին , որպէս
երկու և չորս • և ոմանք ոչ են ծնեալ և ոչ ծնա
նին , որպէս եօթն ոչ է ծնեալ յաւիտեան և ոչ
ծնանի զոք ։
Իսկ ՚ի խորհուրդ այն երեք թիւն ոչ է ծնեալ
և ծնանի , նշանակէ զերրորդ աւրհնութիւնն • որ
ոչ է եղեալ յաւիտեան , և արար զամենայն արա
րածս • վասն որոյ ասէ պետրոս՝ հիւ կամեցեալ
ծնաւ զմեզ վերստին ՚ի յոյն կենդանի • և պողոս
ասէ՝ միէ հայր մեր ամենեցունն աստ • և մովսէս
ասէ՝ ոչ սա ինքնին հայր քո որ ստացաւ զքեզ , ա
րար և ստեղծ զքեզ ։
Այլ և նշանակէ զհայր անծին , և ծնօղ որդւոյ ,
և բղխօղ զհոգւոյն • որպէս ասէ մարգարէին
հիւ

[illegible] եւ ամենեցուն ծնանիլ [illegible] եւ ամուլ [illegible] ։

Իսկ որ ծնեալ են եւ ոչ ծնանին՝ օրինակեն կուսանացն, որք ծնեալ են եւ ոչ ծնանին. այսպէս եւ հրեշտակք ։ Իսկ որք ծնեալ են եւ ծնանին՝ օրինակեն կենդանեաց եւ մարդկան, որք ծնեալ են եւ ծնանին վնասոյ իւրեանց ։

Իսկ եօթն [illegible] որ կոյսէ՝ նշանակէ զայգ ածածծինն, զի առաւել է նա քան զեօթն [illegible] որ կոյս կոչի. ՚ի զի եօթն [illegible] վասն այնէ կոյս, որ ոչէ յղացեալ եւ չէ ծնեալ. որպէս ամենայն որ չէ յղացեալ եւ չէ ծնեալ կոյսէ. իսկ տիրամայրն յղացաւ եւ կոյս մնաց, եւ ծնաւ զորդին եւ կոյս մնաց. որէ առաւել քան զսա, եւ որպէս եօթն ոչէ ծնեալ յոմեքէ. այսպէս եւ ածածծինն նման ոչէ ծնեալ յոմեքէ, եւ որպէս նախատիպն սառաւել է քան զնմանն. այսպէս եւ զայգ կոյսն սառաւել է քան զամենայնն, որպէս եւ սա ոչ ծնանի զոք. այսպէս եւ կոյսն զայգ ոչ ծնաւ զոք ՚ի զպաշտեցս կամ յեղականացս կամ յարարածոցս, այլ ծնաւ զանխմանալի եւ զանեղական քնութիւն աստուածն եւ զարարիչն ամենայնի. վասն որոյ ասէ պողոս՝ որ ոչ յայց արարածոց, եւ ոչ արեամբ ցլոց եւ զոճարակաց. այլ իւրով արեամբն եմուտ ՚ի սրբոց քառթիւնն յաւիտենական գտեալ զփրկութիւն ։

Աւ յս քան առ այս ։

Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ [illegible] նշան կոյսէ եւ [illegible] ասէ ։

պէս • Ընդ՝ երկու անուն ունի, այսինքն կոյս և ժամանակ • որպէս ալէհեծայ, զի արտաքինքն ասէին լինել ալէհեծան կոյսէր • զի ոչ ունէր հայր և մայր, այլ յարամագդայ գլխոյն ծնաւ • այսպէս և եօթն լինին տասնեկին ըղձոյ ոչ ծնանի զոք, և ոչ յուշէքէ ծնեալ լինի • իսկ ժամանակն այնէ՝ զի եօթն օր շաբաթ ունէ ժամանակ կենդանոյս, զի ՚ի նմա ծնանիմք, և ՚ի նմա վայելեմք, և ՚ի նմա կատարիմք ։

Դարձեալ եօթն օրն կրկնեալ լով՝ առնէ գամ՚ան որ է ժամանակ լուսնին, որով լինին ծնունդք և աճումն կենդանեացդ, և տնկոյ, և բուսոյ ։

Դարձեալ լուսին քառմասատակե լով՝ առնէ վտարին, յորում լինին չորք եղանակքն ։

Դարձեալ զաւթա քառմասատակե լով առնէ զեօթն դարն, որ է ժամանակ կենդանոյս ։

Դարձեալ վեօթն օրն եօթն անգամ կրկնեալ լով՝ առնէ զ յոթեւտասնն, որ է ամատարար լիութ • վ՚ որոյ ժամանակ կոչի եօթն լիութն, այլ և ինքն ժամանակն կոյսէ • զի ոչ ունի հայր և մայր, այսինքն զի անցեալն գնաց, և ապառնին չէ՚ի միջի, և ներկայն միայնէ ժամանակ • վասն որոյ եօթն լիութն կոյս և ժամանակ կոչի ։

Դարձեալ զի եօթն ամենայն ծնեալն սպրի, վեց և ուրթ ամենայն ծնեալն ոչ սպրի • իսկ եօթն ամենայն սպրի և իմաստուն լինի, և երկայնակեաց լինի • այլ և եօթն ամիսն ատամն բուսանի մանկանց, և եօթն ամին փոխէ զկաշնակերն, և բուսանի

հացս

հացակերի առաջն ։ և յորժամ կրկնի եօթն աստ-
ծնանի զնմանն , և յորժամ այլ կրկնի մօրուքն
գայ ։ և յորժամ այլ կրկնի , արիական հասակիկ
պատերազմողական ։ և յորժամ եօթն տասն ան-
ցանի , կատարումն կենաց ըստ մարդարէին ։
վասն որոյ ժամանակ ասի եօթն լծ իբն ։
Ձարց ։ Ի՞նչ է զի վեց ամսեայքն և ուրթ ամսեայքն
ոչ ապրին , իսկ եօթն ամսեայ ծնեալն ապրի ։
Պէ ։ ինն ամսեայն և եօթն ամսեայն ծնեալքն
ապրին ։ արդ ինն քննական կարդէ մարդոյս ծնն-
դեանն ։ իսկ վասն քաղցմ պատճառի ։
Նախ՝ երեք ամիս տնկականին , և երեք զգայա-
կանին , և երեք քանականին ։ վասն որոյ ինն ա-
միսն ծնանին ։
Դարձեալ՝ զի մարմինն ի չորից տարերացէ , և
հինգ զգայուքի իւն ունի , վասն որոյ ինն ամիսքն
հաստատին անդամքն , և ապա ծնանին ։
Դարձեալ՝ զի առողականն ունի երիս պօրուես ,
և մին ընդ լծին , և զհինգ զգայուքի իւնս , որ լինի
ինն ։ վասն որոյ ինն ամսեայ ծնանի ։
Դարձեալ՝ ունի զհինգ զգայուքի իւնս , և զ շար-
ժական , և զ շնչականն , և զորմտականն , և ըզ
ցանկականն ։ որ լինի ինն ։
Դարձեալ՝ չորս տարրն , և տնկականն , և զգայա-
կանն , և երեք մասն հոգւոյն՝ քան , ցասուցն , և
ցանկութի իւն ։ որ լինի ինն ։
Դարձեալ՝ ինն խառնուած չորից տարերցն ըստ
կրկին քառից որակաց առաւել և նուազ , և ինն-
որդն ,

նորդն Հաւասար որ՛ի մարդն • վասն որոյ ինն ամ՚
սեայ ծնանի •

Իսկ հինգ օրեայ անդրանկան յետոյ լինել ընդ, քե՚
րէ զնմանութիւն իւն նախնի մարդոյն • որ յետ հինգ
աւուր ստեղծաւ ։

Իսկ որ եօթն ամսեայ ծնեալն ապրի , այսինքն՝
զի մարմինն ի՛ չորից տարերց • և ոգւոյն երիս
տեսակս հոգւոյ՝ տնկական , և զգայական , և բա՚
նական • վասն որոյ եօթն ամսեայ ծնեալն ապրի
և շնորհալի լինի , վասն շնորհալի թուոյ եօթն՚
երորդին • և յաւելեալ զկազմողականն յոլթ
ամին ծնանի և ոչ ապրի , զի անկատարէ ։

Իսկ վեց ամին անամնոցնէ ծնանիլ և ոչ մարդ՚
կան , վասն որոյ օտար քնութիւն կորգի ծնանիլն՝
ոչ ապրի վեց ամսեայն ։

Պարձեալ՝ զի աստեղագէտքն ասեն՝ թէ յոյ՚
ցուցեալ ամենայն մարդոյ զօհալինէ , և իւրաքան՚
չիւր մոլորակս ամիս մի լիուռեալ լինի ծնունդն
՚ի մուշթարին լինն ամիս • և ՚ի լուսինն ծնանի
եօթն ամսեայն ապրի , և ուրթ ամին ելեւակէն
է ոչ ապրի ։ Ա յս քան առ այս ։

Գլուխ հնգետասներորդ ։

Հարց •

Կանի՞ աղգ լինի քաժանութիւն ։

Պէ • Ասա այլ եղանակի ուրթ կերպիւ
լինի

լինի բաժանուելն, այսինքն՝ սեռէ ՚ի տեսակս և այլն. իսկ աստ երեք գնացական, այսինքն բաժանուելն և մնալ բաժանուելն և ստոր բաժանուելն։ Արդ՝ բաժանուելիէ որ զի ենթակայ իրն երկու երկատեն, որպէս կենդանին բաժանի ՚ի գնացական և անգնացական. իսկ մնալ բաժանուելն որ դարձեալ զնոյն ենթակայ իրն, այլ բաժանի ՚ի մահկանացու և անմահ. իսկ ստոր բաժանուելն որ զբաժանեալ մասունս այլ մասունս բաժանեն, որ բաժանի գնացականն ՚ի մահկանացու և անմահ. այսպէս և միւս մնան մահկանացուն՝ բաժանի ՚ի մարդ, ՚ի ձի, և այլն. այսպէս և իմաստասիրութիւն իւրն որպէս մի ինչ գոլով սահմանեցաւ, և որպէս բազում մասունս ունէ լոյս բաժանեցաւ. և նախ բաժանեցաւ յերկու, ՚ի տեսականն և ՚ի գործնականն։

Ես. Այս վասն երեք պատճառի։

Նախ՝ զի տեսականն և գործնականն գոյ ՚ի մեզ քնաւեան, այսինքն և տեսականն այսպէս. զի թէպէտ և փոքր երեխայ իցէ, զերեսաց հարցանեն յորժամ լեզուն պլծնու. և վերացեն ընդ մայրն, և ընդ այլոցն. այսպէս և մեծամեծքն կամենան, հարցմամբ նորադոյնս լսել բանս. իսկ գործնականն՝ զի արթնութիւն ոչ կայ պարապ, զի միտքն և հոգին դադարիլ չունի. զի է ՚ի քունէ երթալ տեսանել, զի պէտ միտքն ՚ի վերայ չէ. յարթնութեան հոգին միշտ շարժի, կամ մազ ՚ի մօ-

րուածն ճոխէ, կամ շիւղ՝ի վեր առնու և շարժէ։
այսպէս գոյ՝ի մեզ տեսական և գործնական։
Երկրորդ՝ զի իմաստասիրութիւն նմանութիւն
ի՝ ասաց, և գոյ յաճ տեսականն որ զամենայն տե-
սանէ. իսկ գործնականն զի արարիչէ և խնամիչ,
և իմաստասէրն նմանի ի՝։
Երրորդ՝ զի իմաստասիրութիւն վասն գհոգիս
մարդկան զարդարել լոյ, և հոգիս ունի հինուգ զո-
րութիւն տեսական և հինուգ գործնական որէ կեն-
դանական. վասն որոյ տեսականն և գործնականն
ձաժանեաց իմաստասիրութիւն։

Ա յս քան առ այս ։

Պլուկ Էնշոսանէուլ ։

Հարց.

Ինդ Է կայ հաւատարիմ։
Պէ. Պատրաստիմ, կամ ծանօթ անոց։
Հարց. Ո՞վ ասէ՞ր նախ զտեսականն ասէ, և ապա
գգործնականն ։
Պէ. Զի տեսականն ամենայն գոյք ճնթակային,
իսկ գործնականին միայն մարդկայինք հոգիք ։
Դարձեալ՝ զի նախ տեսանել ն է և ապա գործել ն,
վասն զայնորա պատճառի ։
Կամ՝ զի յաճ յառաջ ետես զարարածոց լինել ոյ է,
և ապա արար գործով. ըստ այնմ՝ թէ յառաջ
քան զլինել ն աշխարհի ընտրեաց զմեզ ։

Երկրորդ՝ վկ քնութիւնն նախ զօրութիւն ունի զերն, և ապա յետոյ նե գործութիւն ծնանի վնասին։
Երրորդ՝ վկ արմատատուր նախ մտածէ վձև իրին, և ապա գործէ ՚ի յենթակային. որպէս հիւան ՚ի փայտն։
Չորրորդ՝ վկ նախէ նե ըտրամադրե ալ քանն, և ապա յառաջ քե րե ալ։
Հինգե րորդ՝ նախ աչքն տեսանէ զհանապարհն, և ապա ոտքն քայլէ։
Վեցե րորդ՝ վկ նախ մտոք իմանայ զքանն եթէ չարէ և թէ բարի, և ապա մարմնով գործէ։
Եօթնե րորդ՝ վկ նախ աչօք տեսանէն զգործ արհեստին, և ապա ուսեալ տեսութիւ ամբն կարողանան գործել ինքե անիք նոյնպէս։
Ութե րորդ՝ նախ աչօք տեսանէն զկե րակուրն, և ապա իշխեն ճաշակել և ուտել։
Ինե րորդ՝ նախ աչօք տեսանէն, և ապա գրեն և ընթերնուն։
Տասնե րորդ՝ նախ տեսանէն զորն, և ապա նե տս ձգեն և այլ այսպիսիք. վերոյ նախէ տեսականն, և ապա գործնականն.
Հարց. Թէ ոք ասիցէ թէ ահա քնաբանականն ուսանիլով լինի, զինչ աւելի է ուսուիմականն քան զնա։
Պէտ. Քնաբանականն ոչէ ուսանիլով, այսինքն՝ վկ քնաբանականքն այն են. որ քնական քնութիւ ունե մք ՚ի վերոյ զպատեացս, այս առանց ուսանիլոյ լինի. այսինքն՝ զի աչօք տեսանե մք զերկնից

ջըչագայութիւն, և տեսանեմք զերկիրս որ անշարժէ. և երկու ոտօք ընթանան, և անասունք չորս ոտօք, և հաւ թռուցմամբ ընթանան. այլ և զբոյս և զտունկ տեսանեմք և պատմեմք մեծանց առանց ուսանիլոյ:

Դարձեալ զի աշխարհս բոլոր հինգ իր գոյ, և զայն ամենայն առանց ուսանիլոյ գիտեմք զգայականօք. այսինքն՝ զի զղաստան զբոլոր էակս՝ի հինգ բաժանեաց, այսինքն՝ի գոյն, ՚ի ձայն, ՚ի հոտ, ՚ի համ, ՚ի մարմին. և զայս ամենայն առանց ուսանիլոյ գիտեմք զգայարանօք, և այսպէս զբնականն՝ բնաւքնուրէ եամբ առանց ուսանիլոյ գիտեմք:

Հարց. Ո՞վ ասնէր քեզ բրի օձն հոմերոս՝ զհաստոս և զփալտոս յիշէ, որք ասացին զերեք լեառն՝ի վէր իրեարաց դնել զհաստոս. զոլոմբիոս, և զտեւրեաշարժն, բիլոն. որ այնքան բարձրէր, որ ծայրլերինն որպէս զտեւրեշարժէր՝ի հողմոյ:

Պէ. Ա՛յս երես լեառնս յարեւմտից կողմնէ, և այն երկու իմաստասէրքն՝ հաստոս և փալտոս առասին զայն լերինքն՝ի վերայ իրեարաց դնել և յերկինս հանել, և ընդ աստեղաց ճեմել. զայս օրինակ առնու հոմերոս տգէտ և հիմար մարդ որք կամին առանց գիտութեան ուսուցականին ձեռաքանութիւն առնել ձեռնարկեն. կամ առանց հաւատոյ և յուսոյ և սիրոյ կամին այ սրժանաւորիլ:

Ա՛յս քան առ այս.

Հարց ։

Ինչ՞ է որ ասէ՝ չէրկոռութիւն քնքշանալոյ
նէն և ՚ի քնքշանալոյն բացնիկ է, և վճիռ լսողու-
նէան ուղիղ պէտ, չյաւսիկ վճռագուռնիցն ընդհատ էրդնե-
նէանց 114 ։ 22 ։

Պէս ։ Ա յսինքն զայս է ըսել։ քաջ և մեծ իմաստա-
սիրացն Յ ողուածք քննութիւն եան, այսինքն՝ ՚ի տան
սեռականագոյն սեռն ապիստոտէլի ։

Ինչ դարձեալ՝ ցուցանէ Յ թէ քաղաքացի բան արա-
բերական է փիլիսոփայս դատիլ, այլ վասն ոչ ընդ-
դէմ նոցա զբանս նորա ոչ յայտնեն այդ ։ վասն որոյ
ասէ մեծի լսողութիւն ունի պէտս, զայս
և տէրն ասէ երէ է վերկրաւորս ասեմ ձեզ ոչ
հաւատայք ։ վերա՞րդ է Յ է վերնաւորն ասացից
հաւատայցէք ։

Հարց ։ Ջինչ՞ է որ ասէ՝ Յ է ուսուցչական բանակ
ներքին բաղկանայ 115 ։ 22 ։ 116 ։ 8 ։ 117 ։ 26 ։

Պէս ։ Զորս են տեսակ ուսուցչականին, այսինքն՝
Յ ոճականն, և բկրաբանականն, և բաժանականն,
աստեղաբաշխականն ։

Ինչ այս չորս քանակ ունին, և քանակ կոչին ։
որպես ինքնին յայտնի է, և սոքօք բաղկանայ տե-
սականն ։ որպես ամենայն գոլորշի ՚ի մնասանց իւրոց
բաղկանայ, այսպէս և սա իւր մնասանցն ։

Հարց ։ Ջինչ՞ է ասել ընդ բաղաձայնութեամբ հնչմանց
պլուկ

«ոչխ» Լուկասի ւ15 · 25 ։

Պէտ. Առաքեալն այնէ՝ որ զանազան իր՝ի միասին քաղկանան, և զանազանութիւն նոցա երևի. որպէս չաշխարայն, այսինքն չորս տղի, կամ հինգ տղի, կամ ութ տղի. զինչև իցէ որ լարեն և ձայնքն քաղդեին և միանան, յիրար խառնին, և զանազան երևին. զի բանքն և ձայնքն երգեցողին, և երանակքն և ձայն լարիցն, և մատանց շարժելն՝ի միասին խառնել. որպէս չափ և կշռելնին, և մատամբն հնչեցուցանել. այսք քաղդանութիւն հնչմանց. երաժիշտ գուսանին։

Հարց. Չինչէ որ ասէ՝ կնաբելոց և կինապոչի, և նախատ և նախատակ ւ15 · 27 ։

Պէտ. Եբրայեցւոցն այլաբանութեամբ զայլ ինչ ասէ, այսինքն՝ զի կատարեալ և բոլոր իմն ուսանէ. իսկ կիսաբոլոր չկիսատձայնն ասէ, որ կէս երանակ լարիցն. որ ոչ զբոլոր լարեն հնչեցուցանէ այլ զկէսն։

Իսկ կրկնապատիկ՝ երկուսնէ, որ երկու լար հնչէ։ Իսկ մակեռակ՝ վեց երանակէ, որ վեց լար հնչէ։ Իսկ մակաքառակ՝ ութ երանակնէ, որ ութ լար հնչէ։

Եթէ տես զի հինգն քան զութ երանակն այլ սուեալն ոչ գոյր, և իմն գոյր՝ այլ մատուռք ասէին. որպէս մերս ութ են ձայնն, և այլ քաղցրութեամբ երանակ զանազանին՝ի ներս՝ի ութ ձայնն։

Եթէ այս քանակ կոչէ, և տես որ երաժշտականն

քա

քանակէ, և ոչ անթիւ և անչափ։
Դարձեալ ե բաժշտականն քանականութեամբ գայանայ, և ապա ղկնի քանին կձայնն շարժէ, զի խնդրէ թէ որչափ որ կերկպատիկ քանն ունիցի։ որպէս այն որ ասէ՝ դեղ, նշանակէ զմարդ և զեղ և զշէն։ և որ որ զկիսաբոլոր, որպէս յորժամ քայ ասէ և ոչ բոլոր քան, այլ կիսատ քան, կիբ այն մանէ։ և որ որ զմակեռանին, որպէս յորժամ անդ ասեմք՝ որ ցուցանէ զհօտ և զանդաստան, և զհանդերձեալն։ իսկ մակաքառակ՝ որպէս ասել սուր, ցուցանէ զսուսեր, և զսուր ձայնն, և զսուր ընդհատս, և զթռչունս։

Հարց։ Զինչ է ասել՝ փոքրակոյտեամբ էրկի՝ որչափ էրկաչափական ։ ։ ։

Պէս։ Տարն հեռի ասէ, և կացն՝ զկալ։ այսինքն՝ զի հեռաւորութիւնք ունին մասունք ե երկրի ՚ի միմեանց, ըստ քանի կե ըսլի։

Կատ՝ զի այլ են տարերք ՚իմիմեանց, զի այլ է հուրն և այլ է օդն, և այլ է ջուրն, և այլ է երկիրս։ Երկրորդ՝ զի այլ են որակութիւնք տարերացն, այսինքն՝ ջերմութիւն և ցրտութիւն, չորութիւն և գիճութիւն։ զի որ ինչ միոյն գոյացական որակ, միւսոյն պատահական։ որպէս յայտ գիտողին։

Երրորդ՝ զի այլ ծանն և այլ են կղզիք։

Չորրորդ՝ այլ են գուսականքն, և այլ անբուսքն։

Հինգերորդ՝ զի այլ են անշունչքն, և այլ շնչականքն։

Վեցերորդ՝ այլ են տնկականքն, և այլ զգայականքն։

Իօթն եւ երրորդ՝ այլեւն բանական կենդանիք, եւ այլեւն անբանքն։

Վեցն եւ երրորդ՝ վասն այլեւն դազանքն, եւ այլեւն սնոտուքն։

Ինն եւ երրորդ՝ վասն այլեւն սողուքն, եւ այլեւն թռչունքն։

Տասն եւ երրորդ՝ վասն այլեւն ծովային կենդանիքն, եւ այլ գոյութքայինքն։ այս ամ տարակայել են ի մէ մեանց։

Մէ տասն եւ երրորդ՝ տարակուսել են, վասն այլ է լեառնն, եւ այլ է դաշտն։ որ այլ եւ այլ ժամանակս հաստատեն զպատճառն։

Երկոտասն եւ երրորդ՝ վասն այլ է հողն, եւ այլ է քարն։

Երեքտասն եւ երրորդ՝ տարակայել են ի մէ մեանց զորք եղանակք տարին։

Չորեքտասն եւ երրորդ՝ տիեզն եւ գիշեր։

Հնգետասն եւ երրորդ՝ տարակայել է երկիր, վասն այլ է լայնութիւն, եւ այլ է երկայնութիւն, եւ այլ է խորութիւն։

Վեցտասն եւ երրորդ՝ տարակայել են կողմունքն, այսինքն՝ արեւելք եւ արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ, վերին կողմն եւ ներքին։

Իօթն եւ տասն եւ երրորդ՝ տարակայել է զգալիս յիմանալեացն։

Ութ եւ տասն եւ երրորդ՝ տարակայել, վասն ամենք շարժին որպէս գետք եւ աղբիւրք եւ քամիք, եւ ամենք անշարժ որպէս հող եւ քար։

Ինն եւ տասն եւ երրորդ՝ վասն ամենք քնութիւք շարժուն են, որք ծնանին վնասու իւրեանց։ եւ ամենք անշարժ քնութիւն են որպէս տարերք։

Քսան

Քսանե րորդ՝ տարակացե ալ է ըկիր ըստ է ըկրա-
չախուժե ան արհեստից • որպես լծ է այս տե ղեցս
՝ի այն. քաղաքն անչա ի ֆարանակէ կամ մղն կամ
ասպարէզէ ։

Լերդ՝ ըստ այս. քան է զանազան տարակացուժ իւն
ունի է ըկիր, և այս. քանակ է ։

Հարց • Ջ ինչ չէ որ ասե՝ լծ է էրկնդ ։ առնէ շաբաթուց
և փչակացուելուն, ըստ որոց շաբթէ ։ ։ 6 • 5 ։

Պե • Լերդ՝ այդէր շարժուլծ իւնք է ըրկնից •
իսկ տարակացուե ասի ըստ է ըկատասան կե րպի ։
Նախ՝ զի այլէ ջրե զէն կամարն, և այլէ օդ եզէն ։
Երկրորդ՝ զի այլե ն մանր աստղքն, և այլե ն
մոլորակք ։
Երրորդ՝ զի և կենդ անակե րպքն, այլ և այլ կե ր-
պարանք • այլ և այլ ազդմունք ունին ի միմեանց ։
Չորրորդ՝ զի այլ ընթ ացք են և րկնից՝ն, զի այլէ
մոլորակացն • զի հակառակ միմեանց ընթ անան ։
Հինգե րորդ՝ զի և մոլորակքն հակառակե ն մի-
մեանց, ոմանք ե րկար ընթ ացք են, և ոմանք սր
ընթ ացք • այսինքն՝ զի ե րեւակն և րե սուն տարին
պատե ղ կենդ անակե րպքն, և լուսնի ազն ե ր-
կոտասան տարին • իսկ Հրատն ե րկու տ և կէս,
իսկ արեգակն ՝ի մին ամն • իսկ վայլաճուն ՝ի կէս
ամն, իսկ լուսին ՝ի մին ամիսն • և այսպէս տա-
րակացե ալ են ՝ի միմեանց ։
Վեցե րորդ՝ զի այլ և այլէ բնուլծ իւն մոլորա-
կացն, այսինքն՝ չար և քարի ազդմունք լինին
երկրի և մարդկան • վասն որոյ վկայէ տքն ն ե բսե,

որպէս

որպէս տուէ ալէ արարիչն հրոյն զայրեցողութիւն, և ջրոյն ցրտութիւն։ այսպէս և մոլորականն՝ զայս ինչ ազդմունն ։

Երթնեք որդ՝ զի վասն զանազան լուսոցն, տարակացեալ են ի միմեանց ։

Ութե որդ՝ զի ոմն քարձրէ և ոմն միջակ, և ոմն ի տորևս մոլորականք։ զի այլ և այլ գօտիս շրջին ։

Իննե որդ՝ տարակացեալ են, զի օտար և կուռ բաժանածեն աստ ղէն ի միմեանց, մոլորականքն և անմոլորականքն։ տարակացած, և որիշ ճանապարհ ունին և գնան ։

Տասնե որդ՝ տարակացեալ, զի ոմն այլ այլ ոգ լուսին, և ոմանք նոյնպէս ինան ոգ աստ ղէն ։

Մետասանե որդ՝ զի տարակացեալէ այլոց, զի գնդաձևէ և բոլոր երկինքն ։

Երկոտասանե որդ՝ տարակացեալ, զի պարունակէալէ զամենայն երկինք և լուսերը ։

Եւ ըստ այս քան կէ ըպի քանակ կոչի երկնային մարմինն, զի ոգ քանակաւ ժամ ի քսան և չորս ժամն և ի տասն մասն և կէս, մին հոլով առնու։ և այն ցուցանէ որ չափէալէ և քանակէալ, և ի էպետ ի մէնջ այլ ազգ ոչ չափի։ այլ գիտէ զչափն նորա որ արարն զնա ։

Ա յս քան առ այս ։

Հարց։ Զինչէ որ ասէ՝ ի է յանուն երկնից, այլ էնդ՝ կամ շարունակէ կամ փարուշ ։ ։

Պէ։ Ցայտէ զի քանակն երկու է, տարորոշ և շարունակ։ այլ աստ վասն այն յիշէ, զի ասաց ի ե

ուսուցականին տեսակն չորս են. այսինքն՝ իմ ուսումնականին, երկրաչափականն, և բժշկականն, և աստեղաբաշխականն. և աստղ իմ է ուսուցականն քանակիւ գոյանայ, վասն որոյ աստ զանազանութիւն կայ. զի այն չորս տեսակ ուսուցականին, ՚ի յայս զանազանութիւն ունցս ծնանի. այսինքն՝ զի տէր իմ է տարօրոշ քանակն և լկակիւ է, և որ ըստ ինքեանէ և որ ըստ բաղադրութիւն է։

Արդ՝ որ ըստ ինքեան առնէ զթուականն, իսկ որ ըստ բաղադրութիւն է առնէ զբժշկականն. իսկ շարունակ քանակն նոյնպէս երկակի է, զի և որ անշարժ և և որ շարժականէ։

Անշարժ շարունակն առնէ զերկիրս, յորմէ լինի և երկրաչափութիւնն. իսկ շարժուն շարունակ երկնային մարմինն, յորմէ լինի աստեղաբաշխութիւնն. և աստի բազկացան չորս տեսակ ուսուցականին, և որքա ամենեքեան քանակ կոչին. վասն որոյ աստղ իմ է ուսուցականն քանակիւ գոյանայ, որպէս ցուցաք։

Հարց. Զինչ է որ ասէ՝ իմ է շարունակ քանակէ պոյտանեան ա՞ր ասիման շարժելոյն, որպէս ուսոյալ ՚ի շարունակ քանակէ ։։ ։։

Պէս. Արդ՝ շարունակ քանակ զերկիրս ասէ և զերկինս օրինակ տայ, զի շարունակ քանակն այնէ որ ՚ի բաղադրեալ իրսն մին իր լինի. որպէս օրինակ լինի՝ որ ՚ի բաղադրեալ քարանց, և ՚ի խոտից և ՚ի ցեղոց, և ՚ի ջրոյ և ՚ի հողոյ, և յայսոսէն մին որ բաղկանայ։

Ա յսպէս և երկիրս շարունակ քանակէ , զի ՚ի բազում մնութեանց է բազկացեալ երկիր . նախ զի այլ են ջուք տարբերքն ՚ի միմեանց . երկրորդ՝ այլ է հողն և այլ է քարն , և այլն ամենայն զոր ՚ի վերոյ ասացաւ քանն ազգ տարակացուցիչ իւնք երկրի . և ամենայն մասունք շարունակեալ՝ մին երկիր անուանին ։

Հարց . Ջի՞նչէ որ ասէ՝ ջրոցդ հոգանէս և բաժանես ։ ։ ։

Պէս . Ա յսինքն՝ մտածութեամբ միայն բաժանես զորմանքարերն , և զխիճն և զկիրն , և ոչ ներգործութեամբ . զի իբրև մտածութիւ բաժանես զնոտ , դեռևս ունի զշարունակ գոլն . իսկ իբրև ազդմամբ և ներգործութիւ բաժանես , յայնժամ տարորոշ առնէ՝ և զնոյն քարինքն ՚ի միմեանց , և անկանին ՚ի ի ներքոյն ։

Հարց . Ջի՞նչէ որ ասէ՝ է չինանալ գիշեր առանց լինել բաժանման , զանչ առանալ գիշեր ջրոցդ առնել զբաժանման ։ ։ ։

Պէս . Արդ՝ որպէս որմոյն գիծ զգալապէս քարինքն են , և դարձեալ գիծ ցեխն՝ որ շաղկապէ զնոսա քարանց , և շաղկապեալ ՚ի միմեանց քարինան և զխիճն ։

Ա յսպէս և երկրիս մասունքն որ շարամբրձեալ են ՚ի միմեանց , զգալապէս զգիծն ոչ գոյ ՚ի մէջ սոցա շաղկապ որպէս ցեխն՝ որմոյքարին . այլ իմանալի գիծ , կրկին իմացիր . նախ՝ զի մտածութեամբ որոշես զմասունսն երկրի ՚իմիմեանց . և

և երկրորդ՝ իմանալի գիծ՝ ի մէջ նոցա զկցուածքք մասանցն իմն միջոց, որպէս քարին և հողին, լեառն և դաշտին կցեալ առ միմեանս. այսպէս բոյք և տունկք կցեալ են առ միմեանս, և իմանալի գիծ զսոցին միջոց կցուածքն իմացիր։

Դարձեալ՝ իմանալի գիծ՝ ի մէջ քանակականաց և անքանից, կենդանութիւն է. վի կոչին քանակականք և անքանք, և կենդանութիւն որպէս գիծ շաղկապէ՝ ի մէջ մեր և նոցա. այսպէս և՝ ի մէջ մնկականաց և զգայականաց և բանականաց, գիծ կոչի շաղկապն այն՝ որ մնկական զբուխն է. այսինքն՝ կերակրական, աճողական, և ծննդական. այսպէս և՝ ի մէջ տարերացն, իմանալի գիծ կոչի շաղկապ նոցա. այսինքն որակութիւն՝ որ գիշերութիւն և ցրտութիւն, չերմութիւն և չորութիւն. որով տարերայք լինին առ միմեանս տարերքն։

Արդ՝ իմանալի գիծ զայսոսիկ ասէ որպէս ցուցաւ, դարձեալ վի շատ կերպիւ իմանալի գիծ ասէ լին. նախ՝ որպէս ցուցաւ վի մտածութիւն ամբ միայն որոշեաս զնոսա՝ ի միմեանց. այսինքն՝ վհոդ և զքար, զլեառն և զդաշտ և զայլն. երկրորդ՝ իմանալի գիծ, որ իմանաս զանապանութիւն նոցա. այլ զգալի գիծ ոչ կարես որոշել, կամ ցրտել, կամ հեռացուցանել՝ ի միմեանց զքար և զհող, զլեառն և դաշտ, զծով և զկղզիք. այսպէս զբոյս և զտունկ, ոչ կարես յերկրէ տարագրել, զնոքա անքաժան մնան յերկրէ. վի յերկրէ ուրնին

զգոլն

զգալն իբրեւ անց, և առանց երկրիս մերձ քնակելոյ
և ոչ կարես զշարունակեալ մտաւնքն ի երկրիս
վատել ի միմեանց, որպէս զգալն օրմանքն. կէ
զոյն կարես քաժանել յորմէն, կէ տեսանես
զգիծն ի մէջ երկուց քարանցն. իսկ սոցա այն-
պէս զգալն գիծ ոչ կայ շաղկապ, լե րին և գաշ-
տին և այլոցն. և բրտրդ՝ վասն այն իմանալի գիծ
ասէ՝ կէ զգալապէս ոչ կարես քաժանել, գիծն
որ ի մէջ քանականացն և անքանիցն. այսինքն՝
զկենդանին ոչ կարես որոշել յէ երկայնէն որ
շաղկապէ նոցա, այսպէս և ոչ զանկական գրա-
թիւն յէ րից առ ասկայ կարես որոշել. այսինքն
ի քառասն և յանքան կէնդանեն այն և ի քան-
կնացդ, այլ իմանալի գծիւ. այսինքն՝ իմացմամբ
զնոազանես զքառաթիւն նոցա. երրորդ՝ վասն
այն իմանալի գիծ ասէ, կէ ոչ տեսանես զշա-
րունակեալ երկրիս մտաւնքն քաժանել ի մի-
մեանց զգալի գծով. կէ ոչ լի է միայն շարունա-
կեալ մտաւնքն ոչ քաժանին, այլ և տարբերքն
ծայրիքն կցեալ են առ միմեանս. և ոչ քաժանին
շաղկապել որակութեանցն, որ է գիծ իմ. չորրորդ՝
հինգերորդ՝ իմանալի գիծ ասէ, ի՞ կէ տեսանես
միջոցաւ կարես տեսանել լի է այս լեառնս կցեալ
յայն, և այն լեառն ի միւն այլն, որպէս քարն ի
յարն. վասն այն շարունակ քանակիւ ասաց կէ երկիրս

Նոյ քան առ այս

Հարց. Ջինչ է տարորոշ քանակն, կէ ասէ թո-

պէս • Տարօրինակ զայն ասէ՝ որ ոչ էն կցէլ
ի միասին , որպէս իբ իբք և այլ իւրաքանչիւր
յառաջ անհատք զինչէ իսկ • այսպէս իբ իբքն ըստ
ինքեանց առանձինք առանձինք , և զատ ա լք ի
մի եանց • զի այլ իրքն միակն , և այլ ե րկուքն •
և այսպէս մինչև ի տասն առանձին առանձինք են ,
զատ ա լք յիրեարց • որպէս աստղքն արեգակն
և լուսին , այսպէս և իբ իբքն և որ ըստ ինքեան
ասէ • այսինքն՝ զայն իբ իբքն որ մինչև ի տասն է ,
ըստ ինքեան առանձինք են ի միմեանց , այսպէս
միջոց • այսպէս և ե րկու հինգն տարօրինակ կրիբք
ան իջոց քանակէ , զի իբ էպէտ ու տասն յե րկու
հնդիցէ գոյացեալ • ոչ ունի այլ իբ իբ ի մէջն ,
որ իբքն և գիծ շաղկապէ առ իրեարս , այլ որիշ
որիշ առանձինք են , վասն որոյ ըստ ինքեան ասէ
զայն իբ իբքն որ մինչև ի տասն է :

Հարց • Զինչէ՞ որ ասէ՝ իբ է փոլիգոն էլինկ ասէ •
թանէ էպլէնէյան ասէ , և է ոչ ըսք բաղաձոնու է ու • 12 :

Պէս • Ըստ ինքեան՝ յորժամ զտասն իբ իբն ըստ
ինքեան առնուամք , և ոչ բաղաձնեմք զնա առ
այլ իբ իբ :

Իսկ բաղաձնել զայն ասէ՝ իբ է հինգ և տասն
որ է տասն և հինգ , և իբ է տասն ե րկու հինգէ •
այսինքն՝ զի այն ե րեք անուանն բաղաձնին առ
իրեարս , այսինքն զի առ ամք ե րկու և հինգ և
տասն • որպէս ասէ իբ է ե րկու հինգն տասն է ,
զայս ասէ բաղաձնի :

Դարձեալ ասէ բաղաձնի՝ զի որ ըստ ինքեան ա-

ռանձին Թ իջք են մինչև ՚ի տան բաղտացանեալ
ասեմք միւս տան • բայց յայտ՝ զի այս որ միւնչև
՚ի տան է որէ բաղտացան , այլ այն որ անտի ՚ի վեր
շարին • վերոյ ասէ Թէ տարտարոշ քանակն ի լինակի
ասի, ք որ ըստ ինքեան ան և է որ ըստ բաղտացուած •
բայց քանչ իմացիր զայս , զի ըստ ինքեան ասե յն՝
գոյացական որակութիւնէ Թուոյն • իսկ ըստ
բաղտացուածն՝ պատահական որակ ասի Թուոյն ,
որպէս որակութիւնք տալի բոյն • և այս որ Թուոյ
ձոցս պատահական որակէ բաղտացուած Թիւնս ,
սա ե բաժ շտականուԹեն գոյացական որակ ասի •
որպէս և է իսկ • վասն որոյ ասէ մեծ լուծմունքն՝
Թէպետ և ոչ յատուկէ բաղտացնս , ասէի ՚ի
վերոյ Թուոյն • այս քան առ այս ։

Հարց • Զինչ է որ ասէ՝ Թէ փոքրոյ բանէն պա
տճառաբանեն ըստ չշարունակն ։ ։ 6 • 26 ։

Պե • Նախ տարտարոշն առաջին է քան զշարունակն , զի Թէ ոչ լինէին տարտարոշ քա
րինքն՝ ուստի՞ բաղկանային շարունակ որոն • այս
պէս և վայլեն իմացիս ։

Երկրորդ՝ զի տարտարոշքն բաղադրեալքն են , իսկ շա
րունակն ոչ • և պատճառական առաջ է քան զնոճասն ։

Երրորդ՝ զի տարտարոշքն առանձին առանձին՝ ան
ձինք են յատուկ , իսկ որ ՚ի մէջ շարունակին են
ոչ ասին առանձին • այլ մի շարունակ ։

Չորրորդ՝ տարտարոշքն ինքնագլուխ և անձնիշ
խանք են , իսկ շարունակին մասունքն ոչ ինքնա

գլուխ

գլուխ՝ այլ առ ինն միասորեալ ։

Հինգերորդ՝ զի տարորոշքն աղատականք են ՚ի միեանդ , և ոչ խառնեն զքո առ իրեարս , իսկ շարունակն շաղկապեալ են ամենևին ։

Վեցերորդ՝ զի տարորոշքն այլ և այլ անուամբ ունին , զի այլ է միակն և այլ է երկեակն ։ այսպէս և այլքն ։ իսկ շարունակն միոյ անուամն հանդի՚ պեցաւ ։

Եօթներորդ՝ զի տարորոշն պատճառէ լինել լուծ շարունակին , և ամենայն որ պատճառէ նախ է քան զպատճառելին ։

Ութերորդ՝ զի տարորոշն զամենայն զւլալիսս պարունակեալ ունի առ ինքն , այսինքն՝ զի ամենայն ինչ եւակի տարորոշէ ։ իսկ շարունակն միակի է ։

Իններորդ՝ զի տարորոշքն առանձին առանձին ունին զգոլն ։ իսկ շարունակին մասունքն լծէ առանձնանան , այլ ոչ ունին զգոլն շարունակ ։

Տասներորդ՝ զի տարորոշ քանակն բազում յատկութիւն ունի զի թիւ կոչի և քանակ և տարողութ , և ըստ ինքեան և ըստ բաղադրութեան ։ իսկ շարունակն երկու յատկութիւն ունի , զգ շարունակ գոլն և զքանակն ։

Տասներորդ՝ զի տարորոշն ունի զնախատիպն իւր յերկինս զջրթ և զրորդութեան անձինքն , զի յատուկ յատուկ անձինք են , որպէս արեգակ լուսով անքաժանելի ՚ի միմեանց ։ իսկ շարունակն ոչ այսպէս , այլ որպէս հեղձանուք դաւանեն ։ ուրանալով զի զրորդութիւն անձանցն ։

Երկոտասանեւրորդ՝ պատուճականէ տարորոշ քա-
նակն, որպէս ասէ Թէ կարօղ գոյ անշփոթ աբար
զանազան տեսակս ընդունիլ. որպէս քսան և
հինգն բոլոր գոլով և քառանկիւնի ։
Տես համեմատ սորա՝ի լուծմունսն ստորագրեցն
արիստոտէլի, ՝ի քանակին առաջին ճառն ։
Հարց. Զինչ՞ է որ ասէ՝ բոլոր և առաւնկնէ ։
զի բոլորն վեց անկիւնէ որպէս կարակնի կէսն,
որ իւրովի վեց լինի ։
Պե. Այսինքն բոլոր՝ զի՝ի վեցէն սկսեալ՝ի
վեց աւարտեցաւ որպէս երեսունն և վեց որք
վեց վեց. արդ վեց անկիւնին քառանկիւնի ասի,
այսինքն՝ զի ունի չինքն, նախ զքառանկիւնին.
երկիրդ՝ զքառանկիւնին. երրորդ՝ զհինգանկիւ-
նին. չորրորդ՝ զվեցանկիւնին. այսպէս և քսան
և հինգն ՝ի հնգէն սկսեալ է և՝ի հինգն աւար-
տեալ. և ունի չինքն զքառանկիւնին, որ երեք
հինգն. և զքառանկիւնին, որ չորս հինգն. և
զհինգանկիւնին, քսան և հինգն. և բոլոր ասի
՝ի հնգէն սկսեալ, և՝ի հինգ աւարտեցաւ ։
Հարց. Ուստի՞ր եռանկիւնին սկսանի, և ասէ
զքառանկիւնին, և զհինգանկիւնին, և զվեցան-
կիւնին. և այլ ոչ անցանէ՝ի վեր ։
Պե. Զայս խորհուրդ եռանկիւնին սկսանի, զի
նախատիպն էիցս եռանձնեայ է. և հոգի մար-
դոյ եռամասնեայ գոլով՝ի տիպ նախատիպին,
այլ և ամենայն ինչ եռակի տարորոշէ. այլ և ամ
իր՝ ունի էութիւն զօրութիւն և նեղգործութիւն ։

Իսկ քառանկիւնին, զի ամենայն նախատոպին քառակերպեանք են. այլ ամ զգալիքս ի չորից տարերացն են. և չորեքն առաքինութիւնք հոգւոյն: Իսկ հինգ անկիւնին, զի Գլխաւոն զամ էակս ի հինգ ձայն բաժանեաց. այլ և Պորփիւրն հինգ սեռս բաժանէ. այլ և հինգ են զգայարանքն կենդանեաց. այսպէս և քառն հինգն ի ՅՁԷՆՆ սկսեալ ի հինգն աճապարեցաւ: Իսկ վեց անկիւնին, զի վեցէ կատարեալ թիւ և վեցեն շարժմունք. և վեցեն կողմունք աշխարհի. և դարձեալ զի միայն և երկեակն ոչէ թիւ, այլ սկիզբն թուոյ. բայց երեքէ թիւ վտանգոյ յեռանկիւնին սկսանի: Իսկ չորս՝ զի չորսին տասն բաղկանայ. իսկ ՅՁԷՆ և վեցէն, զի ուսոյ սկսանինն անդ աճապարին. վայ սկիզբն եռանկիւնէն առնէ, և ի վեց անկիւնին դադարի. ոչ ի վեց օրն արար ած յարխարհս և հանգուցաւ, և վեց օր հրամայեաց գործել և լռել:

Հարց. Ընդէ արհեստ առնել քառանկիւնին:

Պտ. Ասացէ առնել արհեստ զքառանկիւնին թուոյն: Սկզբ՝ սկիզբն ամենայն քառանկիւնեաց, և հառանկիւնեաց, և հինգ անկիւնեայց, և վեց անկիւնեաց. և ամ թուոյ միայն է:

Եւ յորժամ կամիս զքառանկիւնի թիւն առնել այսպէս. նախ դնել զմիայն, և երկու թողուլ ընդ մէջն. և առնուլ զչորսն. և դարձեալ թողուլ ընդ մէջն զչորսն, և առնուլ զինն. և թողուլ ընդ

մէջն վեց և առնուլ, տասնեվեց · և թողուլ ընդ
մէջ ուրեմն և առնուլ քսանևհինգ · և այսպէս վասն
հինգն քառանկիւնի է և բոլոր · արդ՝ քառանկիւնի
սակ զնքսանն չորս հինգ է՝ և հինգանկիւնի զքս-
սանեւհինգն ինգիցս հինգ է · իսկ բոլոր զնոյնս
կարանիկ կէտն ի հինգն սկսաւ, և ի հինգն առ-
տեցաւ · այսպէսէ բոլոր և քառանկիւնի երեւոյն
ևվեցն, զնսկսանի ի վեցէն և ի վեցն աճեալ · էլե
սուևվեցն, վեցիցս վեցն · և է քառանկիւնի յոր-
ժամ կոտ քսանևհնգին տասն լծուլս և առնուս
զերեսուն ևվեցն · այլ ըստ առաջին Թուոյնսածոյն, որ
ի մէնէն մինչև ի չորսն քանի Թուէր · քանի կամիս
յերկարել զքառանկիւնին ի Թիւնդ երիս երիս
յաճել ի Թուոյդ, որ Թուոյս ի մէնէ մինչ ի չոր-
սին · քանի Թուէր երկու եչորս այլ Թուդ մինչև
ի հինն, և յհինէն մինչև ի վեշտասան վեց Թուդ ·
և ի վեշտասանէն մինչև ի քսանևհինգն, ու Թուդ ·
և ի քսանևհնգէն մինչև երեսունևվեցն, տասն Թուդ ·
և այսպէս յոյժամ երիս երիս յաճելոյս ի
Թուոյնն ըստ առաջին Թուոյցն որ ի մէնէն մինչև ի
չորս· որքան կամիս յերկրաչս զքառանկիւնիդ ։

Հարց · ոնպէ առնելն զեռանկիւնին ։

Պա · Ասպէ առնել զեռանկիւնին, զն դնես նախ
զմիանն, և Թուոյս մէն ի մէջն · և առնուս զերեք,
և յետ երեքին կրկնապատակ զԹուոյնն և առնու ըզ
վեցն · և Թուոյս երեք ի մէջն, և առնու զտասն · և

այս

այնչ մի մի յաւելուած ի Թողութիւն ի առաջին միոյն, որ ի սկզբանէ էր եղեալ:

Հար. Ո՞չ առնել զայդպիսի անկիւնն:

Պաւ. Այսպէս դնէ զնոյն և որ մերձ է միոյն Թող, և առ զերկոսին. այսպէս և որ մերձ է յետ երեքին Թող, առ զինոքա. այսպէս և որ մերձ է յետ ցորկին Թող, զնոսա և առ զերկոսառանն:

Նա այսպէս առնել զայդպիսի անկիւնն կարգն:

Նա զոր այսոքիւ պատուհասանէ ասէ տալոցն քահանային, քան զերծանելն. ոչ զի ի միում ժամու կերպարանս զնասուն բերէ յինքեան. զի է եռանկիւն է, և քառանկիւն է, և հինգ անկիւն է և վեց անկիւն է, և բազում, զի հինգ անկիւնն և վեց անկիւնն, ուստի սկսանի առ աւարտեցաւ. և զայս կերպարանս անշփոթութեամբ ոմի յինքեան միանգամայն, և ոչ ոչ շաղուանակ քանակն. ոչէ մոմն որ ոչ կարէ կրկին պատկեր մատուցանել միանգամայն առնուլ, այլ դառաջինն եղծանէ միւսն կամ շփոթին:

Հարց. Զինչէ որ ասէ՝ նախ պարզաբար լինել քան այսպէս լինելն:

Պաւ. Նախնեքն նախ ոչ ասէ Թէ. անշարժնէ առաջին, քանզի որ այսպէս լինի և շարժի. ոչ նախէ փոյթ լինելն, քան այսպէս. այսինքն նշի կամ ընկալ:

Ներկայդ քննական պատճէ պարզաբար լինելն, այ

զի ամ տեսակ զևս նմանն ծնանի . իսկ աբուզքոյ
բնութիւն գործէ այսպէս լինել ըն , ոչ ջանան յշոյ
ջորի , ձիոյ նմանեցուցանել :

Երրորդ՝ նախէ պարզ բաւ լինել ըն , ոչ Աճ զատ մ
ի հոգոյ առանց մարմնի եւիլ . այնպ և զիլինն ի կո
ղէն առանց աղտեղութեան յղացման , քան այսպէս
լինել . որ յետոյ պատահասել երկամբք ծնանիլ ,
մեզք և աղտեղութիւն յղանալ . և անասնոյ նման
ծնանիլ , զոր ոչ վայել է պատկերի այ այնպ ծնա
նիլ . այլ թէ կացեալէին ի դրախտին կուստ թէ
ծնանէին , որպէս նախատիպն մեր Աճ ի կուսէն
ծնաւ :

Չորրորդ՝ նախէ պարզաբաւ լինել ըն , զի արուն առ
էգն երթայ . զի այս գործ բնութիւնէ , քանթէ
այսպէս սրպէս սոդոմիայեցիքն . զի արուքն ընդ
արուս զնայտառակութիւն գործէին :

Հինգերորդ՝ նախէ պարզաբաւ լինել ըն , աճ ան
մեղ ստեղծ զբնութիւս . քանթէ այսպէս լինել ,
որ ամ մեղք եկամուտ եղև ի բնութիւս և ընդ
մերացն մահ և տանջանք :

Վեց երրորդ՝ նախէ պարզաբաւ լինել ըն , ըր կերա
կուր , հաց , և ջուր , և հանդերձ . վը ի մերկու թէ
և ի գրտոյ և ի ջերմութէ պահել զոյ . քանթէ այսպ
լինել , որ զանազան խորհուրդ առնեն , և պէս պէս
ընկալցիս , և ազգի ազգի հանդերձս . որ ոչինչ չա
ւելանայ ի բնութիւս , բայց ապականութի և յայ

հե

հեռանալն ։

Լ. Օրէն երրորդ՝ նախէ պարզաբար լինելն, որպէս զի որ նախ քահանայ լինի և հրեշտակաց նմանի. քան այսոքիւ լինել, որ յետոյ զանազան ցնորմունք ստանայ. և Թողու զգործ տասնորին. վայ ամենայն որ պարզաբարէ նախէ, քան զայն որ յետոյ այլ ինչ փոխի. ոչ նախ ծնանի մանուկն, և ապա յետոյ ի զանազան հասակ փոխի ։

Հ. Ի տեսակաց ուսումնականին, որ ազդուէ քան զամենայն ։

Պ. Երկուքեն ազգօդք՝ նախ աստեղաբաշխականն, որ Թէ կամին բազում կախարգուԹիւն առնեն աստեղօք. և երկրորդ՝ ելաժշտականն, որ առաջնել զիւրք մարդկան փոխեն յինքեանս. որպէս մարմնոյք և ոգւոք, զի ձայնաւոր եղանակն յայլ Թեն մարդուէն. Թէ գուսանական երգիցէ, ու Թէ լալական երգ ։ Եւ զի ձայնն յայլ Թօղէ լսողացն, որպէս յայտէ յայնկենդանուէն. որ փոքրիկ գաղանէ ծովային. որ նստի ի մէջայ ծովուն, և այնպէս քաղցրաձայն ընչէ որ ամ վայրի կենդանիք ժողովին յեղը ծովոյն. և ի քաղցր ձայնէն Թմրին և ննջեն, և նա գայ գուրս ի ծովէն, և որքան կամի սպանանէ և ուտէ. և այսէ որս նորա ։

Եւ դարձեալ քան զայս այլ զարմանալի, զի որք ևս գուսանն ի Թրակիոյ կըզօջն զամ հաւուց և զամ կենդանեաց ձայնածէր. և այնպէս քաղցրածէր որ

ամ

ամ վայրիք և հաւք ժողովէին ի ձայնն նր ։
Ընծ տես զի ձայնն յաղթող է , թէ ուրախութեան
ձայնէ՝ թէ տրտմութեան յաղթէ լսողացն ։
Էպոդ . Վաճէր սպանակ ասէին զեգիպտացիքն այն
չափոյն զոր եդին , և զմարեալսն չափէին ։
Պտ . Ախինքն՝ զի յառաջ քան զայն սպանութիւնք
և կռիւք լինէին ազատվոցն , յորժամ գայր ջե
ռնն և խառնէր ընդ իւրեանս զսահմանս արտոյէցն ,
և յետոյ խմացան չորի մի , որ չափով բաժանէին
զսահմանս արտոյէցն . և զնոսն ձորոն սպանակ
դրին , ի թէ ի սպանութենէ առնելոյ խափանեաց .
զոր սահն թէ դեամբ զայն ձորին ։
Էպոդ . Չ ինչէ որ ասէ թէ յորականայ ։
Պտ . Ախինքն նմանի յորանոյի , այս արհեստ այն
արհեստի նմանէ . որպէս նմանի թռչնակատու թռչն
համպատականին , զի թռչնակատու թռչին որ անասնոյն
բանիւ լինի . բուն իմաստասիրական յաղթեսուէ
յաղթականայ , ի նմանի համպատականին . ոչ դադեհիկ
շինականն համարէ զոչխարս , և զդրամ , և զհաց և
զայլ ինչ . մինչև ի տան , և ի հալիւրն , և ի հա-
զարն , և ի բիւրն , և այս զգայի և նիւթական հա-
մարքէ . իսկ թռչնականն իմաստասէրն ոչ զնիւ-
թական ինչ համարէ , այլ զենութիւն թռչնոյն քննէ .
զմիտն , և զերկեւանն , և զչորան տան առնէ . և
զմիտն ոչ բաժանէ , որպէս զգայի համարոյքն . որ
զմին տան ի միւս բաժանեն , այլ և ի չորս ըն-

ուսպ

ա՛ր · այլ և ի՛ո֊ր լուա՛ր · այսպէ՛ս և զլա՛ն ի՛ւր
լնու՛ր , և զի՛ս լնո՛ւն ի՛ւրեք , և ի՛ւրեք չա՛րեք , և
ի՛ւրեան · մինչև ի բազո՛ւմ մ֊ե՛ռնուլ ։
Իսկ երաժշտականն որ անմարմին բա՛ն ա՛րհեստ ,
այսմ նմանի որ գործիական հնա՛ր՝ ա՛րհեստ ձե֊
ռա՛ւ · որ ձեռո՛ք և փչմա՛ք լինի ։
Ա՛ր֊ն՝ ձեռո՛ք ո՛ւղ գո՛֊ֆո՛ւլ , և նաղա՛րայ , և գա՛ք ,
և ծա՛ծլայ՛ք , և չա՛ղթա , և լո՛ւտն , և զա՛նկ , և
չա՛ղանա · իսկ փչմա՛ք և ձեռո՛ք , ո՛ւղ սո՛ւռնա՛ , և
նա՛փիր , և շո՛ւի , և ակո՛ւզակ , որ զա՛ւին փչէ և
զա՛նազան ձայն հա՛նէ · այսպէ՛ս և երգե՛ցո՛ն ։
Ա՛յսո՛ւ և երկրաչա՛փն որ բա՛ն իմաստասէ՛րն է , որ
բա՛նիւ չափէ զերկիր · ասե՛լով՝ լթէ մին ոտն երե
սո՛ւն֊ո՛ւէց գա՛յէ հո՛տէ , վէց ոտն մին քա՛յլէ · և մին
քա՛յլն երկո՛ւ կանգո՛ւնէ , և մին կանգո՛ւնն եօ՛թն
բո՛ւռնէ · և երեսո՛ւն քա՛յլն մին նետաձի՛գէ · և այսո՛ւ
մ֊ո՛ւն չորս ֆարսանկ է , և յայս տեղոյս յայն քա՛ղա֊
քըն այնչա՛փ ֆարսանկ է ։ Իսկ յերկրէս մինչև՛ ի
հա՛տուա՛ծ֊ո՛ւքին՝ ո՛ւր մանր աստղքն է , չորսհա֊
րիւր հազար և յինն հազար և երեք հարիւր և ու՛թ֊
սո՛ւնհինգ մ֊ո՛ւն է · այ՛ս արհեստ երկրաչափին · իսկ
երկրաքաժանական՝ պարզա՛նա · կամ ձո՛ղով չափեն
զանդաստան ագ֊հո՛ղ ։
Իսկ աստեղաբաշխականն , որ անմարմին բա՛նիւ ա՛ր֊
հեստ է · որ ասէ լթէ մոլորակն այնպէ՛ս , և անմոլոր
կենդանակերպքն այնպէ՛ս · և զվերին և զներքին կիա֊

գո՛ւնդն

քննե · այլ և պայն՝ Թէ յորժամ մոլորակն ի կեն-
դանակերպին մտանէ , յայժ ու քսան մասն ապրու-
առնէ ի նմա ըստ իւրում քնութեան Թէ չար եԹէ
բարի մոլորակն · ի հինգ օրն հարիւր մասն , և ի
տասն օրն երկու հարիւր մասն , և ի քսան օրն չորս
հարիւր մասն , և յերեսուն օրն վեց հարիւր մասն :
և դարձեալ մինչև ի տասն օրն կենդանակերպին
առաւել ներգործէ զիւր քնութիւնն ի մոլորակն .
և մինչև ի քսան օրն հաւասար կենդանակերպին զիւր
քնութիւնն ներգործէ ի մոլորակն · իսկ մինչ յե-
րեսուն օրն , յայլ Թահարէ մոլորակն զկենդանա-
կերպին . և խոսիանէ զքնութիւն կենդանակերպին ,
և ամենևին զիւրն ներգործէ :

Եթէ դարձեալ Թէ յորժամ չար մոլորակն՝ յայն կեն
դանակերպին մտանէ որ զհոգոյ քնութիւն ունի , նա
շարժ բերէ երկրի , և Թէ ի հրային մտանէ , երաշտս
բերէ , և այլն այսպէս · զի կենդանակերպք բա-
ժանեալ ի վերայ երկրի , և ի մէջ ամ կենդանոյ
որէ այսպէս :

Խոյն պարսոց , որէ ի մէջ ամ կենդանեաց գլուխ :
Ցուլն բաբելացւոց , որէ պարանոց կենդանւոյն :
Երկուորքն գամիրք , որէ ուսն և ձեռքն :
Երկու խեցգետին հայք , որէ լանջք :
Երկու առիւծն ասիացիք , որէ կողքն :
Իսկ կոյսն երեգոցիք , որէ կուշտն և փորն ներսին :

Իսկ կշտուն լինքն այսինքն
ծայրքն միջացն :
Իսկ կարճն կրետացիք , որ առնացի անդամք կեն
դանուին :
Աղեղնաւորն ելիմացիքն , որ անդամքն :
Իսկ Այծեղջուրն ասորիք , որ բարձքն :
Իսկ Ջրհոն եգիպտացիք , որ սրունքն :
Իսկ Ձուկն Ցդիկք որ ծոցն :
Վայ յոր կենդանակերպ որ լուսինն լինի՝ յայնմ ան
դամին ոչ սրսուռ երակ առնուլ կամ խոցել ապա
թէ ոչ վնասի կենդանին :
Դարձեալ զի մոլորակն պատէս ցուցաք յերեսուն օրն
ազգէ . վասն այն ասէ ոչ եթող հասանիլ լուսինն զո
ղոր երեսուն օրն . այլ մինչև ի տասնևհինգն լրա՛մ
նորա . զի նա ամ ամիս պատէ զամ կենդանակերպ
սին . և թէ զոլոր պտոյտ երեսուն օրն հասանէ . պէս
պէս ճնաւոս առնէ զի գիշայինէ և ցրտայինէ և հով ,
այլ չքաւորեալ լինի երեսնին . և տես զի թէպէտ
նա կէս օրական լինի , երեսնին զօրու թիւնն իւրն
ներգործէ . զի ծարաւաջուրք և մնդձաջուրք թէթ
դառնան , և տես՝ զի ի բոլորին ամ կենդանեաց
ուղեղն լի լինի . և թէ այնպէս զոլոր երեսուն օրն
հասանէր պէսպէս բանս առնէր :
Արդ՝ աստեղաբաշխն զայսպիսիս քննէ , և զգուշանդն
երկնիւղ . իսկ այլ գնդականն՝ արհեստք ամ գնգա
ձև մարմնոյ առնէ զգործս իւր , և գնդակերպ ասի .

ոչ սայլն՝ որ հոլովվի շարժմամբ , և ջահրի գունդն , և դոան գունդանին , և ջրաջաղացին գունդն և քարն : Եւ գունդն զոր խաղան տղայքն , զոր պղտեւ ի քա րեկենդանին գնդի խաղալ . զի գունդն քարձր եր Թայ . և որոց ծառայեցուցանէ միւսն դաստուն . որ նշանակէ զնշխանութիւն տատանայի ի վերայ բնութեա քարձրացեալ , և հարկանէր զմարդիկ :

Իսկ մեծի զատկին՝ ճոկանօվ խաղան նոր գունդ , որ իշխանութիւն տատանայի առ ոտս մարդկան անկաւ , և կոխան եղև խաչելութեանն քրի . և գունդն որ հար կաներ զմարդիկ , յետայնորիկ ի մարդկանէ հարկա նի վայտիւ , և ի յոտս մարդկան անկանի . և այս գն դական արհեստս նմանի աստեղաբաշխին որ զգուն դըն երկնից քննէր , և զրի Թացս լուսաւորացն :

Հարց . Աստեղաբաշխութիւնն ուստի՞ եղև գտեալ զառաջինն պիտ . նախքան զչրեղեղն Թագաւոր մի կայր յոզէն սէԹայ ազգաւս անուն , նախ նահեգիտ զերկոտասան կենդանակերպն և զեօԹն մոլորակն և զընԹացս նոց . իսկ յետ ջրեղեղին՝ Թոռն սեմայ որդին արփակսադ այ կանան անուն , նա առաւել ացոյց զաստեղաբաշխուին . և բազում կախարդիս առնէր աստեղօքն , մինչ որդիքն իւր ասացին Թէ ՚ծէ սա . և զպատկեր կանգնեցին , և պաշտէին յետ մահուանն Նոյա . և այն եղև առա ջին պատճառ կռապաշտութեց աշխարհի զոր հայրն աբրահամու Թարս քրմապետէր կանանայ կուռն ազգէն սեմայ գոլով :

Եւ

եւ յոյժամ թագաւորն անուն եհան
զնա ի քրմապետութենէն յայնժամ հեծեալս եհան
եւ սպան զայն թագաւորն . դարձեալ էառ զքահա-
նայութիւնն այն կուռցն կայնանայ պատկերին . որ այսպէ
հուչակ էր կայնան ի մէջ աշխարհի :
Իսկ յետոյ ի քաղդէացիս բազմացաւ աստեղաբաշ-
խութիւնն . նախ զի երկինք միշտ պարզէ եւ ջինջ ամ-
պոյն , եւ միշտ երեւին աստեղքն :
Երկրորդ՝ զի լերինք ոչ գոն , մերձ որ արգելուն
զտեսութիւն երկնից . այլ բոլոր երկինքն ելեւի նց .
եւ անտի տարածեցաւ աստեղաբաշխութիւն յայլ
աշխարհս :

Պատ Ոսկ և Տաճկերէն :

Հատ .

Քանի են եղանակք բաժանման :
Պատ . Ութ են եղանակք բաժանմանց , ոչ ի սեռէ
ի տեսակս , ոչ ի տեսակէ յանհատս , ոչ ի բոլորէ ի
մասունս , ի նմանամասունս , եւ յանմանամասունս ,
ոչ ի հոմանունն ձայնէ ի զանազան նշանակեալս . ոչ
յետութիւնէ ի պատահումն , ոչ ի պատահմանէ յե-
ութիւն , ոչ ի պատահմանէ ի պատահումն . որպս
ի միոջէ առ մի :
Հարց . Ցանկայր ասէ ի միոջէն անորիշքեան
և

և անթիւքք · նոյնպէս առ մին :

Պ՞ · Այսինքն՝ բազում իրք կան , որ ի միոջէն սկսեալ , և առ մինն հային :

Նախ որպէս յորժամ ասեմք բժշկական գիրք , բժշկական գիծք · ոչքա ամենեքեան ի միոջ բժշկանութէ յառաջ եկեալ ամենեքեան առ մինն , այլ բժշկական կոչին գիրքն և գիտն և գործիքն · իսկ առ մին : այլ յորժամ ասեմք առողջային գիրք , առողջային տաճ այլ խնամք առ հիւանդն · առողջային դեղք , առ մինն հային առողջութիւն տալ հիւանդին :

Դարձեալ ի միոջէն և առ մինն , այլ զորինչ ի բժշկանութենէն յառաջ գան դեղ ևարհեստք · առ մին առողջութի հային :

Երկրորդ՝ ի միոջէն և առ մին, այսինքն զորինչ ի միոյ յարհեստէ հիւսանն յառաջ գան ամենեքեան առնութիւն հային :

Երրորդ՝ , ի միոջէն և առ մին , այլ՝ ամենայն խմաստասիրութին երկոտասան մասամբքն ի միոջէ ելեն · և ի միոյ խմաստասիրութէն առ մինն հային · այլ՝ զի ամ մասունք խմաստասիրութե՝ առ մին խմաստասիրութին անուանին որէ այսպէս · նախ զի առաջ կաննև գործնականն ի մին խմաստասիրութէն յառաջ եկեալ , խմաստասիրութի անուանին · այսպէս տեսականին մասունքն բնաբանականն · ուսումնականն և ազգաբանականն , տեսական և խմաստասիրութիւն

ան

անուանին · այսպէս և մատունք ուսումնականին, թուականին, և երաժշտականին, երկրաչափականին, և աստեղաբաշխականին · ուսումնականք խնամատարութիւն անուանին · այսպէս և գործնականին մատունքն՝ բարոյականին, տնտեսականին, և քաղաքականին · գործնականք և խնամատարութիւն անուանին: Դարձեալ որպէս ցուցաւ ի վերոյ՝ այս խնամատարութիւնն ի միոջէ այ են յառաջ եկեալ, և առ միոջն կային · այ նման լինիլ այ :

Հարց · Զի՞նչ է ոգի ասէ ի միոջէ անուիշք և անթիւք :

Պտ · Սկսինքն՝ նախ ամ մատունք թէ բժշկականութիւն, թէ հիւանդութիւն, թէ խնամատարութիւն · ի միմեանց անուիշքն և անքակտելիք : Դարձեալ ի միոջէ սկզբնէն անուիշքն և անքակտելիք, այլև նմանին միմեանց ի միոջէն գոլով · վայ ի միոջէն անուիշքն · իսկ զի ասէ թիւք, մատունք և զանազանութիւնք իւրաքանչիւր արհեստից որև իցէ՝ թէ բժշկականութիւն, թէ հիւանդութիւն, թէ այլ արհեստք թէ խնամատարութիւնք անթիւք են :

Դարձեալ զի ասէ ի միոջէն անուիշք, այ զի ամ խնամատարութիւն և ամ գիտութիւն ի միոջէն այ անուիշքեն · այսպէս զի ոչ այ էութիւնն էլլայ և է կեանք · այսպէս և է զուտ խնամատուիս, և ամ խնամատարի անընդմիջաբար ինամանէն յառաջ եկեալ, ոչ լոյսք յարեգականէն, և անուիշքեն ինամանէ · ոչ

լոյսն

լոյն առ արեգակն · վասնորոյ ասէ սուղոմոն՝ տէր
ըղ քեզ խմաստուխ որպիտէ զգործս քո : և որ քնա-
կէ յիմաստուխին ընդ նոյն խմաստուխ անորինչէ յայ,
և ասծ ի նմա քնակէ · իսկ որ հեռիւ յիմաստասի-
րուխէ , հեռիւ յայ · վասնորոյ ասէ սաղոմոն՝ ոչ ղող
սիրէ ասծ , թէ ոչ զայն որ յիմաստուխի քնակէ · ղե
ի միոջէ այ է խմաստուխին , և առ միոն ասծ միացու-
ցանէ զունօրն իւր · վասն որոյ ասէ սուղոմոն՝ լաւ
վաճառն զայն գտանել քան զգանձս ոսկւոյ և արծա-
թոյ , և ասէ՝ որ այսոցիսկան է չարժէ զնա :
Հարց · Վասնէր ասէ թէ յասացեալդ եղանակացդ ,
երեքեն ստուպասէս եղանակ բաժանմանն :
Պտ · Ա յսինքն՝ ղի բաժանուածն երեք ազգէ · նախ
բաժանուածն , երկրորդ մակ բաժանուածն , երրորդ՝
ստորաբաժանուածն · այսպէս և աստ երեք եղանակ
բաժանման , այ նախ բաժանի որպէս ի սեռէ ի տե
սակս · և մակ բաժանուածն՝ որպէս ի բոլորէ ի մա
սունս · և ստորաբաժանուածն՝ որպէս ի հոմանուն ձայնէ
ի զանազան նշանակեալս · իսկ զայլսն ոչ ասէ եղա-
նակ բաժանման որպէս ցուցանէ զպատճառն :
Հարց · Զի՞նչէ որ ասէ թէ ոչ կարէ որպէս ի տե-
սակէ անհատս լինել բաժանուածն :
Պտ · ճշմարիտ բաժանելին այնէ , որ զբաժանեալն
կարեն ի թիւ արկանել · որպէս տեսակ կենդա-
նոյն բանականն և անբանն կ արտղեմք թուել · ղի
երեքեն տեսակք բանականաց · այ ասծ և հրեշտակք
և

և հոգիք մարդկան . նոյնպէս անբանից տեսակքն
թուեալքեն . նախ այսպէս զի ասեմք ծովային , և
ցամաքային , և օդային . և դարձեալ զի ասեն թէ
հաղարեն տեսակք կենդանեացն , վեց հարիւր ի
ծովն և չորս հարիւր ի ցամաքի . և այսեն ուղիղ
բաժանումն :

Նախ՝ զի բաժանեալ տեսակքն ի թիւ գան . և երկ
րորդ՝ զի տեսակքն անապական մնան , զի թէպէտ
մինքին ծնանին և մեռանին . այլ տեսակն ան անցէ .
իսկ անհատքն անբաւք , զի ոչ կարեմք զանգեալն
և զներկայս , և զոր ծնանելոցեն ի թիւ ալկանել .
և դարձեալ որ զտեսակն յանհատս բաժանեն ոչ են
նման , զի տեսակն ճշմ , և անհատն գնայ մահուա
մբ , և ուրէք բաժանեալն ի տեսակէն , զհոչէ ի միջն
անցեալն այսպէս և ոչ հանդերձեալնէ ի միջն վեյ ասէ
զի զտեսակս յանհատս բաժանելոչէ կարպ բաժանման :
Հարց . Ո՞րպէ՞ր ասեմք տեսակք և անհատք :
Պա . Տեսակք ասեմք զի հանապազ տեսանի . և
դարձեալ զի անհատքն ի նմա տեսանին :
Երկրորդ՝ զորինչ ծնանին նոյն տեսակովն լինին .
Չորրորդ՝ զի մի զմի տեսանեն նման ինքեանց :
Իսկ անհատ ասեմք , նախ՝ զի թէպէտ մինն մե
ռանի , միւսն ծնանի . և անպակաս և անհատ մնա
ն , երկրորդ՝ զի թէ որ ի թուոնել սկսանի զան
հատքն , ոչ հատանին համարելովն . և ոչ վճարին
թիւն համարոցն , անցեալն և ներկայն և հանդեր
ձեալն

ձեալն : Երրորդ՝ զի անհատաբար ծնանին և ոչ խափանին ի ծնանելոյ : Չորրորդ՝ զի անհատ և ան պակաս միշտ ի գնացման կան մնհուճամբ և ոչ վճա րին :

Հինգերորդ՝ զի Թէպէտ մեռանին մարմինն ի սարը գոլոյն ոչ հատանի , նոյնպէս և հոգին ի կենդանի գոլոյն և յԵուԹէ գոլոյն ոչ հատանի :

Վեցերորդ՝ զի անհատ ի լացոյն և ի ծաղրա ւոյն , և յայտ պէտս անպակաս ունի զկիրքն . զի ոչ հատանի ի կարիս գոլոյն որ քան կայ անհատն :

ԵօԹներորդ՝ զի անհատաբար վայելէ զբարուԹի աշխարհի , զի անհատ և անպակասեն բարուԹիք աշխարհի :

Ութերորդ՝ զի ոչ ինչ կարէ հատանել յայս կենացս և տանել յայն կեանքն . վասնորոյ ասէ մարգարէն՝ զի ոչ Թո՛ ի մեռանիլն իւրում առցէ ոք զայմ ինչս իւր :

Իններորդ՝ զի ոչ Թէ զմեծամեծ իրք չիարէ տանիլ . այլ ոչ Թէ հատ մի ցորեան , կամ մի դրամ և այլն :

Տասներորդ՝ զի ոչ ոք կամի զհատանիլն իւր ի կեն նաց յաշխարհիս կամ ի հանդերձելոյն :

Մեռանեմք՝ անհատ զի զոր ինչ կրԹեալէ քն ուՀ , այլ ոչ կարէ հատանիլ զինքն յայն գործոյն , Թէ չար Թէ բարի . զի կրԹուԹիւն ի բազում ժամա նակաց մակ ստացական դառնայ . զի որհետ կաԹին մեռեալ է , հետ մնհուճանն ելանէ :

Երկոտասաներորդ՝ անհատ զի յայնմ օրէ որ ստեղ

ճաա մարդ , որ զկին ծննդեալն . անհաստ ի տեղի
ա- ձայ անպակաս :
Հարց . վասն ինչ ասէ Թէ ոչ ի պատահման է էութի ,
և ոչ յէութէ պատահումն , իսկապէս եղանակ
բաժանման ասէ :
Պ՚ . պատահումն ինչէութէնն այնէ որ ասէ՝ Թէ
սպիտակին ոմն ձիւնէ , և ոմն բուռ . նախ զի այլէ
էութիւն ձիւնին , և այլ բուռին . զի ոմն ճեղա-
կանէ և ոմն ոչ , և ոմն հողէ և ոմն ջուր :
Երկրորդ՝ զի պատահումն յէութէ ոչ զատնայ . զի
ոչ զոլորէ զդասագրանէ , և ոչ բառնալոյն ապակա-
նէ . այլ լինի և բացակայի , առանց ենթակային ա-
պականութեան :
Երրորդ՝ որպէս ասէ զի ոչ երթէ զսպիտակն զինքն
ըստ ինքեան առանց մարմնոյ բաժանէ . այլ զմարմինն
բաժանէ յորում սպիտակն գոյ , իսկ մարմինն էու-
թիւնէ . ապաւրեմն էութէնն զէութէն բաժանէ ,
և ոչ պատահումն էութիւն :
Չորրորդ՝ զի բաժանումն ինմանն լինի , և ոչ զան-
նմանն . իսկ պատահումն յէութէ բաժանել չէ , յան
նմանն բաժանեցաւ . պատահումն և էութիւն ոչէն
նման , զի էութէնն ըստ ինքեան ունի զգոյն . իսկ
պատահումն ոչ կարէ գոլ ըստ ինքեան առանց էու-
թեան . այսպէս և ոչ էութէնն ի պատահումն իսկա
պէս եղանակ բաժանման ասի . այ որպէս ասէ՝ Թէ
ոմանք ի մարդկանէ սպիտակեն և ոմանք սեաւ . նախ՝

զի սպիտակն և սեաւն ոչեն նման . երկրորդ՝ զի
եռութին և պատահումն ոչ նմանին միմեանց :
Էարց . Զի՞նչ է ասել՝ և ոչ պատահումն ի պա-
տահումն բաժանումն է :
Պա . Այսինքն որպէս ասէ սպիտակին , ոմանք ջերմ
են և ոմանք ցուրտ , նախ զի կիրն ջերմէ և տուք բը-
նութիւք , իսկ ձիւնն ցուրտ և հով՝ բնութիւք . իսկ
ջերմն և ցուրտն աննմանեն միմեանց :
Երկրորդ՝ զի սպիտակութիւնն որ ի կիրն , և ջեր-
մութիւնն՝ ներհակ որակ են . այսպէս և սպիտակութիւն
որ ի ձիւնն և ցրտութիւնն , ներհակ որակ կոչին :
Երրորդ՝ զի կիրն և ձիւնն միմեանց ներհակեն , զի
ոմն հրոյէ բաղկացեալ . և ոմն ցրտով :
Չորրորդ՝ ոչ թէ պատահումն ինքն ըստ ինքեան բա-
ժանին ի միմեանց , այլ զմնոցունն բաժանէ յոյս պա-
տահմունքն :
Հինգերորդ՝ զի պատահումն ի պատահումն ոչ կարէ
գոլ առանց ենթակային . զի ոչ կարէ սպիտակութիւնն
և ցրտութիւնն , կամ՝ սպիտակութիւնն և ջերմութիւնն
առանց նիւթոյ լինիլ :
Էարց . Վասնզի ասէ՝ թէ ոչ ի միոջէն և առ միոն՝
ասի եղանակ բաժանման :
Պա . Նախ՝ զի ի միոջէ բժշկէ զանազան իր գայ յա-
ռաջ՝ որեն աննման միմեանց . զի այլ բժշկական
դեղքն այլ նիւթոյ կազմեալ , և այլ գոյացութիւն
բժշկին , կենդանի և բանաւոր :

Էրկ

Երկրորդ՝ զի զանազան դեղքն ոչնմանին միմեանց, զի ոմն ջերմայնէ և ոմն հովայնի. ոմն աչացէ դեղ, և ոմն ականջաց և այլն ։

Երրորդ՝ զի դեղք ի ցաւոց բուժեն. իսկ դեղատուն յետոյ ի ցաւոց մեռանի. վասն որոյ պարտէ ասել՝ Թէ բժիշկ բժշկեաց զանձն քո, և ոչ կարէ ։

Չորրորդ՝ զի դեղքն զցաւն հանեն, և այլք դեղին քնուբերիւնն և այլք ցաւին քնուբերիւնն. վասն որոյ ոչ ասի ի միոջէ և ասա մի. բայց ասելի է Թէ յայլմէ առ յայլս ։

Հինգերորդ՝ յայլմէ առ յայլս, այ ի բժշկէն առ հիւանդն ։

Վեցերորդ՝ զի ի միոջէ բժշկէն եղեն դեղքն, և ոչ առ նոյն միոջն հային դեղքն. բայց առ այլ ոմն միոջ, այ առ հիւանդն ։

Եօթներորդ՝ զի ոչ ի միոջէ առ մին միայն, այլ ի միոջէ բժշկէն են դեղք առ երկու ոմն, այ զի ընդցաւոյն պատերազմի, և փախուցանէ. իսկ զհիւանդն դըն խնամէ և ողջացուցանէ ։

Ութերորդ՝ զի զցաւն հալածէ, և զառողջութիւն մեծարէ ։

Իններորդ՝ զի զցաւն մեռուցանէ, և զառողջութիւն կեցուցանէ ։

Տասներորդ՝ ոչ ի միոջէ առ մինն, այլ ի միոջէ առ ջրան. այ ի բժշկէն առ դեղսն ' և առ հիւանդն, և առ ցաւն, և առ առողջութիւն. վասնորոյ ոչ ասի

եղաւ

եղբնակ բաժանման :

Հարց . Չի՞նչէ ասել՝ խկլկին և անխկլկին :

Պա՛տ . Խկ զգոյն ասէ , որէ էութիւն . և անխկ որ ոչէ գոյ , այլ պատահումն :

Ա՛րդ յորժամ՝ իր ասէ , և խկ ասէ , և ըստ ինքեան ասէ , զէութիւնն ցուցանէ . իսկ յորժամ անխկ ասէ , և ոչ ըստ ինքեան ասէ . զպատահումն ցուցանէ :

Հարց . Չի՞նչէ ոտ՝ ի բոլորէ՝ ի մատունս , և որպէս ի միջէ առ մի :

Պա՛տ . Ախինքն՝ ոտ՝ ի մեծ երակին բազում երակ յառաջ գան , և ամենեքեան՝ ի միոյն հոսին՝ ի բունն : Եւ սրդ՝ երակք երիք ապա ասին , և յերից տեղեաց են սկսել . նախ երակք սրտին . երկրորդ՝ երակ շնչոյն . երրորդ՝ երակ ջղոյն : Նախ՝ ի սրտէն գայ յառաջ , մին երակ բուն սրեան . և մին բուն շնչոյ և ի բազում մատունս բաժանին սրեան երակքն , և հասանեն ի վերայ բոլոր մարմնոյն :

Երկրորդ՝ ի գլխոյն ի խեղաթափակէն մին բուն երակն գայ , և բաժանի ի բազում մատունս . առ իւրաքանչիւր զգայարանն . և զորինչ տեսանեն , և լսեն , և հոտոտեն , և ճաշակեն , և շօշափեն ի ձեռն ծայրից երակացն տան ի միւս ծայր երակին , ի բունն որ ի խեղաթափակէ :

Իսկ երակ ջղոյն նէ սրդնէ , այն այն վիճակն որ զբազկն պատեալէ . և եղելքն միաւորեալ որպէս զա՝ զազան ընդմէջ ընկաշալին . և անտի ի բազում մատունս

սուտս բաժանեալ, ոմն զգեաց զամբակ հատասարեալ
ի բոլոր մարմինն. է որ հաստ ջնջէ որ կապելէ զօդ
ոսկրաց մարմնոյն և ասկերացն առ իրեարս, և է որ
անօդաբար հատասարեալէ ի բոլոր մարմինն. և այք
ամենեքեան ի միոջէ սկսբէն, այ ի բուն երակէն
գան յառաջ, և առ մին անձն բաժանեալ. և դար-
ձեալ ի միոջէ բուն երակացն են բաժանեալ, և ամե-
նեքեան երակք կոչին. և դարձեալ առ նոյն տան
զգեզրումն, զոր արտաքուստ զգան. վասնորոյ նման
նամատունք կոչին, և ի միոջէ և առ մին:

Հարց. Զի՞նչէ որ ասէ՝ Թէ որ լոտ ինքեան բա-
ժանի, կամ որպէս իր բաժանի. կամ որպէս ձայն:
Պտ. Ըստ ինքեան ասելն՝ զէութիւնն ցուցանէ, և
ոմն իր բաժանի, այ զի գոյէ կենդանին, որ բաժա-
նի ի բանականն և յանբանն, և երեքեքնաս իւեն, և
էութիւն. այ կենդանին, և բանականն, և անբանն.
երեքեանքս իր և էութիւն կոչին:
Իսկ ասելն ոմն ձայն, այս պատահումն ցուցանէ.
նախ զհամանուն ձայնն ի զանազան նշանակեալսն, զի
ձայնն և անուն պատահական էին. և դարձեալ
ձայն զայն ասէ որ պատահումն է, որ ոչ ոմն էութիւնք
բաժանի, այլ որպէս պատահումն. վասնորոյ ասէ.
իսկ Թէ ըստ պատահման քննաւորեցաւ բաժանիլ
բաժանելն, այլքն ևս երանակք բաժանման լինին.
որպէս էութիւն ի պատահումն, այ ոմն ասել Թէ
այն որ ի պատահման բաժանեցաւ, այն որ ասաց Թէ

ոմն

ոյք պատահումն ի պատահման բաժանի. այժմ ասէ այլքն ևս եղանակ բաժանման լինի, ոյք էութիւն ի պատահումն, թէ այն որ պատահումն ի պատահումն բաժանեցաւ, այն երիցնէ պատահումն, այ ի վերայ էութ բաժանեցան այն պատահմունքն, ջերմն և ցուրտն, և սպիտակն. ի վերայ էութե կրին և ձիւնին բաժանեցան, և ոչ ըստ ինքեան. այլ ի վերայ էութեցն եղև այն պատահմունքն. իսկ որ ասէ ոյք էութիւն ի պատահման, ոյք պատահումն յէութի ոյք պատահումն ի պատահումն, այս բաժանումն ոչ իբրև երք և ոչ իբրև ձայն, այ ոչ որպէս էութիւն յէութիւն բաժանեցաւ, զի երկոքեանն պատահմունք էին, և ոչ որպէս ձայն. այսինքն զի միևն էութիւն յենթակայն, և միւսն պատահումն ըստորոգեալքն, այ ջերմն, և ցուրտն, և սպիտակն. և ոչ թէ պատահումն ի վեր պատահման կարէ ըստորոգիլ առանց ենթակայի, այլ իբրև գոյ ի պատահումն բաժանեցաւ, այ էութի կրին և ձիւնին ի զանազան պատահմունս բաժանեցան, ոմն ցուրտ կոչելով, և ոմն ջերմն։

Ախքան առ այս։

Պրակ Ի՝ ՈՒ և փոսն Է՝ ՊԵ ։

Հարց ։

ԻՐ Ինչէ որ ասէ տրամատական եղանակ ։

Պա՛տ. Տրամատական, այ՝ բաժանական. զի այսքան բառս մի ու նոյնէ, այ՝ տրամատել, երկատել, որոշել, բաժանել, կոտորել, լուծանել ։

Հարց. Ըստ որքան իրի լինի հատուածն և կոտորուածն յիրերաց.

Պա՛տ. Ըստ տասն կերպի լինի հատուածն յիրերաց ։ Նախ՝ ըստ չորս արհեստից, այ՝ զի հիւանդ զփոյան հատանէ. և երկրորդ՝ դարբինն զերկաթն, սյուզ և այլ հրահալեցեալք. և երրորդ՝ քարահատն զքարն, և չորրորդ՝ ոսկերչանն զթեղն, և այլ այսպիսիք պալատ և չոմ։ան ։ Հինգերորդ՝ կոտորուածն որ զկենդանի և զմարդ զենեն ։ վեց երորդ՝ որ մարդ աշխարհի կտրէ զինքն, և ի սոլոտական չարեաց ։ եօթ ներորդ՝ որ ի քնութեէ կրից կտրեն զինքեանս, ոչ միանձունքն ։ ուրթ երորդ՝ կտրել, զոր մահն հատանէ ի կենաց, և բաժանէ զհոգին ի մարմնոյն ։ ինն երորդ՝ յորժամ զնորհան հատանէ ի յանձնէն, ըստ այնմ թէ կտրեցէք զգա ըէ մէջ. և այլն ։ տասն երորդ՝ յորժամ կտրի մարդ ի յուսոյն, այ՝ յորժամ ասէ երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենից. նոցա ամ՝ յոյս հատա

նի

նի ի կենաց ։

Հարց. Զի՞նչէ զի պատահումն ասէ իմաստասիրութիւն ։

Պա. Ոչէ պատահումն, այլ վասն երեք այս առաւելի պատահումն ասէ. այն նախ ոչի ի սահմանառաքինութենն զգործնականն առաքինութիւն որակութի ասէ, առ որ առաքինութի է բարերարակութի մնաց, ի միջի կալով առ ի զայլսն կարգաւորել. այսպէս և աստ պատահումն ասէ զի իմաստասիրութիւն որակութի է.

Երկրորդ՝ զի որպէս պատահումն ստորոգի ի վերայ ենթակայս մնաց և գիտելի իրին.

Երրորդ՝ զի յոմանս պատահի ուսանիլ զիմաստասիրութիւն, և յոմանս ոչ. վասն որոյ ասէ սաղմոսն՝ մանուկ մնաւ[լ]որժէի և բարի հոգւոյ հանդիպեցոյ ։ Բայց ըստ ինքեան՝ գոյութի և էութի ունի յամենատարերութենն ոչ յայտէ ըստ տասն եղանակի ։

Նախ՝ զի ասէ սաղմոսն՝ Թէ լուսաւոր և անթառամ[ի] յամենատարերութենն.

և զարձեալ Թէ ընդ լուսոյ համեմատեալ առաւել գտանի. յայտէ զի լուսն էութի է և ոչ պատահումն և զաս քան զնա առաւել ասէ. ապա ուրեմն առաջ էնել էութի է քան զլոյսն ։

Երկրորդ՝ զի պատճառական քան զլոսկի և քան զանկանս պատճառական բազումն. և զարձեալ Թէ ամ որ պատճառական չարժէ զնոս. ապա ուրեմն յայտէ Թէ էութի է՝ և քան զամ էութիւն պատճառական է, և ոչ պատահական ։

ՆՀՐՈՒԴ՝ ՂԻ ԱՍԷ ԱԾ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՈՒՆՍ ԱՐԿ ԵՒԿ
ՂԻ , և ՈՉ ԿԱՑ ԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԱՀՄԱՆՔ ՀԻՄՈՒՆՍ ԱՐԿ
ԵՒԿՒՒ • ԱՍՏԱՒԱԾՈՅՆ ՅԱՅՏԵ ԼՈՒԹԻՒՆ ԷՈՒԹԻՒՆ , ՂԻ ՊԱՏԱ-
ՀՈՒՄՆ ՅԵՏ ԳՈՐԾՈՅՆ ՊԱՏԱՀԻ , ԵՒ ԱՆԿԻՒՆԻ , ԿԱՄ
ՔԱՒԱՆԿԻՒՆԻ , ԿԱՄ ԵՐԿԱՅՆ , ԿԱՄ ԲՈԼՈՐ • ՂԻ ՆԱԽ
ԳՈՐԾԷ ԵՒ ԱՊԱ ՊԱՏԱՀՈՒՄՆ , ԻՍԿ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆ
ՆԱՍՏ ՔԱՆ ԶԳՈՐԾՆ • ԱՍՏԱՒԱԾՈՅՆ ԷՈՒԹԻՒՆ Է ՈՐՊԷՍ
ԳՈՐԾԼՔ :

ՀՈՂՈՐԴ՝ ՂԻ ՅԱԾ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՍԻՆԱՄԷՆ ՁԵՐԱ-
ԲԱԾ , և ՈՉ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀՄԱՄԲ • և ԻՆԱՄՔՆ
ԼՍԷ և ՈՉ ՊԱՏԱՀՈՒՄՆ • ԻՍԿ ՍԱ ՈՐՈՎ ԼԻՆԻ ԼԻՆԱՄՈՂ •
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՔ ՔԱՆ ՂԻՆԱՄՔՆ , և ՈՉ ՊԱՏԱ-
ՀՈՒՄՆ :

ԷԼԻՆԳԵՐՈՂԴ՝ ՂԻ ԱՍԷ ԿԵՆԱՑԻ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ ԸՆ
ՅԻ , ԱՍԱ ՅԱՅՏԵ ԼՈՒԹԻՒՆ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԷՈՒԹԻՒՆԷ • ԱՅԼ և
ԿԵԱՆՔ , և ՅԻ ԿԵՆԱԿԻՑ ԱՆՕՐԱՆԻ :

ՂԵՎԵՐՈՂԴ՝ ՂԻ ԱՍԷ ՀԱՆԱՁԵԼ ՂԻՄԱՍՏՈՒՆ և ՂԻՍՐԱՍ ,
ԽՈՒՌԱԼ ՁԵԱՆՑ ՀԱՆՁԱՒՈՅ • և ՂԻ ԲԱՒՆ ՈՉԷ ՊԱՏԱ-
ՀՈՒՄՆ • ՂԻ ԱՍԷ ԵՍԱՒՆ՝ ԲԱՆ ԱՆ ՄԻԱՅ ՅԱՒԻՏԵԱՆ • և
ՏԷՐՆ ԱՍԷ ԲԱՒՆ ԶՈՐ ԵՍ ԽՈՍԵՑԱՒ ԸՆԴ ՁԵԶ ՀՈԳԻԷ և
ԿԵԱՆՔ • ԱՍՏԱՒԱԾՈՅՆ Է ՈՐԻՒՆԷ :

ԵՈՎՆԵՐՈՂԴ՝ ՂԻ ԱՍԷ Զ ԱՒԼՈՐԴԷՆ ԽՈՍՏՈՎԻ ԲԱՐԻ
ԱՒԵՒՆԵՑՈՒՆ՝ ՈՐ ՍՏԱՆԵՆ ՎԻՍ • և ՕՐՇՈՒԼԻՆ ՍԱՆ ՄԻԱՅ
ՅԱՒԻՏԵՆՍ ՅԱՒԻՏԵՆԻՑ • և ՅԱՅՏԵ ՂԻ ԲԱՒԼԻՆ ԷՈՒԻՀ
և ՈՉ ՊԱՏԱՀՈՒՄՆ , ՂԻ ՕՐՇՈՒԼԻ ՍԱՆ ԱՆՕՐԱՆԷ ՂԻՍ , և
ԼԻՆԻ ՄԻԱՅ ՅԱՒԻՏԵԱՆՍ ՅԱՒԻՏԵՆԻՑ • ԻՍԿ ՊԱՏԱՀՈՒՄՆ

ոչ մեռ այլ փոխուի ։

Աւրթելոդ՝ զի ինքն ասէ Թէ իմաստութիւն ; և անուանելէ , և եղիակայացեալ . արդ պատահումն ոչ կարէ եղիակայ լինիլ , այլ գոյացութիւնն եղիակայ լինի . և պատահումն ստոյգեալ ինձելոյ նոցա ։

Ինններորդ՝ զի ասէ ընդ առաջինսն ունի զգոյութիւն , քան էզի առաջին ասէ գոյութիւնն անուանէ . և յայտէ զի առաջին գոյացութիւնէ և պատահումն երկրորդ է նոքին . և գարձեալ զի ասէ ընդ առաջինսն ունի զգոյացութիւն , և տես զի գոյացութիւն ասէ և ոչ պատահումն ։

Տասներորդ՝ զի ասէ որպէս զմի ինչ գոլով զնա սահմանեացուք , և որպէս բազում մնստունս ունելով քան ժանեացուք . տե՛ս զի մի ինչ ասէ , և յայտէ զի իրն և ինչն և էն և գոյն , մի են զի զգոյացութիւնն ցուցանեն . ապատուելէ մեզ ոչէ պատահումն իմաստասիրութիւնն , այլ էութիւնէ և գոյութիւն ունի ։

Եւ ոչ Թէ միայն էութիւն , այլ որպէս կենդանի , և բանաւոր կենդանի ձայնիւ իսկ և ցուցանէ զինքն . ըստ չորեքտասան եղանակի ։

Վերդ՝ զի ինքն իսկ ասելով՝ որ ստացաւ զիս սկիզբն ճանապարհաց իւրոց՝ ի գործս իւր . Երկրորդ՝ զի ես էի պատշաճեալ ընդ նմա յորժամ առնէր զաշխարհ . Երրորդ՝ զի ասէ եսէի որով ուրախ լինէր տէր , հանապազ ինև .

Չորրորդ՝ զի ասէ ես ի խորհրդեան քնակեցայ .

Էինք

Չինգերոյդ՝ ես, որ սիրեն զիս սկսեցից։
Վեցերոյդ՝ զի ասէ բաշխեմ սիրոյց իմոյ, զվեց ու-
ղիքն և զսանձս։
Եօթներոյդ՝ զի ասէ լինէ թագաւորք թագաւո-
րեն, և բուռնիք լինէ ունկին զաշխարհս։
Ութերոյդ՝ զի ասէ ճանապարհք իմ՝ ճանապարհք
բարեաց, և ամ շաւիղք իմ արդարութիք են։
Իններոյդ՝ զի ասէ ամ բանիք բերանոյ իմոյ ճշմար-
տութիւն են, և ոչ դոյ ի նոսա ծռութիւն կամ
թիւրութիւն։
Տասներոյդ՝ սկզբնեն առաչի իմ շրթունք սուտք։
Մետասաներոյդ՝ զի ասէ զնօսա երկդիմի ատեցի։
Երկոտասաներոյդ՝ զի ասէ որ յիմն մեղանչեն թշնա-
ռականքեն։
Երեքտասաներոյդ՝ զի ասէ խօսէի և ոչ լսէիք,
այլ ապականա առնէիք զբանս իմ։ այսուհետև և ես
ծիծաղեցայց զկորստեամբ ձերով, և ոանահաւր ե-
ղէց՝ յորժամ գայցէ ձեզ նեղութիւն։
Չորեքտասաներոյդ՝ զի ասէ կալայք ի մէջ ժողովր-
դոց փառս՝ և պատիւս առ ի ծերոց։ և այլ այսպիսի։
Եւ տես զի որպէս կենդանի և բանաւոր։ որ ինքն
խօսի վասն իւր։
Հայց։ Իմաստութիւն և մատունք իւր, ի՞նչ հասա-
րակին կամ ի՞նչ զանազանին։
Գ։ Արիւ կերպիւ հասարակին, այ՝ զի իմաստա-
սիրութիւն կոչի նա և նոքա։ բայց տան կերպիւ
զանա

զանազանին , այ նախ՝ զի այլեւն անուճամբ նա խմաս-
տասիրութիւն , իսկ նոյնս սեռական եւ գործնական
եւ այլն :
Երկրորդ՝ զի նա միտք , եւ նոքա երկուասանք :
Երրորդ՝ զի նա հանդարտական , եւ սոքա մանականք :
Չորրորդ՝ զի նա ոչ սեռէ , եւ սոքա ոչ տեսակք
նոցին :
Հինգերորդ՝ զի սոքա նոքին անուճամբն կոչի իմաս-
տասիրութիւն , այլ նա սոցին անուճամբն ոչ կոչի սե-
սական եւ գործնական եւ այլն , ոչ մարդն կենդանի
ասի , այլ կենդանին մարդ ոչ ասի :
Վեց երորդ՝ զի սոքա միմիմեանս սիրեն , ոմն երկ-
րայնախոհ , եւ ոմն աստղաբաշխութիւն եւ այլն :
Իսկ նա բոլորին սիրէ :
Եօթներորդ՝ զի նա սկիզբն եւ պատճառ , սոցա լի-
նելոյն . իսկ սոքա պատճառելիք եւ սկսեալք ինմա-
նէ : Ութ երորդ՝ զի նա հանդերձ պատճառաւ գի-
տէ զամ , իսկ սոքա առանց պատճառի գիտեն զին-
րհակայս իւրեանց . այ զի բժշկականն գիտէ զբնու-
թիւնն , այլ զայն ոչ գիտէ թէ միակն ամ էր ոչ
բաժանի այսպէս եւ քերականն , եւ երաժշտականն պի
տէ զբնութիւն ձայնին . այլ ոչ գիտէ եթէ էն եւ օն
ամ էր երկարեն . այսպէս եւ երկրաչափն պիտէ եթէ
այսքան միմեանս աստի յայն քաղաքն , այլ ոչ գիտէ թէ
ամ էր անկատարք անհնար . այսոքիկ եւ աստեղաբաշխն ,
գիտէ զշարժումն երկնային մարմնոյն , այլ ոչ պիտէ
թէ

թէ վնաս էր միշտ հիշատակման կայ երկինքն · այլ զնա բուն խնամատարէն գիտէ որ հանդուրժանէ :

Ինձ երբորդ զի սաքս սխալականքեան , իսկ նա անախալ: Տան երրորդ՝ զի զսոցին սգալուածն նա ուղղէ , և սոքա նմա աչ են ուղղիչք · և յայտէ զի քերականն ըզ բնու թիւն ձայնին գիտէ , այլ զսահմանն ոչ գիտէ · զի քերականն այսպէս սահմանէ՝ թէ ձայն բազխուածի օդոյ · իսկ բուն խնամատարն ուղղէ զնա ասելով թիւրէ սահմանդ այդ զի ոչ անդրադարձի · այլ՝ զի այն որ ձայնէ բազխուածի օդոյ , այլ ոչ որ բազխուածի օդոյ՝ նա և ձայն կոչի · զի յորժամ ասրօք բազխեմք զօդն՝ ոչ արձակէ ձայն , այլ այսպէս սահմանի ձայնի ձայնէ ընդուածի իրացընդ իրարս բազխեցեալ: Մատասաներորդ՝ զի ոչ մասն ի բոլորումն երևին , այլ բոլորն ի մասն ոչ երևին · այսպէս և սաքս հանդարան խնամատարքս թէն գան , այլ բոլոր խնամատարութիւնն ի միում մասին ոչ երևի :

Երկոտասաներորդ՝ զի այլ սերելին և այլ սերեցօղն , որպէս մեք զարեւագին սերեմք և զայծ զանազանեմք ի միմեանց · այսպէս և այլ խնամատարութիւն և այլ խնամատարն :

Հարց · Զի՞նչ որ ասէ՝ որպէս ի միոջէ յոմեքէ խնամատարութիւն , անուանեցան խնամատարութիւն : և տեսականն և գործնականն :

Պա · Ա. յսինքն՝ ի բուն խնամատարութենէն խնամատարեալ անուն առին · տեսականն և գործնականն :

Դար

Դարձեալ ի միջէ , այսինքն որ բուն խնաստասէրնէ և յառաջին ուսեալ իցէ այն սրհետէն . և անսի գան յառաջ այլ զանազան խնաստասիրութիւնք :

Հարց . Զի՞նչէ որ ասէ՝ անհատքն անբաժքեն , և անպարագրելի գոն :

Պ՚ . Յայտ զի անհատքն անբաժքեն առ ի թուելս իսկ անպարագրելիք՝ զի ոչ միտք և ոչ ժամանակ կարէ պարունակել . զանցեալն և զհանդերձեալն որ դեռ եւս ծնանելոցեն , այլ և ոչ զներկայիս անհատ կարէ պարունակել և պահել ժամանակին . զի մնջն յանիշտակէ և տանի ի ժամանակէ :

Հարց . Զի՞նչէ որ ասէ անհատքն մնասմբք ցուցանին , իսկ տեսականն և գործնականն ոչ :

Պ՚ . Ասի՝ զի անհատքն բազումք են , և որիշ որիշ անձինք , զի անձն անձն մի մի յատկացեալքեն ի մի ի ևնց . իսկ տեսականն և գործնականն ի միեւնոյն յարեալք , և ընդ միեամբք ունին զգոյն . և ապա կարեն կեալ :

Հարց . Զի՞նչէ որ ասէ՝ և բաժանի յերիս , այ՚ ի կենդանին և ի կենդանաբոյսն , և ի բոյսն :

Պ՚ . Ասի՝ որպէս կենդանին սեռէ և բաժանի ի տեսակս , այսպէս և շնչականն սեռէ և բաժանի յայլ և յայլ տեսակս . նախ՝ շնչականն ունի տեսակ զկենն դանիս որեն մարդ , և ոչխար , և ձի , և այլն . Երկրորդ՝ ունի տեսակ զկենդանաբոյսն , այ՚ կառաքոյսն որ ի ծովեզրն լինի . որ բուսանէ ի քարն և ամ-

բա

բացեալ ինձմա , որ շշափական զգայուԹիւն ունի , բայց անդամք և զգայարանք ոչ ունի · և յորժամ տանին զնեան ԹէՀ կարեն , յերեսն վոԹՀ զջուքն և ճկկի ։

Այսչ որ իբրև զչեզոքաբար փուչ փուչէ , և ոՀ զԹոք կսկուռ՝ զոր սպուռգ ասեն · զոր գրող կսզմռգն ուՀ նին որ զսեկն ԹանաՀ , զոր ասեն ԹէՀ ամպէ ծերա ցեալ · և այլք ԹէՀ փլփուլ ծովուն է քալացեալ · և սուտ ասեն , զի այն կռաբոյս կենդանին է զոր ըսպունգ կոչեն ։

Եւ երկոգ՝ տեսակ շինչկանին բոյսին են , այ ծառատունկն և այլ բոյսքն , և շինչկան կոչին · այ զի ունին զերակրկանն · զաճռլկանն , և զճնդկանն · բայց շինչկանն՝ զի ունի զերկաշնչուԹիւն , որ ի գուրս բուլբոջէ յարմատուն , զաճռուն , զշուշն , զճուղքն և զտերևն , և զծաղիկն , և զպտուղն

Հայց · Վասնէր ասէ գաւԹ՝ ԹէՀ այսոքիկ ոչ կոչին տեսակ ։

Պտ · Այսինքն՝ զի կենդանուոյն սեռին տեսակքն , բանականն և անբանն միապէս ունին զկենդանիգոլն · իսկ սոքա զշնչկանն սեռ ոչ ունին միապէս , այլ զանազան կերպիւ , զի կենդանիք յայտնապէս ունին զտուր և առուԹի շնչոյն , իսկ կառաբոյն միայն ըզգացուածն ունի , որ զջերմուԹի և զցրտուԹի զգայ և ընդդէմ սրեգականն ընկոլմնանէ զինքն և հեշտանայ , բայց զգայարան և տուր և առուԹի շնչոյ ոչ

ու

ունի. իսկ ծառք և բոյքն ընդդէմ սորա, զգալապէս զգացումն ոչ ունին, և առ տուրևառուրեի ընդդ. վանորոյ ասէ ոչ ունին տեսակք:

Էարդ. Զի՞նչէ որ զհարտասանականն սեռ կոչէ, և երեք տեսակ նմին. զատենականն, զբանալողականն, և զկացրդականն:

Պետ. Ատենականն այնէ՝ որ դատաստան զանցեալ կամ ի ներկայ ու զգալին, որ ւլան ի դատաստան առ ինքն. իսկ բանալողականն՝ որ խորհի և քննէ մտօք յառաջ զապագայն, երթ ունի կարեմ զայս դատաստանս. իսկ կացրդականն՝ որ ի պայմանատրէն, կամ տրամադանական ատեան լինի. որ ճարտար բանիւ կամի զինքն ճշմարիտ ցուցանել, երթ տուտ և երթ ուղղդ: զի դովելոյ երի առցէ, և յաղթէ զհակառակն:

Եւ կամ պայման խաղատեղի է, փոխանակաց՝ և ըմբշամարտից՝ ի մարդանն, առաջի թագաւորաց և մեծամեծաց, զանազ քաջութեամբ խաղալ և յաղթել զներհակն. այսէ հանումն որ պատակ և խելացի առնու, և այս ի ներկայ ժամանակին լինի:

Եւ վանայն ասէ՝ երթ ոչեն սորա տեսակք ճարտասանականին, զի ունի սեռ ի տեսակս ոչ բաժանին, զի միևն վան ներկայինէ, և միևն վան անցեալոյն, և միևն վան սպառնոյն. և վանն այն ասէ ոչէն սեռ սակք, զի ժամանակն բաժանումն ունի ի միմեանց:

Էարդ. Զի՞նչէ ունի ի միոջէն և առ միև:

Պետ. Այսինքն՝ չորս տեսակն ուստումնականին, այ-

նոյն անուամբն ուսումնականք կոչին :
Եւ զարձեալ ոմն ուսումնականքն . ամենեքեան սոքա քանակաւ գոյանան :

Ա. յաքան առ այս :

Էորց . վասնզի երկոտասան են մասունք իմաստասիրութեան :
Պա . Զի ի բաժանմանէ բաղկացաւ , այն զի իմաստասիրութիւն բաժանի ի տեսականն և ի գործնականն , այս երկու . իսկ տեսականն բաժանի ի քնարանական , ի յուսումնականն , և ածաբանականն , այս հինգ . իսկ ուսումնականն բաժանի ի լծոնականն , ի բաժշտականն , ի երկրաչափականն , և աստեղաբաշխականն . այս լինն . իսկ գործնականն բաժանի , ի քարոյականն . ի տնտեսականն , ի քաղաքականն . այս երկոտասան :
Իսկ ի խորհուրդ՝ զի վասնզի երկոտասան մասունք են իմաստասիրութիւն . զի ոմն երկինքն երկոտասան կենդանակերպօքն զարդարեալ . այսպէս և իմաստասիրութիւնն զինամուրճն երկնից ունի երկոտասան մասունս . զի ոմն նա զամ զգալիսն սարունակեալ , այսպէս և իմաստասիրութիւնն զամ գոյից գիտութիւն սարունակեալ լինիքեան :
Զարձեալ ոմն երկոտասան աստիճանքն հաւատոյ որով ճանապէն ածէ , այսպէս և իմաստասիրութիւնն՝ որով նմանիմք նմա :

Դալձեալ որպէս երկոտասան անդամքեն կենդանւոյ այսպէս և իմաստասիրութիւնն ունի կենդանի ոմն գոլով, ունի երկոտասան անդամք. վասն որոյ ասէ փիլիսոփայս ունի զմի ինչ գոլով սահմանել սրտաբ կամ, և ունի բազում մասունս ունել գոլով բաժանեսցուք:

Հարց. Զի՞նչէ որ ասէ լուրակլին Լծէ կատարեայսաւ բաժանումն տեսականին իմաստասիրութեան. ՚ի յոյժամ տեսակին մասունքն կատարին ՚ի մեզ:

Պտ. Եւ այս լինի ըստ երկոտասան կելպի ոչ այսպէս: Նախ զի մասունքն ելեքեն տեսականին, բնս բնական, ուսումնականն, և ածականն. և այսպէս կատարեալ ՚ի մեզ մասունս տեսականին, զի այնէ բըն նականն՝ յոյժամ բնաքննութիւն առնեմք Լծէ մեք ուսումն ունք գոյացեալ, և կամ զի՞նչ լինելոցն մեք յառաջիկայսդ, և կամ զի՞նչ կայ մեզ պատրաստեալ յառաջիկայսդ. և այսէ բնականն քննել ՚ի մեզ. սոյնպէս ուսումնականն ՚ի մեզ որ միշտ ընթերցման գրոց պարտիմք միտ դնելով, և ուսանել լով կամ յարտաքնոց, կամ ՚ի նոցա կամ յածաշունչ գրոց. վասն ՚ի սեղանատեղն գիրք ընթերցուն, որ ցուցանէ Լծէ պէտ միշտ ընթերցման կալ քահանայից կամ ուսմունս իմաստից, կամ այլ գիրք դնել առաջի, կամ հարանց վարք, կամ նարեկացի և այլն:

Իսկ ածականականն՝ որ միշտ նմանու Լծէ այ ցանկայ և յայն կերպարանի. և միշտ զվերինն խոկայ, ուր քն նստի ընդաջմէ այ. այսոքիկն ՚ի մեզ կա տարու

տե

տեսականին մասանցն :

Երկրորդ պտեսութիւն մասանց ուսումնական ին կատարեալ ի մեզ, որ Թուականութեին, եւ աժշտական ութիւն, երկրաչափութեին, աստեղաբաշխութեին : Ի՞նչ Թուականութեին այսպէս :

Նախ պիտի լիցի զի Թուովքն աւուրք մեր եւ հնամեայ լոյ, եւ յետոյ կատարումն լինի կենաց • վասն որոյ աւետմարգարէին՝ ահա չափով եդեր զաւուրս իմ եւ կարդուած եմն • Ի՞նչ երկրորդ Թուիւ զյաջորդս ոմանց զանից եւ զգիծից, եւ տալ գհաշուոյին ընդ ոսոխին : Հնամեայ ի տեղի լոյ • Այ խոստանալոյ վայասէ մարգարէին՝ Թուիցի ինձ եւ քանզաւազ բազմացան • եւ դարձեալ Թէ պատրաստ իւր ինչ կալցէ առնուլ ի միտ • եւ լուսէ որ աստ Թուէն քան ահեղ հրապարակին • այսէ Թուականն ի մեզ կատարեալ : Իսկ եղաժշտականն կամ ձայնիւ փառաբանել զնա, կամ բանիւ սաղմոսել եւ մուրք աղաղակել • ոչ ասացաւ մովսէսի վասն մուրաց աղաղակին՝ Թէ ձի գոչես առիս :

Իսկ կատարումն երկրաչափութեան այսէ :

Նախ՝ զի չափս այս երկրիս, որ անանականն վայելչութեին, եւ յետոյ անցաւոր • այլ եւ չափս զոյն երկրին որ ասէ՝ հաստատեցի տեսանել զգալոցն ճշմարիտ երկրին կենդանեաց, այ այնէ քարոզութեին որ անմահական ին, զոր աչք ոչ տեսաւ եւ ունկն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ • զոր պատրաստեաց նա ած սիրելոց

բելեաց իւրոց, և է անանցական. այդ չափեա զայս երկրիս բարութիւն, ընդ այնր բարութիւն:

Երկրորդ՝ երկրաչափ, ՚ի չափեա զայս երկիրս որ ըստ ալձակ կու շրջիս ՚իսմա. չափեա և զայն երկիրն, որ ՚ինեղ գերեզման մտանելոցես. և տես թէ յորն ՚ի սոցանէ շատ կալցես.

Երրորդ՝ երկրաչափ, ՚ի չափեա զայն՝ զի ՚ի ծննդենէն ՚իվեր մարմնոյդ չափն զարգացեալ, և բազում՝ ինչս վասն մարմնոյդ ստացեալես. չափեա և զմիւս երկիրն, ՚ի կհոգիդ՝ թէ դմա զ՚ինչ զարգացուցանէ, և կամ զինչ ապարանք, զի և այդ երկիրէ. վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ անձն իմ որպէս երկիր ծարաւի առ քեզ ՚ի ծ հզօր:

Չորրորդ՝ երկրաչափ, ՚ի զ՚ամ չափ պիտոյից մարմնոյդ լցեալես, իսկ զչափ պիտոյից հոգւոյդ՝ և ոչ մի ովքնիք. վասնորոյ աղաղակէ հոգին առ ՚ի ծ, ապաքա և ցաւածեմ ես վիրեաւ զիս ՚ինեղչաց լմոց:

Հինգերորդ՝ երկրաչափ, ՚ի մի ՚ամ ինչ այդ ամանդ չափել, որ օրըստ օրէ կորնչի. և ոչ ինչ կարէ պահիլ, ոյլ ջուր ՚իքթոց ածել կամ ՚ի ծակ կարաս: այլ յայն ամանն չափէ, որ յաւիտեան պահէ, ՚ի հոգիդ. վայ ասէ տէրն գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս և այլն:

Վեցերորդ՝ երկրաչափ, ՚ի չափեա և քննեա զայն թէ զոր ինչ մարմնոյս կու առնեմ, ոչ յոգւոյէ և ոչ մարմնոյս. իսկ զոր հոգւոյս առնեմ այն հոգւոյսէ, նոյն

նոյն և մարմնոյս յոյն կեանսն :

Երեքներորդ՝ չափեա զչափսի բնութեանդ մարմնոյդ , զի երկու կարիք ունի մարմինդ , այր զհեշտութենն սիրէ, և միջոցարէնն փախչի :

Առդ՝ այսօր քննեա մի գուցէ , յանանց հեշտութեանէն զրկես զքեզ . և յանանց տանջանսն մատնես զնոյն մարմինդ :

Չորեքերորդ՝ երկրաչափես չափեա և զայն , հրէշ վնաս կարճօրեայ կենացս այսքան աշխատիմք , և ինչ ժողովեմք որ ոչէ մնալոց . իսկ վասն այն կենաց քանի՞ քան զայս պարտ է աշխատիլ և հոգալ :

Հինգերորդ՝ չափեա զայս կենաց ամաչելն , և չափեա զայն ամբարն , որ ահեղ դատաստանին լինելոցէ,

Տասներորդ՝ չափեա զահ երկրաւոր իշխանաց , և չափեա զայն որ ասէ՝ ահ մեծէ անկանիլ ի ձեռս այ կենդանւոյ ահեղ դատաստանին :

Իսկ ատենդաբաշխն , այր ոչ նոքա զգալի յերկնից և զաստեղաց շարժումն քննէին . մեզ դիւրեղէն յերկնից կայանն , և դիրեշտակաց պայծառակերպութիւնն սրտէ քննել . զի ինչ դասն խառնելոցն սրբոյն մարմնով :

Երորդ՝ կատարումն տեսանելին , այր զի տեսանէ թէ կատարումն լինելոցէ մարմնոյս ի կենդանդոյս երբ և իցէ . և ոչ կալ՝ անհոգս ոյր թէ անանց կենդանի ցի , այլ ջանալ և հոգալ վասն անանց կենացն . վայ ասէ տէրն՝ քանզի աղաքութիւնք մնանել ընդ նեղ դուռն :

Չորորդ կատարումն տեսանելին , զի զոր ինչ կարդ

կո

կոչեցաւ, յայնմ կատարմունք գործոյն կենայ, և թո-
ղեալ զայն և այլ գործոց կատարումն փութալ, այ-
ի մարմնաւոր զբաղմունս. այլքահանայն միշտ յաջո-
գործուե կատարումն կենայ, և քրիստոնեայն ի քրիս-
տոնէութեան:

Էլինգերորդ՝ այնէ կատարումն տեսականին, զի ոչ
ոքիք վասն մարմնոյ աշխատին, քանզի յամ օր պի յաւե-
լու ինչք մարմնոյ սատ. այսպէս և հոգևորքն յամ օր
յաւելու ի բարեգործութիան, վասն որոյ ասէ պո-
ղոս՝ նորոգիջ ըստ ի նորոգութի մտաց ձերոց:

Վէցերորդ՝ այնէ կատարումն, որ զերեք մասունք
հոգւոյն զամէն միւր տեսակն կատարելագործէ, այ-
զգալութի, զիմացութի և զորդորութիւն:

Եօթներորդ՝ կատարումն տեսականին, այ այնպէս վերա
ստանալ. զի տեսանէ զկատարումն կենաց իւրոց,
յայն կեանս. մի գուցէ անգարձ վաշխանութիւն
անկցի որպէս մեծատունն:

Ութերորդ՝ կատարումն տեսականին, գործնականէ:
Իններորդ՝ այնէ կատարելութի, որ թէպէտ զամ
առաքինութե ունի. զանազ այլ գերազանի հասանիլ:
Տասներորդ՝ կատարումն տեսականին այնէ, որպէս
սուրբքն մտաք յաճոյին տեսութեն արժանաւորէին.
վասն որոյ ասէ մարգարէն՝ ի փայլատակել նորա առա
ջի նորա. ոչ և մարգարէն դաւիթ յետ միւսան-
գամ տեսանելոյն աղաղակէր՝ ընդէր տէր մերժես
զան

քանձն իմ կամ դարձուցանես զերեսս քո ինէն : և
դարձեալ ասէ ծարաւիէ անձն իմ առ քեզ ած և
այլն · զի երբեմն երբեմն մոլգարէականին և տեւա
նէին , և ոչ հանապազ ոգի առաքեալքն · վասն որոյ
ասէ պետրոս՝ թէ մարգարէականին յոյժ եւ լաւն
աղէկ ի նոսա հոգւովքն · այսպէս և ամ սուրբքն
անձնաւորեան տեսութեան ցանկան , ոչ երբեմն եր
բեմն յայտնէ զինքն նոցա անձառն ած :
Արեւտահերոյդ՝ կատարումն տեսանէին որ չանայ
միշտ առ նախատիպն , և ոչ դարձուցանել զտեսու
մունքն յայնմ պայծառակերպութենէն · վասն որոյ
ասէ զինքն և որհեցարուք ուր քո նստի ընդմէջ այ ,
և միաձուլեալ այսմ պարապեցան · և պատ յոհան
գրնեցին երկոտասան ամեայ մանուկ գոլով՝ անկաւ
ի գոբքն , և քառասուն օր ոչ նստաւ , և ոչ ննջեաց
և ոչ եկեր ինչ · և զմիտքն և զոչքն և զամենայն
ձեռացն , ոչ դարձոյց ի վայր այլ · մինչև հրեշտակ
յերկնից սեղան եբեր նմա :
Երկոտասանեերոյդ՝ կատարումն տեսանէին լինէն ,
յոյժամ արժանաւորի տեսանել զած ի դատաստանին ·
և տեսանէ զինքն ծագեալ վառեալ , ուրեմն ակն ածէլ
մարմնով յերկնային կայեանն : Ընդքանէ կատարու
մըն տեսականին ի մեզ :

Հատ ։

Ի՛ զանազանին սոքա ։ ի միմեանց , պղատոն և արիստոտէլ ի քաղաքականն դրեցին ։

Պետ ։ Դառակիւ զանազանութիւն նոցա ։

Նախ՝ զի արիստոտէլ դվեց , բարոյականն , քաղաքականն և տնտեսականն , իսկ պղատոն միայն զքաղաքականն գրեաց ։

Երկրորդ՝ զի արիստոտէլ զանազան դիտաւորութիւ գրեաց զքաղաքականն , ոչ՛ասէ պղատոն եղակի մանկագրեաց զքաղաքականութիւն ։ այ թէ զնմարդ պարտէ քաղաքավարիլ ։ իսկ արիստոտէլ յոգնակի զքաղաքականութիւն ։ վասնորոյ և զանազան դիտաւորութիւ գոյ , զի արիստոտէլ ասէ՝ զնմարդ քաղաքավարութեան առաջինքն , արուգայիք , և բարեխառնիք , և այլ ամենայն յոյնքն ։ զայ՛ քաղաքաց զանազանութիւ գրեաց թէ պիտոյ լատ այս գան զանազանութիւ քաղաքավարիլ ։

Երրորդ՝ զի յետոյ պղատոնականքն այլ լմն տեսակ տնտեսութեանց գործնականին , զի արիստոտէլ յերկու տեսակս բաժանեաց զգործնականն , այ՛ի բարոյականն , ի տնտեսականն , ի քաղաքականն ։ իսկ պղատոնականքն յերկուս միայն բաժանեցին ։ այ՛ի յօրինողականն , ի դատողականն ։

Հատ ։ Ի՛ զանազանին սոքա ի միմեանց ։

ի կեն
և այսպես
անձանաքն . զգայուքիք՝ երևակուքիք : այսպես
քեն ի միջին, տրամախոհուքին՝ կարծիքն : իսկ
գիտնական զօրուքիք հոգւոյն ոմանք բանական-
տուի բանական . գոյ ևանբան գիտուի . քանզի
թէ գոյ գիտուի որ անբան ասէ : Պետս : գոյ գի-
զատուն կամ գբաղբ . ապա ունի գնդունի՝ ունի
և հերակուի : Երից : ամ գիտուի բանակն ասէ .
ընչ : Լոյս զանազանին սիք իմիմեանց : Պետս :
Լոյս քինչ զանազանին . զի ոմն եռաւիղ ասէ և
ոմն երկաւիղ : Պարձել զի ասէ թէ բարոյականն
անտեսականն և քաղաքականն . զնիւթոյ տեղի
ունի առ օրինս դրականն և զատողականն . ի
նիք ոչ ենթակայ ևնիւթ . և սիք ոչ ատորո-
գել և տեսակաւորիչ նցին : Ասէ հերակուի նց՝
զի օրինադրինն կամ զմիոյ ուրուք բարս զբերէ
և լինի՝ բարոյական . կամ զմիոյ զտան և լինի
անեստական . և կամ զբաղաքի և լինի քաղքական .
սա և զատողականն , կամ զմիոք զատէ կամ
զատնա կամ գբաղբ . ապա ունի գնդունի՝ ունի
և հերակուի : Երից : ամ գիտուի բանակն ասէ .
թէ գոյ գիտուի որ անբան ասէ : Պետս : գոյ գի-
տուի բանական . գոյ ևանբան գիտուի . քանզի
գիտնական զօրուքիք հոգւոյն ոմանք բանական-
քեն ի միջին, տրամախոհուքին՝ կարծիքն : իսկ
անձանաքն . զգայուքիք՝ երևակուքիք : այսպես և

ի կենդանին զտրուիան բանկիք սակին. կամք,
ընտրուղուի, յօժարուի. իսկ անբան՝ քար-
կուի, և ցանկուի. զի միևն անբանին, և միևն
անկանկանին. և երկրքեան՝ն անբանք սակին.

Նշ՝ Վ է յոսանին մերոյ փոք
յաշխատանս սակն.

ՎԵՐՋ.

Ցոյց ու Խոտո.

Վրեշ քարուք առաքանին	առակն,
միշտ նշմարել իմաստութեն առ	ակն
Վ սհատականն երել՝ի յայն ժա	ժին,
հայիլ սյնու մտաց քոյոց առ	ակն

Պահոմ և փառաւորանութեի մատուսցի
անդուլն ձայնիւ հանդերձ երկրպա-
գութեաբ առնեսցէ Աղօթարուեն, եւ անձնեալ
և միաբան Ընդունեն, որ'ի յոգոյուէ'ի յոգոյուի
ածեալ ղեամ արարչա նախախնամ և տածէ
և ոչ երբէք թողու'ի ձեռանէ . որ զեամ մարդիկ
կամի զի կեցցեն և'ի գիտութեի ճշմարտութեաբ
եկեսցեն ըստ սբց Պողոսի ։ ա . Տ . ։ ։ ։

Իբ քանզի ճանկնիկ մարդոյ զի ոչ ամենա-
սուս, ոչ տունկք'ի յաճուն վեց որբն յարի
'ի քան ինչ փութայ հասանել նմին'ի կատա-
րուած . քայց որոշումն պատրաստ ունել'ի մեջ
քարուխն և չարին , և զօգտակարացն միայն
բառն հարկանել ։ Իբ զի ինչ օգտակարագոյն
և պիտանի'ի կեանս մարդկան քան զնմա-

տաս

տասիրուհին, ըստ սովորութեան որ ասէ՝ լաւագոյն է խմաստութիւն, քան զսկանա պատերազմականս. եւ մինչ պիտոյսն չարժէ զինս։ Աւետ. 8. 11։ Այլ եւ զոյապիսւոյ իմաստուէ ասէ իմաստնացեալն սիրոյք յարգոյ եւ մեծ ցուցանելով զինս, իբրեւ զյատակական ինձ պարգեւս ամենացուն. թէ մի է բարձրեան արարիչ ամենայնի՝ որ սիրեաց զինս՝ ի վէր ամենեցուն էր րոց գործոց, ի վէր եմի մեղուոյ ըստ պարգեւի իւրոց եւ բաշխեցի զինս սիրոյդ իւրոց։ Սիր. 1. 8։ Ուրեմն որ քան յոյժ նրբախոյզ լինի զ՝ քննասէ նա՛ւ ... նման՝ ճանապարհ Աճ ձայկին. ըստ Աքսաքերոն թէ՝ անբուլոյթքն Աճ, երեսիւ արդիոյքս իմացեալ տեսանին։ Հ–ՀՒ. 20. եւ նովաւ ժամանել կարէ ոտ իսկական էութիւն. յորում ամ դանդը իմաստութիւն եւ գիտութեան ճանկեալ կան։ Աղ. 2. 3։ վէմ առաջին եբանելի Աբ

Հարքն մեր՝ գիտելով զօգտակարութի՛ւն և շահէտ գոլն իմաստութե՛ն և գիտութե՛ն որէ անապատելի զանձ, և սովաւ կարեմք ունել առ Ա՛ստ զբարեկամութի՛ն, իբրև վարժարան և ի[ր]թարան իմաստից՝ թողին յիշատակ մեզ զկնի ինքեանց զհոգեշունչ մատեանս իւրեանց իբրև զանդուդս հաստատեալ յերկրի՝ կեցկինս, ըստ տեսլեանն Յակոբայ ։ Ծն. 18. 12 ։ զորոց խոկմամբն, որպէս թէ՝ իբրև զկրեշտակս իջուածս առ մեզ զմանկալն գիտութիւնն Ա՛ստուծոյ, և զմիտս մեր զառնէք ի յաշխարհս նոց, իբրև սանդղոք եմք՝ ի վեր ելլոյ առ իմաստան իմաստութի՛ն Հօր · առելով ըստ Ա՛ստուածքեղին, թէ մեք կենդանաւարութի՛ն յերկինսն ։ Փիլ. 3. 20 ։ Ա՛յս և այսու զինուք իմաստութե՛ն զնուճիրեալ մանկունք եկեղեցւոյ՝ մեծամարտեալ յաղթեն և արկանեն ընդ ոտս իւրեանց զհակառակորդն ճշմարտութե՛ն, և ամօթ

և ամենեւին առնեն զնոսա ։ Ահ յայն սակս
զգուշացուցանէ զմեզ Սրբազան Աւետեան
Պետրոս, թէ պատրաստեալ իցէք տալ պա-
տասխանի ամէն՝ որ խնդրիցէ զբանն ։ ա. Պետ.
3 . 15 ։ Այլ և արդ Կատարեալ անկատար Փիլի-
սոփայն Նեղգինոսի՝ ազատ զայս գիրք իմաս-
տասէից որ կոչի սահմանաց, ընդդէմ իմաստակ
պիհանոնացւոց՝ ի յերգծուեն նոցին առարկուեց
և ուռայնախոհ կարծեաց՝ որք ասէին ոչ գոյ
իմանալիս իրաւի . այնու զի ուրիշ կամէին զճըշ-
մարիտ իմաստութիւնն Աստուծոյն , և զնախկին
էակն համ էակաց. և եթող մեզ իբրև զգանձ
ինն անեսպառիւս. որոյ յիշատակն օրհնութիւ
եղիցի , և մարդինաբ նորին Տէր մեզ ողորմեսցի։
Ապա զկնի անցելոց ժամանակաց՝ ի թուին հայ-
ոց պճբ, Աշակերտ եռամեծ վարդապետին որև
եպիսկոպոս սիւնեաց՝ Աշակերտ սէին Վրի-
գորի Տաթեւացւոյն արար քաղուածոս մեկ-
նու

տուքեն Սահմանաց գրքոյս, և զայլ բազում
ոստանէրս և հերքողականս յոյժ։ Այլ ու-
նելով մեր զբաղձանս առ իմաստասէր գիրքս այս
՚ի հերունենէտէ՝ ցանկացաք ՚ի տազումն սորին,
և ՚ի լոյս ընծայել ՚ի վայելս բազմաց. ոչ զի
մի մնասցէ ՚ի թագաւորեան այսպիսի օգտաւոր
և ազիտանի բանիք սքեայս։ Այժ այս քանի ամս,
որ մերս չանսամբ և հետևիմբ ՚ի պանդուղտ
վայրումն՝ զաշխատութիւնն նախնի երանելեաց
մերոց և հոգեկիր արանց սրբոց՝ շարադրել գը-
րեհնան տազդրուբ՚էյայս ածել ՚էլուսաւորուբ
մանկանց եկեղեցւոյ. էթրու երախտաւորք
գոլ ճանաչելով զինք, և յատկանալս բարերարք
ըզ հոգւոյ։ Ոչ և դաստիարակն եկեղեցւոյ՝
Ագիլինն Պօղոս յորդորէ զմեզ առասյս, ՚էյա-
սելն՝ Աղաչեմ զձեզ եղբարք, ճանաչել զվաս-
տակաւորս և զվերակացուս ձեր ՚ի Տ՚ր, և
զնորատինս, և համարեցարուք զինք արժանիս
առաւ

առաւել սիրոյ՝ վե գործոյ նդ ։ ա · Թես · 5 · 12 ։
Ահա գրէ առ փիլիմոն աշակերտն իւր · փոյթ
արասցեն գործոց բարեաց վերակացու լինիլ
հաճատացեալքն Աստ, զի այնէ բարի և օգ-
տակար մարդկան ։ Փիլ · 3 · 8 ։ Ամին իրի՝ և
մեր փոյթ յանձին կալեալ եռուք տալագրել
օգտարէր և պիտանի գիրքս այս սահմանց սըկզն
Դաւթի՝ մեկնաբանեալն ի Հրաքելէ քահա-
նայէ Թաւունեցւոյ. և երթէ Տն լեցին կամք,
ունիմք ի մտի և ևս տալագրել զպիտանի գըր-
եանս նախնեցն մերոց · օժանդակութիւք տըզգա
սէր և բարեմիտ անձանց Աստուածասիրաց՝ բա-
նասիրաց և բարեպաշտից ։ Որոց Տէր վար-
ձատրեսցէ ի լուսեղէնէ ամենառատ բարեաց
իւրոց, և պահեսցէ զինքեանս ի գերադիսյլ
ճոխութիւնէ և ի չքեղ պայծառութիւնէ ։

Աւրդ՝ ի յաճախ բանիս մերում, լինդ
բեմ ի լուսաղբիւրից մանկանց սըգ եկեղեցւոյ,

զի

զի մինչ ընթերցանութիւնդ զմայլեցիք ի յանուշահոտ և ի հոգեզմայլ ծաղկանց իմանալի քուրաստանիս, և գերափայլեցիք մտօք գիտութիւն աղբիւրն իմաստից, և վերաժամանիցէք այսու առ աղբիւրն իմաստութեան, յիշեսջիք ի հոգևոր մաղթանս ձեր զի Ես հնգուագեղ Լուիզ-ընծեցի Տէր Սամուէլ ընտրհաւերձ Քահանայն Տէր Փիլիպպոսեան, որ նախկին հեղինակ եղև տպեցնել գրեանց ի մերում տպարանի. ոչ և սոյն գիրքդ սահմանաց, անձանձիր և բազմաշրջուն աշխատանօք սրբագրեաց ի կենդանութեան իւրում մինչև ցկէտ մահուանն. և մինչ դեռ կայր ի մահիճս, տակաւին սրբագրութիւն սորին ունէր ի ձեռին. և սակս օրհասին մահու ժամանելոյ ոչ եթես զկատարումն տպագրութեան գրքոյս. Եւ մինչ կենդանիէր, աշակերտեաց զբազումս ի յուսումն քերթողական գիտութեան և լուսաւորեաց զմիտս նոցին. և փոխեցեալ

յաս-

յաստեաց, եթող զնոսա ըղձակերտս զկին
ինքեան։ Որում Տէր ողորմեսցի, և ընդ եր-
ջանիկսն պսակեսցէ յաղքայութիւնն իւրում։
Ապա՝ եզիս զյետնել ծառայս ամենեցուն՝
ձերում խնկաբուրեալ մաղթանացն սեղանոյ
անկել փշրանաց արժանի առնել, ըստ յետնոցն
մի ժամ գործողաց։ Որք և յիշողք ըստ յիշե-
ցելոցս լեցուք առ հասարակ ժառանգաւորքն
կենացն յաբխտենականն, փառաւորելով զնա-
ռաւորեն 'ի գերապատիւ գասուց հոգեղենոց,
ամենասուրբ Երրորդութիւն զՀայր և զՈրդի
և զՍուրբ Հոգին այժմև անդրանց յաբխտենից
Ամէն։

